

HADİS MÜDÂFAASI

İbn KUTEYBE

Çeviri : Prof.Dr.M.Hayri KIRBAŞOĞLU

ilk göz ağrına.....

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Te'vil'in Arapça Metni Hakkında

Tercüme Hakkında

TAKDİM

BİRİNCİ BASKININ ONSOZU

MUHTELİFU'L-HADİS İLMİ NEDİR ?

İBNU KUTEYBE; HAYATI, ESEJRLERİ (213-276/828-889) HAYATI:

I - Neşredilmiş Olanlar:

II - Nesredilmemiş Olanlar:

Türkçe:

İngilizce:

Te'vil'in Fransızca Tercemesi Üzerine

Meselâ:

İkinci Misal:

MUSAHHİHİN MUKADDİMESİ:

Kitabın İsnadları Ve Sema'ları

İmam Ebû Muhammed, Abdullah B. Müslim İBNÜ KUTEYBE (Allah Ona Rahmet Etsin) Der Ki:

Kelâmcılar (Ashabu'l-Kelâm) Ve Re'y Taraftarı Fıkıhçılar (Ashâbu'r-Re'y) Hakkında

A) Re'y Taraftarlarına Ve Kelâmcılara Tevcih Edilebilecek Hücumlar:

B) Cebriyye'nin Meshurlarından Birkaçı

I-En-Nazzâm

İbnu Kuteybe.En-Nazzam'a Cevap Vermeğe Başlıyor

II-Ebu'l-Huzeyl El-Allâf

[III-Ubeydullah B. El-Hasen](#)

[IV-Bekril-Ammî](#)

[V-Hişam B. El-Hakem](#)

[VI- Sumame](#)

[VII- Muhammed B. El-Cehm El-Bermekî](#)

[VIII-Ehl-İ Re'y-Özelikle Ebû Hanîfe](#)

[Re'y Ehlinin Kur'an'a Muhalefeti](#)

[IX-eI-Câhız\(-255\)](#)

[C-Kelâmdan Uzak Durmayı Gerektiren Sebepler:](#)

[Kelâmcılara Göre;Rivayet Edilen Bir Haberin Sabit Olması İçin Gerekli Râvi Sayısı](#)

[D-Kelâmcıların Tefsirlerinden Örnekler](#)

[E-Rafizîlerin Tefsirlerinden Örnekler:](#)

[Rafizî Fırkasının Kolları:](#)

[Ashâbu'l-Hadîs \(Hadîsçiler\)](#)

[Hadîsçilerin.Unuttuğu Bir Hadisi Kendi Kendilerinden Rivayet Etmeleri](#)

[Hadîsçilerin Zayıf Rivayetlere Karşı İkâzı](#)

[Bizzat Hadîsçilerin Bazı Hataları](#)

[Kelâmcıların İddılarına Göre: Çelişik .Allahın Kitabına \(Kur'an'a\) Muhalif Olan Ve Nazar {Akli Muhakeme Ve Düşüncenin\) Ve Aklın Delillerinin Reddettiği Hadisler !...](#)

[1-Bu Cümleden Olarak.Allahu Taâlânın Kitabına Muhalif \(Aykırı\) Olduğunu Söyledikleri Bir Hadis...](#)

[2-Mütenakız \(Çelişik\) İki Hadis...](#)

[3-Mutenakız İki Hadis...](#)

[4-Mütenakız \(Çelişik\) İki Hadis ...](#)

[5-Kur'âna Muhalif \(Aykırı\) Zannettikleri Bir Hadis...](#)

[6-İcmâ'ın İptal Ettiği \(Hükmünü Bozduğu\) Bir Hadis..](#)

[7-Akli Delillerin Ve Düşüncenin \(Nazar\) Reddettiğini Söyledikleri Bir Hadis....](#)

[8-Görülen Realitenin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis ...](#)

[9-Düşüncenin \(Nazar\) Ve Akli Delillerin \(Huccetu'l-Akl\) Reddettiğini Söyledikleri Bir Hadis...](#)

[10-Mütenakız \(Çelişik\) Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...](#)

[11-Mütenakız Olduğunu İleri Sürdükleri İki Hadis...](#)

[12-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...](#)

[13-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...](#)

[14-Mütenâkız Dedikleri İki Hadis...](#)

[15-Celişik Dedikleri İki Hadis..](#)

[16-Kur'an'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...](#)

[17-Kur'ân'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...](#)

[18-Akılın .Müşahâdenin \(Gözlemin\) , Kur'ân Ve Hadisin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis...](#)

[19-Mütenâkız \(Celişik\) Dedikleri İki Hadis...](#)

[20-HABER VE İnazarın \(RİVAYETLERİN VE AKLIN\) YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...](#)

[21- Mütenâkız \(Çelişik\) Dedikleri İki Hadis...](#)

[22-Dediklbrine Göre Sonu .Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...](#)

[23-Dediklerine Göre Sonü.Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...](#)

[24- Söylediklerine Göre Bir Kısmı Diğer Bir Kısmını Bozan Bir Hadis...](#)

[25-Dediklerine Göre Başı Sonunu İfsad Eden \(Bozan\) Bir Hadis...](#)

[26- Düşüncenin Yalanladığını İleri Sürdükleri Bir Hadis...](#)

[27- Kıyasın İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...](#)

[28- Birbirine Uymadığını Söyledikleri İki Hadis...](#)

[29- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ve Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[30-Çelişik Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...](#)

[31-Dediklerine Göre Çelişik İki Hadis..](#)

[32- Dediklerine Göre Düşünce Ve Hadisin Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[33-Ceüşik Dedikleri İki Hadis...](#)

[34-Celişik Dedikleri İki Hadis...](#)

[35-Çelişik Dedikleri İki Hadis...](#)

[36-Çelişik Dedikleri İki Hadis](#)

[37-Ceüşik Dedikleri İki Hadis....](#)

[38-Çelişik Dedikleri İki Hadis...](#)

[39-Çelişik Dedikleri İki Hadis...](#)

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Bundan on sene önce ilk baskısını yaptığımız İbn Çuteybe'nin "Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis" adlı mühim eserinin ikinci baskısını yaparken,gerek eser gerek tercümesi ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmakta yarar görmekteyim.

Bilindiği üzere İbn Çuteybe sadece bir arap dircisi veya Hadis ve Kufan ile meşgul olmuş bir âlim değildir.Kelimenin tam anlamıyla bir ansiklopedist olan yazarımızın el atmadığı,kalem oynatmadığı ilim yok gibidir.Nitekim onun eserleri de bunu doğrulamaktadır. İbn Çuteybe'nin bu yönü ise,eserleri içerisinde en çok "Te'vi'inde görülmektedir.Zira bu eserde o,başta hadis olmak üzere,kelam,akaid,Kut'an ilimleri ve mezhebler tarihi gibi konulara da yer vermiş, bu konuları işlerken çoğu yerde arab dilindeki ihtisasından faydalanmış,ayrıca geniş bir kültüre sahip olduğunu da ortaya koymuştur.Eserin sadece hadisi değil,bu kadar çeşitli ilimleri ve kültürü de ihtiva etmesi,onu tercüme edecek olan için gerçekten büyük bir güçlüğü de beraberinde getirmiştir. Zira eser sadece hadis ile ilgili olsaydı tercümesi bizim için o kadar güç olmayabilirdi. Ne var ki "Te'vi'V'i tercüme etmek sadece arapça bilmekle veya hadis kültürüne vakıf olmakla başarılabilecek bir iş değildir.Buna ilaveten İbn Çuteybe'nin sahip olduğu geniş kültür ve formasyona da sahip olmak kaçınılmaz bir zarurettir.Bu gerçeği biz.eserin tercümesini yeniden gözden geçirirken açıkça görmüş bulunmaktayız.

Tercümesi böylesine zor bir eseri biz,öğrenciliğimizin son yıllarında tercüme kalkışmamız ve ilk tercüme denememiz olması dolayısıyla bir takım hatalara den tercüme etmiş olduk.Bunu yapmaktaki gayemiz ise,eksikliklerimizin bulunduğunu itiraf ederek.mümkün merite en iyi ve en güzele varma yolunda icab edeni yapmaktır.[\[1\]](#)

Te'vil'in Arapça Metni Hakkında

İşe önce Te'vil'in arapça matbu nüshası hakkında bazı açıklamalarda bulunmakla başlamak yerinde olur.

Eserin naşiri,arapça metni neşre hazırlamada şu üç elyazma nüshayı esas aldığı söylemektedir ki bunlar:

1. Dımeşq (Şam) nüshası Bu nüsha H.401 senesinde istinsah edilmiş,ayrıca Cemaleddin el-Qâsimî tarafından tashih edilmiş olan eski bir nüshadır ve Za-hiriyye kütüphanesinde bulunmaktadır.
2. Bağdad nüshası: Vasıfta H .472 senesinde istinsah edilmiş, ayrıca Mahmud Şükrü el-Âlusî efendi tarafından tashih edilmiştir.
3. Mısır nüshası: Ragıp Paşa kütüphanesi hâfi-zu'l-kütüb'ü olan Mehmed Hulusi efendinin elyazmasıyla olup H.1253 senesinde istinsahı tamamlanmış- ı tır.Mısır'da Hidiviyye kütüphanesinde bulunmakta- j dır.

Ancak bu üç nüshaya dayanılarak hazırlanmış olmasına rağmen matbu metnin hatâdan hali olduğunu söylemek kabil değildir.Zira,nâşir Şüleymaniye kütüphanesinde bulunan ve bir takım farklılıklar ihtiva

eden iki el yazmasını görmemiştir.Biz,matbu nüshadaki bu eksikliği telafi gayesiyle, bu iki el yazma nüshadaki farklılıklara gerektiğinde işaret ettik.Bu düzeltmeler sayesinde matbu nüshadaki bazı yanlışlıklar düzeltilmiş ve tercüme daha da sıhhatli bir hale gelmiştir. Sözü ettiğimiz bu iki el yazma nüsha şunlardır:

LEsâd Efendi Nüshası: Şüleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 161 no'da kayıtlı ve "Muhta-lifel Hadis" adını taşıyan nüsha. 113 yaprak olup,her sayfada 21 satır vardır. Ve 217 x 150 milimetre eba-dındadır. Nesih hat ile yazılmış olup müstensihi Gu-lam Ahmed b. es-Şeyyid Cafer Bâli el -Hüseynî el-Ka-zımî'dir. Bu nüsha, Ezhefden Abdullatif b. Ahmed ed-Dımeşqî tarafından H. 1161 senesinde tashih de edilmiştir.

2. Reisu'l-Kuttâb nüshası: Şüleymaniye Kütüphanesi Reisu'l-Kuttâb bölümü 107 no'da kayıtlı ve "ihtilâf u'l-Hadis ve's-Sunen" adlı el yazma nüsha-dır.Nüsha 167 varak olup her sayfada 15 satır vardır. 177 x 133 milimetre ebadındadır. Nesih hattı ile yazılmış olup müstensihi belli değildir.

Te'vil'in Beyrut'ta son yıllarda Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi tarafından (tarihsiz) yeni bir baskısı daha yapılmıştır. Bu aslında, yeni bir baskı olmayıp, tercümede esas aldığımız nüshanın yeniden dizilerek basılmasından ibarettir. [\[2\]](#)

Tercüme Hakkında

Te'vil'in bu ikinci baskısında tercümede bazı değişiklikler yaptığımızdan sözetmiştik. Bunlar ya bazı hataların düzeltilmesinden ya da tercümede dil ve üslûb yönünden yapılması gereken değişikliklerden ibarettir. Keza, eserin Fransızca tercümesine uyularak konan konu başlıkken bu defa metne uygun bir hale getirilerek değiştirilmiştir.

Ayrıca birtakım yeni dipnotlar ilave edilmiş, hadislerin kaynaklarında da ilaveler yapılmıştır.

Tercüme esnasında matbu nüshayı neşreden açıklamalarına her zaman itibar edilmemiş, ancak doğru görülenler gözönünde tutulmuştur. Ay rica matbu nüshanın bazı dipnotları kısaltılarak tercüme edilmiş, bazen de gereksiz görülen yerler atlanmıştır. Bizim koyduğumuz dipnotları nâşirinkinden ayırmak için her dipnotun sonuna (M) yani mütercim kısaltması konulmuştur. Bu kısaltmanın bulunmadığı dipnotlar ise nâşire aittir.

Eserin birinci baskısı için yazdığımız önsözde, metnin bazı yerlerinde kapalılık ve anlaşılmazlık bulunduğu söz etmiştik. Bu baskıda bunların çoğu halledilmiş, sadece bir-iki yerde tam anlaşılamayan cümleler kalmıştır ki, bunlara yerinde işaret edilerek okuyucunun uyanılması ihmal edilmemiştir.

Birinci baskıya yazdığımız giriş'te Muhtelifi'l-Hadîs ilmi hakkında kısa bir bilgi vermiş Daha sonra bu konuda bir araştırma yayınlanmış olması dolayısıyla, bu bilgilere herhangi bir ilavede bulunmaya gerek kalmadığından sadece bu araştırmaya işaret etmekle yetiniyoruz [3]

İbn Çuteybe'nin bu mühim eserinin tahlile tabi tutularak değerlendirilmesi de okuyucu için elbette son derece faydalı olurdu. Ancak bunu yapmak maalesef mümkün olmamıştır. Burada böyle bir incelemenin lüzumuna hâlâ inandığımızı tekrar ifade edi-yor, şimdilik yine bu konuyla ilgili bir makaleye işaret etmekle yetiniyoruz. [4]

Bütün bu değişiklik, düzeltme ve ilavelerden son-ra, İbn Çuteybe'nin bu mühim eserinin mümkün olan en iyi bir şekilde Türk okuyucusuna sunulmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Bu vesileyle, tercümenin kontrolü esnasında metindeki bazı problemlerin hallinde yardımlarını esirgemeyen sayın Doç. Dr. Salih Akdemir ile fakültemiz arapça okutmanı sayın Süleyman Baybara'ya teşekkürlerimi arz etmek isterim,

Te'vil'in bu ikinci baskısıyla, ilmî, ciddî ve titiz tercümecilik anlayışına bir katkıda bulunmuş olmayı umar, eserin ülkemizdeki İslam kültürüne hizmete vesile olmasını Allah'tan dilerim.

1.1.1989 Doç. Dr. Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU [5]

TAKDİM

Hicrî birinci asrın sonlarına doğru "Mutezile" adı ile tanınan itikadî bir mezhebin doğuşu+İslâm düşünce hayatına değişik bir canlılık getirmiştir. Aslında, bu canlılığı "değişik" kelimesi ile nitelendirmemiz, düşünce hayatının, Mutezilenin doğuşundan önce donmuş olduğu zannını uyandırmamak içindir. Zira ilk asır tamamlanmadan önce, Hazreti Peygamberi küçük yaşlarda da olsa gören bir kaç sahabî henüz hayatta bulunuyordu. O sıralarda yaşayan nesil ise, kamilen, aşap ile birlikte yaşamış akihi ile, muhaddisi ile ve müessiri ile bütün âlimleri aşabın dizi dibinde yetişmiş, iman ve itikadda, amel ve ahlakta onların düşünce ve davranışlarını görüp öğrenmiş ve bu düşünce ve davranışların geniş ölçüde tesiri altında kalmış kimselerden müteşekkil idi Tam bir inanç ve kusursuz bir teslimiyetle Hazreti Peygamberi aralarında barındırmış olan aşabı devrinde İslam düşüncesinin Uduhinin gereklerine uygun bir ihtişam içinde canlılığını sürdürür-ker^aynı aşab ile içice yaşamış olan tabiileri arasında bu canlılığın yok olabileceğini ileri sürmek elbette mümkün değildir.

Bununla beraber, birinci Hicrî asrın sonlarına doğru Mutezile'nin doğuşu İslâm düşüncesine yön veren, daha doğrusu onu mecrasından saptıran geniş tesirli bir olay olmuştur.

Mutezile nasıl ortaya çıkmıştır? Onun ortaya çıkışını hazırlayan sebepler nelerdir? Bu sorulara verilecek cevapların ayrıntılarına ve münakaşasına giriş-meksizin İslâmî kaynakların ittifaka yakın görüşlerine istinaden şunu belirtelim ki, Mutezilejrak'ın Basra şehrinde, o sıralarda yaygınlaşma istidadı gösteren iman-küfür ikilisi ile ilgili bir meselenin münakaşasında getirdiği değişik bir görüşle kendisini hissettirmiştir. Bu münakaşanın esası, üçüncü halife Osman İbn Affan'ın şehit edilmesinden sonra müslümanlar arasında patlak veren derin ihtilâf ve kavgalara ve, halife olarak bey'at edilmiş olmasına rağmen hilâfetin Mu'aviye'ye geçişine istinad ediyordu. Daha doğrusu, başlangıçta iç savaflara, sonra

da izleri zamanımıza kadar süren görüş ayrılıklarına sebep olan kimseler münakaşa konusu ediliyor, sonra da yargılanıyorlar-dv Hazreti Peygamber tarafından kurulan ve ashabının yardımları ile tahkim edilen İslâm binasını sar-sanlar ve onarılmaz çatlakların meydana gelmesine sebep olanlar kimlerdi? Hazreti Osman mı ve o olduğu için mi şehid edilmişti?Hz.Ali mi ve o olduğu için mi hilafet elinden alınmıştı ? Yoksa Hazreti Mu'aviye mi ve o olduğu için mi bu kadar kötüleniyordu? Belki bunlardan biri, belki de üçü; fakat hepsi de Hazreti Peygamberin yakınları idiler ve imanlarından ve islâmı dan hiç kimsenin şüphe etmeye hakkı yoktu. Bununla beraber şüphe edenler çıktı ve hattâ şüpheden de öte, herbiri muhalifleri tarafından kâfir olmakla itham edildi. Osman hilâfeti esnasında büyük hatalar günahlar işledi; Ali hilâfeti Mu'aviye'ye teslim etti; Mu'aviye de Ali'den hilafeti gasbettL Her üçü de bu sebeplerden büyük günah işlediler ve bu günahlarından tövbe etmeden öldüler."

hamcıların bu görüşleri müslümanlar arasında büyük tepkilere sebep olmakla beraber, büyük günah sahibi (murtekibu'l-kebire)nin kâfir sayılıp sayılamayacağı konusunu münakaşa sahasına çıkarmaktan da geri kalmadı.

Aslında büyük günah sahibi hakkında İslâm'ın görüşü açık ve kesin idi: Mü'min, Allah'a şirk koşmak dışında, işlediği günden dolayı imanını yitirmiş olmaz. Allah dilerse, dilediği kimse için günahını afve-der. Bu açık ve kesin hükme rağmen, konunun münakaşası yaygınlaştı. Müslümanlar günah sahibinin , mü'min, ithamcılar ise kâfir olduğu görüşünü müdâfaa ederlerken, Basra camiinde Hasan Basri'nin Vâsıl İbn Atâ ismindeki bir talebesi yeni bir görüş ortaya attı ve büyük günah sahibinin mü'min de kâfir de sayılamayacağını, belki iman ile küfür arasındaki bir mertebe (menzile beyne menziletayn) de bulunduğunu ileri sürdü. İşte, Vâsılın bu görüşle ortaya çıkması ve hocasının görüşüne muhalif cephe alması, etrafına toplananlarla yeni bir mezhebin çıkışına sebep oldu. Bu mezheb Mutezile mezhebi idi

Mutezile kısa bir zaman içinde geniş taraftar toplayarak büyüdü, geliştirdi Vâsıldan sonra Amr İbn Ubeyd (Ö. 143), daha sonraları Bişr el-Merîsi (Ö. 219), en-Nazzâm (Ö. 221), el-Câhız (Ö. 255), Ebu'l-Huzeyl el-AUâf(Ö. 235) ve daha bir çok imamları ile büyük bir mezheb oldu.

Mezhebin meşgul olduğu konular, genellikle, akaide taalluk eden konulardı. Bunların en önemlilerini de kulların fulleri ile Allah'ın sıfatları teşkil ediyordu. Diğer akaid meselelerinde olduğu gibi bu iki meselede de Mutezile, Kufân ve sünnete bağlı müslüman-lara muhalefet ediyorlar ve o zamana kadar hakim olan akaide cephe alıyorlardı.

Mutezileye göre küânnfiel Allah tarafından değil kendileri tarafından yaratılır. Sevak ve ikaba müstehak olmaları da bu sebeptendir. Sünnet ehlinin görüşlerinde ise, kulların fiilleri Allah tarafından yaratılır. Onların bu yaratmada, kendi kesb ve ihtiyarlagerektirir Sünnet ehli ise,bu sıfatların, Allah'ın zâtı ile kaim kadim sıfatları olduğunu, bunların zâtın aynı da gayri da olmadığını kabul ediyorlardı.

Mutezilenin sıfatları hakkındaki bu görüşü,başkafer'i görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur:Kelâm sıfa-tı,madem ki kadim değil,hadistir,yani sonradan yaratılmıştır^ halde Allah'ın kelâmı olan Kur'an-ı Kerim de mahluktur sonradan yaratılmıştır İşte bu görüş, mutezile mezhebinin ,Abbasi halifesi Me'mun eliyle devletin resmi mezhebi olarak ilan edilmesinden sonra müslümanlara zorla kabul ettirilmek istenen bir akide olmuş;başia Ahmedİbn Hanbel olmak üzere bir çok imam ve fakih,Kur'anın mahlûk olduğunu ikrar etmeleri için işkenceye tâbi tutulmuşlar dır.Fakat bu işkencelere ve sünnet ehlinin bazı imamların öldürülmesine rağmen,gerek Me'mun'dan sonra yerine geçen. ' kardeşi Mu'tasım (0.227) ve gerekse Mu'tasım'ın oğlu halife Vâsık (Ö.232) ımanında,bu mutezili hareket tam bir başarısızlığa uğramış;Halife Mütevekkil zamanında ise,bu hareketin faydasızlığı anlaşılacak ısrardan vazgeçilmiştir Ne var ki islâm tarihinde "mihne" tabir edilen bu hâdiseler,kelâm ehlini temsil eden Mutezile ile,sünnet ehlini temsil eden Hadîşçiler arasında derin uçurumlar açmış ve birbirlerine yönelttikleri ithamlar giderek yoğunlaşmıştır.

Mutezile,akaide taalluk eden görüşlerinin müdafaasında Kur'an ve hadîsten çok akıllarına dayanıyorlar}aklı her şeyin üstünde görüyorlardı.Halife Mansûr,Raşid ve Me'mun devirlerinde İran ve bilhassa Yunan dillerinden tercüme edilen felsefe kitaplarının bunda büyük tesiri olduğunu inkâr etmek mümkün değildir.Nitekim başlangıçta islâm akaidinin müdafaası için felsefeden faydalanan Mutezilenin,daha sonraları felsefeyi İslâm akaidi içine sokmaları bunun en açık delilini teşkil eder.Keza akla bu derece ağırlık vermenin bir neticesi olarak da Mutezile, "akıl ve nakil tearuz ettiği (çatıştığı) zaman akıl tercih edilir" prensibini vazetmiş ve bu prensibe istinaden,akıllarına aykırı düşen Kur'an âyetlerine ve hadîs metinlerine akıllarının

kabul edeceği manâlar vermektan geri kalmamışlardır.

Fakat şunu itiraf etmek gerekir ki,zamanın aristokrat zümresini teşkil eden ve dinî meselelerde umursamaz bir ilerici görünümü arzeden Mutezile,akıllarını yalnız Kur'an âyetleri söz konusu olduğunu zaman yormak lüzumunu hissetmişler ve onları kendi felsefi doğrultularında manâları-dırmaya çalışmışlardır.Hazreti Peygamberden rivayet edilmiş hadîsler karşısında ise,bu külfete katlanmamışlar,onları "sahih değildir,itibar edilmez" kaydı ve ellerinin tersi ile reddetmişlerdir.Kanaatımızca bunun tek bir sebebi vardır ;o da ^hadîslerin Kur'an'ın tefsiri oluşu dolayısıyla daha açık ve daha şümüllü manâları ihtiva etmeleridir Nitekim bu sebeplerdir ki " sünnetin Kur'an üzerine kâdi olduğu fakat bunun aksi olmadığı" bazı hadîşçilerin sözü olarak nakledilmiştir ki}bununla,bmm işaret etmek istediğimiz husus belirtilmiş olmaktadır.Bunu bir iki misalle de açıklamak mümkündür:

Mutezile, Kur'ân'da yer alan "ru'yet" (Allah Ta'âlânın cennette mü'minler tarafından görülmesi) ile ilgili bazı âyetleri tevîl ederek kendi görüşlerine uygun manâlar vermeğe çalışmışlar ve "ru'yet" 'i reddetmişlerdir; çünkü onların felsefesinde ru'yet mümkün değildir. Eğer bu tevillerinde bir derece başarılı görülebilirlerse - başarılı olduklarını ileri sürebilmek için kendileri kadar mutezili olmak gerekir - bu başarıları, o âyetlerin tevile müsait olmaları dolayısıyledir. Fakaî ru'yetle ilgili hadîsler o kadar açık vefiuhârî, Müslim ve diğer sahîh hadîs kitaplarında yer almaları dolayısıyla o kadar kesindir ki Mutezilenin bunları tevîl değil reddetmekten başka yapabilecek bir şeyleri yoktur. Reddetmeleri de, tabiatıyla, bu hadîslerin ru'yeti isbat etmeleri dolayısıyledir.

Keza Mutezile kaderi reddetmiş ve bu yüzden kendilerine "kaderiyye" denilmiştir. Kaderi reddederler-ken, Kur'ân-ı Kerîmde kaderi isbat eden âyetleri de tevîl etmişlerdir. İnsan iradesinin hür olduğunu belirten âyetler gözönünde bulundurulursa, kaderle ilgili âyetlerin de tevîl-le müsait oldukları söylenebilir.

ndan başka hiçbir rolleri yoktur.

Mutezilenin sıfatlar meselesindeki görüşleri de sünnet ehlinin görüşlerine aykırı idi. Onlara göre Allah, sem', basar, hayat, kudret, kelâm gibi zâtî ile kaim sübût sıfatlarından münezze Mir; çünkü bunların kadîm olduğunu ileri sürmek kudemânın teaddüdünü

Fakat sahîh hadîs kitaplarında kaderin reddi ile ilgili tek bir hadîsin bulunmamasına rağmen kaderi isbat eden hadîslerin açık ve kesin bir şekilde yer almaları Mutezileyi yine çaresiz bırakmış; yegâne çareyi de onların reddinde bulmuşlardır.

Bu iki örneğin başka Örneklerini Mutezilenin akaide taalluk eden bütün çarpık görüşleri için bulmak mümkündür. Bu sebepten denebilir ki mutezili inancın karşısında dikilen en büyük tehlike Kufön değil hadîslerdir ve onları naîdeden hadîsçilerdir. O halde bunların bertaraf edilmelerinden başka çıkar yol yoktur. İşte Me'mûn devrinde, İslâmî hiç bir değen bulunmayan Halku'l-Kur'ân inancını hadîs imamlarına zorla kabul ettirmek için başlatılan işkence olaylarının sebebi budur, onları bertaraf etmeye matuftur. Eğer bu inanç hadîsçiler tarafından kabul edilmiş olsaydı, bunu diğer mutezili inançların teklifi takip edecek ve böylece aksi inançların kaynağını teşkil eden hadîsler arak değerini yitirmiş olacaktı.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Mutezilenin baskısı hadîsçilerin direnişi karşısında başarısızlığa uğradı; fakat Mutezile tarafından hadîsçilere yöneltilen ithamlar ve kötölemeler onların iktidarları süresince devam edip gitti. Bu ithamların neler olduğu ve nerelere kadar uzandığı, okuyucuya tercemesi sunulan İbn Kuteybe'nin bu meşhur eserinde görülecektir.

Fakat Mutezilenin hadîsçilere yönelttikleri ithamların en ağır ve en şiddetlisi, Kufan'a, akla ve birbirine zıt hadîslerin rivayetidir. Bu itham, bilhassa:

mütenakız (manâ yönünden birbirini nakzeder] gibi görünen hadîslerin çokluğu itibariyle daha da ileri gitmiştir. Ancak şuna işaret etmek gerekir ki, bazı hadîslerin manâ lan arasında görülen tenakuz, basit bir itham ile geçiştirilebilecek bir mesele değildir. Eğer zıt manâlarda gelen iki hadîsin her ikisi de sahîh ise. hadîsçilere yöneltilmiş olan ithamın Hazreti Peygambere rüçû etmesi kaçınılmaz haldir; çünkü hadîsçiler bu sözleri sadece nakletmişlerdir. Hazreti Peygamber ise birbirini tutmayan sözler söylemekten beridir. O halde meseleye başka yönden yaklaşmak gerekir. Hadîs ilmi bu yoldaşının bütün usûl ve kaidelerini ortaya koymuştur:

Eğer manâları birbirine zıt gibi görünen iki sahîh hadîs varsa, ya bu hadîslerden birinin değerini nes-hettiğine, yani birisi ile getirilen hükümün diğeri ile getirilen hüküm vasıtasıyla iptal olduğuna hükmedilir; bu takdirde iki hadîsin manâları arasında gerçek bir zıtlığın bulunması gayet tabiidir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadîsinde bazı mahzurları gözönünde bulundurarak kabir ziyaretini menetmiş; bir başka hadîsinde ise, bu mahzurların ortadan kalktığına hükmederek ziyaret yaşağını kaldırmıştır. Gerçeği bu şekli ile bilen hiç kimsenin, artık hadîsçileri bu iki hadîsi rivayet ettikleri için kötölemeye hakkı yoktur.

Yahutta iki hadîs arasında nesh keyfiyeti yoktur; fakat her iki hadîsin de değişik zaman ve zeminlerde, değişik meselelere çözüm getirmek maksadıyla söylendiğine hükmolunur ve hadîslerin telifi cihetine gidilir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadîsinde cüzam denilen hastalığa yakalanmış kimseden arslandan kaçır gibi kaçmayı emretmiş; bir başka hadîsinde ise, hastalıklarda sirayet olmadığını belirtmiştir. Bu iki hadîsin nerede, ne zaman ve ne maksatla söylendiğini bilmeyen bir kimse aralarında tenakuz bulunduğunu zannedebilir ve "eğer sirayet yoksa cüzamlıdan kaçmak niye?" diyebilir. Oysa. iki hadîsin manâları arasında tenakuz yoktur. Önemli olan, İslâm akaidine vâkıf olarak, bu akaidin özüne uygun bir şekilde aralarını cem ve telif edebilmektir:

İslâm'a göre her şey Allah'ın takdiri ile olur. İnsan, bu takdirin gerçekleşmesinde kesb ve ihtiyar sahibidir. Hastalıkların sirayeti bu yönden incelenecek olursa şöyle denebilir: İnsan sâri bir hastalığa yakalanmamak için, her şeyden önce, o hastalığa yakalanmış olan kimseden uzak durmak zorundadır; bu, onun ihtiyarında, yahut elinde olan bir şeydir. Bununla beraber yine de o hastalığa yakalanacak olursa, artık burada söz konusu edilecek şey sirayet değil tak-dir-i ilâhînin tecellisidir. Bu manâda sirayet yoktur; fakat bazı hallerde de sirayet, hastalığın bir kimsede belirmesi ve dolayısıyla takdir-i ilâhînin tecellisi için sebep olabilir. Eski bir Arap Şâiri bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "Tabib, tıbbî ve devası

ile kaderi bozmaya muktedir olamaz ve daha önce tedavi ettiği hastalıktan kendisi ölüf.

Sahih oldukları halde manâları arasında zıtlık bulunduğu sanılan hadîslerin cem ve telifi hadîs ilminin önemli konularından birini teşkil eder. Bu konu ile ilgili olarak kitap telif edenlerin başında İmam Şâfi'î (O. 204) ile İbn Kuteybe (Ö. 276) gelir.

Değerli taleberimizden Mehmed Hayri Kırbaşoğ-lu tarafından Türkçeye tercüme edilerek okuyucuya sunulan Te'vîhü Muhtelifi'l-Hadîs, İbn Kuteybe'nin telifi olup, hem Mutezilenin hadîsçilere yönelttikleri haksız ithamları cevaplandırır; hem de mütenakız hadîs rivayeti ile ilgili ithamlar için, hadîsler arasında tenakuz bulunmadığını, verdiği örneklerin cem' ve telifini yaparak gösterir.

Mehmed Hayri Kırbaşoğlu, henüz Fakülte sıralarında öğrenci iken gayretti çalışmaları ile bu eseri bize kazandırmış; daha önemlisi, ilme ve İslâm'a büyük hizmet etmiştir. Kendisini tebrik eder, başarısının ve hayırlı hizmetlerinin devamını dilerim.

Ankara, 30 Ekim 1978

Prof. Dr. Talât Koçyiğit[6]

BİRİNCİ BASKININ ONSOZU

İslâm'ın en doğru bir şekilde anlaşılması olduğu devrin, Ashâb, Tâbiûn ve Tebeu't-Tâbün devirleri olduğu bilinen bir husustur. Kabaca bir tarihle bu devrenin hicri ilk iki asır olduğunu söyleyebiliriz. Bu devrede İslâm coğrafyası en geniş sınırlara ulaşmış; fikhî, itikâdi ve siyasî mezhep ve fırkalar bu devrede ortaya çıkmış ve gelişmiş; hadîs bu devrede tedvin edilmiş ve en mühim hadîs mecmuaları bu devirde telif edilmiştir. Kısaca bu devir, müteâkib asırlardaki müslüman-lann gerek nazari, gerekse tatbiki olsun dini düşünce, anlayış ve tatbikatları üzerinde şekillendirici bir tesire mâlik olmuştur.

Asrımızda da yeniden bir "İslama dönüş" hareketi göze çarpmaktadır. Bu harekete doğru bir istikâmet vermek, zamanımız İslâm araştırmacı ve âlimlerine düşen bir vazifedir. Bu vazifenin yerine getirilmesi sadedinde üzerinde durulması gerekli hususlardan birisi, belki de en mühimi İslâmın ilk üç asna âid görüş ve düşünceleri bize aksettirecek olan eserlerin gün ışığına çıkarılmasıdır. Bu devre âid kaynakların pekçoğu bugün elimizdedir. Fakat bunlar İlmî bir şekilde neşredilmiş değildirler. Bu devre âid pekçok eser de kütüphanelerde yazmalar halindedir. İşte, gerek matbu, gerek yazma halinde bulunan bu ilk devir kaynaklarımızın ilmî usullere uygun tenkidli neşirlerini yapmak, bunları çeşitli dillere çevirmek bugünün ilim adamlarının başta gelen vazifesidir. Her müslüman, ilmi nisbetinde bu vazifenin mesuliyetini yüklenmeli, herkes kendisine düşeni yapmalıdır.

İşte biz de bu mesuliyetin idrâkiyle, ilmimizin yetersizliğine bakmayıp, tercüme etmek cür'etini gösterdik, Allah'ın (C.C)-İutfu sayesinde tercümeyi tamamlamak müyesser oldu.

Eser, gerek "muhtelifi'l-hadîs" ilmi, gerekse hadîsin ve Ehl-i Sünnet'in müdâfaası alanında yazılmış ilk ve mühim bir eserdir denilebilir. Bu balamdan onu kültürümüze kazandırmakla bir hizmet yapmış olacağımıza inanıyoruz. Üstelik 'TeVir'in fransızca tercümesinin bundan onbeş sene evvel neşredilmiş olması, bizim onu tercüme etmede geç bile kaldığımızı göstermektedir.[7]

Tercümede takibettiğimiz yolla alâkalı olarak açıklamamız icabeden bazı hususlar vardır. Şöyle ki:

Herşeyden önce, doğru bir metin elde etmek için Te'vü'n elimizdeki matbu nüshasıyla yetinmeyip, eserin mevcut elyazmalardan da faydalandık ve bu nüshalara dayanarak yaptığımız tashih ve ilaveleri dipnotlarda gösterdik. Bunun için İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde mevcut iki nüshadan faydalandık. Bu nüshalar bibliyografyada zikredilmiştir.

Te'vir'in tercümesinde metne sadâkat esas kabul edilmiştir. Müellifin ifade hususiyetleri, türkçernizin verdiği imkân nisbetinde aksettirilmeğe çalışılmıştır. Metnin birkaç yerinde, ifâdede kapalılık ve an-laşılmazlık varsa da bunlar pek fazla ehemmiyet ar-zetmezler. Bu, eserin oldukça eski (takriben 1089 sene öncesine âid) oluşundan ve elimizdeki arapça matbu metnin dayandığı elyazma nüshalardaki müs-tensih hatalarından ileri gelmiş olsa gerektir..

Tercümede sâde bir türkçe kullanılmış, ancak türkçede tam karşılığı bulunmayan bazı kelimeler, tâbir ve ıstılahlar aynen alınmış, ve dipnotlarda gereken açıklama yapılmıştır.

Tercüme esnasında tarafımızdan birçok notlar ilâve edilmiştir. Bunlar:

- a) Metinde geçen hadislerin hadis kaynaklarındaki yerlerini,
- b) Kendilerinden bir görüş nakledilen veya mühim görülen isimler hakkındaki kısa biyografik malûmatı,
- c) Bâzı başlıkları,
- d) Metin ile ilgili açıklamaları ihtiva etmektedir.

Hadislerin kaynakları: "Te'viTde geçen hadislerin kaynaklan eserin fransızca tercümesinden aktarılmış, hataya mahal vermemek için gösterilen yerler tarafımızdan tek tek kontrol edilmiştir. Fransızcaya tercüme edenin bulamadığı kaynaklardan bir kısmı tarafımızdan bulunup ilâve edilmiştir.

Hadislerin kaynaklarını gösterirken fransızca tercümede kullanılan kısaltmalar muhafaza edilmiştir. Kendimiz de bazı kısaltmalar kullandık» bunları topluca veriyoruz:

ABDURRAZZAK el-Musannef, Abdurrazzak

BUH: Sahihul-Buhâri (Verilen rakamlar ki-tab/bab numaralandır.)

DÂRİMÎ: Sunenu'd-Dârimî [Verilen rakamlar kltab/bab numaralarıdır.]

EBÛ DÂVÛD: Sunenu Ebû Dâvud [Verilen rakamlar kitab/bab numaralandır.]

GS: Gesammelte Schriften, Ignaz Goldziher.

HAN: Musnedu Ahmed b. Hanbel (Verilen rakamlar cild/sahife numaralandır.)

İBNU SA'D: Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebir (Tabaka-tu İbn Sa'd) (Verilen rakamlar cild/sahife numaralarıdır.)

İBNU MÂCE: Sunenu İbnu Mâce (Verilen rakamlar kitâb/bab numaralandır.)

İSL. MEZ. TAR: İslâm Mezhepleri Târihi (I-) Neşet Çağatay-İbrahim Agah Çubukçu.

LİSÂN: Lisânu'l-Arab, İbnu Manzûr.

el-MECRÛHÎN: Kitâbu'l-Mecrûhîn, İbnu Hibbân.

el-MUĞNÎ: el-Muğnî fi'd-Duafâ, ez-Zehebî.

MUS: Sahihu Müslim (Verilen rakamlar ki-tab/bab numaralandır.)

MUVATTA: Muvatta, İmam Mâlik (Verilen rakamlar kitab/bab numaralandır.)

(M): Mütercim..

NESÂÎ: Sunenu'n-Nesâî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralandır.)

en-NİHAYE: en-Nihaye fi Garibi'l-Hadîs.

TAC: Tâcu'l-Arûs

TECRİD: Tecrid-i Sarih Tercümesi

TEHZİB: Tenzibu't-Tehzib, İbnu Hacer.

TIR: Sunenu't-Tirmizî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

Okuyucunun arapça metni tercümeyle karşılaştırmasını kolaylaştırmak maksadıyla 1966 basımı arapça metnin sahife numaralan tercümede sayfa kenarlarına konulmuştur.

Kitapta kullanılan bütün tarihler hicri tarihlerdir. Sadece giriş kısmındaki kısa kronoloji hicri milâdî tarihe göre tertib edilmiştir.

"GİRİŞ" kısmında "Muhtelifu'l-Hadîs" ilmine dâir bilgi verilmiştir.İbn Kuteybe'nin hayatı ve eserlerine dair kısım, Gerard Lecomte'un "İbn Qutayba" adlı fransızca eserinden kısaltılarak alınmış, tarafımızdan da bazı ilaveler yapılmıştır.

Prof. M. Tayyib Okiç'in tanıtın makalesinin, bizi alakadar eden kısmı aynen alınmıştır. [8]

Kitabın sonuna da, "İçindekiler" kısmında gösterilen indeks gurubu ilave edilmiştir.

Hulâsa, okuyucunun azamî istifade edebileceği şekilde bir "ilmî usullere uygun tercüme örneği" takdim etmeğe, çalıştık. Gayet tabii hatalarımız olacaktır. İlim ehlinin, muttali olduklan kusur ve hatalan bize bildirmek lütfunda bulunacaktan inancındayız.

Bu kıymetli eserin ilmî, titiz ve noksansız bir şekilde tercüme edilmesi için bize teşvikte bulunan ve yardımlarım esirgemeyen hocalarımıza olan şükran borcumuz, burada kendilerine teşekkür etmekle ödenmeyecek kadar büyüktür. Ayrıca tercüme, eserin arapça metni ve fransızca tercümesiyle birlikte kontrol etme imkânını sağlayan Dr. Orhan Karmış hocamıza teşekkürü de bir borç bilirim.

Mehmed Hayri Kırbasoğlu[9]

MUHTELİFU'L-HADİS İLMİ NEDİR ?

Rasûlullah'tan sahih isnadla birbirine zıd iki hadis rivayet edildiğini bümiyorum. Kim böyle iki hadis bitiyorsa, getirsin aralartnı te'lifedeyim.

İmam İbnu Huzeyme [10]

Makbul haberler, amel olunan ve olunmayan haberler olmak üzere kısımlara ayrılırlar. Eğer bir haber muârazadan salim bulunursa, yani ona zıd bir haber gelmezse bu habere muhkem denir. Bunların misali çoktur.

Fakat bir haberin muarızı veya zıddı bulunursa, bu muânızı da ya kendisi gibi makbul olur yâhutta merdûd olur. İkincisinin hiçbir tesiri yoktur. Zira zayıf hadisin muhalefeti, kuvvetli haber üzerine tesir etmez. Eğer muâraza sıhhat yönünden kendisi gibi bir hadisle olursa, ya iki hadisin mânâları arasında uzak bir tevile gitmeksizin ceml ve te'lif mümkün olur; yahut ta bu mümkün olmaz. Eğer cem' mümkün olursa bu, muhtelifu'l-hadis denilen kısmı teşkil eder [11]

Muhtelifu'l-hadîs, ".Zahiren birbirine zıd hükümleri ihtiva eden, fakat hakikatte tezad halinde bulunmayan, diğer tabirle; aralan telfik ve cem' edilebilen (conciliation, harmonisation) iki hadis'e "Muh-telifu'l-hadis" denir." diye de tarif edilmiştir. [12]

Fakat bu çetin işe ancak, fıkıh ve hadis ilimleri ne vâkıf, ince mânâları bilebilen âlimler girişebilirler.[13]

Bu telfik arneliyyesinde birkaç rnetod takibedil-miştir. Meselâ bunlardan biri, umûmî olan bir keyfiyeti tahsis, mutlak'ı ise takyid etmek veya bir hadisi müteaddid hâdiselere hamletmek yollarına başvurma metodudur. [14]

İki hadis arasını cem' etmek mümkün olduğu takdirde, her iki hadisle de amel edilir. Fakat bu iki hadisin arasını ceml etmek mümkün olmazsa, bu takdirde iki şık vardır:

- 1) Hadislerden birinin nâsîh, diğerinin mensûh olması. Bu bilindiği takdirde nâsîh ile amel edilir, mensûh terkedilir.
- 2) Hangisinin nâsîh, hangisinin mensûh olduğuna dâir herhangi bir delil bulunmazsa o takdirde iki hadisten birini tercih etme cihetine gidilir ve ercah olanla (tercih edilenle) amel edilir. [15]

Bu mühim mevzua ilk defa ehemmiyet veren ve bu hususta söz söyleyen İmâm eş-Şâfî (204) olmuştur. Kendisi el-

Umm ve er-Risâle adlı eserlerinde muhteliru'l-hadîs'e müteaddid defalar temas ettiği gibi, bu meseleye dâir bir

defalar temas ettiği gibi, bu meseleye dâir bir eser de yazmıştır. [\[16\]](#) Ancak eş-Şafîî bütün muhtelif hadisleri bu kitapta toplamayı gaye edinmemiştir. [\[17\]](#)

İkinci olarak İmam eş-Şâfiî'nin vefatından on sene sonra dünyaya gelen İBNU KITTEYBE'nin hadisteki tezdalan ileri süren muhtelif fırka ve mezheb (bilhassa Mu'tezile ve ehlu'r-re'y) mümessillerinin iddialarını çürütmek maksadıyla kaleme aldığı mühim eserini zikredebiliriz. Kitabın ismi 'Te'vîlu muhtelifli-hadîs'tir. (Elinizdeki eser). Müellif, itiraza uğrayan ve mutezâd olarak ileri sürülen hadisleri telif edip aralarında ihtilâfin mevcut olmadığını isbata büyük gayret sarfetmiştir. Eserin büyük meziyyetlerini belirten İbnu's-Salâh bilhassa? daha kuvvetli, daha mühim misalleri terketmekle müellifin hata ettiğini ileri sürmüştür. [\[18\]](#)

Bu iki mühim eserden başka, aynı mevzua temas eden diğer esepler şunlardır:

İbnu Cerir et-Taberi'nin (-301) bu mevzudaki bir eseri [\[19\]](#)

Zekerıyyâ b. Yahya es Sâci'nin (-307) eseri, [\[20\]](#)

Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahavî'nin (320) Muşkilu'l-Âsâr"i [\[21\]](#)

İbn Hıbbân'm (- 354) "Kitâbul-Cem'i beyne'l-Ahbâri'l-Mutezâdde "si. [\[22\]](#)

Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzi'nin (-597) "et-Tahkik fi ehâdisi'l-hılâfi. [\[23\]](#)

Mahmûd b. Tâhir'in "el-Muğis min muhtelifi'l-Hadîs"i. [\[24\]](#)

Ali b. Abdillâh b. Ca'fer el-Medîni'nin "İhtiiâfu'l-Hadîs"i [\[25\]](#) ve, Osman b. Saîd ed-Dârimî'nin bu mevzudaki bir eseri şöhret kazanmıştır. [\[26\]](#)

Şiîler de bu mesele ile eskiden alâkadar olmuşlardır. Bunu Muhammed b. ebî Umeyr el-Bağdâdî'nin (-217) "İhtilâfu'l-Hadîs" adlı eseri teyid etmektedir. [\[27\]](#)

İBNU KUTEYBE; HAYATI, ESEJRLERİ (213-276/828-889) HAYATI:

Adı: İbnu Kuteybe'nin tam adı, Muhammed b. Müslim b. Kuteybe; künyesi Ebû Abdillâh, nisbetleri el-Kûfi, el-Mervezî ve ed-Dîneverî'dir. Kuteybe, barsak manasına gelen "kıtbe" kelimesinin ism-i tasgirdir. el-Kuteybi de denmiştir. el-Kûû denmesi, doğum yerinin Küfe olduğunu söyleyenlere göredir. el-Mer-vezî, babasının Merv'li olmasından dolayıdır, ed-Dîneverî denmesi de Dînever şehrinde kadılık yaptığından dolayıdır.

Doğum yeri, tarihi: Doğum yerinin Bağdâd veya Küfe olduğu biyografik eserlerde zikredilmiştir. Fakat ekseriya doğum yeri olarak Bağdâd kabul edilmektedir. İbnu Kuteybe 213/828 senesinde doğmuştur. Onun doğumu Abbasi halifesi el-Me'mun'un hilâfetinin son zamanlarına tesadüf eder.

Menşei: İbnu Kuteybe. bizzat kendisinin ifadesiyle "Acem (İranlı)"dır. Babası Merv'li idi. Dedesinin babasının da muhtemelen İranlı bir mühtedi olduğu düşünülebilir. İbnu Kuteybe'nin babası Irak'a yerleşmiş ve Abbasî hanedanını desteklemiştir. [\[28\]](#)

Çocukluğu: İbnu Kuteybe'nin çocukluk hayatına dair hemen hemen hiçbir şey bilmemekteyiz. Sadece kendi eserlerinde çocukluk devrine âid bir-iki işarete rastlanmaktadır. (Meselâ bkz. Bu kitap, s: 139).

Meslekî hayatı : İbnu Kuteybe, edebiyat, lügat, tarih, nahiv, fıkıh, hadis ve tefsir olmak üzere hemen hemen bütün ilim dalları ile ilgilenmiş ve bu sahalat-da çeşitli eserler vermiştir. Muasırları Ebû Hanîfe ed-Dîneverî (270/885) ve el-Câhız (150-255/767-868) gibi İbnu Kuteybe'nin de malumatı bütün ilimlere şamil bulunmaktaydı. Edebî ve tarihi anane bakımından muhtelit yahut İktitafçı namı verilen Bağdâd Nahiv mektebinin ilk mümessilidir. Tahsil arzusunu hisseden kibar sınıf halkına ve bilhassa o sıralarda devlet teşkilâtı arasında nüfuz sahibi olmağa başla yan Küttâb'a, Küfe sarf âlimlerinin toplamış olduğu lisani ve edebi malzeme ile, tarihe dair malumatı arz etmeğe çalışmıştır. Şüphesiz karşı Kur'anı ve Hadisi müdafaa etmek suretiyle zamanının din mücadelesine de kaşmıştır. [\[29\]](#)

Kendisinin de dinsizliğinden şüphe edilmiş, [30] Kerrâmiyye inancında olduğu, teşbihe (=antropho-morphism) meylettiği söylenmiştir. [31] Bu iddialar karşısında kendisini müdafaa zımında bilhassa mü-şebbihe taraftarlarından birinin ithamları karşılık olarak kasdıyla bunlar aleyhine bir kitap yazmıştır.

İbnu Kuteybe Dinever kadılığından sonra tekrar Bağdad'a dönmüş ve Ömrünün sonuna kadar burada eserlerini okutmuştur.

Fıkhi ve itikadî görüşü: İbnu Kuteybe'nin fıkhi bakımdan bağlı olduğu mezhep bizce meçhuldür. Elimizdeki malumatta da bu hususta bir sarahat olmayıp değişik rivayetler öne sürülmüştür. İbnu Tey-miyye onun Ahmed b. Hanbel'e müstesib olduğunu söylemişse de [32] bunu destekleyen başka bir ifadeye rastlanmış değildir. İbnu Kuteybe'nin İshak b. Râhûye'nin mezhebine mensub olduğu söylendiği gibi, [33] Zekeriyâ b. Abdul'l-alâ da, onun Mâlikî mezhebinde olduğunu söylemiştir. [34]

Umumi olarak İbnu Kuteybe'nin Ahmed b. Han-bel ve İmâm Mâlik'in mezhebine yakın; Ebû Hanife ve İmâm eş-Şâfiî'ye daha uzak olduğu söylenebilir.

İtikadî bakımdan da Selefîn yolunu takibeden, kalemini Ehl-i Sünnetin hizmetine vermiş bir EHL-İ SÜNNET ÂLİMİDİR. İbnu Teymiyye onun hakkında: "Mutezile için Câhız ne ise, Ehl-i Sünnet için de İbnu Kuteybe odur. Câhız mutezilenin hatibi (hatîbî'l-mu'tezile) ise, İbnu Kuteybe de Ehl-i Sünnet'in hatibi (hatîbu ehli's-sünne) dir" [35] demektedir.

Hocaları, üstadları: İbnu Kuteybe'nin çeşitli dallarda kendilerinden ilim aldığı üstadlarını bir liste halinde aşağıda veriyoruz:

- 1 - Seni b. Muhammed el-Cuşemî el-Basri, Ebû Hatim es-Sicistânî (- 248).
- 2- el-Abbâs b. el-Farac er-Riyâşî el-Basri, Ebu'l-Fadl (- 257).
- 3- İshâk b. İbrahim b. Râhûye (- 237) Kendisinden hadis ilmi almıştır.
- 4- Muhammed b. Ubeyd b. Abdulmelik el-Ese-di, Ebu Abdullah el-Hamdani. Meşhur bir hadisçidir.
- 5- Abdurrahman b. Abdullah b. Kurayb, Ebu Muhammed.
- 6 - Yezîd b. Amr b.el-Berâ, el-Ganavl, Ebû Sufy-ân.
- 7- Muhammed b. Ziyâd b. Ubeydullah b. Ziyâd b. er-Rabîr ez-Ziyâdî, el-Basrî (- 250) .Hadisçi.
- 8 - Ziyâd b. Yahya b. Ziyâd el-Hassânî el-Basrî en-Nukrî el-Adanî, Ebul-Attâb { - 254) .Hadisçi.
- 9 - Ahmed b. Halil b. Harb b. AbduUah b. Savvar b. Sabık el-Kuraşî, Ebu Abdullah el-Kumâsî. Hadisçi.
- 10 - Dr'bil b. Ali el-Huzâî (- 246).
- 11 - Zeyd b. Ahzem et-Tâî, el-Basrî, el-Hâfız, Ebû Talib. Hadisçi.
- 12 - Amr b. Bahr el-Kinani el-Fugaymî el-Basrî Ebû Osman EL-CÂHİZ.
- 13 - Muhammed b. Hâlid b. Hidâs b. Aclan el-Muhallebi, el-Basri, ed-Darir, Ebu Bekr.
- 14 - Abda b. Abdullah el-Huzâî el-Kûfi, Ebu Sehl es-Seffâr (-257).
- 15 - İshak b. İbrahim b. Habib b. eş-Şehid es-ŞEHIDI el-Basri, Ebu Ya'kub (-257).
- 16 - İbrahim b. Süfyan b. Süleyman b. Ebûbekr b. Abdurrahman b. Ziyâd b. Ebih, Ebu İshak b. Ebî Habib (249) Nahiv ve lisan alimi.
- 17 - Muhammed b. Yahya b. ebî Hazm (el-Kutaî, Ebû Abdullah el-Basrî (-253} . Hadisçi.
- 18 - Ahmed b. Hanbel (164-241).

- 19 - Şebâbe b. Savvâr el-Fezari, Ebu Amr el-Me-daini (-246) .Hadisçi.
- 20 - el-Hüseyn b. el-Hasen b. Harb es-Sulemi, Ebu Abdullah el-Mervezi (-246) Hadisçi.
- 21 - Muhammed b. Sellâm el-Cumahî el-Basrî, Ebû Abdullah (-231).
- 22 - Muhammed b. Muhammed b. Merzûk b. Bukeyr b. el-Buhlûl el-Bâhili el-Basrî (-248).
- 23 - Ahmed b. Sâd el-Lihyânî.
- 24 - Ahmed b. Hâlid ed-Darir el-Bağdâdî, Ebû Said:
- 25 - Müslim b. Kuteybe.
- 26 - Yahya b. Eksem et-Temîmî el-Useydi el-Mervezi, el-Kadi, el-Fakih, Ebû Muhammed.
- 27 - İshak b. İbrahim b. Muhammed es-Savvâf el-Bâhili el-Basri, Ebû Ya'kûb (-253). Hadisçi.
- 28 - Harmele b. Yahya b. Abdullah b. Harmele b. Imrân et-Tugîbî, Ebû Hafs, el-Mısırî (-243).[\[36\]](#)

Vefatı: İbnu Kuteybe'nin biri Zilkade 270 (Mayıs 884) diğeri Receb 276 (Ekim-Kasım 889) olmak üzere iki vefat tarihi zikredilmektedir. Küfe'de vefat ettiği söylenmişse de, doğru olanı Bağdad'da vefat etmiş olmasıdır.

Fiziki Portresi: İbnu Kuteybe'nin fiziki portresini "Edebu'l-Kâtib" in'kenarındaki bir nottan [\[37\]](#)öğreniyoruz.Talebesi Kasım b.Asbağ'a atfedilen bu not şöyle elemektedir:

"İyi giyinirdi, uzun, beyaz ve yanaklarını örten bir sakalı vardı.Yakışıklı ve güzel tenli idi."

Bu portrenin, İbnu Kuteybe'nin hayatının sonlarına doğru çizildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Kasım b. Asbağ'ın İbnu Kuteybe'nin vefatından iki sene önce doğuya geldiğinin bilinmesi, bu hususu doğrular mahiyettedir.

Bu İfadeden, İbnu Kuteybe'nin ihtiyarlığında bile yakışıklı ve güzel görünüşlü olduğu anlaşılmaktadır.

Oğulları ve torunları :İbnu Kuteybe'nin bir oğlu vardır, Oğlunun adı Ahmed, künyesi Ebû Ca'fer'dir. Oğlu da fakih idi. Mısır'da kadılık yapmış ve İbnu Kuteybe'nin eserlerinin Mısır'a İntikalini sağlamıştır. İbnu Kuteybe'nin oğlu Ahmed, biyografilerde Mâlîki olarak gösterilmektedir. Kat'iyete yakın bir ihtimalle Ahmed, Dineverde doğmuştur.

İbnu Kuteybe'nin torunu Abdulvâhid ise Bağ-dad'da doğmuştur.

Muasırları: İbnu Kuteybe'nin muasırı veya ona pek yakın tarihlerde yaşamış olan isimlerden meşhur olan birkaçı şunlardır:

Buhârî (194-256/809-869).

Müslim (206-261/821-874).

Tirmizî (209-297/824-909).

Ebû Dâvud (-275/888).

İbnu Mâce (207-275/822-888).

Dârimî (-255/868).

Belâzûrif -279/892).

Ebû Hanîfe ed-Dineverî (282/895).

Nesâî (215-303/830-915).

ESERLERİ: 63 gibi çok ileri sayılmayan bir yaşta vefat etmesine, ayrıca kadılıkla da meşgul olmasına rağmen İbnu Kuteybe, oldukça velüd bir müelliftir. Aşağıda vereceğimiz listede, eserlerinin sayısı 60'a varmaktadır.

İbnu Kuteybe'nin eserlerinin tamamını oğlu Ahmed rivayet etmiştir. İbnu Deresteveyh el-Fâ'sî ve Abdullah b. Abdurrahman es-Sukrî de onun eserlerini nakledenlerdendir.

İbnu Kuteybe'nin eserlerini, çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiş olarak veriyoruz. [\[38\]](#)

I - Neşredilmiş Olanlar:

1 - Edebu'l-Kâtib.

2 - el-Envâ.

3 - Kitâbul-Arab (veya Kitâbul- Arab ve'l-Acem- Kitabu't-Tesviye beyne'l-Arab ve'l-Acem).

4 - Kitabu'l-Eşribe.

5 - Kitabu'l-İhtilâf fil-lafz ve'r-redd ala'l-Ceh-miyye ve'l-Müşebbihe.

6 - Kitabu Maâni's-Şi'r.

7 - Kitabu'l-Maârif.

8 -Kitabu'l-Mesâilvel-Ecvibe [\[39\]](#)

9 - Kitâbu'l-Meysir vel-Kıdâh.

10 - Kitâbu's-Şi'r ve's- Şuarâ.

11 - Kitâbu Tefsiri Garibil-Kur'an.

12 - Kitâbu Te'vîli Muhtelifi-Hadîs (Elinizdeki eser}.

13 - Kitâbu Te'vili Müşkilil-Kur'ân.

14 - Kitâbu Uyûni'l-Ahbâr. [\[40\]](#)

II - Neşredilmemiş Olanlar:

a) Kendisine âid olduğu kat'î olanlar:

15 - Kitâbu Ğarîbfl-Hadîs.

16 - Kitâbu İslanıl- Galat fî Ğarîbil-Hadîs li Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm.

b - Kaybolan veya ona âidiyeti şüpheli olan eserler:

aa) Müellif ve başkaları tarafından zikredilen, fakat mevcut olmayan eserler:

17 - 'Kitâbu Delâilî'n-Nubuvve.

18 - Kitâbul-Fıkh.

19 - Kitâbu İ'râbil-1-Kur'ân (İ'râbul-Kıraat? -Âdâbul-Kırâât?)

20 - Kitâbu'n-Nahv.

21 - Kitâbul-Kalem.

22 - Kitâbu'l-Kırâât.

23 - Kitâbu Ta'bîri'-Ru'yâ.

bb) Mevcudiyeti şüpheli olan eserler:

24 - Kitâbu Âlâti'l-Kuttâb.

25 - Kitâbu Sınâati'l-Kitâbe.

26 - Kitâbu't-Tefkîh.

27 - Kitâbu't-Tefsir.

28 - Kitâbu Uyûni's-Şi'r.

cc) Hakkında hiçbir malumat bulunmayan eserleri:

29 - Kitâbu Âdâbi'l-İşrâ.

30 - Kitâbu Ferâidi'd-Durr.

31 - Kitâbu'l-Hatt.

32 - Kitâbu'l-Hikemve'l-Emsâl.

33 - Kitâbu'l-Hikâye ve'l-Mahkî.

34 - Kitâbu İstimâi'l-Ğinâ bi'l-Elhân.

35 - Kitâbu's-Sıyâm.

dd) İbnu Kuteybe'nin eserlerinden, başka isim altında veya kısmî olarak görünenler:

36 - Kitâbu'l-Ebniyâ.

37 - Kitâbu Edebi'l-Kırâa (İ'râbu'l-Kur'ân'ın diğer bir ismi olabilir).

38 - Kitâbu Divani'l-Kuttâb.

39 - Kitâbu'l Cevâbâti'l-Hadıra (K. el-Mesail'in başka bir ismi).

40-Kitâbu'l-İbil. 41-Kitâbu'l-İlm.

42-Kitâbu İlmi Menâziri'n-Nucûm.

43-Kitâbu İ'râbi'l-Kırâât.

44-Kitâbu Halk'l-İnsân.

45-Kitâbu'l Hayl.

46-Kitâbu .Maâni'l-Kur'ân ,

47-Kitâbu Mu'cizâti'n-Nebî (Delâilu'n-Nübüvve ile aynı kitab olabilir.)

48-KitâbuMunhatabi'l - Luğa ve Tevârihi'l-Luğa.

49-Kitâbu Müşkilil-Hadis.

50-Kitâbu'n-Neseb.

51-Kitâbu'r-Redd ala'l-Kâili bi Halkıl-Kur'ân (K. el-İhtilâf fî'l-Lafz adlı eserin bir bölümün tamamen aynıdır.)

52-Kitâbu Takvirhi'l-Lisân.

53-Kitâbu't-Târih.

54-Kitâbu'l-Vahş.

ee)İbnu Kuteybe'ye aidiyyeti şüpheli ve aid olmadığı kafi olanlar:

55-Kitâbu'l-Elfâzi'l-Muğrabe bil Elkâbi'l-Mu'rabe.

56-Kitâbul-Cerâsını. 57-Kitâbu'l-İmâme ve's-Siyâse. 58-Kitâbu Telkini'l-Muteallim fî'n-Nahv. 59-Vasıyye. 60-Kitâbul-Vuzerâ

İbnu Kuteybe'nin hayatı ve eserleri hakkında gerek Türkçe,gerek yabancı dillerde yapılmış olan neşriyat ile ilgili olarak şunları zikredebiliriz: [\[41\]](#)

Türkçe:

1- Prof. Muhammed Tayyib Okiç, A.Ü.İ.F. dergisi (C.XIV/1966) 288-290. sahifelerinde 'Te'vilu Muh-telif'l-Hadis"i, 290-292. sahifelerde de Gerard Le-comte'un "İbn Qutayba"sını tanıtmaktadır.

2 - slâm Ansiklopedisi (C.V/2, s: 762-763) "İbn Kuteybe" maddesi.

3 - el-Maârif, İbnu Kuteybe (Tercüme: Hasan Ege) Şelâle yayınlan, İst. [\[42\]](#)

İngilizce:

The life and Works of İbn Qutayba, İshak Mûsâ el-Hüseynî.

Fransızca:

Rube'yte ilgili olarak fransızca neşreş birkaç mühim makale için bkz: Prof Muham-med Tayyib Okiç'in yukarıdaki mezkûr »

Tîbn Quta^ha rhomme, son oeuvre, ses ideas Gerard Lecomte, Damas, 1965. des Divergences du Hadith d'İbn ı Serard Leco^te, Damas. 1962 (Te'vilu 'l-Hadis'in fransızca tercümesi).

Bli İGrcûmeyı ÜgÜi olarak hocamız Prof Dr Mehmed S. Hatiboğlu şöyle demektedir: [\[43\]](#)

Te'vil'in Fransızca Tercemesi Üzerine

İslâm kültürünün ilk anlarda sahib olduğu manzarayı kavramakta, o devir ilim adamlarının yazmış oldukları eserler, şüphesiz temel kaynak hüviyetine sahiptir. Bu nevi eserlerin, müellif nüshalarına uygun şekilde basımları, nasıl ilmî araştırmanın ilk yapılacak işini teşkil ediyorsa, onların tahlil ve değerlendirilmelerini bizzat yapmak veya yapacak olup da, bu eserin yazıldığı dili bilmeyenlere onu terceme etmek suretiyle yardımcı olmak da ikinci adımı teşkil etmektedir. Herhangi bir ilmî kitabın muhtevasını daha iyi değerlendirebilecek ehliyyette olanları, o dili bilmemeleri sebebiyle bu işten mahrum bırakmamak, ancak terceme yoluyla büyük ölçüde sağlanabilmektedir.

Bir tercemede basan nisbetinin, o eseri anlayacak ve anlatabilecek kültürü gerektirdiği herkesçe bilindiği içindir ki, ilmî eserleri terceme etmek her lisan bileninin harcı olmamaktadır. Bu sebeptendir ki İbn Ku-teybe üzerinde ilmî araştırmalarda bulunmuş Gerard Lecomte isimli muasır Fransız şarkiyatçısının Te'vil'i fransızcaya terceme etmiş olduğunu görmekten ilk bakışta bayağı sevinç duymuş ve terceme eserin baskı ve tertib şeklinin arzettiği dış güzellikten de, bir ilim talibi olarak, iftihar etmiştik. Ne var ki arabça asıyla karşılaştırdığımız baş kısımları, bu müsbet intibâmızın devamına imkân bırakmamakta, hattâ bazı basit ibarelerin tercemesinde düşülen çocukça hatalar, sayın fransız âliminde görmek istediğimiz seviyeyi sarsacak mahiyet arz etmektedir. Tevil tercemesininin, sayfalarca sürecek tashih cedvellerine ihtiyâç göstereceğe benzeyen yanlışlarından vereceğimiz aşağıdaki örnekler, maalesef bu neticeyi haklı gösterecek istikam kamettir. [\[44\]](#)

Meselâ:

Arabça metinde (ilk baskı, s: 48, ikincisinde, s: 38), İbn Kuteybe, sahâbi Ebû Hureyre hakkında ileri sürülen şüpheler meyânında muhaliflerin:

"Hz. Peygamber ile Ebû Hureyre üç sene kadar birlikte bulunduğu halde, (bu zamana nisbetsiz derecede) Hz. Peygamber'den rivayette bulunmuştur. (Hz. Peygamber'den) sonra elli sene kadar yaşadı, (Hicrî) 59, senede vefat etmişti..." dediklerini nakletmektedir. Bu gayet basit ibareyi Lecomte şu şekilde fransız-caya çevirmiştir:

"Abu Hurayra fut le Compagnon du Prophete environ trois ans, et la plus grande partie de la Tra-dition est passee par son canal. (il fut le Compagnon de) Umar environ cinquante ans, et mourut en 59/679." (p: 44, 42)

Yani: "Ebû Hureyre üç yıl kadar peygamberin sahâbisi oldu ve Hadisin en büyük kısım onun tarafından nakledildi. Elli sene kadar Ömer'in (Arkadaşı oldu) ve 59/679'da öldü."

Sayın mütercim, "ömür verildi, yaşadı" demek olan Uz. Ömer zannettiği içindir ki, bu gülünçlüğe düşmüş ve cümleyi ziyadeleştirmiş bulunmaktadır. Gülünçtür çünkü, Hz. Peygamberin vefatından sonra, Hz. Ömer ile kimsenin elli sene arkadaşlık yapamayacağını İslâm tarihinden biraz behresi olan herkes bilir, ve böyle bir mantıksızlık bir müsteşrikten beklenmemek lazım gelir. [\[45\]](#)

İkinci Misal:

İbn Kuteybe, Re'yalere tahsis ettiği bölümde, onıann hadislere pek kıymet vermeyip kendi şeyhlerinin görüşlerine tâbi olduklarını ileri sürmekte ve misal olarak meselâ Ebû Hanife'nin hadise uyması gerekirken, kendi hocası İbâhim Nehâî'nin görüşünü kabul ettiğini ileri sürmektedir:

Mütercimimiz, yine fıkıh bilgisinin yetersizliğinden olmalıdır ki metinde İbrahim Nehâî'ye aid olan görüşü tercemesinde Hz. Peygamber'e isnad etmektedir:

"Abu Hanifa s'ecria lors: -Laisse-nous tran-quilles avec cela: j'ai entendu Hamraâd dire (d'ap-res İbrahim) que le Prophete avait declare: "Il est tenu de la kaffâra!" (p: 58, a 60)

"O zaman Ebû Hanife bağırdı: "Bırak bununla kafamızı şişirme. Ben (İbrahim'den naklen) Ham-mad'ı, Hz. Peygamber'in şöyle beyanda bulunduğunu söylerken işittim: "Ona keffâaret gerekir."

Keza, G. Lecomte'un fıkıh tarihiyle meşgul olmadığı, İmâm Zufer'in ismini "Zafr" şeklinde okumasından da belli

olmaktadır, (p: 62, a 69) ve tercemede bunun pekçok emsali vardır.

Maalesef mütercimın zaman zaman çala kalem terceme yaptığına insanın inanası geliyor.

Abdullah bı Amr'ın sahifesi (yani hadis risalesi, defteri) ibaresini "La famille " (p: 87,104) Ailesi" şeklinde yazdıktan bir satır sonra ayın kelimeyi "une feuille", yaprak, kâğıd diye tercüme etmesi başka nasıl yorumlanabilir?

Sayın Fransız orientalistinin kayıdsızlığma deliller bir ikiye inhisar etmediği için son bir misal daha vererek bu seriyi kapatmak istiyoruz:

Meşhur Kaderiyye imamlarından Amr b. Ubeyd'in, yine kendi devrinin meşhur muhaddis-fa-kih'lerinden Eyyûb, İbn Avn, Yûnus ve Teymî hakın-da:

"Bunlar birtakım pisler, ruhsuz ölülerdir." dediği çeşitli kaynaklarda nakledilir.

İbn Kuteybe, bu iddiaya verdiği cevaba şöyle başlıyor:

Yani, "Onun zikrettiği bu dört zat, kendi devirlerinin ilimde, fıkhıta... en gözde kimseleridir.

"İsimleri geçen âlimlerin, E. hicrî asrın ortalarında, yani İbn Kuteybe'nin doğumundan en az yarım asır önce vefat etmiş oldukları erbabınca malumdur.

Ne var ki, bu noktaya dikkat etmeyi lüzumsuz sayan mütercimın fransızcasmdan öğreniyoruz ki! bu âlimler İbn Kuteybe'nin muasırındırlar!...

"Abu Muhammedi dit: Or les quatre persona-ges cites sont l'elite de nos contemporains en ce qü touche la selence, le fiq..." (p: 95, Pİ21)

Verdiğimiz bu misaller Lecomte'un tercemesine pek itimad edilemeyeceğini yeter derecede göstermekle beraber, bu haliyle dahi onun İslâm ilmine bir hizmet sunduğunu belirterek kendisine teşekkür etmeliyiz.

Bu vesileyle şunu da belirtmeliyiz ki İslâm kültürünün gayr-ı müslim aydınlara tanıtılmasında hüsn-i niyetle çalışan orientalistlerin bulunduğu inkar edilemez. Onlardan bu nevi çalışmalarında hiç hata yapmamalarını beklemek de kimsenin hakkı olmamak gerekir. Fakat Dimeşk Fransız Entitüsünün pek kıymetli ilmî neşriyatına büyük meblağlar tahsis ediliyorken, TeVil gibi bir eserin tercemesinin, bu işleri bilen bir müslüman âlime kontrol ettirilmesinden kaçınılmış olması herhalde büyük bir eksikliklerdir.

Bu defa bu pek değerli eser, İlahiyat Fakültemizin 1978 mezunu Sayın Kırbasıoğlu tarafından türk-çeye kazandırılmış bulunmaktadır. Ve muhakkaktır İd fransızcasmdan daha sağlamdır. Bu genç ilim adamımızın yorulmak bilmez araştırmacılığına eş ilim aşkı ve ihlası, İslâm kültür hayatına daha nice kıymetli hizmetlerde bulunacağına en sağlam teminattır. Bu İlk denebilecek ilmi hizmetinin, erbabının iyi niyetli tenkidleriyle değerini tescil ettireceğinden şüphemiz yoktur.

Bu eseri bastırarak ilim dünyamıza kazandırmakta emeği geçenlere de ayrıca şükranlarımızı sunmak borcumuz olacaktır.

Prof. Dr. Mehmed Said Hatıboğlu

İBN KUTEYBE'NİN 'TE'VİL'I ile alakalı olarak kıymetli âlim merhum Prof. Muhammed Tayyib Okiç'in, eserin fransızca tercemesinin tanıtılmasına dair makalesinin ilgili kısmını aynen alıruz:

"... Mütercim mukaddimesinde "Kitâbu Ta'vili Muhtalifi'l-Hadith"ın, İbnu Kuteybe'nin eserleri arasında ayrı ve hususi bir yer işgal ettiğini hatırlatmaktadır. Aynı zamanda bu kitabın, İbn Kuteybe'nin en son eseri veya en son eserlerinden biri olduğuna bilhassa işaret etmektedir. Dolayısıyla eserin te'lifi 256/869 ile 276/889 yılları arasına tesadüf eder (yani müellifin Bağdad'a dönüşü ile vefatı arasındaki zaman içinde, diğer bir tabirle, Halife el-Mutevekkil ve vezirlerinin Mu'tezile aleyhindeki reaksiyonlarından sonra). Eser, Ehlu'l-Kelâm, Mutekellimün, daha doğrusu Mu'tezilenin hadis hususundaki bazı sapık fikirlerini reddetmek için kaleme alınmıştır. Bu bakımdan, eser bir nevi polemik kitabıdır. Her babın başındaki "Kalû" (muarızlarımız derler ki)[46] fıkrasından sonra "Nahnu nekûlu" veya "Kale Ebû Muhammed" (biz veya Ebû Muhammed, yani müellif, bunu şöylece cevablandırıyoruz) [47]başlıklı cevabi fıkra gelmektedir. Müellif eserinde, mu'tezileyi, feylesofları ve bazı ahvalde şahsi te'villere mütemayil görünen Hanefî Fakihlerini hedef edinmektedir. Mukaddimesinde hadisleri muhtelif gayeler için kullanan Hâriciyye, Mürcie, Kaderiyye, Râfiziler ve diğer bazı fırkaların hadise tevcih ettikleri itirazlara işaret, etmektedir. Bilhassa burada Râfiziler başta

gelmektedir. Mu'tezile tabirinin eserde ancak iki defa geçmesi calib-i dikkattir. Bu meyanda Cehmiyye'nin zikredilmeyişinin sebebi anlaşılamıyorsa da, eserin muhtasarı telakki edilen, müellifin. "Kitabu'l-ihtilaf fi'l-lafz" adlı kitabında bunlara yer verilmiştir. (ar-Raddu' ala'l-Cahmiyya wa'l-Muşabbihâ). İbn Kutayba, eserin birinci babında, Mu'tezileye, felsefeye ye Hanefiliğe temas etmektedir. Mu'tezile kelâmını, İbrahim an-Nazzâm, Abu'l-Huzayl al-Allâf, Ubaydullah ibnu'l-Hasan, Sumâme ibnu'l-Aşras ve Bakr al-'Ammî; felsefeyi, Muhammed ibnu'l-Cahm al- Barmakî ve Hanefiliği büyük İmam Abu Hanifa temsil etmektedirler. Ayrıca Mu'tezile şeklindeki Rafizi ilahiyatını temsil eden Hişam ibn'l-Hakam ve bilhassa nereye konulabileceği bilinmeyen al-Câhiz, hususi birer yer işgal etmektedirler. (İbnu Kutayba onu sadece son mütekellim diye adlandırmaktadır.) İbn Kutayba, Câhiz'in eserlerini fevkalade, iyi bildiğinden onları birkaç cümle ile ustaca tahlil eder. Hülâsa İbn Kutayba, bütün muhaliflerin naza-riyeyelerini ve doktrinlerini izah ettikten sonra, ikinci babda hadis ehlinin, üçüncü babda ise bizzat hadisin müdafaasını yapmaktadır[48]

Prof. Muhammed Tayyib Okiç

İBNU KUTEYBE nin doğum ve ölüm tarihleri arasındaki vak'alan ihtiva eden ksa bir kronoloji:

Hicri Miladi

212 827 Mutezile görüşünün Halife

Me'mun tarafından resmi bir mezheb olarak tanınması.

213 828 İBNU KUTEYBE'NİN DOĞUMU

215 830 Halife Me'mun tarafından

Ankara ve havalisinin fethi. . Bağdad ve Şam'da birer Rasathane kurularak gökyüzü hareketlerinin izlenip yazılmasına başlanması-Me'mun tarafından Bağdad'a öğretim için yollanması istenen Selanikli bir bilgin rahibin Bizans imparatoru Teofil tarafından gönderilmemesinin Bizanslılara savaş sebebi sayılması. Halife Me'mun tarafından Bağdad'da "Beytül-Hikme" adlı ilim akademisinin kuruluşu.

216 831 Bağdad'da Zübeyd türbesinin inşası-Palermo'nun Araplar tarafından zaptı (Sicilya'nın zaptına 825'te başlanmış ve 902'de Taormina'mn zaptı ile tamamlanmıştır) Halife Me'mun'un Anadolu

seferi-Yunanca'dan tercümelere başlanması- İslâm bilginlerinden bir heyetin Sencar sahrasında iki boylam derecesi ile ekliptik eğilimi ölçmesi ve yerkürenin büyüklüğünü hesap etmesi.

218-228 833-342 Halife MUTASIM

218-228 833-842 Halife Mutasım'm, büyük kardeşi Me'mun'un tutumunu devam ettirerek Kur'an'ın mahluk olduğu davasını kabul ettirmeye uğraşması ve Ehl-i Sünnetin tepkileri.

222 836 Samarra'nın kuruluşu ve Abbasi devletine merkez oluşu. -Türklerden bir hassa ordusu kurulması - Arapların Bâri'ye çıkmaları.

223 837 Kayrevan'da Büyük Camiin inşası.

223-228 837-842 Bizanslıların Araplara saldırımları ve yenilgiyle çekilmeleri.

226 840 Kırgızların Uygur İmparatorluğunu yıkmaları.

228-233 842-847 Halife VASIK

228 842 Samarra'daki Büyük Camiin inşası. -Strasburg yeminleri. Arapların Messina ve Toranto şehirlerini zaptı.

229 843 Verdün antlaşması.

230 844 Endülüs Emevi devletinde

POSTA teşkilatı kurulması.

- 231 845 Güney İtalya şehirlerinin Arab istilasını önle-mek üzere birleşmeleri. -Ebu Tem-mam'ın ölümü (doğ. 788 - ?) (Kasideler, Divan).
- 232 846 İtalya yarımadasını güneyden istilaya başlayan Arab kuvvetlerinin Roma kapılarına dayanması.
- 233-247 847-861 Halife MÜTEVEKKİL
- 233 847 Türk muhafız birliklerinin ötekilere üstün tutulmaya başlanması.
- 235 849 Halife Mütevekkilin Alevileri
- ve Mutezile mensuplarını imha etmek suretiyle dini inançta eski geleneğe dönmesi -İtalya'da Beneventum şehrinin Araplar tarafından zaptı.
- 235-236 849-850 Arapların Güney Fransa'da Provence bölgesine akınları.
- 236 850 Büyük matematikçi Harizmi (Mehmed b. Musa)'nın ölümü.
- 237 851 Arab seyyahı Vahid ile Said'in Çin'e seyahatları.
- 241 855 Hanbeli Mezhebi'nin İmamı Ahmed b. Hanbel'in (doğ. 780) Bağdad'da ölümü.
- 244 , 858 Hazarların Hristiyanlığı kabulü.
- 247 861 Halife Mütevekkil'in ulema ve vükelasının elbirliğiyle öldürülüp yerine oğlu MUS-TANSIR'm geçirilmesi.
- 248 862 Halife Mustansır'm zehirle öldürülmesi üzerine yerine MUSTAİN'in geçmesi - Türk Ernirul-Ümeralarının bütün devlet işlerini ele almaya ve Halifede yalnız kuru bir unvan bırakmaya başlamaları.
- 254 868 Mısır'da Tulunluların (sonu: 905) İran'da Toharistan'da Saffarilerin (sonu: 908) devlet kurmaları.
- 255 869 Sicilya'ya yerleşen Araplar tarafından Malta adasının zaptı -Cahız'in ölümü (doğ. 775-?)- Ünlü Hadis bilgini Buhari'nin (doğ. 810). ölümü -İstanbul'da dokuzuncu Konsilin toplanması-İstanbul ve Roma kiliselerinin birbirinden ayrılması (Orto-doksluk-Katoliklik).
- 256-270 869-883 Güney Irak'ta siyahi esirler (zenciler)in ayaklanması ve bunlarla mücadeleler. Merkezleri Muhtare'nin zaptı suretiyle hareketin bastırılması.
- 257 870 İfratçı Şiiliğin bir kolu olan İsmaililik (Batıniler)in yayılmaya başlaması.
- 258 871 Zencilerin bir Cuma namazı sırasında ani olarak Basra'yı basmaları.
- 261 874 Buhara'da Samanoğulları devletinin kuruluşu (sonu: 999)
- 262 875 Şiraz'daki Ulu camiinin yapması.
- 263-266 876-879 Kahire'de Tulunoğlu camiinin inşası.
- 264 877 Yunan fen kitaplarını arapçaya çeviren Huneyn b. İshak'ın ölümü-Ahmed b. Tulun'un Filistin ve Suriye'yi işgali.
- 265 878 Sicilya'ya hakim olan Araplar'ın Papa VIII. Jan'dan vergi almaya başlamaları. -12. Şii imamı Muhammed el-Muntazar (Mehdi)'nin ihtifası

- 268 881 Kudüs piskoposunun İslam idaresinden şikayetlere başlayarak Avrupa hristiyanlarını Haçlı seferlerine hazırlamaya başlaması.
- 273 886 Din bilgini (Muhaddis) İbnu Mace (Hafız Ebu Abdullah)ın f ölümü (doğ: 824).
- 274 887 Fransa'da Feodalizmin başlangıcı.
- 275 888 . Hadis bilgini Ebu Davud (Süleyman b. Eş'as'ın ölümü (doğ: 817).
- 276 889 DİN BİLGİNİ İBNU KUTEYBE

(MüşHm)in ölümü-Nişabur cami in inşası.[\[49\]](#)

MUSAHHİHİN MUKADDİMESİ:

Hamd, kendisinde eğrilik bulunmayan dosdoğru Kitab'ı, kulu ve rasûlü Muhammed'e indiren Allah'a mahsustur. Bâtil hiçbir cihetten o Kitab'a yanaşamaz. O, Hakim ve Hamid olan Allah'ın indirdiği bir kitaptır,

Salât ve selâm da mahlukatın en faziletlisi, hak rasûl olan efendimiz Muhammed'e olsun ki, Rabbi ona Kur'an'ı şerhedip açıklamasını şu ayette emretmiştir: "(Ey Rasûlüm) Sana da Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine indirileni İnsanlara açıklayasın." (16. en-Nahl: 44) Kullarına da, Rasûlünün açıklamalarıyla amel etmelerini, onun emirlerine uymalarını, nehyettiklerinden sakınmalarını şu ayetle emretmiştir: "Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasak ettiyse onu da almayın." (59. el-Haşr: 7)

İlimden nasibi olan akıl sahibi her müslümana, sünnetin İslâm şeriatındaki yeri-gerek fıkhı, gerek itikadı cihetten apâşikârdır. İtikadı ve fikhî sünnet biri diğerine muhtaç iki cüz'dür.

Kur'an, şer'î ve itikadı hükümleri mücmelen getirmiş, sünnet de onları açıklamıştır. Meselâ namazı ele al:

Kur'an-rekât ve secdelerin sayısından bahset-meksizin- namazın kılınmasını emretmiş, sünnet de namazın ne şekilde kılınacağını, rekâtlarda ne kadar Kur'an okunacağını, duaların şeklini, celse (oturuş)-lann sayısını ve celselerde ne okunacağını, namazın nasıl bitirileceğini açıklamıştır.

Namaz hakkında söylediklerimiz, İslâmın diğer rükunlan, akaid, edeb, terbiye, aile nizamı, içtimai adalet, İslâmî siyaset vb. Kur'an'm tafsilatını zikretmediği her husus için aynı şekilde söylenebilir. Çünkü Kur'an muhkem, külli kaideler getirmiştir. Bu muhkem (esas) kaideler ile, bu kaidelerin gayelerine aykırı olmayan ve yeni yeni zuhur eden cüz'i şeyler arasında bir irtibat (alaka) kurmak mümkündür.

Lâkin İslâmî fetihler genişlediğinde bu mağlub milletler îslâmı kabul ettiler. Bunların bir kısmı müs-lümanlıklarında samimi idi, bir kısmı değildi. Üstelik bu sonuncuların kalbinde, İslâm'a ve müslümanlara karşı kin ve hilekârlık; İslâm'ın yerle bir ettiği İran ve Bizans hükümdarlıklarına, darmadağın ettiği saray ve köşklere karşı içlerinde öyle derin bir hüznün vardı ki, îslâmdan ve müslümanlardan intikam almaya ve İslâm devletine tuzak kurmaya kalktılar. Bunun için birtakım gizli cemiyet ve teşkilatlar kurdular. Bu teşkilatların yaptığı ilk iş bu ümmetin Faruk'u, hulefa-i raşidi-nin ikincisi, Emîru'l-mü'minin Ömer b. el-Hattab'ı öldürmek olmuştur.

Siyasetteki mevkii ve hüküm vermede şark ve garba şamil adaleti darb-ı mesel haline gelen, batılı alimlerin "Dünyanın ilk demokratik devlet adamı" unvanını verdikleri Hz. Ömer, işte bu alçak ve rezil teşkilatların kurbanı olmuştur. Bunların intikamının, Hz. Ömer'in "Rabbim Allah, Rasûlüm Muhammed (S.A.V.)" diyen bir müslüman arab olmasından, başka bir sebebi yoktu. Lakin onların Hz. Ömer'i öldürmeleri îslâm'ın süratle ilerlemesini durdurabilmiş midir? Asla... işte kafaları ve kalpleri İran felsefesi ve putperest manu üe dolmuş bu guruh 'ilm-i hikmet ve akli ilimler dedikleri silah ile İslama karşı harbetmeğe karar verdiler. Böylece Kur'an ve Hadis hakkında müslümanlan şüpheye sevkettmeye çalıştılar ve kalplerine İslâm'dan hiçbir şey girmemiş olan dinsizlik ve zındıklığın önderleri müslüman kılığında ortaya çıktılar.

Fakat İslâm âlimleri bunlara karşı koydular ve ortaya attıkları şüpheleri yok ettiler. Bunlar da böylece mağlub ve koğulmuş olarak gerisin geriye döndüler.

İşte mukaddes sünneti müdafaaya girişen İslâm âlimlerinden birisi de Hicri 3. asır ricalinden Allâme-tu'l İslâm, Ebû

Muhammed Abdullah b. Müslim b. Ku-teybe'dir. Elinizdeki kitabı da bunun için te'lif etmiştir. Fakat bu kitap salih selefimizin yazdıkları eserler arasında gömülmüş, kaybolmuş idi. Tâki Allah (C.C.) merhum selefi âlim eş-Şeyh İsmail el-Hatib el-İs'irdi'yi bizlere lütfetti. Şeyh İsmail anılmaya lâyık gayretlerle bu eseri H. 1326 senesi cemaziye'l-ûlâ ayının ortalarında (Haziran 1908) nefis açıklama ve talikleriyle, titiz ve ilmi bir şekilde neşir dünyasına takdim etti. Güzel bir tesadüf eseri olarak bu ikinci baskının tarihi, ilk baskının tarihine rasgeldi. Biz bu baskıyı 25 cemaziye'l-ûlâ 1386 (Ağustos 1966) da bitirdik. Birinci baskısı da yine cemaziye'l-ûlâ ayında 1326'da bitmiş idi. [\[50\]](#)

Kitabın İsnadları Ve Sema'ları

Kitabın ilk musahhihi (el-İs'irdi) diyor ki: "Bilinsin ki elimizde bu kitabın müellifi Ebû Muhammed Ab-dullah b. Müslim b. Kuteybe'ye varan dört isnadı vardır. Bu dört nüshadan dördüncüsü tahriften ve noksandan salim değildi. Bu mezkur nüshayı yazan zat da, kitabın müellife varan senedindeki bazı kelimelerin güve yemesi sebebi ile yok olduğunu, bir kısım kelimelerin ise nokta konmadığı için hatadan salim olmadığını ve bu kelimeleri doğru olarak okuyup yazdığına kendisinin de güvenmediğini ifade etmektedir. Bu nüsha sadra şifa vermediği, "Vefayat" gibi teracüm (biyografi) kitaplarına müracaat ile dahi bu nüshanın tashihi mümkün olmadığı için biz esas aldığımız üç nüsha ile iktifa edip dördüncüden vazgeçtik.

Senedden maksad, kitabın müellife aid olduğunu göstermektir. Bu kitabın ise İbnu Kuteybe'ye aid olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Nasıl öyle olmasın ki...? Hadis âlimlerinden pekçoğu -mesela İbnu Hacer el-Askalanî "Nuhbe" şerhinde - onun "Muhtelifu'l-hadis" mevzuunda bir kitabı olduğunu zikretmektedirler. Müelliften, İmam Ebu'l-Farac İbnu'l-Cewzi ve İmam İbnu Furak gibilerinin bu kitaptan kendi kitaplarında naklettikleri şeyler aynı ibarelerle bu kitapta mevcut-dur. İşte kitabın bu üç isnadı:

Birinci sened: Bize eş-Şeyh Ebu'l Hasen Ali b. Meymûn el-Askalanî Askalan şehrinde 430 senesi cemaziye'l-ûlâ ayında haber verdi ve dedi: Bize İbnu Batta ismiyle maruf E^u Abdillah Ubeydullah b. Muhammed el - Ukberi haber verdi. İbnu Batta dedi ki: Bize Ebubekr Ahmed b. Muhammed b. el-Hasen ed-Dine-veri tahdis etti. O da dedi ki: Ebu Abdillah b. Müslim b. Kuteybe'nin huzurunda kendi eserini ona okudum ve derim ki: "İbnu Kuteybe dedi: Bundan sonra -Allah seni mesud kılsın- ilah..."

İkinci sened: Bize eş- Şeyhu'l-İmam Ebu'l-Ha-sen AH b. İbrahim el-Bağdadi en-Nahhas "Cem'yyeMe haber verdi. en-Nahhas dedi ki: Şeyhu'l-İslam Hafız

Ebubekr Muhammed b. Ali b. Sabit el-Bağdadi bana yazdığı icazet ile tahdis etti. O da dedi ki: Bize Ebu Ali b. el-Hasen b. Şihab el-Ukberi, benim ona okumam suretiyle haber verdi. O da dedi ki: Bize Hemedan şeyhi ve fakihî Ebu Abdillah Ubeydullah b. Muhammed haber verdi. O da dedi ki: Bize Ebubekr Ahmed b. Huseyn b. İbrahim ed-Dineveri "Dineveri" de tahdis etti. O da dedi: Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe dedi: "Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'adır. Akıbet müttakiler içindir. Allah, Muhammed'e ve onun temiz ve pak âline salât etsin. Bundan sonra -Allah seni me-sud etsin-ilâh..."

Üçüncü sened: Fakih, mukri, muhaddis Ebubekr Muhammed b. Hayri el-İşbili,şeyhlerininçeşitli bilgiler ve muhtelif ilimler hakkında yazdıkları eserlerin fihristinde bu kitap ile alakalı olarak şunları söylemektedir. "Kitâbu muhtelifi'l-hadis el-Muddeâ aleyhi't-tenakuzf İbnu Kuteybe'nin eserdir. Bana bu kitabı eş-Şeyh Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Abdîfâziz, Ebu Ali Huseyn b. Muhammed el-Gassani rivayet etti. O da dedi ki: Ebu'l-Âsî Hakem b. Muhammed b. el-Cuzâmî, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Galib et-Temmar'dan o da Ahmed b. Mervani'l-Maliki'den, o da Ebu Muhammed b. Kuteybe'den haber verdi. Ebu Ali dedi ki: Keza bana Hakem b. Muhammed, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ab-dilwişahi'den, o da Abduhvahid b. Ahmed b. Abdillah b. Müslim b. Kuteybe'den, o da babasından ,o da dedesinden rivayet etti. [\[51\]](#)

İmam Ebû Muhammed, Abdullah B. Müslim İBNU KUTEYBE (Allah Ona Rahmet Etsin) Der Ki:

Hamd âlemlerin Rabbi'ne mahsustur, mükâfat da takva sahiplerinedir. Allah, nebilerin sonuncusu Muhammed'i ve onun pâk ve temiz âlini rahmetiyle kuşatsın.

"İmdi: Allah seni tâatiyla mesud kılsın, muhafa-zasıyla kuşatsın, rahmetiyle hakka muvaffak kılsın ve seni kendi ehlinden eylesin. Sen, Kelâmcıların hadis-çileri hor görüp onlara hakaret ettiklerine, kitaplarında Hadisçileri (Ehlu'l-Hadis) kötölemek için pekçok söz sarfettiklerine, onları uydurma ve mütenakız rivayetlerde bulunmakla, dolayısıyla

ihtilâfin vukuuna, firkaların çoğalmasına, (müslümanlar arasındaki) bağların kopmasına, müslümanların birbirine düşman olup, birbirini küfürle itham etmelerine sebep olmak ve (bu uydurma ve mütenakız rivayetleriyle) her firkanın kendi mezhebi için birtakım hadislere bağlanabilmelerine imkan vermekle suçladıklarına dair bildiğin şeyleri bana haber vermek için yazıyorsun:

I- Bu firkalardan Hariciler (hadisçüerin) şu rivayetleriyle kendilerini savunuyorlar:

"Kılıçlarınızı kuşanın, sonra onların (muhaliflerinizin) cemaatlarını helak edin.[52]

"Ümmetim içerisinde daima hakka müzahir (yardımcı) bir grup olacaktır. Hiçbir muhalifin muhalefeti onlara zarar vermez".[53]

"Kim malı (m koruma) uğrunda Öldürülürse şehiddir".[54]

II- Kaade'nin[55] delilleri ise hadisçilerin rivayet ettiği şu hadislerdir:

"Cemaata sanlınz. Çünkü Allah'ın eli (yardımı) cemaat üzerindedir. [56]

"Kim cemaattan bir kanş ayrılırsa, İslâmın ipini boynundan çıkarmış olur. [57]

"Dinleyiniz ve itaat ediniz. Başınıza burnu ve kulağı [58] kesik Habeşli bir köle geçse bile. [59]

"Berr (iyi) ve fâcir (kötü) olsun, her imamın arkasında namazı kılınız"[60]

"Berr (iyi) olsun, fâcir olsun mutlaka bir imam in bulunması şarttır.[61]

"Evinden çıkma. Eğer (seni öldürmek için) evine girerlerse, sen evin yüküğüne (daha içeri) çekil. Oraya da girerlerse o zaman hem benim, hem de kendi günahın senin üzerine olsun, de. [62]

"Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren (katil) kulu olma... [63]

III- Murcie delil olarak Hadisçilerin şu rivayetlerini kullanırlar:

"Kim 'Lâ ilahe illallah' derse cenete girer. Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? denildi. (Evet) zina etse de hırsızlık yapsa da, dedi. [64]

"Kim ihlas ile 'Lâ ilahe illallah' derse cennete girer, cehennem ateşi ona dokunmaz. [65]

"Şefaati, ümmetimden büyük günah sahiplerine hazırladım. [66]

IV- Murcie'nin muhalifleri ise Hadisçilerin şu rivayetlerini delil gösterirler:

"Zina eden zina ederken mü'min olarak zina etmez. Hırsız da çalarken mü'min olarak çalmaz. [67]

"Komşusu kendisinin şerrinden emin olmayan kimse mü'min değildir.[68]

"Dilinden ve elinden müslümanların emniyette olmadığı kimse mü'min değildir. [69]

"Bir adam, güzelliği yüzünden gitmiş ve şekli bozulmuş olarak cehennemden çıkar"[70]

"Bir kısım insanlar, yanmış olarak cehennemden çıkarlar ve selin getirdiği milii toprak (alüvyon) da süratle büyüyen otların veya filizlerin bittiği gibi biterler" [71]

V- Kaderiyye (Mu'tezilejnin, onların rivayetlerinden aldıkları deliller ise:

"Her doğan fitrat üzere doğar, sonra ebeveyni onu ya hristiyan yapar veya yahudi[72] hadîsi ve Cenab-ı Hakk'ın "Ben kullarımın hepsini Hanifler olarak (Tev-hid dini üzere) yarattım. Sonra şeytan onları dinlerinden saptırdı." sözüdür.

VI- Mufavvıda' şu rivayetleri delil gösteriyorlar:

"Çalışımız... Herkes ne için yaratıldı ise onu işlemeye muvaffak olur. (Eğer) saadet ehli ise saadeti için çalışır. Şekavet, (dalâlet) ehli ise şekavetine çalışır. [73]

"Allah Âdem'in sırtını mesnetti (sıvazladı) ve iki avuç aldı (Âdem'in zürriyetini sulbünden çıkardı). Sağ eliyle aldıklarına: "Rahmetimle cennete...", sol eli ile aldıklarına: "Cehenneme... mühimsemem", dedi.[74]

"Said (hidâyette olan) anasının karnında iken sa-id olan; şaki (dalâlette olan) da anasının kamında şaki olandır", [75]ve buna benzer hadisler.

VII "Râfıza[76] kendilerinin Ashab-ı Kirâm'ı tekfir etmelerini muhaddislerden aldıkları şu hadislerle bağlıyorlar:

"(Kıyamet günü) havzıma birtakım insanlar gelecek. Sonra önümden çekilip uzaklaştırılacaklar. Ben de: 'Ey Rabbim.. Ashabcağızım, ashabcağızım...' diyeceğim. Rabbim de: Onlar senden sonra neler yaptılar bilmezsin. Senin vefatından sonra hep yüz geri edip dinlerinden döndüler.' diyecek. [77]

"Benden sonra birbirinizin boynunu vurup küfre dönmeyin"[78]

Hz.Ali'nin Ashabın en üstünü olduğunu da Ha-disçilerin şu hadisleriyle iddia ediyorlar:

"Sen benimle, Harun'la Mûsâ gibisin. [79]Şu kadar var ki benden sonra peygamber yoktur. [80]

"Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. [81]

"Allahım... Onun (Ali'nin) dostlarının dostu ol, ona yardım edenlere sen de yardım et, ona düşmanlık edenlere sen de düşman ol... [82]

"Sen benim vasimsin (ey Ali)". [83]

VIII- Şia'nın muhalifleri de Ebûbekr ve Ömer'i takdim etmeleri (üstün tutmaları) hususunda Hadis-çilerin şu rivayetlerini delil getiriyorlar:

"Benden sonra şu ikisine (Ebubekr ve Ömer'e) uyun. [84]

"Allah, Rasûlü ve müslümanlar Ebûbekr'den başkasına razı olmazlar. [85]

"Bu ümmetin, peygamberinden sonra en hayırlısı Ebûbekr'dir. [86]

IX- Zenginliği üstün görenler de onların şu rivayetlerine dayanırlar:

"Allahım... Senden benim ve mevlâmın[87]zengin olmasını isterim. [88]

"Allahım.: insanın yakasını bırakmayan fakirlikten sana sığırım".[89]

X- Fakirliği üstün görenler de onların şu rivayetlerine dayanırlar:

"Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içerisinde hasret. [90]

"Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir. [91]

XI- Bedâ' [92] fikrine taraftar olanlar hadisçilerin şu rivayetlerini delil gösterirler:

"Sıla-i rahim ömrü uzatır. [93] Sadaka da, gelmesi muhakkak olan belayı uzaklaştırır" rivayeti ve

Hz. Ömer'in: "Ey Allahım... eğer şakiler (defterine) yazdıysan beni sil ve saidler (defterine) geçir" sözü.

"(Kelâmcılar, Hadisçileri ithama devam ediyorlar): Bunlara ilaveten, ahkama dair rivayetlerin çokluğu sebebiyle fakihler farklı fetvalar verdiler. Pekçok fıkıh meselelerinde Hicaz ekolü ile Irak ekolü ayrıldı ve her biri Hadisçilerin rivayetlerinden bir esasa dayandılar.

Üstelik (Hadisçiler) teşbih ifade eden hadisleri rivayet etmekle Allah'a iftira ettiler. Bu hadisler: "Ara-ku'l-hayl (atın teri)" [94]"zeğabu's-sadr (göğsün kılı)" [95] "nûru'z-zirâayn (iki kolun ışığı, nuru)" "ıyâde-tu'l-melaike (meleklerin hasta ziyareti)" [96]"arefe gününün akşamında boz deve üzerindeki altın kafes" [97]"önünde (yüzünde) altın örtü bulunan kıvrıkcık saçlı genç" [98]"Kıyamet günü, neredeyse yakalayacakları esnada baldırın açılması" [99]"(Allah) Âdemi kendi suretinde yarattı" [100]"(Allah) elini iki omuzum arasına koydu. Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasında hissettim"[101]"ve "mü'minin kalbi, Allah'ın parmaklarından iki parmağının arasındadır"[102]" hadisleridir.

(Hadisçiler) bütün bu ahmakça rivayetleriyle İslâm düşmanlarını İslâm'ın üzerine kışkırtmış ve zındıkları güldürmüşlerdir. İslama girmeye meyli olanları soğutmuş, şüphede olanların şüphelerini arttırmışlardır.

Hurilerin kalçası hakkındaki rivayetleri de böyledir: "(Hurilerin kalçaları) bir mile bir mil (genişliğin-de)dir." Yine: "Kim şu sureyi okur veya, kim şu şu işi yaparsa çenette yetmişbin köşkte oturur. Her köşkün yetmişbin hususi odası vardır. Her odada yetmişbin döşek, her döşegün üstünde de yetmişbin şu, şu... bulunur", gibi rivayetler de (onların) bu tip rivayetlerin-dendir.

Fare hakkındaki: "O, Yahudidir. Yahudiler gibi o da deve sütü içmez" rivayeti de böyledir.[103]

"Karganın fasık olduğu [104]kedinin arslanın aksırığından, domuzun filin aksırığından yaratıldığı, İstakozun [105] önceden terzi olduğu, fakat iplikleri çaldığı için İstakoz haline getirildiği kelerin (büyükçe kertenkele) âsi bir yahudi olup, mesholunarak keler haline getirildiği, Süheyl yıldızının önceden Yemen'de bir vergi toplayıcısı [106]Zuhre (Venüs) yıldızının ise fahişe, bağı) olduğu ve İsm-i Ekber (veya İsm-i Âzam) duası ile göğe yükseldiği ve Allah'ın onu bir yıldız haline getirdiği, zehirli keler'in, İbrahim (AS.) üzerine ateşi üf le(yip körükle)diği [107]kertenkelenin ise ağzıyla ateşe su püskürttüğü ,gül (dev, gulyabani) denen cirminin her-gece Ebu Eyyub el-Ensarfnin suyuna geldiği, Hz. Ömer'in bir cinni ile güreşip onu yendiği [108]yeryüzünün balığın sırtında olduğu, cennete girenlerin İlk olarak bu balığın ciğerinden yiyeceği [109]bir vergi toplayıcısını yediği için kurtun cennete gireceği [110]Yemeğe bir sinek düştüğü zaman onu yemeğe daldırın. Çünkü kanadının birinde zehir diğerinde de onun panzehiri vardır. Sinek önce zehirini, sonra panzehiri-ni akıtır." hadisi [111]ve "Devenin şeytandan yaratıldığı " [112]gibi anlatılması [113]uzun sürecek pekçok şeyleri (hep bu hadisçiler) rivayet etmişlerdir.

Yine Hadisçilerin acablıklarındendir ki, onlar hadis rivayet eden bir "Şeyh'i yalancılıkla itham ederler ve sırf Yahya b. Main (158-233) [114]ve Ali b.el-Medini (161-234) [115]ve benzerlerinin kadh'ı (kötülemesi, cerhetmesi) sebebiyle, muhaddislerin de rivayet ettikleri hadisleri o şeyhten yazmazlar da, Ömer, Osman ve Âişe (R.A.) kendisini yalanlamasına rağmen Ebu Hurayra'nın -hiçbir sahabenin kendisini tasdik etmediği- bir hadisini delil olarak kullanırlar.

Keza,HZ.Ömer ve Âişe'nin (R.A.) yalanladığı ve Hz. Ömer'in: "Biz Rabbimizin Kİtabı'nı ve Peygamberimizin sünnetini, bir kadının sözü için terkedemeyiz"[116]dediği Faüma binti Kays [117]in sözünü delil olacak kullanırlar.

Bir kimseyi kadercilik {mu'tezili olmak}la suçlayıp, Ğaylan (-80) [118]Amr b. Ubeyd (80-144) [119]Ma"bed el-Cuheni (-80) [120]Amr b. Faid [121]gibilerinden ilim (hadis) almayı kabul etmezlerken, bunların emsali, fakat kendilerinden olan Katade (61-118) [122], İbnu Ebi Arube (-156) [123]İbnu Ebi Nuceyh (131) [124]Muhammedb. el-Munkedir (55-131) [125]ve İbnu Ebi Zi'b (-159) [126]gibilerinden (bunlar da mu'tezili fikirler taşıdığı halde) rivayette bulunurlar. Hz. Ali ve Osman'ı bir tutan veya Ali'yi Osman'dan üstün tutan bir şeyhi (hadis ravisini) suçlarlar da, Muhtar'u-Sakafî'iin (I?-68) [127] bayraktan Ebu't-Tufeyl, Âmir b. Vasile (1 -100) ve Cabiru'l- Culî (-128) [128]ric'at [129]inancına sahip oldukları halde onlardan rivayette bulunurlar.

(Kelâmcılar devamla:) Bununla beraber bunlar (Hadisçiler) rivayet ettikleri şeyler hakkında insanların en cahili ve taleb ettikleri şeylerden en az nasibi olan kimselerdir. Bu gibiler hakkında şöyle demişlerdir. (Şiir):

"Şiir hamalları şiirin iyisini, ancak devenin bilgisi kadar bilebilirler. Yemin ederim ki deve, sabah ve akşam yüküyle yola çıktığında yüklendiği çuvallarda ne olduğunu bilmez.[130]

Bunlar (Hadisçiler), ilmin zahiri, dış görünüşü ile, hadisin de sadece ismi ile yetindiler. Bunlar, "fulan isnadlara ve rivayet usûlüne vakıftır." denilmesini kafi gördüler. Fakat, "yazu"ığını bmr veya bildiği ile amel eder." denilmesine rağbet etmediler. Bu muhaddisler-den, kendisinden ilim alınan, ve elli senedir insanların ondan ilim almak için yollara düştükleri birisine, bir topjuluk içerisinde, içine fare düşmüş olan bir kuyu (nun suyu) sorulsa, o da kalkıp: "kuyu temizdir. [131] dese, bu adama ne dersiniz?

Bunlardan bir diğerine, Cenab-ı Hakk'm: beraberinde kavurucu bir soğufc

bulunan rüzgâr.." (3 Âl-i İmrân: 117) âyetinden sorulsa, "sırr" kelimesinin kavurucu soğuk mânasına geldiğini bilmez ve: "Burada sırr'dan kastedilen, gece öten bir çekirge cinsi olan "sursur"dur, der.

Bir başkası ise Şu'be ve Sufyan'ı (yazılışları benzediği için, yetmiş yedi manasna gelen) seb'a ve seb'in diye rivayet eder.

Yine bir diğeri semerin sırta dî yanan arka kısmı) kelimesini, âhıratu'r-racul (=adamın arkası) veya âcurratu'r-

racul (=adamın kiremiü) ile karıştırır ve] "namaz kılan kimse, semerin arka kısmında binicinin sırtını dayadığı çıkıntı yüksekliğinde sütre edinir[132]cümlesini, "namaz kılan kimse adamın kiremit! (veya, adamın arkası) yüksekliğinde sütre edinir." şeklinde rivayet

eder.

Bir başkasına: Bu vâde[133] ne zaman sona erecek? diye sorulur. "İlâ kamerayni=İki Ay'a ka-dar"der.Bununla da iki aylık bir müddeti kaseder. [134]

Bir diğeri ise:"...elini ağzına sokar, turp ısırır.gibi ısırır." der.Halbuki kasdı:".kuvvetli bir hayvanın ısırması gibi ısırır." demektir. [135]

Yine bir diğeri:"...kitabımda-Rasûlullah'ı kasederek- Rasûl (kelimesinji buldum, fakat Allah'ı bulamadım." der. Bunun üzerine hadis yazdıran mustemli [136]Yazın: "Allah hakkında şüpheye düşmüştür" der.

Buna benzer, sayılması uzun sürecek daha neler neler...

(Kelâmcılar devam ederek) dediler ki: Muhaddis ne kadar ahmak olursa, onların (Hadisçilerin) nazarında o kadar itibarlı olur. Ne kadar telaffuzda hata yaparsa veya kelimeyi yanlış yazıp okursa, o kadar güvenilir olur. Bir muhaddisin huyu kötü olsa, çok sert ve öfkeli biri olsa, hadiste çok zorluk ve titizlik gösterse, hemen onun üstüne üşüşürler. Bu sebeple el-A'meş (61-148) [137]kürkünü ters çevirip giyer ve omu-zuna sofrası bezi atardı. [138]

Adamın biri el-A'meş'e bir hadisin isnadını sormuş. (el-A'meş) hemen adamın boğazını tutmuş ve duvara dayayarak: "İşte onun isnadı" demiştir. [139]

Yine el-A'meş (61-148): "Fıkıhla meşgul olmayan bir hadis şeyhi görünce, ona bir tokat atasım gelir." derdi. Bunun gibi pekçok ahmaklıklar el-A'meş'den rivayet edilir. Kanaatimize göre o bunları hadisçiler nazarında itibar kazanmak için yapıyordu.

EBÛ MUHAMMED: Sen onların (Kelâmcıların) Hadisçüeri (Ashâbu'l-Hadis) suçladıkları hususları ve onlara ettikleri hakaretleri anlattın. Ve hiçbir kimsenin çıkıp da bu hakaretlere cevap vermediğinden, hiçbir kimsenin bu hadislere dair, hadisçiler lehine delil aramadığından, bu durumun böyle devam edip gittiğinden, hattâ Hadisçilerin, ayıp ve kusur ile itham olunmağa alıştıklarından, iftiralara boyun eğdiklerinden ve sanki yukarıda zikredilen, şeyleri kabul etmiş biri gibi, cevap vermekten âciz kaldıklarından yakınıyorsun.

Benim "Garibu'l-hadis" isimli eserimde bir bölüm bulunduğunu ve , orada, Kelâmcıların nazarında rnutenâkız (çelişik) olan şeylerin bir kısmını zikrederek onları te'vil e(dip halle) ettiğimi söylüyorsun.Bu yüzden sen, bütün yukarıda zikredilen (ithamlar) hakkında, bende "Garibu'l-hadis "teki gibi cevaplar bulabileceğini umdun ve benim Allahtan sevabımı umarak bu külfete girişmemi istedim. Ben de ilmim ve takatim nisbetinde bu işe giriştim. Yazdığım bu kitabın ta'n(hakaret) etmek istedikleri (hadis) ilmi(in)de tam ,ve noksansız olması için, diğer eserlerimdeki bu kabil hadisleri de ona ilâve ettim.

Hadislere geçmeden ve manâlarını açıklamadan önce, Kelâmcılar ve Hadisçilerden her bir grup hakkında bildiğim malumatı verdim. İlim sahiplerinin hakkı bâtil göstermeğe çalıştığıma, hislerime uyduğuma ve hasmıma (hâksızlık edip) zulmettiğime muttali olmamalarını umam. istediğim şey hususunda Allah'a tevekkül eder, Ondan yardım dârim. [140]

Kelâmcılar (Ashabu'l-Kelâm) Ve Re'y Taraftarı Fıkıhçılar (Ashâbu'r-Re'y) Hakkında

A) Re'y Taraftarlarına Ve Kelâmcılara Tevcih Edilebilecek Hücumlar:

EBÛ MUHAMMED: Allah sana rahmet etsin-Kelâmcıların dedikleri üzerinde düşündüm ve onların Allah hakkında,

bilmedikleri şeyleri söylediklerini, ortaya attıkları şeylerle insanları fitneye düşürdüklerini, başkalarının gözündeki çöpi gördükleri halde, kendi gözlerindeki merteği [141]görmediklerini, başkalarını (hadis) rivayet(i) hususunda itham ettiklerini, fakat bu rivayet edilen şeyleri te'vil ederken, kendi şahsi görüşlerini itham etmediklerim gördüm.

Kur'ân ve Hadis'in manaları ve ihtiva ettikleri ince hikmetler ve garip kelimeler ," tafra[142],tevellüd, araz, cevher ,keyfiyet kemmiyyet ve eyniyyet (neredelik) [143] "ile anlaşılabilir. Eğer (Kelâmcılar) Kur'ân ve Hadisteki halledemedikleri müşkülelerini, bu ilimlerin ehline havale etseler idi.hangi yolu takip edeceklerini-ve işin içinden nasıl çıkacaklarını öğrenirlerdi. Fakat onların baş olma sevdaları insanların kendilerine uymalarını ve arkadaşlarının söz ve görüşlerine inanmalarını istemeleri, buna engel olmaktadır.

İnsanlar koyun [144]sürüsü gibidirler, birbirinin ardından giderler. Bu sebeple biri çıkıp, onlara kendisinin peygamber olduğunu veya rububiyyet (ilahlık) iddiasında bulunduğunu ilan etse, Rasulullahın son peygamber olduğu bilinmesine rağmen, yine de bu iddia sahibi, kendisine tabi ve taraftarlar bulur.

Kıyas ve mantıklı düşünme metodları hakkında bilgileri olduğunu iddia ettiklerine göre, onların (Ke-lamcılann) da hesap, topografya (alan ölçme) ve geometri uzmanları gibi ihtilafa düşmemeleri gerekirdi.Çünkühesap, topografya ve geometri uzmanlarının aletleri aynı sayıyı.aynı şekli gösterir.Mütehassis tabibler de su ve damann atışı [145] hakkında ihtilafa düşmezler. Çünkü bu ilmin esasları, onları tek bir noktada birleştirmiştir.

Ya Kelamcılannjnsanlann en çok ihtilafa düşeni olmalarına, onların ileri gelenlerinden iki kişinin bile dini bir mevzuda tek bir noktada birleşememele-rinene demeli...!

Ebu'l-Huzeyl el-Allâf (135-235), [146] en-Nazzâm'a(160-231) [147] muhalefet eder; en-Neccar (-230) [148] ise, her ikisine de muhalefet eder. Hişam b.

el-Hakem de (vefab Halife Me'mun devri) [149] bunların hepsine muhaliftir. Keza Sümame { -213) [150] Mu-veys (Ebu'l-Huzeyl'in muasırı) [151] Haşimu'l-Evkaş, [152] Ubeydullahb. el-Hasen (-168) [153] Bekr'il-am-mi (en-Nazzamın muasırı) [154] Hafs, [155] Kubbe [156] ve emsalleri de böyledir.

Bunların herbirinin dinde ayn bir mezhebi vardır ve bunların herbirinin görüşü din kabul edilir. Herbirinin, kendisine tabi olan taraftarları vardır.

EBÛ MUHAMMED: Eğer onların ihtilafları (iti-kadda ve farzlarda değil de) sünnetlerde ve teferruatta (furû) olsa idi -kendileri için iddia ettikleri şeylerden dolayı gösterecekleri mazeretleri olmamasına rağmen- yine de Fıkıhçıları (Ehlu'l fikh) mazur gördüğümüz gibi, onları da mazur görebilirdik. Bu suretle onlar, Fıkıhçılarla aynı durumda olurlardı. Lakin onlar (Kelâmcılar) tevhid, Allah'ın sıfatları, kudreti, Cennetliklerin nimetleri, Cehennemliklerin aza-bı.berzah aleminin azabı, levh-i mahfuz ve buna benzer, bir peygamberin büe ancak vahiyile bilebildiği hususlarda ihtilaf etmişlerdir.

İnsanların akıl, irade ve ihtiyaçlarının birbirinden farklı oluşu sebebiyle dinin bu gibi esaslarını, insanların (aklına) istihsan, nazar ve kıyasına terketmekten dolayı, bu ihtilaflar asla ortadan kalkmayacaktır. Çünkü sen, taklid yolu hariç, bir tek hususta anlaşan ve birinin kabul ettiğini diğeri de kabul eden, birinin kötülediğini diğeri de kötüleyen iki kişiyi hemen hemen hiç göremezsin.

İnsanların şekillerini, görünüşlerini, renklerini, dillerini, seslerini, avuç içi çizgilerini (veya elyazılan-ını) -bir iz sürücünün (kaif) kadın ile erkeğini ayırabileceği kadar- ayak izlerini değişik yaratan (Allah), insanların görüşlerini de farklı kılmıştır. İşte görüşleri farklı kılan, insanların ihtilafını murad eden (Allah) dır. Hikmet ve Kudret her şey zıddı ile bilinebilmesi için ancak birşeyi ve onun zıddını yaratmakla tamam olur.

Aydınlık karanlık ile, ilim cehalet ile, iyilik kötülük ile, fayda zarar ile, tatlı acı ile bililir. NiteHm Ce-nab-ı Hakk da: "Arzın bitirdiklerinden, kendi ev-

ladlanndan ve daha bilmedikleri şeylerden, bütün (erkek ve dişi türlerden ibaret) çiftleri yaratan Allah çok yücedir." (Yasin,36) buyurmuştur. Çiftlerden murad, zıtlar ve türlerdir. Dişi-erkek, yaş-kuru gibi. Yine Allahu Teala şöyle buyurmuştur: "Gerçekten O'dur, erkeği ve dişiyi iki eş yaratan..." (53,en-Necm, 45).

İşte, eğer biz -Allah sana rahmet etsin- Hadisçi-lerden (Ashabu'l-Hadis) uzaklaşıp, ayrılır, Kelamcıla-ra (Ashabu'l-Kelam) rağbet edip onlann tarafına geçersen, topluluktan ayrılığa, nizamdan, dağınıklığa, ünsiyetten vahşete, ittifaktan ihtilafa çıkmış oluruz. Çünkü Hadisçiler (Ashabu'l-Hadis), Allah neyi dilerse o'nun olacağı, neyi dilemezse onun da olmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Yine Allanın, hayrın da şerrin de yaratıcısı olduğu, Kur'an'm Allah kelamı olup, mahluk olmadığı, Allanın kıyamet günü görüleceği. Hz. Ebubekr ve Ömer'in (RA.) takdimi (diğer sahabelerden üstün tutulması), kabir azabına iman edilmesi gibi esaslarda müttelik olup, bu hususlardan hiçbirisinde ihtilaf etmemişlerdir. Bu hususlarda kim- kendilerinden ayrılırsa, ona muhalefet edip buğ-zetmişler, onu bid'atçı saymışlar ve

terketmişlerdir. Onların ihtilafı sadece Kur'an'ın telaffuz edilmesinde olmuştur. [157]Bunun sebebi ise, bu husustaki kapalılık ve muğlaklıktır. Fakat hepsi de hangi halde olursa olsun, okunan, yazılan, dinlenen ve ezberlenen Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olmadığına birleşmişlerdir. Bu ise bir icma'dır.

Kendilerine uyulması gerekenlere gelince, bunlar: Sufyan es-Sevri (97-161), [158]Malik b. Enes (95-179), [159]el-Evzai (88-157), [160] Şu'be (82-160) [161]el-Leys b. Sa'd (94-175) [162] gibi ilimde emsallerini geçmiş olan ulema ile bizden önceki fakihler ve çok ibadet etmekle meşhur zahidler -ki bunların seviyesine erişmek mümkün değildir ve , İbrahim b. Edhem (-162), [163]Müslim el-Havas (?-?), Fudayl b. İyad (-187), [164] Davud et-Tai (-165), [165]Muhammed b. en-Nadr el-Harisi (?-?), Ahmed b. Hanbeli (164-241)

[166]Bişru'l Hafî (150-227) [167] ve bunların emsallerinden zamanımıza yakın olan İslam memleketlerindeki diğer alimlerdir.

Mütekaddimin (bizden önce gelenler) ise saymakla ve adedle ifade edilemeyecek kadar çoktur. Bu alimlerden sonra ise her aşırıda ve her beldede bulunan ekseriyetin görüşüne uymak gerekir. Çünkü bir-şeyin hak olduğunun alametlerinden biri de, insanların onu kabul etmede fikirbirliği edip birleşmeleridir.

Eğer bir adam, meclislerinde ve çarşılarında on-ların(Hadisçilerin) -yukarıda anlattığımız- üzerinde ittifak ettikleri fikirlerini anlatsa, onlardan hiçbirisi bu görüşlere karşı çıkmazdı. Şayet bu kimse bu görüşlere aykırı olan, Kelamcılardan inandıkları bir görüşten bahsetse, göz açıp kapamasına fırsat vermeden onu derhal öldürürlerdi.!? [168]

B) Cebriyye'nin Meşhurlarından Birkaçı

I-En-Nazzâm

Kelâmcılara geldiğimizde baktık ki onlar, kıyas hakkında bilgileri olduğunu, hüsnü nazar (sağlam düşünce) ve kemal-i irade sahibi olduklarını: iddia etmekte. İstedik ki onların mezheplerinden birşeyler öğrenelim ve inançlarından bazı şeyleri kabul edelim. Fakat en-Nazzâm ahlaksızlardan bir ahlaksız olduğunu gördük. Yine onun gece gündüz içki içer, sonra da günahlanya geceler, pisliklere girer, fuhuş ve haysiyetsizlikleri işler olduğunu gördük. Nitekim:

Tulumun ruhunu zerafetle almaktayım [169]Yaradan akmayan kanı mubah kılıyorum [170]İki büklüm oldum, tulum ruhsuz atıldı. [171]

Tulum ruhsuz bir cesed olduğu halde, benim cesedimde iki ruh var [172]diyen O 'dur.

Sonra taraftarları, en-Nazzâm'ın : "Allah dünyayı ve içindekileri, her an yoketmeksizin (yeniden) yaratır [173]sözünü onun hatalarından biri olarak saydıklarını gördük.

(en-Nazzâm'ın taraftarları) dediler ki: "Ona göre Allah Kur'an'da var olanı yarattığını söylemiştir. O halde var olanı yaratma caiz olursa, yok olanı yok etme de caiz olur." Bu zayıf görüşlülüğün ve kötü seçimin daniskasıdır.

Yine ondan müslümanların hata üzerine icma etmelerinin caiz olduğunu naklettiler. Güya müslümanların Peygamberimizin-diğer peygamberlerden farklı olarak-bütün insanlığa gönderilmiş olduğuna dair icma bu neviden bir icma imiş. Çünkü ona göre mesele böyle olmayıp, Allah kimi peygamber göndermişse, bütün insanlığa göndermiştir. Peygamberlerin mucizeleri-işiharı (herkes tarafından duyulması) sebebiyle-yürüyüşünün her tarafına ulaşmış ve kendisine bu ayetlerin (mucizeler) ulaştığı herkesin de onu tasdik etmesi ve ona tabi olması gerekmiştir.

en-Nazzâm, Peygamberimiz: "Bütün insanlığı, kırmızıya ve siyaha [174]gönderildim [175]hadisine muhalefet etmiş ; "Peygamber (S.A.V) sadece kendi kavmine gönderilmişti" diyerek hadisi te'vil etmiştir. Hadislere muhalefet etmenin sonu kötü olursa, sadece kendi istihsanı (şahsi görüşü ve düşüncesi) sebebiyle hem hadislere hem de icmaa muhalefet etmenin sonu nasıl olur...

Yine, "sen haliye'sin, beriesin, ipin boynunda-dır, mutlaka'sm [176] ve buna benzer lafızlarla vukua gelen kinaye talak'ın [177]bu kelimelerle talaka (boşamaya) niyet etsin, etmesin vuku bulmuş olmayacağını söylemiş ve böylece, müslümanların icmama ve hadislere, kendi görüşüne dayanarak muhalefet etmiştir.

Keza "Fere (tenasül uzvu) veya karın ile zihar [178] yapanın, zihar yapmış olmayacağını, Allanın gayrı ile ilâ [179] yapanın da ilâ yapmış olmayacağını, çün kü ilâ'nın, Allanın İsminden müştakk (türemiş) oldu- ğunu, söylemiştir.

Yine: "Bir adam gecenin başlangıcında taharet (abdest) üzere, yan yatarak, oturarak veya bağdaş kurarak veya herhangi bir şekilde sabaha kadar uyuşa, abdesti bozulmuş olmaz. Çünkü uyku abdesti bozmaz" demiştir. (en-Nazzam şöyle) demektedir: "İnsanların, yatarak uyuyunca abdestin bozulacağı üzerinde İcma etmelerinin sebebi, kendilerinden evvelkilerin, gece uyuyup, sabah kalkınca temizlendiklerini görmeleridir. Zira sabahleyin büyük ve küçük hacetini gidermek insanların adetidir. Ayrıca bir kimse uyanınca gözünde çapak, ağzında koku, yüzünde mahmurluk olur. İnsan, abdesti bozan birşeyden, gözdeki çaptan veya ağızdaki kokudan dolayı abdest alır, yoksa uykudan dolayı değil... İnsanların "Cuma günü gusletmek vaciptir" demelerinin sebebi de, sabahdan bağ ve bahçelerde çalışmaları ve dinlenmek istedikleri zaman gusletmeleridir."

(EBÛ MUHAMMED): Hz. Peygamber (S.A.V.), "Ümmetim hata üzerinde birleşmez.[180]buyurmuş iken bu sözleri ile en-Nazzam, icmaa ve hadislere muhalefet etmiştir.

(en-Nazzam), Hz. Ömer'in (R.A.): "Eğer bu din kıyas ile olsaydı, mestin üstüne değil alına meshedü-mesi daha uygun olurdu. [181] sözünü zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ömer'e gereken, bütün hükümlerinde bu dediğine uygun şekilde amel etmesi idi. (Hz. Ömer'in) : "Dede'nin mirası hakkında[182] (fetva vermeye) en cür'etli olanınız, ateşe atılmaya da en cür'etü olanınızdır" deyip de sonra bizzat kendisinin bu meselede yüz değişik hüküm vermesi onun yukardaki sözünden daha çok şaşılacak birşey değildir.

Yine Hz. Ebubekr'in (R.A.), kendisine Kur'an 'dan bir ayet hakkında sorulunca: "Ben Allahın kitabındaki bir ayet hakkında Allahın kasdettiği manadan başka bir şey söylersem, beni hangi gökyüzü gölgelendirir, hangi arz beni taşır.ben nereye giderim ve ya ne yaparım...?" dediğini [183]fakat "kelale"den sorulunca da: "Kendi görüşümü söylüyorum. Eğer isabet edersem Allahtan, hata edersem bendendir: Kela-le, (mirasçı olarak) babası ve çocuğu olmayan kimsedir" dediğini zikretmiş ve (en-Nazzam) şöyle demiştir: "Ebubekr'in bu sözü, birinci sözüne aykırıdır. Bir kimse re'yi ile söz söylemeyi bu kadar büyük bir mesuliyet olarak görürse, o kimse hükümlerin ona göre verileceği bir görüşü, bu kadar cür'etle ileri sürmez".

O, Hz. Ali'nin (R.A.) de, bir eşeği öldüren öküz hakkında sorulunca: "Ben kendi görüşümü söylüyorum. Eğer Rasulullahın hükmüne muvafık olursa ne âlâ, aksi takdirde benim görüşüm- değersiz ve adı bir-şeydir" dediğini ve "Kim cehenneme atılmaktan hoşlanırsa dede'nin miras durumu hakkında (re'yi ile) fetva versin!" dediğini, fakat kendisinin bu hususta değişik hükümler verdiğini de zikretmiştir.

Yine (en-Nazzam) İbnu Mes'ud'un, Birva' binti Vaşık[184] in hadisi hakkında: "Bu hususta ben kendi görüşümü söylüyorum. Eğer hata ise benden, doğru ise Allahtandır" dediğini zikretmiş ve: "İşte bu zann ve şüphe ile hüküm vermenin ta kendisidir. Zann ile şahadet (şahidlik) haram olursa, zann ile hüküm vermek daha büyük (bir haramidir. Eğer İbnu Mes'ud, aklını fetva ile meşgul edeceğine, Şaki(dalâlette olan) niçin şaki oluyor, said (hidâyette olan) da niçin said oluyor? bunun üzerinde düşünseydi, Allaha karşı bu kadar çirkin birşey söylemez, hatası da büyümezdi ve bu da onun için daha iyi olurdu" demiştir.

(en-Nazzam, devamla): "İbnu Mes'ud, Ay'ın ya-nldığını ve kendisinin de bunu gördüğünü iddia etmiştir. Bu apaçık bir yalandır. Çünkü Allah, ne sadece onun için, ne de onunla beraber olanlardan bir başkası için Ay'ı yarmaz. Ancak âlemlere hüccet, peygamberler için bir delil, kullar için bir teşvik ve bütün beldeler için bir burhan olması için Ay'ı böler.Nasıl oluyor da Ay'ın bölündüğünü bütün insanlar bilmiyor, niçin insanlar, bu hadisenin vuku bulduğu seneyi tarih olarak kaydetmediler, niçin bir şair bunu terennüm etmedi, niçin bunu gören bir kafir, müslü-man olmadı, niye bir müslüman, bir zındığa karşı bunu delil getirmedi..? ..

Sonra İbnu Mes'ud, Allanın kitabından iki sureyi de inkar etmiştir. Farzet ki o, Rasulullahın bu iki sureyi okuduğu sırada hazır değildi, lakin o, bu iki surenin te'lifinin hoşluğu, Kur'an'm diğer kısımlarının nazmı gibi oluşu ve belagat sahiplerini, benzerini meydana getirmekten ve onun gibi güzel bir sure te'li-finden aciz bırakışı ile istidlal etmeli değil mi idi?

Sanki hiç peygamberimizle birlikte namaz kılmamış veya onunla bulunmamış gibi ölünceye kadar, rükuda ellerini dizlerinin arasına koymağa (tatbik'e) devam etmiştir.

Müslümanlar, Zeyd b. Sabitin kiraatim -(Kur'an'm) en son arz edilen şekli olması sebebiyle-kabul edince onun hakkında kötü sözler sarfetmiştir [185]

Hz. Osman'ın Mina'da (iki rekat olarak kılması gereken seferi) namazı dört rekat kılıp sonra yoluna devam ettiği haberi kendisine ulaşınca onu ayıplamıştır. [186] Hz. Osman bu namazı dört rekat olarak kılan ilk kimse idi. Bu husus kendisine söylenildiğinde: "İhtilaf bir şer, tefrikacılık da serdir" demiş olduğu halde Hz. Osman pekçok hususta tefrika meydana getirecek şekilde hareket etmiştir." demiştir. Zeyd'in kiraatim seçtiğinden beri, (İbnu Mes'ud) Hz.Osman'a kötü sözler söylemeye devam etmiştir.

Hindlilerden[187] bazı insanları görünce İbnu Mes'ud: "Bunlar cin gecesi gördüğüm cinlere çok benziyor" demiştir. Bunu Süleyman et-Teymî (46-143), [188] Ebû Osman en-Nehdî (-100) [189]den nakletmiş tir.

Dâvud, (-140) [190] eş-Şatn (17-104) [191]den, o da Alkame (-62) [192] den: Alkame şöyle demiştir:

İbnu Mes'uda, "Sen cin gecesi Rasulullah ile beraber miydin? dedim, cevaben: O gece Hz. Peygamberin yanında bizden hiç kimse yoktu." dedi [193]

(en-Nazzam) Huzeyfetu'bnul'- Yemân hakkında ise şunları söylemiştir:"Bir çok şey hakkında Osman'a Allah'a yemin ederek öyle birşey söylemediğini ifade etmiştir.Fakat onun bunları söylediğini duyanlar vardı.Ona niçin böyle söylediği sorulunca:"Dini-min tamamının gitmesinden korkarak, bir kısmını diğer kısmı ile satın alı(p kurtarıyorum." demiştir.Bunu Mis'ar b.Kidam (-155), [194] Abdulmelik b. Meyse-ra'den (-120), [195] o da en-Nezzâl b.Sebre (?-?) [196] den rivayet etmiştir.

Ebû Hurayra hakkında da: "Ömer,Osman,Ali ve Âişe (R.A) onu yalanlamıştır." demiştir.

Ebû Hurayra,bir tek mest ile yürümenin aleyhinde bir hadis rivayet etmiş, Hz. Âişe bunu duyunca bir tek mestle yürümüş ve "Vallahi Ebû Hurayra'ya muhalefet edeceğim. [197] [198] demiştir.

Yine Ebû Hurayra, "köpek, kadın ve eşek (namaz kılanın önünden geçince) namazı bozar [199] diye rivayet edince, Hz. Âişe: "Çoğu zaman olurdu ki, ben sedir üstünde, enine ve kible ile onun arasında yattığım halde, Rasulullah sedirin ortasına doğru namaz kılardı." demiştir.

Hazreti Ali, Ebû Hurayra'nın, abdestte, elbise giyerken, sağdan başladığını duyunca su istemiş,sol dan başlayarak abdest almış ve:"Vallahi Ebû Huray-ra'ya muhalefet edeceğim" demiştir.[200]

Ebû Hureyra:"Bana Halilim(dostum) söyle-di,Halilim dedi,Halilimi gördüm.."derdi.Bunun üzerine Hz.Ali ona:"Ey EbûHurayra.Rasulullah ne zaman senin halilin oldu?"demiştir.

(en-Nazzam devamla) Ebû Hurayra:"Kim cünüb olarak sabahlarsa onun orucu yoktur, "hadisini rivayet edince bunu duyan (Halife) Mervan[201]bu hususu-sormak için Hz.Âişe ve Hafsa'ya adam göndermiş-tir.Her ikisi de:"Rasûlullah ihtilamsız(yani cinsi münasebet neticesi)cünüb olarak sabahlardı,sonra da o gün oruç tutardı".[202]deyince gelen adama:Ebû Hu-rayra'ya git ve bunu ona öğret "demiştir. Ebû Hureyre de bunun üzerine:"Bana bunu el-Fadl b.Abbas [203]rivayet etti. "demiştir. Bu suretle Ebû Hureyre bir ölüyü şahid kılmış ve böylece iştirmediği halde kendisinin Rasûlullahtan bu hadisi işittiği zannını uyandırmıştır. [204]

İbnu Kuteybe.En-Nazzam'a Cevap Vermeğe Başlıyor

EBÛ MUHAMMED:Ashabın ileri gelenleri hakkında bu sözleri söyleyen en-Nazzâm,Allah azze ve celle'nin Kitab-ı Kerimindeki:"Muhammed Allahın Peygamberidir.Onun beraberinde bulunanlar, .ilâh" (48 el-Feth,29) ve"Hakikaten Allah,(Hu-deybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit.o mü'minlerden razı olduBöylece kalplerinde olan sadâkati bildi de,üzerlerine manevi huzuru indirdi."(48 el-Feth, 18) ayetlerini sanki hiç duymamış gibidir.

Eğer (en-Nazzâm'm)Ashab hakkında anlattığı şeyler,özür,tevil ve açıklama kabul etmeyecek ve ancak onun dediğinin doğru olmasını gerektirecek derecede hakikat olsaydı büe,bunları anmamak bunlardan yüzçevirmek daha doğru olurdu.Çünkü bu gibi şeyler .Ashabın güzel davranışları, pekçok menkıbeleri ve Rasûlullahla olan sohbetleri ile Allah yolunda mallarını ve canlarını feda etmeleri yanında pek ehemmiyetsiz kalırdı.

EBÛ MUHAMMED:Benim nazarımda en acıib şey.en-Nazzam'm kendisi nazar (düşünce ve istidlal) ve kıyas ehli olduğu halde,Hz.Ömer'in,dede'nin mirastaki hukukî durumu hakkında,yüz değişik hüküm verdiğini iddia etmesidir.

Hz.Ömer'in.bir meselede yüz farklı hüküm vermesinin imkansız olduğunu hiç düşünmedi mi? O halde bu hükümler nerededir?Nerede bu hükümlerin on tanesi.hatta beş tanesi..?Hadis ravilerinden olup

da bu hükümlerden beş veya alfasını hiç mi ezberleyen olmadı...?Bir müçtehid,[205]dedenin mirastaki hukuki durumu hakkında,mümkün olan bütün ihtimalleri toplamaya çalışsa.yine de bu hususta yirmi hüküm bile getiremez.

Nasıl olur da bu hadisi-muhal olması sebebiyle-red ve inkar olunan hadislerden addetmez ve sika(gü-venilir) ravüer

tarafından rivayet edilmeyen bu hadi-si(rivayeti)reddetmez? [\[206\]](#)Bu iddia.Hz Ömer'e beslenen kin ve düşmanlıktan başka birşey değildir

EBÛ MUHAMMED:Hz.Ebübekr,kendisine bir ayetin manası sorulunca.bu ayetin manası hakkında söz söylemeyi büyük bir mesuliyet görüp kaçındı.fakat sonra da"Kelâle(mirasçı olarak babası ve çocuğu olmayan kimse)"hakkında kendi re'yi ile söz söyledi, "diye Hz.Ebübekir'i ayıplamasına gelince:

Ebübekr'e (r.a) birtakım müteşâbih âyetler hakkında sual sorulmuştu.Bu âyetlerin teVilini façıkla-masını ise ancak Allah (c.c)ve ilimde rusûh sahibi olanlar bilebilir. [\[207\]](#)Bundan dolayı Ebübekr.Allahın muradından başka bir mana ile bu ayetleri tefsir etmekten korkarak.müteşâbih âyetler hakkında söz söylemeyi menetmiştir.

"Kelâle"hakkında re'yi ile fetva vermesine gelince;zira bu.müslümanların halletmek zorunda oldukları ve miraslarında bu meselenin halline ihtiyaç duydukları bir husustur.Bu sebeple Kur'an ve Hadiste açıklık bulunmayan bir hususta İctihad etmesi mubah olmuştur.Üstelik,Hz.Ebübekr,müslümanların imamı, başlarına gelen zor durumlarda (mühim me-selelerde) onların sığınağı idi ve bu yüzden görüşünü ortaya koymağa mecbur idi.

Hz.Ömer,Osman,AH,İbnu Mes'ud ve Zeyd b.Sâbit(r.a)de,kendilerine bir mesele sorulunca aynı şekilde,cevap vermişlerdir.Çünkü onlar.yeni ortaya çıkan meseleler karşısında.müslümanların sığındığı önderler idiler.

O halde onların ne yapmaları gerekirdi?Yeni çıkan meseleler karşısında, o (en-Nazzam) [\[208\]](#)ve benzerleri gelip bu meseleleri halledinceye kadar, "kelâ-le"hakkında görüşlerini ortaya koymayı terk mi etselerdi?!!

Sonra,Ay'ın varıldığını ve kendisinin bunu gördüğünü söylemesinden dolayı İbnu Mes'ud'u ayıplamasına ve ona yalan isnad etmesine gelince:Bu,İbnu Mes'ud'u yalancı saymak değil,aslında Peygamberlik alametlerinden birinin değerini düşürmek ve Kur'an.ı inkar etmek demektir. Çünkü Allah"Kıyamet yaklaş-tı.Ay bölündü."(54 el-Kamer, 1) buyurmaktadır.Ger-çekten Ay o zaman yarılmamış ve Cenâb-ı Hakkın kasdı"ileride Ay varılacaktır, "demek olsaydı bu ayetin arkasından:"Eğer bir mucize görseler.yüz çevirip şöyle derler:Bu devam edegelen kuvvetli bir sihirdir." el-Kamer,buyurmasının ne gibi bir manası olabilirdi?Bu ayet bir kısım insanların Ay'ı yarılmış olarak gördüklerine delâlet etmez mi?Onlar Ay'ı bu halde görünce:"Bu,onun (Muhammed'in)sihirlerin-den devamlı bir sihirdir,bir hayaldir, "demişlerdir. Nitekim Peygamberimizin diğer mucizeleri hakkında da böyle şeyler söylüyorlardı.

Nasıl olur da Rasûlullahın mucizelerinden bir mucizeyi peygamberlik alametlerinden bir alameti-büyük bir topluluğun haricinde-bir veya iki kişinin veya az sayıda insanın görmesi mümkün olmaz?As habtan biri.kurdun onunla konuştuğunu [\[209\]](#)bir diğeri devenin (sahibini)Rasûlullah'a şikayet ettiğini, [\[210\]](#)bir başkası da.kabrin ölüyü dışarı fırlattığını[\[211\]](#) haber vermiştir.Bunun gibi.bu meseleyi de bir,M veya daha çok sayıdaki kimselerin haber vermesi mümkün olmaz mı?

"Muawizeteyn(el-Felâk ve en-Nâs)"surelerini inkar etti diye İbnu Mes'uda hakaret etmesine gele-lim:İbnu Mes'udun böyle söylemesinin bir sebebi var-dı.İnsanlar bazan zanlannda hataya düşebilir, ayakları sürçebilir.Bu ayak sürçmesi (zelle)Peygamberler hakkında caiz olursa,onların dışındakiler için evlevi-yetle caiz olur.

İbnu Mes'udun bu iki sureyi mushafına dahil etmeyişinin sebebi, Rasûlullahın (torunları) Hasan ve Huseyn'in kötülüklerden korunması için "Eûzu bi ke-limâü'llâhi'tâmmeti" duasını okuduğu gibi, "muavvi-zeteyn"i de Hz. Hasan, Huseyn ve başkalarının, kötülüklerden korunması için okuduğunu görmüş olması ve bu iki surenin Kur'an'dan olmadığını zannetmesi-dir. Bu sebeple de bu iki sureyi mushafına dahil etmemiştir.

Buna benzer bir sebeple Ubeyy.b. Ka'b da Kunut duasının baş tarafını Kur'an'a dahil etmiş ve bunu iki ayn sure kabul etmiştir. Çünkü o, Rasûlullahın bu iki dua ile namazlarda daima dua ettiğini görünce, Ku-nut'un da Kur'an'dan olduğunu zannetmiştir. [\[212\]](#)

(İbnu Mes'ud'un namazda) tatbîk[\[213\]](#) yapma sına gelince: Bu namazın farzlarından değildir. Farz olan "rükû' ve secde ediniz" (22 el-Hacc, 77) ayeti gereğince sadece rükû ve secde etmektir. Kim tatbîk yaparsa rükû etmiş olur, kim ellerini dizleri üzerine koyarsa o da rükû etmiş olur. Elleri dizler üzerine koymak veya tatbîk yapmak ise rükunun sadece adabındandır. Bu durumda ihtilaf da namazın adabında olmuş olur. Ashabın kimisi (namazda, tahiyat esnasında) kaba yeri üzerine, kimisi yayılarak kimisi de bağdaş kurarak otururdu. Bunların hiçbirisi de, birbirinden ayrı olmasına rağmen, namazı bozmadı.

(en-Nazzam); Şaki (dalâlette olan) anasının karnında iken şaki, said de anasının karnında iken said (hidayette) olandır"[\[214\]](#)hadisi dolayısıyla İbnu Mes'ud'u yalancılıkla itham etmesine gelince; İbnu Mes'ud'un, böyle meşhur ve yüce bir hadis ile Rasûlullah'a yalan isnad etmesi nasıl caiz olabilir? O: Bana sadık ve masduk olan (Rasûlullah) haber verdi" diyor da, pekçok sayıda Ashab mevcut olduğu halde niçin hiçbiri onun bu sözünü inkar etmiyor? [\[215\]](#)

Hem ne için ve ne gaye ile Rasûlullah'a yalan isnad etsin ki? Bu ona ne bir fayda getirir, ne onu bir zarardan korur, ne

sultan ve idarecilere yaklaşmasına vesile olur, ne de bununla malı artar... Onun bu riva yetini destekleyen pekçok kimsenin rivayeti varken nasıl olur da yalan söylemiş olur? Bu rivayet sahiple-' rinden birisi de Ebu Umame'dir ki, Rasulullahtan şu hadisi rivayet etmiştir: "Saadetin (hidâyetin) iman eden ve takva sahibi olanlara, şekavetin (dalaletin) de, (dini) yalanlayan ve (dine) küfredenlere takdir olunduğuna dair. Allah'ın ilmi sebkat etmiş (ezeli ilimde takdir edilmiş), (kaderi yazan) kalemin mürekkebi kurumuş ve kader tamamlanmıştır. (Artık hiçbir şey kaderi değiştiremez.) Bu Kur'an'ın ve peygamberlerin şهادetiyle sabittir.[216]

Allahu Taala da şöyle buyurmuştur: "Ey Âdem oğlu, sen, benim dilememle var oldun. Nefsin için dilediğini dileyen sensin. Benim irademle var oldun. Nefsin için istediğini isteyen sensin. Benim lütuf ve rahmetim ile farzlarımı yerine getirdin ve benim nimetim ile bana karşı günah işledin."

İşte el-Fadl b. el-Abbas b. Abdulmuttalib, o da Rasulullahın kendisine: "Ey çocuğum, Allahı(n hakkını) gözet ki Allah da seni korusun. O'na tevekkül et ki O'nu önünde (her yerde kendine yardımcı) bulasın. Rahat anlarında kendini O'na tanıttin ki, O da sana darlık ve sıkıntı anlarında yardım etsin. Şunu bilesin ki, sana isabet edecek olan şaşacak (ve başkasına isabet edecek) değildir. Sana gelmeyecek olan da asla sana dokunmaz. Çünkü kalem, kıyamete kadar olacak şeyleri yazmıştır"[217] dediğini rivayet etmiştir.

O halde İbnu Mes'ud, Kur'an'm kendisini desteklediği bir hususta nasıl yalancılıkla itham olunabilir? Allahu Taala: "İşte Allah, böyle (zalim) kimseleri sevmeyen bir kavmin kalplerine imanı yazmış ve kendilerini yüce katından bir rahmet ile kuv vetlendirmiştir." (58, el-Mucadele, 22) buyurmuştur. "... kalplerine imanı yazmış" yani onların kalpleri ne imanı yerleştirmiştir. Rahmeti hakkında da Ce-nab-ı Hakk: "Onu (rahmetimi) küfürden sakınanlara ve zekatı verenlere yazacağım" (7 el-A'raf, 156) buyurmuştur, "...yazacağım" yani, onlara has kılacağım, demektir. Allah kimin kalbine imanı yerleştirmişse, muhakkak ki onun saadetine hükmetmiş demektir.

Yine Allah azze ve celle Rasulüne şöyle buyurmuştur: "Doğrusu sen istediğini hidayete eriştire-mezsün. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir." (28 el-Kasas, 56) . Bu ayetin manasının: "Sen istediğine "hâdî=hidayette olan" ismini veremezsin, fakat Allah dilediğine "hâdî" ismini verir." şeklinde olması caiz değildir. Yine: "Allah dilediğini saptırır ve dilediğine de hidayet verir." (16 en-Nahl, 93) buyurduğu gibi: "Böylece Fir'avn, kavmini sapıkhğ a sürükledi, hidayete götürmedi" (20 Ta-ha, 79) buyurmuştur. Burada Fir'avn'm kavmine ne "sapıtan-lar" ismini vermesi, ne de "hidayete erenler" ismini vermesi düşünülemez. Keza "Allah kime hidayet etmeyi dilerse* İslama onun göğsünü açar, gönlüne genişlik verir. Her kimi de sapıkhkta bırakmak isterse, onun kalbini göğe çıkıyormuşcasma daraltır, sıkıştırır." (6 el-En'am, 125) ve "Eğer dilesey-dik, herkese hidayetini verirdik. Fakat benden şu söz gerçekleşti: "Muhakkak ki Cehennemi, bütün (kafir olan) cinlerle insanlardan dolduracağım" (32 es-Secde, 13) buyurmuştur. Bunların benzeri, Kur'an ve Hadis'te pek çoktur.

Bizim burada maksadımız Kaderiyye aleyhine delil getirmek olmadığı için onları reddeden şeyleri, onların tevillerinin fasid (bozuk) ve muhal olduğunu zikretmeyeceğiz. Zira ben bunları başka bir yerde, Kur'an ile ilgili olarak yazdığım eserlerimde anlattım.

Gerek Cahiliyye'de, gerekse İslam'da Arapların kendisini desteklediği bir hususta İbnu Mes'ud nasıl

yalanlanabilir..? Nitekim bazı recez şairleri şöyle demişlerdir:

"Ey içinde endişe gizleyen kimse, endişelenme...

Eğer sana sıtma takdir olunmuşsa muhakkak yakalanırsın.

Dağın zirvesine yükselsen bile. ..

Kalem bunu yazdıysa, bundan nasıl kaçabilirsin?

Bir diğer şair şöyle der:

Kader bu... Beni ister ayıpla, ister ayıplama...

Ben hata etmiş olsam bile, kader hata etmez.

Leb id de şöyle demiştir:

Şüphesiz Rabbimizden ittika etmek en hayırlı ganimettir.

Acelem de gecikmem de, Allanın emriyledir.

Kimi doğru yola iletirse o, huzur içerisinde hidayete erer ve kimi dilerse saptırır.

el-Farazdak şöyle demektedir:

Kusa'i nedametiyle nadim oldum.

"Navar" benden boşanarak gittiğinde..

O bir cennet idi, çıktım oradan,

Âdem gibi ki, o zaman onu, şeytan çıkarmıştı oradan.

Eğer onu ellerimle tutsaydım ve nefsim onu sevseydi,

O takdirde kader karşısında ihtiyarım olurdu. [\[218\]](#)

en-Nabiğa ise şöyle diyor:

Bir kişi istediğine ermiş değildir. Eğer o (kaderde) yazılmamışsa...

Artık, Allah'ın kitabları kendisini destekleyen İbnu Mes'ud, nasıl yalancılıkla suçlanabilir?

İşte Vehb b. Munebbih (34-114, 6) [\[219\]](#) diyor kt: "Allanın (mukaddes) kitaplarından yetmişiki kitap okudum. Yirmi ikisi batın, ellisi zahir ile ilgili idi. Bütün bu kitaplarda gördüm ki, kim bir şeyi kendi gücüyle yaptığını iddia ederse, küfre girmiş olur."

İşte Tevrat da şöyle demektedir: "Allah Musa'ya; "Fir'av'n'a git ve ona, benim Bekr'im (ilk seçtiklerim) olan Beni İsraili - bana hamd etmeleri, beni temcid ve takdis etmeleri için- Kenan'dan Arz-ı mukaddese bana göndermesini söyle. Git ve ona bildir M, (eğer dediğimi yapmazsa) Ben onun kalbini taş gibi yaparım da, hiçbir şey yapamaz (veya bir rivayette, hiçbir şey anlayamaz). [\[220\]](#)

EBÛ MUHAMMED: Benim "Bekr'im" demek yani, onlar (Beni İsrail) benim için, bir adamın ilk evladı menzilesindedir demektir. "O bekrimdir" yani, ilk seçtiklerim, demektir.

Hammad (er-Raviye) [\[221\]](#) MukatiTden (-150) [\[222\]](#) şöyle rivayet etmiştir: (Mukatil) dedi ki: "Amr b. Faid bana: Allah, birşeyi istemediği halde onu emreder mi?" dedi.

Ben: Evet emreder. Çünkü İbrahim'e (A.S.) oğlunu kurban etmesini emretti. Fakat bunu yapmasına istemiyordu" dedim. O, sadece bir rüya idi." dedi.

Ben: "Sen (İsmail'in), "Ey babacığım, emrolun-duğun şeyi yerine getir." dediğini duymadın mı? dedim,"

Ve işte, Arapların dışındaki bütün milletler. Onlar da Kaderin varlığını kabul ediyorlar. (Bu milletlerden) Hindliler "Kelile ve Dimne" de -ki onların kadim kitaplarının en esaslılarıdır- diyorlar ki: "Kadere yakın (en inanmak), işinde kararlı ve azimli olan bir , kimsenin, tehlikelerden korunmasına mani değildir. Hiç kimse, kendisi için gayb olan kaderini bilmekle mükellef değildir. Ona gereken temkin ve azimle çalışmaktır. [\[223\]](#)

EBÛ MUHAMMED: Biz de kaderi tasdik etmekle beraber, azmedip çalışılması (gerektiği)ni kabul ederiz.

EBÛ MUHAMMED: Yine, Acemlerin kitaplarında okuduğuma göre Hürmüz'e "Firuz'u el-Heyatıle [\[224\]](#) kavmi üzerine göndermesinin, sonra da (Firu-zun) onlara karşı sözünde durmamasının sebebi nedir?" diye sorulunca (Hürmüz) şöyle demiştir: "Kullar, kendilerinin dahil olmayan, ne Üeri ne de geri kaçamı-yacakları bir hususta, Rabbimizin kaderinden ve me-şietinden (dilemesinden) kaçıyorlar. Bizim bu hususta anlattıklarımızı bilmek isteyen bir kimse, bu sorusu ile sadece, bu iş (savaş ve gadre uğrama) kendisinin başına gelen kimsenin üzerinde cereyan eden kaderin, kendisiyle cari olduğu illeti (sebebi) sormakta dır.Zahiri sebep insanların dillerinde dolaşan "fulan ne yapü?" sözünden kastedilen gözle görülen (zahiri) sebeptir. Aslında insanlar bu sözleriyle, "Ona ne yapıldı?" veya "Onun ellerinde ne cereyan etti?" demeyi

kasdederler.

Fulan öldü, fulan yaşadı sözleri de böyledir. İnsanlar bu sözleriyle ancak, o kimseye, o işin (Allah tarafından) yapıldığını kasdetmektedirler. Onun (bana sormuş olduğu) sorusundan kasdettiği de budur. Ar tık kim bu noktadan (kader noktasından) öteye geçmek isterse bu hususta ona cahillik (bilgisizlik) yakı-şır.Bu vak'ada vuku bulan şeyleri, kadere yüklememiz, onu (Firuzu) ma'zur göstermek, onun yaptıklarını tasvib etmek veya mahlukat üzerine takdir edilen şeylerin onun tesiriyle olduğunu inkar etmek için değildir. Eğer sıkıntıları defetmeye, iyi şeyleri celbetme-ye (kulun) gücü yetmiyorsa, bu Allahm adaletinin mahlukatı-için kesinlikle takdir ettiği ve bizim meçhulümüz olan, azab ve sevab verilmesini gerektiren sebeptir."

İbnu Mes'ud'un yalancılıkla itham olduğu son hadisine gelince: İbnu Mes'ud Hindliler (=ez-Zutt) dan birtakım kimseler gördüğünü, onların Cin gecesi gördüğü cinlere çok benzediğini söyleyince, kendisine: "Sen Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi. idin?" denildiğinde, o: "O gece Hz. Peygamberin yanında biz-

den hiç kimse yoktu." demiştir. Halbuki ilk^hadiste, kendisinin o gece orada bulunduğunu söylemiş, diğerinde de bunu inkar etmiştir. Bu iki, haberin İbnu Mes'ud'dan rivayet edilmesi nasıl doğru olabilir? Halbuki o, parlak bir anlayışa, emsallerini geçen bir ilme sahip olmuş, sünnette de, ilmin kendilerinde son bulduğu ve ümmetin onlara uyduğu Ashab'ın önde gelenlerini geçmiş, Rasulullah ile hususi münasebet peyda etmiş ve onun yanında iyi bir mevki kazanmıştır.

Onun yalan söylemesi nasıl mümkün olur ki, bugün bulundum desin, ertesi gün bulunmadım desin... Eğer düşmanı ona bir kötülük yapmaya gayret sarfetse, onun kendi kendine ettiği bu kötülükten daha fazlasını yapamaz. Veya onda delilik, bunaklık veya akli bir dengesizlik olsaydı, yine de kendini bundan fazlası ile kötüleyemezdi.

Hadisçiler bu ez-Zutt (=Hlnd liler) hadisini ve cin gecesi İbnu Mes'udun Rasulullahla beraber olduğunu kabul etmemektedirler. Hadislerin sağlamlını, çürüğünü ayırmada bizim önderlerimiz onlardır. Çünkü onlar bu ilmin ehli ve bu işe itina gösteren kimselerdir. Her mesleği ve sanatı da en iyi şekilde, o mesleğin erbabı bilir.

Şu kadar ki biz, bu iki haberden birisinin batıl olduğundan şüphe etmiyoruz. Çünkü Abdullah b. Mes'udun (R.A.) kendisinin yalan söylediğini insanlara haber vermesi ve onların nazanndaki itibarını düşürmesi düşünülemez. Eğer böyle olsaydı o zaman ona: "Niçin dün, orada bulunduğunu söyledin?" denilirdi. Eğer mesele Hadisçilerin (Ashabu'l-Hadis) dediği gibi ise birinci haberin sakıt [225] olması gerekir. Fakat her iki hadis de sahih ise, o zaman bana kalırsa, ikinci haberi nakleden, bu haberden bir kelime düşürmüştür. Bu kelime de "benden başkası" kelimesidir. Ona "Sen Peygamber (S.A.V.) ile Cin gecesi beraber mi idin?" denilince, "O gece benden başka, bizden hiç kimse bulunmadı?" demiş olması (ihtimali) dediğimizizin doğruluğunu gösterir. Ravi, "Benden başka" kelimesinden, ya işitmediği için ya da işitip de unuttuğu veya ondan nakleden ravi iskat ettiği için gafil olmuş olabilir. Bu ve buna benzer şeyler bazen vuku bulabilir, pek güvenilirmez...

Bizim sözüümüz {ün doğruluğunla delalet eden husulardan birisi de, ona: "Sen cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" denilince: "Bizden hiç kimse yoktu" demesidir. Bu ise "Sen orada mı idin?" sorularının cevabı olamaz. Bu ancak "Siz Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idiniz?" sorularına bir cevap teşkil edebilir. Binaenaleyh, soruların soruları: "Sen Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" şeklinde olursa, cevabın: "O gece benden başka bizden hiç kimse yoktu" şeklinde olması uygun olur ve İbnu Mes'ud'un evvelki *sÖzü de bizim bu dediğimizi te'yid etmektedir.

(en-Nazzam'm) Huzeyfe'den (RA.) naklettiği şeye gelince: Güya Huzeyfe (RA.) Osman (RA.) aleyhinde söylediği pekçok şey hakkında, onları söylemediği-. ne dair ona yemin etmiş. Halbuki onun bunları söylediğini işiten varmış ve bu durum kendisine söylenince: "Ben -dinimin tamamının gitmesinden korkarak-bir kısmını, diğer bir kısmı karşılığında satın alıp kurtarıyorum." demiştir.

Huzeyfe'nin mazereti veya haklı olduğu bir nokta olup olmadığı araştırılmadan, bir hadis nasıl bu kadar çirkin bir şekilde yorumlanabilir...? Evet Huzeyfe (RA) mazeretini açıklamıştır ve buda onun : "Dinimin bir kısmını diğer bir kısmı karşılığında satın alıp kurtarıyorum." sözünden anlaşılmalıdır.

(en-Nazzam) Huzeyfe'nin sözünü iyice anlamadı mı? Hiç düşünmedi mi, onun ne söylediğini? Bilakis (anlamasına anladı. Fakat) Rasulullahın Ashabına olan düşmanlığı ve onlara olan amansız kini, onu düşünmekten alıkoymuştur.

İnsanın heva(y-ı nef)si, nasıl insanı kör ve sağır ederse, buğz (nefret) ve düşmanlık da öylece insanı kör ve sağır eder.Bil ki -Allah sana rahmet etsin- yalan söylemek ve yeminini bozmak, bazı hallerde kişi için en uygun iş olur. Doğru sözlülük ve yeminine sada-kattan daha çok Allah (m nzasın)a yakın olur.

Düşün bir kere, bir adam zalim bir sultan görse, kudretli ve kahredici bir sultani Bir müslümanın veya zımminin kanını haksız yere dökmek istiyor veya onun ailesinin ırzına göz dikmiş. Veya onun evini yakacak. Eğer o kimse kendini kurtaracak bir yalan söylese, veya yalan yere yemin ederse, Allah katında se-vab kazanır, kullar tarafından da kendisine teşekkür edilir.

Yine bir adam sıla-i rahim yapmamaya, zekat vermemeye yemin etse, sonra da fakihlerden fetva istese, onların hepsi de

onun yeminine uymamasına fetva verirler. Allahu Teala da: "Allah'a yaptığınız yeminleri; iyilik yapmanıza, günahattan sakınmanıza ve İnsanların arasını düzeltmenize engel yapmayın." (2 el-Bakara, 224) buyurmaktadır. Yani Allaha yemin etmiş olmayı, sizi hayır işlemekten meneden bir engel haline koymayın. Böyle yemin edince onu yerine getirmeyin, fakat kefarete verip hayırlı olan şeyi \ yapın .demektir.

Keza Rasullullah da şöyle buyurmuştur: "Kim bir şeye yemin eder de, yeminini bozmanın hayırlı J olduğunu görürse, kefarete versin ve hayırlı olanı yapsın.[\[226\]](#)

Harpde -çünkü harb bir hiledir- , insanların arsını düzeltmekte ve bir kimsenin karısını razı etmeye çalışmasında da yalan söylemek caizdir.

Yine, eğer zulme uğrayacaksa veya nefsinin zarar görmesinden korkarsa, o kimseye tevriye için de ruhsat tanınmıştır. Tevriye ise, kendisinden yemin etmesini isteyen kimsenin düşündüğünden, başka bir şeye niyet etmektir. Mesela, birisi eli darda olan bir kimseden -Allah borcun ertelenmesini alacaklıya emrettiği halde- hakim huzurunda, ondan alacağı olduğuna yemin etmesini ister. Mali sıkıntıda olan bu kimse de, hapse düşmekten korkarak şöyle der: "Vallahi bunun bende hiçbir alacağı yoktur." içinden de ilave eder: "bugün" .Yahud "Vallahi" der, kastedtiği ise lehv (oyun, eğlence) fiilinin ismi faili olan el-Lahî (oyna-yan)dır. Yalnız "vallahi"nm sonundaki (y harfini söylemez ve hafzettği (y) harfine delalet etmesi için kesreyi olduğu gibi bırakır. Nitekim Kur'an'da da (hafze misal olarak) Allahu Taala: 'Ya ibadî'ilezine âmenû" "yevme yed'u'ddâi" ve "yunâdi'l-munâdi" buyurmaktadır.[\[227\]](#)

Yahut "malik olduğum herşey sadakadır." der, bununla "asla malik olamayacağı şeyleri" kaseder[\[228\]](#)

Yine bir adam, bir kimseye "şu evin kapısından

çıkmayacağım11 diye yemin ettirir. Bu ise ona zulümdür. O da kapıdan çıkmış olmamak için duvara tırmanır ve çıkar. Aslında yemin ettiren, ne şekilde olursa olsun, onun evden çıkmamasını kasedmiştir. İşte bunlar ve benzerleri hep tevriyeye birer misaldir.

Maarid'e (üstü kapalı söz söylemeğe) de ruhsat verilmiştir. Bunda yalandan kurtuluş vardır [\[229\]](#)denilmiştir. tbrahimu'l-Halil (A.S.)in, karısı hakkında: "O, kardeşimdir" sözü de üstü kapalı sözlerdendir. Halbuki İbrahim (A.S.) bu sözü söylerken mü'minle-rin kardeş olduğunu kasederek söylemiştir. [\[230\]](#)Yine İbrahim (A.S.): "Belki onların şu büyüğü bunu yapmıştır. Sorun bakalım onlara, eğer söylerlerse." (21 el-Enbiya, 63) sözünden de "Eğer konuşursa şu büyükleri yaptı" manasını kasedmiştir. Yani konuşmayı, o işin yapılması için şart kılmıştır. O da konuşmadığına göre, o (put) yapmadı demektir.

Keza (İbrahim'in): "Ben hastayım" (37 es-Saf-fat, 89) sözünden kasdı, ileride hasta olacağım de- . mektir. Çünkü ölüm ve yok olmak kime yazıldıysa, o kimse mutlaka, hasta olacaktır demektir. [\[231\]](#)

Keza Allah Peygamberine: "(Ey Rasülüm) elbette sen ölüsün ve elbette o kâfirler de öldürler." (39 ez-Zumer, 30) buyurmuşsun Halbuki o vakitte Ra-sulullah ölü değildi. Allah bu ayette: "Muhakkak ki sen öleceksin, onlar da ölecekler", demek istemiştir.

(en-Nazzam) yukarıda zikredilen hususlardan hangisini, Huzeyfe için bir mazeret olarak aramaya çalışmıştır... Huzeyfe: "Ben dinimin bir kısmını, diğer bir kısmı ile sahn alı(p kurtarıyorum." sözü ile , ken dışının kurtuluş noktasına işaret etmiştir. Eğer onun mazeretinin nerede olduğunu bilmek istersen, sana bazı misaller vereyim.

Mesela: Haricilerden bir adam Rafizilerden birine rastlar ve ona, rYa Osman ve Ali'den teberri edersin yoksa seni - Allaha andolsun- öldürmeden bırakmam" der. Rafizi de: "Vallahi ben Aliden ve Osmandan beriyim. (Ene vallahi min 'Aliyyin ve.min Usmâne ber-iün)" der ve kurtulur. Burada "Ben Aliden(im) " (ene vallahi min Ali) sözü ile kendisinin Ali taraftarlarından olduğunu, "ve Osmandan beriyim(ve min Usmâne ber-iün)" sözü ile de sadece Osmandan beri olduğunu söylemiş olmaktadır.

Yine sultanın adamlarından biri, sultana buğ-zetmek ve sövmekle itham ettiği birine, sultanın adamlarının giydiği siyah elbiseden sormuş, adam da: "Vallahi nur siyahtadır" demiş ve sultanın adamından kurtulmuştur. Halbuki, o, bu sözü ile "Gözlerin nuru (görme kuvveti) gözbebeklerinin siyah kıs-mındadır" demek istemiş ve böylece yemini ile ne günahkar olmuş, ne de yeminini bozmuştur.

Hz. Ali (R.A.) bir hutbesinde: "Cennete ancak Osmanın katili girecek olsa, ben Cennete girmem. Cehenneme de, ancak Osmanın katili girecek olsa, ben Cehenneme de girmem" deyince, kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, ne yaptınız? İnsanları bölük pörçük ettiniz" denildi. Bunun üzerine tekrar onlara hi-tab ederek şöyle dedi: "Siz Osmanın öldürülmesi hususunda aleyhimde pekçok laf ettiniz. İyi biliniz ki, onu Allah öldürdü ve ben de onunla beraberim". İnsanlarda sandılar ki Ali, Allahın Osmanı öldürmesi ile beraber Osmanı öldürmüştür. Halbuki Ali (R.A.) Osmanı Allahın

öldürdüğünü ve kendisini de birgün onun gibi öldüreceğini kastediyordu.

Yine bir başka misal: Kadı Şurayh (-80) [\[232\]](#)

Ziyad (b.Ebih)[\[233\]](#)in vefatı ile neticelenen, hastalığı esnasında huzuruna girdi. Oradan çıkınca Mesruk [\[234\]](#) adam gönderip, ona emiri ne vaziyette bıraktın, diye sordu. Kadı Şurayh da: "Emreder ve nehyeder bir halde bıraktım" dedi. Mesruk: "Şurayh, sözü zor anlaşılır bir adamdır, ona tekrar sorun" dedi. (Tekrar Şurayh'a sorulduğunda): "Onu, vasiyyetini emreder ve kendisine ağlanılmasını nehyeder (mender) bir halde bıraktım" dedi.

Şurayh'a oğlunu sormuşlardı. Oğlu ise (henüz) vefat etmişti. Dediler ki: "Ey Eba Umeyye... hastamız nasıl sabahladı?" O da: "Şimdi ağnsı dindi, ailesinin beklediği de buydu" dedi. Yani, ailesi onun Allah katındaki sevabını bekler, umar demek istemiştir(ve bununla oğlunun öldüğünü ifade etmiş) tir.

Misaller bizim bitiremeyeceğimiz kadar çoktur.

Huzeyfenin (R.A.) Osmana söylemiş olduğu sözü ve ettiği yemini de tevriyeden hali değildir. Onun-sözü(nün tamamı) nakledilmedi ki[\[235\]](#) tevli edelim; çünkü onun nakledilen sözü mücmel (kapalı) dir.

Huzeyfe için sana bir misal verelim: Huzeyfe sanki şöyle söylemiş gibidir: "İnsanlar öfke anında bildikleri en kötü şeyleri, hoşnutluk anında da bildikleri en güzel şeyleri söylerler."

"Osman (R.A.) iki dostuna (Ebubekr ve Ömer) muhalefet ederek, işleri yerli yerinde yapmadı. Asha-bıyla müşavere etmedi ve mallan hakkı olmayanlara dağıttı" bu ve benzeri şeyler söylemiş, bir jurnalci de bunları, Hz. Osmana haber vermiştir. O da çok kötü sözler söylemiş ve ona: "Benim zalim, hain vb. olduğumu söylediğin kulağıma geldi" demiştir. Bunun üzerine Huzeyfe, böyle birşey söylemediğine dair yemin etmiş, Osman da onun bu sözleri söylemediğini tasdik etmiştir. Huzeyfe yemini ile onun öfkesini yumuşatmak, kabarmış öfkesini yatıştırmak ve onun öfkesini kendi üzerine çekmemek istemiştir.

İmanın (devlet reisinin) teb'asma olan öfkesi, babanın evladına, efendinin kölesine, kocanın karısına olan öfkesi gibidir. Hatta İmamı öfkelendirmek daha büyük bir günahdır. Huzeyfe de küçük bir günah karşılığında, ondan daha büyük bir günahtan kurtulmuş ve: Dinimin bir kısmını diğer bir kısmı ile satın alı(p kurtan) yorum" demiştir.

H. Ömer, Osman, Ali ve Aişe'nin (R.A.) H. Ebu Hurayra'yı yalanlamalarından dolayı ona ta'n etmesine gelince: Ebu Hurayra, üç sene kadar Rasulullah ile beraber bulunmuş ondan pekçok hadis rivayet etmiştir. Rasulullahtan sonra daha elli sene yaşamış ve H. 59 senesinde vefat etmiştir. Aynı sene Rasulullah'nın hanımı Ummu Seleme (R.A.) ve bu ikisinden bir sene önce de H. Aişe (R.A.) vefat etmiştir..

Ebu Hurayra (R.A.) ashabin ileri gelenlerinin ve ilk müslüman olanların pekçoğunun dahi rivayet etmediği kadar çok sayıda hadis rivayet edince, ona karşı çıkmışlar ve: "Sen bu kadar hadisi tek başına nasıl işittin? Bunları seninle birlikte işiten başka kimse var mı?" diye çakışmışlardır. H. Aişe, ona karşı çıkanların en sertisi idi. Çünkü o, Ebu Hurayra ile uzun müddet beraber bulunmuş idi.

Ömer de aynı şekilde, çok rivayet eden veya hüküm bildiren bir hadis nakledip de bunu Rasulullah'tan işittiğine dair bir şahid getirefniyenlere serdavrıyordu. H. Ömer, Ashaba, az rivayette bulunmalarını emrederdi. Bunu insanların rivayeti çoğaltmaması münafıkların, facirlerin ve (cahil) bedevilerin hadislere yabancı şeyler karıştırmaması, tedlis'in (=kaşık) ve uydurma rivayetlerin ortaya çıkmaması için yapıyordu.

Ebubekr, Zubeyr, Ebu Ubeyde, Abbas b. Abdil-muttalib gibi Ashabın ululan, Rasullah ile olan yakınlıklarına ve onunla uzun müddet beraber bulunmalarına rağmen az hadis rivayet ediyorlardı. Hatta Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl ki Cennetlik olduğuna şahadet edilen on kişiden biridir.-gibileri hemen hemen hiç-birşey rivayet etmemişlerdir.

H. Ali de: "Ben Rasulullahtan bir hadis işitiğim zaman, Allah beni onunla dilediği kadar faydalandırır. Birisi bana bir hadis rivayet ettiği zaman ondan (bunu Rasulullahtan işittiğine dair) yemin etmesini isterim. Eğer yemin ederse onu tasdik ederim. Ebubekr de bana rivayet etti (fakat) Ebubekr doğru söyler", demiş, sonra hadisi zikretmiştir.

Ashabın hadis rivayeti konusundaki titizlik ve sıklığına, ve hadislerde tahrif, fazlalık veya noksanlık vuku'a gelmesinden korkarak rivayetten çekinmelerine bir baksana. Çünkü onlar Peygamber'i (S.A.V.) şöyle derken işitmişlerdi: "Kim benim ağzımdan yalan söylerse, cehennemde oturacağı yeri hazırlasın."[\[236\]](#)

ez-Zubeyr'den (R.A) de aynı hadis rivayet olunmuştur. Ve o: "insanların bu hadise "kasden" kelimesini eklediklerini görüyorum. Allaha yemin ederim ki ben, Rasulullah'nın "kasden" lafzını söylediğini işitmedim" demiştir.

Mutarribb.Abdiiilah'ın(-95) [237] rivayetine göre İmran b. Husayn şöyle demiştir: 'Vallahi eğer istesem, iki gün arka arkaya hiç durmadan hadis rivayet edebilirim. Lakin beni bundan alıkoyan şudur ki, As-habtan bazıları benim gibi hadisleri işittiler, benim gibi hadiseler şahid oldular. Birçok hadis rivayet ediyorlar, fakat hadisler onların dedikleri gibi değildir. Ben de onların karıştırdıkları gibi karıştırmaktan korkuyorum. Sana şunu söyleyeyim ki, onlar hataya düşüyorlardı, fakat bunu kasden yapmıyorlardı.'

Ebu Hurayra Ashaba: Kendisinin -Rasulullah'a hizmet etmek ve (aynı zamanda) karnını doyurmak için -Ashabın en çok Rasulullahla beraber bulunana olduğunu, fakir olduğu ve hiçbir şeyi olmadığını dolayısıyla kendisini Rasulullahtan alıkoyacak, çift sürmek veya çarşıda alışveriş etmek gibi bir meşgalesi bulunmadığını, diğer ashabin ise, vakitlerinin çoğunu < ticaret ve mal peşinde koşmakla geçirdiklerini .kendisinin ise Rasulullahtan hiç ayrılmadığını, bu sebeple onların bilemediklerini öğrendiğini, onların ezberle-yemediklerini ezberlediğini söyleyince Ashab ona tarizde bulunmayı bıraktılar.Bununla beraber o, kendisinin işitmediği, fakat kendisi nezdinde güvenilir birinden duyduğu bir hadisi rivayet ederek (Rasulullah'tan işitmediği halde) "Rasûlullah şöyle dedi..." der ve hadisi nakledirdi. Bunu İbnu Abbas ve diğer ashab da yapardı. Böyle yapmakta -elhamdülillah- yalancılık mevzuubahs değildir. Bu sözü söyleyene de, bunu dinleyen, onun bu hadisi Rasulullahtan işitmediğini bilmese bile -inşallah- günah yoktur.

Ebu Hurayranın "Halilim (yani Peygamber 'S.A.V.) şöyle dedi, Halilimi işittim.." gibi sözlerine, Hz. Ali'nin "Rasûlullah ne zaman senin Halilin oldu?" demesine gelince:

Halillik, dostluk ve samimiyet manasına gelir ki, biri diğerinden daha değerli olmak üzere iki derecedir. Arkadaşlık (suhba) da böyle biri diğerinden daha kıymetli olan iki dereceye ayrılır.

Nitekim birisi "Ebûbekr Rasulullah'nın sahibi fya-reni)dir." dediği zaman Rasulullah'nın Ashabı ile olan sohbetini kasetmez. Çünkü onların hepsi de sahabedir. Bu sözde Ebubekr için ne gibi bir üstünlük olabilir? Burada kastedilen, Ebubekr'in, Rasulullah'nın en yakını olmasından başka birşey değildir.

Rasulullahın ashabı arasında tesis ettiği kardeşlik (muâhât) de, Allanın "Mü'minler ancak kardeşler" (49 el-Hucurat, 10) ayetiyle, mü'minler arasında vücut bulan kardeşlikten daha değerli ve güzeldir. İşte halillik de böyledir. Cenab-ı Hak'ın: "Allah İbra-îmi dost edinmiştir." (4 en-Nisa, 125) ayetinde ve Rasûlullahın: "Eğer bu ümmetten bir haîil edinsey-dim. Ebubekri edinirdim.[238] hadisinde -ki burada, onu, Allah'ın Hz. İbrahim'i dost edindiği gibi dost edinirdim demek istemiştir- kastedilen halillik (dostluk) hususi olan dostluktur.

Ama umumi olan halillige gelince: O, Allanın mü'minler arasında tesis ettiği hainliktir ki, "Dostlar o gün birbirlerine düşmandırlar, ancak takva sahipleri bundan müstesnadır." (43 ez-Zuhruf, 67) ayeti bu halillige işaret etmektedir.

Hz. Ali, Ebu Hurayra'nın "Halilim.. ve Halilimi şöyle derken işittim.." sözlerini duydu. Ebu Hurayra hakkındaki düşüncesi iyi olmadığı içindir ki ona: "Rasûlullah ne zaman senin Halilin oldu? demiştir.

Hz. Ali Rasulullah'nın (yukarıdaki hadiste ifade edilen) itihaz etmediği halilligi anlamıştı. Çünkü Rasûlullah, halil edinseydi, bu kişi Hz. Ebubekr olacaktı. Ebu Hurayra ise, Allanın bütün mü'minler arasında tesis ettiği halilligi (dostluğu) ve yakınlığı kastediyordu. Çünkü Rasûlullah bu cihetten, bütün mü'minlerin halili ve bütün müslümanların velisidir.

Rasulullahın: "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır. [239] hadisi de yukarıdakiler gibi anlaşılmalıdır. Rasûlullah ile mü'minler arasındaki velayet (dostluk), mü'minlerin kendi aralarındaki dostluktan daha üstündür. İşte Rasûlullah da bu dostluğu Ali'ye (R.A.) tahsis etmiştir. Eğer Rasûlullah bunu kasetmemiş olsaydı, Ali (R.A.) için, bu söz dolayısıyla bir fazilet veya bu sözün herhangi bir şeye delalet etmesi mevzuubahs olmazdı. Çünkü zaten mü'minler birbirlerinin velileridirler. Rasûlullah da her müslümanın velisidir. Veli ile mevlâ arasında fark yoktur (manaları aynıdır.) [240]

Cenabı Hak'ın: : Çünkü Allah İman edenlerin mevlâsı (yardımcısı) dır.." (47 Muhammed, 11) aye-tindeki ve Rasulullah'nın: "Hangi kadın, mevlâsının (velisinin) emri olmaksızın nikah edilirse, onun nikahı batıldır, batıldır[241] hadisindeki mevlâ kelimeleri, velî manasmdadır.

İşte bunlar, en-Nazzamm iddialarıdır. Onları açıklayıp, cevaplandırdık.

Bir de onun, Kur'an ile tenakuz hâlinde olan hadisler bulunduğuna, yine akli delillere dayanarak çirkin olup kabul etmediği hadisler bulunduğuna, akli delillerin bazan hadisleri neshedebileceğine, birbirini nakzeden hadislerin bulunduğuna dair iddiaları var dır ki bunları inşaallah ileride ele alacağız. [242]

II-Ebu'l-Huzeyl El-Allâf

EBÛ MÛHAMMED: Gelelim Ebu'l-Huzeyl el-Al-lafın (135-235) [243]sözlerine... Görüyoruz ki, o da yalancının ve iftiracının biridir. Onun görüşlerinin taraftarlarından birisi anlattı ki o, Muhammed b. Cehm'in (?-?) [244]yanında iken şöyle demiştir: "Ey Ebu Cafer... Benim ellerim kazanç hususunda mahirdir. Fakat sadaka vermekte beceriksizdir. Yüzbin-lerce dirhemi ihvana dağıttım. Fulan bunu bilir. Allah hakkı için ey fulan sana soruyorum, sen bunu biliyor-musun?" Ben de: "Ta Eba'l-Huzeyl, söylediklerinin doğruluğunda hiç şüphe yok." dedim. (Bu sözü söyleyen devam ederek:) el-Huzeyl benim orada bulunmamla yetinmedi, benim şahadette bulunmamı istedi. Onunla da yetinmedi, benden yemin etmemi talep etti, demiştir.

Yine Ebu'l-Huzeyl, Muveys b. İmran'a [245]bir tavuk hediye etmiş ve tavuğu herşeye mesel yapmaya, onu tarih olarak kabul etmeye başlamıştır. Artık, "şu işi, sana o tavuğu hediye etmeden önce yapmışım, şu işi de, o tavuğu verdikten sonra yaptım..." diyordu. Besili bir deve görse, "Hayır vallahi, bu sana hediye ettiğim tavuk değildir" derdi.

İşte bu, ikiyüz bin dirhem şöyle dursun, on kuruşu bile arkadaşlarına dağıtmayan bir adamın görüş kapasitesidir.

Onun ıstıtaa [246]hususundaki hataları da nak ledilir. O, "bir işi yapan, o işi yaptığı anda başka bir fiili işlemeye kadir değildir" demiştir. Çünkü onlar failin ıstıtaa'sının fiil ile birlikte bulunmasını ittifakla (icma ile) şart kıldılar ve dediler ki: "İnsanların birleştikleri (icma ettikleri) husus şudur ki, her fail bir fiili işlerken, o fiili işleme gücüne sahiptir. İstıtaat fiil ile beraberdir."

İstıtaam fiilden önce olduğunda ise ihtilafa düşmüşlerdir.

Biz, onların icma ettikleri hususta müttetikiz. İstıtaam fiilden önce mevcut olduğunu iddia edenin ise delilini getirmesi gerekir. Bu yüzden o da bu görüşe sığınmıştır.

İdrak mevcut olduğu halde doğru görmenin yokluğundan ve ilim mevcut olduğu halde hayatın yokluğundan soruldu. Ne aradaki farkı açıkladı, ne de görüşünden döndü.

Yine onun iddiasına göre bulûğa eren bir kimsenin, bulûğ anındaki ıstıtaası ile bir işi yapması imkansızdır. Bu ıstıtaa ile ancak, ikinci bir halde iş yapar.

Ona: "Peki o halde bu ıstıtaa ile ne zaman iş yapar? ıstıtaanın selbedildiği (yok olduğu) an mı, yoksa bulûğ halinde mi? denilecek olursa, ıstıtaa selbedildiği an da yapması sana göre muhaldir. O halde bu ıstıtaa ile sadece ve sadece bulûğ anında yapmıştır.

(Biraz önce geçen) "ikinci hal" hakkında hoş olmayan sözler söylemiştir. Buna ilaveten, Cehennemliklerin azabının, Cennetliklerinin de nimetlerinin ebedi olmayıp sona ereceğini söylemiştir [247]

III-Ubeydullah B. El-Hasen

Sonra Ubeydullah b. el-Hasen'e (-168) geliyo-ruz. Kendisi Basra kadısı idi. İnsanların inkar etmiş olduğu görüşlerinin çirkinliğinden ve sözlerinin son derece çelişkili oluşundan dolayı -ki bu sözler hakikaten çelişki denmeğe layık sözlerdir- hücumu uğramıştır.

Onun {hücumu uğramasının) sebebi şudur. O şöyle diyordu: "Kur'an'da İhtilafa delalet vardır. Kaderi reddedenler doğru söylemişlerdir. Bu görüş için Kur'an'da bir asıl (mesned) vardır. Cebriyenin de dedikleri doğrudur, onların görüşleri için de, Kur'an'da bir asıl vardır. Kim kaderi reddederse, doğrudur, kira Cebr görüşünü kabul ederse o da doğrudur. Çünkü bazan bir tek ayet, iki muhtelif manaya [248] delalet eder ve birbirine zıd iki manaya çekilebilir."

Birgün kendisine Mu'tezile ve Cebriyeye'den sorulmuş: "Hepsi de isabet etmiştir. Bunlar (Mu'tezile) Allahı tazim edenlerdir, diğerleri (Cebriye) ise tenzih edenler..." demiştir. Ona göre isimler hakkında söylenenler de böyledir. Binaenaleyh, her kim "zina eden mü'mindir" derse isabet etmiştir, her kim kafirdir, derse o da isabet etmiştir. Bir başkası "O (zina eden) ne mü'mindir ne de kafirdir, fakat fasıktır." derse, o da isabet etmiştir. "O ne mü'mindir, ne fasık, o . münafiktir." diyen de doğrudur. Bir başkası: " O kafirdir, müşrik değildir" derse o da isabet etmiştir. "Kafir ve müşriktir" diyen de isabet etmiştir. Çünkü Kur'an, bütün bu manalara delalet etmektedir.

(Ubeydullah şöyle) demiştir: Birbirinden farklı olan sünnetler de böyledir. Kur'a çekmek de caizdir, aksi de [249]Siâye

[250] de caizdir, aksi de [251]Mü'minin kafire karşılık öldürülmesi de doğrudur, öldürülmemesi de [252]Fakih bu farklı görüşlerden hangisini alırsa alsın isabet etmiştir.

Birisi "Katil şüphesiz Cehennemdedir" dese isabet etmiş olur. Eğer "Katil Çenettedir" dese yine isabet etmiş olur. Eğer bu hususta birşey söylemeyip, neticeyi Allaha havale etse yine isabet etmiş olur. Çünkü o, bu sözüyle, Allanın onu bu işte (katilin akıbeti hakkında) gaybı bilmek mecburiyyetinde olmadığını kasdetmektedir.

(Ubeydullah), Ali'nin (4R.A), Talha ve ez-Zubeyr (R.A.) ile, bu ikisinin de Ali ile savaşması hususunda; "Bunlar, hepsi de Allaha itaat etmektedirler." derdi.

Kendisi Kalam ehlinde, kıyas ve nazar ehli birisi olduğu halde, onun bu söz(ler)inde, gördüğün gibi (ne kadar da) tenakuz ve tutarsızlık vardır!.. [253]

IV-Bekril-Ammî

EBÛ MUHAMMED: Gelelim Bekriyye fırkasının kurucusu "Bekr"e. O, kelamcılann takva hususunda hali en güzel olanıdır. Biz onun: "Birisi bir hardal tohumu çalsa, sonra da bundan tevbe etmeksizin ölse, o kimse Cehennemde Yahudi ve Hristiyanlarla beraberdir" dediğini görüyoruz. Halbuki Allah, dostunun haberi yok iken, onun malından yemesi için müslümana genişlik tanımıştır. Yine bahçeye giren birisinin -alıp götürmemek şartıyla- o bahçenin mey-vasından yemesine de müsaade etmiştir. Bir yolcu, karnı aç iken bir koyuna rastlasa, onun sütünden istifade etmesini de Allah mubah kılmıştır.

O halde nasıl olur da, hiçbir kıymeti olmayan bir hardal tohumunu alan bir adama azab olunur ve nasıl olur da o tohum adamın cehennemde ebediyen kalmasına sebep olur?

Bir hardal tohumunu almanın günahı ne ki, ondan tevbe etmek icab etsin? Veya bu taneyi aldığından dolayı ne gibi bir zarar [254] mevzuubahs olabilir?

Bazan bir adam, müslüman bir kardeşinin odunlarından, dişlerini karıştıracak kadar küçük bir parça, veyahut çamurundan biraz çamur alabilir. Onun havuzundan su içebilir. Halbuki bunlar bir hardal tohumundan daha büyüktür.

Keza Bekr, "Çocuklar acı hissetmez" derdi. Kendisine: "Peki çocuk çimdiklenince veya kendisine acı verecek birşey olunca niçin ağlar." diye sorulduğunda, "Bu, ancak onun ebeveynine eziyettir. Çünkü Allah, günahsız bir çocuğa elem ve acı vermeyecek kadar adaletlidir" derdi. "Günahı olmadığı halde hayvanların acı çekmesine ne dersin?" denildiğinde, "Allah onu ancak Adem oğlunun faydası için demlendirir. Hayvanın acı çekmesi, Adem oğlunun ihtiyaç anında onları gütmesine, durdurup koşturmasına yarar" derdi.

Bir başkasının menfaati için Allah'ın hayvana acı çektirmesi, ona göre adalet idi. Belki bu dediğinin aksini söylemiştir de, ondan rivayette bulunanlar karıştırmışlardır.

(Bekr) "tulumdaki sert nebiz (üzüm ve hurma suyundan yapılan bir nevi içki)den içmek sünetten-dir, keza oğlak yemek, mestlere meshetmek de sünnettendir" derdi.

Halbuki sünnet yiyecek ve içecek şeylerde değil, ancak dini hususlarda mevzuubahs olur. Eğer bir adam ömrü boyunca, Rasulullah yediği halde, karpuzu hurma ile yemese, veya Rasulullah kabak sevdiği halde kabak yemese, bu adam için "sünneti terketti" denemez. [255]

V-Hişam B. El-Hakem

EBÛ MUHAMMED: Sonra Hişam b. el-Hakem'e (Ö. 148/765) geliyoruz. Onun da aşın bir râfîzî olduğunu görüyoruz.

Hişam, Allah'ın kenarı ve hududu (sınırı) olduğunu (boyunun) şu kadar karış olduğunu ve buna benzer, Kelamcılara aşikar olan anlatılması güç [256] pekçok şeyler söylemiştir.

Sünnet mezhebi mensublarından (seleften) daha şiddetli bir cebr anlayışına sahip idi.

Birisi ona: "Zannediyor musun ki Allah, re'feti, rahmeti, hikmeti ve adaletiyle beraber, bizi emirleriyle mükellef kılsın da sonra bizim onu yapmamıza mani olsun ve sonra da bunu yapmadığımızdan dolayı bize azab etsin?" demiş, o da cevaben: "-Vallahi- şüphesiz Allah böyle yaptı. Lakin biz bunu söyleyemiyo-ruz," demiştir.

Bir adam ona: "Ey Eba Muhammed, Ali'nin Fe-dek [257]arazisi hakkında Ebubekre gidip Abbas'ı (R.A.) dava ettiğini biliyor musun? [258]dedi. O da, evet dedi. Adam tekrar: "Hangisi zalim idi?" deyince, İkisi de zalim değildi." dedi. Bunun üzerine adam: "Subhanallah... Bu nasıl olur?" dedi.'O da: "Bu ikisi (Ali ve Abbas), Davud' a (A.S.) .gidip davacı olan iki hasım melek gibidir. Bu meleklerinin ikisi de zalim değil idi. Bunlar ancak, Davud'a (A.S.) hatasını ve zulmünü haber vermek istediler.[259] Ali ile Abbas da Ebu-bekr'e hatasını bildirmek istediler" dedi.

Kelamcılann onun hatası olarak kabul ettikleri sözlerinden biri de: "Allah çakıl taşı -ağırlığı, genişliği, uzunluğu ve derinliği ile- bir dağ haline çevirebilir. Yerde bir parmak yer kaplarken, onu yerde bir fersah yer kaplar hale getirebilir. Bunu da (dağın) cisim ve arazlarından (sıfatlarından) eksiltip arttırmaksızın, yapabilir." sözüdür. [260]

VI- Sumame

EBÛ MUHAMMED: Sonra Sumame'ye (-213/828) geliyoruz. Onun da dininin zayıf olduğunu, İslama noksanlık isnad edip İslam ile alay ettiğini, Al-lahı tanıyıp ona iman eden hiçbir kimsenin söyleye-miyeceği şekilde İslam'a dil uzattığını görüyoruz.

Yine onun herkesçe malum meşhur bir sözü nakledilir: Bir gün Cuma namazını kaçırma korkusuyla mescide doğru koşuşan bir grubu görür ve: "Şu öküzlere, şu eşeklere bakınız" der. Sonra adamlarından birine: "Şu arab [261]Hz. Muhammed'i (S.A.V.) kastediyor- insanlara neler yaptı.." der. [262]

VII- Muhammed B. El-Cehm El-Bermeki

EBÛ MUHAMMED: Sonra da Muhammed b. el-Cehm el-Bermeki'ye geliyoruz. Onun mushafı (Kur'anı), Aristo'nun, kevn ve fesad, ve mantığın tarifleri hakkındaki kitapları idi. Ömrünü bunlarla geçirir, fakat bir ay ramazan orucunu tutmazdı. Çünkü -denildiğine göre- oruç tutmaya gücü yokmuş..!

(el-Bermeki) şöyle derdi: "Hiçbir kimse, birisine yaptığı birşeyden veya bir iyilikten dolayı teşekkür müstehak değildir. Çünkü bu iyiliği yapan, Allaktan bir sevab ummaktan hâlî değildir. Bu takdirde ise, kendi nefisini düşünmüş olur. Yahud yaptığı işi karşılığını umarak yapar. Bu durumda ise o, kendi kazan cini gözetmiş olur. Yahud da, övgü ve kendi iyiliğinin anlatılması için yapar.Bu takdirde de kendi haz ve zevkine çalışmış ve kendisine yardım etmiş olur. Veya o kimseye merhameten veya kalbinin yufkalığından ötürü iyilik eder. Ama bu takdirde, bu iyiliği ile ancak kendi rahatsızlığını teskin etmiş ve bununla hastalığını tedavi etmiş olur."

Bu sözler, Rasulullahm: "İnsanlara şükür (teşekkür) etmeyen, Allaha da şükretmemiş olur.[263]hadisine aykırıdır.

Kelamcılardan biri, el-Bermeki'nin vefatı anında vasiyette bulunduğunu ve şöyle dediğini anlatır: Rasûlullah "Evet, üçtebir kafidir. Üçtebir de (madununa nisbetle) çoktur. [264] demiştir. Ben ise derim ki, "üçtebir'in üçtebiri de çoktur. Miskinlerin hakları beytü'l-mal'dedir. Eğer adam gibi (çalışarak) isterlerse alırlar. Fakat kadınlar gibi (çalışmayıp) oturlarsa bundan mahrum kalırlar. Kim onlara mer hamet ederse, Allah o kimseye merhamet etmesin."

EBÛ MUHAMMED: Onunla beraber yolculuk eden bir adam bana rivayet etti ki; Birgün, el-Berme-kinin hayvanı ürküp kaçınca şöyle demiş: "Rasulul-lah, hayvana ayağı sürçünce vurunuz, kaçınca vurmayınız." [265]demiştir. Ben ise, ne tökezleyince ne de kaçınca vurun derim."

EBÛ MUHAMMED: Rasulullahın bu hadisi söylediği sahih midir, değil midir? bilmiyorum. Bu ancak el-Bermeki'den rivayet edilen birşeydir ki, o da bunda hata etmiştir.

Doğru olan birinci söylenen (tökezleyince vurul-masıdır. Çünkü hayvan, bir kuyu (veya nehir)den veya binicisinin görmediği herhangi birşeyden korkar ve binicisini düşürür ki bunun sonucunda helak olmak vardır.

Rasulullahın, hayvanın kaçmasından dolayı dövülmesini yasaklamasının, tökezlenince vurulmasını emretmesinin sebebi,

tökezlenince (vurulmak suretiyle) hayvanın gayret etmesi ve tökezlememesi içindir. Çünkü tökezleme çoğu zaman hayvanın gevşekliğinden meydana gelir. [266]

VIII-Ehl-İ Re'y-Özelikle Ebû Hanîfe [267]

EBÛ MUHAMMED: Re'y ehline gelince, onlar da diğerleri gibi ihtilaf içersindedirler. Önce kıyas yaparlar, sonra kıyası bırakıp istihsana başvururlar. Bir meselede bir görüş ileri sürüp ona göre hüküm verirler, sonra da o hükümlerinden dönerler.

Bana Seni b. Muhammed tahdis etti ve dedi: Bize el-Asmaî, Hammad b. Zeyd'den tahdis etti, (Ham-mad) dedi: Yahya b. Mihnaf ı işittim şöyle diyordu: "Maşnk ehlinden (Doğudan) bir adam, bir sene evvel Mekke'de kendisine verdiği bir yazı ile Ebu Hanife'ye (80-150) geldi. Sormuş olduğu şeyi ona (tekrar) arzet-ti. Ebu Hanife de vermiş olduğu bu hükümden tamamen döndü. Bunun üzerine adam başına toprak saçarak şöyle dedi: "Ey insanlar geçen sene bu adama geldim, bana şu yazdığı şekilde fetva verdi.Ben de bu fetvaya dayanarak, pekçok kan akıttım, pekçok kimseyi (bu fetvaya dayanarak) evlendirdim. Bu sene de kalkmış dediğinden dönüyor...!"

Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti. Ona da el-Muhtar b. Amr haber vermiş ki, bir adam Ebu Hanife'ye (80-150) {yukarıdaki mesele için} bu nasıl olur?" demiş;

Ebu Hanife: O, geçen seneki görüşüm idi. Bu sene ise görüşüm geçen senekinden başkadır, demiştir. [268]

Adam: Bana, gelecek sene başka bir görüşte bulunmayacağını teminet (garanti ver) dermiş.

Ebu Hanife: Bu nasıl olur bilmem ? Cevabını vermiş.

Adam da: Lakin ben, Allanın lanetinin senin üzerine olduğunu biliyorum, demiştir .

el-Evzai (88-157)[269] şöyle derdi: "Biz, Ebu Ha-nife'yi re'y ile hüküm verdiğimizden dolayı ayıplamıyoruz. Nitekim hepimiz re'y ile hüküm veriyoruz. Fakat biz onu, kendisine bir hadis ulaştığı halde (hadis- i bırakıp başka bir görüşle) hadise muhalefet ettiğinden dolayı kınıyoruz."

Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti. (Sehl) dedi: Bize el-Asmai, Hammad b. Zeyd'den haber verdi.

Haramad (98-179) [270] şöyle dedi: Ebu Hanifeye, İhrama giren ve İzâr (ihramın alt kısmı) bulamayıp, don giymiş olan bir adamın durumundan sorulduğunda ben de orada idim. Ebu Hanife: "Fidye gerekir" dedi. Ben bunun üzerine: "Subhanallah.. Bize Amr b. Dinar, Cabir b. Zeyd'den o da İbnu Abbas'dan tahdis etti ki, (İbn Abbas) şöyle demiştir: "Rasulullahı ihrama girecek olan hakkında şöyle derken işittim: "İzâr bulamazsa don giyer, na'leyn (ayakkabı, sandalet) bulamazsa mest giyer. [271] dedim.

Ebu Hanife: "Bırak onu.. Bize Hammad (-120) [272] İbrahim'den (-95) [273] tahdis etti ki, İbrahim: "O kimseye kefarete gerekir." demiştir." dedi.

Ebu Asım, Ebu Avane (-179) [274]den rivayet etti ki (Ebu Avane) şöyle demiştir: "Ben Ebu Hanife'nin yanında idim. Kendisine hurma fidesi çalan bir adam(ın cezası) soruldu. Elinin kesilmesi gerekir, dedi. Ben ona: Bize Yahya b. Said, ona Muhammed b. Yahya b. Hibban, ona da Rafi b. Hudeyc rivayet etü ve dedi ki: Rasulullah (S.A.V.): "Meyvede ve hurma özünde [275]el kesme yoktur. [276] buyurdu, dedim. Ebu Hanife: Benim bu hadisten haberim yok, dedi.

Ben: Fetva verdiğin adamı geri çevir, dedim.

Ebû Hanife:Bırak gitsin..Zaten boz katırlar onu alıp götürdü,dedi."

Ebû Âsım(121-212) [277] Boz katırların adamın kanını ve etini götürmüş olmasından [278]korkarım.demiştir.

Ali b.Âsım(105-201) [279]dedi ki:Ebû Hanife'ye Abdullah b.Mes'ud'un"Kim halkın yemesi için bir koyun keserse,ilk doğacak kızımı ona vereceğim"diyen ve bunun üzerine bir koyun boğazlayan adam hakkında, "Doğacak kız,koyunu kesenin karısı olur.Kıza da diğer kadınlarının mihrî kadar mihrî gerekir, "diye hükmettiğini rivayet ettim.Ebû Hanife.bunun üzeri-ne:"Bu şeytanın hükmüdür."dedi.

İbnu Râhûye('veya Râhaveyhdiye bilinen ,İs hakk.İbrahim el-Hanzali(166-238) kadar Re'y ehlini diline dolayan,onların kusurlarını ortaya seren, onların çirkin görüşlerine karşı insanları kıskırtan ve uyaran birini görmedim.[280]İbnu RâhûyefRe'y ehli hakkında}:"Allanın Kitabını ve Rasulünün sünnetini attılar_da,kıyasa sarıldüar.[281]derdi.

(İbnu Râhûye)bu hususta daha birçok şeyler söylerdi.Meselâ(Re'y ehlinin)şu görüşlerini zikrederdi: "Bir adam oturarak uyuşa ve uykusu ağırlaşsa bile onun abdest alması gerekmez. "derler.Sonra da"Her kim bayürsa,onun abdesti bozulmuştur, "diye İcma ederler.Halbuki bu ikisi arasında hiçbir fark yoktur

Üstelik bayılan kimse hakkında bir asıl (nass)yok ki, o asılla abdestinin bozulduğuna delil getirsinler İUygunun abdesti bozulduğuna dair.pekçok hadis vardır.Rasûlullahın:"Göz dübürün bağıdır göz uyuduğu zaman bu bağ açılır"[282]ve "Kim uyuursa abdest alsın. [283]hadisleri bunlardandır.

Yine (Re'y ehli) yan üstü yatıp,uyku bastınc abdesti tazelemeyi vacib gördüler de,secde halinde] veya rükû halinde uyuyan ve uykuya dalan kimsele rin abdestini tazelemesini şart koşmadılar.Halbukij yan üstü yatmaktan daha çok rükû ve secde halinde] abdestin bozulmasından korkular.Onlar bu suretle] ne hadise tâbi oldular ,ne de kıyasa uymuş oldular

Onlar."Kim teşehhüdden sonra kahkaha ile gü-lerse.namazı tamamdır .Ancak.diğer bir namaz için tekrar abdest alması gerekir."derler.Hangi hata henüz vakti gelmeyen bir namaz için ihtiyatı gözeten, fakat kılmakta olduğu namazda ihtiyata riayet etmeyen kimsenin hatasından daha açıktır..!

Keza.vefat eden ve geride dedesini (yani)annesi-nin babasını ve kızının kızını bırakan bir adamın mirası hakkında;mal kızının kızının değil dedenin-dir.dediler.Keza dede,onlara göre,bütün mirasçı olan akrabalarla beraberdir.

Hangi hata bundan daha fahiştir?Çünkü de-de.anne vasıtasıyla akrabadır.O halde nasıl olur da kızının kızından efdal olur?Kızınm kızı.kızı vasıtasıyla akrabadır .Ancak, annesinin babası,, babasının babasma-isimleri aynı olduğu için-benzetilmiş olabilir.

EBÛ MUHAMMED:Bize İshak-İbnu Râhûye-,tahdis etti(ve)dedi:Bize Veki'(129-197)[284] haber ver di ki Ebû Hanife (80-150): (Namaz kılanlara)ne oluyor da,her eğiliş ve dogruluştta ellerini kaldırıyorlar?Yok sa uçacaklar mı? demiş,Abdullah b.el-Mubârek(1 18-181) [285]de ona:Eğer(Hanefiler)iftitah tekbirinde uçmayı istiyorsafdiğerleri de eğilip dogruluştta uçmak istiyorlar,demektir."diye cevap vermiştir[286]

Sanki çömlek ve cam eşya mal değümiş.ve sanki abanoz,ağaç değilmiş gibi..onun;"Ben Abanoz ve hurma salkımında el keserim.fakat kereste ve kütükte el kesmem. Kireçte el keserim, fakat çömlek ve cam eşyada el kesmem"demesi gibi dini konulardaki keyfiligi de cabası!

İshak b.Râhûye(166-238)şöyle dedi:Ebû Hani-fe'ye.gümüş kaplama bir kab ile su içmenin hükmü soruldu,Ebû Hanife:"Bir beis yoktur.Bu kap sadece senin parmağmdaki yüzük mesabesinde ki,elini suya sokar ve parmağmdaki gümüş yüzük ile suyu içersin(Gümüş kaplama kab ile su içmek de buna benzer.)[287]dedi.

İbnu Râhûye,anlatıldığı takdirde kitabı uzatacak bu gibi pekçok şeyler anlatırdı. [288]

Re'y Ehlinin Kur'ân'a Muhalefeti

Bundan daha önemlisi (re'y ehlinin)sanki hiç okumuyorlarmış gibi Kur'an'a muhalefet etmeleridir.

Ebû Hanife,kasden öldürülen kimsenin velisinin diyet alamayacağımıza kısas istemek ya da affetmek mecburiyetinde olduğunu söylerdi. [289]Halbuki Allah(C.C)Kur'an'da:"Ey iman edenler! (Kasden) öldürülenler hakkında kısas , size farz kılındı.Hüre hür, köleye köle, kadına kadın kısas yapılır.Öldü-ren ölenin velisi olan din kardeşi tarafından affedilirse, örfü uymak ve diyeti güzellikle ona ödemek gerekir. Bu, Rabbin izden size bir kolaylık ve rahmettir.ft(2,el-Bakara, 178) buyu rmaktadır .Ayet -te,"kim kısastan vazgeçerse, ma'rufa(örfü)uyarak diyet istesin"buyuruluyor,yani.güzel bir şekilde isteyeceği diyeti istesin, diyet alacak olan acele etmesin.di yeti verecek olan da vakit geçirmeden ve uzatmadan güzel bir şekilde diyetini versin, denmektedir. Sonra ayet devamla:"Bu Rabbinizden bir kolaylık ve rah-mettir"diyor ki, Yahudilerdeki "öldürülenin velisi ya afveder ya da kısas is ter "şeklindeki hükmün,müslü-manlardan kaldırılması suretiyle bir kolaylıktır, de-mektir.Ayet devamla:"Kim bu bağışlama ve diyet alıştan sonra(katil veya katilin akrabasına düşmanlık yaparak)tecavüzde bulunursa"yani diyet aldıktan sonra katili öldürürse, "onun için ahirette çok acıklı bir azab vardır."demektedir.

(Âlimler) diyet aldıktan sonra katili öldüren kimse,öldürülür ve ondan diyet alınmaz demişler-dir.Rasûlullah(S.A.V) da:Diyet aldıktan sonra katili öldüreni affetmem demıştır.

İşte (rey ehli) bu ve buna benzer hususlar-da.özürsüz olarak Kur'an'a ve Rasulallahm sünnetine -böyle bir hadisin mevcudiyetini öğrendikten sonra dahi-muhalefet etmektedirler.

Feri meselelerde rey ile hüküm vermeğe gelin ce-her ne kadar hükümlerin esaslarının,farzların ve sünnetlerin kaynaklan,akıllarm takdirine ve kıyasa muhalif olsa da-bu daha hafiftir.

Bana ez-Ziyâdi tahdis etti(ve) dedi:Bize İsa b.Yunus,el-A'meş'den[290]O da Ebû İshak'dan,o da Abduhayr!dan haber verdi.{Abduhayr}dedi:Ali b.ebi Tâlib(r.a)şöyle dedi:"Ben,mestin üstünün altından daha ziyade meshedilmesi gerektiğini,Rasulullahm mestlerinin üstünü meshettiğini görünceye kadar kabul etmiyordum[291]

Bana Ebû HâÛm.el-Asmaî'den tahdis etti.(el-Asmaî)dedi:Zufer b,Huzeyri(110-158) [292]birisine on ile yirmi arasım vasiyyet eden bir adam hakkın-da:"pokuz verilir,ne on verilir ne de yirmi.Nasû ki sen:"İki direk arasındaki onundur,"dediğin zaman ,sadece bu iki direk arası onundur.Bu iki direk ona dahil değildir, "derken işittim?[293]

Biz ona: "Bir adamın başı kınalı[294]bir oğlu ol-sa,adama:Oğlun kaç yaşında?denilince adam da,alt-mış ile altmış iki arasında dese,bu takdirde sizin kıyasınıza göre adamın oğlu bir yaşında demektir, "dedik.

ZufenBen bu mevzuda istihsan ile hüküm veriyorum, dedi.

Bize Muvatta'da Mâlik'den (95-179), [295]o da Ra bia b. ebî Abdirrahman'dan(136) [296] rivayet edildi. (Rabîa) dedi:Saîd b.el-Museyyib'e(-94), [297]Bir kadının bir tek parmağının diyeti nedir?"dedim,"On de-ve"dedi.

Ben:İki parmağın kaç devedir?dedim.

Saîd:'Yirmi deve"dedi.

Ben:Üç parmağın kaç devedir?dedim.

Saîd:"Otuz deve"dedi.

Ben: "Dört parmağın kaç devedir?dedim.

Saîd:'Yirmi deve"dedi.

" Ben:Yara büyüyüp,zarar arttıkça diyeti azalıyor [bu nasıl iş?]dedim.

Saîd:Ey kardeşimin oğlu,sünnet böyle.. !dedi.[298]

EBÛ MUHAMMMED: Re'y ve kıyasa karşı Irak ehlinin en sertî eş-Şa'bi(17-104) [299] en yumuşak davrananı da Mucâhid(21-103) [300]idi.

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti(ve)dedi:bana Mâlik b.Said tahdio etti (ve) dedi :bana el-A'meş.Mucâ hid'den haber verdi.Mucâhid şöyle demiştir: "ibadetlerin efdali.güzelfisabetlijreydir."

Yire bana Muhammed b.Hâlid b.Hidâş tahdis etti (ve) dedi: (bana babam tahdis etti (ve) dedi;) [301]bana Müslim b.Kuteybe[302]tahdis etti (ve) dedi:Bize Mâlik b.Miğvelf -159) [303] haber verdi (ve) dedi:eş-Şa'bire'y ehline baktı-ve bana şöyle dedi: "Bunlar sana Rasulallahın ashabından ne rivayet ederlerse onu kabul et.fakat kendi reyleri (görüşleri) ile söylediklerini helaya fırlat..! "

eş-Şa'bi:Kıyastan sakınmız.Çünkü siz kıyas yaptınız mı,haramı helâl.helâh da haram yaptınız de-mektir."derdi.

EBÛ MUHAMMED:Bana er-Rıyâşî tahdis et-ti(ve)dedi:bize el-Asmaî,Ömer b.ebî Zâide'den haber verdUÖmer b.ebî Zâide)(-15?)şöyle dedi:"eş-Şa'bi-ye:"Bu,kıyasa uymuyor!"denildi,bunun üzerine eş-Şa'bi, (erkeğin tenasül uzvunu zikrederek)kıyasa sövdü.

Bana er-Rıyâşî,Ebû Ya'kûb el-Hattâbî'den,o da amcasmdan,o da ez -Zuhri'den(50-124) [304] tahdis et ti,ez-Zuhri şöyle demiştir:"Hadis erkektir.onu adam lann erkek olanlann sever.kadın olanları da sevmezler. [305]

EBÛ MUHAMMED:Fürû asla tabi olduğuna göre,asıllarına uymayan furû (teferruat) meseleler-de,sen nasıl düzenli bir kıyas yapabilirsin?

Nasıl olur da kıyasta, on dirhem çalanın eli kesilir de, yüzbin dirhemi gasbedenin eli kesilmez ?.Yine nasıl olur da.facir olan hür bir kimseye iftira edene kazf cezası olarak sopa vurulur da.iffetli (namuslu) bir köleye iftira edene kazf cezası tatbik edilmez?Nasıl olur da cariyelerin rahimlerinin temiz olduğu bir hayz ile anlaşılır da,hür olan kadınların temizliği üç hayz ile anlaşılır?Nasıl olur,bir adam (hür olan)ihtiyar ve çirkin bir kara kadınla evlendiğinde evli sayılır da yüz güzel cariyeye sahip olduğu halde evli sayılmaz ? [\[306\]](#)

IX-eI-Câhız(-255)

EBÛ MUHAMMED:Gelelim el-Câhız'a.[\[307\]](#) O, Kelâmçıların sonuncusu,geçmiş âlimleri ayıplayan, kelâmçılar içinde en iyi delil getiren, küçük birşe-yi büyütesiyeye veya byyük bir şeyi küçültesiye kadar ona en fazla iltifat eden bir kimsedir. Öyle ki o, bu kudreti sayesinde,bir şeyi ve onun ziddını yapabilecek ve siyahların beyazlardan üstün olduğunu ispat edebilecek bir seviyeye erişmiştir

Onun bazan Osman taraftarlarını Rafizilere karşı müdafaa ettiğini,bazan da Zeydiyye'yi Osman taraftarlarına ve Ehm Sünnete karşı müdafaa ettiğini görürsün.Bazan Ali'yi(R.A.) üstün tutar,bazan da aşağı düşürür.

"Rasûlullah şöyle dedi"der ve hemen arkasin-dan"el-Cemmâz[\[308\]](#) şöyle dedi.'Veya'İsmail b.Gazvân[\[309\]](#) şöyle dedi,"diyerek bu adamların fahiş (çirkin.kötü) sözleriniRasûlullahın sözleri ile yan yana)zikre-der .Halbuki Rasûlullah (S.A.V)el-Cemmaz ve İsmail b.Ġazvan'm isimlerinin bulunduğu bir kitapta zikredilmekten münezzehtir.nerede kaldı ki aynı sa-f hifede veya bu isimlerden bir iki satır sonra zikredil sin!

Bir kitap yazar,orada Hristiyanların Müslü-? manlara karşı olan delillerini zikreder.Sıra Hristiyan-| ların hatalarını saymaya gelince,delil getirmektenj vazgeçer.Böyle yapmakla.o adeta,Hristiyanlara,onla-nn bilmedikleri(müslümanlann aleyhine olanşeyleri göstermek ve imanı zayıf müslümanlan şüpheye düşürmek ister gibidir.

el-Câhız'm kitaplarında gülünç ve abes (boş) şeyler yazdığını ve bununla,gençlerin ve nebiz (bir nevi içki) içenleri kendisine çekmek istediğini, görürsün.

Hadislerle öyle alay eder ki.bütün ilim ehli bunun alay olduğunu anlar. Meselâ "balığın ciğeri [\[310\]](#)şeytanın boynuzu, [\[311\]](#)Hacer-i Esved'in beyaz olduğu,onu müşriklerin kararttığı,bu takdirde müslü-manlann.müslüman olunca on beyazlatmalan gerektiği gibi şeyleri;içinde nda (süt emme) ile ilgili ayetleri ihtiva eden ve Hz.Âişenin sedirinin altında bulunan bir sahifeyi koyunun yemesini [\[312\]](#) zikreder.

Yine karga ve horozun içki başına oturmaları, hüdhüdrkuşunun, anasının cenazesini başının içine defnetmesi, kurbağanın teşbih etmesi,güvercinin boynundaki gerdanlık ve buna benzer şeyler hakkın-daki Ehl-i Kitabın sözlerini zikreder. Bunları inşaallah ileride açıklayacağız.

Bütün bu arattıklarımızla birlikte o.üstelik bu ümmetin en yalancısı ve ençok hadis uydurarı ve batıla ençok yardım edenidir.

Kim sözünün de amelinden sayıldığını bilirse.az ve sadece faydalı şeyler konuşur.

Her kim, telif ettiklerinden ve yazdıklarından mesul olduğunu bilirsibirşeyi ve onun tam tersini yapmaz,ve batıl olduğuna inandığı bir şeyi yerleştirmek için bütün gücünü sarfetmez.Bu hususta er-Riyâşî şu şiiri söylemiştir:

"Elinle,Kıyamet günü görmekle sevinecek olduğundan başkasını yazma..." [\[313\]](#)

C-Kelâmdan Uzak Durmayı Gerektiren Sebepler:

EBÛ MUHAMMED: Duyduğuma göre kelama-lann bazıları şarabın haram olmadığını söylüyorlar-mış.Gûya Allah (C.G)şarabı te'dib cihetinden nehyetmiş imiş. "Elini boynuna bağlafyıp cimri kesiljme ve büsbütün de aç(ıp israf et) me" (17,el-İsra:29) ve"...kendilerini yataklarda yalnız bırakın.Yine dinlemezlerse (hafifçe) dövün.."(4,en-Nisa:34)

ayetleri de bunun gibi te'dip için imiş.

Onlardan kimisi de,dokuz hür kadınla evlenile-bileceğini söylemekte ve şu âyeti delil getirmekteymiş:"Sizin için helâl olan kadınlardan iki-şer.üçer.dörder olmak üzere nikah edin."(4,en-Ni-sa:3) Diyorlarmış ki;iki,üç ve dördün toplamı dokuz eder.Bunun delili de şudur ki;Rasûlullah vefat ettiğiinde dokuz hanımı vardı.Allah'ın(C.C) Kur'an'da Rasûlüne mubah kıldığı şeyler,bize de mubah kılınmış olan şeylerdir.

Diğer bazı kelamcılar da domuzun yağ ve derisinin helal olduğunu kabul etmekte ve "Çünkü Allah(C.C),"Size,ölü hayvan,akmış kan ve domuz eti haram kılındı."(5,el-Mâide:3)ayetinde,domuzun ancak etini haram kümiştir.bunun haricinde başka bir-şeyini haram kıımamışür. "demektedirler.

Kelamcüardan bir başka gurup,Allah,birşeyi,o şey meydana gelmeden bilemez ve en iyisini araştırmadan birşeyi yaratamaz, demişlerdir.

Bu kadar ihtilaf karşısında bu Kelamcılardan hangisine bağlanılır ve hangisinin mezheb ve fırkasına tabi olunur...? Bunlann arasından hakkı bulup çıkarmak nazil arzu edilebilir?

Onlar,-günler geçtiği.zaman akıp gittiği halde-hala kıyas ve tartışmalarla uğraşmakta.böylelikle sadece ihtilailan artmış olmakta,haktan ise uzaklaşmaktadırlar.

Ebû Yusuf (113-182)[314] "Kim dini,kelam ilmi üe öğrenmek isterse zmdıklaşır,kim malı simya ilmi ile kazanmak isterse iflâs eder,kim hadislerin garibleri-ni.arastırnsa,yalanlanır."derdi.

EBÛ MUHAMMED:Ben ilk gençlik yıllarımda ve çeşitli ilimleri Öğrenmeye ihtiyaç hissettiğim devir-de,bütün ilimlere bir bağla bağlanmak ve her ilimden nasibimi almak istiyordum.Bazan bunlara (Kelamcı-lara)aldanıp,onlann meclislerine gider,oradan,hayra götüren veya doğruyu gösteren faydalı birşeyi öğrenmiş olarak çıkmayı arzu ederdim. Onların Allah'a karşı cür'etlerini.salunmalanmn azlığı,kıyasın düzenli olması veya kıyasta kopukluk olmaması için kendilerini günahlara sürüklediklerini görür, oradan hüsrân içersinde,pişmanlıkla geri dönerdim.

Şair Muhammed b.Beşir, [315]

Bırak tartmadan söz söyleyeni,

Vera' sahibi böyle bir söz söylemez.

Her fırkanın başlangıcı güzeldir.

Ondan sonra kepazeleşirler.

Ona söylenilebilecek tek şey,

"Hiç duraksamadan konuşurdu."denilmesidir."

derken onlan isabetli bir şekilde vasfetmiştir. Abdullah b.Mus'ab[316] da şöyle demiştir: Adamı görürsün söz söylemek hoşuna gidiyor.

Halbuki kişi için en salim yol konuşmamaktır. Sözün fazlasından sakın,

Çünkü her sözün lüzumsuzu bardır.

Sakın bir bid'atçıya arkadaşlık etme.

Hiçbir zaman da onun dediğini dinleme. onların sözleri gölgelere benzer.

Gölgelerin ise zail olması yakındır.

Allah âyetlerini muhkem kılmıştır.

Rasûl(ullah) de onlara delil olmuştur.

Ve müslümanlara yolu açık eylemiştir.

Sakın bu yoldan başkasını takib etme [\[317\]](#)

Onlar,göğüslerinde şüphe,

İçlerinde ise kin ve hile saklarlar.

Kur'an'la ilgili bir bid'at çıkardıklarında herbiri bu bid'ata sarılıp kendini haklı görür.

O halde bırak onları ve ahmaklar gibi salına salına yürüyenleri

Onlara uzun bir sessizlikle cevap ver.

EBÛ MUHAMMED:Ben Ömer b.Abdilaziz'in "Kim dinin[\[318\]](#) husûmetlere (münakaşalara)hedef yaparsa , sık sık görüş değiştirmek durumunda kalır. [\[319\]](#)sözünü işitmiş idim.Hakikaten,kelâmçıları,"Hak(kıyas ve nazar[düşünce) ile bilinebilir.Kim bir delil ile ilzam olunursa ona boyun eğmesi gerekir, "dediklerini işitiyor, fakat sonra onların .araştırma ve nazarları boyunca birbirlerini delillerle susturduklarını, her mecliste kaç kere müşahade ettiğim halde, onların kendi iddialarından vazgeçemediklerini, iddialarını terketmediklerini görüyordum.

Hişam b.el-Hakem'in [\[320\]](#) taraftarlarından biri bir mu'teziliye şöyle bir soru sorar:

Bana söyler misin,bu âlemin sonu ve hududu var mıdır?

Mu'tezili:"-Son-bana göre- iki kısımdır.Biri, zamanın şu vakitten şu vakte kadar olan sonudur.Diğeri-ri uç ve kenarların (yâni mekânın)nihayeti (sonu) dir ki,âlem de bu iki sıfatla sonludur." dedi.

O:"-Sani (yaratıcı) olan Cenab-ı Hak sonlu mudur?dedi.

Mu'tezili:-Bu muhaldir, "dedi.

O: "-Sen sonlu olmayan.sonlu birşeyi yaratabileceğini mi iddia ediyorsun?dedi.

Mu'tezili:"Evet,dedi.

O : Sonlu olmayanın sonlu olanı yaratması caiz olduğu gibi, niçin "şey" olmayanın "şey"i yaratması caiz olmasın?dedi.

Mu'tezili : "-Çünkü "birşey"olmayan,yoküktür veiptaldir."dedi.

O Sonlu olmayan da,yokluk (adem) ve iptaldir, dedi.

Mu'tezili O :-"Birşey değildir",demek,"yok" demektir, dedi.

O Sonsuz değildir."demek te "yok" demektir.dedi.

Mu'tezili:-Cehm b.Safvân[\[321\]](#) ve ashabı hariç,insanlar Allah'ın bir "şey" olduğunda ittifak ettiler.dedi.

O İnsanlar onun (Allah'ın) sonlu olduğunda da ittifak etmişlerdir.dedi.

Mu'tezili :-Mütenâhi (sonlu) olan herşeyin muh-des, masnu'(yaratılmış), ve aciz olduğunu gördüm, dedi.

O Ben de bütün "şeylerin muhdes (sonradan yaratılmış) ve âciz olduğunu gördüm, dedi.

Mu'tezili:"-Bu "şey"lerin yaratılmış (masnû') olduğunu görünce, bildim ki.onların yaratıcısı da"şey" dir." dedi.

O Bu "şeylerin sonlu olduğunu görünce bildim ki, onların yaratıcısı da sonludur."

Mu'tezili Eğer (Allah) sonlu olsaydı .yaratılmış olurdu,çünkü her sonlu olan şey yaratılmışür,dedi.

O Eğer (Allah) "şey" olsaydı,yaratılmış ve aciz olurdu.çünkü her "şey" in yaratılmış ve aciz olduğunu gördüm,eğer mesele böyle değilse,o halde (Allah ile yaratılanlar arasındaki) fark nedir? deyince, Mu'tezilî sustu..

(Kelâmcılardan)iki kişiden biri,diğerine" ilim "hakkında sordu ve ona:"Sen,,Semi'(iştirici) demenin , Alîm (bilici)demek olduğunu mu söylemek istiyorsun? " dedi.

O da:Evet,dedi.(Bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti):

Allah fakirdir.."diyenlerin sözünü elbette Allah iştirmiştir." (3.Â1-İ Imrân: 181) buyurulmuş-tur.Yani Allah, onlar bu sözü söylediklerinde onları iştir mi?

Evet,iştir.

Onlar o sözü söylemeden önce,Allah onları iştir mi?

Hayır, iştirmedi.

Onlar söylemeden önce,onların bu sözü söyleyeceklerini bildi mi?

Evet...

Öyleyse ben "Semî" den,Alîm manasından başka bir mana anlıyorum, "deyince öbürü cevap veremedi.

EBÛ MUHAMMED:Ona ve ewelkine:"İkinizi de deliller susturdu.Öyle ise,niçin (yanlış olan) inancınızdan vazgeçip de delillerin icabettirdiği şeye inanmıyorsunuz?" dedim.

Onlardan biri: "Eğer dediğin gibi yapar-sak,hergün kaç kere inancımızı değiştirmemiz gerekir" dedi.

(Benim bu anlattıklarınmsenin Kelâmcılara hayret etmen için kafidir.

BEN (EBÛ MUHAMMED) DERİM Kİ:Madem ki hakikat ancak kıyas ve delil ile bilinmektedir, eğer sen bu ikisine kat'î bir şekilde tabi olup (bunlara dayanılarak mağlup edildiğinde) boyun eğmezsen kıyas ve delili ne yapacaksın?O zaman senin için taklid [\[322\]](#) daha kazançlı ve Rasûlullahın izinden gitmek de daha uygun olur. [\[323\]](#)

Kelâmcılara Göre;Rivayet Edilen Bir Haberin Sabit Olması İçin Gerekli Râvi Sayısı

Onlar (Kelâmcılar)bir haberin nasıl sabit olacağında da ihtilaf ettiler.Bazısı,sadık(doğru)bir kişi ile haber sabit olur,derken diğer,"iki kişi ile sabit olur.çünkü Allah iki adil şahid getirmekle emretmiştir. "der.Bir diğer ise "üç kişi ile sabit olur.çünkü Al-lah'Bununla beraber mü'minlerin hepsinin toplanıp birden savaşa çıkmaları uygun değildir. Her kabileden büyük bir kısım savaşa git m eli, onlardan bir kısmı da dini öğrenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman,onları Allah'ın azabı ile uyarmak için geri kalmalıdır." (9,et-Tevbe:122) buyurmuştur. (Ayette geçen)tâife (=onlardan bir kısmı) ise en az üç kişiden teşekkül eder."der.

Onlar bu sözleriyle iyice sapıtılmışlardır. Çünkü "tâife"bir de olur.iki de,üç veya bunlardan daha fazla sayıda da olur.Çünkü taife; kısım,parça manasına-dır.Binâenaleyh.bir kişi de bir kavmin.parçası olabi lir.Nitekim Cenâb-ı Hak "Mü'minlerden bir taife de hazır bulunsun." (24,en-Nûr:2) buyurmaktadır.Bu rada Allah tâife'den,bir veya iki kişiyi kasdetmekte-dir.

(Kelâmcılardan)bir başkası, Cenab-ı Hak'ın "Bunun üzerine dört şahid getirselerci ya..!" (24,en-Nûr: 13} ayetini delil getirerek,bir haberin dört kişi ile sabit olabileceğini söyler..Bir diğer"...içlerinden on iki nazır bulundurmuştuk." 5,el-Mâi-de, 12âyeti sebebiyle,haber on iki kişi ile sabit olacağını; bir başkası "...içinizden sabır ve sebat edecek yirmi kişi bulunursa, onlar iki yüz kişiye gale-

be eder." (8,eİ-Enfâl:65) âyetiyle istidlal edip.yirmi kişi ile sabit olacağını;diğer ise"Mûsâ (buzağıya tapan arkadaşlarından ötürü özür dilemek üzere} tayin ettiğimiz vakit için kavminden yetmiş adam seçti." (7,el-A'râf: 155)ayeti sebebiyle .haber yetmiş kişi ile sabit olacağını söyler.

Onlar (Kelâmcılar ve re'y ehli),haberinin sahil olmasi için delil teşkil edecek her sayi için Kur'an 'dan birer sayi buldular.Herhangi bir kimse.haber ancak sekiz kişi ile sabit olur.çünkü Allah, o zamanın insanlarına hüccet olan Ashâb-ı Kehf hakkmda"Bunlar yedi kişidir,sekizincileri köpekleridir."(18,el-Kehf:22)buyurmuştur(diyebilir.-Halbuki onların sekiz olmaları ancak köpeğin onların sekizincileri olmasıyla mümkündür-veya haber ancak ondokuz kişi ile sabit olur.çünkü Allah,Cehennem bekçilerinden bahsederken"üzerinde ondokuz melek var." (74,el-Muddessir:30) buyurmuştur,diyebilir.Aym şekilde bu rakamlar da.Kur'an'dan çıkarılmış birer sayi olmuş olur.

Bütün bu tercihler ,ancak insanlaın akıllarının farklı seviyede olması sebebiyle farklılaşmış-tır.Herkes aklının seviyesine göre bir sayi kabul etmiştir. Eğer onlar Allah'ın tek bir vakitte,bütün insanlara iki,dört,yirmi veya yetmiş değil de bir tek Peygamber göndermesine ve ona uymalarını,emirlerini dinlemelerini emretmesine baksalardı.tek bir Peygamber nasıl Allah'dan haber verdiği şeylerde sâdik (doğru) ise,aynen âdil ve sâdik bir kimsenin verdiği haberin de tasdik olunması gerekeceğini anlardı.

Bu kısımda maksadımız bu olmadığı için sözü daha fazla uzatmayacağız... [\[324\]](#)

D-Kelâmcıların Tefsirlerinden Örnekler

EBÛ MUHAMMED:Kur'an'ı en acaib bir şekilde tefsir ettiler.Maksadları da mezheblerini destekle-mek.te'vüleri kendi fırkalarına hamlettendir.

Onlardan bir fırka,"Onun kürsüsü,gökleri ve yeri kaplamıştır. (2.el-Bakara:255)âyeti hakkında yani "ilmi" kaplamıştır.demiş ve iddiaları isbat için duyulmamış bir delil getirmiştir ki o da şairin şu sözüdür:

"Velâ Yukersiu ıllallâhi mahlûku"

Sanki bu şiirin manası onlara göre "İnsan.Al-lah'ın ilmini bilemez"demektir.

el-Kursiyyu,hemzesizdir.Yukersiu fiili ise hem-zelidir.

Onlar Allah'ın kürsüsü veya şeriri olduğunu söylemekten ürkererek, Arş'in şerir veya kürsüden başka birşey olduğunu söylemişlerdir.Halbuki araplar arş denilince ancak şeriri (taht'ı),yüksek çatıları ve kuyuların yerden yükselen kısımlarını anlarlar.Nitekim Allah:MEbeveynini arş üzerine çıkardı." (12,Yûsuf: 100)buyurmaktadır ki.taht üzerine çıkardı demektir.

Umeyye b. ebi's-Salt da (serir taht ile ilgili olarak) şöyle demektedir:

Allahı ululayınız,O ululanmağa lâyıktır.

Rabbimiz gökte yüce oldu,

İnsanları aşan en büyük binada.

Ve göğün üzerine bir şerir (taht) kurdu.

(Bu taht öyle Juzundur ki göz ona yetişemez.

O tahtın altında sen,melekleri boyun eğmiş olarak görürsün.

Onlardan diğer bir fırka"Kadın gerçekten ona niyetlenmiş ve o da kadına niyetlenmişti." (12,Yûsuf:24) âyetinde, kadının fuşşa niyet ettiğini,

onun E Yusuf un) da kadından kaçmağa veya ona vur-mağa niyet ettiğini söylemiştir.Nitekim Allah "Eğer Yûsuf,Rabbinin burhanını (ilâhî ihtanjönnemiş olsaydı,olacak olan olurdu." (12.Yûsuf:24)buyur-rrmıştır.Demek ki Yûsuf kaçmak veya kadına vurmak istemiş ve ,Rabbinin burhanını gördüğü vakit kadının yanında kalmıştı." demişlerdir.

Senin, iki niyetin farklı olduğunu ve sen birine ihanet etmeği kasedederken, o kimsenin sana ikrama niyet edebileceğini kasederek "fulana niyetlendim.o da niyetlendi" demen caiz değildir.Bu söz ancak iki niyyet aynı olduğu zaman caiz olur.

Diğer bir fırka "Âdem, Rabbine âsi oldu da (yolunu) şaşırđı." (20.Tâ,hâ:121) âyetinde Âdem'in ağacın meyvesinden yediği için hastalığa mübtelâ olduğunu söylemiştir.Bu kimseler,sütteri kesilen deve yavrusu,midesi bozulacak kadar süt içtiği zaman Arab'ın "ğaviye'l-fasüu,yağvâ,gâvan"de-mesindeki manayı kasdettiler.Halbuki âyetteki (şaşı manasına gelen) ğavâ,"ğavâ-yağvi,ğayyen"fiilidir.On-lann dediği ise.midesi bozulmak manasına gelen "ğa-viye-yağvâ-ğavan"fiilidir. Bir başka fırka da

Yemin olsun ki cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yarattık) (57.el-A'raf: 179) yani onları

cehenneme atük,âyetindeki zatına)

insanların (onu savurdu)sözündeki fiille aym olduğunu kabul etmişlerdir. fiilinin, fiilinden olması mümkün

"Zu'n-Nûn'u hatırla.Hanî öfkelenerek gitmişti de.kendisine hiçbir zaman güç yetiremeyeceği-mizi sanmıştı." (21.el-Enbiya:87) âyeti hakkında da Zu'n-Nûn'un -Allah'ın Peygamberlere verdiği ismet sıfatı dolayısıyla"Rabbine kızmış olduğuTsöyle-mekten ürkerek onun, kavmine öfkelenerek çıkıp gittiğini söylemişlerdir.

Böyle demekle onlar.kavmi iman ettiği zaman Zu'n-Nûn'un öfkelenerek çıktığını söylemiş olmakta ve (âyete) verilmesini çirkin buldukları manaya benzer bir mana vermiş olmaktadırlar .Çünkü kavmi iman ettiği zaman,Allah'ın bir Peygamberinin onlara öfkelenmesi nasıl caiz olabilir?Halbuki o.zaten kavminin iman etmesi

(IVadın:Geniş bir astar veya iç elbiscsi.Deri sıyrımlarından veya kıldan dokunur.Sadece deriden de yapılır.

lunmuştur.Eğer bir Peygamber yüzbin veya daha fazla sayıda insanın iman etmesine öfkelenecek olur sa,bu takdirde onunla bir Allah düşmanı arasında ne fark kalır?Binaenaleyh o,ne kavmine ne de Rabbine öfkelenerek çıkıp gitmemiştir.Bu husus benim te'li-fim olan "Muşkilu11-Kur'an"adlı kitabımda açıklan mıştır.[325]

Maksadım bu kitapta.bu gibi hataları anlatmak değildir.Benim gayem, (Kelamcıların ve re'y ehlinin) Allah'ın kitabını keyiflerine göre manalandırmak ve kendi fırkalarını destekleyecek şekilde tevilde bulunmak sur etiyle, Allah'a karşı gösterdikleri cüretkârlıkların ve cahilliklerini ortaya koymaktır.

Kezâ"Allah İbrahim'i (AS) halîl (=dost) edinmiştir." (4.en-Nisâ:425) âyetinde dost manasına gelen "HalîT'i "rahmetine muhtaç" manasına aldılar.Al-lah'a.insanlardan birini halîl(=dost) kılmış olmaktan korkarak halU'in,fakirlik manasına gelen "el-halle-tu"dan geldiğini söylediler ve sözlerine delil olarak da Zuheyr'in[326] şü beytini ileri sürdüler:....

"Eğer ona isteme günü bir halil(=fakir) gelirse. Der ki:Malım ne ğâibdir ne de memnû(yasak)"

Şimdi, (mesele onların dediği gibi olursa,bu tak-dirdejİbrahîm (A.S)için bu âyette ne gibi bir fazilet mevzubahs olabilir?

Onlar bütün insanların Allah'a muhtaç olduğunu bilmiyorlar mı?İbrâhim'e "halîlullah" denmesi,, "Musa kelîmullah'tır" veya "İsâ rûhullah'tır" demekten farksız değiimidir?

"Bir de Yahudiler'-Allah'ın eli bağlıdır (cö-merd değildir)dediler."(5.el-Mâide:64) âyetindeki "er.arapların "...bende fulanın eli (yani nimeti ve iyiliği)vardır. "dediği gibi,burada da nimet manası-nadır,dediler.Bu âyetteki "el" in nimet manasına olması mümkün değildir, çünkü Allah (âyetin devamında), onların dediklerinin aksine.cevab olarak "onların (Yahudilerin) elleri bağlıdır, buyurmuş ve sonra da "Doğrusu Allah'ın elleri açıktır." demişür.(Bu son iki âyette) Allah'ın ".onların nimetleri bağlıdır.Doğ-rusu Allah'ın iki nimeti de açıktır."gibi bir mana kas-detmiş olması caiz değildir.Çünkü nimetler bağlanmaz (cimrileşmez). Zira bilinen bir husustur ki iyilikten kinaye olarak "el" kullanılır, fakat "iki el" kullanıl-maz.Ancak birbirinden farklı iki iyilik kasdolunursa o takdirde "benim onda iki el'im (=iyiliğim) vardır"denilebilir.

Allah'ın nimetleri ise sayılamayacak kadar çoktur. [327]

E-Rafizilerin Tefsirlerinden Örnekler:

EBÛ MÛHAMMED:Bu (yukarıdaki Jtefsirlerden daha acaib bir tefsir, Rafizilerin tefsirleri ve onların ellerinde bulunan cifr [328]yolu ile Kur' an'ın bâtn (manas) im bildiklerini iddia etmeleridir ki, bu cifr hakkmda.Zeydiyye'nin reisi olan Harun b.Sa'd el-lclî şöyle demiştir:

Görmedin mi Râfizüerin parçalandığını,

Hepsi de Ca'fer [\[329\]](#) hakkında kötü söylediler.

Bir taife Ca'fer imamdır dedi.

Onlardan diğer bir gurub da ona "mutahhar (temizlenmiş) bir peygamberdir "dediler.

Benim kabul etmediğim acaibliklerinden biri de onların cifr derileridir.

Onlardan cifr'le uğraşanlarından Rahman'a sığınım.

Bütün Rafizilerden Rahman'a sığınırım.

(O rafizîlerki) küfür kapısını görür fakat dinde ise şaşırır.

Ehl-i hak.btr bid'atten el çektikleri zaman,onlar(bidate) devam ettiler.

Onlar (ehl-i hak)hakka müdavim olsalar.bun dan geri kalırlar.

Eğer fll.kelerdir dese tasdik ederler.

Eğer zencinin rengi değişti,kırmızı oldu dese (onu da tasdik ederler.)

Devenin idrarından dana kararsız (düzensiz) dirler.

Zira ileri giderken geri geliverir

Tıpkı Hristiyanıann İsa'ya (a. s) iftira ettikleri gi bi

Cafer'e iftira edenlere de yazıklar olsun.

EBÛ MUHAMMED:Cifr!den maksat,Cifr deriştir.

Rafiziler İmâm-ı Câfer'in,kıyamete kadar olacak olan ve kendilerinin bilmesi gereken herşeyi bu deriye (cifr) yazdığını iddia etmişlerdir.

(Rafizilerin tefsirlerine gelince:) "Ve Süleyman (A.S) .Davud'a (A.S) vâris oldu." (27.en-NemI:16) âyetindeki "Süleyman" onlara göre" İmam"larıdır ve Peygamberimizin (S.A.V) ilmüne vâris olmuştur.

Allahu taalanın "Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor.." (2.el-Bakara:67) âyetindeki boğazlanması istenen sığırın Hz.Âişe (R.A) olduğunu, (boğazlanan) sığırın bir parçası ile (katili bilinmeyen) ölüye vurun." (2.el-Bakara:73) âyetindeki vuran ve vurulanın Talha ile Zubeyr olduğunu,

(Kur'an'da geçen) hamr f şarap) ve meysir (ku-mar) dan kastedilenin Ebûbekr ve Ömer olduğunu...

Cibt ve tâğut (ruhlu ve ruhsuz putlar) [\[330\]](#) dan maksadın Muavtye ve Amr b.el-As olduğunu ve bunun gibi -zikretmeyip terkettiğimiz ve bizim bu kitabı mızı görenin Okumaktan vazgeçeceği kadar-acaib şeyler söylemişlerdir,

Ediblerden bazıısı, şöyle derdi:Ben Rafizilerin Kur'an'ı tefsir etmelerini, tıpkı Mekke'li birinin yapmış olduğu şiir teviline benzetirim.Birgün,o,şöyle demişti: "Benû Temîm kabilesinden daha yalancısını görmedim. Onlar şâirin:

"İçinde Zurâra,Mucâşi,Ebu'l-Fevâris ve Neh-şel'in bulunduğu bir ev"

(Yani:Temim kabilesi öyle bir kabiledir ki,içer-sinde Zurâra,Mucâşi,Ebu'l-Fevâris ve Nehşel gibi meşhur adamlar mevcuttur. -Mütercim-)beytinin kendi kabilelerinden bazı adamlar hakkında söylendiğini iddia ediyorlar."dedi.Bunun üzerine kendisine bu beyt hakkında sen ne diyorsun" denilince;el-Beyt (ev) Beytul'lah (Allah'ın evi Ka'be'dir, zurâre ise Hace-r -l Esved'dir,dedi.Peki mucâşi nedir?denildi."Zem-zem"dir,suyu taşıdığı için mucâşi denmiştir,dedi."E-bu'l-

Fevâris"nedir?denildi,o da (Mekke'deki)Ebû Ku-beys dağdır,dedi."Nehşer'nedir?denildi,"nehşel bunların en zoru!"dedi,bir müddet düşündükten sonra,"nehşel"de Ka'be'nin kandilidir.Çünkü uzun ve siyahtır .İşte nehşel budur, dedi. [\[331\]](#)

Rafizî Fırkasının Kolları:

Rafiziler bid'at fırkalarının en çok parçalanana ve en çok kollara ayrılanıdır. Onların bir kısmına "Beyân" adı verilen bir adama mensub olmalarından dolayı el-Beyâniyye denilmiştir.Bu adam, taraftarla-nna:Allah"Bu (Kur'an)insanlara bir açıklama.Al-lah'tan korkanlara yol gösterme ve öğüttür." (3.Â1-İ Imrân:138) âyetinde-beyân sözü ile-bana işaret etmektedir,demiştir.Bu adamlar Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olduğunu ilk olarak söyleyen kimselerdir.

Mansûriyye kolu ise.Ebû Mansûr el-Kisf in ashabıdır. Birgün el-Kisf,ashabma:"Eğer gökten bir

parça (kisf), düştüğünü görseler.." (52.et-Tûr:44) âyeti benim hakkımda nazil oldu,demiştir...

el-Hannâkûn ve eş-Şeddâhûn fırkaları da Rafi-zilerdendir.

Rafizilerden.el-Gurâbiyye ise,Hz.Ali'nin,Hz. Pey gamber'cbir karganın (el-ğurâb) diğer bir kargaya benzemesinden daha fazla benzediğini söyleyenlerdir. Gebrâil Ali'ye gönderildiği halde,bu benzerlikten dolayı şaşırıp (vahyi Hz.Muhammed'e getirmekle) hataya düştü,derler.

EBÛ MUHAMME: DrBiz bid'at ve hevâ ehli içinde bir beşere ilahlık isnad eden.onlardan başka bir kimse bilmiyoruz.Çünkü Abdullah b.Sebe Ali'nin rubu-biyetini iddia etmiş tir. Hz.Ali cie onlan böyle söyledik lertnden dolayı ateşte yaktırmıştır.Bu hususta Hz.Ali şöyle bir beyt söylemiştir:

"Baktım ki iç kötü bir hale varmış, yaktım ateşimi çağırdım Kanber'i"

Keza o nlardan başka,kendisi için peygamberlik iddia eden bir kimse bilmiyoruz.Zira el-Muhtar b.ebi Ubeyd (es-Sakafi) [\[332\]](#)kendisinin peygamber olduğunu iddia etmiş ve Cebrail ve Mikâû'in kendisine geldiğini söylemiş,etrafındakiler de onu tasdik edip ona tabi olmuşlardır.Bunlara el-Keysâniyye denilir. [\[333\]](#)

Ashâbu'l-Hadîs (Hadîşçiler)

EBÛ MUHAMMED:Hadîşçilere gelince.onlar hakkı (hakikatı),bulabilecekleri yerlerde arayıp ,araş tırdılar.Şarkta ve garbta,karada ve denizde Rasûlullahın hadislerini,eserlerini (haberlerini) aramalan ve onun sünnetine uymaları sebebiyle Allah'a yaklaşılar.

Onlardan biri.tek bir hadis veya sünnet için,ya-yan yola çıkar ıssız çöllerde konaklar ve bunu sade-ce,o hadisi,nakledenin ağzından işitebilmek için yapardı. ..

Sonra hadis çiler, sahihini ve sakimini (sahih ol-mayanını),nâsihini ve mensûhunu, fukahâdan kimlerin hadislere muhalif bir görüş ileri sürdüğünü an-layasıya kadar,haberleri (hadisleri) araştırmaya ve incelemeğe devam ettiler.Yukarıdaki hususları açıklayıp bildirmeleri sayesinde "Hak" gizli iken ortaya çıkmış, kaybolmuş iken yayılmış,dağınık bir halde parça parça iken biraraya toplanmıştır .Yine onların bu çalışmaları sayesinde sünnetten yüz çevirenler ona boyun eğmiş,sünnetten haberi olmayan sünnetten haberdâr olmuş.önceleri Rasûlullahın hadislerine muhalif olsa bile fulan veya falan kimsenin rey (içtihadı) ile hüküm verirken,bundan sonra Rasûlullahın hadisleri ile hüküm verir olmuştur.

Ayıplayanlar,onlan,zayıf hadisleri naklettikleri ve zararlı olan garip hadisleri aradıkları için ayıplamaktadırlar. Hadis çiler zayıf ve garip hadisleri doğru kabul ederek nakletmiş değillerdir.Bilâkis birbirinden ayırmak ve her ikisini de bildirmek için çürüğü ile sağlamını, sahihi ile sakimini (zayıfını) biraraya getir-mişlerdir.Bunu yapmışlar ve meselâ merfû bir hadis olan "Aç karnına su içmek vücutta yağ yapar."sözünün uydurma olduğunu ve bunu Asımu'l-Kevzi'nin uydurduğunu söylemişlerdir.

İbnu Abbâs'ın hokkaya tükürüp.bununla yazı yazdığı şeklindeki hadisi de Âsımul-Kevzi'nin uydurduğunu söylemişlerdir.

el-Hasen (el-Basri'n) in "Rasûlullah hasta olan kimsenin talâk (boşaması) na cevaz vermedi [334] hadi sinin de uydurma olduğunu ve bunu Sehl es-Serrâc'ın [335] uydurduğunu söylemişlerdir..

Yine hadisçiler demişlerdir ki:Sehl,el-Hasen'i ka birler arasında namaz kılarken gördüğünü rivayet ederdi.Bu ise bâtıldır.Çünkü el-Hasen el-Basrî kendisi Rasulullahm kabirler arasında namaz kılmaktan nehyettiğini rivayet etmiştir. [336]

Keza Enes'in "Rasûlullah, "kişi ayakkabısını çıkarmadığı müddetçe,hayvana binmiş biri (hükümde)dir."buyurdu" hadisi de bâtil (asılsız) dır,ye bunu Eyyûb b. Havt[337] uydurmuştur.demişlerdir!

Amr b.Hurays[338] in,"Rasûlullahı,bayram gü-nü,huzurunda harbe (mızrak)lar ile oyun oynanırken gördüm[339] hadisinin de bâtil olup onu el-Munzîr b. Ziyâd [340]uydurduğunu,

İbnu ebî Evfâ'nın [341]"Rasûlullahı.namazda sakalım sıvazlarken gördüm" hadisinin de keza el-Munzir b. Ziyâd tarafından uydurulduğunu,

Yûnus'un,el-Hasenu'l-Basrîden rivayet ettiği "Rasûlullah on (aded) künye (kullanılmasını) yasakladı" hadisinin mevzu olduğunu ve Merv kadısı Ebû Isme'nin [342] uydurduğunu f hep hadisçiler) söylemişlerdir.

Hadisçiler, insanların (hadis olmadığı halde hadis diye)dillerinde dolaştırdıkları pekçok hadis hakkında "..ashyoktur"demişlerdir.Bu tip hadislere misal olarak insanlar:

"Sakalının seyrek olması kişinin saadetinden-dir."

"Onları en çok sevdikleri isim ile isimlendirir-niz,ve onlara en çok sevdikleri künyeleri veriniz."

Ticaretinizin en hayırlısı elbise ticareti,işlerini-zin en hayırlısı da terzilikdir."

"Dilene doğru söyleseydi onu geri çeviren iflah etmezdi. [343]

"İnsanlar birbirine denktir,ancak dokumacı veya hacamatçı müstesna.."hadislerini ve bunlara benzer -hepsini zikretmek mümkün olmayan- pekçok hadisi rivayet etmişler,hadisçüer de bunları rivayet edip batıl olduklarını söylemişlerdir.

İbnu'l-Mubârek (118-181) [344]Ubeyy b.Ka'b 'm"Kim şu sûreyi okursa ona,şu kadar (sevap) vardır ve kim şu sûreyi okursa ona şu kadar (sevab v.s) vardır." gibi hadisleri hakkında "Bunlan zındıkların uydurduğunu zannediyorum" demiştir.

İşte Hadisçilerin (rivayet ettikleri için) sövülüp kötülendikleri "atın terlemesi","göğüs kılları","altın kafes","meleklerin ziyareti[345] hadisleri de uydur-madır.Bunlann hepsi de batıl (asılsız)dır.Onların hiçbirinin sahih bir isnadı yoktur. Bu hadislerin ravileri de yoktur. Onların zındıkların uydurması olduğundan hiç şüphe etmiyoruz.

EBÛ MUHAMMED:Muhakkak ki "Mü'minin kalbi Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasın dadır."

"Allah Âdem'i kendi suretinde yaratı.[346]

"Onun (Allah'ın) iki eli de sağ (el) dir."

"Allah yeryüzünü parmağı üzerinde taşır [347] ve parmağı üzerinde onu şöyle yapar."

"Rüzgara sövmeyiniz...Çünkü o,Rahman'm nefesindedir.'Ve

"Kâfirin Cehennemde derisinin kalınlığı iri yan bir adamın (el-Cebbâr) zirâi ile kırk zira'dır" gibi sahih

hadisler de mevcuttur.

EBÛ MUHAMMED:Bu hadislerin açıklamaları mevcuttur.Bunlan,kitapta yeri geldikçe anlatacağız, inşaallah. [348]

Hadisçilerin.Unuttuğu Bir Hadisi Kendi Kendilerinden Rivayet Etmeleri

Bazen Hadisçilerden birisi rivayet ettiği bir hadisi unutabilir.O hadis kendisinden ezberlenir ve kendisine tekrar hatırlatılınca o hadisi bilemez ve bu durumda bu hadisi rivayet etmiş olduğu kendisine bildirilir.O da-sünnete olan rağbeti ve sağlam bir hadise olan hırsı sebebiyle-hadisi,kendisinden işiten kimseden rivayet eder.

Rabîa b.ebî Abdîrrahman'm,Süheyl b.ebî Sâlih'deruönun babasmdan,onun da dedesinden onun da Ebû Hurayra'dan rivayet ettiği "Rasûlul-lah,bir şâhid ve onun yemini ile hükümde bulundu [349]rivayeti bu tip bir rivayettir.

Rabîa (-136) [350] dedi ki:"Suheyl'e[351] bu hadisi hatırlattım.onu hatırlamadı.Bundan sonra o.bu hadisi benden , kendisinden.babasından ve Ebû Hurayra'dan olmak üzere rivayet ederdi."

İbnuUyeyne(-198}[352]nin,Vekî '(129-197) [353] ve EbûMuâviye (-195) [354]den rivayet ettiği iki hadis de böyledir.Bu hadislerden birisi İbnu ebi Nu-ceyh'den,o da Mucâhid'den rivayet edilmiştir.

(İbnu Kuteybe):Bu hadisi bize Muhammed b. Harun tahdis etti.o da dedi ki:Bize İbnu Uyeyne,Ebû Muâviye 'den o, İbnu ebi Nuceyh'den.o da Mucâhid'den haber verdi. (Mucâhid) (52.et-Tûr:9) âyeti hakkında "yani semâ döner çalkanır' emiştir.

Yine Amr (b.Dinar) dan ,o da İkrime rden(105) [355] (V (33.el-Ahzab: 26) kelimesinin 'kaleler..' manasına geldiğini rivayet etmiştir.

İbn Uyeyne'ye bu iki hadis soruldu .bunlan bile-medi.ve bunlan Vekî ve Ebû Muâviye1 den, ve kendisinden rivayet etti İbnu Uleyye (110-193)[356]İbnu Uyeyne'den.o da Amr b.Dinâr'dan (45-125) [357] o da Ömer b.Abdilaziz'den (-101), [358]onun "İkrah (zorlama)ile yapılan boşamanın bir hüküm ifade etmeyeceğini[359] kabul ettiği-nfrivayet etti.İbnu Uyeyne'ye, bu hadisi sorduİbnu Uyeyne bu hadisi bilemedi.Bundan sonra artık bu hadisi İbnu Uleyye'den ve kendisinden rivayet etmeğe başladı.

EBÛ MUHAMMED:Mu'temir b.Süleyman (-187) [360] şöyle derdi:Munkız [361] bana,benden (ben) Eyyûb'dan o da el-Hasen (u'l-Basri)'den'Vayh"ın rahmet (acıma)bildiren bir kelime olduğunu,rivayet etti.. [362]

Hadisçilerin Zayıf Rivayetlere Karşı İkâzi

Hadisçiler zayıf isnadlan da (bildirmişler ve)ikaz etmişlerdir.Meselâ:Amr b.Said'in.babasından.o da dedesinden rivayet ettiği bir hadis de böyledir, (zayıftır).Çünkü Hadisçilere göre bu (bizzat işitilme-yip)kitaptan alınmıştır.

MuğM -136),[363]ne Salim b.ebi'l-Ca'd (100) [364] ve Hılâs'ın (-100) [365] hadisine.ne de Abdullah b.Amr'm [366]"Sahife"sine kıymet vermezdi..Mugira: "Abdullah b.Amr'm "Sâdika"denilen bir (hadis) sahifesi vardı.O sahife iki kuruşa benim olsa bile yine de sevinmem"demiştir.

Yine (Muğira) "Abdullah b.Mes'ud'un ashabının Ali'den (R.A) rivayeti .Ali'nin ashabının Ali'den yaptığı rivayetten daha sahihtir"demiştir.

Keza,Şu'be (82-160) [367]"Şu şu kadar zina et mek benim için Eban b.ebi Ayyâş'dan (-138) [368] hadis rivayet etmekten daha iyidir, "demiştir.

(Kelamcılar)Hadisçilere,rivayet ettikleri şeyler hakkındaki malûmatlarının azlığı.lahn ve tasnif (okuma ve yazma hatalarının çokluğu sebebiyle hakaret etmelerine gelince:

Muhakkak ki insanların hepsi de bilgi ve fazilette müsâvî değillerdir.İnsanlardan hiçbir sınıf yoktur ki.onlann içersinde düşük ve âdî insanlar da bulunmasın!

Nerede ez-Zuhrî [369] gibi ilmin her dalında insanların en âlimi olan biri ve Hammâd b.Seleme, Mâlik b.Enesİbnu Avn.Eyyûb, Yûnus b.Ubeyd,Süleyman et-Teymî,Sufyân es-Sevrî,Yahyâ b.Said,İbnu Curayc,el-Evzâî,Şu'be,Abdullah b.el-Mubârek ve emsalUlimde itkân sahibi[370]muhaddis-ler.nerede onlan ayıplayanlarf [371]

İlmin sadece bir dalında ilerleyen bir kimse,di-ğer dallardaki ayak kaymalarından dolayı ayıplana-maz.Bir muhaddis için i'rabta (okunuşta)şaşırmak veya bir fakih için şiirde hata yapmak ayıplanacak birşey değildir.

Her ilim sahibinin, insanlar kendisinin ilmine muhtaç olduğu ve kendisi o sahada söz sahibi olduğu zaman, kendi dalında derinleşip mükemmelleşme-si başlıca vazifesidir.

Bazan da bir kişide pekçok ilim toplanabilir. :

Zira Allah lütfunu dilediğine verir.

Ebû Hanife'ye (80-150) -ki fetva ve görüşünün inceliği hususunda zamanında tek idi- bir kaya parçasını alıp bir adamın başına vuran ve onu öldüren bir adam hakkında ne dersin? Bu sebeple onu kısas edermisin? denilince, "Hayır (kısas etmem) Hatta adamın başına (Mekke'nin)Ebû Kubeys dağına atmış olsa bile[372] demiştir.

Bişru'l-Merisi[373] arkadaşlarına:Allah sizin ihtiyaçlarınızı en güzel ve en rahat bir şekilde yerine getirmiştir" [374] dedi.Kâsımu't-Temmâr[375] bir gurup insanın,Bişrin bu sözüne güldüklerini gördü ve:"Bu (Bişr'in sözü) şairin:

"Muhakkak ki Allah Suleyma'yı koruyor.o ise kendisine verilmeyen birşeye karşılık cimrilik ediyor. [376] sözü gibidir, "dedi.

Bişr,re'y (ehlin)in ileri geleni,Kâsımu't-Temmâr ise Kelâmcıların önde gelenidir.Kâsım'ın,Bişr'i desteklemek için delil getirmesi, Bişr'in i'rabta hata etmesinden daha tuhaftır.

Bilâl (-17-25) [377] Abdu'l-A'lâ b.Abdillah b. Âmir'e [378] karşı yardım isteyen Şebib b.Şeybe'ye

[379]O'nu bana getir."dedi.(Şebib):"(Daha önce de) onu çağırıştım.Fakat onun hepsi de(=fe küllü zâli-ke) dayattı (gelmedi)"deyince Bilâl:Suç"hepsi"nin dir,dedi[380]

Ben ilim ve edebiyat sahiplerinden, el-Asmaî Ebû Zeyd,Sibeveyhtel-Ahfeş,el-Kisâî,el-Ferrâ,Ebû Amr eş-Şeybâni gibileri olsun veya Kıraat ve Tefsir ilminin imamları gibi olsun.ilminde hata etmeyen bir tek âlim görmedim.

İnsanlar,gerek İslâmda.gerek Cahilliyyede şair-lerin-Lisan ilminin ehli oldukları ve sözleri delil olarak kullanıldığı halde-i'rab ve manalarda hata etmelerini kınamışlardır. [381]

Bizzat Hadisçilerin Bazı Hataları

Hadisçiler hatalarında.insanların herhangi bir sınıftan hiç de farksız değildir.

Elbette biz kitabımızda onların pekçoğu-nun.yazdıklarını iyice öğrenmeyi ve topladıkları (hadisler)! iyice anlamayı bırakıp ölünceye kadar (topu topu) bir hadisi on veya yirmi vecih (tarik)ten elde etme sevdasına düşmelerini kötülerden geri kalacak değiliz!

Halbuki sahih olan bir veya iki (isnadla gelen bir) hadîs,Allahın ilim sahibi olmasını murad ettiği bir kimse için kâfidir.

Onların bir hadisi on veya yirmi tarik (isnad) dan aramalarından,ellerine,hadisi arayanı yorgun düşüren ve geridekilere bir faydası olmayan yolculuklar dan başka birşey geçmemiştir.

Her kim bu tabakadan (bir hadisçi) ise o, bize göre vaktini boşa harcamış ve daha faydalı olanı bira kıp daha az faydalı olan şeylerle uğraşmış demektir.

Onlara (Hadisçilere) Hâşeviyye,Nâbite,Mucbi re,bazan da Cebriyye denilmiştir.Mecâzi olarak el-Ğusâ' (sel arüklan) ve el-Gusr (insanların en rezilleri) de denmiştir..Bütün bunlar.bir takım lâkablardır ki,bunların hiçbiri,Kaderiyye (Mu'tezile) de olduğu gibi bir hadîste zikredilmiş değildir.Kaderiyye hakkında ise "onların bu ümmetin mecûsileri olduğu, hastalanırlarsa ziyaretlerine gidilmemesi.ölürler-se cenazelerinde bulunulmaması" Rasûlullahtan rivayet edilmiştir [382]

Râfıza hakkında,Meymûn b.Mihrân'm İbnu Ab-bas'tan rivayet ettiği : "Rasulullahı "Âhir zamanda bir-takım insanlar olacaktır.Onlara Râfıza denilir.İsl-âmiyeti fırlatıp atarlar,sadece ismi ile yetinirler.Onları öldürünüz,çünkü onlar müşriktirler.."hadisi [383]

Murcie hakkında: "Ümmetinden iki sınıf insan vardır ki.şefaata nail olamazlar.Onlar yetmiş peygamber tarafından

lanetlenmişlerdir. Bunlar Murcie ve Kaderiyedir.. "hadisi,

Hariciler hakkında: "Ok'un yaydan çıkması gibi dinden çıkar lar. Onlar Cehennemliklerin köpekleridir"[384]hadîsi vârid olmuştur.

Bunlar Rasûlullah tarafından verilen isimlerdir. Onların (Hadîşçilere Jverdikleri isimler ise böyle olmayıp sonradan çıkarılmıştır.

Bazan taassub, onlardan birkısmını "Cebriyye, Kaderiyye'dir"demeğe götürmüştür.Eğer bu isim onların olması gerekseydi,onlara sadece Kaderiye ismi yeterdi.Eğer bu kaderciler için caiz olsaydı,bu-nun gibi Râfıza,Hâriciler ve Murcie için de (Kaderiyye) demek caiz olurdu.Çünkü bütün bu guruplardan herbiri Hadîşçiler hakkında, Kaderiyye ne demişse onu söylemişlerdir.İsimler ise sahibinden başkasına yakışmaz.İsimler ancak ehline yararır.

Nitekim ayakkabı tamircisine "ayakkabı boyacısı" ve demirciye " marangoz"demek imkânsızdır.

Keza insanların yaratıldıkları fitratları ve salim düşünce de onların iftiralalarının asılsızlığını ortaya çıkarır.

Fitrata gele'im: Bir adam bir şehre gitse ve orada kaderiyyeyi veya murcieyi kendisine göstermelerini istese, küçük - büyük, kadın veya ihtiyar,avâm veya havas veya sokak takımı hepsi de şüphesiz, bu isimde kim varsa onu gösterirler.Eğer Ehl-i sünnet'i göstermelerini istese insanlar hadîşçileri gösterirlerdi.

Eğer içersinde kaderi (mu'tezüi),sünnî .râfızî ,murciî ve haricînin bulunduğu bir topluluk oradan geçse ve adamın biri kaderiyye aleyhine atıp tutsa.ve-ya lanet etse, onlara göre bu atıp tutma veya lanet ile Hadîşçiler (Ashâbu'l-Hadîs) kasedilmiş olmaz. .Bu ,hiç kimsenin reddedemeyeceği ve inkar edemeyeceği bir husustur.

Salim düşünce'ye (nazar) gelince:Şüphesiz Kaderiyye kaderi kendilerine izafe etmişlerdir. Başkaları ise kaderi kendilerine değil.Allaha izafe etmişler-dir.Bu sebeple,birşeyin kendisine aid olduğunu iddia eden kimse.o şeyin başkasına aid olduğunu kabul eden kimseden daha ziyade o isme nisbet edilmeye lâyıktır. Çünkü hadîste bize, onların (kaderiyye)bu ümmetin mecûsileri olduğu vârid olmuştur.Gerçek-len onlar Mecûsilere ençok benzeyen kimselerdir.Çünkü mecûsiler iki ilâh'ın varlığını .kabul etmektedirler. Nitekim Allah onları kasederek ".iki ilâh edinmeyin.O ancak bir İlâh'dır" (I6.en-Nahl : 51) buyurmuştur.Kaderiyye "Biz Allah'ın olmasını iste-

mediği şeyleri ve takdir olunmayan şeyi yapabiliriz T demektirler.

Duyduğuma göre.Kelâmcılardan birisi,zimm-ilerden birine "Ey fulan müslüman olmuyor mu-sun?der.

Zimmî de:"-Allah murad etmedikçe (müslüman olmam) "diye cevap verir.

Kelâmcı tekrar:"-Şüphe yok ki Allah murad et-mektedir,fakat iblis seni bırakmıyor."deyince zimmî:"Ben o ikisinden (Allah ve iblis)daha kuvvetli olanı ile beraberim."der..

Bana İshak b.İbrahim b.Habib b. eş-Şehîd tah-dis etti:Bize Kurayş b;Enes (-209) [385] tahdis eti:Amr b.Ubeyd'i [386] işittim.şöyle diyordu:Ben kıyamet günü getirilirim ve Allanın huzurunda durdurulurum.Bana "Niçin katil cehennemdedir de-din?"der,ben:"Böyle olduğunu sen söyledin,de-rim"dedi ve sonra şu âyeti okudu:Kira bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir." (4.en-Nisâ:93) Ben -ki evde benden küçük kimse yoktu-ona:(Allah)sa-na:"Beir'Doğrusu AUah, kendi ne eş koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını,dilediği kimse için bağışlar." (4. en-Nisâ:48) buyurdum.Sen benim onu (kâtili)affetmek istemeyeceğimi nereden bildin? der-se,sen ne cevap verirsin?dedim,bana hiçbir cevap veremedi...

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve)dedi :Bize Dâvud b.el-Mufaddal,Muhammed b.el-Mufad-dal'dan.o da Muhammed b.Süleyman'dan o da,el-As-bağ b.Câmi'den,o da babasından haber verdi ki babası şöyle demiştir:Ben Ömer b: el-Hattâb ile beraber Ka'beyi tavaf ediyordum.Hz.Ömer.Ka'be kapısı ile

Haceri Esved arasındaki mültezem'e geldi.vücudu nu oraya yapıştırdı ve "Allahım,benim aleyhime takdir ettiklerini affetbenim aleyhime takdir etmediklerini affetme, "dedi.

Bana Sehl b.Muhammed tahdis etti (ve) dedi:bi-ze el~Asmaî,Muâz b.Muâz'dan haber verdi.Muâz b.Muâz (119-196) [387]şöyle dedi:el-Fadlu'r-Rakâşî[388]bir adamın "Allahım beni (sana teslim olan) müs-lüman kıl (Allâhumme'c'alnî muslimen) .." dediğini işitmiş ve adama, (senin bu dediğin) muhaldir.deyince adam "Ey Rabbimiz,ikimizi sana teslim olmakta sabit kıl. Soyumuzdan da bir topluluğu sana teslim olan bir ümmet yap.." (2.eH3akara:128) âyetini okumuştur. [389]

Bana Sehl tahdis etti (ve) dedi:bize el-As-maî,Ebû Ma'ser el-Medenî'den (-170) (50) Muham-med b.Ka'b el-Kurazî (40-120) nin [390] "Kullar.Allah dilemedikçe, O 'nun mülkünden herhangi bir şeye sa-hib olamayacak kadar âcizdirler" dediğini haber verdi.

Bana Sehl tahdis etti (ve) dedirbize el-Asmaî tahdis etti (ve) dedi:Ebû Amr (68-154) [391]"Allahın dilediğini hidayete erdireceğine,ve dilediğini[392] saptıracağına şehadet ederim.Allah'ın bize karşı hücceti vardır.Kim bana "Gel seninle münakaşa edeceğim"derse,ben ona "kendini benden uzak tut"derim." demiştir.

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etü (ve) dedi:Bize Ebû Dâvud,el-Hasen b.ebî'l-Hasen'in (22-110) [393]şöyle dediğini haber verdi.(el-Hasen) dedi:el-Hacc-âc'ı,"Vâsit"ta hutbe okurken dinledim,"Ey Alla hım,bana hidâyeti hidâyet olarak göster ki ona uyayım ve dalâleti de dalâlet olarak göster ki ondan sakı-nayım.Hidayet'im hususunda beni şüpheye düşür-me,o zaman ben uzak (derin)bir dalâlete saparım." diyordu.

EBÛ MUHAMMED:(el-Haccâc'ın)bu (sözü)Alla-hm "...elbette onları düşmekte oldukları şüpheye yine bırakırdık." (6.el-En'am:9) âyeti gibidir.

Amr b Avn el-Kaysî (-225) [394] gözleri kör oluncaya kadar ağlayanlardan (el-bekkâûn) idi,şöyle dedi: Saîd b. ebî Arûbe'yi (-156) [395]"Kur'anda bana, Musa'nın \A.S}"..Onların bu canilikleri,ancak senin İmtihan ve ihtiyandır.Sen bu imtihanla dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğine hidayet verirsin." (7.el-A'raf: 155)sözünden daha ağır gelen bir âyet yoktur, "derken işittim.Ona "Demek Kur' an sana ağır geliyor hâTVaîlahi seninle ebediyyen bir kelime bile konuşmayacağım. "dedim ve ölesiye kadar da onunla konuşmadım.

Bana İshâk b.İbrahim eş-Şehîdî,Yahyâ b.Hamîdft-Tavîrden.o da Amr b.en-Nadr'dan [396]tahdis etti ki (Amr)şöyle demiştinAmr b.Ubeyd'e {80-144) [397]uğradım ve yanma oturdum. Birşeyden bah-setti.bunun üzerine ben:"Bizim ashabımız böyle söy-lemiyor"dedim.O:"Senin ashabın kim?"dedi.Ben de "Eyyüb,İbnu Avn,Yûnus,ve et-Teymı" dedim..."Onlar murdarlardır, pisliklerdir, Ölülerdir,diri değiller-dir."dedi.

EBÛ MUHAMMED:(Amr b.Ubeyd'in)zikrettiği o dört kişi,ilimde,fıkıhta,çokça ibadet etme ve helâl yeme hususunda zamanının ululan idiler.Ve onlar kendilerinden önce gelen Ashab ve Tabiîlerin İzini takib etmişlerdi.Bu gösterir ki(Amr b.Ubeyd 'e göre)Ashab ve Tabiûn da murdardılar,pisliktirler.

ğger (kelâmcûar),Ashab ve tabiînin.bu adamların takib etmiş olduğu yolu takib etmediklerini ve Ashab ve tabiînin kader hususunda kendileri gibi düşündüklerini iddia ederlerse,biz onlara"O halde niçin el-Hasen,Amr b.Ubeyd ve Gaylân'a bağlandınız? Hz.Ali,(Abdullah)İbnu Mes'ud, Ebû Ubeyde, Muaz, Saîd b.el-Museyyib,ve bunların emsallerine tabi olsaydınız ya.! Çünkü onlar,kendilerine uyulması bakımından Katâde, el-Hasen ve İbnu ebî Arûbe'den daha büyüktürler ve delilleri de onlannkinden daha sağlamdır, "deriz.

Kelâmcıların"Hadisçiler kendilerine (kader konusunda) muhalif olan Katâdeİbnu ebî Nuceyh ,İbnu ebî Zi'b gibilerinden hadis yazıyorlar.fakat bunların emsali olan,Amr b.Ubeyd.Amr b.Fâid ve Ma'bed el-Cuhenî gibilerinden hadis yazmıyorlar?"demelerine gelince,Hadisçilerin hadis yazdıkları bu kimseler ilim ehli ve rivayette doğru kimseler-dir.Her kim bu mertebede ise,ondan (hadis) yazmakta, onun rivayet ettiği ile amel etmekte bir beis yok-tur.Ancak sapık inançları hariçtir.Bu gibi şeyler ondan yazılmaz ve onunla amel edilmez.

Ancak âdil ve sika (güvenilir) bir ravinin nasıl başkası hakkındaki şehâdeti kabul olunur da kendi şahsı,oğlu,..veya babası hakkında veya kendisine bir menfaat getirecek veya kendisinden bir zararı defedecek hususlarda şehâdeti kabul edilmezse,sâdik (doğru) bir râvinin sözlerinden de sadece ,kendi mezhebine muvafık olan ve hevây-ı hevesine uyan hususların kabul edilmesi menedilir.Çünkü nefsi ona Hakk'ın kendi inandığı şeyde,Allah azze ve celle'ye yakınlığın da bu inancı çeşitli yönlerden sağlamlaştınp desteklemekte olduğunu gösterir.

Buna ilaveten (kendi mezhebine muvafık riva-yetlerde)tahrif,ziyade ve noksanda bulunmasından da emin olunamaz.

Eğer:"Kelamcılardan her fırka kendi itikadının hak (doğru) olduğuna,muhâlifin ise dalâlet ve hevây-ı nefis üzerinde olduğuna inanır.Hadisçiler de kendi mezhepleri (nin hak olduğu) hususunda böyledir-ler.Hadisçiler hak üzre (doğru yolda) olduklarını kat'î bir şekilde nasıl bildiler?"derlerse,onlara şöyle cevap verilir:

"Muhakkak ki Kelam ehli (Ehlu'l-Makâlât) her-ne kadar ihtilâf içerisinde olsalar ve onlardan her bir sınıf,hakk'm kendisinin iddia ettiği görüşte olduğunu söylüyor ise de ,yine de hepsi,Allahın kitab'ma san-hp.Rasulullahın sünnetine yapışan kimsenin, (hak-kın)nûr(u) ile aydınlanmış,rüşd (doğruluk)kapısını açmış ve hakkı tam yerinde aramış olacağı üzerinde ihtilafları olmayıp.bu hususta müttefiktirler.

Hadisçileri bu yolda yürütmekten ancak zâlimler alakoyabilir.Çünkü onlar dîni hususların hiçbirini için.ne istihsâna.ne kıyâs ve nazara (aklı muhakeme),ne geçmişlerin felsefe kitaplarına ve ne de sonraki Kelamcılara hiçbirşey havale

etmezler.

Eğer, yalan ve birbirini nakzeden rivayetleri nakletmelerinden dolayı Hadisçilere hata nisbet edilirse, onlara denir ki:

Uydurma, hatalı (yanlış) ve zayıf rivayetlere gelince, sana anlattığım gibi, bunlara karşı ikazda bu-lunmuşlardır

Birbirini nakzeden, çelişkili rivayetlere gelince; Bu tenakuzdan kurtulmanın yolunu sana haber vereceğiz, bilmediğin ve görüşünün yetmeyip kısır kaldığı şeylere senin dikkatini çekeceğiz.

İtimâd Allahadır. Yardım istenecek olan da O'dur.".. [\[398\]](#)

Kelamcıların İddılarına Göre: Çelişik .Allahın Kitabına (Kur'an'a) Muhalif Olan Ve Nazar {Akli Muhakeme Ve Düşüncenin} Ve Akılın Delillerinin Reddettiği Hadisler !...

1-Bu Cümleden Olarak.Allahu Taâlânın Kitabına Muhalif (Aykırı) Olduğunu Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİA:Siz Allahu taâlâmın.Âdem'in (A.S)sırtını sıvazladığını,ve sırtından Kıyamete kadar meydana gelecek olan ve güne^ ışığının huzmesinde görülen toz zerrelere gibi sayısız zürriyetini çıkardığını,"Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?"diyerek onları kendi nefisleri üzerine şahid kıldığını ve onların da"Evet (sen bizim Rabbinizsin..) dediğim [\[399\]](#)rivayet ettiniz^Bu ise Cenâb-ı Hakkın"Hatırla ki.Rabbin.Âdem oğullarının sulblerinden zürriyetlerini çıkarıp da onları nefislerine karşı Şahit tutarak:" - Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye buyduğu vakit onlar da :"-Evet, Rabbinizsin, şahid oiduk."demişlerdi." (7.el-A'râf: 172)kavl-i şerifine muhâlifdir.Çünküha-dis,Cenâb-ı Hakkın,Âdem'in zürriyetini.onun (Âde-min) sırtından(sulbünden) çıkardığını, Kur'an ise Âdem oğullarının sırtlarından aldığı haber veriyor.

CEVAB:Biz deriz ki.bu iş onların sandığı gibi de-ğildir.Bilakis her iki mana-AUahın lütfü sayesinde-müttefikdir.ve her ikisi de doğrudur.Çünkü Kur'anın mücmel ve özet olarak gelen cümlelerini hadis ve sünnet açıklar.

Görmüyor musun ki Allah,hadiste vârid olduğu üzere Âdem'in (A.S) sırtını sıvazlayıp,ondan,Kıyamete kadar olacak ve toz zerrelere gibi sayısız olan zürriye-tini çıkarmıştır ki.bu zürriyetin içersinde tâ Kıyamete kadar meydana gelecek olan çocukları ve çocuklarının çocukları vardır.Bunların hepsinden ahid (söz) aldığı,ve nefislerine karşı onları şahid kıldığı za-man,bütün Âdem oğullarından.onların sırtlarından zürriyetlerini almış ve nefislerini şahid tutmuş olur..

Cenâb-ı Hakkın"Gerçekten ilk defa sizi (ruhlarınızı) yarattık, sonra size şekil verdik ve sonra da meleklerle: "-Âdeme secde edin..."dedik"(7.el-A'râf: 11) âyeti de buna benzer.Burada Allah,melekle-re söylemiş olduğu "Âdeme secde edin"sÖzünü,"..sizi yarattık" ve "..size şekil verdik"sözlerinden sonra söylemiş tir. Şüphe yok ki Allah "..sizi yarattık" ve "..size şekil verdik" kavli ile, Âdemi yarattığını ve ona şekil verdiğini, sonra da meleklerle "Ademe secde edin" dediğini kasetmiştir,ve bu da caizdir.Çünkü Âdemi yarattığı zaman,bizi de onun sulbünde yaratmış ve bizi dilediği şekilde hazırlamış ve bu şekilde Âdemi yaratmakla, bizi yaratmış oldu.Çünkü biz hepimiz Âdemdeniz.

Bunun misali şuna benzenBen bir adama bir dişi,bir de erkek iki koyun veririm ve ona:"-Sana pek-çok davar bağışladım."derim.Burada benim maksadım, "Ben sana bu iki koyunu bağışlamakla,bunların yavrulamasından hâsil olacak pekçok davan bağışlamış oldum, "demektir.

Ömer b.Abdilaziz (-101),[\[400\]](#)recezci şâirDu-keyn'e[\[401\]](#) bin dirhem bağışlamış, o da bu parayla bir kaç deve satın almıştı.Allahu Taâla da ona bereket ihsan etti,develer artıp çoğaldı.

Dukeyn,"-Bunlar Ömer b.Abdilaziz'in bağışlandır. "derdi.Halbuki o hayvanların hepsini ona.Ömer

b.Abdilaziz vermemişti.O,sadece hayvanların ana ve babalarını vermişti.Dukeyn de.çoğalan bu hayvanları Ömer b.Abdilaziz'e nisbet etmiştir.Çünkü onların hepsi d e, bağışladığı hayvanların yavrularıydı

Buna benzeyen diğer bir söz de el-Abbas b.Ab-dil-muttalib'in [\[402\]](#) Rasûlulah hakkındaki şu sözüdür. (Şiir:)

"..ondan önce sen,gölgeler altında ve yapraklar la örtünülen emanet yerinde de pâk idin."

Demek istiyor ki:Sen,Cennetin gölgelerinde pâk idin..."emânet yerinde" yani "Âdeme Cennette emanet (geçici)olarak verilen yerde"... "...yaprakla örtünülen yer." yani,Âdem ve Havva (A. M. S) nın, Cennet yapraklan ile örtündükleri yerde.." demektir ve bundan Peygamberimizin o zaman Âdem'in (A.S) sulbünde pâk olduğunu kasetmektedir.

Sonra devam ederek şöyle demiştir.

"Sonra insan olmayan yerlere tndin.Halbuki daha henüz,ne rahimde asılı bir et parçası ne de bir çiğnem et parçası değildin."

Demek istiyor ki:Âdem (A.S) yeryüzüne indi,sen de onun sulbünde yeryüzüne indin ve sen o zaman ne bir insan idin,ne bir çiğnem et parçası.ne de rahimde asılı bir et parçası.."

Sonra şöyle dedi:

"Bilâkis bir nufte idin ve Nesr [\[403\]](#) ve ona tapanlar sulara garkolurken sen gemiye binmiştin.'Yani: Sen ,Nûh (A.S) gemiye bindiğinde,onun sulbünde nufte idin ."

Devam ederek şöyle dedi:

"Sulblerden rahimlere naklonursun; Bir âlem (nesil) kaybolup gittiği zaman.yeni bir nesil ortaya çıkar."

Yani:"Rasûlullah sulblerde ve rahimlerde intikal ediyordu, "demek istiyor.

(el-Abbas),Rasûlullahı daha yaratılmamış iken,pâk olarak nitelemiş, yeryüzüne indirmiş ve gemiye bindirmiştir.Bundan maksadı ise.Rasûlulla-hın.kendilerinin sulblerinden geldiği babalan ve ecdadıdır. [\[404\]](#)

2-Mütenakız (Çelişik) iki Hadis...

IDPİÂîRasûlullahın (S.A.V) "Gerek küçük.ge-rek büyük hacetinizi giderirken kıbleye dönmeviniz.[\[405\]](#) dediğini rivayet ettiniz.Bir de İsâ b.Yûnus'dan,o da Ebû Avâne'den.o da Hâlid el-Hazzâ'dan o da Arrâk b.Mâlik'den,o daÂişe'den (R.A) onun "Rasulullah (S.A.V),lir kısım insanların,küçük ve büyük hacet için kıbleye dönülmesini hoş karşılamadıkları söylenince,Rasulullah (S.A.V) kendi helâ'sının kıbleye döndürülmesin! emretti. [\[406\]](#) dediğini rivayet ettiniz.Bu ise önceki rivayetinizin tersinedir.

CEVAB:Biz deriz ki: ikinci hadisin nesholun-muş olması mümkündür. Çünkü emir ve nehiyle ilgilidir. O halde niçin onlar bu iki hadisin mânâsını kavrayamadıkları zaman bunlardan birinin nâsîh diğerinin mensuh olabileceğini düşünmediler?

Bize göre bunlar ne nâsîh ne de mensûhtur-lar.Fakat herbir hadisin kullanılacağı yer vardır.

Büyük ve küçük hâcet'in defi esnasında kıbleye dönülmesi caiz olmayan yerler sahralar ve açık arazilerdir. (Birinci hadiste zikri geçenler)yolculuklan esnasında namaz için bineklerinden indikleri za-man.bir kısmı namaz için kıbleye dönmüş, diğer bir kısmı ise hacetini gidermek için kıbleye dönmüşler-di.Rasulullah da namazı tenzihen ve kıbleye ikrâmen ne küçük ve ne de büyük hacet esnasında kıbleye dönmemelerini onlara emretti.Bazıları kıbleye dönmenin evlerde ve çukur helalarda da mekruh olduğunu zannettiler.Rasulullah da helasının kıbleye döndürülmesini emretti ve böylece evlerde, pisliklerin örtüldüğü çukur yerlerde ve namaz caiz olmayan,boş yerlerde kıbleye dönmenin mekruh olmadığını onlara öğretmek istedi. [\[407\]](#)

3-Mutenakız İki Hadis...

IDDİÂ; Vekfden.o el-A'meş'den,o da Ebu Sâ-lih'den, o da Ebû Hurayra'dan o da Rasulullah1 tan (S.A.V) onun Birinizln ayakkabısının tasmaşı koptuğu zaman,tek ayakkabı ile yürümesin.[\[408\]](#)

dediğini ve sonra da:

Mindel'den,o Leys'den,o da Abdurrahman b.el-Kâsım'dan,o da babasından,o da Âişe'den (RA).onun "Bazan Rasululâhın ayakkabısının tasmaşı kopardı da onu tamir ettirene kadar tek ayakkabı ile yürürdü. [409] dediğini rivayet ettiniz.Bu hadis bir öncekinin tersidir.

CEVAB;Biz deriz ki: Elhamdülillah burada herhangi bir terslik yoktur. Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasmaşı koparsa,ya o ayakkabıyı atar veya eline alır ve onu tamir edinceye kadar tek ayakkabı ile yürür.

İki ayakkabı,iki mest ve diğer.ikili olarak kullanılan elbiselerdbunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir.

Keza ridâ (abâ,cübbe gibi üste giyilen elbisej'nın sadece bir omuza atılıp,diğer omuzun açık bırakılması da çirkindir.Fakat bir kimsenin tasmaşı kopabilir ve onu tamir ettirene kadar bu halde.bir iki veya üç adım atabilir.Ellette bu,ne çirkindir ve ne de kötü görülen bir harekettir.

Az'ın hükmü,pekçok yerde,çok'un hükmüne muhalif olabilir.Görmüyor musun.namaz kılan bir kimsenin rükû halinde iken önündeki boş saffa doğru bir-iki veya daha çok adım atması caizdir de,yine rükû halinde olduğu halde,yüz veya iki yüz zira'far-şinjyürmesi caiz değildir...

Keza ndâ'sı düşünce onu omuzlarına atıvermesi (namazda)câizdir de.namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir iş yapması caiz değildir.

Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz.Fakat kahkaha ile gülerse namazı bozulur. [410]

4-Mütenakız (Çelişik) İki Hadis ...

İDDİÂ:Hız,Âişe (R.A) "Rasulullah (S.A.V) asla ayakta bevletmedi"[411]dediğini, sonra da Huzey-fe'den (R.A) "Rasûlullah'm (S.A.V) ayakta bevlettigini"[412] rivayet ettiniz.Bu ise evvelki hadisin tersidir

CEVAB:Biz deriz ki.burada-Elhamdülillâh-herhangi bir aykırılık yoktur.

Rasulullah, evinde ve Hz.Âişe'nin de bulunduğu yerde asla ayakta bevletmemiştir.Fakat balçık.sulu çamur veya pislik sebebiyle oturmak mümkün olmayan yerlerde ayakta bevletmiştir.Nitekim Huzeyfe'nin Rasûlullahı ayakta bevlederken gördüğü yer .birilerinin çöplüğü(mezbeleliği) idi.Orada ne oturmak,ve ne de düzgün bir şekilde durmak mümkün değildi.

Üstelik zaruretin hükmü,iradeye bağlı olanın hükmünün hilâfına (aksine) dır.

EBÛ MÛHAMMED: Bana Muhammed b. Ziyad ez-Ziyâdî tahdis etti,(ve) dedi:bize İsâ b.Yunus haber verdi (ve) dedi:bize el-A'meş,Ebû Vâil'den,o da Huzey-fe'den (R.A) haber verdi. (Huzeyfe şöyle) dedi: "Rasûlullahı gördüm.Bir kavmin çöplüğüne (subâta) geldi ve ayakta bevletti.Ben uzaklaşmak için geri gittim.ba-na:"-Yaklaş" dedi.Ben de ona yaklaştım ve arkasında durdum.Rasulullah (S.A.V) abdest aldı ve mestleri üzerine mesnetti."...

es-Subâta,mezbele,yani çöplük demektir.el-Kusâha ve el-Kumâme de çöplük demektir. [413]

5-Kur'âna Muhalif (Aykırı) Zannettikleri Bir Hadis...

İDDİÂ:Suryân b.Uyeyne'den,o ez-Zuhrî'den,o da Ubeydullah b.Abdillah b.Utbe'den o da Ebû Hu-rayra.Zeyd b.Hâlid (R.A) ve Şibl'den.rivayet ettiniz ki"Bir adam kalktı ve RasÛluUaha (S.A.V) dedi ki: "- Tâ Rasûlallah! Allah İçin.aramızda Allahın kitabı ile hükmetmeni istiyorum." Sonra hasmı kalktı-Bu diğerinden daha zeki İdi-ve:"-Doğru söyledi,aramızda Allah'ın kltab İle hükmet .yalnız bana müsaade ef'dedi.

Rasûluilah:İr-Söyle"dedi

Adam;Benim oğlum,bu adamın yanında işçi

idi.Onun karısı ile zina etti.Ben de ondan,yüz koyun ve bir köle mukabilinde oğlumu serbest bırakmasını istedim.Sonra İlim ehlerinden olanlara sordum,bana,"oğluna yüz değnek ye bir sene sürgün cezası,bu adamın karısına İse recin cezası gerekeceğini" söylediler,dedi.

RasûlullahNefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki,ikinizin arasında Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim:Yüz koyun ve köle sana İade edilmiştir.Senin oğluna yüz değnek ve bir sene sürgün cezası, bu adamın karısına İse recm cezası! Yâ Uneys.bu adamın karısına git, eğer suçunu itiraf ederse onu recmet.dedi.Uneys gitti,kadın suçunu itiraf etti,o da onu recmetti" [\[414\]](#)

EBÛ MUHAMMED:Bunu bana Muhammed b. Ubeydjbnü Uyeyne'den bu şekilde tahdis etti.

Bu hadis Allah azze ve ceile'nin Kitabına muha-liftir.Çünkü adam,ondan aralarında Allah Taâlâ' run Kitab'ı ile hükmetmesini istedi.O da adama:Nefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki,ikinizin arasında Allah'ın kitab'ı ile hükmedeceğim,dedi.Sonra da recm ve sürgün cezalara ile hükmetti.Halbuki Kur'an'da ne recm, ne de sürgün cezalarının ismi geç-memektedir.Ya bu hadis asıfsızdır,ya da,şayet doğru ise o zaman Allah'ın kitabından recim ve sürgün eksilmiş demektir.

CEVAB Biz deriz ki;Rasûlullah (S.A.V) buradaki "...ikinizin arasında Allanın Kitabı ile hükmedeceğim" " sözü ile Kur'an'ı kasdetmemiştir.O sadece "ikinizin arasında Allahu taâlânın hükmü ile hükmede-ğim"demek istemiştir.

Kitap(yazı) kelimesi çeşitli manalarda kullanılır.

Bu manalardan birisi.Allah azze ve cel le'nin"...buılar,üzerinize Allah yazısı olarak ha ramdır.Haram kılınanların dışında kalanlar size helal kılındı. " (4.en-Nisâ:24) ayetinde de olduğu gibi hüküm ve farz demektir. "... Allah'ın yazısı olarak " demek, Allah'ın sizin üzerinize farzı olarak demektir.

Yine Allah "... size kısas yazıldı " (2,el-Bakara, 178) buyurmuştur. Yani size farz kılındı, demektir.

"-Ey Rabbimiz, üzerimize şu savaşı niye yaz-dm ..." dediler. (4.en-Nisa, 77} ayeti,"...niye farz kıldın'^ emektir.

Keza "Tevratta İsrail oğulları üzerine şunu yazdık:Cana can." (5.el-Mâide:45) buyurmuştur.Ya-ni "...şunu hükmettik ve farz kıldık" demektir.

en-Nâbiğatul-Ca'dî'de şöyle demiştir:

"Velâ bağlan,bizim (şerefli) soyumuzu lekele-di.Siz de (zâten)lekeliydiniz.Fakat yazdığı zaman Allah böyle dememişti."

Yani:Akrabalık bağlan,bizim soylu şerefimizi lekeledi. Hükümde bulunuyorken Allah bunu vâcib kılmış değildir, "demektir. [\[415\]](#)

6-İcmâ'nın İptal Ettiği (Hükmünü Bozduğu) Bir Hadis..

İDDİÂ:ez-Zuhrfden,o Urve'den,o da Âişe'den (R.A):Kadmm biri insanlardan emanet olarak mücevher ve süs eşyası alır.sonra da onları satardı.Bu husus Rasulullaha haber verildi.O da.kadının elinin kesilmesini emretti.[\[416\]](#) diye rivayet ettiniz.

Halbuki insanlar[\[417\]](#)kendisine emanet edilen kimse olduğu için.emanet alanın elinin kesümiyeceği üzerinde icma etmişlerdir.

CEVAB:Biz deriz ki bu hadis.şüphesiz sahihtir.Şu kadar var ki bir hükmü gerektirmez. Çünkü hadiste "Rasulullah kadının elini kes(tir)di" denmemiş, sadece "...kadının elinin kesilmesini emretti"denil rniştir.Rasû-lullahın emredip de,emrettiği şeyi yapmaması bazan câizdir.İmamlar (devlet başkanları) da bazan.cezânın tatbik edilmesini istediğinden değil de tahzir ve korkutma için böyle emirler verebilir.

Bunun benzeri,el-Hasen'in,Semura b.Cun-dub'dan (R.A) rivayet ettiği hadistir ki,Rasûlullah (S.A.V) şöyle demiştir:"Kim kölesini öldürürse.biz de onu öldürürüz.Kim kölesinin bir uzvunu keserse biz de onunkini keseriz.[\[418\]](#)

Ulemânın hepsi de,bir kişinin kölesine karşılık öldürülmeyeceği[\[419\]](#) ve kölesini öldürdüğü için ona kısas tatbik

edilmeyeceği görüşündedirler. Onlar ancak.baş-kasının kölesini öldürenin durumu hakkında ihtilaf etmişlerdir. [420]

Rasulullah (S.A.V) köle sahiplerini,kölelerini öldürmekten veya uzuvlarını kesip onlara işkence etmekten sakındırıp korkutmak istemiştir .Yoksa o cezayı gerçekten tatbik etmeyi kasdetmemiştir.

Bir hüküm ifade edilebilmesi için hadiste;".kölesine karşılık adamı öldürdü veya kölesine karşılık ona kısas tatbik etti" denilmesi gerekir.Fakat Rasûlullahın (S.A.V)."11...kim şunu yaparsa.biz de ona şunu yapa-rız"demesi,şüphesiz bu, bir tahzîr ve korkutmadır.

Kezâ'Kim içki içerse ona sopa vurun.Tekrar içerse yine sopa vurun.Tekrar içerse yine sopa vurun.Eğer tekrar içerse.onu öldürün"[421] hadisi de böyledir ve sadece içki içeni, tekrar o işi işlemesin diye korkutmaktan ibarettir.

Nitekim, dördüncü defa içki içtiğinde adam kendisine getirilince Rasûlullahın onu öldürmeyerek, sadece sopa vurdurması [422] da bunu gösterir.

Ebû Hurayra'nın Rasûlulahtan rivayet ettiği "Allah kime sevap vermeyi vâdetmişse.Allah o kimseye muamelesinde muhayyerdir (dilerse affeder.di-leise azab eder) [423] hadisine binaen ,biz (Hadislerde geçen) bütün tehdîd ifadeleri hakkında,deriz ki:Bu tehdidlerin yerine getirilmesi de caizdir.getirilmemesi de!... [424]

7-Akli Delillerin Ve Düşüncenin (Nazar) Reddettiğini Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİÂ Siz ez-Zuhrî'den,o Ebû Seleme'den.o da Ebû Hurayra'dan ,o da Rasûlulahtan.onun (S.A.V) "Ben şüphe etmeğe babam (dedem)İbra-him'den (A.S) daha layığım. [425] Allah Lût'a (A.S) rahmet etsin,bulabilseydi "rükn-ü şedîd" e (kuvvetli bir dayanağa) sığınacaktı. [426] Eğer Yusuf un (A.S) çağırıldığı şeye davet edilseydim kabul ederdim. [427] "dediğini rivayet ettiniz.Bu ise İbrahim'e (A.S),Lût'a (A.S) ve kendi şahsına hakaret etmek demektir

CEVAB:Biz deriz ki-Allahın lütfü sayesinde-bu hadiste.onların dediği şeylerin hiçbiri mevcut değildir.

Rasûlullahın "Ben şüphe etmeğe babam İbrahim'den (A.S) daha layığım" demesine gelince.bu "Bir vakit İbrahim şöyle demişti:"-Ey Rabbim,ölüleri nasıl diriltirsin?bana göster."Allah" Ölüyü dirilttiğime inanmadın mı?"buyurdu.İbrahim:"Evet inandım, fakat kalbim tam yatışsın diye sordum"dedi"

(2.el-Bakara:260) âyeti nazil olurica.bu âyeti duyan bazı kimselerin,"İbrahim (A.S) şüpheye düştü,fakat bizim Peygamberimiz şüpheye düşmedi"demeleri üzerine söylemiştir.

Rasûlullah da tevazuundan ve İbrahim'i (A.S) kendinden üstün tutarak "Ben şüphe etmeğe,babam İbrahim'den daha layığım" demiştir.Yani bu sözle "Biz ondan daha aşağı derecede olduğumuz halde şüpheye düşmedik,o nasıl şüphe eder?"demek istemiştir.

İbrahim'in (A.S)"...fakat kalbim tam yatışsın diye.." demesinin manası ise,yani "..(ölünün dirilmesi-niyakînen görüp mutmain olmam için.."demektir.Ya-kin de iki türdür.Bunlardan biri.işitme sûretiyle,di-ğeri de görmek suretiyle elde edilen yakindir. Görme yoluyla olan yakîn,bu iki yakînin en kuvvetli olan-dır.Bu sebepten Rasûlullah,Musa'nın (A.S) kavminin buzağıya tapmalarından bahsedilince "Haber verilen şey.gözle görülen gibi olmaz.[428] demiştir.

EBÛ MUHAMMED: (Rasûlullahın bu sözünün manası şudur:) Allah (C.C) Musa'ya (A.S) kavminin buzağıya taptığını haber verdiği zaman, Mûsâ elindeki levhaları atmadı.Fakat.bızzat gözüyle onların buzağıya taptıklarını görünce,kızıp öfkeleni,levhaları attı ve levhalar parçalanıp dağıldı.

Keza mü'minler.Kıyamet.Ba's (dirilme) ,Cen-net,Cehennem.,bütün bunların hepsinin hak olduğuna yakinen inanırlar. Kıyamet günü ise-Kıyameti görüp müşahade ettiklerinde- onların yakînleri daha kuvvetli olacaktır.

İşte İbrahim (A.S) de iki çeşit yakînin en kuvvetlisi olan görme suretiyle, kalbinin itminana kavuş msini arzu etmiştir.

Rasûlullahın (S.A.V) "AUah Lût'a (A.S) rahmet et-sin,bulabilseydi bir rükn-ü şedîd'e (kuvvetli bir dayanağa) sığınacaktı" sözüne gelince:Burada Rasûlul-lah,Lût'un (A.S) kavmine söylediği "Keşke size karşı bir kuvvetim olsa, yahut kuvvetli bir dayanağa (sağlam bir topluluğa) dayansam (sığınsam) " (Il.Hûd: 80) sözünü kasdetmekte, göğsünün daraldı-ğî,kavminin yaptığı kötülüğe karşı sabrmin taşıdığı o zamanda,Lût'un (A.S) yanlışlık yaptığını kasdetmekte-dir.Halbuki Lût (A.S) bu sözü söylediği anda.en kuvvetli rükn (=dayanak) olan Allaha sığınmakta.ona dayanmaktaydı.

(Hadis imamları),"Allah,Lût'tan sonra gönderdiği bütün Peygamberleri,kendi kavmi içersinden kendisine yardımcı olan ve koruyan bir gurupla birlikte göndermiştir." demişlerdir.

Rasûlullah(S.A.V) 'Yusuf un çağrıldığı şeye çağnlsaydım,elbette (hemen) icabet ederdim" sözüne gelince:Yâni Yusuf (A.S),uzun bir sıkıntı çektikten sonra hapisten çıkması istendiğinde,gelen elçiye "Efendine dön ve ellerini kesen kadınların hali nedir? diye sor" demiş ve o anda (hemen) hapisten çıkmamış-tır.Allah (bu ayette)Yûsuf un sabır ve teennisini göstermektedir.

Rasûlullah, "Onun yerinde ben olsam ve hapisten çıkmam istenseydi,hiç durmaz hemen çıkardım." demiştir.Bu sözü de,onun tevâzuundandır.Rasûlul-lah.Yusuf un yerinde olsaydı ve hemen hapisten çıksaydı ,veya Yusuf (A.S) elçi ile beraber hapisten çıksaydı, bu hareket onlar için bir noksanlık veya günah teşkil etmezdi. Yusuf (A.S) hemen hapisten aceleyle çıkmamakla.Allahtan gelen meşakkatları ağır kabul etmediğini,fakat kendisinin sabır sahibi ve meşakkatlerin sevabını Allahtan bekleyen biri olduğunu ve bunun için hemen aceleyle hapisten çıkmadığını ifade etmek istemiştir. [\[429\]](#)

8-Görülen Realitenin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis ...

İDDİÂ:Ebû Saîdi'l-Hudri, Câbir b.Abdillah ve Enes b.Mâlik 'ten (RA) Rasûlullahın (SAV) yüzüncü seneden bahsederek "Muhakkak ki o gün yeryüzün-de nefes alan hiçbir insan kalmayacak" [\[430\]](#)dediğini rivayet ettiniz.Bu ise bâtıldır.Gören gözlere aşikardır ki biz üçyüzüncü seneye girdiğimiz halde[\[431\]](#)insanlar (ölmek şöyle dursun)eskisinden daha çokturlar.

CEVAB:Biz deriz ki,bu ya unuttukları veya Rasûlullah bunu alçak sesle söylediği ve onlar da bunu duymadığı için.râvilerin bir kelimeyi düşürdüğü bir hadistir.

Bize kalırsa-hattâ böyle olduğundan şüphemiz de yok-Rasûlullah 'Yeryüzünde o gün(o zaman) sizden hayatta kimse kalmayacak" demiştir. Yani burada,bu sözün söylendiği yerde hazır bulunanları veya Ashabın hepsini kasetmiştir.Râvi de " ..sizden" kelimesini düşürmüştür.

Bujbnu Mes'ud'un (R.A) "Cin gecesi" hakkında söylediği "O gece ben hariç,bizden kimse bulunmadı" sözüne benzer.Râvi,burada da "ben hariç"sözünü düşürmüştür.

Benim söylediklerimi doğrulayan diğer bir husus şudurEbû Kudeyne, Mutarriften,o da el-Minhâl b. Amr'dan rivayet etti ki:Hz.Ali (R.A) İbnu Mes'ud'a:

"Sen insanlara fetva mı veriyorsun?" dedi.O da "Evet , ve onlara,sonradan gelenlerin (âkibetleri-nin)tehlikeli olduğunu bildiriyorum. "dedi.Ali:"Bana söyler misin,sen bunu Rasûlullahtan işittin mi?de-di.İbnu Mes'ud:"RasûluUahı "Yüzüncü sene geldiğinde, yeryüzünde göz açıp kapayan birtek kimse kalmaz " derken İş!ttim"dedi.

Ali (R.A) "Çukura isabet edemedin (hata et-tin)!Rasûlullah bunu sadece.o gün orada bulunanlar için söyledi.Recâ"[\[432\]](#) da yüz senesinden sonra olmayacak mıdır? [\[433\]](#) dedi.

Buna benzeyen ve içinde hatâ vuku bulan diğer bir hadis de.Muhammed b. Hâlid b. Hidaş'ın bana tah-dis ettiği hadistir. (Muhammed b. Halid şöyle) dedi:Ba-na,babam,Hammâd b.Zeyd'den,o Eyyüb'dan,o da el-Hasen'den,o da Sahr b. Kudâmetu'l-Ukaylî'den (RA) haber verdi. (Sahr):"RasûluUah,"Yüz senesinden sonra doğanların Allah nazarında bir kıymeti (ehemmiyeti) yoktur" buyurdu'demiştir.

Eyyüb dedi ki;Sahr b.Kudâme (RA) ile karşılaştım ve ona bu hadisi sordum. "Bu hadisi bilmiyorum, "dedi.

EBU MUHAMMED:İşte içinde hata bulunan ve rivayetlerin birbirini tutmadığı hadis budur. [\[434\]](#)

9-Düşüncenin (Nazar) Ve Akfî Delillerin (Huccetu'1-Akl) Reddettiğini Söyledik Leri Bir Hadis...

İDDİÂ:Abdulaziz b.el-Muhtâr el-Ansârî'den,o da Abdullah ed-Dânâc'dan[\[435\]](#) rivayet ettiniz ki (ed-Dânac şöyle) dedi:Ebû Seleme b.Abdirrahman'ı (22-94) [\[436\]](#) Basra mescidinde gördüm. el-Hasen (ul-Basrî) (22-110) [\[437\]](#) geldi, onun yanına oturdu.ve ona Ebû Hurayra'dan.RasûluUah'm (S.A.V) "Güneş ve Ay.kıyamet günü dürülüp sarılarak ateşe

atılmış iki Öküzdürler[438] dediğini rivayet etti [439]

el-Hasen :Güneş ve ay'ın günahı ne?" dedi.

Ebû Seleme: "Ben sana Rasûlûllahtan hadis rivayet ediyorum...!dedi ve sustu.

(Dediler ki:) el-Hasen "Güneş ve ay'ın günahı ne-dir?"demekte haklı ve doğrudur.Ve el-Hasen 'in bu sö-zü,Ebû Seleme'yi veya Ebû Hurayra'yı reddetmektedir.

EBÛ MUHAMEMD:Biz deriz ki:Güneş ve ay.ate-şe sokuldukları onunla azâb edilmiş olmazki "bu ikisinin günahı nedir?"denilsin.Bilakis ikisi de ateşte yaratılmışlardır ve böylece yine ateşe döndürülmüş olmaktadır.

Rasulullah.Allahın kızgın ateşi (olan güneş Jbattığı zaman: "Eğer Allahın emrinden,onu (güne-şi)meneden birşey olmasaydı,yeryüzünde ne varsa hepsini helak ederdi"buyurmuştur.[440]

Yine, "Güneş gökte bir kasma (=derece) [441]yükselince,mutlaka ona Cehennem kapılarından bir kapı açılır.Tepeye dikildiği vakitte ise kapıların hepsi açılır." buyurmuştur.

Bu hadis de sana gösterir ki,güneşin sıcaklığı Cehennemin galeyana gelmesindedir.Bu sebeple Rasûlullah (S.A.V) "(ögle) namazını serinlikte kıhnız.Çünkü sıcaklığın şiddeti Cehennemin galeyana gelmesindedir[442]buyurmuştur.

Ateşten olan birşey tekrar ateşe döndürüldüğü zaman "Ona azab olunmuştur."denemez...

Ateş,devamlı dönen itaatkâr yörünge (ve geze-gen)ler,dopdolu deniz ve benzerleri gibi.belli bir iş gören varlıkların meydana getirdikleri etkilerden dolayı ne azab vaki olur ne de sevab.Bunun misali tıpkı Cenâb-ı Hakkın " ...artık o ateşten sakının ki, onun yakıtı insanlarla taşlardır." 2, el-Bakara :24 ayetini duyan bir adamın "Taşların günahı ne?" demesine benzer. [443]

10-Mütenakız (Çelişik) Olduğunu Söyle Dikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullah "Ne sirayet vardır ne de uğursuzluk [444] dediğini, bunun üzerine kendisine "Nukbe [445]devenin dudağında belirir, bu yüzden de bütün sürü uyuza yakalanır." denildiğini,onun da (S.A.V):"Peki İlk deveye hastalığı sirayet ettiren nedir? dediğini veya bu manada birşey söylediğini rivayet ettiniz. [446]

Sonra da bunun aksine olarak" Hastalıklı olan sakın sıhhatlilerin yanına sokulmasın. [447] Cüz-zamlıdan.arslıdan kaçır gibi kaçın.. [448]ve Cüz-zamlı bir adam.müslüman olmak için biat etmeğe Rasulullaha geldi.Bunun üzerine Rasûlullah ona kendisinin biatini kabul ettiğini bildirdi ve geri dönmesini emretti .kendisiyle görüşmesine izin vermedi." ve "Uğursuzluk; kadında,evde ve (binek) hayvanında olur"[449]hadislerini rivayet ettiniz.

Bunların hepsi de birbirine aykırı olup,birbirine benzememektedir.

CEVAB:Biz deriz ki: Bu hadislerde herhangi bir ihtilaf (aykırılık)yoktur.O hadislerin herbirinin kendisine has yeri ve zamanı vardır. Herbirisi kendi yerine konulduğu zaman ihtilaf ortadan kalkar.

Sirayet iki çeşittir:

Birincisi:Cüzzamın sirayeti (bulaşması)dır.Zira cüzzamlı kimsenin kötü kokusu fazlaşır.öyle ki.onunla uzun bir müdet oturan veya birlikte yemek yiyen kimse de hastalığa yakalanır...

Cüzzamlı kimsenin karısı da böyledir.kocası ile birlikte tek örtü altında yatar ve böylece pislik ona da bulaşır ve muhtemelen o da cüzzama yakalanır.

Bunun gibi çccuklan da çoğu zaman babalarına çekerler.

Kendisinde akciğer veremi,verem ve uyuz hastalığı bulunan kimse de böyledir.Doktorlar verem ve cüzzam hastaları ile beraber oturulmamasını emre-derler.Fakat bununla .sirayeti kasdetmezler.Onlar bununla sadece kötü kokuyu kasdederler.Zira bu ko-ku,uzun müddet koklayan kimseyi hasta edebilir.

Halbuki uğur veya uğursuzluk inancından en uzak olan kimseler doktorlardır.

Devede olan nukbe yani yaş (irinli) uyuz da böy-ledir. D eve, hemcinsleriyle ihtilât eder ve yarasını diğer develere sürter, onların ağılına vanr ve yarasından akan irin ile uyuzu oraya bulaştırır.Hayvanın pa-lan'mın sürmesinden meydana gelen yara da buna benzer bir şekilde bulaşır.

İşte Rasûlullahın Hastalıklı olan.sağlam olanın yanına sokulması, "derken kasetmiş olduğu mana da budur.Hasta olanın sağlam ile karışmasını ve ona-uyuzdaki gibi pislik ve kaşıntısını bulaştırmasını hoş karşılamamışür.

Bazıları .bununla Rasûlullahın, deveye musallat

olan şeyin, (Allah'tan değil) hastalıklı birinden olduğu-t na inanıp da günaha girmemesini kastedtiğini zannetmişlerdir.

Bana kalırsa hadisi bu şekilde açıklamak mümkün değildir. Çünkü biz,benim anlatılanmın doğru olduğunu gözlerimizle görmekteyiz.

Sirayetin diğer çeşidine gelince:O da vebanın sirayetidir .Veba bir yerde ortaya çıkar ve insan vebanın bulaşmasından korkarak oradan kaçır gider.

EBÛ MUHAMMED: Bana Sehl b.Muhammed tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî,Basralı birinden haber verdi ki:O adam vebadan korkup kaçarken,bir eşeğe binerek ailesini Safevân'a [\[450\]](#)doğru götürdüğü sırada, kendisinin arkasından gelen bir deve sürücüsünün şunları söylediğini duymuş:

Allah'tan ne bir eşeğe binilip kaçılabilir, ne de koşucu ve rüzgar gibi bir at üzerinde... Ölüm takdir edilen zamanda gelir de, Allah,gece yol alanın.sabah karşısında oluverir."

Rasûlullah: "Bulduğunuz beldede veba olur-sa,oradan çıkmayın!.. ve "Bir beldede veba olursa oraya girmeyin. [\[451\]](#) buyurmuştur.

"Veba bulunan bir beldeden çıkmayın"sözü ile sanki siz,Allahın kaderi (olan veba) dan kaçmakla,AI-lahtan kaçabileceğinizi sanıyorsunuz!..."demek istemiştir. [\[452\]](#)

"Bir beldede veba olursa, oraya girmeyin" sözü ile de,vebâ olmayan beldedeki yeriniz.sizin için daha huzurlu ve yaşayışınıza daha elverişlidir..11 demek istemiştir.

Bu cümleden olarak,kadın ve ev de,uğursuzluk-la bilinir.Adamın başına ,onun hoşuna gitmeyen bir-şey veya bir musibet gelince adam."(Ev veya kadın) uğursuzluğunu bana sirayet ettirdi (bulaştırdı)" der.Rasûlullahın, "sirayet yoktur" dediği sirayet (bulaşma) da işte budur.

Ebû Hurayranın Rasûlullahtan rivayet ettiği "Uğursuzluk ;kadında,evde ve (binek) hayvanında olur[\[453\]](#)hadisine gelince;Bu,Ebû Hurayranın hata etmiş olabileceğini.onun Rasûlullahtan birşey işittiğini fakat onu iyi anlayamadığını insanın aklına getiren bir hadistir.

EBÛ MUHAMMED:Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kat'î tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdu'l-A'lâ,Saîd'den,o da Katâde'den o da Ebû Hassan el-A'rac'dan haber verdi ki:iki adam Âişe (R.A) nin huzuruna girdiler ve ona,Ebû Hurayranın Rasûlullahtan "Uğursuzluk ancak kadında,evde ve hayvanda olur dediğini" rivayet ettiğini söylediler.Hz.Âişe (R.A) dehşetle (ve esefle):"Kur'anı indirene yemin ederim ki,bu hadisi rivayet eden.Ebûl-Kâsım'a (Muhammed'e) (S.A.V) iftira etmiştir. "Rasûlullah sadece "Cahiliyye insanları,uğursuzluk hayvanda.kadında ve evde olur derlerdi." demiştir." dedi ve "Ne yeryüzünde .ne de sizlere bir musibet gelmez kl.biz onu yaratmazdan önce (o) ,bir kitapta yazılmış olmasın." (57.el-Hadîd:22) ayetini okudu."

Bana Ahmed b. el-Halil tahdis etti (ve) dedi:Bize Mûsâ b. Mes'ûd en-Nehdî,ikrime (b. Ammâr) danjs hak'danjbnu Abdullah b. ebî Talha'dan o da Enes b.Mâlik'den (r.a) haber verdi .(Enes) şöyle dedi:Biz den bir adam.Peygamber'e (S.A.V) geldi ve "Yâ Rasûlallah.biz, bir eve taşındık,orada sayımız çoğaldı, mallarımız da arttı.Sonra başka bir eve taşındık,orada ise hem sayımız,hem de malımız azal-dı'dedi.Bunun üzerine Rasûlullah:"Orayı terkedin ve bırakın .O ev kötü (bir ev) dir.1 'buyurdu. [\[454\]](#)

EBÛ MUHAMMED:Ne bu hadis,birinci hadisi nakzeder,ne de birinci hadis,bu hadisi...

Rasûlullah onlara sadece o evden ayrılmalarnı emretmiştir.Çünkü onlar,o evin havasını ağır bulmalarına ve başlarına gelen şeylere rağmen tedirgin ve sıkıntılı bir halde orada oturuyorlardı.Bu yüzden Rasûlullah onlara evi terketmelerini

emretmiştir.

Şüphesiz insanların,kendilerine bir kötülüğü dokunan yerin-bu hususta her hangi bir sebep mevT cud olmasa bile-ağırhğını hissetmeleri,Ailahın onların tabiat ve mizaçlarında yaratmış olduğu bir şeydir.

Keza,kendisine iyiliği dokunan kimsenin-o kimsenin maksadı iyilik etmek olmasa bile-insana sevimli gelmesi; kötülüğü dokunan kimsenin-maksadı kötülük etmek olmasa bile-sevimsiz ve kötü gelmesi de Al-lahın insanlarda yaratmış olduğu bir şeydir.

Rasûlullah,nasü olur da cibt(kehânet) kabilinden olan uğursuzluğa inanabilir...? Cahiliyye ehlinin bile pekçoğu uğursuzluğun mevcut olmadığı kanaa-tında idiler ve onlar uğursuzluğa inanmayan kimseyi medhederlerdi.

Şâir [455] bir adamı medhederek şöyle demiştir:

"Korkak değildir .Yükünü sardığı zaman, "Bugün bana vâk ve hatim düşman oldu" der, fakat uğursuzluğuna inanan bu adam, bu"şey lerden (vâk ve hâtim'den) yüzçevirdiği za. man, (uğursuzluğuna inandığı şeye rağmen) yo luna devam eder..."

EBÛ MUHAMMED:el-Husarîm, uğursuzluğa inanan kimsedir .Vâk, göç eğen kuşu,hatim de karga demektir.

el-Murakkış [456]da (vâk ve hatim hakkında)şöy-le demiştir:

'Vâk ve hâtim'den dolayı hiç yolculuğa çıkmazken.yola çıkmış bulundum...

Baktım ki uğursuz ile uğurlu, uğurlu ile uğursuz aynı imiş.

Onun gibi,bir kimse için ne devamlı uğur ne de uğursuzluk sözkonusudur."

Bize İshâk b. Râhûye tahdis etti. (ve) dedi :Bize Abdurrazzak,Ma'mer'den,o da İsmail b.Umeyye'den haber verdi ki,Rasûlullah:"Üç şey vardır ki,hiçbir kimse onlardan kurtulamaz:Uğursuzluk,(sû-i) zan ve hasedlik..!buyurxnuş, "Bunlardan kurtulmanın çaresi nedir?" diye sorulunca,"Bir şeyi uğursuz saydın mı o yüzden birşeyden geri dönme,sû-i an'da bulunduğun zaman onu araştırma,hased ettiğin zaman (o şeyi) arzu etme!"-bu veya buna benzer birşey söyledi-demiştir.

Bana Ebû Hatim tahdis etti (ve) dedi:Bize el-As-maî.Saîd b.Müslîm'den.o da babasından[457] onun (babasının) uğursuzluğa inanan bir kimseye şaştığını onu şiddetle ayıpladığını ve şöyle dediğini haber verdi:

"Ben bir tepede dururken.devenin birisi kaçtı[458].Ben onun izini takib ederken,Vâil oğulları kabilesinden Hâni' b. Ubeyd'le karşılaştım.O hızla gidiyor ve şunları söylüyordu:

"ve şer,tepelerin üzerine sanlıp,sarmalanır. [459]

Sonra kabileden başka bir adamla karşılaştım, o ise:

"Eğer sen bizim üzerimize şakileri salarsan, onlar bizi (asla) bulamayacaktır. [460]

diyordu. Sonra.küçükken ateşe düşmüş ve ateşte yandığı için yüzü çirkinleşmiş ve şekli bozulmuş bir çocuğun yanına vardık.Ben çocuğa: "Sürüden kaçan bir deve (gördüğünü) hatırlıyorsun?" dedim...Ba-na:Burada bedevilerden buralı olanlar var.onlara bir bak (sor) dedi.Ben de baktım,bir de ne göreyim.deve onlarda ve yavrulmuş.Ben de onu ve yavrusunu aldım.

EBÛ MUHAMMED: el-Fârik,hâmile olan ve arkadaşlarından ayrılan deveye denir.

Ikrimede (-150) [461]şöyle demiştir: İbnu Abbâs'm (R.A) yanında oturuyorduk.Öterek bir kuş geçti Oradakilerden bir adam:"Hayır olsun,.hayır olsun.!" dedi.İbnu Abbas da:"Ne hayır ne de şer...! Rasûlullah güzel isimleri (9) ve hayır ummayı (el-fe'lû's-sâlih) [462] severdi." dedi. [463]

Bana er-Rakâşî tahdis etti (ve) dedi:Bize el-As-maî haber verdi (ve) dedi:İbnu Avn'a (66-151) [464]Fe'l (hayır umma,uğur) nedir?diye sordum,bana:"Bir kimsenin .hasta olduğu zaman kendisine 'Yâ Salim" [465]dendiğini işitmesi;birşey aradığında da "Tâ Vâcid[466]dendiğini duymasıdır." dedi.(?)

EBÛ MUHAMMED:Bu (anlatılan) da insanların yaratılış icabı hoşlandığı ve ünsiyet duyduğu şeyler-dir.Bu tıpkı onların âdetleri olan,selâmlaşırken birbirlerine selâmet dilemeleri,dilek ve temenni hususunda mübalâğa etmeleri,hayırla müjdelemeleri gibidir.Keza "...afiyette olasın,selâmette olasın"Ve " hayırlı,bereketli sabahlar olsun" denilmesine benzer.İranlılar da:"Bin nevrüz (boyunca) yaşayasın!" derler.

Bu sözü işiten kimse.o kimsenin ömrünün uzayıp kısalmayacağını.artıp eksilmeyeceğini bilir.Lâkin hayn (iyiliği) sevmek,müjdeli haberden,güzel manzaradan,hoşa giden isimden dolayı ferahlık duymak insanın tabiatında mevcuddur...

Bazan insan çiçekli bir bahçeye uğrar ve -kendisine herhangi bir faydası olmadığı halde-bundan dolayı sevinir,veya berrak bir su görür, suyu içmediği veya içirmediği halde o su kendisinin hoşuna gider.

Bazı hadislerde Rasûlullahın turunç [\[467\]](#) kırmızı güvercin [\[468\]](#) ve el-fâğıye yani (kına çiçeğinden) hoşlandığı [\[469\]](#) rivayet edilmiştir. [\[470\]](#)

Bu,Rasûlullahın güzel isimden ve hayra yormaktan hoşlanmasına benzer.

Onun,"ateşin oğulları (=benu'n-nârj","yangının oğulları (=benu hırâk)rı,"Zina oğulları (=benû zinye) ve "hüzün oğulları (=benû huzn) [\[471\]](#) ve buna benzer isimlerden hoşlanmaması da buna benzer bir sebepten dolayıdır. [\[472\]](#)

11-Mütenâkız Olduğunu İleri Sürdükleri İki Hadis...

İDDİÂ:Siz,Habbâb b.el-Eretten rivayet ettiniz ki (Habbâb şöyle) demiştir:Rasûlullah (S.A.V) sıcağın şiddetinden şikâyette bulduk,bizim şikâyetimizi dinlemedi."

Yani:Onlar sıcağın fazlalığından ve kendilerinin bundan mutazzır olduğundan yakındılar ve Rasûlullahı namazı.sıcağın şiddeti geçince kıldırmasını istediler. Rasûlullah onların şikâyetlerin kabul etmedi (yani namazın tehir edilmesine evet demedi).

Sonra Rasûlullahı (S.A.V) bir de : "Namazı hava serinleyince kılınız.Çünkü sıcağın şiddeti,Cehennemden galeyana gelmesindedir.[\[473\]](#) hadisini rivayet ettiniz.

İşte bu,apaçık bir ihtilâf ve tenakuzdur.

CEVAB:Biz deriz ki-hamdolsun-burada ne ihtilâf vardır.ne de tenakuz...Çünkü vakitlerin evvelinde Allahın rızası,sonunda da afvı vardır.Affetmek ise.an-cak bir kusurdan dolayı mevzuubahs olabilir.Vakitlerin evvelinde (namazların kılınması)te'kidli bir emirdir. Vakitlerin sonlarında kılınması ise bir ruhsattır. Rasûlullahın kendi şahsı için ise.işlerin en âli (yüce) si ve Allaha yakını ile amel etmekten başkası caiz olmaz.O,herhangi bir şeyin caiz olduğunu insanlara göstermek için bir veya iki kere ruhsatla amel edebilir.Fakat Rasûlullahın, düşük ve ehemmiyetsiz olana devam edip de ,müekked ve efdal (daha üstün ve kıymetli)olanı terketmesi caiz olmayacak birşeydir.

Sıcağın şiddetli olduğu bir zamanda,kendisi ile beraber namazı kılan ashâbı, sıcağın şiddetinden şikâyet edip.sıcak azalınca kadar namazın tehir edilmesini istediklerinde onların bu isteklerini kabul etmedi.Çünkü ashâb o anda kendisiyle beraber bulunu-yordu.Sonra,orada hazır bulunmayanlara,sünnetin-de genişlik ve kolaylık olsun diye namazın hava serinleyince kılınmasını emretti.Sabah namazının alaca karanlıkta kılınmasını emrettiği halde[\[474\]](#)"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılın! [\[475\]](#) buyurması da böyledir.

Rasûlullahın öğle namazını zeval vakti kıldığına namazı (hava serinleyinceye kadar) tehir etmediğine delâlet eden şeylerden birisi de İsmail b.Uleyye'nin Avf dan, onun da el-Minhâl'den,onun da Ebû Ber-ze'den (R.A) rivayet ettiği şu hadistir:

Rasûlullah,ülâ dedikleri öğle namazını,güneş batıya meylettığı vakit,yani zeval vakti kıları. [\[476\]](#)

12-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullah:MAslâ hiçbir Peygamber Allahı İnkâr etmemiştir."buyurduğunu ve bir de "Küçük yaşta

iken kendisine iki melek geldiğini,kalbinden bir kan pıhtısı çıkardıklarını,sonra kalbini yıkadıklarını ve yerine koyduklarını[477]rivayet ettiniz.

Sonra da Rasûlullahın kırk sene kavminin dini üzere olduğunu,iki kızını,ikisi de kâfir olan Utbe b.ebî Leheb ve Ebu'l-As b.er-Rabî'e nikahladığını rivayet ettiniz.

Bunda ise ihtilâf ve tenakuz vardır .Ve bu Rasû-lullah için bir nakısa (eksiklik) dir.

CEVAB:Biz deriz ki,manası anlaşılınca,bunda hiç kimsenin - Allaha hamd olsun-bunu tenkid etmesi veya buna dil uzatması meavzûbahis değildir.

Çünkü Yemenliler hariç bütün araplar İbrahim (A.S) oğlu İsmail'in (A.S) neslidir ve dâima İbrahim (A.S) dininden kalma bazı esasları muhafaza edegel-mişlerdir.

Ka'be'yi haccetmek ve ziyaret etmek,hıtan (sünnet olmak),nikâhlanmaktüç kere boşayınca (kat'i) aynhğm vuku bulması.bir veya iki boşamada erkeğin tekrar hanımına dönme hakkının bulunması,öldürü-lenin diyeti olarak yüz deve verilmesi[478] cünüb olunca boy abdesti alınması,hunsâ'nın kadın mı erkek mi sayılacağı hususunda bevletme uzvuna bakılması.akra-balık sıhriyet ve soy cihetinden mahrem olanların nikahlarının haram kılınması bu kabil esaslardandır ve araplann bunlara uydukları herkes tarafından bilinen bir husustur.

Üstelik onlar (günah ve sevabları) yazan iki meleğin varlığına da inanıyorlardı.

Cahiliye şairlerinden el-A'sâ:

"Senin nimetini inkar ettiğimi sanma, şahidim üzere ey Allahın şahidi.şahid ol.." demiştir.

Yani:Dilim üzere ey Allahın meleği,dediklerime şahid ol.."demektir.

Arapların bir kısmı ba's(diriliş)ye hesâb'a da inanırdı.Zuheyr b.ebî Sulmâ Cahilidir,İslama erişmemiştir- Muallakât-ı Seb'a'dan addedilen meşhur kasidesinde şöyle demektedir:

"...ya geri bırakılr.bir kitaba (yazılıp) konulur ve hesap gününe saklanır veya geri bırakılmaz,hemen cezalandırılır."

Sahibinin kabri başında ayakları bağlananan ve ölesiye kadar ne yem ne su verilen deve hakkında da"Kıyamet günü sahibi o deveye binerek gelir.Eğer yakınları,kendisi öldükten sonra bunu yapmazlar-sa,çıplak ayakla,yaya olarak gelir."derler.

Ebü Zubeyd de bunu anlatarak şöyle demiştir:

"Başları velâyâ içersinde olan develer gibi,

Yanaklarının pembeliğini sam yeline veren (sevgili) ler"

el-velâyâ,devenin hamutunun (semerinin) altına konulan örtüye denir.Araplar bunun ortasını oyarlar ve devenin boynuna geçirirlerdi. en-Nâbiğa da şöyle demiştir:

"Mahalleleri İlâh' in canibidir, dinleri de tamdır. Mükafattan başka birşey de beklemezler,"

en-Nâbiğâ'nın mükâfattan kasdı,amellerin karşılığıdır. Mahalleleri de Şam (Suriye) dir[479]

Rasûlullah kavminin dini üzere idi,dendiği zaman kasedilen,Rasûlullahın,kavmi gibi Allaha iman etmesi;sünnet olmak,boy abdesti almak.haccet-mek, tekrar diriliş e, kıyamet ve amellerin karşılığının görüleceğine inanmak gibi hususlarda onların şeriat-lanıyla amel etmesidir.Bununla beraber Rasûlul-lah,putlara yaklaşmaz,onlan ayıplamaz ve "Bana sevdirilmedi" derdi.

Şu kadar ki Rasûlullah,kendisine vahyolunana kadar,Allahın farz (olan emir)lerini ve kullan için (daha sonra} kendisi vasıtasıyla koymuş olduğu hükümleri bilmiyordu.

Allahu taâlâ da:"O (Rabbin).sen bir yetim iken (seni) barındırmadı mı?Seni (şeriat hükümlerini) bilmezken (nübüvvet nimeti ile şer'i) yola koyma-dimi?" (93.ed-Duhâ:6-7) buyurmuştur.Cenâb-ı Hakkın âyetteki "dâl" lafzından

muradı,îman,İslâm ve onun esaslarının tafsilatını bümüyordun,Allah da sana yol gösterdi,demektir.

Yine Cenâb-ı Hakkın:" Sen kitap nedir.iman ne-dir,biliniyordun." (42.eş-Şûrâ: 52) ayeti de böyle-dir.Yani:Sen Kur'an nedir,imanın esasları neler dir.bilmezdin, demektir.

Allah bu ayette.ikrar manasına olan imanı kas-detmemiştir.Çünkü Rasûlullahın küfür ve şirk üzere ölen ecdadı Allahı bilirler.O'na inanırlar.O'nun (rızası) için haccederler, (fakat) Allaha yaklaşmak için O'ndan başka ilahlar edinirler ve söylediklerine göre bu ilahlar onları Allaha yaklaşırdı.Kezâ zulümden sakınır-lar.zulmün neticelerinden kaçınırlar,ve, "Hiç kimseye karşı haddi aşmayalım ve zulmetmeyelim" diye anlaşma yaparlardı.

Habeş meliki (Ebrehe) Abdulmuttalib'e ne istediğini sorduğu zaman,onun"Kaçan develerimi..."demesine, Ebrehe, "Nasıl olur da Ka'beyi yıkmamamı istemiyorsun da (kalkmış develerini istiyorsun)" deyince,Ab-dulmuttaîb:

"Bu evin (Ka*be) yıkılmasına mani olacak bir (sa-hib)i var" demiş veya buna benzer birşey söylemiştir.

Onlar Allanın varlığını kabul ederler,O'na inarur-lardı.Böyle olunca,tertemiz ve pâk olan Rasûlullah -vahiyden önce - nasıl olur da Allaha iman etmez?

Bu (bizim anlattığımız) husus,herkese aşikâ-rdır.Hiç kimse Allanın "Sen kitap nedir.iman nedir bilmiyordun"ayetindeki îmân'dan kastedilenin,ima-nın esasları olduğunu hatırdan uzak tutamaz.

EBÛ MUHAMMED:Bu hadisin mânâsı şudur iRasûlullah İbrahim ve İsmâil(A.M.S) dinleri üzere idi.Rasûlullahın kavmi bunlardır yoksa Ebû Cehil ve diğer kâfirler değildir. Çünkü Allah İbrahim'in (A.S)"Kim bana tâbi olur, izimden giderse, iş t e o ben-dendir.Kim de bana isyan ederse,tevbe ettiği takdirde muhakkak ki sen çok bağışlayıcı,çok merhamet edicisin" fl4.İbrâhim:36) dediğini Kur'an'da hikaye etmiştir.

Cenab-ı. Hak Nûh 'a (A.S)"O senin aileden de-ğildir."(l l.Hûd: 46) demiş tir. Yani Nuh'un oğlu,baba-sının dininden ayrı olduğu için (onun ailesinden değildir)

Rasûlullahın iki kızını.iki kâfire nikahlamasına gelince :Bu da Rasûlullahın bilmediği dini hükümlerden idi.Birşey,haram kılınmakla kabin ve çirkin olur,mübah ve helal kılınmakla da güzel olur.Rasûlul-lahın,Allahın kafirlerle nikahlanmayı haram kılmasından ve bu hususta âyet inzal etmesinden önce kızlarını iki kâfire nikahlamasında, onu Allaha küfretmeğe götürecektir herhangi birşey yoktur. [480]

13-Mütenakız Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİA :Rasûlullah "Ümmetim yağmura ben-zer.başı mı hayırhdır.yokşa sonu mu.bilinmez" [481]

buyurduğunu ,sonra da"İslâm başlangıçta garip idi.Sonra tekrar garip olacaktır." [482] ve"Ümmeti-min hayırlısı benim peygamber gönderildiğim asırdır. [483] hadislerini rivayet ettiniz.Bu bir ihtilaf ve tenakuzdur.

CEVAB:Biz deriz ki,bunda ne tenakuz vardır ,ne de ihtilaf. Çünkü Rasûlullah "İslâm başlangıçta garip idi.Sonra tekrar garip olacaktır."sözü ile İslâmın zuhuru esnasında müslümanlann az olduğunu,âhir zamanda da az olacağını,şu kadar ki,bu az olanların hayırlı olanlar olduğunu kassetmiştir.

Bu dediğimizin şahidi de Muâviye b.Amr'ın.Ebû İshak'dan,onun el-Evzâî'den,onun Yahya'dan veya Urve b.Ruvevm'den rivayet ettiği şu hadistir:Rasûlul-lah (S.A.V)"Ümmetimin hayırlıları başı ve sonudur .Bu ikisinin arası ise çoğunluğu teşkil edip eğri büğrüdürler. Onlar senden değildir.sen de onlardan degilsin."buyurmuştur.

Bu hususta daha birçok hadis varid olmuş-tur.Bunlardan bazıları:

Rasûlullah (S.A.V) âhir zamandan bahsederek şöyle dedi:"O zaman dinine sanlan.kor ateşi avuç-layen kimse gibi olacaktır. [484]

Başka bir hadiste,o zamanın şehidlerinin Bedir şehidleri gibi olacağını ifade buyurmuştur. [485]

Bir başka hadiste de,ngaripler"in kim olduğu sorulmuş,"insanların (terketmek suretiyle) öldür dükleri sünnetimi,ihya eden (dirilten)lerdir. [486]buyurmuştur.

"Ümmetimin en hayırlısı, benim Peygamber gönderildiğim asırdır." hadisine gelince: Onun ashâbı-nın.âhir zamandaki müslümanlardan daha hayırlı olduğundan ve insanların hiçbirisine, onlara verilen üstünlüğün verilmediğinden şüphe ediyor değiliz.

"Ümmetim yağmura benzer.başını mı hayırlıdır.yoksa sonu mu,bilinmez" hadisini,onların derecesinin Ashabına yakın olduğunu ifade etmek için söylemiştir.Nitekim,"Bu elbisenin önü mü daha güzel arkası mı?" denilir.Önü daha güzeldir,ancak sen bununla (güzellik bakımından) elbisenin önü ile arkasını birbirine yaklaştırmayı kastedmiş olursun.Keza,"Bu kadının yüzü mü güzel,yoksa ensesi mi?" demen de buna benzer.Yüzü daha güzeldir, fakat sen güzellikte yüz ile enseyi birbirine yaklaştırmak istiyorsun.

Rasûlullahın Tihâme hakkında[Tihâme) bal-tulumuha benzer,başını mı daha iyidir.yoksa sonu mu bünmez.[487] buyurması da bunun gibidir.

Bal,tulumda;şütün kapta kesilip bozulduğu gibi bozulmaz ki.başını sonundan iyi olsun.Başını da sonu da hemen hemen birdir.Başının sonundan pek fazla bir üstünlüğü yoktur... [488]

14-Mütenâkız Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullah,"Beni Yûnus b. Met tâ (A.S) dan üstün tutmayın.Peygamberler arasında da (birini diğerinden üstün tutarak) tercih yapmayın. [489] buyurduğunu sonra da"Ben Âdem oğullarının efendisiyim-öğünmüyorum ve ben kendisi için yer yarılıp parçalanacak (ve kabirden çıkacak olan) ilk kimseyim-öğünmüyorum[490] dediğini rivayet ettiniz.Bu ise tenakuz ve ihtilâftır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada ne ihtilaf vardır.ne de çelişki.

Peygamberimiz sadece kıyamet günü Âdem oğullarının seyyidi (efendisi) olduğunu kastedmiş-tir.Çünkü o gün,şâfi(şefaet edici) ve şehîd (şâhid) olan odur.livâu'l-hamd'ın[491] ve Havz (-i Kevser) in sahibidir[492]O kendisi için yer yarılacak (ve kabirden çıkacak) olan ilk kimsedir.

Rasûlullâh,"Beni Yûnus'dan (A.S) üstün tutmayın." sözünü tevazu yoluyla söylemiştir.Nitekim Hz.Ebûbekr'in (R.A)" En hayırlınız olmadığım hal-de,başınıza halife oldum" sözü de böyledir (tevazu yoluyla söylenmiştir)

Rasûlullah,İbrâhim,Mûsâ ve İsâ (A.M.S) gibi peygamberleri değil de derecesi onlardan aşağı olan Yûnus'u zikretmiştir.Bu suretle Rasûlullah "Ben Yûnus'tan bile üstün tutulmamı sevmezken,nasıl olur da Yûnus'dan daha faziletli olan (ulu'l-azm)peygam-berlerden üstün tutulmamı isteyebilirim..!" demek istemiştir.

Zira Cenâb-ı Hak "Rabbinin hükmüne sabret d e, Yûnus Peygamber gibi olma" (68.el-Kalem:48) buyurmakla,Yûnus'un (A.S) diğer peygamberlerin sabrı gibi bir sabra sahip olmadığını kastedmiştir.Bu âyette ayrıca,RasûluUahın Yûnus'dan (A.S) daha üstün olduğuna delâlet vardır.Çünkü Allah ona "Yûnus gibi olmamasını" söylemiştir.

Demek ki Rasûlullah, "Beni ondan üstün tutmayın." sözünü tevazu yoluyla söylemiştir.

"Beni ondan üstün tutmayın" sözü ile, "Beni amel bakımından ondan üstün tutmayın. Onun amelinin

benden çok olması mümkündür .Beni belâ ve imtihan cihetinden de üstün tutmayın.Şüphesiz o,benden daha çok belâ ve musibetlere maruz kalmıştır." demek istemiş olması da mümkündür.

Allahu taâlânın kıyamet günü Peygamberimizi bütün diğer peygamberlerden daha yüce ve faziletli bir mevkiye çıkarması, onun işlemiş olduğu amellerinden dolayı değildir.Bilakis Allahın ona olan fazl-u ihsanından ve bunu ona has kılmasından dolayıdır.Keza onun ümmeti de mihnet (belâ,sıkıntı) bakımından ümmetlerin en kolay (rahat) olanıdır.

Allah,Rasûlünü bu ümmete,kolay olan hanîf dini (el-hanefiyyetu's-sehle) ile gönderdi ve İsrail oğullarındaki farzlardaki ağırlık ve boyundurukları bu ümmetten kaldırdı. Bununla beraber bu ümmet, -Allanın lütfü ile- insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmettir.[493]

15-Çelişik Dedikleri İki Hadis..

İDDİA :Rasûlullahın,MKalbinde hardal tohumu kadar kibir bulunan Cennete giremez.Yine kalbinde hardal tohumu kadar iman olan da Cehenneme girmez. [494] buyurduğunu,sonra da,"Zinâ etse de.hırsızlık etse de," La ilahe illallah" diyen Cennete girer. [495] dediğini rivayet ettiniz.Zinâ ve hırsızlık ise Allah nazarında hardal tohumu kadar kibirden daha büyük günahdır.

İşte bu,bir tutarsızlıktır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada herhangi bir tutarsızlık mevzuubahis değildir .Ve bu hadisler sadece, (sözü edilenlerin) hükmünün ne olduğunu ifade etmek için söylemiştir.

Hadiste kastedilen, "Kalbinde hardal tohumu kadar imân olan kimsenin hükmü Cehenneme girmek değildir .Ve kalbinde hardal tohumu kadar kibir bulunan kimsenin de hükmü Cennete girmek değii-dir.Çünkü kibriyâ (ululuk)Allahındır.başkasmın olamaz." demektir.

Bir kimse ululuk ve büyüklük hususunda Allahu taâlâ ile çekişirse, o kimsenin hükmü Cennete girmek olamaz. Fakat Allah bundan sonra ona dilediğini yapar.

Senin,küçük bulduğun bir ev hakkında,"Bu evde ümerâ (emirler) kalamaz" demen de buna benzer bir sözdür.Sen bu sözünle o evin ve emsalinin hükmünün "ümerânın orada kalmaması" olduğunu belirtmiş oluyorsun. Fakat ümerânın o evde kalması da caizdir.

Yine,"Burası,hür bir kimsenin kalamayacağı bir beldedir." sözün ile,o beldenin hükmünün,orada hür insanlann kalmaması olduğunu kastediyorsun. Fakat hür insanların orada kalmaları da caizdir,

Rasûlullahın, "Kim bütün yıl (fasılasız) oruç tutarsa,Cehennem onu sıkıştırır" hadisi de böyle-dir.Çünkü o kimse,Allahın hediyesine ve sadakasına tenezzül etmemiş ve Allanın verdiği ruhsat ve kolaylıkla amel etmemiştir. Ruhsatı terkeden ise azimeti terke-den gibidir.Her ikisi de -şayet Allah cezalandıracak olursa- cezaya müstehakür.

"Kim bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir. " (4.en-Nisâ:93) ayeti de böyledir.Yani:O kimsenin hükmü Cehennem üe cezalandınlmaktır.Fakat Allah dilediğini yapar .Allah,-Ebû Hurayra hadisinde de belirtildiği gibi-kime bir amel karşılığında sevab vâdetmiş-se,onu verir.Kime de bir amel karşılığında onu cezalandıracağını bildirmişse.bu hususta Allah dilediğini yapar, (ister cezalandırır, isterse affeder) [496]

Bana İshak b. İbrahim eş-Şehîdî tahdis etti (ve) dedi:Bîze Kurayş b. Enes haber verdi (ve) şöyle de-di:Amr b.Ubeyd'i (80-144)[497] şöyle derken işittim: "Ben kıyamet günü getirilirim ve Allanın huzurunda durdurulurum. (Allah) bana: "Niçin katil Cehennemdedir, "dedin? der.Ben de:"Ey Rabbim bu (nun böyle olduğu)nu sen söyledin"derim,dedi ve"Kira bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası.içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir."ayetini okudu.Ben ona -ki evde benden küçük olan yoktu-;Eğer sana Allah,ben, "Doğrusu Allah kendine eş koşulmasını bağışlamaz.Ondan başkasını dilediği kimse İçin bağışlar ve mağfiret buyurur." (4.en-Nisâ;48) dedim.Sen benim,onu (katili) bağışlamak istemeyeceğimi nereden bildin? derse.ne cevap verirsin dedim.

Kurayş b.Enes (-209) [498]dedi ki:Benim bu sualim üzerine bana birşey diyemedi..[499]

16-Kur'an'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...

İDDİA: iz,adamın birinin oğullanna:"Ben ölünce benim cesedimi yakın ve külünü denize savurun. Ola ki Allaha kendimi unuttururumda kurtulurum)" dediğini,onların da babalarının deçliğini yaptıkları-nı.Allahın da onu(n cesedini) biraraya getirdiğini ve sonra: "Seni bu işi yapmağa zorlayan nedir? (veya bu manada birşey) dediğini ve o adamın da:"(Beni bu işe zorlayan) senin korkundur,Yâ Rab..!" dediğini ve Allanın da onu bağışladığını rivayet ettiniz [500]

Halbuki bu adam kâfirdir.Allah da kafiri bağışla-maz.Nitekim Kur'an da böyle söylemektedir.

CEVAB:Biz deriz ki:"(ola ki) Allahı şaşırırım (=udıHu'llâhe) sözünün manası, "(Ola ki) Allaha kendimi unuttururum."demektir.Nitekim sen,"şunu şunu unuttum" veya "şunu unutturdum" (=daleltu keza ve keza, adleltuhu)" dersin.

Cenab-ı Hakkın"(Musa) dedi ki:Onların İlmî Rabbimin katında bir kitaptadır.Rabbim hata etmez (şaşırmaz) ve unutmaz." (20.Tâ-Hâ:52) ayeti de böyledir .Yani Rabbim hiçbir şeyi kaçırmaz demektir.

Bu klmse,Allaha iman etmiş.O'nun varlığını kabul eden,O'ndan korkan bir adamdır .Ancak Allanın sıfatlarından birini bilmemektedir.Adam,cesedi yakılıp rüzgarda savrulunca.Allahtan kurtulabileceğini zannetmiştir .Allah da kendisinin tevbihini (azarlamasını) bildiği ve azabından korktuğu için, o adamın.ken-disinin sıfatlarından birini bilmemesini aivetmiştir.

Allanın sıfatları hakkında bazı müslümanlar da hatâ'ya düşebilir.ancak bu gibilerin Cehennemlik olduklarına hükmedilemez.Sadece onların hükmü.on-ları ve niyetlerini en iyi bilene (Allaha) bırakılır. [\[501\]](#)

17-Kur'ân'ın İptal Ettiğini Söyledikle Ri Bir Hadis...

İDDİA:Rasûlullah,"Kİmtİntikam alır korku-suyla,yılanlan öldürmeyi terkederse,şüphesiz küfre girmiş olur. [\[502\]](#) dediğini rivayet ettiniz Halbuki Allah (C.C):"Eğer siz,yasak edildiğiniz günahların büyüklerinden sakınırsanız,sizin diğer kabahatla-rınızı örteriz."(4.en-Nisâ:31) buyurmaktadır.

Eğer bu bir günah ise ,küçük günahlardandır.O halde siz,"Zina eden ve hırsızlık eden bir kimsenin La İlahe illallah derse mümin olduğunu ve Cennete gireceğini. [\[503\]](#) rivayet edip dururken.biz bu şahsı nasıl küfürle itham edebiliriz? Sonra da (bu rivayetinize rağmen) yılanları öldürmeyi terkettiğinden dolayı bir kimseyi tekfir ediyorsunuz.Bunda çelişki ve tutarsızlık vardır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada ne bir çelişki ne de tutarsızlık vardır.Burada,yılanı öldürmenin.kişiye küfre götürecektir büyük günahlardan olduğu hususu kasedümemiştir.Büyük günah.intikam alır korkusuyla yılanı (öldürmeyi) terketmektir.Bu ise Cahiliyye inançlarından idi. Cahiliyye arapları derlerdi ki;Bir yılan öldürüldüğünde,cinler o yılanın intikamını almak isterlermiş.Bazan katili Öldürür,bazan aklî dengesini bozar,bazan da katilin çocuğunu öldürürlermiş...

İşte Rasûlullah, (bu hadisiyle) onlara bunun asılsız olduğunu bildirmiş ve kim buna inanırsa küfretmiş olur.demiştir.Bu sözyle bizim de anlattığımız üzere onun batıl fesılsız olduğuna inanmayı kas-detmiştir.

Küfür bize göre iki kısımdır.

Birisi,dinin asıllarından (esaslarından) birinin meselâ Allah'ı {C.C},peygamberlerini, kitaplarını veya yeniden dirilişi inkar etmek gibi.İşte bu esaslardır ki, bunlardan herhangi birini inkar eden bir kimse.İslam cemaatından çıkmış olur.Ölürse.müslüman akrabaları ona mirasçı olamaz.cenaze namazı da kılınmaz.

Diğeri iscedinin fûrûundan bir fer'i {dinin aslından olmayan birşeyi) tevil yoluyla inkar etmek,Kade-ri.mestlere meshetmeyi,(bir defada yapılan} üç talâ kın vukuunu ve buna benzer şeyleri inkâr etmektir.Bu inkar ile İslamdan çıkmış olmaz,bunlardan birini inkar edene de kâfir denmez.Tıpkı münafığa,iman etti denilip de mü'min denilmediği gibi. [\[504\]](#)

18-Aklın .Müşâhâdenîn (Gözlemin) , Kur'ân Ve Hadisin Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİÂ Rasûlullah(S.A.V)"Benim bu minberi m, Cennet kapılarından bir kapı üzerindedir[\[505\]](#)ve "Benim kabrim ile minberim arası,Cennet bahçelerinden bir bahçedir. [\[506\]](#) buyurduğunu rivayet ediyorsunuz...

Halbuki Allah, "Sidretul-müntehâ'mn yanında..Me'vâ Cenneti onun yanındadır."(53.en~Necm: 14-15) ve .."eni göklerle yer kadar olan Cennete (koşun).O Cennet müttakiler için hazırlanmış-tır.(3.Âl-i İmrân: 133) buyurmaktadır.

Yine pekçok hadiste de Cennetin yedinci kat gökte olduğunu rivayet ettiniz. [\[507\]](#)Bu ise çelişki ve tutarsızlıktır. **CEVAB:**Biz deriz ki,burada ne bir tutarsızlık ne de bir çelişki vardır.Çünkü Rasûlullah,"Kabrim ile minberim arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir" sözü ile.buramın bizzat Cennet olduğunu kasdetme-miştir.O ancak burada kılınacak namazın ve zikrin insanı Cennete götüreceğini, onun Cennetten bir parça olduğunu.minberinin Cennet kapılarından bir kapı üzerinde olduğunu kasdetmiştir. (Hadisteki kapı, ya-ni)"et-tur'a,kanal ağzına denir.Yani:Benim minberim sadece Cennete açılan bir kapıdır, demek olur.

EBÛ MUHAMMED:Bize Ebul-Hattâb tahdis etü (ve) dedijBize Bişr b.el-Mufaddal haber verdi (ve) de-di:Bize Gurfa'nın mevlâsı Amr b. Abdillâh,Eyyûb b. Hâlid el-Ensârî'den haber verdi. (Eyyûb) dedi ki:Ensâr'dan Câbir b. Abdillâh (RA) dedi ki:Rasûlullah çıka-geldi ve "Cennet bahçelerinde yayılmız" dedi.Cennet bahçeleri nerede Yâ Rasûlullah ?" dediler."Zikr meclisleridir, "buyurdu.

Bu o'nun başka bir hadisindeki: Hastalan ziyaret eden Cennet yolları üzerindedir." sözü[508]gibidir. (Hadisteki)el-Mahârif "yollar" demektir, tekili "Mahrefe" dir.

Ömer b. el-Hattâb'm (RA) "Sizi develerin yolu gibi (=misli mahrafeti'n-naam) bir yol üzerinde bırakıyorum, "sözü de böyledir.Mahrafe,yol demektir.

Rasûlullah sadece,hasta ziyaretinin Cennete girmeğe vesile olacağını ve sanki Cennete giden bir yol olduğunu kastetmiştir.Zikir meclisleri de böyle-dir.Cennet bahçelerine girmeğe vesiledir,(yani) o bahçelerdendir.

Ammâr b. Yâsir'in (-37) [509]"Cennet bârikaların altındadır." sözü-kılıca mecazen bârika (=şimşekli bulut)denir-ve "Cennet kılıçların gölgesi altındadır. [510] sözü de böyledir...Burada Cihadm-sankî Cennet onun altında imişçesine - Cennete vesile olacağı kasdolunmaktadır. Bazıları Rasûlullahın kabri ile minberinin arası.Cennet bahçelerinden bir bahçenin hizasındadır ve minberi de Cennet kapılarından bir kapı üzerindedir, diyebilirler ve bu suretle.kabri de minberi de Cennetten addedebilirlerse de, birinci görüş ,benim nazarımda daha güzeldir-Allah en iyi bilendir[511]

19-Mütenâkız (Çelişik) Dedikleri İki Hadîs...

İDDİÂ: Rasûlullahın "İmamlar Kureyş kabilesinden olur.[512] buyurduğunu ve Hz.Ebûbekirin de Sakîfetu beni Sâde (hadisesi) günü.Ensârâ karşı bu hadisi delil olarak ileri sürdüğünü rivayet ettiniz. [513]

Sonra da Hz.Ömer'in/vefatı esnasında:"Ebû Hu-zeyfe'nin kölesi Salim hayatta olsaydı hiç tereddüd etmezdim." dediğini rivayet ettiniz.

Sâlim,Ebû Huzeyie'nin azadlı kölesi değildi.Sa-dece Ansâr'dan bir kadının kölesi idi.Kadm onu azad edip,yetiştirmişti.Ebû Huzeyfe'ye nisbet edilmesi ise aralarındaki anlaşma (hılı) dan dolaydır.

Siz (Hadis ehli] imameti, Ensâr'in azadh kölelerine layık gördünüz.

Eğer Salim Kureyş'in kölesi olsaydı, mümkündür ki siz.bir kavmin azadlı kölesi onlardan ,o kavimden sayılır diyerek delil getirirdiniz.

Bu ise bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki:Bu sözde herhangi bir çelişki yoktur.Şayet Hz.Ömer, "Eğer Salim hayatta olsaydı, onu sizin üzerinize vali ve başınıza emir yapmakta tereddüd etmezdim." demiş olsaydı.o zaman çelişki olurdu.Hz.Ömer'in "...hiç tereddüd etmezdim." sözünün onların anladıklarından başka bir mana ifade etmesi mümkündür.

Zira Hz. Ömer'in .Rasûlullahın kendilerini Cennetle müjdelediği Aşere-i Mübeşşere ve Muhacirlerin seçkinleri varken,halife seçimini onlardan birini seçecek bir şûraya havale etmemesi ve Sâlim'i (R.A) halife seçmekte tereddüt etmemesi hiç düşünülebilir mi?Bu, hatalı bir söz ve kısır bir görüştür.

Lakin Hz.Ömer, halife seçilmesini onların aralarında yapacakları meşverete havale edince, onlar kendilerinden birini imam seçişine kadar namaz kıldırarak bir imam tayin etmek istedi. Seçim için onlara üç gün mühlet verdi. Oğlu Abdullaha da onlara (şûra heyetine) biran evvel seçimi yapmalarını söylemesini emretti, ve Sâlim'i hatırlayarak "Eğer hayatta olsaydı, hiç tereddüt etmezdim." dedi. el-Cârud el-AbdTyi de hatırlamış ve "Eğer Abdu'l-Kays oğullarından Uaymiş (= A'meşcik) hayatta olsaydı, onu öne geçirirdim." demiştir."..onu öne geçirirdim" sözünde Hz.Ömer'in Salim hakkında (el-Cârud gibi) onu namaz kıldırması için imam yapmayı düşündüğüne deii vardı.

Sonra Hz.Ömer Suheyb b.Rûmi üzerinde karar kılmış ve Ashab ittifak edip, içlerinden birini seçinceye kadar (namaz için) imamlık yapmasını ona emretmiştir [514]

20-HABER VE İnazarın (RİVAYETLERİN VE AKLIN) YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİA;Rasûlüahm "Güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Binaenaleyh, güneş doğarken namaz kılmayınız. [\[515\]](#) buyurduğunu rivayet ettiniz.

Siz, (bu rivayetinizle) şeytanın göklere kadar varan boynuzlan olduğunu,yeryüzünden kat kat büyük olan güneşin de onun iki boynuzu arasında hareket ettiğini kabul etmiş oluyorsunuz.

Siz-bununla beraber- bir de şeytanın,insanın damarlarında dolaştığını[\[516\]](#) kabul ediyorsunuz.Bu iki durumda şeytan,hem herşeyden daha latif (ince) ve hem de herşeyden daha büyük olmuş oluyor.

Güneş doğarken namaz kılmamasına sebep olarak da güneşin,şeytanın iki boynuzu arasından doğmasını'gösteriyorsunuz.

Güneşin, şeytanın iki boynuzu arasında hareket etmesiyle Allah için namaz kılmamanın ne alakası var?Bunda,Allah için namaz kılmaya mani olacak ne var?

CEVAP:Biz deriz ki:Onlann bu hadisi inkar et-meleri,onların, şeytanların ve cinlerin varlığına,Allahın onların terkiplerinde halden hale geçmelerini mümkün kılmasına,cin ve şeytanların bazan bir ihtiyar suretinde.bazan bir genç süreünde.bazan ateş.ba-zan köpek,bazan bir yılan şeklinde görünmesine,ba-zan göklere ulaşip.bazan kalplere girdiğine.bazan da insanın damarlarında dolaştığına inanmadıklarından dolayı ise onlar,Kur'an'ı ve bu hususta Rasûlullahtan ve geçmiş peygamberlerden gelen haberleri,ewelki mukaddes kitapları ve geçmiş ümmetleri inkar ediyorlar demektir.Çünkü Allahu taâlâ Kur'an'm'da şeytanların gökyüzünde kulak hırsızlığı yapabilecekleri yerlerde oturduğunu ve kendilerine yıldızlar atıl(alarak yakıl)dıklanm haber vermektedir.

Allahu taâlâ şeytanm-bize görünmediği halde-"Onlan (insanları) gerçekten saptıracağım,kendi Ierini uzun emellere düşürüp, olmayacak kuruntularla aldatacağım ve elbette onlara emredeceğim de, davarların kulaklarını (putlara adamak üzere) kesip yaracaklar. Çaresiz onlara emredeceğim de Allah in yarattığım (puilaştırarak, aslından çıkararak) değiştirecekler. "(4.en-Nisâ: 119) dediğini bize haber vermektedir. Eğer Allahın kendisine verdiği bir kuvvet ile insanın kalbine girmiyorsa- Allahu teâlânın da dediği gibi- bütün bunları şeytan bize nasıl emredebilir, nasıl bize vesvese verebilir, nasıl bizi kuruntulara sevkeder ve bizi uzun emellere düşürebilir?

Hadiste de, şeytanın bir kere Neci d'l i bir ihtiyar suretinde, bir kere kurbağa, bir kere de yılan şeklinde görüldüğü rivayet edilmektedir.

Allahu taâlâ bizlere rical (= erkekler) dediği gibi cinlere de "erkekler" adını vermiştir. Allahu taâlâ şöyle buyurmuştur:" Doğrusu insanlardan bazı erkekler, Cinlerden bazı erkeklerle sığmıyorlardı." (72, el-Cinn: 6).

Hûru'l-ayn (Cennet hurileri) hakkında da Allahu taâlâ: "Bu (Cennetteki) kocalarından önce kendilerine ne bir insan dokunmuştur ne de bir cänn (cin)" (55. er-Rahmân:56) buyurmuştur. Bu ayet, insanların cinsi münasebette bulunması gibi, cinlerin de cinsi münasebette bulduklarını gösterir.

EBÛ MUHAMMED: Biz bu kitapta zındıklara ve Allahın ayetlerim, Peygamberlerini yalanlayan inkarcılara cevap vermeyi gaye edinmedik. Bizim maksadımız, sadece müslümanlardan olduğunu söyleyip de, hadislerde tutarsızlık, çelişki ve muhal (akıl dışı) şeyler bulunduğunu iddia edenlere cevap vermektir.

Eğer, akli almadığı, güneşin şeytanın iki boynuzu arasında doğmasından dolayı namazı terketmede bir mana göremediği için bu hadisi inkar ediyorsa, biz-AUahın izniyle-onun aklına yatacak, onun beğeneceği ve onun nazarında akıl dışı olmayacak olan manayı kendisine gösteririz.

(Rasûlullah)güneş doğarken.namaz kûmamayı ancak sununun için menetmiştir. Çünkü ateşe tapanlar bu vakitte güneşe secde ederler.

Geçmiş ümmetlerden pekçoğu güneşe ibadet ve secde etmişlerdir.Bu kavimlerden birisini Allah bize Sebe' (Sabâ) melikesinin kıssasını hikaye ederken zik-retmiştir.Bu kıssada Hüdhüd .Süleyman' a (A.S):"Onu (Sabâ melikesini)ve kavmini Allâha değil,güneşe tapıyorlar buldum. Şey tan onların amellerini kendilerine güzel göstermiş."(27.en-Neml:24) der.

Araplar içersinde de güneşe tapan,ona ta'zim eden ve ona "ilahe" diyen bir kısım insanlar vardı.(Me-selâ) el-A'şâ,güneşi kasderek şöyle demiştir:

"Ona yakın bir şekilde İlah'e'nin önünde eğildiğimde duyduğum korku gibi bir korku duymadım."

Kıraat imamlarından kimisi,"Musayı ve kavmini fesadçılık yapmaları ve Musa'nın hem seni.hem de senin taunların terketmesi için mi bu yerde bırakacaksın. "(7. el-A'raf: 127) ayetindeki ilahlar manasına olan "âlihe" yi, "ilahe" olarak okumuştur.Bu takdirde mana" ..hem seni,hem de taptığın güneşi terketmesi..."şeklinde olur.

Rasûlullah da.güneşe tapanların güneşe taptıkları vakitte bizim namaz kılmamızı istememiş ve şeytanların veya iblis'in o vakitte güneşin doğduğu yerde bulunduğunu, onların güneşe secde etmekle iblise (veya şeytana) secde etmekte ve ona uymakta olduklarını bize bildirmiştir.

Rasûlullah karn (=boynuz) sözüyle.onlarm zihinlerinde tasavvur ettikleri sığır veya koyun boynuzu gibi bir boynuz kasetmemişür.Burada boynuz başın bir tarafıdır. Başın iki tarafı,yanı vardır.

Bana kalırsa başta boynuzun çıktığı yerden çıkan boynuz'a bu ismin verilmesi sadece birşeye.onun bulunduğu yerin isminin verilmesinden ibarettir.Tıpkı bunun gibi arapiar da bir şeyi, onun yerinin ismi ile veya kendisinin sebebi ile isimlendirirler.

{Meselâ Araplar} "fulan kesik bacağına kaldırdı" derler ve bununla "sesini yükseltti" demek isterler. Çünkü adamın birisinin ayağı kesilmiş ve o da kopuk ayağını kaldırıp onunla yardım istemiş. Bu sebeple sesini yükselten kimseye de "..kesik bacağına kaldırdı. demişlerdir. Bu gibi şeyler araplann konuşmalarında pekçoktur.

Maşrik (doğu) ciheti hakkındaki "Şeytanın boynuzu işte buradan çıkar" hadisi de böyledir. Bu sözüyle, bu sözü işitenin aklına gelen sığır boynuzu gibi bir boynuz kas-detmemektedir. Ancak "Şeytanın başı işte buradan çıkar" demek istemektedir.

Vehb b.Munebbih {34- 114} [517] de Zulkarneyn hakkında söyle derdi: "O İskenderiyye halkından biridir. İsmi el-İskenderus'dur. [518] Bir rüya görmüş, rüyasında güneşe yaklaşmış ve onun biri şarkta ve diğeri garbta olan iki boynuzundan tutmuştur. Sonra rüyasını kavmine anlatmış, kavmi de ona "Zulkarneyn = iki boynuzlu" ismini vermiştir. "O, güneşin iki boynuzunu tutmakla, güneşin iki tarafından tuttuğunu söylemek istemiştir.

Aynı şekilde saç örgülerine de karn (= boynuz) denilir. Saçın her bir örgüsü bir karn (= boynuz)dur. Bundan dolayı Rumlara da "Zâtu'l-kurim (boynuzlular)" denilmiştir. Bununla onların saçlarını uzattıkları kastedilmiştir.

Rasûlullah da bize, güneşin doğuş vaktinde, güneşe tapanların ona secde ettiği zamanda şeytanın, güneş ile beraber meylettiğini, güneşin şeytanın başının bulunduğu cihetten hareket ettiğini bildirmek istemiş ve güneşe tapanların küfre girdikleri .güneşe ve şeytana taptıkları bu vakitte namaz kılmamamızı emretmiştir.

Bu,bizim bilemeyeceğimiz ve bizim ancak bize bildirildiği kadar bilebileceğimiz bir husustur.

İşte sana anlattığım şeyler, hadisin tevilini mümkün kılan ve onu çirkinlikten uzaklaştıran şeylerdir .Vallâhu alem...

İnkarcıların bu ve benzeri inkarlarını ileri sürmeleri ancak onların,görmedikleri varlıkları, gör düklere varlıklar gibi zannetmelerinden .(görmedikleri)bu varlıkları kendileri ve canlı ve cansız şeyler gibi tasavvur etmelerinden ve cismi, cüssesi olan varlıklar hakkındaki hükümleri, ruhanî varlıklar hakkında da tatbik etmeğe kalkışmalarından dolayıdır..

Meleklerin, omuzlarında Arşı taşıdıklarını, ayaklarının ise yeryüzünün en aşağısında olduğunu duydukları zaman.görmüş oldukları şeylere aykırı olduğundan bunu yadırgarlar ve "Bu meleklerin bedenle-ri,gökleri ve arasını .yeryüzünü ve onun üzerini.biz herhangi bir İz görmememize rağmen nasıl geçebilirler? Bu büyüklükte bir yaratık nasıl düşünülebilir? Omuzları ve ayakları olan rûhânî varlıklar olur mu? derler.

Cebrail'in Peygamberimize (S.A.V) bazan a'râbî (bedevi) sûretinde,bazan (Ashabdan) Dihyetul-Kelbî suretinde,bazan genç bir delikanlı suretinde ve bazan da iki kanadı ile şark ile garb arasını kaplamış bir halde geldiğini işitince."(Cebraîl) bir şekilden diğeri bir şekle nasıl girebilir? Nasıl olur da cisminde.bedeninde ve sıfatlarında bir artma olmaksızın.bazan son derece küçük.bazan da son derece büyük olabilir?"derler. Çünkü onlar gözleriyle ancak bu şekilde {cisim ve sıfatlarda bir artma ile birlikte büyüyen} şeyleri görmektedirler.

Şeytanın Âdem oğlunun kalbine girdiğini ve ona gizlice vesvese verdiğini işitince de,"(Kalbe] nereden giriyor?Bir cisimde (bedende) iki ruh mu birleşiyor? Damarlarda nasıl dolaşıyor?" derler.

EBÛ MUHAMMED: Eğer onlar görmedikleri şeyleri, Allahın kudretinin eseri olan gördükleri şeylere mukayese etselerdi; yeryüzünü ve yeryüzündeki varlıkları yarattığı andan beri, yeryüzünün sularını denize akıtanın -kî bu sular

denizde bir artış veya azalma hasıl etmeksizin denize dökülürler, ve eğer bu yer yüzü sularından Dicle, .Fırat ve Nil gibi bir nehir, bir ay müddetle şehirlere, köylere, mamur ve harab yerlere doğru akıtılsa, buralarda hiçbir hayat izi kalmazdı- işte onların inkar ettikleri şeylerde gücü yeten (Allah) olduğunu anlardı.

Yine, bu büyüklük ve kesafetine (ve ağırlığına) denizlerine yüksek, dağlarına ve nehirlerine rağmen, bu yeryüzünü dağlar parça parça olasıya, sular kuruyasıya, dağlar biryerden bir yere gidesiye (yani kıyamete) kadar- hareket ettirenin takdir ettiği şeylerde lütuf (bağış)ta bulunan (Allah) olduğunu;

Küçük ve zayıf olmasına rağmen, insanın gözüne, büyüklüğüne rağmen gökyüzünün yarısını, doğudaki yıldızı ve onun tam batısındaki yıldızı ve bu ikisinin arasındakileri görebilecek ve gözü (bakışı) ile havada beşyüz senelik mesafeyi katedecek genişliği verenin, insanın kulak memesi ile omuzu arasında bir melek yaratan (Allah) olduğunu an-Iarlar du

O halde onun inkar ettiği ile bilip kabul ettiği ve gördüğü ile görmediği arasında ne fark vardır? Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir!... [519]

21- Mütenâkiz (Çelişik) Dedikleri İki Hadis...

İDDİA: Rasûlullahm, "Her doğan fırat üzre doğar, sonra anası babası onu Yahudi veya Hristiyan yapar. [520]hadisini rivayet ettiniz.

Sonra d a, "Şaki (bedbaht yani cehennemlik) anasının karnında şaki olandır.Saîd (mesud yani cennetlik) da anasının karnında saîd olandır.[521] hadisini;nutfе,çocuğun uzuvları şekillenecek hale gelince Allanın o çocuğun ömrünü,rızkını.bedbaht veya mes'ûd olduğunu yazan iki melek gönderdiğin[522],Allanın Âdemin sırtını sıvazladığını,bir avuç (zürriyet,nesil) aldığını ve "Rahmetimle Cenne-te!" ,ve bir avuç daha alıp,"Cehenneme- umurumda değil !" dediğini [523] rivayet ettiniz.

Bu (rivayetler) müslümanlan tefrikaya düşüren bir tezad ve çelişkidir .Ve bununla hem kaderi redde-denler,hem de kabul edenler kendilerini savunmuşlardır.

CEVAB:Biz deriz ki:Allahın lütfü sayesinde burada ne bir tezad ne de bir çelişki vardır.

Eğer ihtilaf sadece bu hadis yükünden olsay-dı.bu hadisin manasını anladığı takdirde Mutezile,kaderi kabul edenlerden ayrılmazdı.

Fitrat-burada-başlamak ve yaratmak demektir. "Gökleri ve yeri yaratan Ali ah a hamd olsun"(35.Fâtır: 1) âyetindeki fâtır (= yaratan) kelime-si.yer ve gökleri (n varlığını) başlattıran (yaratan) demektir.

"..insanları onun üzerine yarattığı Allanın fit-rat'ı.."(30.er-Rûm: 30) ayeti de böyledir.Cenab-ı Hak,insanlan onun üzerine yarattığı cibilleti (yaradılışı) kasetmektedir.

"Her doğan fitrat üzre doğar"sözü ile de,babalannın sulblerinde iken insanlardan aldığı "...onları ne fişlerine karşı şahid tutarak: -Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye buyurduğu vakit onlar da "-Evet Rabbimizsin" demişlerdi." (7.el-A'râf: 172) misakmın (sözünün) alınmasını kasetmiştir.

Gördüğüm herkes -O'na başka bir isim verse de, yahut kendi zannına göre onu Allaha yaklaştıracak olan Al-lahtan başka birşeye ibadet etse de, O'nu, O'na yakışmayan bir sıfatla tavsif etse veya Allanın o şeyden çok yüce olduğu bir şeyi O'na izafe etse dahi- mutlaka kendisinin bir sâni (yaratıcısı) ve müdebbiri (tertib ve idare edeni) bulunduğunu kabul etmektedir.

Allah taâlâda "O müşriklere kendilerini: kim yarattı? diye sorsan, elbette "Allah" derler. (43.ez-Zuruf:87) buyurmuştur.

Bu dünyada bütün doğanlar bu ahd ve ikrar üzeredirler. Bu ahd ve ikrar da yaradılışın başlangıcında vuku bulan ve akılların yaratılması esnasında cereyan eden "hanîflik" (Tek Allaha tapmak) tir. Rasûlullah da, şöyle demiştir: "Allah tebareke ve taâlâ," -Şüphesiz ben kullarımın hepsini hanifler (tek Allaha ibadet edenler) olarak yarattım. Sonra şeytan onları dinlerinden saptırdı. Bundan sonra Yahudiler çocuklarını Yahudileştirdi, mecusi-ler de çocuklarını mecusileştirdi." Yani: Yahudilik ve necusiliği çocuklarına öğrettiler, buyurdu."

Birinci ikrar hüküm icabettiren veya karşılığında se-vab olan birşey değildir. Görmüyor musun, müşriklerin ço-

cuklarından bir çocuk, ana babası ile beraber bulunduğu müddetçe, onun ana babasının dininde bulunduğu hük-
molunur. Eğer çocuk ölecek olsa, cenaze namazı kılınmaz... Sonra bu müşrik çocuğu, ana babasının himayesinden çıkar
ve müslümanlardan birinin mülkiyetine girer ve çocuğun, sahibinin dini üzere olduğuna hükmolunur. Ve eğer ölürse,
cenaze namazı kılınır.

Bunun ötesi (yani işin hakikati) ise Allahm ilmine havale olunur.

Bu hadis hakkında.kaderi reddedenlerle,kabul edenler arasındaki fark şudur:Fıtrat,kaderi reddedenlere göre.İslâm'dır ve
onlara göre iki hadis birbirine zıttır.Kaderi kabul edenlere göre ise fitrat.yaratılırken onlardan alınmış olan ahd
(şözJdür.Bu takdirde ise.iki hadis müttefik olup.birbirine muhalif değildir. Ve böylece her iki hadisin de ayrı ayrı yeri
olmuş olur. [\[524\]](#)

22-Dediklerine Göre Sonu .Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,MBiriniz uykudan kalkınca, üç kere yıkamadan .ellerini su kabına sokmasın.Çünkü o, elinin nerede
gecelediğini (gece vücudunun neresine dokunduğunu) bilemez.[\[525\]](#)

dediğini rivayet ettiniz.Eğer "...çünkü o,elinin nerede gecelediğini bilemez." sözü olmasaydı, bu hadis (in manası) doğru
olabilirdi.Fakat hepimiz mutlaka,eli-nin; bedeninin,ayağının,kulağının,burnunun ve sair uzuvlarının gecelediği yerde
gecelediğini biliriz. Olsa olsa en kötüsü bir kimse eli ile fercine (avret yerine)do-kunmuş olabilir

Eğer bir kimse uyanık iken avret yerine dokunsa bu onun taharetini bozmaz. O halde bilmediği halde dokununca nasıl
olur (da bozulur)? Allah insanları bilmediği şeylerden mesul tutmaz. Çünkü uyuyan kimse,uykusunda sayıklayabilir
veya karısını boşaya-bilir yahut (küfrü icabettirecek şeyler söyleyerek) küfre girebilir,iftira edebilir.komşusunun hanımı
ile münasebette bulunabilir ve kendisine göre o,uykuda zina eden bir kimsedir.Sonra (uyanınca) bütün bunlardan dolayı
ne dünyevi ne de uhrevi hükümler bakımından mesul tutulmaz.muâhaze edilmez...

CEVAB:Biz deriz ki:Bu akılcının (en-nazzâr) bil diği bir ise bilmediği pekçoktur.

Fıkıhçıların çoğunun bu hadisle ve "Kim fercine (avret yerine) dokunursa abdest alsın.[\[526\]](#) hadisi ile amel ederek, gerek
uykuda, gerek uyanık iken fercine dokunmanın abdesti icabettireceğini kabul ettiklerini bilmiyor mu?

Mamafih biz, fakihlerin bu görüşünü kabul etmemekte ve ferce dokunmaktan dolayı emredilen abdestten kasdın elleri
yıkamak olduğunu, bunun da sebebinin ferclerin ha-des (küçük-büyük dışkı ve yel) ve necasetlerin çıkış yeri olduğunu
kabul etmekteyiz.

Aynı şekilde ateşte kızartılan etin yenmesinden dolayı olan abdest te[\[527\]](#) bize göre, elleri yağdan, kızartılan ve pişirilen
yemeklerden dolayı yıkamaktır.

Biz bunu pekçok yerde açıklamış ve bu husustaki delilleri zikretmeştik.

Ferce dokunmaktan dolayı olan abdestten maksat elleri yıkamak olunca, Rasûiullahın, uykudan uyanana kaba sokmadan
ellerini yıkamayı emrettiği de anlaşılmiş olur. Çünkü o kimse, elinin nerede gecelediğini bilmez. Belki o, uykusunda
fercine veya dübürüne (ön ve arka avret yerlerine) dokunur. Onun eline idrar damlası veya -uykudan önce cinsi
münasebette bulunmuşsa- meni bulaşmasından emin olunamaz. Böyle iken elini yıkamadan önce kaba sokarsa suyu
pisletmiş ve ifsad etmiş olur. [\[528\]](#)

Hadiste bilhassa, uyuyan kimse zikredilmiştir. Çünkü uyuyan kimsenin eli, bu yerler ve dübürüne farkında olmadan
dokunur...

Uyanık olan kimse ise, bu yerlerden birine dokunduğu ve eline bir pislik bulaştığı zaman, bunun farkında olur ve
durumunu bildiğinden ,elini kaba sokmadan veya yemekten ve musafaha etmeden Önce ellerini yıkar. [\[529\]](#)

23-Dediklerine Göre Sonü.Başını Hükümsüz Bırakan Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın (S.A.V) develerin yattığı yerlerde namaz kılmaktan nehyettiğini .çünkü develerin şeytandan yaratıldığını rivayet ettiniz[530]

Rasûlullahın develerin yatdığı yerlerde namaz kılmaktan nehyetmesi inkâr olunamaz.Taabbudî (ibadetlerle ilgili) hususlarda bu câizdir.Ama bunu , devenin şeytandan yaratılmasına bağlamanıza gelin-ce:Biliyoruz ki Rasûlullah da sığırın sığırdan,aün at-tan,arşanın arşandan,sineğin sinekten yaratıldığı gi-bi.devenin de deveden yaratıldığını (meydana geldiğini! hiHrml) bilir.

CEVABEN: Biz deriz ki:Rasûlullah olsun,başka-sı olsun devenin ancak deve yavruladığını;ve ne bir şeytanın deve,ne de bir devenin şeytan yavrulmayacağı bilir. (Rasûlullah) bize sadece, yaratılışın aslında, deve ile şeytanın müşterek bir cinsten yaratıldığını bildirmiştir.

Rasûlullahın başka bir hadisindeki,"Deve şeytanların cihetinden (tarafından) yaratılmıştır, "sözü de sana bunu gösterir.O (S.A.V) bununla,şeytanın canibini,şeytanın cihetini (tarafını) kasetmekte-dir.Tıpkı bunun gibi,"fulan göge vardı" denilir.Ya-ni,gök tarafma,gök canibine demektir.

Eğer şeytanın neslinden olsaydı,elbette Rasûlullah (S.A.V) devenin şeytanın neslinden veya neslinin kollarından veya soyundan yaratıldığını veya buna benzer birşey söylerdi.

Araplar dâima develerden bir cinsi,cinlere (elhûş)[531] nisbet edegelmiş ve "Cinnî deve (= îbilun hûşiyetun)" tabirini kullanmışlardır.Bu cins deve, develerin en huysuzu ve en azgındır..

Araplar,cinlerin el-Hûş beldesinde bir devesi olduğuna.bu devenin insanların develeri ile çiftleştiğine ve bu vahşi deveyi yavruladığına inanırlar.

Nitekim Ru'be de şöyle demiştir:

"Develerimiz Hûş diyarından geldi."

Bu görüşe göre devenin aslının bizzat cinlerden değil de .cinlerin devesinin yavrusundan olması müm-kündür.Rasûlullah da bu sebeple,"Şeytanların canibinden.." buyurmuş tur. Yani (bizzat cinlerden değil) onların tarafından,cihetinden demektir.

Bu ancak,cinlerin ve şeytanların varlığını inkar eden ve sadece gözü ile gördüğüne ve hisleri ile idrak ettiğine inanan kimsenin inkar edebileceği bir şeydir.Bu ise,zındıklardan ve felsefecilerden"Dehriy-ye=Materyalist" denilen bir zümrenin inancı (itikadı) dir.yoksa müslümanların itikadı değildir. [532]

24- Söylediklerine Göre Bir Kısmı Diğer Bir Kısmını Bozan Bir Hadis...

İDDİÂ: RasûluUahm (S.A.V) ."Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı,onların öldürülmesini emrederdim.Lâkin,onlardan sadece siyah olanların hepsini öldürün.[533] ve "Siyah (olan köpek) şeytandır."buyurduğunu rivayet ettiniz.

Sanki Rasûlullah (birinci) hadiste köpek cematını.bir cemaat (ünmet) oldukları için affetmekle beraber, (siyah köpeği) Jsadece siyah olduğu için veya şeytan olduğu için öldürtmektedir. Halbuki köpeklerin bir ümmet (cemaat) olmasında ise,ne onların Öldürülmesine mani olacak,ne de öldürülmelerini gerektirecek bir illet (sebepe) yoktur...

Sonra üstelik,Rasûlullahın (S.A.V) Medinede.bir tane bile kalmamak üzere bütün köpeklerin öldürülmelerini emrettiğini rivayet ettiniz.Köpekler bir ümmet olduğuna göre onları nasıl öldürtebilir?Onların ümmet olmaları.Rasûlullahı bundan menetmeli değil-miidi?

Bu durumda köpekleri affetmesinin illeü.aynı zamanda onları öldürtmesinin de illeti olmuş oluyor.

CEVAB:Biz deriz ki:Allahu taâlânın hayvanlardan yaratmış olduğu her cins,birer ümmettir.Köpekler,arşanlar,sığırlar,koyunlar,kannclar,çekirgeler

ve bunların benzerleri.insanlar gibi birer ümmettirler

Aynı şekilde cinler de bir ümmettir.Allahu taâlâ."Terde yürüyen hayvanların ve iki kanadıyla uçan kuşların hepsi de sizin gibi ümmetlerdir.

"(6.el-En'âm: 38) buyurmuştur.Yani onlar da saban ve akşam yemek ve nızık aramakta ve öldürücü şeylerden korunmakta biz insanlara benzerler,de-mektir.

Cinler de böyledir .Allah onlara,bize hitâb ettiği gibi hitâb etmiş ve"Ey insan ve cin t oplululuğu! içinizden size (ayetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşmakla uyarın) peygamberler gelmedi mi?" (6.el-En-âm:130) buyurmuştur.Eğer Rasûlullah,hangi halde olursa olsun köpeklerin öldürülmesini emretmiş olsaydı.bir ümmet yok olur.izi eseri kaybolurdu.Köpekler ise, avcılığına ilave ten, insanların evlerinin beklenmesinde.hayvanların ve ekinlerin korunmasında birçok faydalar sağlar. Çünkü bedevilerin ve ıssız ve çorak yerlerde yaşayanların çoğu sabah ve akşamları karınlarını ancak köpekler sayesinde doyururlar..Nitekim Allâhu taâlâ da "...avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin.."(5.el-Mâide:4) buyurmuştur.Bu ayette Allahın,köpeği çeşitli faydaları için yarattığına delâlet vardır.

Ebû Ubeyde (Ma'mer b.el-Musennâ) (-209) [534] anlatırdı:İki adam yolculuğa çıkmışlar.Birisinin yanında köpeği varmış .Hırsızlar bunlara hücum etmiş ve bu İki kişiden birisi onlarla mücadele etmiş ve yenilerek yakalanmış.Sonra başı dışarıda kalmak üzere toprağa gömülmüş.Kargalar ve yırtıcı kuşlar gelmişler, onu parçalamak ve gözlerini oymak için etrafında dönmeğe başlamışlar .Adamın yanındaki köpek bunu görünce,onun etrafındaki toprağı eşlemeğe başlamış ve onu oradan çıkarmış.Arkadaşı ise daha önce kaçmış ve onun yardımına koşmamış. (Ebû Ubeyd sözüne devam ederek şöyle demiştir:):Şâir bu hadise hakkında:

"Komşusu ve arkadaşı ondan kaçıyor,

Dövdüğü köpeği ise onun toprağı eşiyor." demiştir.

Fenalık edilerek dövülüp kovulmasına rağmen-sahibini korumak (köpeklerden başka] hiçbir hayvanda yoktur. Köpeklerin bu meziyeti hakkında anlatılanlar pekçoktur ve doğrudur.Biz bunları anlatıp sözü uzatmak istemiyoruz.

İbnu Abbâs 'm (R.A) da "Köpekler el-hınn'dan,[535] bir ümmettir. Onlar cinlerin zayıf olanlarıdır.Yemekte iken yanınıza gelirlerse,onlara yiyecek verin.El-bette onların da nefisleri vardır.- yani:onların gözleri; vardırıanların da canı çeker" buyurduğu gibi köpekler, Cinlerden veya yırtıcılardan bir ümmet olmaktan hâlî değildir.

Nefs.göz manasına (da) gelir.Nitekim falana nefis yani nazar değdi, denilir.

Yine İbnu Abbâs :'Yılanlar, cinlerden mesholu-nanlardır. Tıpkı maymunun İsrail oğullarının mesho-lunmasından meydana gelmesi gibi.Aynı şekilde köpeklerin de böyle (mesholunmuş cin) olması uzak (bir j ihtimal) değildir.

İşte bu gibi hususlar düşünce,kıyas ve akılla kavranamaz.Ancak Rasûlullahı veya Rasûlullahı görüp işitenlerin (Ashabın) söyledikleriyle anlaşılabilir. Çünkü onlar bu gibi meselelerde ancak Rasûlullahtan veya Rasûlullahı işiten birinden işittikleri ile veya geçmiş mukaddes kitapların doğru haberleri ile . hüküm verirler.

Bu husus farzlarla veya sünnetlerle ilgili bir me- ; sele değildir.Köpeklerin yırtıcı hayvanlardan.cinlerden veya memsûh (mesholunmuş) olmasından dolayı bize herhangi bir kusur veya noksanlık gelmez.

Eğer yırtıcı hayvanlardan ise.o zaman sadece onlardan siyah olanların öldürülmesini emretmiş ve onların şeytan olduğunu söylemiştir. Çünkü köpeklerin simsiyah olanları,insanlara en zararlı olanı ve en ısırganıdır. Kuduz hastalığı da ençok onlarda olur.Üstelik o faydası en az olan ve beççiliği en kötü olandır.Avlan-maktan en uzak (kabiliyetsiz) olan ve en çok uyuklayan da odur.

(Siyah köpek) şeytandır" sözü ile Rasûlullah,onun köpeklerin en kötüsü ve en şerlisi olduğunu ifade etmek istemiştir.Tıpkı,"Falan azgın bir şeytandan başka birşey değildir.", "O ancak parçalayıcı bir arslandır.", "O parçalayıcı bir kurttur."denildiği gi-bi.Bu sözlerle sadece,o kimsenin bunlara benzediği kastedilir.

Eğer köpek cinlerden ise,veya cinlerden memsuh (meshedümiş) ise,bu takdirde "Köpeklerin siyahı,şey~ tanlarıdır.Onları zararlarından ötürü öldürün."de-mek istemiştir. Şey tan ise cinlerin azgın ve isyankar olanlarıdır.el-Hırn ise, cinlerin zayıf olanlarıdır ve cinlerden daha zayıftır.

Rasûlullahı Medine'nin köpeklerini öldürtme-sine gelince:Bunda onun"Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı,onların öldürülmesini emreder-dirn."sözünü nakzedecek birşey yoktur.Çünkü Medine O'nun zamanında meleklerin vahiy indirdiği yer idi.Meleklerin ise,içinde köpek veya resim bulunan eve girmediği Rasûlullahtan rivayet

edilmiştir.

Bana Muhammed b.Hâlid b.Hıdâş tahdis etti (ve) dedi:Bana Müslim b.Kuteybe,Yûnus b.ebî İshak'dan,o da Mucâhid'den ,o da Ebû Hurayra'dan (R.A),o da Rasûluüahtan (S.A.V) tahdis etü ki (Rasûlullah) şöyle buyurmuştur:İcibrâîl bana "Dün gece senin huzuruna girmekten beni ancak,evinin kapısındaki resimli örtü ve evindeki köpek menetmiştir.Emretde köpeği çıkarsınlar."dedi.[536]

Bahsi geçen köpek ise.Hasan ve Hüseyin'in (RA) sedirlerinin (en-nadad) altında duran yavru (enik) idi.

Bu (hadis) aynı zamanda köpeğin.evlerde olduğu gibi, şehirlerde de bulundurulmasının mekruh görüldüğüne delildir. Rasûlullah da .köpeklerin tamamen öldürülmesini veya hiç olmazsa Medine'ye yakın olanlarının azaltılmasını emretmiş,mel eklerin iniş yerine ve vahyin nüzul ettiği yere uzak olan diğer köpeklere ise dokunmamıştır.

EBÛ MUHAMMED: en-nadad,sedir demektir. Çünkü elbiseler onun üzerine dürülüp.yerleştirilir.fyani yerleştirmek manasına gelen (nadade) filinden müştakdır). [537]

25-Dediklerine Göre Başı Sonunu İfsad Eden (Bozan) Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Beş fâsık vardır ki Harem (Mekke hududlan) dâhilinde de,bu hududlan haricinde de Öldürülür:Karga,çaylak veya akbaba, köpek .yılan ve fare ... [538]

Eğer,"...şu beş hayvanı ve onlara,Üaveten şu beş hayvanı da öldürün." demiş olsaydı.bu taabbudî (ibadetlerle alâkalı) bir hüküm olduğu için öldürülmeleri caiz olurdu.Ama mezkûr hayvanların.fâsık oldukları' için öldürülmesine gelince, bu caiz değildir. Çünkü fisk veya hidayeti bu gibi şeyler için düşünmek uygun değildir.Yılan ,çıyan,yırtıcı hayvanlar ve kuşlar şeytan değildirlir .Yahut kendisi için fisk (günah) ve hidayet sözkonusu olan insan veya cin de değildirlir.

CEVAB: Biz deriz ki:Yılan,çıyan,yırtıcı hayvanlar ve kuşlar için,isyân veya tâatın mevzubahis olamayacağına dair bir itikad (inanç) Allah'ın kitabına (Kur'an'a),Peygamberlerine,ve Allah'ın gönderdiği geçmiş kitaplara muhalif bir inançtır.Çünkü Allahu Te âlâ bize Süleyman 'dan (A.S),onun,(hüdhüd) kuşufnu) göremeyince,Hüdhüd'ü neye (yerinde) göremiyo-rum.yoksa gâiblerden rai oldu?Ya (gecikmesine dâir) açık bir mazeret getirir,ya da mutlaka onu şiddetli bir azaba maruz bırakınm.veya onu keserim." (27.en-Neml:20,21) buyurduğunu haber vermiştir.

Âyetteki "...açık bir delil" den maksat, açık bir mazeret ve kayboluşunun ve gecikmesinin sebebidir. .

Süleyman'ın (Â.S) hüdhüd'e ancak bir günahtan veya isyandan dolayı azab etmesi caizdir.Günahlara ve isyankârlıklara,fisk denilir ve âsî denilmesi caiz olan bir kimseye fâsık demek de caizdir.

Sonra Allahu taâlâ,Hüdhüd'ün,Süleyman'dan (A.S),özür diledikten sonra"Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe'den çok sağlam ve iyi haber getirdim.Ben bir kadın buldum.Sebe' halkına padişahlık yapıyor,kendisine herşey verilmiş.Muhteşem bir de tahtı var.Onun ve kavminin Allah'a değil,güneşe taptıklarını gördüm.Şeytan onlara amellerini güzel göstermiş.böylece kendilerini hak yoldan sapıtmış da .doğru yola giremiyor-lar.(Şeytan onlara amellerini güzel gösterdi ki) göklerde ve yerde gizli olanı meydana çıkaran.giz-ledikleri ve açıkladıkları şeylerin hepsini bilen Allah'a secde etmeslnler.(23.en-Neml:22-25) dediğini hikâye etmiştir.

Eğer bu (kıssa) hukemâ sözü olsaydı,hele Peygamber sözü olsaydı bile,yine de güzel bir söz, etkileyici bir nasihat ve apaçık bir delil olurdu.Bu durumda hüdhüd'ün muti (itaatkâr),âsî.fâsık ve muhtedî (hidayete ermiş) olması nasıl caiz olmaz..!

Yine Cenâb-ı Hak,bu sûrede (en-Neml) karıncadan bahsederken şöyle byurmuştur:"Süleyman,ba-bası Dâvuda vâris oldu.ve dedi ki:"Ey insanlar bize kuşdili öğretildi."(27.en-Neml:16) Burada Süleyman (A.S) kuşların insanlar gibi konuştuğunu söylemektedir.

Yine Allah'u taâlâ:"Nihayet karınca vadisine varınca,bir karınca şöyle dedi:Ey karıncalar ...ilâh"(27.en-Neml: 18) buyurmuş ve burada karıncalan insanlar gibi konuşturmıştır.

Aynı şekilde"Hiçbir varlık yoktur ki, O'nu hamd ile teşbih etmesin.Fakat siz onların teşbihini anlayamazsınız!"(34.Sebe:10) ve "Ey dağlar ve kuşlar, Dâvud ile beraber teşbih edin." (34,Sebe; 10) buyurmuştur.

EBÛ MUHAMMED :Tevratta da şunu oku-dum:Nûh (A.S) (tufandan)kırk gün sonra yapmış olduğu geminin penceresini açmış, sonra kargayı salmış. Karga gitmiş ve sular yeryüzünden çekilinceye kadar dönmemiş..Bunun üzerine tekrar tekrar güvercini göndermiş .Akşam olunca güvercin,gagasında bir zeytin yaprağı ile dönmüş.Nûh (A.S) da bundan, yeryüzünde suyun azalmış olduğunu anlamış, Nûh (A.S.) da Allah'a güvercinin boynuna (renkli tüylerin meydana getirdiği) bir gerdanlık ve ayaklarına da renk(li tüylerden süs) vermesi için dua etmiş.

EBÛ MUHAMMED: Yine Tevrat'ta, Allah'ın, yarattığı zaman Âdem'e: "Firdevs (cennetin)in ağaçların^ dan dilediğin (meyvayı) ye. Ancak hayır ve şer ilmi ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün ölürsün. -Yani: -Ölen bir kimsenin haline dönersin-" demiş olduğunu okudum.

Yılan, karada yaşayan hayvanların en kötüsü [\[539\]](#)idi. Kadına (Havva'ya) "eğer o ağaçtan yerseniz, ikiniz de (asla) ölmezsiniz. Gözleriniz açıılır. Birer (ölümsüz) ilah olursunuz. Hayrı ve şerri bilirsiniz" dedi. Kadın ağacın meyvasından alıp yedi. Eşine de yedirdi. Bunun üzerine ikisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak bir halde olduklarını anladılar. Hemen incir ağacının yapraklarından aldılar ve onlardan izar (vücudun alt kısmını örten elbise) yaptılar.

Sonra ortalık aydınlanınca Âdem ve eşi Cennetteki bir ağaca gizlendikleri sırada Allahu taalanın sesini işittiler. Allah onları çağırdı.

Âdem: Firdevs (cennetin) de sesini işittim. Kendimin çıplak olduğunu gördüm ve senden gizlendim." dedi.

Allah (C.C.): "Sana, senin çıplak olduğunu kim gösterdi? Demek ki sen, seni menettiğim ağaçtan yemişsin" dedi.

Âdem: (Eşim olan) kadın yedirtti bana! dedi.

Kadın (Havva): Bana da yılan yedirtti, dedi.

Bunun üzerine Allah yılanı: "Yaptığın bu kötülükten dolayı., sen lanetlendin. Bundan sonra karnının üzerinde (sürünerek) yürüyeceksin ve toprak yiyeceksin. Seninle, kadın ve onun çocukları arasını bozacağım. Onlar senin başını ezecekler, sen de onların topuklarından sokacaksın" dedi.

Kadına da: - Sana gelince, senin gebelik (müddetin) i ve doğum sancılarını arttıracam. Sen çocuklarını acı ve elem ile dünyaya getireceksin. Kocana geleceksin ve o, sana hakim olacak" dedi.

Âdem'e de: "Senin yüzünden yeryüzü lanetlenmiştir. Toprak deve dikenini ve diğer dikenleri bitirecek. Sen de yiyeceğini topraktan, güçlülükle ve alnın terleyerek elde edeceksin. Toprak'tan olduğun için, neticede toprağa döneceksin" dedi.

EBÛ MUHAMMED: Yılanın (Havva'yı) saptırıp, aldattığını, Allah'ın da yılanı lanet ettiğini, onun yaradılışını değiştirdiğini ve toprağı onun yiyeceğı yaptığını görmüyor musun? Şimdi bu yılanın keza Nuh'a (A.S.)

isyanından dolayı karganın- fasık ve asi olarak isimlendirilmesi caiz olmaz mı?

Ehl-i nazar (düşünürler, akılcılar) Nuh'dan ayrılıp gittiği için kargaya "Ayrılık kargası" dendiğini kabul etmişler ve bu sebepten onu uğursuz saymışlar, karga bağırınca, bunun ayrılık ve gurbete işaret olduğuna inanmışlardır. "Gurbet" kelimesini de karganın isminden (gurab) çıkarmışlardır.

(Mesela): "Onu uzak bir yere attım=kazaftuhu nevan gurbeten" ve "Bu yabani bir koyundur haza şaun muğarrabun (veya muğribun)" ve "Ankaun muğribun"[\[540\]](#)derler. Muğrib, uzaktan gelen demektir. Bununla kartalı kastederler.

Bunların hepsi de, el-gurab (=karga) isminden Nuh (A.S.)u terkettiği ve ondan ayrıldığı için- müştaktır (türemiştir.)

EBÛ MUHAMMED: Anlattıklarımıza diğer bir delil de, Muhammed b. Sinan el-Avfi'nin Abdullah b. el-Haris b. Ebza el-Mekki'den, onun da annesi Raita binti Müslim'den, o da babasından olmak üzere rivayet ettiği hadistir. (Raita'nın babası Müslim [\[541\]](#)şöyle demiştir): Rasulullah ile beraber Huneyn'de bulundum. Bana, "Senin adın nedir?" dedi. Ben: "Gurab" dedim. (Bana) Senin adın "Müslim" olsun, dedi.

Karganın fasıklığından ve isyankarlığından dolayı Rasulullah, onun isminin Gurab (=Karga) olmasından hoşlanmamıştır ve ona Gurab kelimesinin manasının zıddına olarak Müslim adını vermiştir. Çünkü karga asidir, Müslim ise itaatkardır ve (Müslim) ismi, itaat ve boyun eğme manasına gelen el-istislamdan alınmıştır. Bu kitapta daha önce de anlattığımız gibi, Rasulullah (S.A.V.) güzel ismi sever, çirkin isimden hoşlanmazdı.[\[542\]](#)

Eğer biz, yılan, karga, fare için itaat ve ma'siyye-tin (günahkarlığın) caiz olduğuna dair, müslümanların kabul ettikleri

görüŖü terkedip Arap kelimasında ve dilinde caiz olana baksak yine de bizim, bu saydığımız Ŗeylerden herrjirisine fasık dememiz caiz olur. Çünkü fisk, insanlara karşı gelip isyan etmek ve onları incitmek demektir.

Mesela: Hurma kabuğundan çıkınca "Fasakat-i'r-rutbatu" denilir. Bir Ŗeyden çıkan herŖeye de fasık denilir. Allâhu taala da: "... yalnız İblis, cinden idi de Rabbiuın emrinden çıktı" (18 el-Kehf: 50) buyurmuŖtur. "Fefesaka an emri rabbih" yani: Rabbinin emrinden ve taatinden dıŖarı çıktı, demektir.

Yılan insanlara karşı deliğinden çıkar, onların yiyeceklerini karıŖtırır, onları ağızına alıp ısırır, içeceklerin içine ağızını sokup içer ve tükürüğünü bırakır. Fare de aynı Ŗekildedir. Deliğinden çıkar, onların yiyeceklerine zarar verir, elbiselerini kemirir, lambayı devirerek . evde yangın çıkarır. Yer haŖeratı arasında fareden daha zararlısı yoktur.

Karga da, devenin semerinin sürtmesinden dolayı meydana gelen yaranın üstüne konar, yarayı gagalar ve neticede deveyi öldürür. Bu sebeple araplar kargaya "İbnu Daye (veya İbnu Deye)" derler. [543] Karga hayırdan uzaktır ve insanların yiyeceklerini de kapıp kaçar.

Köpekde ısırır ve yaralar. Saldırgan ve yırtıcı olan diğerk hayvanlar da böyledir.

Bunların hepsine de, insanlara saldırdıkları ve onlara zarar verdikleri için, fasık denebilir.

Bu hayvanlardan herhangi birisinin taat veya ma'siyete nisbet edilmesinin çirkin olduğunu söyle dikleri zaman, (bizim aıkladığimiz bu hususlar) onların akıllarına gelmedi mi?! [544]

26- Düşüncenin Yalanladığını İleri Sürdükleri Bir Hadis...

İDDİA: Rasulallahın, zırhı birkaç sa' arpa[545]karşılığında bir yahudide rehin iken vefat ettiğini [546]rivayet ettiniz.

Fesubhanallah..! Müslümanlardan (O'na) yardım edecek, ikram edecek ve borç verecek biri yok muydu? Halbuki Allah (C.C.) onların mallarını, gelirlerini çoğaltmış, onlara birçok beldeyi fethetmeyi nasib etmiş, Yemen'in bir ucuyla Bahreyn'in ve Uman'ın bir ucu arasındaki yerlerin ve Necid ile Hicaz'ın çorak top-raklanını(n gelirlerini) toplamışlardı. Üstelik Osman, Abdurrahman ve emsalleri gibi (zengin) sahabenin malları da vardı. Onlar neredeydi?!

Bu bir yalandır. Bunu söyleyen, Rasulallahı zühd ve fakr ile medhetmek istemiştir. (Fakat) Peygamberler böyle medhedilmez..!

Orduları teçhiz eden (donatan), yüzlerce kurbanlık deve ve sığırı önüne katıp süren bir kimse, Allah i kendisine Fedek ve diğerklerini ganimet olarak vermiş ; iken nasıl aç kalır?

Malik b. Enes, Ebû'z-Zubeyr'den, o da Cabir'den (RA.) naklen anlattı ki Cabir (RA.) şöyle demiştir: "Ka-sulullah Hudeybiye'de yedi kişiye bir deve olmak üzere, yetmiş deve boğazladı[547] (Müşriklerin mani olduğı umresinin yerine yaptığı Umratu'l-kada (kaza umresijda almış deveyifkurban etmek için)önüne katmıştı

Keza Aliye'de[548] birbirine yakın yedi bahçeyi vakfeden bir kimse nasıl aç kalır? Sonra bununla beraber, nasıl olur kendisine birkaç sa' borç arpa verecek birini bulamaz da zırhını rehin verir?

CEVAP: Biz deriz ki: Bunda öyle büyütülecek, hele inkar edilecek birŖey yoktur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) mallan için başkalarını kendi nefesine tercih eder, onları aŖhabından gerekenlere, fakirlere ve miskinlere ayırır, müs-lümanların başına gelen felaketlerde yardımda bulunur, hiçbir yardım isteyeniy geri çevirmez, bulduğı zaman da mutlaka çok verir, birbiri üstüne iki dirhemi koy(up biriktir)mezdi.

(Birgün) Ummu Seleme (R.A.)): "Ya Rasulallah! sizi renginiz değımiş görüyorum, yoksa hastalıktan mı?" diye kendisine sorunca, Rasulallah: "Hayır, Fakat Ŗu dün gelen yedi dinar yok mu, onları yatağın altında unutmuşum ve taksim ed(ip dağıt)madan geceledim (o yüzden)" dedi. [549]

Hız. AiŖe (R.A.)de Rasulallahın vefatına ağılarken, "Yumuşak yatak üzerinde uyumamış ve arpa ekmeğı ile doymamış olana babam feda...! [550] demiştir.

Hız. AiŖe'nin bu sözü iki ihtimalden hâli değıldir:

Ya, Rasulallah elindeki başkalarına vermiş ve kendini doyuracak birşey kalmamış olabilir ki, bu onun me-zivyetlerinden birisidir. Allahu teâlâ da: "...kendileri muhtaç olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler.*" (59 el-Haşr:9) buyurmuştur.

Yahud Rasûlullahın ne arpa ekmeğinden, ne de diğerlerinden doyusıya kadar yememiş olması mümkündür. Çünkü o, aşın olarak karın doyurmaktan hoşlanmazdı. Salih kişilerden ve abidlerden pek çoğu da bundan hoşlanmazlardı. Rasulallah ise, faziletçe onların en üstünü ve onları (bu konuda) geçmeye en layık kişidir.

Bize Ebû'l-Hattab tahdis etti (ve) dedi: Bize Ebu Asım Ubeydullah b. Abdillâh haber verdi (ve) dedi: Bize el-Muhabber b. Harun [551]Ebu Yezid el-Mede-ni'den, o da Abdurrahman b. el-Murakkı'dan haber verdi. (el-Murakkı) Rasûlullahın, "Allah mideden daha kötü. doldurulan bir kab yaratmamıştır. Eğer mutlaka mideyi doldurmak gerekiyorsa, onun üçte birini yemeğe, üçte birini içecek (suy)a, üçte birini de nefes(iniz)e ayınn." [552]buyurduğunu, nakletmiş tir.

Malik b. Dinar da (-130) [553]Müslüman me'bureye (iğne yutmuşa) benzer, demiştir Yani: Yiyeceğinin içersinde iğne yutmuş olan ve yem yediği zaman azıcık yiyen , yediği de belli olmayan bir hayvana benzer, demek istemiştir.

İbnu Ömer'e (TLA.) "Cevarişne" den [554]bahsedilmiş; İbnu Ömer: Ne yapayım onu. Ben şu günden beridir karnımı doyummuş değilim ki! demiştir. Ya-ni:Ben yemeği, canım daha yemek istediği halde bira kırım" demek istiyor. el-Hasen (el-Basri) (22-110), [555]yemek yerken yanına vardığı bir adama: 'Yemeğine devam et! dedi.

(Adam): Tamam, yedim. Artık hiçbir şeye iştah duymuyorum, deyince, el-Hasen: "Fesubhanallah! Hiç insan, birşeye iştahı kalmayınca kadar yer mi?" dedi.

Malik b. Dinar veya başka birisi: "Keşke rızkım bir taşta olsa da onu emsem. Gerçekten ben, helaya çok girmekten dolayı Allahu taaladan utanır oldum" demiştir.

Bekr b. Abdillâh (-108) [556] Açlığı toklukla de-ğişinceye, kıymetli elbise giymeyinceye, ancak, el yıkamayı gerektirmeyecek (sade) yiyecekleri yiyinceye kadar, hayattan tad alamadım" demiştir.

Hız. Aişe de Rasûlullahın vefatına ağlarken: 'Yumuşak yatak üzerinde uyumamış ve arpa ekmeği ile doymamış olana babam feda..! demiştir. Halbuki Rasulallah buğday ekmeği de yiyordu, arpa ekmeği de.Şu kadar ki, ne buğday ekmeğini, ne de arpa ekmeğini (zikrettiğimiz) ya birinci ya da ikinci ihtimalden dolayı karnı doyusıya kadar yemiyordu.

Hız. Aişe yiyeceklerin en kabasını zikretmiş ve "Kaba olmasına rağmen* yine de kamını ekmekle doyumazsa, diğerleri ile karnımı doyumaması daha evladır" demek istemiştir.

Hız. Ömer (RA.), "Eğer dilesydim, kebablar, hardal ve kuru üzümle yapılan katıklar (=sınab), deve göğüsleri ye hörgüçlerinden (yemekler) hazırlatırdım ve yine: Eğer isteseydim körpe bir hayvan emrederdim, kesilirdi. İnce un emrederdim, elenirdi. Yine kuru üzüm emrederdim, et yağının içine konur ve ceylan yavrusunun kanı gibi olurdu. Ve buna benzer şeyler emrederdim. Fakat ben Allah'ın (C.C.) bir kav-me:"Dünya hayatınızda bütün nimetlerinizi yaşayıp bitirdiniz ve bunlarla safa sürdürdünüz. Artık bugün alçaltıcı bir azab ile cezalandırılacaksınız" (46 el-Ahkaf: 20) dediğini işittim" demiştir.

Cimri zenginlerin başına öyle zamanlar gelir ki, hiç mal gelmez ve malı mülkü, ev eşyası, alacakları olduğu halde borç alacak, rehin verecek kadar muhtaç kalır.

O halde bir dirhemi bile kalmayan ve yardım etmekten kendisine bir lokma bile kalmayan (Rasululla-hın) hali nice olur?

Müslümanlar ve Ashabın servet sahipleri onun yiyecek ihtiyacını o söylemez ve onlara bunu açmazken- nasıl bilebilirler?..

Bazan biz bu durumu, kendimizde ve başkalarında da görebiliriz.

Mesela bazan biz birşeye ihtiyacı olan birini görürüz. Bu adam ne çocuğuna, ne ailesine ne de komşusuna gidip birşey söylemez, kıymetli şeylerini satar, uzak ve yabancı kimselerden borç alır.

Rasulullah zırhını yahudiye rehin bırakmıştır, çünkü yahudiler Rasulallah zamanında gıda maddeleri satarlardı. Müslümanlar ise, Rasulallah kendilerini ihtikardan nehyettiği için yiyecek satmazlardı.[557]

Bu hadiste, onları inkara sevkedecek ne var ki buna şaşıklarını izhar ediyorlar, hatta dinsizler[558] bundan dolayı(rehin hadisinin ravisi) el-A'meş'i hadis uydurmakla itham ediyorlar?! [559]

27- Kıyasın İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİA: RasuluUahm Amr b. el-As'a (R.A.) bir topluluk arasında hakimlik yapmasını emrettiğini, Amr b. el-As'm Rasuluüaha: "Sen varken mi hakimlik yapacağım?" dediğini, Rasulullahin da cevaben: "Onların aralarında hüküm ver. Eğer (hükümde) İsalet edersen sana on sevap, hata edersen bir sevap var" dediğini [560]rivayet ettiniz.

Allanın (sizin dediğiniz şekilde) sevab vermesi caiz değildir. Çünkü Amr'ın hakikata uygun olan ile, hatalı olan içtihadı aynı icühaddir. Onun verdiği hükümde isabet etmesi şart değildir. Ona gereken sadece icthad etmektir. O doğruya isabet ederken olduğu gibi hatalı bir icthad yaparken de aynı şekilde çalışmakta, bu işe aynı şekilde eğilmekte ve ehemmiyet vermekte ve aynı derecede meşakkate katlanmaktadır. O halde neye göre iki icthaddan birisine bir, diğerine on sevab verilecek?

CEVAB: Biz deriz ki, doğruya muvafık olan bir icthad, hatalı bir icthad gibi değildir. Eğer bu icthad, istinad ettiği (çalışma, gayret, meşakkatlara katlanma gibi) esaslara göre değerlendirilseydi. Yahudiler, Hris-tiyanlar, Mecusiler ve Müslümanlar (keza) çeşitli iikir ve görüş sahipleri de -icthad edip kendilerini ve kafalarını yorduktan sonra, şahsi kanaatlarına göre kendilerinin haklı, muhaliflerinin ise hatalı oldukları neticesine vardıkları zaman- birbirinden farksız olurlardı.

EBÜ MUHAMMED: Lakin, biz deriz M, her ferdin içtihadının ötesinde, bir de Allah'ın tevfiği (muvaffak kılması) mevzuubahistir. Bu mevzuda söz uzar. Burası ise onun yeri değildir.

Eğer adamın biri, kaybolan herhangi birşeyini araştırması için iki adam gönderse ve onlara.aramakta son gayretlerini ve ciddiyetlerini göstermelerini emretse, buldukları takdirde onlara mükafat vereceğini vaadetse, onlardan birisi aramak için elli fersah yol gitse, kendirli yorsa, geceyi uykusuz geçirse fakat eli boş dönse, diğeri ise rahat bir şekilde bir fersah yol gitse ve kaybolan şeyi bularak geri dönse -evvelkinin, kayıp eşyayı bulandan daha çok meşakkatlara katlanmış olmasına, gayret etmesine rağmen- bol aüyye ve ihsana, bu iki adamdan, mutlaka kaybolan şeyi bulan hak kazanır.

Eğer (çalışma ve gayret bakımından) eşit olurlarsa, (mükafatın, bulana veyahut da, isabet eden müctehide) verilmesi evleviyetle caiz olur.

İnsanlar amel bakımından eşit olabilirler. Allah da bunlardan dilediğini üstün kılar. Çünkü kimsenin Allah (C.C.) üzerinde ne bir alacağı ne de ondan yana (isteyeceği) bir hakkı vardır.

EBÜ MUHAMMED: İncil'de okudum. Hz. İsa (A.S.), havarilerine şöyle demiştir: "...Gökyüzünün melekûtu, bir adama benzer. Adam sabahın alaca karanlığında üzüm bağı için amele tutmak ister. Her bir ameleye günde bir dinar vereceğini söyler. Sonra ameleleri bağa salar. Üc saat arae oaga gidin, ben size layık olan ücreti vereceğim" der. Onlar giderler. Altı saat sonra, dokuz saat sonra ve onbir saat sonra hep çıkar ve aynı şekilde davranır. Akşam olunca kahyasına: "İşçilere ücretlerini ver, sonra en son gelenden başla, ilk gelenlere kadar tekrar-ver. Verirken aralarını eşit kıl?" der. (İşçilerjhaklarını alınca, bağ sahibine kızarlar ve: "Şu en son gelenler sadece bir saat çalıştıkları halde, ücrette onları bize eşit kıldın." derler. Bağ sahibi: "Şüphesiz ben size zulmetmedim (hakkınızı yemedim). Size şart koştuğum ücreti verdim. Diğerlerine ise cömerd davrandım. Mal benim malım, dilediğimi yaparım" der. İşte böylece evvelkiler sonuncu, sonuncular da birinci olmuş olurlar [561]

28- Birbirine Uymadığını Söyledikleri İki Hadis...

İDDİA: Rasulullahın (S.A.V.), "Kim bir iyilik yapmağa karar verir, o iyiliği yaşamazsa, ona sadece bir sevap yazılır. Kim bu iyiliği işlerse (o takdirde) ona, on sevap yazılır. [562] buyurduğunu, (başka bir hadiste de):

"Kişinin niyyeti [563]amelinden hayırlıdır. [564]dediğini rivayet ettiniz.

Birinci hadiste niyyet, amelden aşağı bir derecede: ikinci hadiste ise niyyet amelden üstün olmuş oluyor. Bu ise bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki burada -Allah'a hamdolsun-herhangi bir çelişki yoktur.

Bir iyilik yapmağa niyetlenen onu yapmadığı zaman, onu yapan kimseden farklıdır. Çünkü iyilik yapmağa niyetlenen onu yapmamıştır, iyiliği yapan ise, onu yapmadan, önce niyet eder, sonra (o) iyiliği yapar.

"Kişinin niyeti, amelinden hayırlıdır." sözüne gelince: Hiç şüphesiz Allah mü'mini, niyeti ile ebedi Cennetlik kılar, ameliyle değil! Eğer ameline göre mükafat verilseydi, o kimsenin (Cennette) ebedi olmaması gerekirdi. Çünkü o, muayyen seneler müddetince amel etmiştir. Onun karşılığı da, ya amel ettiği müddet kadar, ya da onun birkaç misli olur. Halbuki Allah onu, niyeti ile ebedi kılar. Çünkü o, eğer Allah kendisini ebediyen baki kılacak olsaydı, ebediyen Allah'a itaat etmeğe niyet etmişti. Ne zaman onu bu niyeti ile efat ettirirse, onun karşılığını verir.

Kafir de böyledir. Niyeti amelinden kötüdür. Çünkü o - eğer Allah kendisini ebedi kılacak olsaydı-küfürde kalmağa niyetlidir. Allah da onu, bu niyeti ile öldürünce, bu niyetine göre onu cezalandırır.[565]

29- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ve Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA: Rasullullahm, Bedir kuyusu başında durup, "Ey Utbe b. Rabia, ey Şeybe b. Rabia, ey fül-lan, ey ful an..! Rabbinizin size va'dettiği (azabı)ni hak olarak buldunuz mu? Biz Rabbinizin bize va'dettiği (zaferi) hak olarak bulduk" dediğini, kendisine (ölülerle mi konuşuyorsun?) denilince, "Nefsim elinde olana yemin ederim ki onlar, sizin İştittığınız gibi (söylediklerimi) iştirirler.[566] dediğini rivayet ettiniz. Halbuki Allah (C.C.) kendisine; "...sen kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın..." (35, Faür, 22) ve "...muhakkak ki sen ölümlere duyuramazsın." (30, er-Rum, 52) buyurmuştur.

Sonra Rasullullahm Ahzab günü: "Ey çürümüş cesedlerin ve fani ruhların Rabbi olan Allahımı" dediğini,

İbnu Abbas'a (R.A.), ruhların cesedlerini ter-kedince nerede buldukları, çürüyünce cesedlerin nereye gittiği sorulunca: "Lambanın ışığı, lamba sönmünce nereye gider, göz kör olunca, görme duyusu nereye gider ve hastalanınca, sağlam vücut nereye gider?!" dediğini rivayet ettiniz.

Bunlar hiçbir yere gitmezler. İşte cesedi terketti-ği zaman ruhlar da böyledir. Bu ise ne Rasullullahm, "Şüphesiz onlar sizin iştittığınız gibi iştirirler[567] sözüne, ne de sizin kabir azabı ile ilgili rivayetinize benzemektedir.

CEVAB: Biz deriz ki: Akıl, düşünce (nazar), Kur'an ve Hadise göre ; Allah'ın cesedler çürüdüktan, kemikler parçalandıktan sonra kabirdekileri diriltmesi nasıl mümkün ise; yine akıl, düşünce, Kur'an ve Hadis'e göre onların öldükten sonra Berzah aleminde azabolunmalan da doğrudur.

Kur'an'a gelince: Allahu Taala şöyle buyurur: "Onlar sabah ve akşam ateşe arzedilecekler. Kıyamet koptuğu gün de: "Fir'avunun kavmini en şiddetli azaba sokun." denilecektir. (40 el-Mü'min, 46)

Onlar öldükten sonra -Kıyameten önce- sabah akşam ateşe sokulurlar. Kıyamet günü ise, azabın en şiddetlisine duçar olurlar.

Yine Allah (C.C): "Sakın Allah yolunda öldürülenleri ölümler sanma. Doğrusu onlar Rableri katında diridirler, cennet meyvalarından rızıklanırlar. Onlar Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinçlidirler ve arkalarından kendilerine şehidlik rütbesi İle katılmayan mücahidler hakkında şunu müjdelemek isterler: Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır." (3 AH İmran: 169, 170) buyurmuştur.

Bu, Allah'ın Bedir şehidlerine has kıldığı birşey-dir. Onların cesedleri, kanalın kazılması esnasında taptaze olarak çıkarılmıştı. Öyle ki birisi: "Bunu gördükten sonra artık hiçbir şeyi inkar edemeyiz (inkarcı olamayız)" demiştir.

Bana Muhammed b. Ubeyd, İbnu Uyeyne'den, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Cabir'den (R.A.) tahdis etti ki (Cabir şöyle) demiştir: Muaviye (RA.) kazdırmış olduğu kaynağın suyunu (kanal ile) akıtmak istediği vakit -Süfyan b. Uyeyne bu kaynağın Medine'deki Ebu'z-Ziyad suyu olduğunu söylemiştir- Medine'de, "Kimin harpte öldürülmüş bir kimesesi varsa, ölüsünfü al-mağ'a gelsin" diye ilan ettiler. (Cabir) dedi: Biz de Bedir Şehidlerine gittik. Birisinin ayağına bel[568] isabet etmiş ve kanı damlamış olduğu halde onları (katılma-mış bir halde) taptaze çıkardık. Ebu Said el-Hudri fbu hadise karşısında): "Bundan sonra ebediyen hiçbir münkir inkarcılık edemez" dedi.

Aişe b. Talha [569]rüyasında babasını görmüş, babası ona: "Ey kızcağızım! Benim yerimi değiştirin. Rutubet bana zarar veriyor." demiş. Kızı otuz veya ona yakın sene sonra, babasını taptaze, hiç bozulmamış bir halde, bu ıslak yerden çıkarmış ve Basra'da, el-Hic-riyyin'e[570] defnetmiş tir.

Babasının (kabirden) çıkarılması işini, Abdurrahman b. Selame et-Teymi üzerine almıştır.

Bunlar o kadar meşhur şeylerdir ki, gözle görmüş olmamızdan farksızdır. O halde, bu şekilde şehid-lerin diri olup, Rableri katında nızıklanmaları caiz olunca, keza onların ferahlanmaları ve sevinmeleri caiz olunca, onlarla harbeden ve onları öldüren düşmanlarının da diri olup, ateşle azaba uğramaları niçin caiz olmasın?!

Onların diri olmaları, mümkün olunca, işitmeleri niçin mümkün olmasın? Üstelik bunu Rasulullah (S.A.V.) bildirmiştir ve onun sözü mutlaka doğrudur.

Hadislere gelince : Rasulullahın Cafer b. ebi Talib [571] hakkında: "O, cennette meleklerle beraber uçmaktadır." buyurması, onu "zu'I-cenahayn=iki kanatlı" diye isimlendirmesi [572] Rasulullahın Mün-ker ve Nekir (melekleri) ve kabir azabı hakkındaki bir-çek hadisleri ve "Hayatın ve ölümün fitnesinden[573] kabir azabından [574]ve Mesih Deccalın fitnesinden [575]sana sığınırım." diye Allah'a dua etmesi, bu kabil hadislerdendir.

Bu hadisler sahihtirler, ,(insanların) bu gibi hadisleri uydurmak için ittifak etmeleri mümkün değildir.

Eğer bu gibi hadisler sahih olmayacak olsa, dinimizle ilgili hiçbir şey ortada kalmazdı. Peygamberimizin haber verdiklerinden daha doğru hiçbir şey olamaz.

Cenab-ı Hak'm: "...muhakkak ki sen ölümlere sesini duyuramazsın." (30 er-Rum, 52) ve "...sen kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın." (35 Fa tır, 22) ayetlerine gelince: Onların dediklerinin bu ayetle hiçbir alakası yoktur. Çünkü burada ölümler sözüyle cahiller kastedilmiştir ki onlar da kabir ehlidir.

Yani Allah (C.C.) ayette demek istiyor ki: Sen Allah'ın cahil kıldığı kimseye hidayet namına birşey anlatamazsın. Ve yine Allah'ın sağırlaştırıldığı birine de hidayeti işittiremezsin.

Bu ayetlerin baş tarafları bizim dediklerimizi is-bat eder. Çünkü bu ayetin başında '...a'ma ile gözleri gören bir olmaz." (35 Fatır, 19) Cenab-ı Hak -a'mâ üe kafiri «gözleri gören ile mü'mini kasetmektedir .

Karanlıklarla, aydınlık da bir olmaz." (35 Faür: 20} -Cenabı-Hak, karanlıklar ile küfrü, aydınlık ile de imanı kasediyor.

Ne de gölge ile sıcaklık bir olur." (35 Fatır, 21)

Gölge ile Cenneti, sıcaklık ile de Cehennemi kasediyor.-

Dirilerle ölümler, hiç de bir olmaz." (35 Fatır, 22) -Dirilerle, akıl sahiplerini, ölümlerle de cahilleri (beyinsizleri) kasediyor.

Ve sonra da: "...Doğrusu Allah dilediği kimseye işittirirse de, sen, kabirde bulunanlara sesini du-yuramazsın." (35 Fatır, 22) buyurmuştur. Yani Allah (C.C.) şunu kasetmiştir: "...Sen, kabirdeki ölümlere benzeyen cahillere işittiremezsin."

Buna benzer misaller Kur'an'da pekçoktur.

Cahillere misal olarak verdiği ölümler ile. Bedir şe-hidlerini kasetmemiştir ki, onlarla bizim aleyhimize delil getirilsin! Bedir şehidleri, Allahu taalanm da buyurduğu gibi, Rableri katında diridirler.

"Ey çürümüş cesedlerin ve fâni ruhların Rabbi olan Allahım!" sözüne gelince: Bu söz insanların bilgilerine ve müşahadelerine nazaran söylenmiş bir sözdür. Çünkü insanlar, birşeyi, ortadan kalkınca, boş ve fani sayarlar .Hakikatte o şey Allah katında malumdur ve fani değildir.

Görmüyor musun, eti budu yerinde, iri vücudlu sağlam bir adam, bir veya iki gün hasta oluverince, bedeninin yansı veya üçte biri gidiveriyor da, biz bunun nereye gittiğini bilmiyoruz. Bu, bize göre fani ve hükümsüzdür. Allahu taala ise (vücudun) o eriyen giden kısmının nereye gittiğini ve ne olduğunu bilir.

Keza, büyük cam kapların içinde su günlerce durur ve havanın sıcaklığı onun bir kısmını, hatta müddet uzarsa tamamını götürür. Camın suyu çekmesi veya suyun camdan sızması mümkün olmadığına göre, içindeki su nereye gider, bunu bilemeyiz [576]Allahu taala ise nereye gittiğini bilmektedir.

Aynı şekilde, üfürerek lambanın ateşini söndürürüz Ateş (sönüp) gidiyor ve bize göre fani olmuş olur Biz de nereye gittiğini bilmiyoruz. Allahu taala ise ateşin nasıl gittiğini, nerede bulunduğunu bilmekte

İşte bunun gibi, ruhlar da -Resulullah onların (ruhların) yeşil kuşların kursaklarında [577]illiy-yinde, siccinde [578]ı olduğunu ve havada birbirleriyle koklaştıklarını [579]ı (veya havada gezindiklerini) ve buna benzer şeyler söylediği halde

bize göre fanidir (yokolmuştur.) [580]

30-Çelişik Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİA: Rasulullahın: "Namazda size en seçkinleriniz imamlık etsin. Çünkü onlar, sizin Cennete gönderdiğiniz elçilerinizdir[581]ı Namazlarınızda kurbanlarınızdır. Önünüze ancak, en seçkinlerinizi geçirin. [582]ı buyurduğunu; sonra da:

"Her berr (iyi)nin ve Facir (kötü)nün arkasında namazı kılınız" ve Berr (iyi) olsun facir olsun, mutlaka bir imam(ın bulunması) şarttır. [583]ı buyurduğunu rivayet ettiniz.

İşte bu, bir çelişki uyumsuzluktur.

CEVAB: Biz deriz ki -Allah'ın bir nimeti olarakburada herhangi bir tutarsızlık yoktur. Birinci hadisin de, ikinci hadisin de ayn ayrı yerleri vardır. Her birisi kendi yerine konulunca tutarsızlık ortadan kalkar. "Namazda size, en seçkinleriniz imamlık etsin... Çünkü onlar sizin Cennete gönderdiğiniz elçileriniz-dir. Önünüze ancak en iyilerinizi geçirin," hadisine gelince: Rasulullah bu hadisinde kabile ve mahallelerde-ki mescid imamlarını ve onların kendilerinden ancak ençok iyilik yapan, takva sahibi ve alim olanlarını imamlığa geçirmelerini, cahil ve facirleri geçirmemelerini kasdetmiştir.[584]

"Her berr (iyi)nin ve facir (kötü)nün arkasında namazı kılınız." ve "Berr (iyi) olsun facir olsun, mutlaka bir imam(ın bulunması) şarttır." hadislerine gelince: Bununla Rasulullah, insanları biraraya getiren Cuma ve Bayram günlerinde onlara namaz kıldırın devlet başkanını kasdetmiş;" ona karşı isyan etmeyin, İhtilaf çıkarmayın, müslüman cemaatından ayrılmayın! Devlet reisiniz facir bile olsa (ayrılmayın). Çünkü İyi olsun kötü olsun mutlaka bir imam (devlet reisi) şarttır. İnsanlar ancak böylelikle düzelir ve işleri intizama girer." demek istemiştir.

Bu, el-Hasen (el-Basri)nin (22-110) [585]"İnsanlara; onları (haramdan) meneden bir menedici şarttır. [586] sözüne benzemektedir. el-Hasen, insanların birbirine zulmetmelerine, doğru olmayan şeyleri işlemelerine, kan dökülmesine ve haksız yere malların alınmasına mani olacak bir sultan, (devlet reisi) şarttır, demek istemiştir. [587]

31-Dediklerine Göre Çelişik İki Hadis..

İDDİA: Rasulullahın: "Kim malı uğrunda öldü rülürse şehiddir. [588]buyurduğunu, rivayet ettiniz.

Bir de: "Evinin çulu ol (evinden çıkma). Eğer evine girilirse, sen evinin yüklüğüne (daha içeri) çekil. Oraya da girerlerse, o zaman "Benim günahım da kendi günahım da senin üzerine olsun!" de [589] ve "Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren kulu olma. [590]Şüphesiz Allah size Adem'in iki oğlunu[591] (Habil ve Kabil) misal vermiştir. Bu iki misalden iyisine uyun, kötüsünü terkedin" buyurduğunu rivayet ettiniz. Bunlar ise birinci hadise aykırıdır.

CEVAB: Biz deriz ki: Her bir hadisin, öbüründen ayn bir yeri vardır. Bunlar kendi yerlerine konulunca, uyumsuzluk ortadan kalkar. Çünkü "Kim malı uğrunda öldürülürse, şehiddir." sözü ile Rasulullah, evinde veya yolculuk esnasında malını korumak için çarpışan ve öldürülen kimseyi kasdetmiştir. Bu sebepten başka bir hadiste: "Evinde bir karaltı gördüğün zaman sen, iki karaltının (sen ve hırsız) en korkağı olma!" buyurmuştur. Yani, silahla onun üzerine yürü, demek istemiştir.

Bu birinci hadisin yeri..!

(Gelelim ikinci hadisin yerine..!) "Evinin çulu ol [evinden çıkma). Eğer evine girilirse, sen evinin yüklüğüne çekil. Oraya da girerlerse o zaman: "Benim günahım da kendi günahım da senin üzerine olsun!" de. Allah'ın öldürülen kulu ol, katil kulu olma" hadisine gelince: Bu, şu demektir:

Fitne zamanlarında insanlar görüşlerinde ayrıl ga düşüklerinde, iki sultan birbiri ile çekiştiği ve her-biri başa geçmek istediğinde ve kendisinin bu konuda nakli olduğunu İddia ettiğinde, bu şekilde hareket et.

Yani Rasulullah: "Bu vakitte evinin çulu ol (evinden çıkma). Ne kılıcını çek, ne de bir kimseyi öldür. Vünkü sen, iki gruptan hangisinin haklı, hangisinin naksız olduğunu bilemezsin. Sen, dininin selameti uğruna kendi kanının akıtılmasına

razı ol." diyor.

Bu gibi haller için Rasulullah: "Katil de, maktul (öldürülen) de Cehennemdedir. [592]buyurmuştur.

Allahu taalanın: "Eğer mü'l mini erden iki gurup çarpışarlarsa, hemen aralarını düzelterek barıştırın. Eğer onlardan biri (razı olmayarak) tecavüz ediyorsa o vakit tecavüz edenle, Allah'ın emrine dönüne ey e kadar savaşın." (49 el-Hucurat, 9) ayetine gelince: Allah savaşmayı bizim hepimize ancak; ıslah mümkün olmaz da bir taraf tecavüz ederse o takdirde emretmiştir. Rasulullahın, "Evinden çıkma" emri ise bir iki veya üç kişiye olup, insanlar iki tarafın arasını bulmak için anlaşamazlarsa, o takdirde bizim evimize çekilmemizi ve mallarınız ve canlarımızla (onları feda etme bahasına) dinimizi korumamızı emretmiştir. [593]

32- Dediklerine Göre Düşünce Ve Hadisin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA: el-A'meş'in Amr b. Murra'dan, onun da Ebul-Bahteri'den, Ali'nin (R.A.): "Rasulullah beni aralarında hükmetmem için Yemene gönderdi. Ben kendisine: "Benim hakimlik hakkında bir bilgim yoktur." dedim. Eliyle göğsüme vurdu ve, "Ey Allahım, onun kalbini doğruya yönelt, lisanını (hak üzere) sabit kıl!" dedi. O zamandan beri, şu oturduğum yere o turun caya kadar, hiçbir meselede şüpheye düşmedim." dediğini rivayet ettiniz. [594]

Sonra da, Hz. Ali'nin, çocuk doğurmuş olan cariyeler hakkında değişik görüşleri olduğunu önce bir-şey söylediğim, sonra ondan caydığımı...

Hem, "Kim Cehennem dibine dalmak istiyorsa, de-de(nin mirası) hakkında görüşünü beyan etsin.)* dediğini, halbuki kendisinin, dedenin mirası hakkında farklı hükümler verdiğini,

İbnu Abbas'ın bir fetvası kendisine ulaştıktan sonra, mürtedleri (müslüman olduktan sonra İslam'dan dönenleri, evvelce) yaktığına pişman olduğunu.[595]

İçki içmiş olan birine seksen sopa vurduğunu, adamın (sopadan) öldüğünü, Hz. Ali'nin, adamın diyetini verdiğini ve: "Onun diyetini verdim. Çünkü bu, bizim aramızda takdir ettiğimiz birşeydir." dediğini rivayet ettiniz.

Halbuki kendisi, Hz. Ömer'e, içki içene seksen sopa vurdurmasını söylerdi.

Keza, Hatıb'ın cariyesinin recmedileceği kanaatına varmış, fakat Osman'ın (R.A.) "Had (cezası) ancak böyle bir cezadan haberdar olana gerekir" sözünü duyunca -ki bu cariye de böyle bir had bulunduğunu bilmiyordu, zira arap değildi onun görüşüne uymuştur.

Zeyd b. Sabit (R.A.) de mükateb (anlaşmalı) köle hakkında onunla münakaşa etmiş ve Hz. Ali'yi (R.A.) susturmuştur.

Hakemeyn (iki hakem) hadisesi hakkında da (Hz.Ali) şöyle demiştir: "Öyle bir tökezleyiş tökezledim ki, toparlanamadım.

Bundan sonra aklımı kullanıp, düzeleceğim.

Dağılıp, parçalanmış görüşü de, birleştireceğim."

Davud b. ebi Hind (-140), [596]eş-Şa'bi'den (17-104)[597] naklederek, Hz. Ali'nin, (bir defada yapılan) üç talakın (tekrar nikah yenilemeyi) haram kılacağı görüşünden. [598] (hırsızın) elinin parmaklarının dibinden kesilmesi ve hırsızlık yapan çocuğun parmaklarının tahriş edilmesi görüşlerinden döndüğünü anlatmıştır.

Yine, Allah (C.C.): "...İçinizden adalet sahibi iki erkeği şahid yapın." (65 et-Tfolak, 2) ve "...Doğruluğuna güvendiğiniz şahitlerden.." (2 el-Bakara, 282) buyurduğu halde; çocukların birbiri hakkındaki şهادetlerini kabul etmiştir.

Sabah namazında Kunut duasında da bazı adamların [599] isimlerini yüksek sesle okumuştur.

Keza, (bir kadını öldüren) katilin vereceği diyetin yansını öldürülenin akrabasından almış, tek gözü kör olan adama yapılacak kısasta, göz diyetinin yansını almıştır...

Bayram namazı için imam (şehir dışındaki) musallaya (namazgaha) çıktığında şehrin merkez camiinde düşkünlere bayram namazı kaldırması için bir adamı bırakmıştır.

Bütün bunlar, Hz. Ali'nin (RA.) bütün fakihlere, kadılara ve kendi emsali olan bütün ümeraya muhalefet ettiği noktalar. Bunlar, onun "...Şu oturduğum yere oturunca kadar, hiçbir meselede şüpheye düşmedim." sözüne hiç uymamaktadır. Rasululla-hin, onun dilini ve kalbini (hak üzere) sabit kılmasına dair duasına da uymamakta, bilakis dediğinin aksine sanki Rasulullah, kendisinin aleyhine dua etmiş benzemektedir.

CEVAB: Biz deriz ki: Rasulullah, onun lisanının ve kalbinin sabit kılınması için dua ettiğinde; Hz. Ali'nin ebediyen hataya düşmeyeceğini, yanılmaya-cağın, unutmayacağını ve hangi halde olursa olsun, asla hata yapmayacağını kassetmemişür. Çünkü bu sıfatlar, yaratılmışların sıfatları değildir. Bunlar ancak, Halik (Yaratıcı) azze ve cellenin sıfatlarıdır.

Rasulullah, Allah'ı en iyi bilendir, Allah'a neyin dua edilmesinin caiz olduğunu neyin caiz olmadığını, Allah mahlukati üzerine Ölümü takdir etmişken, birinin ölmemesine ve yine Allah ihtiyarlamayı insanın terkiğine ve yaratılışının aslına yerleştirdiği halde, o kimsenin yaşadığı müddetçe ihtiyarlamamasına dua etmenin caiz olmadığını en iyi bilendir.

Rasulullah bizzat kendisi yanılabilirken ve Kur'an'dan birşeyi unutabilir ve Allah kendisine: "Bundan böyle sana Kur'an'ı okutacağız da unutmayacaksın" (87 el-A'la, 6) buyururken,

Keza, Bedir günü fidyeye almayı kabul ettiğinde, Eğer Allah'ın geçmişte verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığımız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azab dokunurdu." (8 el-Enfal: 68) ayeti inmişken ve "Eğer azab inseydi, Ömer'den başka kurtulan olmazdı" buyururken -Çünkü Ömer (RA.) esirlerin öldürülmesini ve fidyeye alınmamasını teklif etmişti[600] nasıl olur da Ali (RA.) için bu (Hahk'a yaraşır) sıfatlar için dua eder ve Ali de onun duası ile bu sıfatlara nail olur?!

Rasûlullah Ahzab savaşı günü, Medine'nin meyvalarının bir kısmını verme karşılığında müşriklerden korunmak istemiş ve Ansar'dan bazıları (ileri geri konuşup) ona sitem etmişlerdi.

Neredeyse, sempatilerini kazanmak için, müşriklerin istediklerini kabul edecekti ki Allah (C.C.), "Eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık az daha sen onlara meyledip sempati duyacaktın. O takdirde dünya ve ahîret azabını iki kat olarak sana muhakkak tattıracaktık. Sonra bize karşı, kendin için hiçbir yardımcı bulamayacaktın." (17 el-İsra: 74, 75) ayetini indirdi.

Hata ve unutma hususunda geçmiş peygamberler de işte böyledir. Bunları tek tek anlatmak uzun sürer, çok (vakit) alır. Bunlar bilenlerin malumudur.

Rasûlullah Ali'ye (RA.) sadece; onun (her zaman değil) ekseriya doğru üzerinde olması ve hüküm verirken, çoğu zaman hakkı söylemesi için dua etmiştir.

İbnu Abbas'a (RA.), "Allah'ın ona te'vili Öğretmesi, ve onu .dinde anlayışlı kılması" hususunda ettiği dua da bunun gibidir. İbnu Abbas, Rasulullahın bu duasına rağmen, Kur'an'ın tamamının te'vilini (tefsirini) bilmiyor; ve "Hanan [601] nedir?, el-evvah [602] nedir?, el-ğislîn [603] nedir?, er-rakîm [604] nedir? bilmiyorum." diyordu.

İbnu Abbas'm, beğenilmemiş ve terkedilmiş pekçok fıkhî görüşleri vardır. Mesela: Mut'a nikahı(na ce vaz vermesi), sarf [605] ve iki kardeş cariye'nin ikisi ile bir anda evlenilmesi gibi hususlardaki görüşleri böyledir.

Üstelik, Peygamberlerin de, dua edip istedikleri şeylerin hepsi kabul edilmiş değildir. Peygamberimiz (SAV.) Ebû Talib İçin dua eder, onun günahlarının bağışlanmasını Allah'tan isterdi. [606] Bunun üzerine: "Müşriklerin Cehennemlik oldukları müminlere belli olduktan sonra -bunlar akraba bile olsalar- artık onlar İçin ne Peygamberin, ne de mü'min olanların mağfiret dilemeleri doğru değildir İr." (9 et-Tevbe, 113) ayeti nazil oldu.

Aynı şekilde, "Allahım kavmime hidayet ver. Çünkü onlar (hakikati) bilmiyorlar." demesi üzerine, "(Ey Rasulüm) doğrusu sen, istediğine hidayet veremezsin. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir." (28 el-Kasas, 56) ayeti nazil olmuştur.

Üstelik Ali'nin (RA.) görüşlerinin hepsi de terkedilmiş ve hatalı olduklarına hükmedilmiş değildir.

Onun görüşlerinin en hatalısı; çocuk doğurmuş olan cariyelerin satılabileceği görüşüdür. Halbuki çocuklu cariyeler Rasûlullah zamanında ve Ebu Bekr'in hilafeti zamanında ancak borç sebebiyle ve zaruret halinde satılırdı.

Daha sonra çocuklu cariyeler (alınıp satılan) bir mülk olduğu takdirde, muhtelif sebeplerle çocuklara anaları cihetinden, utanç ve ayıp gelmesin diye Hz.Ömer, çocuklarından dolayı, (çocuk sahibi) cariyelerin satılmasını yasaklamıştır.

Müslümanlar cariyeenin ancak, satmak, hibe edilmek veya azad edilmek suretiyle sahibinin mülkiyetinden çıkabileceği üzerinde icma etmişlerdir. Çocuklu cariyeeler hakkında ise bunların hiçbirisi mev-zuubahis değildir. Sahibi ölesiye kadar, onun hakkında cariyeelik hükümleri caridir.

Çocuk ne gibi bir sebeple, cariyeenin satılması hükmünü kaldırabilir? Bu ancak, Ömer'in uygun gördüğü birşey (=istihsam) dir. Bununla Ömer (RA) çocuklara iyilikte bulunmak istemiştir.

Biz ne bu görüşteyiz ne de bu inançtayız. Lakin biz cariyeenin satılması konusunda Ali'nin delilini ve ondan öncekilerin bu satışı mutlak olarak caiz görmelerine dair delillerini göstermek istedik.

Bu adamlar, Hz. Ali'nin latif, gamız (kapalı), ince ve benzerlerinden önde gelen sahabelerin bile aciz kaldıkları hükümlerini nereden anlayacaklar,!

(Hz. Ali'nin bu latif ve ince hükümlerinden) Mesela: Birinin gözüne tokat vurulunca veya gözü çıkarılınca veya göze görmeyi zayıflatan birşey isabet ettiği zaman, suçlunun gözünün beyaz (Cornea) tabakasına çizgiler çizilerek cezalandırılmasına hükmetmesi, keza birinin dili kesildiği ve dil konuşma kabiliyetini biraz kaybettiği zaman, "Hurufu mukattaa"[607]Üe hüküm vermesi gibi..

Yine el-Kansa (çimdiren kız), el-kamısa (tepinen kız) ve el-vakısa (boynu kırılan kız) hakkındaki verdiği hüküm de böyledir: Bunlar üç komşu kız imiş. Oyun oynarlarken biri diğerinin üzerine binmiş. Üçüncüsü alttakini çimdiklemiş. Üzerine binilmiş olan tepinmiş ve kendisinin üstüne binmiş olan da yere düşüp boynu kırılmış.

Ali (RA.) diyeti üçe taksim etmiş ve arkadaşının üstüne binenin hissesini düşmüştür. Çünkü o, boynunun kırılmasına kendisi sebep olmuştur.

Keza, bir temizlik müddeti içerisinde (=fi tuhrin vahid) aynı kadınla cinsi münasebette bulunan ve kadının dünyaya getirdiği çocuk hakkında hüküm vermesi için Hz. Ali'ye gelen iki adam hakkındaki hükmü de böyledir: Adamların ikisi de çocuğun kendisine aid olduğunu iddia ediyorlardı. Hz. Ali, çocuğun, ikisinin birden çocuğu olduğuna, çocuğun o iki adama, o iki adamın da çocuğa varis olacağına, bu iki adamdan birisi ölünce de çocuğun diğerine aid olacağına hükmetmiştir.[608]

Hammad'm, İbrahim'den, onun da Ömer(RA.) 'den rivayet ettiğine göre, Hz. Ömer de bu hususta Ali'ye (RA) muvafakat ederek aynı şekilde hüküm vermiştir.

O Ömer ki, Kur'an onun verdiği hükümlere (uygun olarak) inerti. Şeytan onun gölgesinden bile korkardı. Sükunet ve ölçülülük onun lisanında zuhur ederdi.

Hz. Aişe (RA.) Ömer'i anlatarak derdi ki: 'Vallahi o işbilir ve becerikli idi. Bir benzeri yoktu. İşlerin başına layık olanlarını getirmişti. -Bununla Hz. Aişe (RA.) onun hüsnü siyasetini (isabetli bir politika ta-kıyb ettiğini) kastediyor.

Muğira (b. Şube) onu şöyle anlatıyor: Vallahi o, aldatmayacak kadar faziletli ve aldatılmıyacak kadar da akıUı idi.

el-Ahnef b. Kays (-67 veya 72)[609] da onun (RA.) hakkında: 'Vallahi o, ileride olacak bir şeyi; bizim olanı bildiğimizden daha iyi bilir!' derdi. Yani: Onun tahminlerinde isabetli olduğunu, hataya düşmediğini kastediyor.

Rasulullah (S.A.V.) da onun hakkında: "Her ümmetin ilham alan (=muhaddesin) veya kendisine doğrunun ilham edildiği kimseleri (=murawa-in) vardır. Eğer bu ümmette de böyle birisi olsaydı, o Ömer olurdu." [610]buyurmuştur.

Sariye b. Zuneym ed-Dueli[611] ye, "Ey Sariye! dağfa, dağ (a)!" demiş ve o esnada (kilometrelerce ötede) düşmanla karşı karşıya olan Sariye Hz. Ömer'in bu sözünü kalbinde hissetmiş ve hemen dağa arkasını vererek düşmanla tek taraftan savaşmıştır.

Bu kadar meziyetlerine rağmen Ömer (R.A.): "Ali'nin kendisini ikaz ettiği bir hükmü hakkında: "Eğer Ali'nin ikazı olmasaydı, Ömer mutlaka helak olurdu." demiştir. Yine Ömer. "EBÛ Hasen'in [612]bulunmadığı her güç meseleden Allah'a sığırım." derdi.

Bize ez-Ziyadi tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdulva-ris, Yunus'dan, o da el-Hasen (el-Basri)den rivayet etti ki: Hz. Ömer'e, çocuğunu altı ayda doğuran bir kadın getirildi. Ömer , kadını zina suçuyla ithama kalkışacağı ki Ali (R.A.) ona: "Bu (altı ayda doğum) ba-zan olabilir. Nitekim Allahu taala da, "Onun (ana karnında) taşınması ile süttten kesilmesi müddeti otuz aydır." (46 el-Ahkaf, 15) ve "Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirsinler." (2 el-Bakara, 233) buyurmuştur." dedi. (Yani Birinci ayetteki otuz ay'dan, ikinci ayetteki iki yıl (= yirmidört ay) çıkarılınca geriye altı ay kalır. Demek ki altı aylık

çocuk olabilir.) [613]

33-Çeşik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Tek başına yolculuk eden şeytandır.İki kişi olarak yolculuk eden de iki şey-tandır.Üç kişi ise.bir kabile (birlik) sayılır.[614]buyurduğunu; sonra da,"Rasûlullahın elçi (haberci) leri tek basma yolladığım," [615]yine "Kendi -sinin,hicret etmek için Ebûbekr ile (iki kişi olarak Mekke'den) çıktığını. [616] rivayet ettiniz.

Tek başına yolculuk eden nasıl şeytan olur?Rasûlullah, ya onun şeytan menzilesinde (derecesinde) olduğunu;ya da o kimsenin şeytana tahav-vül ettiğini (dönüştüğünü) kasetmiş olmaktan-ki bu da mümkün değildir-hâlî değildir.

CEVAB:Biz deriz ki:O (S.A.V),"Tek başına yola Çıkan şeytandır."sözü ile.tek kişinin yalnızlığını ve korku içinde oluşunu kas d etmiş tir. Çünkü yırtıcı hayvanların ve hırsızların kendisine karşı heveslendikleri gibi,şeytan da ona karşı heveslenir.Tek başına yola çıktığı zaman şeytana hedef olur,bütün saldır gan ve yırtıcı hayvanlara ve hırsızlara hedef teşkil eder. (Onu tek başına yola çıkmağa sevk etmeklejsan-ki şeytan o kimsede temessül etmiş gibidir.

Sonra ".İki kişi olarak yola çıkan da iki şeytandır." buyurmuştur. Çünkü onların herbiri de aynı,ay-rı.bu tehlikelere maruzdur.Dolayısıyla ikisi de şeytandır. Üç kişi birden yola çıkarlarsa,yalnızlık ve korku ortadan kalkar.alışkanlık meydana gelir.Onlara zarar vermek isteyen bütün heveskârlann hevesleri kursaklarında kalır.

Arabın lisanı, îmâ.işâret ve benzetmelerle doludur. Meselâ:Hiç kılıç kuşanmadığı halde birine "fulân tavîlu'n-nicâdldır"(Yani fulanın kılıcının kınının kayışı uzundur) derler.en-nicâd,kılıç kınlarının kayışlan-na denir.Bu sözleriyle o kimsenin uzun boylu olduğunu kasederler ve kılıcının kayışının uzunluğu ile.bo-yunun uzunluğuna işaret ederler. Çünkü kısa bir kılıç kayışı,uzun boylu bir adama uymaz.

Yine:"fulân,külü çok bir adamdır." derler..Halbuki adamın ne evinde, ne de kapısının önünde kül vardır.Onlar bununla ,o kimsenin çok misafirperver olduğunu , evinde ateşin devamlı yandığını kaseder-ler.Ateş çok yanarsa tabiatıyla külü de çok olur.

Allah (C.C) da Kur'an'da "Meryem oğlu Mesîh ancak bir peygamberdir.Ondan önce birçok peygamberler geçti.Anası çok doğru bir kadındı.ikisi de yemek yerlerdi." (5.el-Mâide: 75) buyurmuştur.. Onların ikisinin yemek yemesiyle,bize onların yaratılmış (mahlûk) olduğunu ima etmektedir. Çünkü yiyip içen her varlığın yaratılmış olması zaruridir. (Çünkü yeme içme yaratılmışların sıfatıdır.)

Cenab-ı Hak,müşriklerin Rasûlullah hakkında: "Bu peygambere (!) ne oluyor? Yemek yi-yor,çarşılarda geziyor"(25.el-Furkân: 7) dediklerini bize hikâye etmiştir .Allah ojuun çarşılarda dolaşması-nı;insanlann karşılamak için çarşılara gittikleri ihtiyaç maddelerinden kinaye olarak zikretmiştir. Çün&u

müşrikler,sanki,peygamber olarak gönderdiği zaman Allah'ın onu; insanlardan ve insanî ihtiyaçlardan müstağni kılacağını zannediyorlardı.

Onlann,"Elçi (haberci)leri tek başına gönderirdi, "demelerine gelince:Elçi (haberci) kendisiyle bir beldeden diğerine mektub gönderilen kimsedir.Ona el-feyc[617] de derler.Rasûlullah onu bir yerden diğerine tek başına gönderir ve ona; yolda kendileriyle beraber olacağı,onlarla yalnızlığını gidereceği arkadaşlara katılmasını emrederdi.Bu,insanların her zaman yapageldikleri birşeydir.Bir mektup yazıp da onu eîçi ile uzak bir beldeye göndermek isteyen birinin;Rasûlullah:"Bir kişi şeytandır.İki kişi şeytan-dır.Üç kişi ise kabile (birlik) dir."dedi diye üç adam kiralaması gerekmez.Bu (yalnız yola çıkmamak)ancak elçinin vazifesidir.Yola çıktığı zaman elçinin yol arkadaşları araması ve yalnızlıktan sakınması gerekir.

Rasûlullahın Ebûbekr ile.hicret edeceği zaman (iki kişi olarak) yola çıkmasına gelinceOnlann ikisi de, o vakitte müşriklerin kendilerini öldürmelerinden korkuyorlardı [618].Bu sebeple (iki kişi olarak) yola çıkmağa mecbur oldular...Nasıl ki,bir adam yol arkadaşı bulma ümidiyle evinden tek başına çıkarsa;onların da aynı şekilde bir kabileye Taslayacaklarını ummuş olmaları mümkündür.Fakat sayılarını arttırmaları mümkün olunca,Ebûbekr,Benu'd-Dil kabilesinden olan bir rehber kiralamış ve kölesi Amr b.Fuhey-re'yi de yanında götürmüştür.Sonunda dört veya beş kişi olarak Medine'ye girmişlerdir. [619]

34-Çeşik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Allah hırsıza lanet etsin! Yumurta çalar eli kesilir,İp çalar eli kesilir![\[620\]](#) buyurduğunu; sonra da,
"Ancak (en az) çeyrek dinar (değerindeki bir eşyanın çalınmasında el kesme cezası uygulanır. [\[621\]](#) dediğini rivayet ettiniz.

Buna göre birinci hadis.Hâricilerin lehine bir delil teşkil eder.Çünkü onlar çalının şeyin değeri az olsun, çok olsun hırsızın elinin kesileceğini söylüyorlar.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah (C.C) ,Rasûlüne"Er-kek olsun kadın olsun hırsızların .yaptıklarına karşılık ve Allaha bir azab olmak üzere (sağ) ellerini kesin."(5.el-Mâide: 38) âyetini indirince.Rasû-lullah da;o anda Allah'ın indirdiği âyetin zahirine bakarak, "Allah hırsıza lanet etsin!Yumurta çalar eli kesilir, " demiştir.Sonra Allah kendisine, elin ancak çeyrek dinar veya daha fazla kıymetteki şeylerden dolayı kesilebileceğini bildirmiştir.

Rasûlullah Allah'ın hükmünü ancak,O bildirdiği zaman bilebilirdi.Allah ona her şeyi.birden bildir-niyor,bilâkis tedricen (azar azar) indiriyordu.Cebrâil ona Kur'an'ı getirdiği gibi,sünnetleri de getirmiştir.Bu sebepten"Bana Kitap (Kur'an) ve onun bir benzeri verildi.[\[622\]](#)buyurmuştur."..benzeri" ile sünneti kasdetmiştir.

Görmüyor musun Rasûlullah.İslâm'ın başlangı çında Uraniyyîn'in [\[623\]](#)ellerini, ayaklarını kestirmiş, gözlerine mil çektirmiş ve onları taşlık bir yere attırılmış ve neticede ölmüşlerdi. [\[624\]](#) Fakat, sonradan işkenceyi yasaklamıştı. Çünkü cezalar, o zaman henüz kendisine vahyedümemiş idi. Rasûlullah da sözlerinde durmadıkları, iyiliğe kötülükle karşılık verdikleri, develerin çobanlarını öldürdükleri ve develeri çalıp götürdükleri için;onları kısasın en şiddetlisi ile cezalandırmıştı. Sonradan cezalar (hakkında) vahiy gelince, işkenceyi yasakladı.

Fakihlerden; bu hadisteki yumurtanın, harpte başı örtmeğe yarayan demir miğfer , ipin de gemi halatı olduğunu söyleyenler vardır ve bunların her ikisinin de değeri pekçok dinara ulaşır.

Bu te'vil arapçayı ve araplann ifade hususiyetlerini bilenlere göre doğru değildir. Çünkü bu (hadis) hırsızın çaldığı şeyin değerini arttırmaya uygun değildir ki, değeri dinarlara varan miğfere veya hırsızın ta-Şıyarmyacağı kadar büyük halata hamledilsin.

Ne Araplar ne de Arab olmayanlar; "Allah falanın .yüzünü kara etsin. Çünkü o, mücevher takmak uğruna kendisini dövülmeğe maruz bıraktı ve bir çanak misk uğruna, hıyanet cezasına maruz kaldı." demezler...Bu gibi şeylerde âdet,"Allah ona lanet etsin.Eski bir ip veya bir yumak saç veya eski bir su kabı için elinin kesilmesine razı oldu." denmesidir.Bu çalınan şeyler ne kadar değersiz ve hakir olursa, söz de o kadar belağatlı olur. [\[625\]](#)

35-Çelişik Dedikleri İki Hadis..

İDDİÂ; Rasûlullahın fakirlikten Allah'a sığındığını ve "Senden benim ve mevlâmın[\[626\]](#) zenginliğini

isterim.[\[627\]](#) diye dua ettiğini rivayet ettiniz.

Sonra da onun:"Ey Ali a hım! beni miskin olarak yaşat ve miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içersinde hasret (dirilt)" dediği-ni,kezâ"Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir." buyurduğunu rivayet ettiniz.

Bu ise bir tutarsızlık ve çelişkidir.

CEVAB: Biz deriz ki:Allah'a hamdolsun burada herhangi bir tutarsızlık yoktur.Onlar yorumda yanıl-dılar ve haksız bir karşılaştırma yaptılar. Çünkü onlar fakirlikle miskinliğin-ikisi ayrı şeyler olduğu halde-aynı olduğunu zannetmişlerdir.Eğer"Allahım beni fakir olarak yaşat.fakir olarak ruhumu al ve fekirler zümresinde hasret." demiş olsaydı.dedikleri gibi bu, bir çelişki olurdu.

"Allahun! beni miskin olarak hasret." sözündeki miskinliğin mânası,tevazu ve boyun bükmeğdir.San-ki Rasûlullah Allah'tan kendisini cebbarlardan ve mütekebbirlerden kılmamasını ve onların zümresinde kendisini hasretmemesini istemiş gibidir.

"el-meskenetu (miskinlik)" "sükûn" kökünden ahnmadır.Bir adam yumuşak huylu olduğu,tevazu gösterdiği,huşû ve hudû (alçak gönüllülük) sahibi olduğu zaman," temeskene'r-raculu adam miskinleş-ü)" denilir.

Rasûlullahın, namaz kılan birine söylediği : "Mütevazi ol.miskin ol,boynunu eğsözündeki" temes-ken (= miskin ol)" emri de " sükûn" dan almıdır.Rasûlullah bu sözü Üe,huşû sahibi ol,Allah azze ve celle'ye karşı tevazu göster." demek istemiştir.

Araplar, "Ben miskin'in basma iş geldi, "derler.Bununla fakirliği kassetmezler.Ancak düşkünlük ve zayıflığı kassetederler.

Keza Rasûlullahın Kayle'ye[628]söylediği,"Ey miskine!ffsözü de böyledir.Burada "Ey fakir kadın" demek istememiş,sadece onun zayıflığını kassetmiş Dediklerimizi doğrulayan diğer bir delil de şuur:Rasûlullah eğer Allah'tan fakirlik mânasına meskenef'i istemiş olsaydı Allah onu bu isteğinden rnedederdi.Çünkü Allah onun ruhunu her ne kadar iki dirhemi bile üstüste koymamış olmasına rağmen-kendisine verdiği birçok ganimetle zengin iken kab-zetmiştir.Medînedeki bahçeleri,çeşitli malları ve Fe-dek gibi bir araziyi miras bırakan biri için,"Fakir olarak öldü" denemez.

Allah (C.C) da:"O (Rabbin) sen bir yetim iken (seni) barındırmadı mı?Seni (şeriat hükümlerini) bilmezken (nübüvvet nimeti ile şer'î) yola koymadı mı?" Muhtaçken seni bu sıkıntı ve darlıktan kurtarmadı mı? " (93.ed-Duhâ:6.7) buyurmuştur:

Fakir ve muhtaç birinin bakacak aile efradı ya olur ya olmaz.Bakacak ailesi olanın da malı ya olur ya da olmaz.

Rasûlullahın Peygamber olarak gönderildiğinde ve vefatı anındaki hâli,Allah'ın (yukardaki âyette) buyurduğu hususa delâlet eder.Çünkü o,fakir olarak Peygamber oldu,zengin olarak ruhu kabzolundu.Bu da, onun Rabbinden istediği meskenetin fakirlik olmadığını gösterir.

Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir." sözüne geline e: Şüphesiz fakirlik dünyanın musibetlerinden büyük bir musibet ve dünyanın âfetlerinden bir âfetdir ve acı vericidir.

Kim Allah rızası için musibetlere sabreder,kis-metine razı olursa.Allah bununla dünyada onu süsler ve âhirette de sevabını çoğaltır.

Fakirlik ve zenginlik,hastalık ve sıhata benzer. .Allah bir kimseyi hastalığa mübtelâ kılar,o da sabrederse sanki fakirliğe dūçâr olmuş da .sabretmiş gibi olur.Allah'ın,bizim bunlara sabretmemiz karşısında sevab vermesi,bizim O'ndan afiyet ve selâmet istememize manî değildir.Fakirliği zenginlikten üstün görenler ise,Rasûlullahın Allah'a (mal fakirliğinden deil) nefsin fakirliğinden sığındığına zâhib oldular ve insanların bir kimseye,hâlî vakti yerinde olsa bile "falanın nefsi fakirdir (cimridir)" ve hâlî kötü olsa bile bir kimseye/falanın gönlü zengindir." demelerini delil olarak ileri sürdüler ki, bu yanlıştır.

Ne peygamberlerden,ne de onların ashabından ne âbidlerden ne de müctehidlerden bir kişi bilmiyoruz ki,"EyAllahım! Beni fakir kıl,Allahım! Beni hasta et."diye dua etmiş olsun.Allah azze ve celle,on-ların böyle diyerek kulluk etmelerini istemez .Aksine "Allahım bana nızık ver.Allattım bana afiyet ver. "diyerek kulluk etmelerini ister.

Onlar: "Ey Allahım! Bizi ancak en güzel (olan) ile imtihan et." derlerdi.Yani "Bizi ancak hayır ile imtihan et,şer ile imtihan etme,"demek isterlerdi.Çünkü Allah kulların nasıl şükredip sabreceklerini bilmek için,onları ikisi (hayır ve şer) ile de imtihan eder.Nite-kim Kuranda da : "Sizi bir imtihan olarak kötülük ve iyilikle deneyeceğiz."(21.el-Enbiyâ:35) buyurul-muştur...

Mutarraf (-95) [629]"Âfiyette olub şükretmeyi (musibetle) imtihan edilip sabretmeye tercih ederim " demiştir.

EBÛ MUHAMMED:Bunu ben"Ğaribu'l-Hadis" adlı eserimde bu açıklamalardan daha geniş bir şekilde zikretmiştim.Ancak üzerinde durduğumuz il-ntin kapsamlı olması için, mecburen bu kitaba da bu açıklamaları aldım. [630]

36-Çelişik Dedikleri İki Hadis

İDDİA: Rasûlullahın (S.A.V.): "Zina eden zina ederken mü'min değildir. Hırsız da hırsızlık ederken mü'min değildir. [631]dediğini rivayet etti Sonra da :Kim lâ ilahe illallah derse.o Cennette-dîr.Zina etse de,hırsızlık yapsa da! [632]

buyurdu-ğunu rivayet ettiniz.Bu ise bir çelişki ve uyuşmazlıktır.

CEVAB Biz deriz ki :Burada -Allah'ın lütfuyla -ne çelişki ve ne de uyuşmazlık vardır. Çünkü imanjûgatta,tasdik etmek manasınadır.Allah (C.C),"Şİmdi biz ne kadar doğru söylesek , sen yine de bize inanmazsın."(12.Yûsuf:17) dediklerini nak-letmiştir. (Bize inanmazsın) yani: Bizi tasdik etmezsin, demektir.

İnsanların "Dediklerinin hiçbirine inanmıyorum, "sözü de bu kabildendir .Yani, "dediklerini tasdik etmiyorum." demektir.

îman ile vasıflandmlanlar.üç guruptur:

BİRİNCİSİ:Kalbiyle değil.sadece düiyle tasdik edendir.Münafıklar gibi..Bu gibi kimselere îman etti diyebiliriz.AHah (C.C) da.münafıklar hakkında: "Bu kötü halleri şundandır.Çünkü onlar (görünüşte) iman ettiler sonra (kalbleri ile) inkar ettiler." (63.el- Munâfıkûn:3) ve yine,"Doğrusu (dilleriyle) iman eden (münafık) Ierden.YahudÛerden.Sâbii-lerden ve Hristiyanlardan.."(5.el-Mâide: 69) ve bunu takiben, "...Kim Allah'a ve âhret gününe îman ederse .." (5.el-Mâide: 69) buyurmuştur.Çünkü onlar Allah'a ve Âhret gününe (gerçekte) inanmıyorla-dı..

Eğer (Allah), "İman edenler" ile -burada-müşlü-manlan kasdetmiş olsaydı, "Onlardan Allah'a ve Ahi-ret gününe îman edip.." buyurmazdı.Çünkü onlar , zaten Allah'a ve âhret gününe îman etmektedirler.[633]Burada sadece,yalnız dilleriyle îman eden mü'nâfıklarla.Hristiyanlar ve Yahudileri kasdetmiştir.

Biz bu gibi bir kimseye mü'min diyemeyiz.Tıpkı münafıklara da "..iman ettiler."-dediğimiz halde "mü'mindirler." diyemediğimiz gibi...Çünkü münafıklar ne samimiyyetlerinden ne de gerçekten niyyet ettiklerinden inanmışlardır.

Peygamberlerin itaatsizlerine de "... itaatsizlik etti....şaşırdı[634]diyebiliriz fakat,onlara "âsî.şaş-kın.." diyemeyiz.Çünkü onların günahı,Ailah düş-maniarımın günahlan gibi, günaha bağlılıklarından ve ısrarlarından dolayı değildir.

İKİNCİSİ:Günahlarla kirlenmiş ve -ısrar (devam) etmeksizin- tâatta kusur etmiş olmakla birlik-te.kalbiyle ve diliyle tasdik etmiş olan kimselerdir. Bunlar hakkında "îman etti" deriz.Ve bu gibi kimseler,büyük günahlan terkettikleri müddetçe mü'mindirler.Fakat büyük günahları işlediği za-man.günahı İşlediği esnada mü'min değildir.Yani: "imani kâmil değildir." demektir.

Görmüyor musun,Rasûlullah (S.A.V) ::"Zina eden zina ederken.mü'min değildir."buyurmuştur. Günahı işlediği vakitte" mü'min değildir.diyor.Çün-kü ondan önce,günahta ısrar edici değildir ve nju'mindir.Günahtan sonra da ısrar edici değildir. .Tevbe etmiş olan bir mü'mindir.

(o h Başlca hadis.bunu daha iyi açıklamaktadır: iu da şu hadistir) ::"Zina eden.zina ederken iman ken dışından soyulur.Eğer tevbe ederse ona tekrar giydirilir.[635]

ÜÇÜNCÜSÜ:DÜiyle ve kalbiyle tasdik etmiş ve farzları eda etmiş,büyük günahlardan kaçınmış olan kimsedir.Bu kimse imanın şartlarını tamamen hâiz olan ,hakiki bir mü'mindir.

Rasûlullah,"Komşusu belâsından (zarar ve eziyetinden) emin olmayan kimse,mümin değildir. [636]derken,... "imani kâmil değildir." demek istemiştir.

Yine,"Müslümanların,elinden ve dilinden emin olmadığı kimse,îman etmiş olmaz. [637] buyururken, imanın kâmil olamayacağını kasdetmiş-tir...

Keza,"Komşusu gece aç yatarken,karnı tok olarak yatan kimse îman etmiş olmaz"[638]buyurmuştur. Yani imani kâmil değildir,demektir.

Bunlar Rasûlullahın,"Abdest alırken besmele çekmeyenin abdesti yoktur. [639] sözüne ben-zer.Yani abdesti mükemmel değildir,abdesttnin fazileti (ve sevabı) yoktur.demek istemiştir.

Hz.Ömer'in (R.A),"Haccetmeyenin imanı yoktur. [640] sözü de böyledir.Ömer'in kasdı, "kâmil imanı yoktur." demektir.

İnsanlar da bir kimsenin aklının tam olmadığını kasdederler ve "falanın akli yoktur." derler.Keza dininin kâmil olmadığını kasdederler ve "onun dini yoktur." derler.

"Kim lâ ilahe illallah derse,o cennettir.Zina etse de,hırsızhkyapsa da.." hadisine gelince:Bu söz de iki şıktan hâli değildir.

Birisi :Bu özü,o kimsenin akıbetini nazar-ı itibara alarak söylemiş olmasıdır.Bu takdirde, "Zina ve hırsızlıktan dolayı azab olursa da,âkıbeti Cennettir." demek istemiş olur.

Diğeri ise:Allahu taâlânın rahmeti ve Rasûlulla-hın (S.A.V) şefaati ona yetişir ve "Allah'tan başka ilâh olmadığına " şehadet etmesinden ötürü Cennetlik olur.

Bana İshak b.İbrâhîm b.Habîb b.eş-Şehîd babasından,o da dedesinden,o da el-Hasen (el-Basrî)'den(22-110) [641]onun şöyle dediğini rivayet etmiştir.: "Cennetin bedeli "Lâ ilahe illallah" tır.

Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kât'î tahdis etti (ve) dedi:Bana Ömer b.Ali,Mûsâ b.el-Museyyib es-Sa-kafi'den haber verdi (ve) dedi:Sâlim b.ebil-Ca'd"ı; Rasûlullah'tan şu hadisi rivayet ederken işittim. (Rasûlullah) şöyle demiştir: Rabbiniz şöyle bu-yuruyor:"Ey Âdem oğlu! Bana yeryüzü dolusu günah getiriyorsun..Bana hiçbir şeyi ortak koşma-diktan sonra hiç mühim degil.ben o günahları .yeryüzü dolusu mağfirete çeviririm. [642]

Bana Ebû Mes'ud ed-Dârimi ki Hırâş'ın [643]oğludur-tahdis etti (ve) dedi:Bana dedem.Enes b. Mâlik'den tahdis etti. (Enes) dedi:"Rasûlullah (S.A.V) "Ümmetimin yansının Cennete girmesi ile şefaet arasında muhayyer bırakıldım.Ben şefaati seçtim.Çünkü şefaet daha umûmî ve daha çoktur.Bel-ki siz benim şefaatinin takva sahiplerine has olduğunu zannediyorsunuz. Hayır! Bilâkis günahlara bulaşıp kirlenmişler İçindir.[644]buyurdu. [645]

37-Çeşik Dedikleri İki Hadis....

İDDİÂ:Hammâd'dan,o da İbrâhîm'den.o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahâî) den,o da Âişe'den (RA) rivayet ettiniz ki (Âişe): "Ben Rasûlullahın elbisesindeki menî'yi elle eltilerdim,o da bu elbiseyle namaz kılardı. [646] demiştir.

Sizin rivayet ettiğiniz bu hadise dayanarak bazıları, elbiseden meniye çitileyip,o elbise ile namaz kılmaya cevaz verdiler .Ve bunu sünnet hâline getirdiler.

Sonra bir de Amr b.. Meymûn b. Mihrân'dan, o da Süleyman b. Yesâr'dan rivayet ettiniz ki (Süleyman) Hz. Aişe yi. "Rasûlullahın elbisesindeki meni lekisini yıkardım. Sonra elbisede, yıkadığım yerin izini- veya izlerini-görürdüm. [647] derken işit-miştir.

Bu rivayetiniz üzerine bir kısım insanlar, meniye elle çitilemek suretiyle temizlemeyi terketmiş ve o elbiseyle namaz kılacağı zaman, muhakkak meninin yıkanması gerektiğini söylemişlerdir. Bu ise, bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki: Burada ne çelişki vardır, ne de tutarsızlık... Çünkü Âişe (RA.) Rasûlullahın elbisesindeki meniye, kuru olduğu zaman çitilerdi. Oğuş-turma ise ancak kurumuş menide mümkündür. Ba-zan meni, iç çamaşırında kuruyasıya kadar kalırdı. Meni ise - bilhassa yaz mevsiminde - az bir zamanda kuruyuverir.

Âişe (R.A) meninin yaş olduğunu görünce, onu yıkadı. Çünkü yaş olunca çitilemekle temizlemek mümkün değildir. Fakat onu, kuruyuncaya kadar bekletip, sonra çitileyen bir kimse için, böyle yapmasında bir beis yoktur.

İbnu Râhuye diye bilinen, İshak b. İbrahim (166-238) [648]bana, meniye çitilemenin sünnet olduğunu haber verdi. [649]

38-Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın "Deri dibağatlandı mı,te-miz olmuş olur." buyurduğunu,keza ölü bir koyuna rasgeldiğini vet"Onun derisinden faydalansaydınız

ya! [650]buyurduğunu rivayet ettiniz. Fakihlerden birkısmı bu görüşü kabul ettiler ve bununla fetva verdiler.

Sonra Rasûlullahın, "Meytenin (ölü hayvanın) ne derisinden faydalanın,ne de sinirinden.. [651] buyurduğunu rivayet ettiniz.Fakihlerden diğeri bir grup da bu görüşü kabul edip.bununıa fetva verdiler.

Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada-Allah'a hamdolsun -ne bir çelişki vardır,ne de tutarsızlık!..Çünkü hadisteki el-ihâb,dibağatlanmarmış deridir.Dibağatlanınca bu isim ondan kalkar.

Nitekim bir hadiste Ömer.Rasûlullahın yanına girdiğini ve evde-dibağatlanmamış kokmuş deriyi kasederek- kokmuş deriler (=uhubun atmetun) bulunduğunu söylemiştir.

Hz.Âişe (R.A) babasının mürtedleri öldürmesi) hakkında : "Başlan omuzlara düşürdü ve kanlan derilerin (=uhub) içersinde topladı" demiştir.[\[652\]](#)Deriler ile cesedleri kasetmiştir-

Hz.Aişe, burada derileri (= uhub),cesedlerden kinaye olarak kullanmıştır.Eğer el-uhub, dibagatlan-mış deri olsaydı, uhub, kelimesini cesedden kinaye olarak kullanması caiz olmazdı.

en-Nâbiğâtu'l-Câ'dî, kendisi yokken yavrusunu kurt yemiş olan ve sonra geri dönen.yabani bir sığırdan bahsederek:

'Yavrusuyla ilk beraber oldukları yerde.hâdise-yi açıklayan bir deri (=ihâb) ve parçalanmış kanlı bir cesedle karşılaştı." demiştir.

Rasûlullah da, "Deri (=ihâb) dibağatlandı mı, temiz olmuş olur." buyurmuş,sonra da ölü bir hayvana rasgelmiş ve : "Sahibi hayvanın derisinden faydalan-saydı ya." demiştir.Yani :Onu dibağat etseler de ondan faydalansalar ya! demektir.

Sonra da (yazılı bir talimatta): "Ölü hayvanın ne derisinden faydalanın, ne de sinirinden.." diye emretmiştir.Bununla "Dibağatlanmamış deriyi,dibağatla-runcaya kadar kullanmayın!" demek istemiştir. Nite kim/"...ne de sinirinden." sözü de bunu gösterir.Çün-kü sinir,dibağat kabul etmez.Bu sebepten onu,diba-ğatlanmamış deri ile birlikte zikretmiştir.Bu başka bir hadiste açıklanmıştır. (O hadis de şudur:)

İbnu Uyeyne ,ez-Zuhrî'den.o da Ubeydullah b.Abdillah'tan,o da İbnu Abbâs'tan rivayet etmiştir ki, "Rasûlullah (S.A.V) Meymûne 'nin (R.A) azadlı cariyesine aid bir hayvan ölüsüne rastlamış ,ve "Onun derisini alsalar ve dibağatlayıp kullansalardı ya! " buyurmuştur. [\[653\]](#)

39-Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:el-Eş'as-Muhammed b. Sîrin -Abdullah b..Şakîk -ve Âişe'den rivayet ettiniz ki (Âişe) şöyle demiştir: "Rasûlullah bizim ne İç çamaşırımızla,ne dış elbiselerimizle namaz kılmazdı[\[654\]](#)

Sonra yekî-Talha b. Yahya-Ubeydullah b.Abdil-lah b.Utbe -Âişe (R.A) tarifıyla,Hz.Âişe'nin,"Rasûlullah.gece namaz kıları.Ben de hayız ve üzerimde mirt (yün veya ipekten yapılan,kadınların elbise üstüne giydikleri bir başka elbise) olduğu hal-de.onun yambaşında olurdum ve benim elbisemin bir kısmı.onun üzerinde olurdu. [\[655\]](#) dediğini rivayet ettiniz.Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu iki hadiste ne çelişki ne de tutarsızlık vardır. Çünkü birinci hadiste, "Bizim iç çamaşırlarımızla (eş-şuûr)namaz kılmazdı." denil-miştir.İç çamaşır mânasına gelen eş-şuûr ise,şîâr'ın çoğuludur.Şiar ise vücuda temas eden elbiseye de-nir.Cesede temas etmedikçe [\[656\]](#)ona şiar (iç çamaşır) denmez.

Rasûlullahm,Ansâra:"Sîz bana,iç çamaşır gibisiniz.diğer insanlar ise,iç çamaşırın üstüne giyilen elbise (=disâr] gibidir. [\[657\]](#)demesi de.bu husus ta sana bir delildir. Rasûlullah demek istiyor ki:Sîz, vücuda temas eden iç çamaşır gibi.insalann bana en yakın olanlarısınız .Diğer insanlar ise.onun üstü gibi-dir.Bana,sîze nazaran daha uzaktırlar.

Bazen iç çamaşıra; insanda devamlı idrar damlaması olur veya ondan herhangi birşey çıktığı zaman meni, ter veya ıslaklık bulaşır.

Rasûlullah.cinsî münasebette bulunduğu veya kadının hamileliği ağırlaştığı veya aybaşı olduğu zaman, elbiseye kan bulaşmasından emin olmadığı için.harumlarının iç çamaşırı ile namaz kılmazdı.

İkinci hadiste de: "Ben onun yanında olduğum ve üzerimde mirt olduğu halde, (Rasûlullah) namaz kıları.Mirt'in bir kısmı da onun üzerinde olurdu."de-nilmiştir.Mirt ise.izâr'm (vücudun alt kısmını örten elbisenin) iç çamaşırı olarak kullanıldığı gibi kullanılmaz. Çünkü mirt yünden.bazan kıl.bazan da ipek ve yün karışığından olur ve sadece izann üzerine giyilir.

EBÛ MUHAMMED :Sana bunu açıklayacak diğer bir husus da ,bana Abedetü'bnu Abdillah'm tah-dis ettiği bir hadistir.Abede dedi:Bana Muhammed b Bişr el-Abdî haber verdi (ve) dedi: Bana Zekerıyyâ b. ebî Zâide,Mus'ab b.Şeybe'den.o da Safıyye binti Şey-be'den.o da Âişe'den (RA):"Rasû'lullah birgün.güneş doğmadan önce.üzerinde siyah kıldan mamul süslü bir mirt (-mirtun murahhalun) olduğu halde dışarı çıktı." dedi. [\[658\]](#)

Murahhal süslü demektir.Bu (süsleme) sanatına da et-terhîl denir.

İmru'l-Kays da hanımından bahsederken :

"Arkamızda,izlerimiz üzerinde süslü mirt'inin (=mirtun murahhalın) ucunu sürükler bir halde onunla yürümeye başladım..." demiştir.

Hz.Âişe'nin,"Rasûlullah namaz kılardı.Elbisenin (=mirt) bir kısmı benim,bir kısmı da onun üzerinde olurdu." demesi,mirt'in;Hz.Âişe'nin iç çamaşırı olmadığını sana açıklar. Eğer mirt.iç çamaşırı olsaydı.Rasûlullahın vücudu belli olurdu.Çünkü iç çamaşırı ince olur.onunla namaz kılmmaz.ve Hz.Âişe'nin bununla örtünmesi (tesettür) de mümkün olmazdı. [\[659\]](#)

[\[1\]](#) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları:5-6.

[\[2\]](#) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 6-7.

[\[3\]](#) Bkz:Dr. İsmail L.Çakan,Hadislerde görülen ihtilaflar ve çözüm yolları-Muhtelifu'l-Hadis flmi-.ist.1982.

[\[4\]](#) Bkz Gerard Lecomte,Şafii'nin İhtilafu'l-Hadis'inden İbn Kuteybe'nin Muhtelifi'l-Hadis'ine-..terc: İ.K.Dönmez.İslam

[\[5\]](#) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 7-9.

[\[6\]](#) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 10-18.

[\[7\]](#) Te'vil" gibi bir eserin Türkçeye tercüme edilmezden on. beş sene önce Fransızcaya tercüme edilmiş olması bizler için üzülmeyecek bir haldir. Bu, kendi kültür mirasımıza bir batılı kadar bile sabib çıkamayışımızın, ona gereken ehemmiyeti veremeyişimizin bir ifadesidir.

[\[8\]](#) A.Ü.İ.F. Dergisi XIV/1966, S: 289.

[\[9\]](#) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 19-24.

[\[10\]](#) el-Kifâye fi hmi'r-Rivâye: 606.

[\[11\]](#) Nuhbetu'l-Fiker şerhi, İbnu Hacer el-Askalânî, s: 47.

[\[12\]](#) Bazı hadis meseleleri üzerine tetkikler, M. Tayyip Okıç.s: 116.

[\[13\]](#) Ulûmu'l-hadîs, İbnu's-Salâh, s: 257.

[\[14\]](#) Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler; M .Tayyip Okıç. s: 116.

[\[15\]](#) Ulûmu'l-hadîs. İbnu's-Salâh. s: 257, 258.

Tercih sebepleri usûl-i hadîs kitaplarında zikri Edilmiş-tir. el-Hâzımî .el-l'tibâr'ında bunların ellisini zikretmiş; İrakî İbnu's-Salâh'ın Ulûmu'l-Hadîsine yaptığı şerhte bunları nakletmiş ve bu sayıyı yüze yükseltmiştir. Suyûtî bunları Tedr-ib'inde (2/198-202. Mısır 1385/1966 tab'ı) hulâsa etmiştir. (el-Bâisu'l-hasis, s; 176).

[\[16\]](#) Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler s: 116.

[\[17\]](#) Nuhbetu'l-Fiker şerhi, İbnu Hacer el-Askalânî s: 49 (Hattâ imâm eş-Şâfiî bu eserini müstakil bir eser olarak düşünmemiş ve sâdece "el-Umm" adlı eserinde bu mevzua dair bir fasıl ayırmıştır. Bkz: el-Umm c. 7 (Kenarında) (Kitâ-bu's-Şa1> neşri) ve c. 8 s: 473-568, Mısır 1393/1973 (ofset) baskısı.)

[\[18\]](#) Ulûmu'l-hadîs, İbnu's-Salâh ,s: 257.

[\[19\]](#) Nuhbetul-Fiker şerhi, s: 49 (Dipnot)

- [20] Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler ,s: 116.
- [21] A.c. s: 117.
- [22] İbn Hıbbân, Kitâbul-Mecrûhîn (Halep, 1396), (Mukaddime, s. (Z)).
- [23] A.c. s: 117.
- [24] Zeyl-İ Keşfu'z-Zunûn: 11/520.
- [25] Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, en-Neysâbüri, s: 71.
- [26] Nuhbetu'l-Fiker şerhi ,s: 49 (Dipnot).
- [27] Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler ,s: 117. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 25-28.
- [28] İbn gutayba, Gerard Lecomte, s: 30.
- [29] İslâm Ansiklopedisi 5/2,s: 763
- [30] A.y.
- [31] Usânu'l-Mizân.İbnu Hacer el -Asfcalâni:3/3 57,358.
- [32] Tefsiru Sûrati'l-İhlâs.İbnu Teymiyye,s:120,121 el-Munirîyye (Mısır) 1352 tab'ı.
- [33] Usânu'l-Mizân, İbnu Hacer: 3/358.
- [34] A.e.: 3/358.
- [35] Tefsîru Sûrati'l-İhlâs, İbnu Teymiyye, s: 120, 121.
- [36] İbn Qutayba, Gerard Lecomte,s:50- 71.
- [37] Edebu'l-Kâtib.İbnu Kuteybe (İst. Sül ey m a niye küt.Reİsu'l-Küttab kısmı,nu:742 varak: 145 b).
- [38] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 29-34.
- [39] Mesâil EUeti suile anhâ Abdullah b.Müslim.b Kuteybe (Kayseri Raşid Ef.Ktb.eki,no21540 varak 1 b-79a) (M)
- [40] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 34-35.
- [41] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 35-37.
- [42] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 37.
- [43] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 37.
- [44] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 39-40.
- [45] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 40-41.
- [46] Bizim tercümümüzde, Fransızca tercümesine uyarak "İDDİA" şeklindedir.
- [47] Bizim tercümümüzde, Fransızca tercümesine uyarak "CEVAB" şeklindedir.
- [48] A.Ü.İ.F. Dergisi, C, XIV / 1966, s. 289
- [49] İslâm Dünyası Kısa Kronolojisi, Jean SAUVAGET (Tere: Suut Kemal Yetkin - Faik Reşit Unat) A. Ü. İ. P. yayını. Ank. 1963, s: 23-28).
- İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 41-51.

- [50] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 52-54.
- [51] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 54-56.
- [52] Krş, BUH: 58/18; HAN: 4/387, 3/485 ve bkz: Miza-riu'l-İ'tidâl, 11/272.
- [53] BUH: 96/10, Krş, HAN: 5/34. 269, 278, 279; MÛS: 33/53.
- [54] BUH: 46/33, HAN: 1/79 ,188; 2/163. İ93.
- [55] Kaade, Haricilere muhalefet etmediği gibi. onlara taraftar da olmayan bitaraf fırka (M).
- [56] TIR: 34/7; Krş. BUH: 92/2, 9.11.
- [57] BUH: 92/2 .Krş. HAN: 1/275, 297; BUH: 93/4.
- [58] Başka bir rivayette: "uzuvları".
- [59] Başka bir rivayette: "geçirilse bile" Bkz. HAN: S/161, 171.; BUH: 93/4; 10/56.
- [60] Krş. BUH: 10/56,
- [61] Bulunamadı.
- [62] HAN: 4/226 ; Krş. BUH: 92/9
- [63] Hadisin sıhhati tartışmalıdır. Bkz; el-Makâsıdu'l-Hasene. s. 328-329, no: 846; Keşfu'l-Hafâ, II. 134, no: 2022; Esne'l-MatâUb, s. 244, no: 1117. (M).
- [64] Krş. BUH: 60/47 Bkz. HAN: 3/135, 224; MUS: 12/9
- [65] Krş. A.g.e.
- [66] Bkz. HAN 3 / 2. 3
- [67] BUH: 46/30; 86/6
- [68] BUH: 78/29, HAN: 1/387; 2/288, 336; Bkz; MUS: 1/18.
- [69] HAN: 3/154.
- [70] Krş. BUH: 10/129.
- [71] BUH: 10/129. HAN: 2/276. 293, 534.
- [72] BUH: 23/80. 93, HAN: 2/233
- [73] BUH: 65/sure: 92, n: 7. HAN: 1/6. 29; 2/52. 77: 4/427. 431.
- [74] HAN: 5/239 ,Krş. HAN: 1/272; 6/441.
- [75] Krş. BUH: 82/1.
- [76] Zeyd (b. Ali Zeynelabidin fa. el-Huseyn b. Ali)yi rafz (terk) eden Sâbbe'dir ki, terk ettiklerinden dolayı kendilerine "Râfıza" dendiği gibi, Zeyd'in öldürülmesinden sonra bir imam seçmeye kalktiklarından dolayı da "İmamiye" adını aldılar. Ösl. mez. tar: 54) (M).
- [77] BUH: 60/8, HAN: 1/235. 453; 5/50, Tecrid, K/104, 105
- [78] BUH: 3/43. HAN: 2/104; 5/39.
- [79] Yani: benim vezirimsin (M).
- [80] BUH: 62/9, HAN: 1/170; 3/32.

[81] HAN: 1/118; 4/281

[82] A.g.e.

[83] Aksi bir hadis için bkz; BUH: 55/1.

[84] HAN: 5/382, 385.

[85] HAN: 4/322; 6/34.

[86] HAN: 1/106, 110 (Bu son üç not için bkz: BUH: 62/4).

[87] Mevlâ, köle, azadlı köle, köleyi azad eden, seven, arkadaş, komşu, ortak, akraba ve tâbi olan, gibi pekçok mânâyâ gelir. (M)

[88] HAN: 3/453. Bkz: Lisân; 15/407.

[89] Bulunamadı.

[90] el-Leâliu'l-Masnûa: 2/324, 325 ;Lisân: 17/79, Tâc: 9/238 (M).

[91] Tâc: 3/387.

[92] Bedâ, görünme, zuhur etme demektir. Kelam ıstılahı olarak, mesbûk (geçmiş) bir hüküm-i ilâhinin değışmesini istilzam eden bazı yeni hallerin peyda olması manasınadır. Bedâ mezhebini Muhtaru's-Sakafi'nin çıkardığı ve o zamandan beri Keysaniya şii fırkasının akaidinde bir umde haline geldiği söylenir. Şiilerin kabul ettiği bu Bedâ fikrini Ehl-i sünnet reddeder. (Bkz: İslâm Ansiklopedisi 2/433-35, İslami Bilgiler Ansiklopedisi, I, 332), (M).

[93] el-Makâsıdu'l-Hasene, s.260, no: 618, Keşfu'l-Ha-fa, II, 22, no: 1593 (M).

[94] Araku'l-hayl şudur: Allah kendini yaratmayı murad edince atı yarattı ve onu koşturup terletti. Sonra kendini bu terden yarattı. "İbnu Asakir, "atın koşturulması" hadisi uydurmaz. Bunu bazı zındıklar, muhal olan birşey rivayet ediyorlar diyerek Hadisçileri kötöleyebilmek için uydurdular. Bunu ancak aklı olmayan kabul eder. Bu; katı surette aklen ve şer'an asılsızdır", demektir. -Suyûti, İbnu Asakir'den naklen. (Bkz: el-Leâliu'l-Masnûa: 1/3) (M).

[95] Bunlar birtakım zındıkların uydurdukları bir hadise işaret etmektedir. O hadis de şudur: "Allah melekleri İki kolunun ve göğsünün kıllarından (veya iki kolunun ve göğsünün nurundan yarattı." Bu husus ileride gelecektir.

[96] Biz bu hadisi elimizde mevcut mevzuat kitaplarında araştırdıktan sonra bulamamıştık. Nihayet Şehristani'nun el-Milel'inin "Müşebbihe"den bahseden kısmına bakarken bunu gördüm. Bu benim arayıp durduğum kaybım idi. (Şehristani-ni) müşebbihenin "Haşeviyye" kolundan bahsettiği esnada bunu zikretmektedir: "(Haşeviyye) hadislere, uydurup RasuUul-laha nisbet ettikleri yalanları kattılar. Bu yalanların çoğu Ya' hudilerden alınmadır. Çünkü teşbih Yahudilerde mizaç halin' dedir. Hatta dediler ki, Allah'ın gözleri rahatsızlandı. Bunun üzerine melekler onu ziyarete geldiler."(el-Milel ve'n-nihal, I 141 (M). -Musahhih İsmail el-İs'irdî-

[97] Burada şu rivayete işaret edilmektedir: O rivayete göre Allah, arefe günü akşamı, boz bir devenin üzerinde yeryüzüne iner ve binetti olanlarla tokalaşır, yaya yürüyenlerle ku-caklaşmış. İbnu Teymiyye'nin de dediği gibi bu, Allah ve Ra-sulüne en büyük iftiradır. Bu sözü söyleyen de AUaha iftira edenlerin en çok günahkar olanıdır. İbnu Kuteybe ve başkalarından, zındık kafirlerin bu ve emsali hadisleri. Hadis ehli için: "işte onlar ancak böyle şeyler rivayet ederler." diyerek onları kötöleyebilmek için uydurdukları nakledilmiştir.

[98] Kıvrıkcık saçlı genç" sözü de şu rivayete işaretir: "Rabbimi rüyamda, uzun saçlı çok güzel bir genç suretinde gördüm. Yeşil bir elbise giymiş, ayaklarında altın nalınlar vardı. Yüzünde de altından bir perde vardı." (Bkz. el-Leali'l-masnua: 1/28, 29, İbn Huzeyme, Kitabu't-Tevhid, 198), (M).

[99] Bu da Ebu Hurayra'nın rivayet ettiği uzun bir hadise işaretir. O hadiste şöyle geçmektedir: "Cebbar olan (Allah) gelir ve: "Ben sizin rabbinizim..." der, onlar da: "Evet sen bizim rabbimizsin" derler. Onunla ancak Peygamberler konuşur. "Sizinle O'nun arasında tanımanıza yardımcı olacak bir alamet, bir işaret var mıdır?" der. Onlar da: "O alamet sak (baldır)dır." derler. Bunun üzerine (Allah) sakından açar. (Bu müteşabih hadisle ilgili olarak bkz: (Hak Dini Kur'an Dili: 8/5292) .Keza Bkz: BUH: 97/24; 10/129, HAN: 3/16 Krş: BUH: 65/sure 68, no:

[100] BUH: 79/1, HAN: 2/244, 251.

[101] HAN: 1/368, Bkz: s .

[102] HAN: 2/173, 4/251, 302 ,Bkz: s

[103] Bkz: MÜS: 53 ez-Züh'd, II, hadis no: 2997 (IV/2294) (M.)

[104] BUH: 59/16, HAN: 2/52.

[105] Esad Efendi nüshasında: "Tavşanın".

[106] el-Mecmhin: 1/101.

[107] BUH; 60/8; Mezkur hayvanlar için bkz: el-Leallu'l masnua: 157-160) (M).

[108] Krş, BUH: 8/75.

[109] BUH: 63/51; 81/51.

[110] Vergi toplayıcısı (=aşşar) için bkz: Lisan: 6/246

[111] BUH: 59/17.

[112] HAN: 4/85, 86; 5/54

[113] Diğer bir nüshada: "...araştırılması..."

[114] Yahya b. Main (b. Avn b. Ziyad b. Bistam b. Abdirrah-man), Cerh ve Ta'dil ilminin imamı. Kendisinden Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir. Bizzat kendisi bir milyon hadis yazdığını söylemiştir. Medine'de vefat etmiş ve Baki Kabristan'na defholunmuştur. (Bkz: Tehzi-Wt-Tehzib: 11/280-88) (M)

[115] Ali (b. Abdİllah b. Ca'fer b. Necih) b. el-Medini. Üelul-hadis'te imam idi. Kendisinden Buhari, Ebu Davud rivayette bulunmuşlardır. (Tehzibu't-Tehzib: 7/349-57) (M).

[116] Fethu'l-Bari: 9/424.

[117] Fatıma binti Kays (b. Halid el-Fihriyye). Hanım Sa-habilerdendir. ed-Dahhak b. Kays'ın kardeşidir. Güzellik ve akıl sahibi bir kadın İdi. Hz. Ömer katledildiğinde Ashab-ı Şura onun evinde toplanmışlardı. (Tehzibu't-Tehzib: 12/443-44) (M.)

[118] Gaylan b. Marwan ed-Dımaşki. Mu'tezile imamların-dandır. (Bkz. İsi. mez.tar: 6) (M).

[119] Ebu Osman Amr b. Ubeyd b. Bab. Mu'tezilenii Am-riyye fırkasının kurucusudur. (İsi. mez. tar: 98) (M).

[120] Ma'led b. Abdİllah el-Cuheni. Kader hakkında ilk defa konuşan kimsedir. Bu fikri bir hristiyandan öğrenmiş ve benimsemiştir. Bu yüzden el-Hasen el-Basri onu meclisinden koğmuştur. H. 80 yılında öldürüldü. (A.g.e.: 98) (M).

[121] Amr b. Faıd el-Aswari. Basrahlıdır. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (el-Muğni fi'd-Duafa: 2/487) (M).

[122] Katade (b. Diamati-hni KatadetiTmi Aziz b. Amr b. Rabia b. Amr b. el-Haris b. Sadus, Abu'l-Hattab. as-Sadu-si, al-Basri) Tabiinin alimlerindenidir. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 8/351-56).

[123] Said b. ebi Aruba. Adı Mihran al-Adawi'dir. Bas-ralıdır. Muhaddis (Tabakatu'l-Huffaz, s. 78; Tehzibu't-Tehzib: 4/63-66) (M).

[124] Abdullah b. Ebi Nuceyh. Mekkeli. Babasından, Ata, Mucahid, Iktime, Tawus ve bir cemaattan hadis rivayet etmiştir. Kaderi olduğu söylenir. (Tehzibu't-Tehzib: 6/54, 55) (M).

[125] Muhammed b. el-Munkedir b. Abdİllah b. el-Hudeyr b. Abdiluzzá b. Âmir B. el-Hâris b. Sa'd b. Teym b. Murretu't-Teymî , Ebû Abdİllah. Tabii alimlerindenidir. (Bkz: Tehzibu't-) (M)

Teymî , Ebû A Tehzib :, 9/473) (M.), d b Tehzib :, 9/473) (M).

[126] Muhammed b. Abdirrahmân b. el-Muğira b. el-Haris b. ebi Zi'b. Medineli. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (Bkz:) Tehzibu't-Tehzib: 9/303-307) (M).

[127] Muhtar b. ebi Ubeyd es-Sakafi. Hz. Huseyn b. Ali'nin intikamını almak üzere Şiânın Keysâniye fırkasını kurmuştur. Keysân adı hakkında ise birçok ihtilaf vardır. (Bkz: İsi. mez.Ur: 51. 52, 64) (M).

[128] Ebû't-Tufeyl, Âmir b. Vasile b. Abdİllah b. Amr b. Caşş-Sahâbî . Hadiste sika İdi. Ali ve Ehli beyt taraftarı idi. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 5/82, 83) (M).

Câbir b. Yezid b. el-Hâris b. Abdıyegûs el-Cu'fi. Ebu't-Tu-feyl, Herime, Atâ ve Tâvus'tan rivayette bulunmuştur. Metruk bir ravidir. Hz. Ali'nin ric'atına inanırdı. (Daha fazla malumat için bkz: Tehzib: 2/46-51; el-Mecrûhin: 1/208-9) (M).

[129] Ric'at: Bazı ölüllerin kıyamet gününden evvel dünyaya geri geleceğine inanmak, ilk önce ric'ata inanan Abdullah b. Sebe' İdi, ki bununla kasdı Hz.Peygamber'in (S.A.V.)geri geleceği idi. Ebu't-Tufeyl ve Cabir el-Cu'fi'nin ric'attan kasdettik-leri ise Hz. Ali'nin geri dönmesidir. (İsi. mez. tar.: 51) (M).i

[130] el-MUZHİR, 2/198.

[131] BÜH: 42/3.

[132] MUS: 4/47.

[133] Herhalde tayin edilen herhangi bir vâde, müddet kas d ol un maktadır. (M).

[134] Burada da cevaben, gökteki gezegen olarak ay manasına gelen "Kamer" yerine, zaman ölçüsü olan "Şehr" kelimesini kullanması ve "ilâ kamerayni" yerine "ilâ şehray hilâlin" demesi gerekirdi. (M).

[135] Turp manasına gelen el-fuclu ile, kuvvetli erkek hayvan manasına gelen cl-fahlu kelimelerinin arapçada yazılışları birbirine çok benzer. Bu sebeple, bu iki kelimenin karıştırılmasından dolayı, manada da tamamen aynı bir şey ortaya çıkmıştır. Bu tip yanlışlıklara Hadis ününde "Tashif • denilir. (M).

[136] Mustemli aslında Şeyh'den hadis yazana denirse de, burada hadis yazdırmakta olduğuna nazaran, bu kimsenin, yine hadis yazan biri olduğunu fakat talebelerin kalabalık olmasından dolayı Şeyh'i işitemiyenlere onun sözlerini naklettiğini anlıyoruz. (M)

[137] Süleyman b. Mihrân el-Esedî el-Kâhili el-Â'mes. Küfe'de doğdu. Zamanında Küfe ehlinin muhaddisi idi. Kendisinde şiilik vardı. (Bkz: Tehzib: 4/222-226) (M).

[138] el-A'meş'in diğer tuhafıkları için bkz: Şarafu Ash-âbîl- Hadîs: 130-136 (M).

[139] el-Hatib el-Bağdadî'nin naklettiği bir rivayetten, is-nad soranın Hanefi kadısı, Muhaddis Hafz b. Gıyâs (115-194) olduğunu öğreniyoruz. (Bkz: Şerefu Ashâbî'l-Hadis s. 133) (M)

[140] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 59-76.

[141] Reisül-Küttâb: "ağacı"

[142] Tafra: Sıçrama nazariyesidir ki, buna göre iki mesafe arasındaki bazı yerleri katetmeksizin, sıçramak suretiyle geçmek mümkündür. (M)

[143] Bunlar Kelamcılann dillerinde dolaşan, kitaplarında geçen Kelam İle ilgili istilahlardır, ilkçağ felsefecilerinin eser-lerinin-bilhassa Abbasi halifesi Me'mun devrinde -arapçaya tercüme edilmesiyle bu terimler Kelam İlmine de geçmiştir. (M)

[144] Metinde "kuş sürüsü" olarak geçtiği halde, türkçe-mizdeki kullanılış nazar-ı itibara alınarak "koyun sürüsü" diye tercüme edildi.(M)

[145] Burada anlatılmak istenen suyun,tansiyonun inip çık masındaki fonksiyonu olsa gerek (M)

[146] Ebu'I- Huzeyl Muhammed b.el-Huzeyl el-AUâf,Mute-zile imamlarından ve el-Huzeyliyye fırkasının kurucusu. Bilgisi geniş, şair ,edib ve cedelci bir kimseydi. (İsl.mez. tar.99)

[147] İbrahim b. Seyyar en-Nazzam. Mutezilenin Nazza-miye fırkasının kurucusu. Bir rivayete göre nesir ve şiir yazmakta (tanzim etmekte) çok usta olduğu için; diğer bir rivayete göre ise, pazarda boncuk nevinden bazı maddeleri dizip nizama sokmakla ve onları satmakla meşgul olduğu için kendisine Nazzam dendi. Çok zeki bir insandı. Kur'an'ı İncil ve Tevrat'ı ezberlemişti. Mutezileye en çok hizmet eden mütekelim budur. (A.g.e.: 100, 101) (M)

[148] el-Huseyn b. Muhammed en-Neccar. Neccariye fırkasının kurucusu. Neccariye mezhebi mensupları bazı bakımlardan Eş'ariyye'ye, bazı bakımlardan da Mutezileye uymuştur. Kendilerine has bazı görüşleri de vardır. (A.g.e. 119) (M)

[149] Hişam b. el-Hakem. Şia mütekelimlerinden. Hişam, müşebbihe fikrini benimsemiştir. (A.g.e.: 132) ve Bkz:S.121 (M)

[150] Sümame b. Eşras en-Numeyri. Mutezile mezhebinin Sümamiyye fırkasının kurucusu. Dine karşı çok gevşek ve hatta mü'îid (zındık, dinsiz) olduğu söylenir. (A.g.e.: 107, 8) Sümamenin mühlidliğine misal olarak bkz:s.121 (M)

[151] Muveys b. İmran. (bkz: s.İlâ) Şehristani onun Haricilere ve Murciye mensub olduğunu söylemektedir. (Kıta-bu'I-intisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 108, s: 139) (M)

[152] Doğum ve vefat tarihleri bulunamadı. Yukarıda zikri geçen isimlerin, birbirleriyle muasır oldukları,vefat ve doğum tarihleri bilinenlerden anlaşılmaktadır. Doğum ve vefat tarihlerini veremediklerimiz hakkında bu nokta gözönün-de bulundurulmalıdır. (M)

[153] Tabakatu'l-fukaha (s:91) da geçen, Basra kadısı UbeyduUah b. el-Hasen el-Huseyn el-Anberi, bu zat olsa gerek. İbn Kuteybe'nin, onun Basra kadılığı yaptığını(Bkz. s.118) zikretmesi, bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir. (Keza bkz: el-Beyan ve't-Tebyin: 1/366; 3/110) (M)

[154] Bekr b. Uhtî Abdilvahid b. Ziyad. Bekr'in ortaya çıkışı. Vasıl b. Ata ve Cehm b. Safvan'ın ortaya çıktığı devredir. Mizanu'l-İtidal: 1/16'da zikredilen Bekr b. Ziyad el- Bahilî, o olması muhtemeldir. Çünkü ondan İbn Hibban "deccal, hadis uydurucu" olarak bahsetmektedir. Bu sebeple onun, raev-zuumuz olan şahıs olması mümkündür. (Kitabu'l-Intisar, el-Hayyat: Talikat no: 121, s: 141, Watt, İslam düşüncesinin teşekkül devri, s. 329) (M)

[155] Hafz el-ferd, Ebu Amr., Önce mut e zili idi. İbnü'n-Nedim onun Ebul-Huzeyl'e, Mutezileye ve Hristiyanlara karşı reddiye yazdığını kaydeder. (el-

Fihrist: 180, Kitabu'l-İntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 111) (M)

[156] Salih Kubbe b. Subeyh b. Amr. Şehristani onu bazan Haricilere bazan Murcieye dahil etmektedir. (Kitabu'l-İntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 108, s: 139) (M)

[157] Yani insanın Kur'an'ı telaffuz edişi, mahluk mudur değil inidir, meselesinde ihtilaf etmişlerdir. İbn Kuteybe bu mesele ile ilgili olarak, "el-ihtilaf fi'l-lafz" adlı bir de eser telif etmiştir. Eser Kevser! tarafından Mısır'da 1349'da neşredilmiştir. (M.)

[158] Sufyan b. Said b. Mesruk es-Sevri. Ebu Abdillâh, el-Kûfi. Hadis imamlarının önde gelenlerindedir. Şu'be ve başkaları onun hakkında: "Sufyan, hadiste emiral-mu'minindir" demişlerdir, Basra'da vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 88, 89) (M)

[159] Malik b. Enes b. Malik b. Ebi Amr b. el-Haris el-Asba-hi, el-Himyeri, Ebu Abdillâh, el-Medenî, Şeyhu'l-eimme ve hicret yurdu (Medine'nin) imamı. Medine'de vefat etmiştir (A.g.e. 89) (M)

[160] Abdurahman el-Evzai b. Amr, Ebu Amr, Zamanında Şam'ın imamı idi. Beyrut'ta yerleşmiştir. (A.g.e.: 79) (M)

[161] Şu'be b. el-Haccac b. el-Verd el-Ateki el-Ezdi. Ümin hafızı, İslam imanı. Basra'ya yerleşti. Bin civarında hadis rivayet etmiştir, (A.g.e.: 83) (M)

[162] el:Leys b. Sa'd b. Abdİrrahman el-Fehmi, Ebul Haris el-Mısri, Önde gelen imamlardandır. (A.g.e.:95) (M)

[163] İbrahim b. Edhem b. Mansur el-İcli, Ebu İshak. Şam'da oturdu. Meşhur zahid. (Tehzibu't-Tehzib: 1/102, 103) (M)

[164] el-Fudayl b. İyad b. Mes'ud et-Temimi, el-Yarbûi, Ebu Ali. Çok ibadet edenlerindedir. Mekke'de vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 104) (M)

[165] Davud b. Nasr, Ebu Süleyman et-Tâi, el-Kufi. Önce ilimle meşgul oldu. fıkıh dersi verdi. Sonra uzletti, yalnızlığı ve ıssızlığı tercih etti ve kendisini ibadete verdi. (Vefeyatu'l-A'yan: 2/29-31) (M)

[166] Ahmed b. Muhammed b. Hanbei b. Hilal b. Esed, eş-Şeybani, Ebu Abdillâh. Önce Mervez'U sonra da Bağdad'lı "Musned" ve "Kitabu'z-Zuhd" sahibi meşhur imam. Onbeş yaşında hadis tahsiline başladı. Çeşitli beldeleri dolaştı. Küfe, Basra, Hicaz, Yemen. Şam (Suriye) ve Cezire'ye gitti. Bu ümmetin büyük alimlerinden idi. H. 241 senesinde Bağdad'da vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 186, 187) (M)

[167] Ebu Nasr, Bişr b. el-Haris b. Abdİrrahman b. Ata b. Hilal b. Mahan b. Abdillâh. Adı Babur idi. Hz. Ali'nin elinde müslüman olmuştur. Merv'de doğmuş, Bağdad'd oturmuş ve orada vefat etmiştir. el-Hâfi diye meşhurdur. Tasavvufun önderlerinden idi. (Vefeyatul-A'yan: 1/248-251) (M).

[168] İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 77-83.

[169] Yani: Tulumun içindeki şarabı içmekteyim.

[170] Yaradan akmayan kan: Şarap

[171] içe içe iki büklüm oldum, tulum boşaldı ve ruhsuz (şarapsız) olarak atıldı

[172] Tulum ruhsuz bir ceseddır, çünkü içindeki şarap boşalmıştır. Benim cesedimdeki iki ruh İse birisi kendi ruhum-dur, diğer de tulumun ruhu Cyani şarap) tır (M)

[173] Onun iddiasına göre, cevherler araz (sıfat) lar gibi, iki zamandan mevcut olamaz. Cevherler devamlı olarak,misalle-rinin yenilenmesiyle,bir yenilenme içersindedir.

[174] Kırmızıya ve siyaha yani : Acem (Arabın dışında olanlar) e ve Arab'a demektir.Çünkü Arabların dışındakilerde hakim renk, umumiyetle kırmızılık ve bayazlıktır.Araplar'da ise hakim renk esmerliktir. Rasulülullahın »kırmızı ve siyah ile ins ve cinni kasdettiği de söylenmiştir. (en-Nihaye: 1 / 437)

[175] HAN: 1/250

[176] Bu ve benzeri tabirler için bkz: Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat'i Fıkhiyye Kamusu: 2/187 (M)

[177] Bkz: BUH: 68/6, 11.

[178] Zevcin, karısını, neseb, süt veya müsaheret suretiyle ebedi olarak mahremi olan bir kadının kendisince, bakılması caiz olmayan, arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna teşbih eylesidir. (Hukuk-ı İslamiyye Kamusu: 2/179) (M)

[179] Zevceye (karısına) yaklaşmamak Üzere yapılan yemine denir. (A.g.e.: 2/178) (M)

[180] TIR: 34/7 (4/466), el-Esraru'l-Marfuaiil-ahbari'l-mevdua: s: 86) (M).

[181] EBU DAVUDî 1/63.

[182] Diğer bir nüshada: "fetva verme hususunda"

[183] Bkz: Tabakatul-Hanabîle, II. 148 (M)

[184] Bîrva' binti Vaşık er-Ruvasiyye, el-Kîlabiyye. Ha-mm Sahabelerden. Hilal b. Mur^a'nın hanımı. (Bkz: Us^u'l-Ga-be: 7/37) (M)

[185] Bunları kıskançlık saikiyle söylemiş olsa gerek

[186] BUH: 18/2

[187] Metinde "kavmen mine'z-zutt" denmektedir. Zutt, ise Hindistan'da bir kavim adıdır. Bkz: Lisan, VII, 308 (M)

[188] Süleyman b. Tarhan et-Teymi, Ebu'l-Mu'temîr, Basra'lı sika ve abiddir. 97 yaşında vefat etmiştir. Benü Teym'den olmadığı halde, onlarla birlikte yaşadığı için bu kabileyeye nisbet edilmiştir. (Bkz: Tehzibu't-tehzib: 4/201, 202) (M)

[189] Abdurrahman b. MuII b. Amr b. Adıyy b. Vehb b. Ra-bia b. Sa'd b. Huzeyme b. KaTı b. Rıfaa b. Malik b. Nehd, Ebu Osman en-Nehdî , Kufe'de , sonra da Basra'da oturdu. Cahiliyye devrine erişti. Rasulullah devrinde müslüman olmuş, fakat Rasulullahı görememiştir. Ibnu'l-Medini, Ebubekr'in ölümünden sonra Medine'ye geldiğini ve Ömer'in hilafete geçmesine rasladığını söylemiştir. Öldüğünde 130 veya 140 yaşında iki. (A.g.e.: 6/276, 77) (M)

[190] Davud b. Ebi Hind. Adı Dinar b. Azafîr'dir. Tabiin-dendir. (A.g.e.: 3/204) (M)

[191] eş-Şâli, Amir b. Şerahil b. Abd. Ebu Amr el-Kufl, Tabîinin orta tabakasındandır.Ashabtan beşyüzkişiye yetiştiğini ifade etmiştir. (A.g.e.: 5/65) (M)

[192] Alkame b. Kays b. Abdillâh b. Malik, en-NahH, Ku-fe'li. Tabiinin ikinci tabakasındandır. Rasulullah hayatta İken doğmuştur. (A.g.e.: 7/276) (M)

[193] BUH : 63 / 32, bkz: HAN: I / 458

[194] Mis'ar b. Kidâm b. Zuheyr b. Ubeyde el-Hilâlî,el-Âmirî.Ebû Seleme, el- Kufî (bkz: Tabakatul-huffâz: 81,82)

[195] Abdumelik b. Meysera el- Jüâlî,Ebû Zeyd, el-Anürî el- Kufî (Tehzibu't-tehzib: 6/426) (M)

[196] en-Nezzâl b. Sebte el-Hilâlî, el-Küii. Sahabe olduğu ihtilaGıdır.(A.g.e.: 10/423) (M)

[197] Esad Efendi ve Reisul Küttâb : "...Yalancı çıkaracağım."

[198] BUH: 77/40

[199] BUH: 8/102, HAN: 4/86

[200] Krş..BUH:4/18,19;HAN:4/383.

[201] Reisul-Kuttâb nüshasmda:"Hârun b.el-Hakem"

[202] BUH:30/22,2S,HAN:l/211;6/34.38 Krş.BUH:5/13.

[203] HAN:l/211.el-Fadl b.Abbâs,Rasûlullahın amca oğ-ludur.H. 13 veya 18 yılında vefat etmiştir.(Usdu'l-gâbe:4/366)CM)

[204] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 84-92.

[205] Burada müctehid tamamen lügat manasında yani, elinden gelen gayreti gösteren manasında olabileceği gibi fikhî anlamda da olabilir.(M)

[206] Bu tercüme Es'ad efendi nüshasına göredir. (M)

[207] Krs:3,Âl-i İmrân,7(M)

[208] Reisul-Kuttâb nüshasından.

[209] BUH:62/6

[210] HAN:4/172,173.

[211] BUH:61/25.

[212] Bkz:el-Baııllâni, İ'câzu'l-Qnrân, (Tahkik: Ahmed Saqr), Mısır (tarihsiz), s. 291-292. (M)

[213] Tatbik; Kamusta şöyle demektedir; "Namazda rüku esnasında elleri uyluklar arasına koymaktır" en-Nihayede de; "Tatbik, parmakları yummak ve rüku ve teşehhüdde dizlerin arasına koymaktır" denmektedir. (en-Nihaye: 3/114) (M)

[214] Krş. BUH: 82/1

[215] Aynı yer

[216] Bkz: BUH: 82/2

[217] Krş. BUH: 82/2, HAN: 2/176, 197

[218] Bu şiir ve "Kusai nedameti" için bkz: Mecmeul-em-sal: 2/275, (M)

[219] Vehb b. Munebbih. Ebu Abdillah, es-San'anî. Biraz Ebu Hurayra'dan olmak üzere, Abdullah t. Umar, Ibn Abbas, Ebu Said, Cabîr b. Abdillah ve başkalarından rivayet etmiştir. Ehli kitabın ilimlerine dair pekçok şey biliyordu. Kardeşi Hemmam'ın Ebu Hurayra'dan yazdığı bir hadis sahifesî vardır. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/100) (M)

[220] Krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış kitabı: VH/4;X/1

[221] Hammâdu'r-Raviye: Ebu'l Kasım, Hammad b. ebi Leyla ed-Deylemi, el-Kufi. Arapların şiirlerini, tarihini, neseb-lerini ve dillerini en iyi bilenlerden idi. Emevi halifeleri ona iltifat eder, ihsanda bulunur ve Arapların tarihinden sorardı. Zındıklıkla itham olunurdu. Yalancılığı da meşhurdur. (Bkz: Vefeyatu'l-A'yan: 1/448; Lisanul-Mizan: 2/352) (M)

[222] Ebu'l-Hasen, Mukatil b. Süleyman el-Ezdi, Meşhur müfessirlerden biridir. Geniş bilgi için bkz.: A.Ü.İ.F. Dergisi; XXI/I-35 ve Tehzibu't-Tehzib: 10/279-285) (M).

[223] Yani, Allah'ın kaderine tam bir itikad ve yakın ile bağlanmak, bir işte kararlı olan birini, İşleri için çalışmaktan, dünya ve ahirete aid çirkinlikleri defetmekten alıkoymaz. Çünkü kararlı olmak, sebeplere tevessül etmemek demek değildir. Aksine bu, (sebeplere tevessül etmemek) zayıf görüşlü-lük ve gevşekliliktir, ve azmin zayıflığıdır. Bu sebeple bir adam Rasulullaha "'Devemi bağlayıp da mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı?' diye sorunca:" Onu bağla da tevekkül et" buyurmuştur. Bu hadisi Tirmizi, Enes'den (R.A.) rivayet etmiştir. -Musahhih-

[224] Kuvveti ile bilinen bir Türk kavmi. BJeZ: Lisân: "Heytal" maddesi (M)

[225] Diğer bir nüshada: batıl

[226] BUH: 83/1, 4, 18; HAN: 2/185, 212

[227] Burada "ıbâd, yed'u, ed'dâi, yunâdi ve el-munâdi" kelimelerinin sonlarındaki (y) harfleri hafzölünmüş olup, bu kelimelerin asılları: "ıbadî, yed-û, ed-daî, yunadî ve el-mu-nadî" şeklindedir. (M)

[228] Burada mal (=eşya, mal) kelimesinin mansub hali olan "M al en" ile "Ma" ve "len"in birlikte okunuşundan İbarete olan "Malen" tabirlerine dikkat çekilmektedir. Bunların o-kunuşları aynı manaları İse farklıdır. (M)

[229] el-Makasidu'l-hasene: 115, BUH: 78/116 (M)

[230] BUH: 68/10

[231] Burada kastedilen ölüm hastalığı olsa gerek (M)

[232] Şurayh b. el-Haris b. Kays, EbuUmeyye, Muhadra-min'dendir. Hz. Ömer onu Küfe kadılığına tayin etmiştir. Ömer, Osman ve Ali devirlerinde kadılığına devam etmiş, Haccac devrinde bu vazifeden alınmasını istemiş ve alınmıştır. Kufe'de altmış sene kadılık yapmıştır. (Bkz: Usdu'l-gâbe: 2/517,518 ; Tezkiratu'l-huffaz: 1/59; Tabakatul-fukaha: 80) (M)

[233] Meşhur Ziyad b. ebih ki, Hicret-i Nebeviyye senesinde Ebu Sufyan'ın sulbünden tevellüd eylemişti. Lakin ve-led-İ zina olmakla ona nisbet olunmayıp, Ziyad b. ebih yani babasının oğlu diye maruf olmuştu. Muhtelif zamanlarda Basra, Küfe, Horasan, İran ve Sicistan valilikleri yapmıştır. (Bkz. K1-sas-ı Enbiya: 1/606, 609) (M)

[234] Mesruk b. el-Ecdal, Ebu Aişe, el-Hemedani, el-Kufi, Fakih. Küfe kadılığı yapmıştır. Kadı Şurayh onunla istişare eder, fakat Mesruk (istişare için) Ş ur ay ha ihtiyaç duymazdı. (Tezkiratu'l-Huffaz: 1/49,50; Tabakatu'l-fukaha: 79), (M)

[235] Esad Efendi ve Reisu'l-Kuttâb:"Bu söz bize göre muhal değildir ki.."

[236] Hadisin kaynakları için bkz: Miftahu Kunuzi's-Sunne: 452, el-Camiu's-sagir: cüz: 2, s: 180 (M)

[237] Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şihir el-Amiri, Ebu Ab-dillah, Basrali. İlim ve amelde baş idi. Hz. Ali, Ammar, imran b. Husayn, Aişe, İyad b. Hımar ve Abdullab b. Muğaffel el-Mu-zeni'den (RA) rivayette bulunmuştur. Kıymetli elbiseler giymeyi, ata binmeyi severdi. (Bkz: Tezkiratu'l-huffaz: 1/64;

Ta-bakatu'l-Huffaz: 24) (M)

[238] BÜH: 8/80; 62/3, 5; 63/45, HAN: 1/270, 377, 389

[239] HAN: 1/118; 4/281, krş. HAN: 6/47

[240] HAN: 1/118:4/281.

[241] HAN: 6/47, 66. krş, HAN: 1/250; 4/413. 418.

[242] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 93-115.

[243] Bkz. s.7S (dipnot).

[244] Muhammed b. el-Cehm el-Bermeki, Halife Me'mun zamanında birçok vilayetlerde valilik yapmıştır. (Bkz: el-Be-yan ve't-tebyin: 1/38), (M)

[245] Bkz.s.79.(dipnot)

[246] Bir şeyi yapabilme gücü. (M)

[247] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 116-117.

[248] Esad Efendi: "... iki muhtelif mezhebe (görüşe)"...

[249] Bkz. HAN: 4/26, 428, 430.

[250] Mükateb (anlaşmalı) kölenin, kendisinin azad olmasını sağlayacak iş yapması (M)

[251] BÜH: 49/5. Siaye için bkz: Lisan: 19/109

[252] BÜH: 87/31; HAN: 2/215

[253] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 118-119.

[254] Esad Efendi nüshasında böyledir.Matbû metinde ise "ısrâi" şeklindedir. (M) .

[255] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 119-121.

[256] Es'ad efendi nüshasında : " ..anlatmaktan sarf-ı nazar ettiğimiz... " (M)

[257] Medine'<*en iki gün mesafede bir yerdir. Ömer'in IR-A.) hilafeti zamanında, Ali ve Abbas burası hakkında anlaşamadılar. Ali, Rasulullah Fedek'i kızı Fatıma ve onun eylad-jaruaa verdi, dedi. Abbas buna itiraz etti. Bunun üzerine Ömer İK.AJ de Fedek'i ikisine teslim etti. -Misbah- "Esad Efendi" de *edek" yerine Feres (at) şeklindedir. (M)

[258] NESAI: 7/136 (Kitabu kasmil-fey') (M)

[259] Bkz, (Kur'an, 38, Sad: 21-24), Kîtab-ı Mukaddes: Samuel, XII/1-4

[260] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 121-122.

[261] Diğer bir nüshada: "Şu Kureyşli..."

[262] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 122.

[263] HAN: 2/258, 295. 303

[264] BÜH: 55/2, 3

[265] Krş, HAN: S/59, 71, 365

[266] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 123-124.

[267] Reisul-Küttâb nüshasında şu başlık yer almaktadır; "Ebu Hanife'nin acablıkları ve hükümleri."

[268] Krş: el-Fakih ve'l-Mütefakkih: 11/202 (Hz. Ömer'in sözü) (M)

[269] Bkz. s. 82 (dipnot).

[270] Hammad b. Zeyd b. Dirhem, Ebu ismail, el-Ezdi, Irak'ın şeyhi. Hadisleri hep ezberler, yazmazdı. (Bkz. Tezkira-tu'l-huffaz: 1/228; Tabakatu'l-huffaz: 96) (M)

[271] BUH: 28/15, 16, HAN: 1/215, 221

[272] Hammad b. ebi Süleyman, Adı, Muslimidir. Kufeli, fakih. Enes, en-Nahai, Said b. Cubeyr, İbnul-Museyyib ve eş-Şa'bi'den rivayet etmiştir. (Tabakatul-huffaz: 48) (M)

[273] İbrahim en-Nahai, Ebu İmran, İbrahim b. Yezid b. Kays b. el-Esved el-Kufî, Küçük bir çocuk iken Hz. Aise (R.A-) ile görüşmüştür, İhlas sahibi alimlerden idi. (Tezâkiratü'l-huf-faz: 1/73) (M)

[274] Ebu Avane el-Vaddah b. Halid, el-Yeşkuri, el-Vasîti, Sikattandır, Okurdu fakat yazamazdı. Bu sebeple (hadis) yazacak bir katib kullanırdı. elHasen el-Basri ve İbnu Sirini-gör-müştür. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/236, 7; Tabakatu'l-huffaz: 100) (M)

[275] HAN:3/463;4/140.

[276] Ebû Asım ed-Dahkâk b.Mahled b.ed-pahhâk ,eş-Şeybânî el-Basrî ,Sika, hafız bir zat idi.el-Evzaî, İbnu Curayc ve başkalarından rivayette bulunmuştur.Daima ezberinden hadis rivayet ederdi. (Tezkira: 1/ 366 , 7 ; Tabakât: 156) (M)

[277] Adamın elinin kesilmesini kastediyor.(M)

[278] Ali b.Âsım b.Suheyb el-Vâsîti. Atâ b. es-Sâib, ve başkalarından rivayette bulunmuş,kendisinden Ahmed b.Hanbel ve Abd b. Humeyd rivayet etmişlerdir. (Tezkiratu'l-huffez : 1 / 316, 7 ; Tabakâtul-huffaz: 131 (M)

[279] İshak b. İbrahim b. Mahled b, İbrahim el-Hanzalî ,

fbnu Râhûye, Merv' li.Neysâbüra yerleşmiştir. Hadis, fi-j^h.hfzetræ kabiliyeti, sidk, vera' ve zühd onda toplanmış-tı.Irak.Hicaz, Yemen, Şam (Suriye) a gitmiş ve Horasan'a dön-^uştur.Abdurrazzak'dan ve İbnu Uyeyne*den rivayet etmiş-^*(Tezkiratul-huffez : 1/433, 4; Tabakâtul- huffaz: 188) CM)

[280] Buradaki tertip Dimaşk nüshasının tertibidir.Bağ| dad nüshasında İse "...birini görmedim." sözünden "...re kıyaf sa sarıldılar " cümlesine kadar olan kısım.Ebû Ali b*Âsım ded sözünden Öncedir. Bundan sonra da bazı ravÜerin müellifte*, naklettikleri şu sözler yer almaktadır: "Bu (Ali b. Âsım'ın nak-j lettiği) kıssayı bize İbnu Kuteybe yazdırmadı." -biline- Musah-i hih el-İs'irdi-

[281] Esad Efendi:" kıyası da terkettiler." (M)

[282] HAN: 4/97,

[283] BUH: 59 /İl, HAN: 1 / 220, 234, 244;3/ 277.

[284] Vekî b. el-Cerrâh b. Muleyh er-Ruvâsî (veya er-Ruâsî) Hammad b.Seleme, Malik ve el-Evzaî den rivayette bu-lunmuştur.Kendisinden, İbnul-Mubârek »Ahmed b. Hanbel ve İbnu'l-Medînt rivayet etmiştir. (Tezkiratu'l-huöaz: 1 / 306,9, Tabakâtü'l-huffaz : 127) (M)

[285] Abdullah b el-Mubarek b. Vâdih el-Hanzalî, el-Mer-vezî. Babası Türk, annesi Havârezmlî İdi.Çok seyahat eden, gazalara iştirak eden bir mücahid idi.Bir çok eserleri var-dır.Kendisinden.Yahyâ b. Maîn, Ebübekr b. Şeybe ve kardeşi Osman .Ahmed b.Meni* rivayet etmiştir.Hadis, fi-kih, zühd,kendisinde toplanmıştı.Zamanının imamı idi. (tez-kiratu'l-huffaz :1/ 274-79;Tabakâtul-huıfraz : 117,8) (M).

[286] Tarihu Bağdad :XIII / 40 (M)

[287] Krş ; BUH: 23/2

[288] İbn Kuteybe, Te`vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 124-130.

[289] Krş. BUH: 87 / 8; HAN: 2 / 183, 217.

[290] Bkz. 5-74

[291] HAN: 1 / 114, 124, 148.

[292] Ebul-Huzeyl, Zufer b. el-Huzeyl el-Anberî .Ebû Ha-nife'nin talebesi .Önce hadis ehlinden idi -Sonra re'ye döndü. (Tabakâtu'l-fukahâ: 135) (M)

[293] Halbuki bu kıyasa göre adama dokuz değil, onbir ile ondokuz arasının verilmesi gerekir. (M)

[294] Adamın oğlunun oldukça yaşlı olduğunu işaret etmektedir. Başka bir nüshada ise "şanslı" denmektedir. (M)

[295] Bkz S.82

[296] Rabia b. ebi Abdîrrahman, İsmi Ferrüh.Ebü Osman, el-Medenî. Rabiatu'r-re'y diye bilinen meşhur fakû ve muhad-dîs.Sahabeden Enes b.Mâlik, es-Sâib b. Yezîd'i ve bütün tabiîni görmüştür. Kendisindeki İmâm-ı Mâlik ,el-Evzaî ve başkaları rivayette bulunmuştur. (Tezkiratu'l-huffaz : 1/ 157;Tabakâtu'l-fukahâ : 65; Tabakâtu'l-huffaz ; 63) (M)

[297] Sâid b. el-Museyyib b. Hazn el-Mahzûmî, Ebû Mu-hammed ,el-Medenî, Tabiînin en Önde geleni.Hz. Ömer'in hilafetinin ikinci senesi doğmuştur.Zamamnda Medine'de tek idi. (Tezkiratu'l-Huffez: 1 / 54; Tabakâtu'l-huffaz: 17,Tabakâ-tu'l-fukahâ: 57,8) (M)

[298] MUVATTA: 43/ 11 (s:536),Krş.HAN:2/182

[299] Bkz.s.90.

[300] Mucâhid b. Cebr .Zamanında tefsir sahasının otoritesi idi.Hz.Âişe, Ebû Hurayra, Abdullah b.Ömer ve Ibnu Abbas'ı iştmişti .Kendisinden Katâde.Amr b. Dinar ve el-A'meş rivayet etmişlerdir. (Tezkiratul-huffaz: 1/92; Tabakâtu'l-huffaz : 35) (M)

[301] Es'ad efendi nüshasından.Matbû nüshada bu kısım düşmüştür. (M)

[302] Diğer bir hüshada : "Selm b. Kuteybe " (Doğrusu da bu olsa gerek .Selm b.Kuteybe için bkz:Tehzibu't-Tehzib: 4/ 134 (M)

[303] Mâlik b.Miğvel el-Beceli,Ebû Abdûlah.el-Kûfi.eş-Şa'bi ve Nâfi'den rivayet etti.Kendisinden,Şu*be, Sufyân ve başkaları rivayet etti. (Tabakâtu'l-huffaz: 85) (M)

[304] ez-Zuhrî,Ebübekr Muhammed b.Müslim b. Ubeydil-lah b. Abdûlah.İbnu Şihâb, el-Medenî.Hafızların en aÜmi.Sehl b.Sa'd.İbnu Umar.Câbir.Enes ve diğer sahabelerden ve bazı Tabiinden rivayet etmiş,kendisinden m de.Ebü Hani-fe.Mâlik.Atâ b.ebi Rabâh.Ömer b.Abdilaziz,İbnu Uyeyne ,el-Evzaî, Ibnu Curayc ve benzerleri rivayet etmiştir. (Tezkira-tu4l-huffaz: 1/108,113; Tabakâtu'l-huffaz: 42;Tabakâtu'l-fu-kahâ: 63, 64) (M) (M)

[305] eİ-Fakih ve'l-Mütefekkih :II/76 (M)

Nasil olur,hayız gören kadının orucunu kaza etmesi gerekir de.namazı kaza etmesi gerekmez?ve nasıl olur da zina iftirasına , küfürle (kâfirlikle) iftira et-mekden daha çok kazf (iftira) cezası verilir ,ve katil iki şahid ile öldürülür de.zinada şahidler dörtten az olunca (suçlu) öldürülmez?

[306] İbn Kuteybe, Te`vilu Muhtelifi`l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 130-135.

[307] el-Câhız,Ebü Osman Amr b.Bahr b.Mahbûb el-Kinânî,el-Leysi,Meşhur mütekelim.en-Nazzamin öğrencisi İdi.Edib,akla ve düşünceye önem veren bir insandı.Haber ve rivayetleri olduğu gibi kabul etmenin aleyhinde idi.dsl.mez.tar: 108) (M)

[308] el-Cemmâz Muhammed b.Abdillah,Bkz.:el-Ağânî:3/İŞ8; 12/6İJ 18/4; 20/37;21;/77) (M)

[309] İsmail b.Gazvân için bkz:(el-Beyân ve't-tebyîn; 2/315; 3/163,212) (M)

[310] BUH:63/51;81/51

[311] Bkz:HAN:2/86.

[312] HAN;6/269.

[313] İbn Kuteybe, Te`vilu Muhtelifi`l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 135-137.

[314] Ebû Yusuf.Ya'kûb b.Ibrâhim el-Ansârî el-Kûfi.Imam-ı Azam Ebu Hanife'nin talebesi.Önceleri hadis ehlerinden iken Mlahere Re'y ehline dahil olmuştur. (Tabakâtu'l-huf-faz:121;Tabakâtu'l-fukahâ:134) (M)

[315] Bkz:eI-Ağânî:12/132 (Şiirdeki az bir farklılık ile) (M)

[316] Diğer bir nüshada: Mus'ab b. Ab d ili ah b.Mus'ab .Metindeki isim Abdullah b.Mus'ab b.Sâbit b.Abdûlah b.ez-Zubeyr b.el-Avvâm'dır.Halife Harun (er-Reşid) zamanında Medine valisi idi.(Bkz:İbnu Sa'd:V/2,322;el-Ağânî,24/237-244) (M)

[317] Diğer bir nüshada:"...isteme"

[318] Reisu'l-Kuttâb nüshasında:"kendisini" (M)

[319] el-Fakİhve'l-Mutefakkih:I/235;ed-Dârimî,I/91.(M)

[320] Bkz.s.79, 121.

[321] Cehm b.Safvân Cebrîyye mezhebinin.el-Cehmiyye «olunun kurucusudur.Hakiki Cebriye mezhebi olarak el-Ceh-"uyye meşhurdur.H.128 tarihinde Salim b.Ehvâz tarafından öldürülmüştür.(İsl.mez:H5

- [322] Taklidden murad hadislere uymaktır.(M)
- [323] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 138-143.
- [324] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 144-145.
- [325] Te'vilu MuşkiüII-Kur'an:402.
- [326] Zuheyr b.ebî Sulmâ.Herem b.Sinan el-Merri'yi öven kasidesinin (metinde geçen kaside)matlaı şöyledir:"Oyle bir diyarda dur ki eskilik onu silmemiş olsun.bilakis onu esintiler ve sürekli yağmular değiştirmiş olsun"
- [327] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 146-150.
- [328] Cifr:Rakamlar ve harflere dayanarak gelecekten ve gaybden haber verme iddiasında bulunan asılsız bir bilgi.
- [329] Cafer b.Muhammed .Lakabı es-Sâdık.12 imamın altıncısı .H, 80 de doğmuş, 148 de vefat etmiştir.Hadiste derin bilgi sahibi idi.Söyendigiine göre astrolajî.simya ve diğer ulümu gaybiyye ile meşgul olmuştur.(İslam Ansiklopedisi:
- [330] Bkz.4.en-Nisâ:51 (Cibt ve tâğut için)
- [331] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 151-153.
- [332] Bkz.s.71 (dipnot)
- [333] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 153-154.
- [334] Krş.MUVATTA:29/40(44.
- [335] Sehl b.ebî's-Salt es-Serrâc,Bkz:(el-Muğnl:l/287)(M}
- [336] BUH:8/48,S4
- [337] Eyyüb b.Havt,Ebû Umeye el-Basrî
- [338] Amr b.Hurays ,Ebû Said el-Mahzûmî,Sahabe,Kûfe'de oturdu. {tt-Târîhul-Kebîr:6/305,Tehzîbu't-tehzîb:8/18)
- [339] Krş.BUH:8/69;HAN:2/308 ,540
- [340] Munzir b .Ziyâd et-Tâi,Dârakutnî metruktür,demiştir. (el-Mugnî:2/676) (M)
- [341] Abdullah b.eb! Evfâ,Alkame b. Hâl id el-Eslemî ,EbÛ İbrahim,.,Sahabe (Tehzib:5/151)(M}
- [342] Ebû isme el-Mervezî. Nûh b.ebî Meryem.Metrüklerden biridir.(el-Muñnî:2/798) (M)
- [343] Bkz.s.129.- (Dipnot)
- [344] Ash yoktur.Bkz:Esne'l-Matâlib, 255,el-Makâsıdu'l-Hasene,344 (M)
- [345] Bu hadisler için Bkz.s.66-67
- [346] Bu iki hadis için Bkz.s.67
- [347] Diğer bir nüshada:"...parmağı Üzerine koyar"
- [348] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 154-158.
- [349] HAN:l/248,315,323;3/305; S/28S.
- [350] Bkz.s.m
- [351] Uejsuheyl b.ebî Salih ,Ebû Yezîd.el-Medenî. Ömrünün sonlanna doğru hafizasına bozukluk arız olmuştur.Halife el-Mansur devrinde vefat etmiştir.(Tehzib:4/263) (M)
- [352] Sufyân b.Uyeyne b.ebî Imrân Meyraûn el-Hilâli.Meşhur hadis imamlarıdan .Kendisinden eş-Şafîi,İbnu Maîn ve İbnu Râhaveyh rivayet etmiştir. (Tabakâtu'l-huf-

[353] Bkz.s. 12.9

[354] Ebû Muâviyeti'd-darîr,Muhammed b.Hâzîm et-Teymî el-Kûfî.Hâfîz.Şu'be'den.Hişâm b.Urve'den rivayet et-miştir.kendisinden ise Ahmed b.Hanbeljbnul-Medîni ve İbnu Râhavyeh rivayet etmiştir.(Tabakâtul-huffaz:122i (M)

[355] İkrîmc,Ebû Abdûlah.İbnu Abbâs'ın kölesi.Ash Ku-2fy Afrika'nın Berberilerindendir. Kendisi "Kırk sene ilim tah-su ettim.ibn Abbas içerde iken, ben evininin kapısında fetva ^eriridim." demiştir.(Tabakâtu'l-Huffâz, 37; Tehzîbu'-Tenzîb, X/275)(M)

[356] İsmâÜ b.İbrahim b.Uleyye.el-Esedî.Ebû Bişr.Şul)e ve Sufyân es-Sevrî'den rivayette bulunmuş,kendisinden de Ahmed b.Hanbel.Ibnu Râhuye ve başkaları rivayet etmiştir. Hafiz, sika,sadük bir zat idi.(Tabakâtul-Huffaz: 133;Tehzi-bu(t-Tehzib:l/ 275) (M)

[357] Axxa'b.Dinar el-Mekki,Ebû Muhammed el-Cumahî. Ebû Hurayra.Câbir.ve ibnu Ömer'den rivayette bulunmuş-tur.Kendisinden İbnu Ueyne.Şu'be ve Ebû Hanlfe rivayet et-miştir.(Tabakâtu'l-Huffaz: 43; Tehzîbu't-Tehzib: 7/28) (M)

[358] Ömer b.Abdilaziz b.Mervan b.el-Hakem.el-Emevî.Emîru'l-Mü'minin,meşhur Emevî halifesi.Enes b.Mâlik'den.Saîd b.el-Museyyib'den rivayet etti .Kendisinden ez-Zuhrî,Ebû Seleme b.Abdirrahman rivayet etmiştir.(Ta-bakâtu'l-Huffaz: 46; Tehzîb : 7 / 47S) (M)

[359] Krş.BUH: 68/11.

[360] Mu'temir b.Süleyman b.Tarhân et-Teymî.el-Basrî (Tabakâtul-Huffaz: 114) (M)

[361] Munkız b. Ab di .rahman b.Dîsâr el-Hilâfi .Abbasiler devrinde yaşamıştır.Zındıklıkla itham olunmuştur. [Bkz.el-Beyan ve't-Tebyin: 3/227 (Dipnot)] (M).

[362] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 158-160.

[363] el-Muğîra b.Miksem.el-Kûfî.Fakih.Hâfîz bir zat idl.Tedlis yaptığı zikredilmektedir.(Tehzibu't-Tehzib: 10/ 269- 271) (M)

[364] Şalim ..ebi'l-Ca'd.Râfi el-Eşcaî.Ebû Saîd ,Ebû Hu-rayra,Ibnu Ömer.Ibnu Abbâs .Câbir ve Enes'den rivayet etmiş-tir.(Bkz:Tehzîbu't-Tehzib: 3/ 432)(M)

[365] Hüâs b.Amr el-Hacerî,el-Basrî,Hz.Ali,Âişe,Ammâr b.Yâsir ,Ebû Hurayra ve İbnu Abbas'tan rivayet etmiştir.Riva-yette bulunduğu bir sahifesi vardı. (Tafsîlât için bkz: Tehz-İbu't-Tehzîb:3/ 176-178) (M)

[366] Abdullah b.Amr b.el-Âs.Sahabî.Rasûlullahın hadislerini yazdı.Bu hadisleri topladığı sahifesi meşhurdur.Sâllîm b.ebi'l-Ca'd ondan rivayet etmiştir (Tehzib: S/ 337)tM)

[367] Bkz.Bu kitap s: 82 (Dipnot).

[368] Ebân b. ebî Ayyaş, Firüz. Ebû İsmail .Metruk bir ra-vidir. (Bkz: Tehzîbu't-Tehzîb : 1/ 97; et-Târihul-Kebîr: 1/454) (M)

[369] Bkz.Bu kitap s:i3 (Dipnot).

[370] Metinde (el-Mutkihîn (itkan sahibi)dir.Esad Efendi de "el-Mutefennîn (mütehassıslar)" şeklindedir. (M)

[371] Metinde "el-Ğaib" geçmektedir.Doğrusu el-Âib (ayıplayan(lar)) olacaktır.Nitekim Esad Efendi nüshasında da "el-Aib" şeklindedir.(M)

[372] Metinde "el-Ğaib" geçmektedir.Doğrusu el-Âib (ayıplayan(lar)) olacaktır.Nitekim Esad Efendi nüshasında da "el-Aib" şeklindedir.(M)

[373] Bişr b.Ğıyâs el-Merîsi,Kur'an'ın mahlûk olduğunu propaganda ederdi (el-Muğni: 1/ 107) (M)

[374] alâ ahseni'l-umûri ve ehnejhâ (...en güzel ve en rahat bir şekilde).Burada da"...ehneuhâ" değil.mecrur olarak "ehneihâ" demesi gerekirdi.(M)

[375] Kâsım b.Habîb et-Temmâr.İbnu Maîn "bir işe yaramaz" demiştir.(ei-Mugn'i:2/ 517) (M)

[376] dannet bl şey'in mâ kâne yerzeuhâ" (o ise kendisine verilmeyen birşeye karşılık cimrilik ediyor) (M)

[377] Bil âl b.Rabâh et-Teymî,Rasulûlullahın müezi-ni,Bedir ve diğer savaşlarda bulunmuştur.Şam'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. (Tehzîbu't-Tehzib: 1/ 503 (M)

[378] Abdu'l-A'İâ b.AbdUlah b.Âmir b.Kureyz.Ebû Abdîr-rahman ^el-Basrî Osman bJvffân .Abdullah b.el-Hâris ve Safiy-ye binti Şeybe'den rivayet etmiştir.(Tehzîb:6/ 95) (M)

[379] Şebîb b.Şeybe , Şamlıdır.Ebu'd-Derdâ'dan rivayette bulunmuştur.(Bkz.Tehzîbult-Tehzib:4/ 308) (M)

[380] Yani Biâl bu sözüyle ,onun "fe kullu zâlike "sözünden "kullu" lâfzını kullanmasına itiraz e t mistir. Çünkü "kullu" lafzı, sadece cüzleri ve ferdleri olan şeyler için kullanılır.Hü-küm meclisinde hazır bulunmak ise böyle (parçalanabUir.bö-lünebilir) birşey değildi.-Musahhîh eMs'irdi-

- [381] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 161-164.
- [382] HAN:2/ 86,125; 5/ 406.
- [383] HAN: 1/ 103.
- [384] HAN:4 / 355,382.
- [385] Kurayş b.Enes el-Ansârî.Hammâd b.Seleme.Habî-bu'ş-Şehid ve Hamîdu't-Tavîl'den rivayet etmiştir. (Tehzibu't-Tehzib: 8 / 374)(M)
- [386] Bkz. s:70 (Dipnot)
- [387] Muâz b.Muâz el-Hashhâş el-Anberî Ebu'l-Musenâ ct-Temîmî.Hâfîz. Basra kadısı İdi.Alkame.Şu'be ye başkalarından rivayet etmiştir.(Tehzibu't-Tehzib: 10/ 194 (M)
- [388] el-Fadl b.Isâ b.Ebân er-Rakâşî,el-B asri, Vaiz .Kaderi olduğu kaydedilmektedir.Hadiste zayıf ve metruk idi.(Tehzibu't-Tehzib : 8/ 283; el-Muğni: 2/ 512; el-Mecrühîn : 2/ 210)(M)
- [389] Adanun sözü ile âyetteki "Rabbena vec 'alna' musli-meyni" sözü arasındaki benzerliğe dikkat edilsin, (M)
- [390] Necîh (Nuceyh) b. Ab d İr rahman es-Sindî,EbÜ Ma'şer,el-Medenî,Yemen asıllıdır .Metruk ve zayıf bir râvîdir (Tehzibu't-Tehzib: 10/ 419; el-Muğni: 2/ 694) (M)
- [391] Muhammed b.Ka'b el-Kurari.Mesb.ur tabîi.Küfede,sonra dfl Medine'de oturdu.Hz.Ali.İbnu Mes'ud ve Amr b.el-Âs'dan rivayet etmiştir. (Tehzibu't-Tehzib: 9/ 420) (M)
- [392] Ebû Amr b.el-Alâ' et-Temîmî,el-Mâzinî.BBsralı,nahivci ,Yedi kıraat İmamından biri.Ondan el-Asmaî,Ma'mer b.Râşid ve başkaları rivayet etmiştir.(Tehzib: 12 / 178) (M)
- [393] el-Hasen b-eb'l-Hasen.Yesâr el-Basrj.Ebû Saîd.Meşhur,fakîh .muhaddis ve zâhid.Hz.AH,Talha ve Aişe'yi görmüştür.(Tehzib :2 / 262; Tabakatu'l-Huffaz: 28) (M)
- [394] Amr b.Avn b.Evs b.el-Ca'd ,Ebû Osman el-Vâsîfî.Hammâd b.Zeyd ve Hammad b.Seleme'den Ebû Avâ-ne'den ve başkalarından rivayet etmiş,ondan da Buhârî ve Ebû Dâvud rivayette bulunmuşlardır.(Bkz.Tehzibu't-Tehzib: 8/ 86) (M)
- [395] Bkz.:s ,70Dipnot)
- [396] Amr b. en-Nadr.Meçhul bir ravi (el-Muğni fi'd-du-afa: 2/ 490) (M)
- [397] Bkz.s .70(Dipnot)
- [398] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 164-172.
- [399] HAN: 1/ 272; 6/ 441; 5/ 239,krş.HAN: 3/ 127; 5/ 135.
- [400] Bkz.s.160 (ve dipnot).
- [401] Dukcyn b.Racâ .Şâir (Bkz.:eş-Ş'l'r: 143,Mısır 1322 tab'if
- [402] Hz,Peygamber'in amcası .(M).
- [403] en-Nesr:Nûh'un (A.S) kavminin putlarından biri.
- [404] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 173-176.
- [405] BUH:4 /12,14;HAN: 3 / 12; S / 300.
- [406] BUH:4/ 11.
- [407] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 176-177.
- [408] BUH: 77 /40;HAN: 1/ 321;TIR: 4 / 242
- [409] TIR: 25 / 36 (4/ 244).

[410] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 177-178.

[411] HAN: 4 / 196; 6 / 136,192, 213.

[412] BUH:4 / 60.62; HAN: 4 / 246; S / 382, 394.

[413] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 178-179.

[414] BUH: 53 / S ; 54 / 9; 83 / 3 (Bkz.s.300)

[415] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 179-181.

[416] HÂN: 2/ İSİ ; 5 /409; 6 / 162

[417] Halbuki İnsanlar emanet alanın elinin kesilmeyeceğinde icma ettiler" sözündeki "insanlar" dan kastedilenin" cumhür(çoğunluk) ulemâ" olduğu açıktır.Aksi takdirde İmâm

Ahmed.İşhâk .Zufer ve Zahiriler emaneti inkâr edenin elinin kesileceğine kail olmuşlardır.İbn-i Hazm da onları desteklemiştir.

Cumhur'un (çoğunluk) delili,emaneti inkâr edene hırsız denilmesinin doğru olmadığıdır .Mamafih İnkârın,,hırsızlık kelimesinin şumulüne dahil olduğu varid olmuştur.Çünkü o (emanet alan) ve hırsız .her ikisinden de korunmak mümkün değildir.Zorla alan veya kapıp kaçan ise böyle değildir.ib-nu'l-Kayyim da böyle söylemektedir.

Cumhur ise.Sahihayn ve gayrısında.kadının hırsızlığının sarahatle zikredildiği ve Hâkim ve diğerlerinin rivayetinde de .kadının mücevher çaldığı.bu sebeple elinin kesildiği varid olmuştur .diyerek buna cevap vermişlerdir.İnkârın zikredilmesi, sadece kadının halini tarifetmek ve bu vasıf ile meşhur olduğunu bildirmek içindir.Ve elinin kesilmesi de hırsızlıktan dolayıdır.

Buna,"Rasûlullah (S.A.V) bu inkân,hırsızlık menzilesine indirdi (ve bu yüzden kadının elini kestirdi) diye cevap vermek mümkündür.O zaman bu,"Emaneti inkâr edene .hırsız denilmesi doğrudur" diyenlere delil teşkil eder.

Aşikârdır ki,hadi sinin zahlri.kadının elinin emaneti inkâr sebebiyle kesilmesidir.

Bu kadının bazı rivayetlerde hırsızlıkla nitelendirilmesine münafi değildir.Çünkü emaneti inkâr edene hırsız denmesi doğrudur.Doğru olan da emaneti inkâr edenin elinin kesilmesidir .Ve bu durum elin kesilebilmesi için çalınan şeyin koruma altında olmasını şart koşan delilleri tahsis edip sınır-lamaktadır.Bunun gerekçesi de şudur: Emanet almak,insan-lar arasında zarurî bir ihtiyaçtır .Eğer emanet veren.emanet alanın emaneti inkâr edince elinin kesilmeyeceğini bilir-se.bu,emanet verme kapısının kapanmasına varır .Bu ise meşru olanın tersidir.

Neylu'l-evtâr (7/ 44- 45) dan hulâsa olarak,(Dimeşk nüshasından).

[418] HAN: 5 / 11, 12, 18, 19.

[419] EBÛ DÂVUD:38/7, MUVATTA: 43 / 3,krş. HAN:5/19.

[420] TIR: 14/ 18 (4/ 26).

[421] HAN: 2/ 136,166,191,211,214; 4 / 93.9S.

[422] BUH: 86 / 4, krş.HAN: 1/ 125,130.

[423] Krş.HAN: 5/ 325..

[424] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 181-184.

[425] BUH: 60/ 11.

[426] BUH: 60 / 11.19.HAN: 2 / 326,332,350.

[427] BUH: 60/ 11.

[428] HAN: 1/ 215.271.

[429] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 184-186.

[430] HAN:3 /322,34S,384.

[431] Bu kitabın Fransızca mütercimi.burada .eserin (256- 270 / 869-883) yılları arasında yazıldığını hatırlatmaktadır. (M)

[432] Vâsıtıyye nüshasında bu kelime " er-Recâ" şeklin-dedir.Mânası da "İslâmın yayılması ve İslâmî fetihlerin tamamlanması yüz senesinden sonra değil midir?" şeklinde olsa gerektir.

Hidiviyye kütüphanesinde mevcut nüshada İse "Dec-cal veya bolluk (=er-Rahâ)l(yüz senesinden sonra değil mi?) şeklindedir.Bu nüshaya göre şek râvidendir.Bu takdirde mânâ:"Deccal'ın çıkması veya refah ve bolluğun vuku bulması -ki bu ikisini Rasûlullah (S.A.V) haber vermiştir-yüz senesinden sonra değil mi?"şeklinde olur.Yani,sen. nasıl olur da bütün insanların inkırazını (yok obuasını) icabettiren bu hadisi duyduğunu iddia edersin? demek olur.Vallâhu a'lem-Mu-sahhih-

[433] Krş.HAN: 1/ 93,er-Rahâ için: HAN: 1/ 140. krş: HAN: 2/88,121,131,

[434] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 187-188.

[435] Abdullah b.Feyrûz ed-Dânâc (Tehzibu't-Tehzib : 5 / 359 (M)

[436] Ebû Seleme b.Abdirrahman b.Avfi ez-Zuhrî,el-Me-denî.Fakîh.cok hadis rivayet ederci.(Bkz.:Tehzibu't-Tehzib: 12/ HSİTabakâtu'l-Hufiaz^S; Tabakâtu'l-fukahâ: 61) (M)

[437] Bkz.s.169 (ve dipnot)

[438] BUH: 59 / 4(Yani,sanki güneş ve ay mesholunup iki öküz haline getirilmiş gibidir.(iki öküz(=sevrân) kelime-si,(nevrân) olarak da rivayet edilmiştir.Bu "sevrân" kelimesinin yanlış yazılmasından meydana gelmiş bir hatadır.-en-Ni-haye-J

[439] et-Taberi'nin İkrime'den naklen rivayetine göre İbn Abbas güneş ve ay'ın kıyamet günü adetâ iki iğdiş öküz şeklinde getirilip Cehenneme atılacağını ileri süren Ubeyy b.KaVe çok kızmış ve onu yalancılıkla suçlayarak şöyle demiştir:"Bu dediği Yahudiliğe ait birşeydir.onu İslam'a da sokmak isti-yor.Allah kendine itaat edenlere azab etmeyecek kadar yüce ve ihsan sahibidir.Allahu Taâlâ'nın şu âyetini duymadın mı?"Sürekli görevlerini yapan güneş ve ay'ı emrinize verdi" (14,İbrahim,33)Burada onların sürekli olarak itaat halinde olduklarını kasdetmektedir.O halde,O'na itaat eden iki kuluna, onları methettiği halde nasıl azab eder? Halbuki onlar devamlı itaat halindedirler! Bu yahudi âlimini .Allah kahret-sin.âlimliği de yere batsın!" (et-Tâberi,Tarihü'r-Rusul ve'l-Mulûk (Beyrut(?), 1, 65.)

[440] HAN: 2/ 207

[441] Kamusta,kasme " basamak" demektir.Nihaye'de ise 'derece" demektir.

[442] BUH: 9/9,HAN:2/ 229,266; 3/ 52.

[443] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 189-191.

[444] BUH: 76 / 19,43 54, HAN: 1 / 174.180; 2 / 152

[445] en-Nukbe,uyuzun ilk açığan çıkan belirtileri demek-tir.Çoğulu en-Nukab.gelir.-Musahhih-

[446] BUH: 76/ 23, 53; HAN: 1/ 269,2 / 24.

[447] BUH: 76 /53, 54;HAN: 2/ 406,434.

[448] BUH: 76/ 19;HAN: 2/ 443.

[449] BUH: 56 / 47; 76/ 43; HAN: 1 / 174,180; 2/ 8,36,85; 5 / 335,338.

[450] Basra'da bir yer.

[451] BUH: 76/ 30;HAN: 4 / 177; 5 / 200.

[452] Bize göre Rasûlullah bu sözü,hastalığın yayılmasını Önlemek maksadıyla söylemiştir. (M)

[453] BUH: 76/ 53

[454] EBU DAVUD: 27/18; MUVATTA: 54/ 23.

[455] Doğru olan bu şair'in er-Rakkas el-Kelbi olduğudur. Bunu İbnü's-Sayrâfi söylemiştir.Şiirdeki ilk "..değil-dir(=leyse)" nin zamiri.bu beytten önceki beyitte kendisine hi-tab ettiği şahsa aiddir .Bu beyt şudur.

"Babanı.yardım konusunda bir iyilik denizi olarak buldum ki, bu (meziyyeti) ona,koku şişesinden daha güzel bir şeref binâ etmiştir."

Burada kendisine hitab edilen kimse Mes'ud b.Bahr'dır.Hâtim.kara karga demektir.Onlara göre karga ayrılığa hükmedici olduğundan hâtîm demişlerdir.Husârim ise uğursuzluğa inanan kimse demektir.-Kâmus ve şerhinde böyle denmektedir-

[456] Bu beytler „zikredildiği gibi el-Murakkş'a aiddir. Hu-zaz b.Levzân es-Sedus'iye aid olduğu da rivayet edilir.Bu beyt-lerin ilki:"Nazarlık takman.senİ hayrı aramaktan menetmesin." ve sonu da:"İşte bunlar eskilerin Zebûrunda yazılmıştır." -Tâcul-Arus'dan-

[457] Babası, Müslim b.Bânek'dir.İbnu Ömer'i iştmiş-tir.(et-Târihul-Kebîr: 7 / 256) (M)

[458] Bu tercüme Reisu'l-Kuttâb ve Es'ad efendi nüshalarına göredir.(M)

[459] Diğer bir nüshada -"...atılır."

[460] Burada kasedülen kaçma.yalnız başına doğurmak için devenin uzaklaşmasıdır. (M)

[461] Bkz.s. 159 ve dipnot.

[462] Krş.BUH: 78 / 107, 108.

[463] el-fe'l.için krş.BUH: 76 / 43, 44, HAN: 1 / 257; 3/ 118.

[464] Abdülâh b.Avn b. Er taban el-Muzeni,Enes b.Mâlik1 i gördü. İbnu Şirin ,en-Nahâi,el-Hasen ve eş-Şal>1'den rivayet et-ti.(Tehzîbu't-Tehzîb: 5/ 346,el-Beyân ve't-Tebyin: 2/ 91,190, 211, 318,322; 3/ 159) (M)

[465] Salim ,burada insana selâmet.sihhat afiyet bahşeden manasına gelir.(M)

[466] Vâcid de bulma manasına gelen (v.c.d) Milinin ism-i fâilidir.(M)

[467] Krş,BUH: 70/ 30.HAN: 4/ 397,el-Câmiu's-Sağîr: 2/ 119.

[468] el-Câmiu's-Sağîr: 2/ 119

[469] Atiyyul-Qârî "turunc ve kırmızı güvercin" hadislerini 11 Mevzuât.ında zikretmiş ve Sahih olmadığını söylemiştir, (el-Esrârul-M*arfû'a,s.468).İbn Kuteybe'nin" bazı hadislerde" sözü de,onun bu hadislerin sihatinden şüpheli olduğunu gösterir.(M)

[470] el-Câmiu's-Sağîr: 2/ 118.

[471] Krş,BUH:78 / 107,108.

[472] İbn Kuteybe, Te`vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 191-199.

[473] BUH: 9/ 9,HAN: 2/ 229,266; 3/ 52.

[474] Bkz.BUH: 9/ 21.

[475] el-Āmiu's-Sağîr.I/4i.

[476] Bfcz.BUH: 9/11,21. İbn Kuteybe, Te`vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 200-201.

[477] BUH: 8/ 1.HAN: 3 / 121, 149,288; 4 / 207; 6/ 122, 139.

[478] Diğer bir nüshada: 'Ve hayız (âdet görme) zamanı yatağının ayrılması..."

[479] Ebû Muhammedi "mahalleleri mahalletuhum) " yerine" mecelletuhum" olarak da rivayet edilir. Mahalle tŞam (Suriye) dir.Mecelle ise kitaba denir.(Dimeşk nüshasından)

Bağdad nüshasının hamşinde ise şu ibare vardır:"Ma-halletuhum cim ve hâ İle de rivayet edümiştir.Mecelle olursa içinde hikmetli sözlerbulunan sahife manasına gelir.Çünkü onlar Hristiyan İdiler jncile tabi olan kimselerdi. Mahalle tu-hum olarak rivayet eden (Şam) arazisini kaseder ki orada Cef-ne oğulları kabilesi vardı.

Cevheri der ki:Bu beytin manası "Onlar haccediyorlar ve mukaddes yerleri ziyaret ediyorlardı" demektir.

Ebû Ubeyd: Araplar nazarında bütün yazılı şeylermecel-ledir .demiştir. -Musahhih-

[480] İbn Kuteybe, Te`vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 201-205.

[481] TIR: 41/ 91.

[482] HAN:1/398.4/73.

[483] HAN:5/ 357;krş.BUH: 62/1

[484] Krş.HAN:2/ 390.

[485] Krş.EBÛ DÂVUD: 36 / 10

[486] Krş.TIR: 39/ 16.

[487] Lisân: 9/ 353.

[488] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 206-207.

[489] BUH: 65,Sure:6,nu:4,5;HAN: 1/ 205, 242,440;2 /405,45 i ,468.

[490] HAN:1 / 5; 2 / 540; 5/ 388.

[491] DÂRİMM/26.

[492] HAN:1/ 4S3,Bkz.HAN: 5 / 50.

[493] Bkz.Âl-i Imrân: 110 İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 207-209.

[494] Krş,BUH: 81 / 51;HAN: 1 / 399,412,451.

[495] Bkz;s.61 ve dipnotu

[496] Bkz.HAN: 5 /325.

[497] Bkz.s. 70 ve dipnotu.

[498] Kurayş b.Enes,el-Ensârî.Hammad b.Seleme.Hami-du't-Tavil ve başkalarından rivayet etmiş, kendisinden de Alî b.el-Medîni.Yahyâ b.Main rivayette bulunmuştur.Sonradan hafızası bozulduğundan infirad ettiği hadisler kullanılmaz. 203 senesine kadar aklî muvazenesinin yerinde olduğunu Ebû Hatim er-Râzî nakletmektedir.(Tehzibu't-Tehzib, 8/374) (M)

[499] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 209-211.

[500] BUH: 60 / 54.

[501] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 211-212.

[502] HAN : 1 / 230 .krş: BUH: 59 / 15.

[503] Krş: 3/ 49.HAN: 3 / 135,174.

[504] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 212-214.

[505] Lisân: 9/ 381,Bkz:HAN: 2 / 360,450;3/ 389; 4/ 41

[506] HAN:3 / 389; 4/ 41.BUH: 20/5.

[507] Krş:BUH: 8/ 1.HAN: 1 / 422.

[508] HAN: 1/81,91.

[509] Sahabi.İslâm uğruna işkencelere uğrayanlardandır. An ne s i Sumeyye İslâmın ilk şehididir. (Bkz.:Tehzibu't-Tehzib: 7/ 408)(M)

[510] BUH: 56/ 22.112.

[511] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 214-215.

[512] HAN: 3/ 129,183;4 / 421

[513] BÜH: 86 / 31.

[514] HAN: 2/ 13, 19, 24, 106, 210;4/349 İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 216-217.

[515] Reisu'l-Kuttâb nüshasında şu fazlalık vardır: "Ebu Ca'fer Ahmed b. Abdillâh b. Müslim şöyle demiştir.:" Hz. Ömer'in, Sahabe aralarından birini hatife seçmeye karar verinceye kadar, namaz kıldırması için Suheyb er-Rûmiyi imam seçmesinin sebebi şudur: Zira Hz. Peygamber, "İmamlar Kureyş'ten olur" demiştir. Şayet Hz. Ömer, hatife olmaya da ehil bir Kureyşî'yi namaz için imam tayin etseydi Sahabenin "Madem ki bu imam Kureyşlidir, o halde halife de olabilir" demesi mümkündür. Hz. Ömer'in Suheyb'i tayini, sa- hâbenin böyle dememesi içindir." (Varak, 57 a)

[516] BUH: 33/ 8,11. 12;5S/11,HAN: 3/156,285;6 /337

[517] S.101 ve dipnotu

[518] Esad Efendi nüshasında: "O Himyer'li bir adamdır. Adı Mus'-ab, lakabı "zü'l-karneyn"dir(M)

[519] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 217-223.

[520] BUH: 23 / 80, 93,HAN:2/ 233.

[521] Krş. BUH: 62/ 1

[522] BUH: 59/ 6;82 / 1,HAN:1/374,382

[523] HAN: 5/ 239,krş,HAN: 1/272;6/ 441

[524] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 223-226.

[525] BUH: 4 / 26, HAN: 2/241, 253.

[526] HAN: 2/ 233,333.

[527] Bkz.EBÛ DÂVUD: 1/ 47,48;TIR:1/ 58

[528] Burada müellifin, mutlak olarak meninin necis olduğunu kabul ettiğine işaret vardır, ki tmâm-ı Mâlik ve Ebû Hanife'nin mezhebi de budur.- Musahhîh-

[529] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 226-228.

[530] HAN: 4 / 85,86,5/54.

[531] el-Hûş .cinlerin erkek hayvanıdır ki Araplar bu erkek hayvanın .insanlardan bazılarının devesi ile çiftleştiğine inanırlar.Bu çiftleşmeden doğan deveyi de Hûş'a nisbet ederler ve Hûşî derler ki, vahşî,azgın deve demektir..(el-Hayevân, Demîri- 1 / oom nm Demîri: 1/ 237) (M)

[532] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 228-229.

[533] HAPÎ: 4/85:5/54

[534] Nahiv âlîmî.Hariel görüşlere sahib idi.(el-Beyân ebyîn: 1 / 347) (M)

[535] el'Hinn: Cinlerden bir taifedir.Alacasız siyah renkteki köpekler bunlardandır .Veya cinlerin zayıflarıdır ve düşümler kısmıdır.Veya cinlerin köpekleridir.Veyahut da insanla < cin arası bir yaratıktır.-Kamus-

[536] Krş.BUH: 59 / 7, HAN: 6 / 143,330.

[537] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 230-234.

[538] BUH: 28 / 7..HAN : 1 /2S7; 2 / 52; 3 / 3.

[539] Reisu'l-Kuttâb nüshasından böyledir:(a'rem).Matbû nüshada ise " en kararlı.azimli (a'zem) " denmektedir. (M)

[540] Türkçedeki deyişle "Ankâ-yı mağrib " yani anka kuşu (M)

[541] Muslîm el-Kuraşi CBkz:Tehzibu't-Tehzîb;10 /143) (M)

[542] Bkz:s. 19S

[543] De'ye .semer çıkıntısının devenin sırtında yarala- yere denir. Karga da buraya dadandığı için bu küneyi almıştır. (M)

[544] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 234-240.

[545] Bir Sâ'.üç ile üç buçuk kilo arasında değışen bir ağırlık ölçüsüdür.(M)

[546] BUH: 34 / 14,33,88,HAN: 1 / 300; 6/ 42, 160,230

[547] HAN: 3 / 316,353,krş,HAN: 3 / 292 ,304,318, 335.

[548] el-Âliye:Necid'in Tihâme kısmında Mekke'den ötede olan yerler veya Medinenin dışındaki köylerdir. Buraları Medine nin banliyösünü teşkil eder.-Kâmus-

[549] HAN: 6/ 293,314.

[550] Krş:BUH: 70/23

[551] HAN: 4 / 132.

[552] Mâltk Dinar .Ebû Yahya. Basralı meşhur zfihd .Ücretle mushaf yazar ve bununla geçinirdi. (Tehzibu't-Tehzib: 10/ 14, İS.) EM)

[553] Kitabın naşiri ye muhakkiki bu İsmi tabakât ve rical kitaplarında bulamadığını söylüyorsa da Tabsİru'I-Munte-bü.rv.1254 de zikredmiştir.(M)

[554] el-Cevârişne:Mürekkeb bir nevi İlaçtır.Yemeğin hazmedİlmesi ve midenin düzeltilmesi için kullanılır,Lisânul-Arab'dakİ ifadeye göre kelime .yabancı bir dilden arapçalaş-mıştır.(Bkx:Lisân : 13 / 88)

[555] Bkz.s.16& ve dipnotu

[556] Bekr b.Abdİllah b.Amr el-Muzeni.Ebu Abdİllah.el-; .En« b-Mâlik,el-Hasen el-Basri.İbnu Abbâs, ve İbnu er den rivayette bulunmudur.. (Tehrfbut-Teh3tib: 1 / 484)

[557] Bkz:HAN: 1/21.

[558] Reisu'l-Küttâb nüshasında: "el-mütefakkıha(fakihlik taslayanlar) " (M)

[559] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 240-244.

[560] HAN: 2 / 187.

[561] Mattâ:XX / 1-16. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 245-247.

[562] HAN: 1 / 279.310; 2 / 234.

[563] DiğerBİr nüshada : "...mü'minin niyeti'l

[564] Krş:el-Makâsıdu'l-Hasene :s: 450 (nu: 1260)

[565] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 247-248.

[566] BUH: 64 / 8.12.HAN: 1/26; 2/31,131; 3 / 104,145.

[567] HAN:1/26.

[568] Ucu sivri,küreğe benzeyen,tarlanın toprağını kabartmağa yarayan âlet.

[569] Talha b.Ubeydullah (R.A) in kızıdır.Teyzesi Hz.Âişe fR.Aj den rivayet etmiştir.Kendisinden de Atâ b.ebî Rabâh ve benzerleri rivayet etmiştir. (Tehzib:12 / 436) (M)

[570] el-Hicriyyin'de sözünden maksad,muhacirinin mevtâlarıyla birlikte demektir.Hicret'e nisbetle el-Hicriyyin denmiştir. -Vallâhu a'lem- (Musahhih)

[571] Rasûlullahm amca oğludur.Müte gavzesinde hicretin sekizinci senesinde şehid düşmüştür.Ca'fer-i Tayyar diye meşhurdur. (Bkz:Tehzibu't~Tehzib: 2 / 98) (M)

[572] BUH: 62 / 10.krş.HAN: 2 / 413.TIR: 46 / 29

[573] HAN: 2 / 288.414, BUH: 80 / 38.

[574] BUH: 80 / 38,HAN: 2 / 185.288.

[575] BUH: 56 / 25.HAN: 2 / 185.288,414.

[576] Bugün,suyun buharlaşarak havaya karıştığını bilmekteyiz. (M)

[577] Bkz:HAN: 1/ 266.

[578] Bkz:Lisân: 17 / 65.

[579] HAN: 3 / 455,456.

[580] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 248-253.

[581] Bulunamadı.

[582] Krş:HAN:3 / 399.

[583] Krş:BUH: 10 / 56.HAN: 5 / 159 (Keza bkz:s.60,61 ve dipnot)

[584] Krş,HAN: 3 / 24. 34, 84,163.

[585] Bkz.:s. 16Ö ve dipnotu

[586] 14sfin: 10 / 270

[587] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 253-254.

[588] BUH: 46 / 33, HAN: 1 / 79.188;2 / 163,103

[589] Krş,HAN: 4 / 226,BUH:92 /9.

[590] Krş,BUH: 87 / 2.

[591] Tercümede esas aldığımız arabca metindebu ki-sun,kitabın birinci baskısındaki "bi ibney Adem (Âdemin iki oğlunu...)" yerine "Yâ benî Âdeme (Ey Adem oğlu)" şeklinde hatalı basılmıştır.Doğrusu kitabın birinci baskısındaki şekil-dir.(M)

[592] BUH: 92 / 10; 87 / 2.HAN: 4 / 401.

[593] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 254-256.

[594] Krş,HAN: 1/83,88.111,136,156.

[595] BUH: 88 / 2.HAN: 1 / 217

[596] Bkz.s.90 ve dipnot

[597] A.y

[598] Krş,BUH: 68/7

[599] Rasûlullah (S.A.V) bir ay süreyle kunût dualarında bazı zayıf ve çaresiz snüslümanlara ismen duâ etmiş.ashabın-dan yetmiş kişiyi Bi'r-i Maîne'de şehid eden kâfir kabilelere de beddua etmiştir.Daha sonra bunu terketmiştir.Herhalde Hz.AH kunût dualarında bu isimleri zikretmeyi sürdürdüğünden burada tenkid ediliyor olmalı! (M) (BkziMuslim.5 Kitâbul-Mesâcid,54, (1.466-470),no: 294-308.

[600] HAN: 1 / 30,32.

[601] 19.Meryem: 13.

[602] et-Tevbe: 114.

[603] el-Hâkka: 36.

[604] el-Kehf: 9.

[605] Altın veya gümüşü birbirine karşılık satmak,para

[606] BUH: 23 / 81 ; 63 / 40 krş, BUH:81 / Si.

[607] Yani dilin telaffuz edemediği harflerin sayısına bakarak diyetin belirlenmesi kastedilmektedir .(M)

[608] Krş,HAN: 4 / 373,374,

[609] eI-Ahnef b.Kays b.Muâviye et-Temîmî.el-Basrî.Rasûlüah'a erişmiş fakat henüz müslüman olmamış-tı.Hz.Ömer,Ali,Osman,İbnu Mes'ud ve başkalarından rivayet etmiş, kendisinden de el-Hasen el-Basrî ve benzerleri rivayet etmiştir..(Tehzîbu't-Tehzîb: 1 / 19İ) (M)

[610] BUH: 62 / 6; 60 / 54.HAN: 2 / 339; 6 / 56.

[611] Sahabe olduğu ihtilafimîr.Hâdisê Hicrî 23 yılında cerayan etmiştir.(Bkz:el~isâbe : 2 / 302) (M)

[612] HzJU'i'nin künyesidir.(M)

[613] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 256-265.

[614] MUVATTA: 54 / 35, HAN: 2 / 186.214.

[615] Bkz. EBÛ DÂVÛD : 11 / 96 (3 / 83)

[616] Bkz: BUH: 61 / 25.

[617] el-feyc:Sultahn,yaya olarak giden elçisi demek-tır.-el-Mısbah-

[618] Rasûlullah'a korkak demekten Allaha sığmı-nm.Çünkü o Mekken'de sadece Rabbinin emrine imtisalen Çıkmıştır.Insanlar.hususiyle şu zamanımızda-Rasûlullahın jnagaraya saklanması mevzuunda pekçok laf etmektedir.jer.Onların hepsinin sözlerinden anlaşılın şudur:Rasûlul-jah.müşriklerden.onlardan korktuğu için kaçmıştır.Hiç şüp-d if 'î kl bu' ^s^uüaha hakarettir.Eğer İş onların dediği ve aa dıvecekleri gibi olsaydı, niçin Rasûlullah müşrikler «rasında on üç seneye kadar varan bir müddet oturdu ve onla-

otmÇ!roU ezivyetlerine tahammül etti de Habeşistana hicret uv C Agahım sen biliyorsun ki O ,ancak senin emrinedefü? kk.eden Ç^41 -Şüphesiz senin peygamberin korkak hiui Şüphesiz ve münakaşasız.onların bütün söylemen iftiradan İbarettir.-Musahhih-

[619] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 265-268.

[620] BUH: 86/7

[621] BUH: 86 / 13.

[622] DÂRİMİ:I/45.

[623] Urayne kabilesine mcnsub olan ve irtidad eden Kimseler. (M)

[624] BUH: 56 / 152.HAN: 3 / 107,163.

[625] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 268-270.

[626] HAN: 3 / 453.

[627] Yakınlarımın,akrâbâlanmın (M)

[628] Kayle binti Kays b.Ma'dîkerb el-Kindiyye.Rasûlul- ?nu nikahladı^ rivayet edilmekle beraber.bu husus ih-dırfbklîâb 4 / 393) (M)

[629] Bkz: s. 113 ve dipnotu

[630] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 270-273.

[631] BUH: 46 / 30; 74 / 1; 86 / 1; 86/6.

[632] BUH: 60 / 47.HAN: 3 / 135.

[633] Rwul-Küttâb ve Esad Efendi nüshasında "..İman et-dirfei" şeklindedir.Matbû nüshada ise " iman etmemek-er.» denmektedir ki,yanıştır. (M)

- [634] Bkz.Tâ-Hâ: 121
- [635] EUH: 86 / 20.
- [636] BUH: 78 / 29,HAN: 1 / 387; 2 / 288,336.
- [637] HAN: 3 / 154
- [638] Krş,BUH: 2/21.
- [639] HAN: 2 / 418; 5 / 381; 6 / 382
- [640] Krş,BUH: 2/1
- [641] Bkz:s. s. 169 ve dipnotu
- [642] Krş: TIR: 34 / 27.
- [643] Tehzîb'de "Hıdâş" maddesinde zikredilmiş ve "Hırâş" olarak da rivayet edildiğine işaret edilmiştir. (Bkz : Tehzîbu't-Tehzîb: 3 / 137) (M)
- [644] HAN: 2 / 75; 4 / 404; 5 / 232.
- [645] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 273-278.
- [646] HAN: 6 / 35,43,67.
- [647] BUH: 4/ 64.65.HAN: 3 / 485; 6 / 47.
- [648] Bkz: s. 127 ve dipnotu.
- [649] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 278-279.
- [650] BÜK 72 / 30.HAN: 1 / 227.
- [651] HAN: 4 / 310,311.
- [652] Burada.Hz.Ebûbekr devrinde vuku bulan irtidad Wketine,ve mürtedlerin öldürülmesine i.aret edikte
- [653] HAN:6/1OL İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 279-281.
- [654] Krş,BUH: 6 / 4,21,22.
- [655] Krş,BUH: 6 / 4,21,22.
- [656] Metinde "...hattâ ala'l-cesede..." şeklindedir. Reî-su'l-Küttâb nüshasında ise "...hattâ yeli'l-cesede..." şeklindedir." Biz de bu şekilde tercüme ettik. (M)
- [657] UH: 64 / 56.HAN : 2/419
- [658] MUS: 44 / 6Lkr?HAN: 6 / 99,199.
- [659] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 281-283.

[40-Dediklerine Göm; Aklın Ve Düşüncenin Delillerinin Yalanladığı Bir Hadis..](#)

[41-Dediklerine Göre Birbirini Nakzedip Reddeden İki Hadis...](#)

[42-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden.Ceüşik İki Hadis....](#)

[43-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden Çelisik İki Hadis...](#)

[Dediklerine Göre Üzerinde İttifak Edilmiş Olan .Fakat Kur'an'ın İptal Ettiği Veya Hâriciler Tarafından Delil Olarak İleri Sürülen Hükümler:\(44,45 Ve 46}](#)

[44-Dediklerine Göre Recm Hakkın Da.Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm...](#)

[45-Dediklerine Göre Vasiyet Hususunda Kur'an'ın Reddettiği Hüküm](#)

[46-Dediklerine Göre Nikâh Hususunda .Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm:](#)

[47-Dediklerine Göre,Cuma Günü Gusletmek Hakkında Tutarsız Bir Hüküm](#)

[48-Dediklerine Göre Tecrübe1 Nın Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[49-Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis...](#)

[50-Kur'an'ın Ve İcmâin İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...](#)

[51-Dediklerine Göre Sonu.Baş Tarafını İptal Eden Bir Hadis....](#)

[52-Dediklerine Göre Kur'an'ın Ve Aklın Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[53-Dediklerine Göre Kur'an1 İn Ve Aklî Delillerin Yalanladığı,Teşbih İfade Eden Bir Hadis....](#)

[54- Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...](#)

[55- İddialarına Göre Teşbih \(Anthropomorphism\) İfade Eden Bir Hadis...](#)

[56- Dediklerine Göre Teşbih \(Anthropomorphism\) İfade Eden Bir Hadis...](#)

[57-Teşbih İfade Eden Bir Hadis...](#)

[58- Dediklerine Göre Teşbih \(Anthropomorphism\) İfade Eden Bir Hadis...](#)

[59-İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..](#)

[60-Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..](#)

[61- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...](#)

[62-Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...](#)

[63-Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis](#)

[64- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis ...](#)

[65-Dediklerine Göre İcma Ve Kur'an'ın İptal Ettiği Bir Hadis...](#)

[66-Ceüşkili Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...](#)

[67- Çelışıklı Dedikleri İki Hadis...](#)

[68-Dediklerine Göre Akıl Ve Mantığın Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[69- Dediklerine Göre Rafizîlerin Muhammedin \(S.A.V\) Ashabını Tekfir Etmede Delil Olarak Kullandıkları Bir Hadis...](#)

[70-Kader İle İlgili Bir Hadis...](#)

[71-İddialarına Göre Düşüncenin \(Nazar\) Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[72- Namaz Hakkında T Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler...](#)

[73- Abdest Hakkında Güya Çelişkili Hadisler...](#)

[74-Dediklerine Göre Çelişkili İki Hadis...](#)

[75- Dediklerine Göre Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis...](#)

[76-Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis](#)

[77- Dediklerine Göre Akıl Ve Düşün Cenin \(=Nazar\) İptal Ettiği Bir Hadis...](#)

[78- Dediklerine Göre Kur'an"İn İki Yönden Yalanladığı Hadis...](#)

[79-Dediklerine Göre Aklın Ve Düşüncenin \(Nazar\) İptal Ettiği Bir Hadis..](#)

[80-İddialarına Göre, Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[81-Dediklerine Göre Kur'an'ın Yarattılmış Olduğuna Delalet Eden BİR Hadis...](#)

[82-İcmâ'a Aykırı Olduğunu Söyledikleri Hadisler...](#)

[83-Müşriklerin Çocukları Hakkında İki Farklı Hadis..](#)

[84- Dediklerine Göre Bir Kısmı Diğerı-Ni Nakzeden Bir Hadis...](#)

[85-Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[86- İddialarına Göre Teşbih \(=Anthropomorphism\) E Dâir, İcmâ'ın Ve Kur'an'ın Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[87-Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[88- Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...](#)

[89- Çelişkili Dedikleri Hadisler....](#)

[90-Çelişik İki Hadis...](#)

[91- Çelişik Dedikleri Hadisler...](#)

[92- Çelişkili Dedikleri Hadisler](#)

[93- Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis ...](#)

[94- Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler..](#)

[95- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ye Aklın Delillerinin \(Huccetu'l-Akl\) Reddettiği Bir Hadis...](#)

[96- Dediklerine Göre Aklın Delilleri \(Huccetu'l-Akl\) Tarafından Reddedilen Bir Hadis ...](#)

[97- Dediklerine Göre Aklın Ve Mantığın İptal Ettiği Bir Hadis...](#)

[98-Çelişik Dedikleri İki Hadis...](#)

[99, Dediklerine Göre İcma'ın Ve Kur'an'ın İptal Ettiği Bir Hadis...](#)

[100- Dediklerine Göre Aklın Delillerinin \(=Huccetu'l-Akl\) İptal Ettiği Bir Hadis...](#)

[101- Dediklerine Göre Çelişik İki Hadis...](#)

[102- Dediklerine Göre Su İçme Hakkında İki Çelişik Hadis..](#)

[103 - Necis \(=Pis\) Hale Gelen Sular Hakkında Güya Çelişik İki Hadis...](#)

[104 - Hacc İle İlgili, Çelişik Gördükleri İki Hadis :](#)

[105- İddialarına Göre Akun. Dedillerinin \(=Huccetu'l-Akl\) İptal Ettiği Bir Hadis...](#)

[106- Alışveriş Hakkında Çelişik Ol Ouklarını Söyledikleri İki Hadis](#)

[107-Hayız Hakkında Çelişik Dedikleri İki Hadis...](#)

[108- Aklın Delillerinin \(Huccetu'l-Akl\) İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis..](#)

[109-Düşüncenin Ve Aklın Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis](#)

40-Dediklerine Göm; Aklın Ve Düşüncenin Delillerinin Yalanladığı Bir Hadis..

İDDİA:Rasûlullah'a büyü yapıldığını;büyü yapmada kullanılan şeyin Züervân (veya Zervân) [1]kuyusuna konulmuş olduğunu,Hız.Ali'nin onu kuyudan çıkardığını ve büyü yapılan her bir düğümü çözdüğü zaman Rasûlullahın.genç bir dededen daha çevik imişçesine kendisinde bir hafiflik hissettiğini [2]rivayet ettiniz.

Bu Allah'ın peygamberi (S.A.V) için caiz değildir. Çünkü sihir küfürden ve dediklerine göre şeytanın işlerinden bir iştir.

Allah'ın onu korumasına,melekleri ile ona doğruyu göstermesine ve vahyi şeytandan muhafaza etmesine rağmen;sihir Rasûlullah'a nasıl tesir edebilir?Allah (C.C) Kur'an'ı kasederek,"Ona ne önünden ,ne ardından (hiçbir sûretie) bâtil yaklaşamaz."(41.Fussilet:42) buyurmuş tur .Ve siz buradaki bâtil'in,şeytan olduğunu iddia ediyorsunuz.

Yine Allah'O bütün gaybı bilendir.Gayba dair ilmini ise,kimseye açmaz.Ancak bir peygamber olarak seçtiği müstesnadır.Çünkü Allah,peygamberin önünden ve ardından muhafız melekler tayin eder [de onu korurlar]." (72.el-Cinn:26,27) buyurmaktadır. Yanıronun önüne ve ardına meleklerden muhafız tayin eder.Melekler onu muhafaza eder,şeytanın,aslında olmayan birşeyi sokuşturmasından vahyi korur.

(Akılcılar) Sihir hakkında onun.kişiyle kardeşinin arasını açan,adamı karısından ayıran,tılsım ve asılsız şeyler kabilinden bir hile olduğunu söylediler .Ve dediler ki:Bu (sihir) okuyup üflemeden ibarettir.Zehir[3] de bir tür büyüdür,zehir adama içirilir ve onu kadınlardan uzaklaştırır .Adamın şeklini şemailini bozar.saçının sakalının dökülmesine sebep olur.

Keza Firavun'un sihirbazlarının,Musa'ya (A.S) gösterdikleri şeyi,ona hakikatmış gibi.hile ile gösterdiklerini söylediler.ve,"Bunun gibi,biz cıvayı ahnz.ve onu yılan şeklindeki bir kaba boşaltırız.Sonra sıcak bir yere onu salarsak,cıva yılanın kıvrılıp gittiği gibi kıvnla kıvnla gider." dediler.

Dediler ki:Bunun (sihrin) bir hile olduğunun bir delili de,"Bir de ne görsün! Onların ipleri ve sopaları,yaptıkları sihirden ötürü,kendisine koşuyormuş hayalini verdi."(20.Tâ-Hâ::66) âyetidir.Bu sadece bir hayaldir. (Öyle gösterme öyle hayal ettirmedir Hakikatta ise, ortada birşey yoktur.

Allâhu taâlânın ve Süleyman'ın (A.S) saltanatı aleyhine,şeytanların okudukları şeye (sihre) tâbi oldular.Süleyman sihir yapıp kâfir olmadı.Fakat şeytanlar.insanlara sihir öğrettiklerinden kâfir oldular.Bâbildeki,Hârut ve Mârut isimli iki meleğe indirilen şeyleri (-mâ unzile alâ'l-melekey-ni) öğretiyorlardı." (2.el-Bakara:102) âyeti hakkında da "mâ "nın nefy manasına olduğunu yani,iki (meleğe) sihir indirilmediğini söylediler.el-melekeyni (=iki melek) kelimesi de.Lam'ın kesresi ile "el-melikeyni (=iki sultan) dir, dediler.el-Hasen el-Basrî'n in (22-110) [4]de, bu kelimeyi böyle (kesre ile) okuduğunu ve "Bâbil halkından iri ve kuvvetli iki adamdır." dediğini zikrettiler.

CEVAB:Biz deriz ki: Bu fikirleri kabul eden-ler,muhakkak ki Müslümanlara,Yahûdilere,Hrisü-yanlara ve bütün Ehl-i Kitâb'a muhaliftirler.Bütün ürmetlere;Hindlilere-ki onlar üfürükçülüğe,nazar-uk ve muskaya en fazla inanırlar-.Rumlara.Cahiliyye devrindeki ve İslâm'daki Araplara da muhaliftir-ter.Kur'an'a aykırı olduğu tevil götürmez (şekilde açıktır.)Çünkü Allah (Azze ve Celle) Rasûlüne,"De ki:Sığımmın ben karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabbe.Yarattığı şeylerin fenalığından. Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.(Büyü yapmak İçin) düğümlere üfleyip tüküren kadınların şerrinden." (H3.el-Felak:l-4) buyurmuş ve bize .sihrbazlann-okuyup üfleyenlerin ve (nazarlık takarak Jkötülükten korunmak için okuyanların tükür(üp üfle)dikleri gibi-düğümledikleri bir düğüme üflediklerini haber vermiş, bildirmiş tir.

Kureş,sihre,el-ıdah derdi.

Rasûlullah da el-âdiha'ya ve el-musta'dıha'ya lanet etmiştir.(Rasûlullah)el-Âdiha ile.sihir yapanı; el-musta'dıha ile de sihir yaptıranı kasetmiştir.

Şâir de sihrbazlan kasederek:

"Sihirbaz düğümlerine (=ukadu'l-âdihi ve'l-mu'dih) üfleyen kadınlardan Rabbime sığınnırım." demiştir.

İbnu Numeyr-Hişâm b.Urve'den.o da babasından ,o da Âişe'den (R~A) -ki bu sened sahih ve makbul bir isnaddir.- kendisine büyü yapıldığı zaman Rasû-lullah,"Bana iki adam geldi.Biri baş taranma.diğeri de ayaklarımın ucuna oturdu.

Birincisi:(Bu) adamın derdi nedir? dedi. İkincisi:(Ona) sihir yapılmış! dedi... Birincisi:Sihri kim yapmış? dedi. **İkincisi:**Lebîd b. el-A'sam (yapmış) ! dedi.

Birincisi:Neyin içersine yapmış (sihri)? dedi.

İkincisi:Taraksaç ve erkek hurmanın kapçığı İle (yapmış)! dedi.

Birincisi:Şimdi nerede o (büyü yapılan şeyler)? dedi.

İkincisi:Zû Ervân kuyusunda! dedi." buyurduğunu rivayet etti. [5]

Bu (hadis) insanların onun vasıtasıyla kendilerine bir menfaat celbettikleri ve kendilerinden bir za-ran defettikleri birşey değildir ki bununla Rasûlulla-ha medhu senâ'da bulunmuş olsunlar.Bu hadisi nakledenlenyalancı,itham olunan ve Rasûlullaha karşı düşmanlık eden kimseler de değildirlir.

Yahudiler ondan önce Zekeriyâ b.Âzen'i (A.S) bir ağaç içersinde öldürmüş,onu testere ile parça parça doğramışlarken;bu yahudi Lebid b.eî-A'sam'ın Rasûlullaha sihir yapmış olması yadırganamaz.

Vehb b.Munebbih'in (34-114,6) [6]anlattığına göre Zekeriyâ (AS) testere,kaburga kemiklerine vardığında inlemiş.Bunun üzerine Allah (C.C) ona;"İster inlemeni (acımı) dindireyim,istersen yeryüzünü ve üzerindeki! helak edeyim." diye ona vah-yetmiş.

Ondan sonra Yahudiler, oğlu Yahya'yı (A.S) kendilerini kandıran fahişe bir kadının sözüne bakarak öldürmüşlerdir. [7]

Yahudiler (isâ) Mesih'i (A.S) öldürdüklerini ve çarınha gerdiklerini iddia etmişlerdir.Eğer Allah (C.C),"Onu öldürmediler.asmadılar da.Fakat kendilerine bir benzetme yapıldı.(Onlardan biri isâ şeklinde kendilerine gösterildi ve bu adam öldürüldü)» (4,en-Nisâ: 157) buyurmasaydı;biz,başka birinin isa'ya (A.S) benzetildiğini bilemezdik.Çünkü Ya hudiler onun düşmanıdır .Yahudiler bu iddiada bulunuyorlar,Hristiyanlar da onların dostları olup,onların bu iddialarını kabul ediyorlar..

Keza Peygamberleri Öldürmüşler, onlan ateşte yakmışlar ve çeşitli işkenceler yapmışlardır.Eğer Allah(C.C) dileyseydi,onları bütün bunlardan korurdu.

Rasûlullah da,kızartılmış bir koyun kolu ile zehirlenmiştir.Onu.bir Yahudi kadın zehirlemiş ve zehir,Rasûlullah Ölünceye kadar tesirini nöbet nöbet devam ettirmiştir. [8]

Rasûlullah (S.A.V) (bu hususu kasederek),"Hayber lokması [o zamandan beri) beni zehir leygeldi.İşte şimdi bu an,haya t damarının kesilme vaktidir. [9] demiştir.

Burada Allah,Yahudi kadınına,Rasûlullahı zehirleme fırsatı vermiş ve neticede kadın.onun ölümüne sebep olmuştur.

Bundan önce ise.Allah onların Peygamber'i (S.A.V) [10]öldürmelerine fırsat tanımamıştır. (?)

Sihir ise;öldürmekten ,ateşte yakmaktan ve işkence etmekten daha hafiftir.

Eğer(akılcılar) bunu sadece;Allah ne Peygambe-s re (S.A.V),ne de diğer peygamberlere şeytanın musallat olmasına müsaade etmeyeceğinden dolayı inkâr ediyorlarsa;onlar Kur'an'ı daki"Biz senden evvel hiçbir rast,hiçbir nebî göndermedik ki,o (birşey) arzu ettiği zaman şeytan onun dileği hakkında İle (bir fitne meydana atmış olmasın!" (22.el-Hacc:52)âyetini okusunlar.Yani:Rasûlullah Kur'an okuduğu zaman şeytan,bazı şeyleri karıştınp,Kur'an' dan birşeymiş gibi göstermek istediği zaman, (yani) namazda,"İşte yüce garânikler.Muhakkak onların şe-faatları umulur." sözünü,Rasûlullahın lisanına ka-nşürdüğü zaman[11]onu teselli etmek için (bu âyeti indirmiştir).. Şu kadar ki şeytan, Kur'an'a ne birşey ilâve edebilir ne de birşeyi eksiltebilir.

Allah'ın (yukarıdaki âyetin devamında) ,"Bunun üzerine Allah.Şeytann bıraktığı (ilkâ ettiği) fitneyi giderir.Sonra da Allah âyetlerini tesbit

eder,kuwetlendirir."(22.el-Hacc:52) buyurduğunu (hiç) duymadın mı? Yani:Şeytanın ilkâ ettiği şeyi ibtal eder, demektir.

Bundan sonra da,tf(Allah'ın şeytana İmkân verip de sonra fitneyi gidermesi) şeytanın atacağı fit-neyi.kalblerinde bir maraz bulunanlara bir imtihan vesilesi yapmak içindir." (22.el-Hacc:53) buyurmuştur.

İşte,"Ona (Kur'an'a) ne önünden,ne ardından (hiçbir suretle) bâtil yaklaşamaz." (41.Fussilet: 42) âyeti de böyledir.Yani şeytan ne başlangıçta ne de sonra.Kur'an'da bir ilâve yapmağa kadir olamaz,de-mektir...

EBÛ MUHAMMED:Bana Ebû'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bana Bısr b.el-Mufaddal Yunus'dan.o da el-Hasen (el-Basri)'den haber verdi.(el-Hasen) Cibril.bana geldi ve "Cinlerden bir ifrit sana kötülük yapmayı planlıyor.Sen yatağına uzandığında 'Allâhu lâ ilahe illâ huvel-Kayyûm" de",ve âyetu'l-kürsîyi sonuna kadar oku!"buyurdu" [\[12\]](#) demiştir.

Allahu taâlâ.Eyyüb'un (A.S),"Gerçekten şeytan beni zorluk ve musibete uğrattı." (38.Sâd:dediğini de (Kur'an'da) hikâye etmiştir.

EBÛ MUHAMMED :Musâ'nın (A.S) gördüğü sihir hakkında.bu bir hayal (öyle gösterme,zannettirme) dir,hakikatta öyle bir şey yoktur,demelerine ge-lince:Bunu biz inkâr da etmiyoruz, red de etmiyo-ruz.Biz katiyetle biliyoruz ki.bütün mahlûkatın hep-si.bir sinek yaratmak için biraraya gelseler,yine de buna güç yetiremezler.Şu kadar ki,o hayalin (hayal olunan şeyin) onların iddia ettikleri gibi,yılan gömleğine cıva koyarak hareket ettirmek suretiyle mi.yoksa başka bir şekilde mi olduğunu bilmiyoruz.Bu işin hakikatini ancak sihirbaz olan veya bu hususta sihirbazlardan birşeyler dinlemiş olanlar bilebilir.

Onların (akılcıların)"...ve Süleyman'ın saltanatı aleyhine, şeytanların okudukları şeye (sihre) tabi oldular." (2.el-Bakara:102) ve"...Babil'deki iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı."(2.el-Bakara:102) âyetleri hakkında,bunların tevili şudur: "Ba-bil'deki iki meleğe (birşey) indirilmedi" demektir." demelerine gelince:Bu,onların muhal ve ters tevdillerinden daha az yadırganır birşey değildir.Çünkü Ba-bil'deki iki meleğe birşey indirilmedikten sonra.bu sözün söylenmesi lüzumsuz ve manasız olmuş olur.

Bir kimse ancak şunu iddia ederse onların bu tevdilleri caiz olabilir. :Yani sihir.bu iki meleğe indirilmiştir;bu takdirde de mesele evvelce anlatıldığı gibi olur.Yahut da aksine bir delil olur ki-dedikleri gibi iki meleğe sihir indirilmemişse-.Allah, "Ona tabî oldular" buyururdu....

Bunun misali .durup dururken "allemtu ha-za'r'râcule'l-Kur'âne ve mâ unzile alâ Musa (= Bu adama Kur'an'ı ve Musa'ya indirileni (Tevrat'ı) öğrettim." denilmesidir.Bu sözü işiten kimse buradaki "mâyı.nefy manasına alıp da senin,"Kur'an Musa'ya indirilmedi, "demek istediğini aklına getirmez.Çünkü bu sözden önce birisi."Kur'an Musa'ya indirilmiştir."dememiştir.Bu özü işitenin aklına sadece senin o adama Kur'an'ı ve Tevrat'ı öğrettiğin gelir.

Bu âyetin tevili (yorumu) İse bızce,bu hususta rivayet edilen bir haber ile açıklanmıştır. İbnu Abbas'm anlattığına göre bu haber -özet olarak şu-dur:Süleyman (A.S) cezalandırıldığı ve saltanatının başına bir şeytan geçirildiği zaman;sihir,muska vetilsim yoluyla şeytanlar, onun hazinesine,musallâsının olduğu yere defnedilmişti.Süleyman (A.S) vefat edince,şeytanlar insanlara gelir, "Biz size rüzgârları ve cinleri Süleyman'ın emrine verdiren,insanları ona boyun eğdiren şeyi haber verelim mi?" derler.İnsanlar da:"Evet" derler.Bunun üzerine Süleyman'ın musal lasına ve tahtının olduğu yere varırlar ve sihiri oradan Çıkarırlar.

Bunun üzerine İsrail oğullarının âlimleri:"Bu Allah'ın dininden değildir.Süleyman sihirbaz değildi." derler.

İnsanların ayak takımı ise; "Süleyman bizden âlim idi.O nasıl (sihir) yaptıysa.biz de yapaca-Sjz- (derler.Bu konuda Allahu taâlâ "...ve Süleyman m saltanatı aleyhine şeytanların okudukları

şeye (=mâ tetlu'ş-şeyâtînu) (sihre) tabi oldular."

(2.el-Bakara: 102) buyurmuştur. Yani:Yahudiler,şey. tanım rivayet ettiği (anlattığı) şeye tabi oldular, de-mektir.Çünkü (âyetteki) tilâvet (=okumak) ile rivayet aynı şeydir.

Sonra da (Allah}:"Süleyman sihir yapıp kâfir olmadı.Fakat şeytanlar insanlara sihir öğrettiklerinden kâfir oldular.Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı." (2.el-Bakara:102) buyurmuştur.

Bunlar iki melek idi .Âdem oğulları günah işledikleri vakit,insanların aralarında hükmetmeleri için yeryüzüne indirilmiş idiler. Onların (iki meleğin) kalplerine kadınlara karşı şehvet duygusu konulmuş ve zina etmemek, kimseyi öldürmek ve içki içmemekle emrolunmuşlardı.Zühre (Venüs) dâvada bulunmak kasdıyla ikisine geldi.Onlar Zühre'den hoşlandılar ve onu arzuladılar.Zühre de onunla göğe çıktıkları ismi (duayı) kendisine öğretmedikçe razı olmadı.Onlar da öğrettiler.Tekrar Zühreyi arzuladılar.Zühre yi-ne,onlar içki içmedikçe razı olmadı. Onlar içki de içtiler, ve arzuladıkları ihtiyaçlarını giderdiler. Sonra çıktılar ve bir adam gördüler.Kendilerinin yaptıkları şeyleri görmüştür zannıyla adamı öldürdüler.Zühre,o ismi (duayı) söyledi ve göğe yükselerek kayboldu .Allah da onu (ceza olarak) akan yıldız haline soktu.Allah iki meleğe de kızdı ve onlara Hârut ve Mârut ismini ver-di.Onlara dünya azabı ile âhîret azabı arasında bir seçme yapmalarını söyledi.Onlar da dünya azabını seçtiler.Bu yüzden ikisi, insanlara,kişi ile karısının arasını açan şeyleri öğrettiler[\[13\]](#)

Ehl-i nazar (akılcılar) a göre,Allah'm iki meleğe indirdiği şey-Allah daha iyi bilir-Zühre'nin onunla eöge çıktığı İsm-i

âzâm'dır.Bu iki melek Zühre 'den ve

Allah kendilerine kızmadan önce,bu isimle göğe çıkıyorlardı.Zühre o ismi şeytanlara öğretti. Şey tanlar da onu dostlarına öğrettiler. Onlara sihri de öğrettiler.

Denilir kûSihirbaz bir söz söyler ve yerle gök arasında uçar.suyun üzerinde yürür.

EBÛ MUHAMMED:Bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdussamed haber verdi, (ve) dedi: Bize Hemmâm,Yahya b. Kesîr'den rivayet et-ti.fYahya) şöyle dedi:"Uman âmili (=valisi)Ömer b.Ab-dilaziz'e "Bize bir sihirbaz kadın getirildi.Biz de onu suya attık.fakat suya batmadı." diye yazmış...Ömer b.Abdilaziz de ona:Su konusu bizi ilgilendirmez! Eğer (aleyhinde) açık bir delil varsa (ne âlâ) aksi takdirde bırak gitsin..!" diye cevap yazmıştır.

Yine bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdussamed haber verdi (ve) dedi:Bize Zeyd b.ebî Leylâ haber verdi (ve) dedi:Bize Amîrafveya Umeyra) b.Şukeyr[14]haber verdi (ve) dedi:Biz Sinan b.Seleme ile Bahreynde idik.Bir sihirbaz kadın getirildi. (Sinan) emretti ve suya aıldı.Kadın suya bat-jnadı.Bu defa kadının idam edilmesini emretti.Biz de Udam sehпасı için) bir ağaç yonttuk.

Bu sırada kadının kocası geldi.Sanki yanmış bir Ş1? gibiydi.(Sinan'a):"Ona emret de.benden boşan-!" dedi.Sinan da kadına:"O'ndanboşan!" dedi Fakat) bana bir kapı ve bir İp dedi.Kadm kapının üzerine oturdu.ve ipe okuyup üflemeğe ve onu düğümlemeye başladı.Birden kapı yükseldi ve ikisiyle beraber sağa sola gitmeğe başladı.Kadını ve kocasını yakalamak mümkün olmadı."

Bize Ebû Hâtim,el-Asmaî'den tahdis etti (ve) de-di:Bana Muhammed b.Muslim et-Tâîfi [15]şöyle bir hadis nakletti:"Şeytanlar fizikî yapılarını değıştirmeğe kadir olamazlar. Fakat sihir ile değışmiş görünürler."

Bana Ebû Hatim tahdis etti (ve) dedi:el-Asmaî Ebû Amr b.el-Alâ'dan naklederek şöyle dedi:"Ğûl (=Dev,gulyabânî) cinlerden bir sihirbazdır."...

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Mu'temir b.Süleyman haber verdi (ve) dedi:Mansûr'u;Rıb'î b.Hırâş'dan ,o da Huzeyfe'den (RA) olmak üzere Rasûlullahın şöyle dediğini zikrederken işittim :(Rasûlullah) demiş ki:Şüphesiz,Deccahn yanında ne bulunduğunu en İyi bilen benim.Onun yanında yakıcı bir ateş ve soğuk sudan bir nehir vardır.Biri-niz onu görürse sakın korkmayın.Gözlerini yumsun ve ateş olarak gördüğüne dalsın.Çünkü o ateş (aslında) soğuk sudan bir nehirdir[16]

Yine bana Ebû Hâtim,el-Asmaî'den,o da Ebu'z-Zinad'dan tahdis etti.(Ebu'z-Zinâd) şöyle dedi:Bir kadın geldi.Fetva soracakmış.Rasûlullahın vefat etmiş olduğunu gördü.Sadece Rasûlullahın hanımlarından birini buldu.Onun Hz.Âişe olduğu söylendi.Kadın Âişe'ye :."Ey mü'minlerin annesi! Kadının biri bana,

"Sana «kocanın yüzünü sana çevirecek birşey yapmamı ister misin?" dedi.(el-Asmaî devamla):Zannederim Ebu'z-Zinâd şöyle devam etti: "Kadın iki köpek getir-di.Birine kendi.diğere de ben bindim.ve Allah'ın dilediği kadar gittik.Sonra (büyücü) kadm,diğer kadı-na:"Bâbil'de olduğunu biliyor musun?" dedi.Sonra bir adamın (veya "iki adamın" dedi) yanına gir-dim.Adamlar bana:"Şu külün üzerine işle!" dedi-ler.Ben gittim fakat işyemeden o iki adamın yanına döndüm.Bana:"Ne gördün?" dediler.Ben: "Hiçbir şey görmedim." dedim.Bana:"Sen daha işin basındasın" dedi!er"Kadın (devam ederek) rTekrar döndüm kendimi zorlayarak işedim.Benden peçeli bir süvari gibi birşey çıktı ve göğe yükseldi.Tekrar iki adama dön-düm.Bana:"Ne gördün?" dediler.Ben de onlara (olanları) anlattım.Bana:"O (senden çıkan şey) senin imanın idi,seni terketti." dediler.Büyücü kadına vardım ve:"Vallâhi o iki adam bana birşey öğretmediler.Nasıl davranacağımı da söylemediler." dedim.Büyücü ka-dın:"Ne görmüşün?" dedi.Ben :."Şunu şunu..." dedim. O :."Sen araplann en sihirbazı oldun artık sihir yap ve istediğini iste!" dedi.Sonra büyücü,kanallar açtı ve 'Tarla ol!" dedi.Bir de baktım ki ekinler sallanıp duruyor.

Sonra"Olgunlaş!" dedi.Bir de baktım ki ekin ku-rumuş.Büyücü,ekini aldı,kabuğunu soydu,ve bana verdi.Bana :."Bunu öğüt,ondan kavut yemeği yap ve kocana yedir."dedi.Ben ise bunların hiçbirini yapma-dım.Mesele bu dereceye vardı.Tevbe etsem (günahım affedilmiş) olur mu? dedi.

Kadın,"Emece[17]de oturan Huzâa kabilesinden, bir adam görmüş ve :."Ey mü'minlerin anası bu adam Hârut ve Mârût'a insanlann en çok benzeyeni

EBÛ MUHAMMED:Bunu İbnu Muleyke'den.o da Âişe'den (RA) olmak üzere,İbnu Curayc da rivayet etmiştir.

EBÛ MUHAMMED: Bu öyle birşeydir ki biz,bun-lara aklî deliller ve kıyas bakımından inanmıyo ruz.Fakat biz, (Mukaddes) kitaplar ve peygamberlerin haberleri ve -Gördükleri ve müşâhade ettikleri şeyler hakkında ancak düşüncenin (akılın) gerekli kıldığı ve kıyasın delâlet ettiği şeye inanan şu adamlar (akılcılar) hâriç-ümmetlerin her devirde bunun

üzerinde ittifak etmiş olmaları sebebiyle inanıyoruz.

el-Hasen fel-Basrî'n in (22-110) [\[18\]](#) (Hârutve Mârut hakkında):O ikisi Bâbil halkından iri ve kuvvetli iki adamdır." sözüne ve "el-melikeyni (= iki hükümdar)"şeklinde okumasına gelince;bildiğim kadarıyla, ne Kurrâ'dan ve ne de tefsircilerden hiç kimse,bu hususta ona uymamıştır.Üstelik bu görüş hiç hoş olmayan birşeydir ve açıklama olmaktan da uzaktır.

İki adama.kişi ile karısının arasını ayıran birşey indirilmesi nasıl caiz olabilir?[\[19\]](#)

41-Dediklerine Göre Birbirini Nakzedip Reddeden İki Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Benden sonra nebi yok-tur.Ümmetimden sonra başka ümmet de yoktur.Helâl;Allah tebarake ve taâlâ'nin benim ağzımdan Kıyamet gününe kadar helâl kıldığıdır.Ha-ram da .Allah'ın benim ağzımdan Kıyamet gününe kadar haram kıldığıdır, "buyurduğunu [\[20\]](#) rivayet

Sonra da Mesih'in ineneğini ve domuzları öldüreceğini, haç'ı kıracağını ve helâl olan şeyleri arttıracığını [\[21\]](#)rivayet ettiniz.

Keza Âişe'den,onun:"Rasûlullah hakkında Hâtemu'l-Enbiyâ (Nebilerin sonuncusu) deyiniz.On-dan sonra nebi yoktur,demeyiniz. [\[22\]](#) dediğini rivayet ettiniz.

Bu ise bir çelişkidir.

CEVAB:Biz deriz ki :Bunda herhangi bir tutarsızlık veya çelişki yoktur.Çünkü Mesih (İsâ) geçmiş bir peygamberdir.Allah onu yükseltmiştir ve âhir za-manda,kıyamet alâmeti olarak tekrar indirecektir.Allahu taâlâ:""Gerçekten o (isa'nın nüzulü) kıyamet için bir beyandır."(43.ez-Zuhruf:61) buyurmuş-tur.Kurrâ (Kıraat imamların) dan kimisi bunu "Gerçekten o kıyamet için bir alâmettir." mânasına gelmek üzere (âyetteki ilm'i ,alem olarak) okumuşlardır.

Mesih indiği zaman,Muhammed'in (S.A.V) şeriatından hiçbir şey neshetmeyecek bilâkis,onun ümmetinden olan imam öne geçecek.Mesih de onun arkasında namaz kılacaktır.

"Helâl olan şeyleri arttıracaktır.." sözüne gelince:Bir adam Ebû Hurayra'ya (RA) "Helâl olarak ancak kadım arttırır.der.O da : "Evet (kastedilen) budur!" der.Sonra da güler.

EBÛ MUHAMMED :Helâl olan şeyleri arttıracaktır." sözünden maksad,o bir kimsenin.beş veya altı hanımla evlenmesini helâl kılar demek değildir.Sadece :Mesih (A.Ş) Allah kendini yükseltinceye kadar bir hanımla evlenmemiştir .Allah onu yeryüzüne indirin,bir hanımla evlenir ve bu suretle,Allah'ın ona hela kıldığı şeyler artmış olur...demek istemiştir.

Ve o vakit Ehl-i Kitaptan,Mesih'in Allah'ın kulu olduğunu bilmeyen ve onun beşer olduğunu inanmayan hiçbir kimse kalmaz.

Hz.Âişe 'nin"Rusûlullah hakkında "Hâtemu'l-Enbiyâ (Peygamberlerin sonuncusu) deyiniz, ondan sonra nebî yoktur." demeyiniz." sözüne gelince:Hiz.Âişe (RA) İsâ'nin ineneğini düşünerek bu sözü söylemiştir.Onun bu sözü Rasûlullahm,"Benden sonra nebî yoktur" sözü ile tezad teşkil etmez.Çünkü Rasûlullah: "Benden sonra - Peygamberlerin bir önceki şeriatı nesh ederek gönderildiği gibi-benim şeriatımı neshedecek (kaldıracak) bir peygamber yoktur." demek istemiş;Hz.Âişe (R.A) de,"Rasûlullahtan sonra Mesih (İsâ) inmeyecek,demeyin." demek istemiştir.[\[23\]](#)

42-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden.Çeüşik İki Hadis....

İDDİÂ Rasûlullahın,borcunun ödenmesi için karşılığını bırakmayan borçlunun cenaze namazını kılmadığını rivayet ettiniz.. [\[24\]](#)

Sonra yine O'nun : "Kim mal bırakırsa ailesi-nindir.Kim borç bırakırsa o(nu Ödemek) benim üzerime (düşer) [\[25\]](#)ve başka bir hadiste:

"Kim bir keli bırakırsa .Allah ve Rasûlüne (bırakmış) dır.[26] buyurduğunu rivayet ettiniz. (Keli: Fakir aüeler veya bakacak kimsesi olmayan çocuklar demektir.)

Rasûlullah;borcunu ödemeyi ve ölümünden sonra onun çocuk ve ailesine bakmayı kendine gerekli kıldığı birinin namazını kılmayı nasıl terkedebilir?

Bu bir çelişkidir.

CEVAB: Biz deriz ki burada-Allah'a hamdolsun-herhangi bir çelişki yoktur.Çünkü borçlu olup (Ölen) ve borcunun ödenmesi için birşey bırakmayan kimsenin cenaze namazını kılmaması;İslâm'ın başlangıcında,ve fetihler genişleyip,kensine ganimet malları gelmeden önce idi.Ve o .böyle davranmakla,borcun hafife alınmamasını ve ödeyemeyecekleri şeyi borç almamalarını kasetmiştir.Vaktaki Allah kendisine ganimet ihsan edip fetihler genişleyince ve ona mallar gelince,fakirler ve çocuklar için ganimetten bir pay ayırmış ve bu paydan, müslümanların borçlarını ödemiştir. [27]

43-Dediklerine Göre Birbirini Reddeden Çelişik İki Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahm Mâiz'i (R.A) ;zina ettiğini huzurunda dört kere ikrar etmedikten ve her ikrarında kendisinden yüz çevirmedikten sonra rec-metmediğini.sonra dördüncü ikrarında onu recmettiğini [28] rivayet ettiniz.

Sizin fakihlerinizden bir kısmı bu hadisi kabul ettiler ve: ""Bir kimsenin (suçunu) ikrarı,aleyhindeki Şahidlerin adedi kadar olmadıkça onu recmetmeyiz." dediler.

Ali b.ebî Tâlib de bu görüşte idi.

Sonra yine rivayet ettiniz ki:İki adam Rasûlullah'a geldi.Birisi şöyle dedi:Benim oğlum bunun yanında işçi i di. Onun hanımı ile zina etmiş. Oğlumun bu suçundan dolayı ona.yüz koyun ve bir de köle verdim.Sonra biz ehl-i ilimden bir adama (bu meseleyi) sorduk. Oğluna yüz sopa ve bir sene sürgün cezası;kadına da recm gerekir." dedi."Rasûlullah (S.A.V):"Nefsim elinde olan (Allah)a andolsun ki aranızda Allah'ın kitabı İle hükmedeceğim:Yüz koyun ve köle sana geri verUmiştir.Oğluna yüz sopa ve bir sene sürgün cezası,bu adamın karısına da recm cezası!" buyurdu ve aralarında böylece hükmetti.Sonra ;"Gît yâ Un ey s, şunun hanımına! Eğer zina ettiğini itiraf ederse,onu recmet." dedi.Kadın da itiraf etti,o da recmetti.[29]

Halbuki hiçbir kimse.Rasûlullahın bir mecliste hattâ birkaç mecliste "Kadın suçunu dört kere itiraf etsin",dediğini söylememiştir.

Bu ise Mâiz hadisine ayıladır.

CEVAB Biz deriz ki burada-Allah'a hamd olsun-herhangi bir tutarsızlık veya çelişki yoktur.Çünkü Rasûlullahm Mâiz'den dört kere yüz çevirmesi,onun zina ettiğini itiraf etmesinden ve Allah'ın örttüğü bir suç u açığa çıkarmasından hoşlanmadığı içindir.Yoksa huzurunda dört kere suçunu ikrar etmesini istediğinden değil!...

Bir de onun durumunu iyice öğrenmek ve "Aklı yerinde mi,yoksa aklı durumu bozuldu mu?" bunu bilmek istemiştir.Onun durumunu öğrenmek için dört kere itiraf etmesini uygun görmüştür.Eğer iki,üç veya beş , altı kere itiraf etmesini uygun görseydi.bu yine de bağlayıcı bir delil teşkil etmezdi.

Şu rivayet,Rasûlullahın;huzurunda zinanın itiraf edilmesinden hoşlanmadığını göstermekte-dir:Bu,Mâlik'in,Zeyd b.Eslem'den "Rasûlullah zamanında zina ettiğini itiraf eden bir adam hakkındaki" rivayetidir: Rasûlullah adama yüz sopa vurulmasını emretti ve:"Ey insanlar! Sizin için Allah'ın yasakladıklarından vazgeçme vakti gelmiştir.Kim bu pisliklerden bir iş işlerse,Allah'ın kendi suçunu örttüğü gibi o da suçunu örtsün.Çünkü kim bize (kendisine ceza verilmesi için) yanağını uzatırsa.biz onun hakkında Allah'ın kitabının gerektirdiği şeyi tatbik ederiz.[30] buyurdu.

Suçunu inkâr edenin durumu hakkında şüphe kalmazsa,bu takdirde itirafın dörtten fazla veya eksik olabileceğine şu hadis delâlet etmektedir:

Yahya b.Saîd ,Hişâm ed-Dustuvâî'den,o Yahya b.ebî Kesîr'den,o Ebû Kılâbe'den (RA] rivayet o Ebu'l-Muhelleb'ten, o da Imrân b.Husayn'dan etti ki: (Imrân b.Husayn şöyle) dedi:Rasûlullah ile beraber-dik.Kendisine.zinadan hamile kalan,Cuheyne kabilesinden bir kadm geldi ve:"Yâ Rasûlallah! Ben.haddi gerektirecek bir günah İşledim.Cezayı bana

tatbik et." dedi.Rasûlullah kadının velisini çağırdı ve kadına iyi bakmasını,çocuğunu doğurunca kadını kendisine getirmesini emre t ti.Kadın doğumunu yaptı .Bunun üzerine Rasûlullah kadı-na,çocuğu emzirmesini .sütten kesince de kendisine gelmesini emretti.Kadın da öyle yaptı.Sonra velisi kadını getirdi.Rasûlullah emretti .kadının (üst) elbiseleri yırtıldı ve recmedildi.Soma da Samazını kıldı."

Ba hadiste kadının suçunu dört defa itiraf ettiği zikredilmemektedir.[31]Bu ise Rasûlullahm:"Git yâ Uneys! Şunun hanımına! Eğer (zina ettiğini) itiraf ederse onu recmet" dediği zikredilen hadis için (onu destekleyen) bir şahıddir.

Yine dediğimize diğer bir delil de şudurMâiz b.Mâlik ,recmedildiği vakit buna dayanamadı ve kaçtı.Buna rağmen onu recmettiler.Rasûlullahın onun acıya dayanmadığını haber verdikleri vakit Rasûlullah:"Onu bana getirseydiniz de tekrar onun durumuna bakaydım ya[32]buyurmuştur....

Eğer cezayı gerektiren şey; onun dört defa ikrar etmesi olmuş olsaydı,Rasûlullahm,"Onu bana geri getirseydiniz ya!"sözünün manası olmazdı.Çünkü o, adam hakkında Allah'ın hükmünü infaz etmişti.Adam dört kere ikrar ettikten sonra-eğer döner-se.onun dönmesinin kabul edilmesi caiz olmaz.Fakat ikrar için bir aded tayin edilmezse, o zaman adamın ikrarından dilediği zaman dönmesi ve onun bu dönüşünün kabul edilmesi caiz olur. [33]

Dediklerine Göre Üzerinde İttifak Edilmiş Olan .Fakat Kur'an'ın İptal Ettiği Veya Hâriciler Tarafından Delil Olarak İleri Sürülen Hükümler:(44,45 Ve 46}

44-Dediklerine Göre Recm Hakkın Da.Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm...

İDDİA :Siz Rasûlullahm recmettiğini,ondan sonra imamların (devlet başkanlarının) da recm ceza-lanını tatbik ettiğini rivayet ettiniz.Halbuki Allah,câri-yeler,hakkında:"Eğer bir fuhuş yaparlarsa,o vakit hür kadınlar üzerine gerekli olan cezanın yarısı kendilerine lâzım gelir."(4.en-Nisâ:25) buyurmaktadır.Recm cezası ise,insanı öldürüp telef etmektir,ve parçalanma kabul etmez.O halde hür kadına verilen cezanın yansı cariyeye nasıl verilir?

(Ebû Muhammed}:Âyetteki el-muhsanât'ın evli kadınlar olduğunu söylediler ve : "Bu âyet,(zina eden) evli kadının cezasının sopa (değnek) olduğuna delâlet eder." dediler.

CEVAB:Biz deriz ki:el-muhsanât,eğer burada "evli kadınlar" manasına olsaydı.dedikleri doğru olurdu.Ve bu delil geçerli olurdu...el-muhsanat ise burada,"bekâr hür kadınlar" dan başkası değil-dir.Bâkire oldukları halde onlara el-muhsanât (evli kadınlar) denmiştir.Çünkü ihsan (^evlilik) hür kadınlara mahsustur ve onlarla evlenilir.Çâriyelerle evlilik (akdi) olmaz.

Sanki Allah (C.C):ftKendUerine;hür kadınlar üzerine gereken cezanın yansı verilmelidir." derken,hür kadınlar ile bakire olanları kasdetmiştir gibi-

Araplar bazan sığıra-hiçbir yeri sürmediği el-musıra (=çift süren) derler.Çünkü başka hayvanla değil.sadece sığırla çift sürülür...

Otlaklandaki develere de el-hedy (kurbanlık) Kr'kÜnkü Ka'be'ye kurbanlık, onlardan götürülür eye kurt)an için götürülmeseler bile,onlara bu im verilir.

Bizim el-muhsanât hakkındaki .yapmış olduğu, muz "el-muhsenât bu âyette- bakire ve hür kadınlar demektir." şeklindeki tevilimizi destekleyen diğer bir şahid de ,Allahu taâlânın başka bir yerdeki:"İçiniz. den iman etmiş hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse,mâlik olduğunuz iman etmiş genç kızlannizfolan cariyeler) den alsın" (4.en-Nisâ:25) âyetidir, el-muhsanât-burada-hür olan kadınlardır.Buradaki el-muhsanâtın "evli kadınlar" olması caiz değildir. Çünkü evli kadınlar tekrar nikâh edilemez. [34]

45-Dediklerine Göre Vasiyet Hususunda Kur'an'ın Reddettiği Hüküm

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Vâris (mirasçı) İçin vasiyet yoktur.[35] buyurduğunu rivayet ettiniz.Alla-hu taâlâ ise:"Sizden birinize ölüm alâmetleri belirlediği zaman, geriye mal birakacaksa,babasına,anasına ve akrabasına vasiyet etmesi farz kılındı."(2.d-Bakara: 180) buyurmaktadır.Ana ve baba ise her halükârda mirasçdırlar. Onları mirastan kimse menedemez.

İşte bu rivayet Allah'ın kitabına aykırıdır.

CEVAB:Biz deriz ki :Bu âyet neshedilmişür.Onu miraslar hakkındaki âyet [\[36\]](#)neshetmiştir.

Eğer, "Miraslar hakkındaki âyette, (yukarıdaki) âyeti neshedecek birşey yoktur.Çünkü bazan ana babaya hem mirastaki hakkını hem de vasiyyet edilen hakları vermek caizdir." derse,biz ona deriz ki:"Bu caiz değildir. Çünkü Allah ana babanın mirastaki haklarının.sadece veraset yoluyla hak kazandıkları miktar kadar olduğuna hükmetmiş tir. Miraslar hakkındaki âyetten sonra Allah:"(Yetimler ve vârisler hakkındaki)bütün bu hükümler,Allah'ın şeriatı ve çizdiği sınırlardır.Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse.Allah onu.ağaçları altından ırmaklar akan Cennetlere koyar ki,orada ebedî olarak kalıcıdır.İşte bu,en büyük kurtuluş ve saadet-tir.Kim de Allah'a ve peygamberine isyan eder,şe-riat hükümlerini çiğneyip geçerse,onu da içinde ebedî olarak kalmak üzere ateşe koyar.Onun için rusvây edici,aşağı düşürücü bir azab vardır."(4.en-Nisâ:13.14) buyurmuştur.

Allah,miraslar hususunda çizdiği sınırlara itaat etmeğe karşılık,en büyük sevabı vadedmiş,bu sınırlara isyan etmeğe karşılık da.en şiddetli azabla korkut-muştur.Hiç kimse, vâris e, Allahu taâlânın tayin edip farz kıldığından daha fazla bir mal veremez.

Vasiyet âyetinin,Rasûlullahın:'Vâris için vasiy-yet yoktur." sözü ile neshedildiği de söylenebilir.

Sünnet'in Kur'an'ı nasıl neshettiğini ise,inşâal-lah ileride açıklayacağız.. [\[37\]](#)

46-Dediklerine Göre Nikâh Hususunda .Kur'an'ın Reddettiği Bir Hüküm:

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Kadın,halası ve teyzesi «zerine nikâh edilemez.[\[38\]](#) ve'Neseb yoluyla (nikahı) haram, olanlar.aynı şekilde süt (emme) yoluyla da haram olurlar" [\[39\]](#)buyurduğunu rivayet ettiniz.

Allah ise:"Size şunları nikahlamak haram ki-hndı:Anaİanniz,kızları..."(4.en-Nisâ:23} buyurmaktadır .Allah (C.C) âyette;kadın ile,onun hala ve teyzesinin bir nikâh altında cemedilmesinden bah-s etmemiş tir.Süt (emmek) ile de sadece süt anne ile süt kızkardeşi haram kılmıştır.

Sonra Allah (C.C):"Haram kılınanlar dışında kalanlar size helâl kılındı."(4.en-Nisâ:24) buyur-muştur.Bu suretle kadını,hala ve teyzesiyle birlikte nikahlamak ve aynı şekilde süt anne ve süt kızkardeş dışındaki bütün süt akrabaları,Allah'ın helâl kıldıklarının şümülüne girmektedir.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah azze ve celle (insanların) itaatkârlıklarının veya isyankârlıklarının nasıl olduğunu denemek ve iyilik ve kötülük yapana karşılığını vermek için -helâl veya haram kıldığı şeyler-deionlan helâl veya haram kılacak bir illet (=sebe) ol-maksızın-farzlarla kullarını imtihan eder..

Yalan ,koğuculuk,iftira,gyıbet,cimrilik,zulüm ve benzerleri gibi, Allah'ın bize fitraten çirkin kaldığı şeyler hariç;bütün çirkin olan şeyler,Allah'ın o şeylerden nehyetmesi ile çirkin olur.Güzel de,Allah'ın onu emretmesi ile güzel olur.

Allah (Azze ve Celle) bir peygamberi.bir şeriat ile gönderir.Uzun müddet bu şeriat ile'amel edilir.Bu şeriatla amel edenler Allah'a itaat etmiş olurlar. Sonra ikinci bir peygamberi, ikinci bir şeriat ile gönderir, ve birinci şeriatı nesheder. Bu ikinci şeriatla amel eden ler de Allah'a îtaat etmiş olurlar. Tıpkı Musa'yı (A.S)Cumartesi yasağı ile göndermesi ve bunu, İsa (A.S) ile neshetmesi; yine Musâ,yı, yedinci günü (doğan çocuğun) sünnet edilmesi hükmü ile göndermesi ve bunu da İsa (A.S) ile neshetmesi gibi; aynı şekilde Allah'ın, bir tek peygamberin zamanında, kullarına bir şeyi farz kılması ve sonra onu neshetmesi caizdir.

Allah (C.C): "Biz, bir âyetin hükmünü diğer bir âyetle değiştirirsek veya unutturursak (geri bırakırsak) ondan daha hayırlısını yahud onun benzerini getiririz.." (2. el-Bakara: 106) buyuruyor. "...Ondan daha hayırlısı..." ile, "Ondan daha kola-yı"nı kastetmektedir.

O halde: Kur'an'ın Kur'an'la neshedilmesi caiz olunca, Kur'an'ın sünnetle de nesheditmesi caiz olur. Çünkü sünneti kendisine Cebrail, Allah'tan getirmektedir. Bu taktirde Kur'an olan (neshedilmiş) Allah kelâmı, Kur'an olmayan Allah'ın vahyi ile neshedilmiş olur. Bundan dolayıdır ki Rasûlullah: "Bana Kur'an ve onunla beraber, onun misli (benzeri) verildi. [\[40\]](#)buyurmuştur. Bununla; kendisine Kur'an, ve sünnetten de onun misli verildiğini kastedet-mistir. Bu sebeple Allah (C.C.) da: "Peygamber size ne yi verdiyse onu alın, size neyi yasak ettiyse ondan uzak durun." (59.el-Haşr:7) buyurmuştur. Allah (C.C.) Rasûlullahtan Allah kelâmı olarak bize ne ulaşırsa onu alacağımızı bilmektedir. Lâkin o, Rasûlulla-ha vahyetmek suretiyle, Kur'an'ın bazı âyetlerini nes-hedeceğini de bildirmektedir.

Bu (neshetme) vuku bulunca, bazılarının kalplerine dokunmuş ve anlayışlarına tesir etmiş bunun üzerine Allah da bize: "Peygamber size neyi verdiyse onu alın..." (59. el-Haşr:7) Yani: Kur'anda olmayan bir hüküm veyahutta Kur'an'ı nesheden bir hü kum getirdiği zaman onu alın (kabul edin), buyurmuştur.

EBÛ MUHAMMED : Sünnetler bize göre üç türdür.

Birinci'sir Cebrâil'in Allahu Taâlâ'dan getirdiği sünnet..."Kadın halası ve teyzesi üzerine nikâh edilmez." ve "Nesep yoluyla (nikahı) haram olanlar, aynı şekilde süt (emme) yoluyla da haram olurlar." ve "Bir veya İki emme ile haramlık (hüküm) cereyan etmez.[41] ve "Diyet kişinin asabesl-ne (baba tarafından akrabalarına) düşer, "hadisleri ve bunlara benzer esaslar (temel hükümler) gibi...

ikincisi Allah'ın Rasûlullah'a sünnet kılmasını mubah kıldığı, bu hususta kendi görüşüne (=reyi-ne) başvurmasını emrettiği sünnettir. Bu nevi sünnette Rasûlullah'ın, dilediğine -ÜUet (sebep) ve mazeretine göre ruhsat tanınma hakkı vardır. İpeği erkeklere haram kılması ve Abdurrahman b. Avfa (R.A.)-ondaki bir hastalıktan dolayı tpek kullanması için izin vermesi; [42] ve Mekke hakkında "Oranın otu koparılmaz, ağacı kesilmez." buyurması gibi... Ab-bas b. Abdilmuttalib [43] bu söz üzerine: "Ya Rasûlullah! izhir hariç (olsun). Çünkü o bizim kabirleri mizfveya evlerimizin çatışım örtmek için [44] ge rekdir." uedi. Rasûlullah da: "(Pekâlâ) izhir hariç!" [45] dedi.

Eğer Allahu taâlâ ,Mekke'nin bütün ağaçlarının kesilmesini haram kılmış olsa idi, Abbas'ın (R.A.) izhir'in mubah kılınması isteğine muvafakat etmez-di. Fakat Allah, onun, faydalı gördüğü şeyi mubah kılmasına müsaade etmiş, o da Mekke'lilere olan faydasından dolayı izhir otunu mubah kılmıştır.

Rasûlullah'ın münâdisi: "(Mekke'nin) feth (in) den sonra hicret yoktur." diye bağırır. Sonra Abbas (R.A.) Mucâşîl b. Mes'ûd [46] un kardeşinin , Fe-tih'den sonra Muhacir olabilmesi için şefaatiçi olarak Rasûlullah'a gelir. Rasûlullah ona: "Amcamın şefaatiçi (^aracılığını) (istisna olarak) kabul ettim. (Fakat aslında) hicret yok" [47] buyurmuştur. Eğer bu hüküm, nazil olmuş olan (değişmez bir hüküm) olsaydı, onda şefaatiçi caiz olmazdı.

"Eski (ölü) topraklar Allah'a ve Rasûlüne ait-tir. Bilâhare bu topraklar, benden size verilmiştir. Binaenaleyh her kim ölü bir araziyi (işleyip) ihya ederse, orası onundur [48] buyurmuştur.

Umre ile alâkalı olarak da: "Şayet şimdiki görüşüme daha önce sahip olmuş olsaydım, umre için ih rama girerdim. [49] buyurmuştur

Yatsı namazı hakkında da: Eğer ümmetime meşakkat vermeyecek olsaydım, bu namazın vaktini , şu an (içinde olduğum gecenin son kısmı) olarak tayin ederdim. [50] buyurmuştur. Ayrıca, kurban etlerinin üç günden fazla sak ummasını, kabir ziyaretini , (içki saklamaya mahsus) kaplardaki nebiz'i [51] içmeyi yasakla-mış; sonra da "Ben sizin kurban etlerini üç günden fazla saklamanızı yasaklamıştım . Sonra anladım ki, İnsanlar bunu misafirlerine takdim ediyorlar ve o anda mevcut olmayanlar için sakhyorlar. Binae-naleyh artık yiyeceğiniz ve dilediğiniz kadar saklayınız. Sizi kabir ziyaretinden de nehyetmiştim. Şim-di artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz. (Fakat feryâd-u figân ederek) haddi aşmayın!... Çünkü kabir ziyaretinin kapleri incelttiğini (yumuşattığı) gördüm ve fikrimi değiştirdim. [52] Sizi (İçki saklamaya mahsus) kaplardaki nebiz'i içmekten neh-y etmiş tim. Artık içiniz, fakat sarhoş eden şeyleri içmeyiniz!.. [53]

EBÛ MUHAMMED: Muhammed b. Hâlid b. Hıdâş'ın rivayet ettiği şu hadis, bu hususu daha iyi açıklamaktadır:

Bana Muhammed b. Hâlid b. Hidâş tahdis et-ti. Bana Müslim b. Kuteybe tahdis etti (ve) dedi:

Yûnus , Mudrik b. Umâra'dan (R.A.) bize haber verdi (ve) dedi ki: "Rasûlullah (S.A.V) Ansârdan birinin bahçesine girdi. Yanında nakîr [54] içersinde nebiz bulunan bir adam gördü ve: "DÖk onu! " buyurdu.

Adam : "(Son olarak) onu içmeme müsaade etmez misin? Sonra bir daha içmem! " dedi.

Rasûlullah : "Onu (son olarak) iç. Fakat (bundan sonra) bir daha içme! [55] buyurdu.

İşte bütün bunlar Allah'ın, Rasûlullah'ın birşeyi menetmesini ve menettikten sonra, dilediği kimse için müsaade etmesini ona mubah kıldığını sana gösterir.

Eğer bu hususlarda, bu şekilde hareket etmesi

caiz olmasaydı, "Kelâle [56] hakkında sorulduğu zaman tevakkuf ettiği gibi o hususlarda da tevakkuf ederdi. Kelâleden sorana: "Bana bildirilen budur . Bana daha fazla birşey bildirilinceye kadar sana bundan fazla birşey söyleyecek değilim!" [57] demiştir.

Yine bunun gibi,kocası ile anlaşamayan bir kadın gelip,zıhar'dan sorduğu zaman tevakkuf etmiş ve ona bir cevap vermeyerek. : "Bu hususta Allah.hükmünü verecektir[58] demiştir.

Ona (S.A.V);İhrâm olan ve üzerinde yünden bir cübbe ve koku eseri olan biri geldi.(Durumu hakkında) ondan fetva istedi.Rasûlullah ona ce vab vermedi.Elbisesine büründü ve kendisinden erkek devenin hırıltısına benzer bir hırıltı duyuldu. [59] Sonra kendine geldi ve adama cevab ver. [60]

Üçüncü tür Sünnet:Bize ,edep maksadıyla sünnet kıldığı şeydir.Eğer bu sünneti işlersek,bundan dolayı sevab kazanmış oluruz.Yok eğer terk edersek, -inşaallah - bize herhangi bir günah yoktur.

Sarığın çene altından bağlanmasını emretmesi ve pislik yiyen hayvanın etini yemekten [61]ve hacamat (kan alma)dan elde edilen kazançtan [62]nehyetmesi gibi.

Allah (C.C):"De ki : "Bana vahyolunanlar içinde bir kimsenin yiyeceği arasında,dediğiniz gibi haram edilmiş birşey bulmuyorum. Ya İnez haram olarak şunlar var:Leş,yahut akmış kan,yahut domuz eti,ki o şüphesiz bir pisluktur. Yahut Allah'tan başkasının adına bir fisk olarak boğazlanan."(6.el-En'âm:145) buyurduğu halde;ehli eşeklerin [63]azi dışı bütün yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların [64]etlerini haram kılması da böyledir.

Rasûlullah,"Bu süre indiği zaman,zikredilenlerden daha fazla,haram kılınacak birşey bulamıyorum?"demek istemiştir.Sonra Mâide sûresi nazil olmuş ve bu sürede; henüz canlı iken yetiştirilmedi-ğimiz;boğulmuş (sert bir cisimle) vurulmuş ,(yüksek bir yerden) yuvarlanmış,başka bir hayvan tarafından boynuzlanmış «yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış hayvanlar haram kılınmıştır. [65]

Allah , Kur'an ile bize haram kıldıklarını (bu su retle arttırmıştır.Yine bu hususta, Rasûlullahın dilinden, yırtıcı vahşi hayvan ve yırtıcı kuşları ,ehli eşeklerin etlerini haram kılmıştır.

Allah ,(C.C) "Kâfirlerin size bir fenahk yapmasından korkarsanız dört rekâtli namazları kısaltmanızda üzerinize bir günah yoktur."(4.en-Nisa: 101) buyurmasına rağmen,ernniyyette bulunduğu zamanda namazı kısaltmak hususunda da aynı şeyi söyleriz:

Allah (C.C),korku bulunduğu zaman namazı kısaltmamızda üzerimize bir günah olmadığını bize bildirmiştir. [66]

"...yüzünüzü ve ellerinizi yıkayın,başınızı mesnedin ve ayaklarınızı da yıkayın "(5.el-Mâide:6) âyetine rağmen mestlere meshedilmesi de [67]böyledir.

İsa b.Yûnus el-Evzâiden, ,o da Yahya b.ebî Kesîr'den (-129) [68]rivayet etti ki o, şöyle demiştir: "Sünnet, Kur'an üzerinde hüküm vericidir.Kur'an ise sünnet üzerinde hüküm verici değildir." [69]Yani demek istiyor ki:Sürmet Kur'an'ı açıklayıcıdır.Al-Iah'ın Kur'an'da ne murad ettiğini (sünnet) haber verir. [70]

47-Dediklerine Göre,Cuma Günü Gusletmek Hakkında Tutarsız Bir Hüküm

İDDİÂ:Mâlik-SafVân b.Süleym -Atâ b. Yesâr Ebû Saîd el-Hudrî isnadıyla.Rasûlullahın (S.A.V):"Cuma günü gusletmek,âkil ve baliğ olan herkese vaciptir. [71] buyurduğunu rivayet ettiniz.

Sonra Hemmân -Katâde-el-Hasen (el-Basrî) -Semûre (b.Cundeb) isnadıyla rivayet ettiniz ki (Se-mure) şöyle demiştir:"Rasûlullah (S.A.V) "Kim Cuma günü abdest alırsa iyi ve güzeldir.Fakat kim gusleder (boy abdesti alır) sa ,o daha iyidir.[72] buyurdu.

Bu hadis birincisine aykırıdır.

CEVAB Biz deriz ki:Rasûlullah,"Cuma günü gusletmek,âkil ve baliğ olan herkese vaciptir." sözü ile onun farz olduğunu kastedmemiştir.Kirlerden temizlenmiş, kötü kokulan izale edilmiş bir şekilde camiye gelmeleri için;faziletini sevabını kazanmak isteyenlere bayram namazları için gusletmek [73] vacip olduğu gibi; bu da Rasûlullahın aynı şekilde vacip kıldığı birşeydir.....

Rasûlullah ayrıca;koku sürünmeyi [74] elbiseleri temizlemeyi,İş elbiselerinin dışında Cu-ma'ya mahsus elbise giyinmeyi de emretmiştir[75]

Bütün bunların hepsi; Rasûlullahın tercih ettiği ve farz olarak değil de fazilet cihetinden vacip kıldığı şeylerdir.Sonra Rasûlullah.insanların içersinde hasta ve meşguliyeti olanların bulunabileceğini.bir memlekette gusledüemeyecek kadar şiddetli soğuk olabileceğini ve ancak zor şartlar altında gusledilebileceğini düşünerek: "Kim abdest alırsa iyi ve güzeldir.Yani caizdir." buyurmuş,sonra bunu müteakib.yapabilen için gusletmenin daha iyi ve faziletli olduğunu açıklamıştır.

Üç gündün fazla,kurban etlerinin saklanması yasaklaması ve sonra: "Sonra anladım ki insanlar inisafirlerine takdim ediyorlar ve o an mevcut olma-yanları için saklıyorlar.Binaenaleyh artık yiyin ve dilediğiniz kadar (et) saklayın." demesi,

Kabir ziyaretinden nehyetmesi ve sonra da :"Çünkü kabir ziyaretinin kalpleri yumuşattığını gördüm ve ikrimi değiştirdim. Şimdi artık kabirleri ziyaret edin, (Fakat feryad-u figân ederek) haddi aşmayın..." buyurması da böyledir. [\[76\]](#)

48-Dediklerine Göre Tecrübe1 Nın Yalanladığı Bir Hadis...

IDDİÂ :İbnu Lehî'a'dan.o ,Mişrah b. Âhân'dan,o da Ukbe b.Amir'den;onun Rasûlullahı "Eğer Kuran deri içine konsa .sonra ateşe atılsa yanmaz.[\[77\]](#)derken işittiğini rivayet ettiniz...

Bu,asılsız olduğundan şüphe etmediğimiz bir hadistir.Çünkü biz mushaflann yandığını, diğer eşyalara ve kitaplara ânz olan şeylerin onlara da arız olduğunu görüyoruz.

CEVAP:Biz deriz ki:Bu hadisin,onların unuttukları ve bilemedikleri bir tevili (yorumu) vardır.Ben inşaallah

Bana Yezîd b.Amr tahdis etti (ve) dedi:el-As-î'ye (122-213) [\[78\]](#)bu hadisi sordum.Bana:'Yani eğer Kur'an insanın içine konsa (insan onu ezberlese) sonra bu insan ateşe aülsa,yanmaz." dedi.

el-Asmafnin kasedettiği şudur:Allah,müsülü-manlardan kime Kur'an'ı öğretir ve ezberlettirirse; günahlarından dolayı içine atılsa bile,Kıyamet günü ateş onu yakmaz." [\[79\]](#)

de:"Kur'an'ı ezberleyiniz.Veya Kur'an'ı okuyunuz.Bu mushaflara aldanıp ta ezberlememezlik etjmeyi-niz. Çünkü Allah Kur'an'ı ezberlemiş olan bir kalbe ateş ile azab etmez." demiştir.

Ebû Uraâme (yukarıdaki sözü ile) insanın cismini, deri(el-ihâb) gibi.Kur'an için kılıf yapmıştır.el-İhâb dibağatlanmamış deridir.

Eğer el-ihâb 'in " dibağatlanmış deri" olması caiz olsaydı;onu cisimden kinaye olarak zikretmesi caiz olmazdı.

Bunun benzeri,Âişe'nin (R.A) bir konuşma yaptığı ve babasınınmürtedleri öldürmesin) den bahsettiği zaman-Başları omuzlara düşürdü,kanları da derilerin (=uhub) içinde topladı." sözüdür.Hz.Âişe'nin derilerden kasdı,cesedlerdir.

Bu hadisin tevili (yorumu) hususunda başka bir görüş daha vardır.Bazısı demiştir ki:"Bu,Hz.Peygamber'in(S.A.V) devrinde idi.Bu (deri içindeki Kur'an'm yanmaması) onun peygamberliğine alâmet ve Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğuna.omın katından nazil olduğuna delil idi.Allah bu hususu bir vakitler müşrikler Kur'an'a hakaret ettikleri zaman bu mucize ile açıklamıştır.Hz.Peygamberden sonra ise.bu mucize ortadan kalkmıştır.

Aynı bunun gibi, peygamberlerin kendi zamanlarında mucizeler meydana gelir.Ölü dirUr;kurt konuşur[\[80\]](#)eve şikâyetinde bulunur[\[81\]](#)kabir.içindeki ölüyü dışarı fırlatır[\[82\]](#)Fakat peygamberlerden sonra bunlar ortadan kalkar.yok olur.'

Bu husustaki diğer bir görüş de:"...yanmaz" sözünün deriye değil,Kuran'a aid olmasıdır.

Yani:Eğer Kur'an bir deriye yazılsa,sonra ateşe atılsa;yanan şey deri ve mürekkebtir.Kur'an de-ğil.Sanki Allah (Azze ve Celle) Kur'an'ı deriden kaldırıp yükseltmekte ve onu ateşten korumaktadır.Biz kelâmcıların:"Mushafta olan Kur'an'a delâlet eden (mânâlâr)dır.yoksa kendisi değil" dedikleri gibi;Kur'an'm mushailarda mecazi olarak bulunduğuna de-ğil.hakikaten bulunduğuna şüphesiz inanırız.

Zira Allah tabâreke ve taâlâ da: "Muhakkak ki o Levh-i mahfuzda saklı bir Kuran-ı Kerîm'dir.Ona tertemiz olanlardan başkası el süremez."(56. el-Vâkıa:77-79) buyurmuş;

Rasûlullah da "Düşman topraklarına yanınızda Kur'an varken girmeyin. [83] buyururken mus hafi kassetmiştir. [84]

49-Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis...

Rasûlullahm:1(Sıla-i rahim (akraba ziyareti) ömrü arttırır[85]buyurduğunu rivayet et ^{TM^}.Halbuki Allah (CC):"...ecelleri gelince bir an geri kalmazlar ve öne de geçmezler.t((7.el-A'raf: 34) buyurmaktadır.

Sıla-i rahlm,ne geri kalacak ne de ileri geçecek olan bir eceli nasıl uzatabilir?

CEVAP:Biz deriz ki:Ömrün artması iki mânaya gelir.

Birisi:Zenginlik,refah,rızık bolluğu,vücut sıhhatidir. Nitekim "Fakirlik en büyük ölümdür" denil-miştir.Bir hadiste şöyle denmiştir : Allah (C.C) Musa'ya (A.S) ,onun düşmanını öldüreceğini bildirir.Sonra Mûsâ (A.S) düşmanının (ölmeyip) hurma yaprakları ile birşeyler ördüğünü görür ve:'Yâ Rabbi! Bana,onu öldüreceğini vadedtiğin?" der.Allah (C.C) da: (Vadedtiğimi) yaptım.Onu fakirleştirdim." der... .

Şâir de şöyle demiştir:

"Ölüp de rahata kavuşan,ölü değildir. Ölü ancak,dirilerin ölüşüdür."

Yani, dirilerin ölüsü ilejakiri kastediyor.

Fakirliğe.ölüm denmesi ve hayattan azalma ola rak kabul edilmesi caiz olunca;zeninliğe de hayat ismi verilmesi ve ömrün artması olarak kabul edilmesi caiz olur.

Hadisin başka bir mânası da şudurAllah kulunun ömrünü,kendi nezdinde yüz sene olarak yazar.Fakat onun bünyesini ,terkîbini,şeklini seksen senelik bir ömre göre takdir eder.Bu kimscakrabalarını ziyaret ederse, o terkibi ve bünyeyi arttırır.Adam seksen sene yaşar.buna ilâveten yirmi sene daha yaşar, ve yüz seneye ulaşır.işte bu yüz sene,arük ne ileri ne de geri bırakılmayan eceldir. [86]

50-Kur'an'ın Ve İcmâin İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis...

İDDİÂ:Allah (C.C):"Biz bir şeyi dilediğimiz za-man.ona sözümüz sadece "Ol!" dememtzdino da hemen oluverir.M (16.en-Nahl: 40) buyurduğu ve insanlar "Allah'ın takdirini geri çevirecek hiçbir şey ol-

madığına ve O'nun hükmünü değiştirecek,iptal edecek birşeyin bulunmadığına" icma ettikleri halde siz.sadakanın kaçınılmaz kazayı (=kaderi) defedeceğini rivayet ediyorsunuz.

CEVAB:Bunun tevili (yorumu) için deriz ki:Kişi günahları dolayısıyla,kendisine bir ceza takdir edilmesine müstehak olur.Ne zaman sadaka verirse, müstehak olduğu cezayı kendisinden uzaklaştırmış olur.

Nitekim, "Gizlice (gösteriş yapmadan) verilen sadaka Rabbin gazabını (öfkesini) söndürür.[87] hadisi de bu hususu ispat etmektedir.

Görmüyor musun,Allah (C.C) bir kimseye gazablandığı zaman ,o kimse kendisini O'nun azabına »maruz bırakmış olur. Kişi bu sadakasıyla bu gazabı ortadan kaldırınca,azabı da ortadan kaldırmış olur.Bu,şuna benzer:

Ben bir adama karşı büyük bir suç işledim BUH: 78/12. Bundan dolayı onun belâsından ve hemen bana karşılık vermesinden korktum ve ona bir hediye verdim ve bu suretle ona mâni oldum,ve dedim ki:"Hediye.hakkedilmiş bir cezayı defeder (uzaklaştırır). [88]

51-Dediklerine Göre Sonu.Baş Tarafını İptal Eden Bir Hadis....

İDDİÂ:"Başınıza öyle imamlar (idareciler) gelecek ki;onlara itaat ettiğiniz takdirde azmış yan ettiğiniz takdirde İse sapıtılmış olacaksınız.[89]hadisini rivayet ettiniz.

Bu.aklen mümkün değildir.Nasıl olur da ona is yan etmekle sapıtılmış.ve ona itaat etmekle de azmış olurlar?!

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadiste.tevil edildikten sonra herhangi bir çelişki mevzuubahis değildir.Görüldüğü kadarıyla hadisin mânası şudur: Onlar eğer,Allah'a karşı isyankâr lığı, halka zulmetmeyi, ve haksız yere kan dökmeyi emredenlere itaat ederlerse,itaat edenler azıp sapıtılmış olurlar.Eğer-Haricîlerin yaptığı gibi onlara isyan edilir ve onlara başkaldınlır

da müslümanlar arasında ihtilâfa sebep olunursa,bu isyan edenler doğru yoldan sapmış olurlar.

Yani hadis,şu mânaya gelir:"Ne onların dedikleri yapılır.ne de onlara isyan edilir."

Yine Rasûlullahın.onlann kürsülerden iyiyi emretmelerini ,eğer buna isyan edilirse isyan edenlerin doğru yoldan sapmış olacağını;veya onlarm,bu makamın (kürsülerin) dışında,kötülüğü emretmelerini ve buna itaat edilirse.itaat edenlerin azmış ve sapıtılmış olacağını kasetmiş olması da mümkündür. [90]

52-Dediklerine Göre Kur'an'ın Ve Aklın Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ:Siz, Rasûlullahın:"Kıyamet günü Rabbinizi.ondördünde ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görmek için İzdihama mâruz kalmayacaksınız.[91]dediğini rivayet ettiniz. Halbuki Allah (C.C) !."Hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez.Fakat O, bütün gözleri İhata eder." (6.el-En'am:alO3) ve "Onun misli gibi (O'na benzer) hiçbir şey yoktur." (42,Şûrâ,l 1) buyurmaktadır.

Aklen,Hâhk'ın hangi sıfatla olursa olsun mahlûka enzemesi caiz değildir.Mûsâ (A.S) da:"Rabbim, kendini bana göster,sana bakayım (dediğinde) Allah:"-Beni hiçbir zaman göremezsin ,"(7.el-A'ra'f:143) demiştir,

Eğer bu hadis sahih ise,o takdirde Allah'ın (C.C) da:"Rabbinin kudretine bakmazmısın,gölgeyi nasıl yayıyor!?"(25.el-Furkân:45) ve "Görmez misin ki Allah herşeye gücü yetendir.[92] buyurduğu gibi;hadisteki görmek,bümek mânasına gelir.

CEVAB:Biz deriz ki:Hiç şüphe yok ki bu hadis sahihtir.Bu hadis,sika (güvenilir) râvilerden,çeşitli tarîk (isnad)lardan rivayet edildiği için,bu gibi hadislerin yalan olması iriimkün değildir.Eğer bu gibi hadislerin yalan olması mümkün olsaydı;teşehhüd gibi, deve sığır ve koyunun zekâtı[93],mallann ve paraların zekâtı gibi; boşama .köle azad etme ve buna benzer,ancak hadislerle bilebildiğimiz ve ;bu hususta Kur'an'da hiçbir açıklama bulunmayan ve amel etmekte olduğumuz dinî hususların da asılsız ve hükümsüz olması gerekirdi.

"Hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez.Fakat O,bütün gözleri ihata eder." ve Mûsâ'nın,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım (dediğinde)Allah:"-Beni hiçbir zaman göremezsin.?"sözüne gelin-ce,bu Rasûlullahın "Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz." sözü ile tezad teşkil etmez.Çünkü Allah (C.C) "...hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez." sözü ile,gözlerin O'nu bu dünyâda göremeyeceğini kasetmiştir.Mûsâ'ya (A.S) "...Beni hiçbir zaman göremezsin." demekle de bu dünyâda göremeyeceğini kasetmişür.Çünkü Allah (C.C) dünyâda kendisini bütün yarattıklarından perdelemiştir.Onlara hesap günü ,ceza ve kisas günü tecellî edecektir. O zaman mü'minler,ondördünde ay'ı gördükleri gibi O'nu göreceklendir. Ondördünd eki Ay(ı görme) hususunda nasıl ihtilaf etmiyorlarsa ,O'nun (görülmesi) hususunda da ihtilâfa düşmeyeceklerdir.

Burada ay'ın bütün halleriyle -onun dönme-si,haraketi, büyüklüğü ve şekli -benzetme yapılmamıştır. Buradaki teşbih (benzetme) sadece; ondör-dünde ay'a baktığımız gibi O'nu göreceğimiz ve dolunay halideki ayı görme konusunda ihtilâf etmediğimiz gibi O'nu görme konusunda da ihtilâfa düşmeyeceğimiz noktasından yapılmıştır.

Araplar birşeyin meşhur ve gayet açık olduğunu ifade etmek için ay'ı örnek verirler ve:"Bu güneşten daha aşikâr, sabah aydınlığından daha açık ve ay'dan daha meşhurdur." derler.

Zu'r-Rumme [94] de şöyle der: "Gerçekten öyle parladın ki.hiçkimseye gizli değilsin.

Ancak ay'dan haberi olmayan bir kimseye gizlisin."

Hadisteki, "O'nu görmek için izdihama mâruz kalmayacaksınız, "sözü de dediğimizin diğer bir deliü-dir.Zira izdiham aybaşında,hilâli ararken olur.O zaman insanlar toplanırlar ve birisi:"İşte hilâl.İşte hilâl der.Diğeri de "Hilâl değil o" der .Halbuki kamer-de(hilal safhasından sonraki ayda) böyle ihtilâf edilmez.herkes onu bulunduğu yerden görebilir ve onu görmek için birbirlerini sıkıştırmalarına ve izdihama lüzum kalmaz.

Rasûlullahın hadisi (bu mevzuda) Kur'an üzerine hâkim ve onu açıklayıcıdır.

Allah (C.C),"...hiçbir göz onu ihata edemez." buyurduğunda,Rasûlullahdan da,"Kıyamet günü Rab-binizi göreceksiniz." dediği sahih bir haberle gelirse;anlayış akıl ve temyiz gücüne sahip bir kimse-ye,bunun (Allah'ı görmenin), (dünyadakinden) farklı bir zamanda olduğu gizli kalmaz.

Mûsâ'nın/"Rabbim kendini bana göster.sana bakayım." sözü,Allah'ın kıyamette görüleceğine en açık bir şekilde delâlet etmektedir.Eğer Allah,hangi halde olursa olsun asla görülemez olsa ve O'na bakılması mümkün olmasaydı, onların (akılcıların) bildikleri (Allah'ın) bir sıfatı.Mûsâ (A.S) bileme-miş,bu sıfat ona gizli kalmış olurdu.

Kıyamet günü Allah'ın gözle görüleceğini söyleyen bir kimse,onlara göre Allah'ı bir sınırla sınırlamış olur.Ve kimin nazarında Allah sınırlı ise.o kimse Allah'ı yaratılanlara benzetmiş ve kim de Allah'ı yaratılmışlara benzetmişse, hiç şüphesiz kâfir olmuş olur?[95]

Peki o halde ,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım." dediği vakitte.Mûsâ 'nın;Allah'ın kendisine vahyettiğini ve ağaçtan kendisine konuştuğunu açıklamasına ne diyecekler?!Mûsâ 'nın Allah'ı (yaratılan) birşeye benzettiğine ve Allah'ı sınırladığına mı hükmedecekler?

Hayır!Allah'a andolsun ki Mûsâ (A.S) Onlann düşündüğü şekilde olsaydı-bu dereGe cahil olamazdı!..

Mûsâ (A.S) Allah'ın kıyamet günü görüleceğini biliyordu.Fakat o.Kıyamet günü Allah'ın Peygamberlerine ve velilerine vereceği şeyi,Allah'm kendisine dünyada vermesini istemiş,Allah (C.C)da,dünyayı kasederek 'Beni hiçbir zaman göremezsin.Fakat şu dağa bak.Eğer o yerinde durursa, s en de beni görürsün." (7.el-A'raf: 143) demiştir.

Allah (C.C) ona.dağın kendisinin tecellisine da-yanamıyarak toz olacağını,eğer dağlar buna dayanmaktan âciz ve zayıf kalırsa ,Adem oğlunun Kıyamet günü Allah'ın,kendilerinin görme kudretlerini kuvvetlendirmesine ve dünya da mevcut olan perdeyi onların gözünden kaldırmasına muhtaç olacak kadar zayıf olmağa en lâyük olduklarını bildirmiştir.

Tecelli,zuhur etme,ortaya çıkma demektir.Bu mâna kasedilerek,"celevtul-arûsa= gelinin duvağını kaldırdım" denir.Keza kılıç ve aynayı paslarından ortaya çıkarınca da "celevtu'l-mir'âte ve's-seyfe=kılıcı ve aynayı pasından temizleyip ortaya çıkardım." denilir.

"Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz..." sözündeki ru"yet (=görme)-Allah'ın "Görmez misin ki Allah herşeye gücü yetendir.[96]Yanl: Bilmez misin ki..?"-dediği gibi.bilmek manasıdır."demelerine gelince,bu muhaldir.Çünkü biz Allah'ı dünyada da biliyoruz.Dünyada da,Kıyamet gününde de vaziyet aynı olduktan sonra bu haberi vermenin ne faydası var?!

İncil'de okudum kîjsâ (A.S) vahyi açıklamağa başladığı zaman şöyle demiştir:"Merhamet edenlere saadetler ve müjdeler (olsun).Rahmet de onlann üze-rinedir.Kalpleri İhlâşlı olanlara saadet ve müjdeler olsun. Çünkü Rablerini görecektir." [97]

Allah tabârake ve taâlâ da:"Nice yüzler vardır ki,o gün (kıyamette) güzelliği İle parıldar.(O yüzler) Rablerine bakarlar."(75.el-Kıyâme:22,23)bu-yurmaktadır.

Allah (C.C) öfkelendiği bir kavim hakkında ise:"Hayir, muhakkak ki onlar,kıyamet günü Rab-lerinden perdelen mislerdir. Sonra onlar muhakkak ateşe gireceklerdir. "(23. el-Mutaffifin: 15,16)buyurmuştur.Bu sözlerde »parlayan ve Rablerine bakan yüzlerin-diğer yüzler perdelenmediği vakitte-perdelenmeyen yüzler olduğuna delil yok mudur?!

Eğer bize:"Bu "bakma"rim ve "bakılan şey"in mahiyeti nedir?" derlerse,biz deriz ki: "Biz Allanın sıfatlan hakkında ancak Rasûlullahın (S.A.V) vardığı noktaya kadar varabiliriz.Rasûlullahtan sahih olarak sabit olan şeyleri reddetmeyiz.Çünkü o.bizim mantığımızı ve tasavvurumuza sığınmaz.Bilakis biz keyfiyetinden bahsetmeksizin bir şekil Üe sınırla maksızın ve bize gelen (bildirilenlerle bize gelmeyenleri kıyaslamaksızın bunlara iman eder,ve bu husustaki söz ve inanç (imiz) m kıyamet günü inşallah kurtuluş yolu ve bütün nefsânî arzularından (veya: sapık inançlardan) kurtulmamız(a vesile) olmasını ümid ederiz. [98]

53-Dediklerine Göre Kur'an1 İn Ve Akli Delillerin Yalanladığı,Teşbih İfade Eden Bir Hadis....

İDDİÂ:Siz,mü'minin kalbinin Allah'ın parmaklarından iki parmağı arasında olduğunu [\[99\]](#)rivayet ettiniz.

Eğer siz,parmaklardan,nimetleri kasediyorsa-nız,-hadis sahihtir. bu da bir izah şeklidir.Yok eğer »hakikaten parmaklan kasediyorsanız,bu muhaldir.Çünkü Allah,uzuvlarla vasıflandırılmaz ve mâhlûkâta (yaratılmışlara) da benzetilemez.

Arapların: "Fulanın kendi malı üzerinde ne güzel parmağı var." sözüne bakarak,hadiste geçen "parmaklar"! nimet ve iyilik olarak tevil etme cihetine gittiler .Bu söz İle araplar adamın tesir ve iyiliğini kasde-derler.Nitekim çoban da devesini anlatırken şöyle demiştir.

"Zayıf bacaklı ve fırtlak damarlıdır. İnsanların kıtlığa uğradığı zamanda onun üzerinde deve çobanının parmağını görürsün" .Yani deve üzerinde çobanın ihtimamının izini (iyiliğini,nimetini) görürsün .demektir.

CEVAP:Biz deriz ki:Şüphesiz bu hadis sahihtir. "Parmak" in tevili hususunda onların kabul ettikleri anlayış hadise uymamaktadır. Çünkü"Rasûlul-lah dua ederken:"Ey kalpleri (halden hale) çeviren.kalbimi dîn'in üzre sabit kıl." demiştir.Bunun üzerine hanımlarından biri:"Sen de Yâ Rasûlullah-nefsinden korkuyormusun?" demiş,Rasûlullah da cevaben:"Müminin kalbi.Allahın (C.C) parmaklarından iki parmağı arasındadır." buyurmuştur.

Eğer kalb onlara göre.Allahın nimetlerinden iki nimet arasında ise,o kalb bu iki nimetle korunmuş demektir. O halde niçin Rasûlullah,Allahın kendisini

sabit kılması İçin dua etmiş ve niçin kendisine, "Sen de nefsinden korkuyormusun?" diyen hanımına.onun sözünü te'yid eden bir cevap vermiştir.Hal-buki.eğer kalp iki nimet ile korunmuş ise.korkmama-sı gerekirdi.

Eğer bize: "Buradaki parmak size göre ne demektir?" derse,biz deriz ki:O (parmak),başka bir hadisteki/Yeryüzünü parmağınm-veya iki parmağının üzerinde taşır.[\[100\]](#) hadisine benzer.

Buradaki parmağın ,nimet manasına gelmesi caiz değildir.

Keza Cenab-ı Hakkın, "O kafirler AÜahı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyamet günü yer küresi tamamen O'nun avucundandır.Gökler de elinde dürülmüşlerdir."(39.ez-Zumer:67) âyetine benzer.Buradaki el ve avuc'un (= kabza) da nimet manasına olması caiz değildir.

Biz,Allahın parmağının bizim parmaklarımız gibi.elinin bizim elimiz gibi.avucunun da bizim avcumuz gibi olduğunu söyleyemiyoruz. Çünkü Allanın hiçbir şeyi .bizim hiçbir şeyimize benzemez. [\[101\]](#)

54- Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ:-"Allahın her iki eli de sağ (el) dir." hadisini rivayet ettiniz.Eğer "iki el" ile iki uzvu kasediyor-sanız bu muhaldir.İki el'in .ikisinin de sağ olmasını akıl nasıl kabul edebilir?

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadis sahihtir ve manası muhal (akıl dışı) değildir.Rasûlullah bununla sadece

tamlık ve mükemmelliği kasetmiştir.Çünkü herşe-yin solu;kuwet,güç,ve tamlık bakımından sağdan: noksandır.

Araplar her işe sağdan başlamayı sever,soldaı başlamakdan hoşlanmazlardı.Çünkü sağda,tam-lık.solda da noksanlık vardır.Bu sebeple arap-l lar,"uğur(=el-yumn) ve uğursuzluk (=eş-Şu'm)u ka-j bul etmişlerdir.Uğur (=yumn),sağ el.'den (=el-yedu'l-[yumnâ),uğursuzluk (=şu'm) da sol el'den,el-yedu'ş-| şu'mâ,yani (=el-yedu'l-yusrâ) dandır.Bu,açık bi izahtır.

Rasûlullah'ın,"iki el ile birden ihsanda bulunma" yi kasetmiş olması da caizdir.Çünkü sağ el veren eldir.Ellerin ikisi de "sağ" olursa.ihsan da ikisi ile birlikte olur.

Başka bir hadiste Rasûlullahın:"Allahm sağ eli (gece gündüz) nimet ve ihsan akıttıcıdır.Onu hiçbir

şey tüketmez.[102]buyurduğu rivayet edilmiştir...Yani:ihşan ve bağışlarını akıtır, döker. Onu hiçbir şey azaltmaz,demektir. el-Merrâr[103] da:

"Akil'in[104] kuyusunun başında.iki eli de sağ olan bir genç duruyor." dediği zaman,bu manayı kasetmiştir. [105]

55- İddialarına Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ:Rabbİniz,sizin yana yakıla inlemenize.ümitsizliğe düşmenize ve kendisinin,sizin duanızı süratle icabet etmesine hayret eder (şaşar) [106]buyurduğunu ve yine "...şuna güldüğünü [107]rivayet ettiniz.

Halbuki;ancak birşeyi önceden bilmeyen kim-se,sonradan öğrenince şaşar, hayret; eder ve güler.

CEVAB:Biz deriz ki:"Hayret etmek" ve "gül-mek"onlann zannettikleri gibi değildir. Onun mânası sadece şudur:"Şu,şu O'nun (C.C) nazannda şaşılacak ve gülünecek birşey durumundadır." demektir. Çünkü gülen kimse ancak , kendisini şaşırtan birşeye güler.Bu sebeple Rasûlullah (S.A.V) kendisine misafir gelen ve kendi yiyeceğinden fazla olarak misafire, yetecek kadar yemeği olmayan.bunun üzerine misafirin yemesi için lâmbayı söndürmesini hanımına emreden-halbuki misafir,ev sahibinin yemediğini (karanlıktan dolayı) farketmemektedir-Ansârdan bir zata:"Gerçekten Rabbiniz,dün ikinizin yaptığına şaşmıştır. [108] buyurmuştur.Yani:'Taptığımız (iyilik)O'nun (C.C) katında "insanla nn hayret ettikleri birşey" durumunda olmuştur." demektir.

Allahu taâlâ Peygamberine:"Ey Rasûlüm eğer (kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan »asıl şu sözleri şaşılacak şeydir..."(13,er-Ra'd:5)buyur-muştur.Bu sözle Allah (C.C) "Benim katımda şaşılacak bir şeydir." demek istememiş;sadece kâfirlerin sözünün.o sözü işiten kimsenin nazannda şaşılacak birşey olduğunu kasetmiştir. [109]

56- Dediklerine Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın, "Rüzgâra sövmeyî-niz, çünkü o Rahman'm nefesindedir.[110] buyurduğunu rivayet etünüz.Öyleyse sizin nazarınızda rüzgârın yaratılmamış olması icabeder. Çünkü Rahman'dan (C.C) olan birşey,mahlûk (yaratılmış) olamaz.

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlulâh nefes ile.onlann nefes denince anladıkları şeyi kasetmemiş; ancak rüzgârın, Rahman'ın verdiği ferahlık ve rahatlık olduğunu kasetmiştir.

Nitekim,"Ey Allahım, (uğradığım) eziyetten beni kurtar,ferahlık ver." denilir (Yani ferahlık ver.mana-sına .nefes ile aynı kökten gelen bir fiil "neffis anni=beni ferahlat" fiili kullanılmıştır.)

Yine Allah (C.C) Ahzâb (savaşı) günü Rasûlünü rüzgar ile rahaÜatmış,ferahlatmıştır.Allahu Taâlâ bu hususta: "...biz onların üzerine bir rüzgâr ve görmediğiniz (meleklerden ibaret) ordular salıvermiştik."(33.el-Ahzâb:9) buyurmuştur.

"Ben.Rabbinizin nefesini Yemen tarafından duyuyorum (hissediyorum) [111]hadisi de aynı şekildedir.

EBÛ MUHAMMED:Bu, bir çeşit kinayedir.Çünkü bunun manası şudur:Rasûlulâh (bu sözü ile şöyle demiş gibidir):"Ben Mekkelilerden dolayı sıkıntı keder ve üzüntü içindeydim,Allah beni Ansâr ile ferahlandırdı: [112]

Yani Rasûlullah ferahlığa,Ansâr vasıtasıyla kavuşmuştur nsâr ise (aslen) Yemenlidir.

İşte Ansâr nasıl Allah'ın (verdiği) ferahlığı ise rüzgar da Allah'ın verdiği ferahlık ve rahatlıktır.

EBÛ MUHAMMED:Ben bu hususu "Ğarîbu'l-Hadis" kitabımda daha geniş bir şekilde açıkladım.Bu kitabın, onların hücum ettikleri ilim konusunda kapsamlı bir eser olması için, bu açıklamaları burada (tekrar) zikretmeye lüzum gördüm. [113]

57-Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın;kızının iki oğlundan birisi için "Vallahi siz (çocuklar) yokmusunuz ya,sizler insanı korkak ve cimri edersiniz! Vallahi sizler Allah'ın (yarattığı) çiçeklerden birer çiçeksiniz.[114] Ve Allah attığı son adımını "Vecc" e atmıştır[115] dediğini rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki: Bu hadisin bazı akılcılar (=ehl-i nazar) ve hadisçiler taraündan kabul edilen güzel bir açıklaması vardır.

Onlar dediler ki:Allah'ın müşrikleri hezimete uğrattığı en son yer Tâif dir.Rasûlullahın en son çıktığı sefer "Vecc" e yaptığı seferdir. "Vecc" Tâif den önce bir vâdinin ismidir.

Sufyân b.Uyeyne (-198) [116] de bu görüşü kabul ederdi.(Süfyân şöyle) demiştir:Bu,Rasûlullahın dua ederken:"Ey Allah'ım Mudar üzerine baskını arttır ve onların üzerine Yûsuf un (A.S) (kıtlık) seneleri gibi seneler gönder." demesi gibidir.[117]Bu dua üzerine yedi sene ardarda kıtlığa uğradılar.Hattâ öyle ki,yeni doğmuş kuzu ve oğlakların derileri ve kemiklerini bile yediler.

Sen,"Sultanın,tebaası üzerindeki adımı ağırlaştı (=baskısı arttı) onlara ayakları bağlı birine ayakla bastığı gibi ayağını basıyor(=baskı ve zulüm yapıyor.) " dersin.

Şâir (Zuheyr) de şöyle demiştir.

"Kin ve öfke uçayakları bağlı olan birini veya bir yere kımlıdayamayıp ezilen otu çiğnediğin gibi bizi çiğnedin[118]

Ayakları bağlanan bir kimseye yapılan baskı, baskıların en ağındır. Çünkü o, bukağı içinde yürür ve yürürken iki ayağını birden yere basmak mecburiyetinde kalır.

Şiirdeki el-herm;zayıf bir ottur,birisi üzerine bastığı zaman kırılıp ezilir.

Bu görüş (açıklama) beğenilmemekten uzak, akla yakın bir görüştür.

Şu kadar ki ben,Rasûlullahın kasedtiği şeyin kesinlikle bu olduğuna kani d eğilim. Çünkü ben,sa-hih İncil'de okudum ki..Mesîh (İsâ) havarilerine: "Ev-velkilere,"Allah'ın adı ile yemin ettiğiniz zaman,yemi-ninizden caymayın.Bilâkis yemininizi yerine getirin." dendiğini duymadınız mı?

Ben size diyorum ki: "Hiçbir şey ile yemin etmeyin. Ne gökyüzü ile- çünkü o Allah'ın kürsüsü (=tahtadır-,ne yeryüzü ile çünkü O'nun AYAKLARININ BASTIĞI yerdir-,ne de Urşelîm (Jerusalem-Kudüs) ile-çünkü o ,en büyük Melik'in (=Süleyman) şehridir yemin etme! Başın ile de yemin etme,çünkü sen başındaki siyah veya beyaz bir saçı dahi arttırmağa kadir değilsin.Sözünüz ancak"Evet,evet;hayır,hayır" olsun.Bundan gayrisi şeytandandır.[119]

EBÛ MUHAMMED:Bu anlatıklanm,bana Yezîd b.Amr'ın tahdis ettiği bir hadise de uymaktadır .Yezîd dedi:Bize Abdullah b.ez-Zubeyr el-Mekkî tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdullah b.el-Hâris,Ebûbekr b.Abdir-rahman'dan ,o da Ka'b (b.el-Ahbâr) (-32) [120]dan tahdis etti ki (Ka'b şöyle) demiştir:Vecc,mukaddes-tir. Yeryüzü nün yaratılmasına karar verdiği gün Rab,oradan göğe yükselmiştir[121]

58- Dediklerine Göre Teşbih (Anthropomorphism) İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahm,"Kâfirin dişi cehennemde.Uhud dağı btiyüklüğündedir.Derisinin kalınlığı da cebbâr'm zirâi ile kırk zirâ'dır." [122] dediğini rivayet ettiniz

CEVAB:Bu hadisin güzel bir açıklaması var-dır.Eğer Rasûlullah onu kasedtiyse,o da şudur:"Bu-rada Cebbar (Cenâb-ı Hak değil) hükümdar demek-tir.Nitekim Allah (C.C) da : "Sen de onlara karşı (îmana) zorlayıcı (=cebbâr) değilsin" (50.Kâf: 45) buyur-muştur.Yani onları hükmü altına alan bir hükümdar değilsin.demektir.el-Cebâbîra da,hükümdarlar de-mektir.Bu,insanlann:"O,hükümdar zirâ'ı ile şu şu kadar zirâ'dır." demeleri gibidir....Bu sözleriyle onlar, en uzun zirâ'ı kasd etmektedirler.

Zannedersem Cebbâr,Acem hükümdarlarından idi. Onun zirâ'ı en uzun idi.Bu yüzden en uzun zira' ona izafe edilmiştir. [123]

59-Iddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..

İDDİÂ İbnu Abbâs'm (RA):"Hacer-i Esved Allah'ın yeryüzündeki sağ elidİR.Onunla,insanlardan dilediği ile musafaha eder.[\[124\]](#) dediğini rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu bir misal ve benzetme-dir.Bunun aslı şudur:

Hükümdar biriyle (tokalaşıp) musafaha ettiğin-de.insanlar da onun elini öper.Sanki Hacer-i Esved de Allah için,hükümdarın sağ eli mesabesindedir.ona el sürülür ve öpülür.

Hz.Âişe'nin de şöyle dediği bana ulaştı:Allah [C.C) Âdem oğullarından misak (bağlılık ahdi) aldığı ve onları "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diyerek, nefisleri üzerine şahid kıldığı.onlar da "Evet (Sen bizim Rabbinizsin)" dediği zaman bu misakı Hacer-i Esved'in içine koymuştur.

İnsanların (Hac esnasında Hacer'i) istilam eder (el sürer) ken:"Sana inanarak ve ahdini yerine getirerek..." dediklerini duymadın mı? Bunun mânası ^"Sana verdiğimiz sözü (ahdi) yerine getirdik.şüphesiz Rabbiniz Sen'sin sen!"demektir.Böyle söylenmesinin sebebi şudurCahiliyye devrinde de Hacer'i islam ederlerel sürerler) di.Fakat onlar müşrik idiler ve Hacer'i hakkıyla istilam etmiyorlardı. Çünkü onlar kâfir idiler. [\[125\]](#)

60-Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis..

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Rabbimi en güzel surette gördüm.Elini İki omuzura arasına koydu.Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasında hissettim.[\[126\]](#)buyurduğunu rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah'ı gözler idrak ve ihata edemez.fakat O bütün gözleri ihata eder.Yani:Dünya-da (gözler O'nu göremez)...Fakat Kıyamet günü olunca mü'minler Allah'ı (C.C) ,ondördünde ay'ı gördükleri gibi göreceklerdir.

Mûsâ (A.S) da Allah'ı görmek istemiş ve "Rabbim kendini bana göster de sana bakayım." "(7.el-A'raf: 143) demişti.(Bu sözyle Mûsâ (A.S)) Allah'ın kendisi ve kendi emsali Allah dostları için Kıyamet gününe tehir ettiği ru'yet'in öne alınmasını istemiştir .Allah (C.C) da"Beni (dünyada) hiçbir zaman göremez sln!"(7.el-A'raf: 143) buyurmuştur. .Bu sebeple bazıları/Peygamberimiz O'nu ancak rüyasında ve vahiy kendisini etkisi altına aldığı zaman görmüştür.İsrâ gecesi vuku bulan gece yürüyüşü ise cesedi ile değil ruhu ile olmuştur.Nitekim Cenâb-ı Hakkın:İsrâ gecesi sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lanet edilen (ve Cehennem dibinde biten Zakkum isimli) ağacı da yalnız insanlara bir imtihan yaptık (İnsanlardan kimi İsrâ hâdisesini kimi de Cehennemde ağaç biteceğini inkâr etti.) (17.el-İsrâ:60) buyurduğunu duymadın mı? demişlerdir.

(Cenâb-ı Hak) rüya ile,Rasûlullahm İsrâ gecesi gördüklerini kastetmektedir..

Rasûlullah İsrâ hâdisesini anlatıncaİnsanlar-dan bir kısmı bunu inkâr etti ve : "Bir gecede nasıl olur da Beytu'l-Makdis'e gider.sonra göğe çıkar ve sonra da yeryüzüne tekrar iner?" dediler ve Rasûlullahın İsrâ'nın cismen vuku bulduğunu iddia ettiğini zannettüer.Ebübekr (R.A) ise buna inanıp tasdik eden ve (buna inanma hususunda) inkarcılarla tartışanlardan idi.Bu sebeple ona Sıddîk denilmiştir.

(Yine o birkısım insanlar) sözlerine devamla şöyle dedilenO'nun (S.A.V) hanımlarından birisi,"Gerçekten biz.O'nun (S.A.V) cisminin kaybolup gitmediğini görmedik." demiştir.

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Mâlik b.Saîd haber verdi (ve) dedi: Bize el-A'meş haber verdi (ve) dedi:el-Velîd b.el-'Ayzâr'ı,Allahu taâlânın "Andol-sun ki Peygamber onu açık ufukta gördü" (81.et-Tekvîr: 23) âyeti hakkında Ebu'l-Ah-vas'ın[\[127\]](#)Rasûlullah Cebrail'i kendi (aslî) suretin de,yedyüz [\[128\]](#)kanadı ile gördü." [\[129\]](#) dediğini naklederken işittim.

Dediler ki:İsrâ'nın ruhen olduğuna delâlet eden hususlardan birisi de Abdullah b.Vehb'in rivayet ettiği şu hadistinAbdullah b.Vehb, Amr b.el-Hâris'den,o da Saîd b.ebî Hilâl 'den,o da Mervân b.Osmân'dan,o da Umara b.Âmir'den [\[130\]](#)o da Ubeyy b.Ka'b'ın (RA) hanımı Ummu't-Tufeyl'-den.onun Rasûlullahı,"Rabbini rüyasında uzun saçlı,çok yakışıklı bir genç suretinde gördüğünü.yeşillik bir yerde durmuş olup,altından bir döşek üzerinde bulunduğunu

[131],ayaklannda da altından nalınlar olduğunu" anlatırken İştittiğini,rivayet etmiştir. [132]

EBÛ MUHAMMED:Biz bu hadisi bu şekilde tevil edenin tevilini;doğru kabul ettiğimizden anlatmış değiliz.Onu ancak bir kısım insanların bu hadisi tevil ettiğini ve bu hadis için,bizim zikrettiğimiz diğer iki hadisi delil olarak kullandıklarını göstermek için zikrettik.

Allah (C.C)."Her türlü noksanlıktan münezze olan O Allah'dır ki kulunu gece (...) götürdü"! 17.el-İsrâ: 1) buyurup dururken.bu hâdise nasıl onların tevil ettikleri şekilde olabilir?!

Bu âyeti böyle tevil etmek caiz değildir,ve âyet (in zahiri mânası) bu gibi hadislerle reddedilemez.Biz sapıtmaktan ve Allah'ın Muhammed (AS) için fazilet kıldığı İsrâ hâdisesini tevil etmekten Allah'a sığını-nz.Biz,hadisi kabul eder,Kur'an'ı da zahiri (mânası) ne hamlederiz. [133]

61- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİA:Rasûlullahtan,Allah'ın (C.C) Âdem'i kendi suretinde yarattığını rivayet ettiniz.[134]Allah tabârake ve taâlâ ise, kendisinin sureti veya benzeri bulunmaktan münezzehtir.

CEVAB:Biz de onların dedikleri gibi,Allah'm -hamd O'na mahsustur- sureti veya benzeri bulunmaktan münezze olduğunu kabul ediyoruz.Şu kadar var ki, insanlar bazan birşeye alışırlar ve ona birşey demezler de,ona benzer (alışmadıkları başka) bir şeyi inkâr ederler.

Görmüyor musun,Allah (C.C) kendini vasfeder-ken:"O'nun misli gibi (O'na benzer) hiçbir şey yok-tur.O Semî'dir.Basîr'dir." (42.eş-Şûrâ:l 1) buyurmaktadır.

Bu âyetin zahiri, O'nun mislinin hiçbir şeye benzemediğine delâlet etmektedir.Bir şeyin misli.onun - kendisinden başka birşeydir.Binaenaleyh âyetin bu zahirine göre Allâhu taâlâ için bir misil (benzer) vardır gibi gelir.

Bunun lûgatta manası şudur ki:Birşeyin misli,o şeyin kendisinin yerine ikame edilir.Bu yüzden bir kimse:"Benim gibi birisine bü söz söylenmez! Ve benim gibi birinin emri olmadan hiçbir şey yapıla-maz!"der.Bu sözyle,"Benim nazîrlme (benim gibi birine) bu söz söylenmez ve onun emri olmadan hiçbir şey yapılamaz." manasını kasdetmez..Sadece: "Bizzat bana bu söz söylenmez." demek ister.

İşte Allâhu taâlâ: "O'iuun misli gibi hiçbir şey yoktur." derken"O'nun gibi hiçbir şey yoktur." demek istemiştir.Böylece bu söz Arapların ifade tarzına tamamen uygun olur.

Senin,"Bana.mızrağa benzer (sivri) bir dille konuştu (=keîlemenî bi-lisânin ke misli's-sinâni) ve "Kadının anem"e [135] benzeyen parmakları var (=lehâ benânun ke misli'-l-anemi)" dediğin gibi (nasıl burada kef {= ke) harfî zâid ise) âyetteki "kemislihi" deki ke in de zâid olması câizdir(mümkündür).

Yine recez'ci bir şâirin[136]ve sâliyâtin ke kemâ yuesfeyni=...ve konuştuğu gibi duran ocak taşlan..." sözü de böyledir.

Buradaki "kekemâ" kelimesindeki " kemâ"nm başına ikinci bir kef (=ke) harfî getirilmiştir ki.bu misi (benzer,gibi) İmanasınadır.

İnsanlar Rasûlullahın:Allah Âdem'i kendi suretinde yarattı." sözünün tevilinde müşkilât çekmişlerdir.

Kelâmcılardan bir gurup : "Allah,ÂdemII Âdem suretinde yarattığını murad etti ye buna birşey İlâve etmedi." dediler.

Eğer bu sözden murad bu olsaydı,bu sözün söylenmesinde hiçbir fayda olmazdı.Allah'ın insanidendi suretinde, yırtıcı hayvanları ve diğer hayvanları da kendi suretlerinde yarattığından kim şüphe edebilir?

Başka bir gurup ise:"Allah,Âdem'i,kendi katında mevcut bir syret üzere yarattı" demiştir.

Bu mümkün değildir.Çünkü Allah yarattıklarının hiçbirini bir modele göre.yaratmaz.

Bazıları dat'üz'ü çirkinleştirmeyin! Muhakkak ki Allah,Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır."hadisi hakkında Rasûlullahm

Allah'ın Âdem'i yüz suretinde yarattığını kastedtiğini söylemişlerdir.

Bu da aynen birinci tevil mesabesinde dir. Bu tevilde de fayda yoktur.

İnsanlar Allah'ın Âdem'i, çocuklarının yaratılışında; yüzünü de onların yüzü gibi yarattığını bilirler.

Bazıları hadise şu ilâveyi yaptılar: "Rasûlullah (A.S) birinin yüzüne vuran bir adama rast geldi ve : "Yüzüne vurma! Muhakkak ki Allah Âdem'i onun suretinde yaratmıştır.. "[Yani, yüzüne vurulan adamın suretinde) buyurmuştur.

Bu sözde de. birincisindeki gibi tutarsızlık vardır.

Vaktâ ki, hoş olmayan bu teville yapıp. bu hususta münakaşa çoğalınca bu meseledeki husûmetleri bazı kimseleri, ha dişe bir ilâve yapmağa zorladı. Ve dediler ki:

İbnu Ömer, Rasûlullahtan onun (S.A.V), 7 Allah Âdem'i Rahmanın suretinde yaratmıştır." dediğini rivayet etmiştir.

Onlar "kendi suretinde (=sûreti)." kelimesindeki zamirinin Allah'a ait olmasını istiyorlar ki, böylece onların "h" zamiri yerine "er-Rahmân" kelimesini koymalarının sebebi) de anlaşılmiş olu-yor. Bu, senin "Rahman Âdem'i kendi suretinde yarattı" demen gibidir. Böylece onlar çirkin bir hata işlemiş oldular.

(Onların bu hatâyâ düşmelerinin) sebebi şudur ki, bizim; "Allah gökyüzünü Rahmân'ın meşfeti (=dilemesi) ile yarattı" veya "Rahman'm iradesi ile yarattı" dememiz caiz değildir. Bu ancak .ikinci isim, birinci isimden farklı olduğu zaman caizdir.

Veya rivayet , 'Yüz'ü çirkinleştirmeyin. Çünkü o. Rahmân'ın suretinde yaratılmıştır." şeklinde olsaydı, Rahmân, "Allah" 'dan başkası veya "Allah", "Rah-man" 'dan başkası olurdu.

Eğer İbnu Ömer'in Rasûlullahtan bu şekilde bir hadis rivayet ettiği doğru ise. o takdirde hadis, Rasûlullahm dediği gibidir. Hadisin tevil edilmesine veya hadis hakkında münakaşa edilmesine lüzum yoktur.

EBÛ MÛHAMMED: Bu teviller içersinde gördüğüm, tutarlılığa en yakın ve beğenilmemekten en uzak tevil, Ehl- nazarı dan (= akılcılar) birinin şu tevi- lidir. O, şöyle demiş tir: Allah (C.C) Âdem'i Cennet-te, yeryüzündeki suretinde yarattı."

Sanki bazıları: -Cennetteki şeyler dünyadakiler-den farklı olduğu için- "Âdem'in boyu Cennette şu ka- dardı, nûru (yüzünün parlaklığı, güzelliği) şöyle-

di. güzel kokusu böyleydi.." demişler de Rasûlullah da: "Aîlah Âdem'i yaratmıştır" sözüyle onu Cennette yarattığını; "...kendi suretinde." sözüyle de "...dünyadaki suretinde" yarattığını söylemek istemiştir...

Ben bu şekilde bir tevil ne kabul ederim, ne de bu tevilin Rasûlullahın kastedtiği mâna olduğuna hükmederim. Çünkü ben Tevrat'ta şunu oku- dum: "Allah(C.C) göğü ve yeri yarattığında, "Biz kendi suretimizde bir beşer (insan) yaratacağız." dedi ve yeryüzünün toprağının alt tabakasından Âdem'i yarattı ve onun yüzüne hayat rüzgârını üfledi[137] Yukarıdaki tevil ise, buna uymaz.

İbnu Abbas 'ın şu hadisi de böyledir: "Mûsâ (A.S) İsrail oğulları için kayaya (asâsıyla } vurdu ve su. fişkırtdı. fMûsâ da): "Ey merkepler, içiniz!" dedi. Bunun üzerine Allah (C.C) ona şöyle vahyetti: "Sen (bu sözünle) benim yarattıklarımın kendi suretimde olan insanları kastedtin ve onları merkeplere benzettin. "Çok geçmedi (Mûsâ) cezalandındı[138] Hadis bu mânadadır.

EBÛ MUHAMMED: Benim kanaatim odur ki- Hiç şüphesiz en iyi bilen Allah'tır- suret; iki el. parmaklar ve göz'den daha çok şaşılacak birşey değildir. Bunlara olan alışkanlığımız. sadece bunların Kur'an'da zikredilmesi sebebiyledir. Sûret kelimesinden ürkülmesi ise, bu kelimenin Kur'an 'da bulunmayışındadır.

Biz. bütün bunların (eller, parmak, göz ve suret) hepsine inanır, onlardan hiçbirinin ne keyfiyeti, ne de haddi (sın, şekli) olduğu hakkında herhangi birşey söyleriz. [139]

62-Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis...

İDDİÂ:Hammâd b.Seleme tankıyla rivayet ettiğiniz Ebû Razîn el-Akîlî'nin hadisinde (Ebû Razîn'in) Rasûlullah,"Gökleri ve yeri yaratmazdan önce Rabbimiz nerede idi?" diye sorduğunu,Rasûlullahın da:"Bir bulut içersindeydi.Üstü hava, al ti hava idi [140]buyurduğunu söylediniz.

Bu bir tahdîd (Allah'a sınır ve mekân tayin etme) ve Allah'ı yaratılmışlara benzetmedir...

CEVAB:Biz deriz ki:Ebû Razîn'in (R.A) bu hadisi hakkında ihtilâf edilmiştir.Hadis bu senedden başka bir senedle de,aynı şekilde çirkin bir ifade ile vârid ol-muştur.Hadisi nakledenler de (cahil) bedeviler-dir.Kendisinden Hammad b.Seleme'nin hadisi rivayet edilen Vekî b.Hudus[141] de meçhuldür.

Şu kadar ki.bu hadisin tefsirinde Ebû Ubeyd el-Kâsım b.Sellâm (-224) [142] söz söylemiştir.

Ahmed b.Saîd el-Lıhyânî,Ebû Ubeyd'den bize,"Hadisteki el-amâ kelimesi bulut demektir." dediğini tahdis etti.

el-amâ kelimesi, med (=uzatma) ile olursa.arap-lann günlük konuşmalarında zikredüdüğü gibi (bulut mânasına dır.Eğer maksûr (yani elifsiz) ise.o takdir de mâria:Sanki "O,körlük içindeydi."şeklinde olur.Bununla Rasûlullah,Allah 'ın,insanlann bilgisinden gizli olduğunu kasdetmiş olur.

Tıpkı bunun gibi.birşey senin için mübhem ol-duğu,bir şeyi ve onun nerede olduğunu bilmediğin zaman sen:"Umiytu an hâza'l-emrje ene a'mâ anhu aman" Yani:"Bu meseleye karşı kör oldum.ben ona karşı bir körlük içindeyim." dersin.Ve sana gizli kalan herşey «senden yana bir körlük içinde demektir.

"Üstü hava,altı hava (idi)" sözüne gelince.bazıla-rı hadise bir (nefy) "mâ"sı eklediler ve Allah'ın altında ve üstünde hava bulunmasından ve Allah'ın da,bu ikisinin arasında bulunmasından ürkerek:"Ne üstünde hava (vardı) ne de altında" dediler [143]

Fakat esas olan rivayet,birinci rivayettir.

(Allah 'a yakışmayan bir mânaya karşı olan) ürküntü;hadise "mâ" ilave etmekle ortadan kalkmaz.Çünkü ("mâ ilâve edilse bile) alt ve üst mefhumları yine de mevcuttur.-Vallâhu a'lem[144]

63-Dediklerine Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis

İDDİÂ Rasûlullahın (S.A.V):"Zamâna (=dehr) sövmeyiniz.Çünkü Allah zamanın tâ kendisidir. [145]buyurduğunu rivayet etünüz.Böylece bu rivayette bulunmakla, "Dehriyye(=Materyalistler)"ye uymuş oldunuz.

CEVAB:Biz deriz ki:Câhiliyye devrindeki arap-lar:"Dehr «malıma musibet (zarar) getirdi," ve "Bana dehrin felâketleri, âfetleri ve musibetleri erişti, "derlerdi.

İhtiyar birisi de: "Dehr(Felek) beni iki büklüm etti." deri.

Araplar,Allah'ın, takdiri ile meydana getirdiği,ölüm,hastahk,sevdiklerini kaybetmek veya ihtiyarlık gibi herşeyi dehr'e nisbet ederlerdi..

Yine:"Allah,bu dehr'e lanet etsin?" derler.ona "el-menûn=Ölüm" ismini verirlerdi.Çünkü araplara göre onlara ölümü celbeden odur.

el-menûn "ölüm" demektir.Nitekim Ebû Zueyb de şöyle demektedir:

(e mine'l-Menûni ve raybihi teteveccau ve'd dehrü leyse bimu'tibin men yeczau")

"Zamandan ve onun musibetinden dolayı mı.acidan sızlanıyorsun?

Zaman,sabredemiyenleri kınayıcı değildir.

EBÛ MUHAMMED:er-Rıyâşî de,el-Asmafden,o da İbnu ebî Tarfete el-Huzelî'den.o da Ebû Zu-eyb'den.bu şiiri bana bu şekilde okudu.Bazıları ise bunu "ve raybihâ teteveccu" şeklinde naklediyorlar ve el-menûn kelimesini.el-meniyye

(=ölüm) olarak kabul ediyorlar.Bu yanlışdır."Zaman sabredemiyenleri kmayıcı değildir." sözü sana bunun yanlış olduğunu gösterir.Sanki şâir: mine'd-DEHRİ ve raybihi teteveccau, ve'd-dehru leyse bimu'tibin men yeczau." demiş gibidir.

Allah (C.C) da Kur'an' da : "natarabbasu bini ray-bel-menûn (=Biz onun felâket zamanını bekliyoruz.)" (52.et-Tûr:30) buyurmaktadır, "raybe'l-menûn" yani : "raybe'd-dehri ve havâdisehu (zamanın felâketleri ve insanın başına getirdikleri..)" demektir .Arablar;"Lâ elkâke âhira'l-menûn (=zamanın sonuna kadar (ebediyyen) seninle görüşmeyeceğim) " derler."âhira'l-menûn", "âhira'd-dehri (zamanın sonu)11 demektir.

Allahu Taâlâ.Cahiliyye ehlinin; Allah'm kendi takdiri ile meydana getirdiği şeyleri,ve O'nun fiillerini zamana izafe etmelerini hikâye ederek şöyle buyurmuştur: "Hem (kıyameti inkâr eden Mekke kâfirleri) şöyle dediler: "-Hayat ancak bizim bu dünya hayatımızdır. Ölürüz ve yaşarız, bizi ancak dehr (=zaman) helak eder." Halbuki onların buna dair bir ilimleri de yoktur. Onlar sadece zan peşinde koşarlar." (45. el-Câsiye:24)

Rasûlullah da : "-Size musibetler isabet ettiği za-man.zamana sövmeyin,ve musibetleri zamana izafe de etmeyin.Muhakkak ki Allah; size bunları isabet ettiren O'dur,zaman değildir.Fâile sövdüğünüz zaman .Allah'a sövülmüş olur!" demiştir.

Görmüyor musun, onların birine bir felâket veya malına,çocuklarına veya vücuduna bir musibet geldiği zaman,bunları kendisinin başına getiren faile (vasıtaya),bundan dolayı söverler.Onun niyeti zamana sövmektir.Halbuki sövülen Allah (C.C) dir.,.

Bu anlatılanlar hakkında;benim yapmış olduğum tevili-aslında bu tevil Allah'a hamd olsun,kolay ve anlaşılır ise dedaha iyi anlatacak bir misal vereceğim sana: Sanki Zeyd adında biri, Feth adındaki kölesine, bir adamı öldürmesini emreder.Köle de adamı öldürür.İnsanlar da Feth'e söverler, ve ona lanet ederler.Birisi onlara: "Feth'e sövmeyiniz, Çünkü Zeyd, Feth'in tâ kendisidir." der. Bu sözünü katilin Zeyd olduğunu kasdeder.Çünkü adamın öldürülmesini emreden olur.O adam sanki:"Çünkü katil Zeyd'dir.Feth değil!" demiş olur.

Zaman da böyledir.Zaman içersinde musibetler, felâketler olur.Bu musibetler Allah'ın takdiri iledir jnsanlar, bu musibet ve felâketler zamanın içersinde meydana geldiği için.hiç suçu olmadığı halde zamana söverler.Bunun üzerine birisi:"Zamana sövmeyiniz .Allah,zamanın ta kendisidir." der. [\[146\]](#)

64- İddialarına Göre Teşbih İfade Eden Bir Hadis ...

İDDİÂ: Ebû Zerr ve Ebû Hurayra'dan (R.A) ,Rasûlullahın şöyle dediğini rivayet et tiniz: "Allah (C.C.) ,Kim bana bir kaş yaklaşır, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim. [\[147\]](#)buyurmuştur.

CEVAP: Biz deriz ki: Bu, bir misal ve benzetmedir. Allah ancak şunu kastetmiş: "Kim bana süratle taat getirirse, ben ona, onun getirişinden daha süratle sevabını gönderirim." ve bundan kinaye olarak yürüme ve koşmayı zikretmiştir.

Tıpkı bunun gibi: "Fulan sapıklıkta hızlıdır (=fulân müdüun fi'd-dalâl)" denilince, bununla, adamın hızlı yürüdüğü kasdolunmuş olmaz. Sadece, onun süratle sapıklığa gittiği kastedilmiş olur.

(Buradaki "müdüun" kelimesinin kökü olan) "elvad, süratle yürümekten kinayedir.

"Ayetlerimiz (i red ve İbtal için) İçin koşuşanlar..." (22. el-Hacc: 51) âyeti de böyledir. Âyetteki essa'y, süratle yürümek, koşuşmak manasındadır. Burada onların devamlı olarak yürüdükleri kasdolunmuş değildir. Ancak onların, niyyetleri ve amelleri ile sürat gösterdikleri kasdolunmaktadır. -Vallâhu a'lem[\[148\]](#)

65-Dediklerine Göre Icma Ve Kur'an'ın İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ : Ununu Mektum'un oğlunun,Rasûlullah (S.A.V) iki hamrıyla beraber iken,onun huzuruna girmek için izin istediğini, Rasûlullahm da o iki hanımına örtünmelerini emrettiğini,hanımlarının:" Yâ Rasûlullah o âmâdır (gözü görmez)" dediklerini .bunun üzerine Rasûlullahm iki hanımına: kör ise) siz de mi körsünüz? dediğini. [\[149\]](#)rivayet ettiniz.

Ulemâ, örtündükleri takdirde kadınların erkeklere bakmasının haram olmadığına icmâ etmişlerdir. Rasûlullah (S.A.V)

zamanında kadınlar mescid'e gider ve erkeklerle (onların arkasında} namaz kılarlardı. [150]

Bir de siz: "Zilletlerini açıp göstermesinler. Ancak bunlardan görünmesi zarurî olan (yüz, eller ve ayaklar) müstesnadır.." (24.en-Nûr:31) âyetinin tefsirinde; (zînetten maksadın) sürme ve yüzük olduğunu söylediniz.

CEVAB Biz deriz ki: Şüphesiz Allah (C.C), Rasûlullahın hanımlarına örtünmeyi emretmiştir. Bize, onlarla ancak perde arkasından konuşmamızı emretmiş ve : "Bir de (peygamberin) hanımlarından gerekli birşey isteyeceğiniz vakit de, perde arkasından isteyin." (33.el-Ahzâb:53) buyurmuştur.

Onların yanına arada perde olmaksızın giren ârnâ olsun veya olmasın-müsavidir. Âmâ olsa da, ol-masa da ikisi de Allaha âsi olmuş olurlar. Hanımlar da ,yan Tarına girmeleri için (ama olsun veya olmasın) onlara izin verdikleri takdirde Allah'a âsi olmuş olurlar.

(Rasûlullahın hanımlarının) nikâh edilmelerinin müslümanlara haram kılınışı gibi, bu da sadece Rasûlullahın hanımlarına has bir hükümdür.

Rasûlullahın hanımları Hac ve diğer farzlar için veya zaruri olarak dışarı çıkmalarını gerektiren ihtiyaçları için evlerinden çıktıkları vakitlerde (arkasından konuşma) farzı ortadari kalkar. Çünkü o takdirde onların huzuruna kimse girmiş olmamaktadır .Yolculukta da, açıkta buldukları vakit örtünmeleri gerekir. (Perde ile tesettür) farzı sadece onların (Rasûlullahın hanımlarının) oturmakta oldukları evler için vâkî olmuştur. [151]

66-Çeşkilili Olduğunu Söyledikleri İki Hadis...

İDDİÂ: Siz, Rasûlullahın: "Gelir .risk karşılığındadır." diye hükmettiğini [152] rivayet ettiniz.

Rasûlullah şunu kasetmiştir: Bir müşteri bir köle satın alır, ve bir müddet onu çalıştırarak gelir elde eder. Sonra kölede bir kusur olduğunu görür ve onu bu kusurundan dolayı geri verir. Fakat kölenin hizmetinden elde ettiği geliri yani harac'ı geri vermez. Çünkü o, köle hakkında riski göze almıştı ve eğer köle ölseydi alanın malından (bir köle) ölmüş olurdu.

Sonra da Rasûlullahın: "Kim (şişkin görünsün diye) sütü memesinde bırakılmış bir hayvan (=el-musarrât) satın alırsa üç gün muhayyerdir, dilerse hayvanı geri verir ve hayvanla birlikte bir sa' (ölçek) yiyecek de verir." [153] dediğini rivayet ettiniz.

İşte bu, birinci hadisin hükmüne aykırıdır. Çünkü hayvanı satın alanın, hayvandan aldığı süt, onun galesi (= ürünü, geliri) dir. Keza alıcı aynı şekilde riski göze almıştır. Eğer koyun ölseydi onun malından (bir koyun) ölmüş olurdu. Binaenaleyh bu hadisle "Gelir, risk karşılığıdır." hadisi aynıdır, aralarında fark yoktur.

EBÛ MUHAMMED: Biz deriz kirîki hadisin arasında açık bir fark vardır. Çünkü elmusarrat ile el-muhaffele aynı şeydir ki sütü sağılmayıp memesinde biriktirilen hayvan demektir. Günlerce süt sağılmaz ve neticede içinde süt toplandığı için hayvanın memesi büyür. Müşteri bu hayvanı satın aldığı zaman, memesindeki sütü sağlar. Bir iki sağışta memedeki sütü tamamen alır. Bundan sonra süt kesilince, hayvanın memesinin sunî olarak şişirildiğini anlar ve hayvanı geri verir. Hayvanı geri verirken bir sa'föl-çek) yiyecek de verir. Çünkü hayvanın memesinde (fazladan) toplanan sütsatıcının mülkünde idi. ahcî-nın mülkünde değildi. Bu yüzden o, sütün kıymetini (bir sa yiyecek) öder.

(Fakat) Kusurlu bir köle kusuru belirtilmeden satıldığı zaman (kölenin çalışmasından elde edilen) geliri ile beraber satılmış değildir. Galle (=gelir) sadece alıcının mülkünde olur ve bu gelire karşılık satıcıya hiçbir şey ödenmez... [154]

67- Çelişikili Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ: Amr b.eş-Şerîd'in, Ebû Râfi'İN Rasûlul-lahtan: "(Şuf a hakkı bakımından) en haklı olan, bir kimsenin komşusudur. [155] sözünü işittiğini rivayet ettiniz.

Katâde'den, b el-Hasen (el-Basrî)r den ,o da Raşûlullahtan, O'nun (S.A.V):, Komşusunun evi veya arazisi üzerinde en fazla hak sahibi olan dîp komşusudur. [156] dediğini de rivayet ettiniz.

Sonra da ez-Zuhrî'den,onun:"Rasûlullah şufa hakkım,ancak taksim edilemeyen mallar için geçerli kıldı.Lâkin sınırlar belirlenip yollar ayrıldığı zaman şufa hakkı yoktur[157] buyurduğunu rivayet ettiniz.

İşte bu,birinci hadise aykırıdır.

CEVAB:Biz bu ikinci hadis hakkında deriz ki:Burada,Câbir'in(R.A) Rasûlullahın bu hadisini.kendisinden işittiğine dair bir delil yoktur..

Görmüyor musun Câbir, "Rasûlullah şufa hakkını ancak taksim edilemeyen mallar için geçerli kıldı." diyor.Demekki bu sadece Câbir'in buna hükmetmesi veya böyle olduğunu zannetmesi veyahut da

Rasûlullahtan rivayet eden birini işitmesinden ibarettir.

İlk iki hadis ise,ikisi de muttasıldır ve üstelik iki-sininde manası aynıdır.

Birincisine gelince,manası: "Komşu, dip komşusunun evi üzerinde en fazla (satın alma) hakkına sahiptir." demektir.

Hadisteki es-sakb(=dip komşu)kelimesi,dip dibe yakınlık demektir. (Bu hususta)şâir der ki:

"Kûüyyetun nazihun mahalletuhâ Lâ ememun dâruhâ ve lâ SAKABUN" (Oturduğu yer uzak olan Kûfeli bir kadın Evi ne yakındır,ne de bitişik),.

"Lâ ememun dâruhâ" sözü ile "yakın değildir." ve "lâ sakabun" sözü ile de "bitişik değildir" demek istiyor.

İkinci hadise gelince:Rasûlullah şuf a hakkını

sadece taksim edilemeyen mallar için geçerli kıl-dı.Lâkin sınırlar belirlenip.yollar ayrıldığı zaman şuf a hakkı yoktur." (buyurmuştur.)

Sanki içersinde evler bulunan bir mahalle (var).Bu evler (ayrı ayrı değil) müştereken on kişiye aittir.Eğer onlardan birisi,bu evlerden hissesini satacak olsa o hissenin şuf a (satın almada öncelik) hakkına diğerleri hepberlikte sahip olurlar,ve herbiri evin dokuzda birini satın alır.

Eğer bu evler, onlardan birisi evini satmadan önce taksim edilmişse,o takdirde herkesin kendi müstakil evi olmuş olur. Bunlardan birisi evini satmak istediği zaman, diğerleri için şuf a hakkı olmaz.Şufa hakkına sadece.onun dip komşusu sahip olur.

Böylece bu hadis bize, taksimat yapılıncaya taksim edilmemiş yer hükmünün ortadan kalkacağını göstermektedir. [158]

68-Dediklerine Göre Akıl Ve Mantığın Yalanladığı Bir Hadis...

IDDİÂ:Rasûlullahın:Birînzin kabına sinek düştüğü zaman,onu (kaba) daldırınız.Çünkü onun iki kanadının birisinde zehir,diğerinde de onun panzehiri (şifâsı) vardır.Sinek önce zehirini akıtır, sonra (daldırınca) da panzehirini akıtır.[159] buyurduğunu rivayet ettiniz.

Bir şeyde hem zehir, hem de onun panzehiri nasıl bulunur?! Sinek zehirin yerini nasıl biliyor da önce onu akıtıyor ve panzehirin yerini de nasıl biliyor da onu sonra akıtıyor?

CEVAB:Biz deriz ki bu hadis gerçekten sahih-tir.Aynı şekilde,bu lafızlardan başka lafızlarla da rivayet edilmiştir.

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Attâb haber verdi (ve) dedi:Bana Abdullah b.el-Mu-sennâ haber verdi (ve) dedi: Bana Sumâme (-213) [160]rivayet etti (ve) dedi:"BİR kaba sinek düştü.Enes (R.A) parmağıyla onu tuttu ve "Bismillah" ...diyerek suya bat irdi, ve bunu üç kere tekrarladı,Sonra Iullahın kendilerine böyle yapmalarını emrettiğini ve "iki kanadından birinde zehir.diğerinde de panzehir olduğunu" söyledi.

EBÛ MUHAMMED:Deriz ki:Kim dinî hususla-rı,müşahade ettiği olaylarla açıklamaya kalkar;hay-vanın konuşamayacağı,kuş'un (Allah'ı) teşbih edemeyeceğini.yeryüzün bir parçasının diğerine şikâyette bulunup

sızlanamayacağını, sineğin zehir ve panzehirin yerlerini bilemeyeceğini iddia eder;hadiste varid olan anlamadığı şeylere itiraz eder,ve "Bir kırat[161]nasıl Uhud dağı kadar olur?","Beytul-Makdis nasıl-dile gelip konuşur?","Şeytan nasıl sol eliyle yer ve sol eliyle içer?", Onun sol eli mi var?" "Aralarında asırlar bulunduğu halde Âdem (A.S) Mûsâ (A.S) ile nasıl buluşur da kader hususunda birbiriyle münakaşa ederler?", "Nerede münakaşa ettiler?",derse;o kimse İslâm'dan sıyrılıp çıkan yıkıcının biri olmuştur.Şu kadar ki o, bu ve benzeri sözleri, safsataları, münakaşaları ve haber ve eserleri (Rasûlullahın,ashab ve tabiînin sözlerini) reddetmesi ile kendini gizlemek[162] istemektedir. [İşte bu kimse]Rasûlullahın getirdiklerine,Ashab ve Tabiînin en hayırlılarının kabul ettikleri şeylere karşı çıkmaktadır.

Kim Rasûlullahın getirdiklerinin [hadis ve sünnet) bir kısmını inkâr ederse,tamamını inkâr etmiş sayılır.

Eğer İslâm dinini bırakıp da,bu ve benzeri şeylere inanılmayan başka bir dine geçmek isteseydi böyle bir din bulamazdı.Çünkü Yahudiler.Hristiyan-lar,Mecüsîler,Sâbiîler ve Seneviyye (Maniheistler) [163]bu gibi şeylere inanırlar ve kitaplarında da bu gibi şeyler mevcuttur.

Benim bildiğim,bu gibi şeyleri sadece Dehriyye (Materyalistler) den bir guruptan başkası inkar etmemektedir.Kelâmcılardan bir gurub ile Cehmiyye fırkası da bu hususta Dehriyyeye tabî olmuşlardır.

Bundan sonra (gelelim meseleye):Biz din yolunu terkedip.felsefeye başvursak [164] yine de sinekte hem zehir hem de panzehir olduğunu inkâr etmek kabil midir?

Bu meselede sinek,tıpkı bir yılan gibi değil midir? Çünkü tabibler yılanın etinin, ondan Tiryâk-ı Ekber[165] yapıldığı zaman,yılanın zehirine karşı şifa olduğunu, akreb sokmasına ,kuduz köpek ısırması" na,"dördüncü sıtması"na, [166] felcelakye [167] denilen hastalığa,titreme hastalığına ve sar'a'ya faydalı olduğunu söylerler.

Akreb hakkında da;karnı yarılıp,sonra soktuğu yere bağlanırsa fayda vereceğini;akreb yakılıp kül haline gelince,bundan kendisinde böbrek taşı olana içi-rilince fayda verdiğini ve bazan akreb felçli birini sokunca o kimsenin iyileştiğini (doktorlar) söylerler.

Yine akrebin eti bir süre iç yağtı içersinde bırakılırsa bu yağ vücuttaki büyük ur ve şişkinlikleri yok eder.

Eski tabibler;sinek,sürme taşı içine konur ve öğütülür,sonra göze sürülürse gözün görme gücünü artıracakmış,göz kapağının kenarlarındaki kirpiklerin diplerini kuvvetlendireceğini ileri sürerler.

Sâhibul-Mantık (=Aristo) dan naklederler ki; Geçmişte bir kavim sinek yerler ve hiç göz hastalıklarına yakalanmazlarmış!...

Yine tabibler (sinek hakkında derler ki: (Sinek) ezilip.akrebin soktuğu yere'konursa ağn diner.Yine bir kimseyi köpek ısırırsa, kendisini öldürmemesi için,sinek konmasın diye yüzünü örtmeğe muhtaç olur, demişlerdir.

Bu da sineğin yapısında hem zehir.hem de panzehir bulunduğunu gösterir.

EBÛ MUHAMMED:Biz dini bırakıp felsefeye ve gözle gördüklerimize inandığımız zaman dahi, nasıl olur da hayvanların ve böceklerin anlama (kabiliyyet-lerinin olma) dığını iddia edebiliriz? Biz bakıyoruz ki küçücük bir karınca,yazdan kış için yiyecek depo eder .Bu depoladığı tanenin çürümesinden korktuğu zaman onu yeryüzüne çıkarır.Mehtaplı bir gecede onu yayar .Tanenin filizlenmesinden korkarsa,onun çimlenmemesi için ortasını oyar.

İbnu Uyeyne (-198) [168] de;'İnsan .karınca ve fâre'den başka,yiyeceğini depo eden yoktur." demiştir.

İşte kargalar! Meyvalan var iken hurma ağacına yaklaşmazlar.Fakat meyvalar devşirildiği zaman bu-daklardaki ağacın özünü yerler.

Felsefeciler de:Deveyi bir yılan sokunca de-ve,tatlı su yengeci yer ."derler.

İbnu.Mâseveyh dedi ki:Bu sebepten biz.yengeç lerin yılan sokmalarına iyi geldiğini zannediyoruz.

Yine (Felsefeciler) derler ki:Kaplumbağa,beyaz benekli zehirli yılanı yediği zaman,(zehirlenmemek için) yabani kekik yer.

Gelincik de yılanı öldürdüğü zaman.sedef otu denen bitkiyi yer.

Köpekler de vücudlarında kurt (şerit) olduğu zaman,buğday başağı yerler.

EBÛ MUHAMMED:Bu hayvanlar,felsefeciler cihetinden de görüyorum ki anlayışa sahip oldukları gibi tıbbı da iyi bilmektedirler.Bu ise sineğin, kanatlarındaki zehir ve panzehiri bilmesinden daha hayret vericidir...

Uzaktan demiri kendine çeken ve onu kendine itaat ettiren,böylece kendi hareketiyle demiri de sağa sola hareket ettiren taş nasıl şaşmıyorlar?Bu taş mıknatıs taşıdır.

Keza es-sinfil taşı hakkında Aristo'nun ^Karnında su toplanan bir kimsenin karnına bağlanır-sa.adamın karnındaki su azalır.Bunun doğruluğunu gösteren şudur ki;bu taş,adarmn kanuna bağlandıktan sonra taruhrsa, taşın ağırlığının artmış olduğu görülür/" sözüne nasıl inanırlar?

Tabib Eyyüb'a-veya Huneyn (b.İshak)1 a -bu taştan bahsettim,taşı tanıdı ve, "Bu taş Tevrat'ta -veya Allah'ın mukaddes kitaplarından bir diğerinde - zikredilmiştir." dedi.

Yine (Aristo'nun) bahsettiği sirke içinde balık gibi yüzen taş; kadının böğrüne asılan ve onun hamile kalmasına mâni olan boncuk;firının kenarına konan ve ekmeklerin düşüşmesine sebep olan bir taş; bir kimse iki eliyle eliyle tuttuğu zaman ,o kimsenin midesinde ne varsa dışarı çıkartan taş;Yukan Mısır'da sunta(=akasya) ağacı denilen ve üzerine kılıç çekilip yürüdüğü ve kesmekle tehdit edildiği zaman solu-veren ağaç ve benzeri şeyleri nasıl kabul ederler?

Bana bizim bir şeyimiz Ali b.Âsım'dan.o da Hâlidu'l-Hazzâ'dan ,o da Muhammed b.Sîrîn'den (110) [169]rivayet etti ki o şöyle demişiniki adam (Kadı) Şurayh'a gidip birbirlerinden davacı oldular.Biri-si:"Ben bu adama bir emanet verdim,şimdi emaneti bana geri vermiyor." dedi.Şurayh ona:"Adama emanetini geri ver!" dedi.Adamr'Yâ Ebâ Umeyye! O öyle bir taştır ki,hamile kadın onu gördüğü zaman çocuğunu düşürür,sirkenin içine atılsa sirke kaynamağa başlar,finna konsa finn soğur." dedi.

Bunun üzerine Şurayh sustu ve her ikisi kalkıp gidesiye kadar onlara birşey demedi.

Bütün bunlar,aklın almadığı ve çoğunun mukayese ile bilinemediği şeylerdir.Eğer bunlara ben-zer,acâib mahlûkâtı araştırıp zikretmiş olsak iş çoğalır ve (söz) uzardı... [170]

69- Dediklerine Göre Rafizîlerin Muhammedin (S.A.V) Ashabını Tekfir Etmede Delil Olarak Kullandıkları Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlulâhın şöyle dediğini rivayet ettiniz:"(Kıyamet günü) birtakım kimseler (=akvâm) elbette bana.Havz'ıma gelecekler.Sonra elbette benim Önümden alınıp götürülecekler.Ben de o za- man:"Yâ Rabbi.Ashabcağızım! Ashabcağızım! .." diyeceğim.Bunun üzerine bana:"Sen,onların senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun! Sen onlardan ayırdığın zamandan beri,gerisin geri (dinden)irtidad etmekten geri durmadılar."denecek.[171]

Bu hadis,Râfizîlerin; Ali,Ebû Zerr.el-Mıkdâd, Selmân , Ammâr b.Yâsir ve Huzeyfe (R.A) hâriç, Rasûlullahm diğer ashabını küfürle itham etmede dayandıkları delilleridir.

CEVAB:Biz deriz ki :Şayet onlar (akılçılar,kelâ-mcılar) hadisin üzerinde düşünseler ve lafızlarını (iyi) anlasalardı;Raşûlullahın burada azınlık bir gurubu kastedtiği sonucuna varabilirlerdi.

"Birtakım kimseler elbette bana,Havz'ıma gelecekler, "sözü bunu ispat eder.Eğer Rasûlullah-yukarıda isimleri zikredilen Ashab hariç-Ashabının hepsini kasetmiş olsaydı;"Siz elbette bana,Havz'ıma geleceksiniz, sonra da önümden çekilip götürüleceksiniz." derdi.

Nitekim,birisi:"Bana bugün ,Benû Temîm'den birtakım kimseler (=akvâm) ,ve Kûfelilerden de bir takım kimseler geldi." der.ve bu sözülle sadecçoğun-luğun az bir kısmını kaseder.Eğer; birkaç adam hariç, (o kabilenin) hepsinin kendisine geldiğini kasetmiş olsaydı: "Bana Benû Temî kabilesi ve Küfe halkı geldi." derdi.Burada "kavm" sözünü kullanması caiz değildir.Çünkü kavm,geride kalıp gelmeyenfaz sayıdaki) kimselerdir.

Keza:'Yâ Rabbi,Ashabcağızım!Ashabcağızım! küçültme sığasıyla-buyurması da bunu sana ispat eder.Rasûlullah bu sözülle - küçültme sığasını kul lanmakla-onların sayılarının azlığını göstermek iste-miştir.Nitekim sen de:"(Yolda) dağmık vaziyette evcıklere rastladım." ve (insan) gurupçuklarının yanından geçtim." dersin, (ve bununla onların azlığını kas-dedersin)..

Biz biliyoruz ki;bazen münafıklar,dini zayıf ve dinde şüphesi olan kimseler de ganimet gayesiyle Rasûlullah ile birlikte

savaşlara katılıyorlardı.Rasûlullahın vefatından sonra birkısım kimseler irtidad etti.Uyeyne b.Hısn bunlardandır.Bu adama irtidad etti ve peygamberlik iddiasına kalkıştığında Tuleyha b.Huveylid'e [172]katıldı ve ona imanflı etti.Tuleyha hezimeye uğrayınca kaçtı.Onu Hâlid b.Velid esir aldı ve eli ayağı bağlı olarak Ebûbekr'e gönderdi.Medî-ne'ye getirildi.Medine'nin çocukları hurma dalları ile onu dürtüklemeye ve ona vurmağa başladılar,ve:"Ey Allah'ın düşmanıman ettikten sonra Allah'a küfret-ün (öyle mi?) "dediler.

Bunun üzerine Allah'ın düşmanı:"Vallahi ben (zaten) iman etmemiştim." dedi.

Ebûbekr kendisiyle konuşunca (tekrar) müslü-manhği kabul etti; Ebûbekr de onun müslümanlığını kabul etti ve kendisine bir eman yazdı. Bundan sonra o.ölünceye kadar dini zayıf olmakta devam etti.

Rasûlullahın (S.A.V) el-Ğâbe'deki [173]develerine saldıran da o idi.el-Hâris b.Avfi (RA) ona: "Muham-med'e (S.A.V) karşı nankörlük ettin! Hem onun diyarında hayvanlarını beslersin ,sonra da onunla savaşsın (öyle mi?) dedi.O da:"Dediğin gibi!" diye cevap verdi.

Rasûlullah onun hakkında:"Kendisine uyulan şu ahmak!..." demiştir

Araplar irtidad ettiği zaman Uyeyne b.Hısn gibi irtidad eden birçok kimseler vardı. Onlardan kimi tekrar dine döndü ve iyi bir müslüman oldular.Kimi de münafıklıkta ısrar etti.Allahu taâlâ (bunlar hak-kında):"Çevrenizdeki bedevilerden ve Medine halkından birtakım münanklar vardır ki .onlar münafıklık etmeye alışmışlardır.Sen onları bilmezsin,onları biz biliriz."(9.et-Tevbe:101) buyurmuş-tur.Rasûlullahın önünden çekilip götürülecek olan-lar,işte(mürted ve münafık)lardır...

Onların zikrettikleri altısı hariç.nasû olur da bütün Ashab,onun önünden çekilip götürülürlerTHal-buki Allah(C.C) onlar hakkında daha önce şöyle buyurmuştu:"Muhammed Allah'ın peygamberidir.Onun beraberinde bulunanlar(=Ashâb-ı Kiram) kâfirlere karşı çok şiddetli,kendi aralarında gayet merhametlidirler....ilâh" (48.el-Feth: 29)

Keza:"Hakikaten Allah (Hudeybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit o mü'minlerden razı oldu."(48.el-Feth: 18) buyurmuştur.

EBÛ MUHAMMED:Bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Dâvud (et-Tayâîsi) haber verdi (ve) dedi:Bize Kurratu'bnü Hâlid, Katâde'den haber verdi.Katâde (öl-118) [174]şöyle dedi:"Sâid b.el-Museyyib'e (- 94)," [175]"Bey'at-ı Rıdvan'da (Ashab) kaç kişi idiler?" dedim,"Binbeşyüz kişi idiler." dedi.Ben:Câbir b.Abdûlah (R.A) bindörtüyüz kişi olduklarını söyledi,dedim.Bana:"Allah ona rahmet et-sin.yanılmış.Onların binbeşyüz kişi olduklarını bana söyleyen odur".dedi

[176]Sonra onların gerisin geri irtidad edeceklerini bildiği halde Allah'ın (C.C) birtakım kimseler den(=akvâm) razı olması.onları medhetmesi.İncil ve Tevrat'ta onlar için misal vermesi nasıl caiz olabilir? Olsa olsa onlar (Kelâmcılar) in : "Allah onların irtidad edeceklerini bilemedi." demeleri gerekir ki.işte bu (sözü söyleyen) kâfirlerin en şerlisidir. [177]

70-Kader İle İlgili Bir Hadis...

İDDİÂ;Siz,Musa'nın (A.S) kaderi (=mutezili) olduğunu,Âdem(A.S) ile münakaşa ettiğini,ve münakaşada Âdem'in (A.S) gâlib geldiğini:[178] Ebû-bekr'in de kaderi olduğunu ve Ömer ile münakaşa ettiğini ve Ömer'in ona galib geldiğini rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu bir yalan ve hadise iftira-etmektir.Biz ne Mûsâ 'nın ne de Ebûbekr'in kaderi olduğuna dair herhangi bir hadis vârid olduğunu bilmiyoruz. ..

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Bişr b.el-Mufaddal haber verdi (ve) dedi:Bize Dâvud b.ebî Hind^Âmir'den ,o da Ebû Hurayra'dan ,o da Rasûlul-lahtan haber verdi ki(Rasûlullah) şöyle demiş-tir:"Mûsâ (A.S) Âdem (A.S) ile karşılaştı ve ^İnsanları bedbaht yapan,onları Cennetten çıkaran İnsanların babası(=Ebu'l-Beşer) Âdem sen (mi)sin?" dedi.O da:"-Evet" dedi ve ilâve etti:"Sen de Allah'ın risalet ve kelâm (=konuşma) ile insanlara üstün kıldığı Mûsâ değil misin?" dedi,Mûsâ:Evet dedi .Âdem (A.S):"Sen Allah'ın sana İndirdiğinde (=Tev ratı,Allah'ın -tekrar Cennete sokmadan öncebeni oradan çıkaracağını okumadın mı?"de-di.Mûsâ,evet dedi.Bunun üzerine Âdem ,Musa'ya gâlib geldi ve onu susturdu.

EBÛ MUHAMMED:Bu sözde Musa'nın kaderi olduğuna dair ne vardır?Biz biliyoruz ki herşey Allah'ın kader ve kazâ'sı iledir.Şu kadar var ki.fılleri faillerine nisbet ediyoruz.ve güzel amel işleyeni güzel amelinden dolayı övüyor.kötüyü de

kötülüğünden dolayı levmediyor,kınıyor;ve günah işleyene günahlarına göre muamele ediyoruz.

"Ebûbekr (R.A) kaderi idi." demelerine gelin-ce:Bu da aynı şekilde tahrif ve hadise ilâvede bulunmaktadır.

Onlar (Ebûbekr ve Ömer) sadece kader hakkında bilgileri olmadığı için münakaşa etmişlerdir. Fakat kader hakkında gerçeği öğrendiklerinde ne oldu?Bir noktada birleştiler!...Tıpkı bunun gibi onlar;Rasûlul-lah kendilerine öğretesiye.Kur'an nazil olasıya,sünnet kesinleşinceye kadar, dini meseleler ve tevhid hususunda pekçok şeyi bilmiyorlardı,daha sonra bunları öğrendiler.

Hadîs.Ebûbekr ve Ömer'den rivayet edilmesine rağmen-Hadisçüer nazarmda-zayıftır.Hadîsi İsmail b.Abdisselâm ,Zeyd b.Abdirrahman'dan ,o da'Amr b.Şuayb'dan o da babasmdan,o da dedesinden rivayet etmiştir.Yine bu hadisi Horasanlı bir adam.Mukâtû b.Hayyân'dan ,o da Amr b.Şuayb'dan rivayet ediyor.Bu ravilerin ise çoğu tanınmamaktadır. [179]

71-İddialarına Göre Düşüncenin (Nazar) Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Hayâ imandan bir şu'bedir.[180]buyurduğunu rivayet ettiniz.

îman sonradan kazanılır.Hayâ ise kişide yerleşmiş bir huy ve tabiattır.O halde huy ve tabiat nasıl "sonradan kazanılan birşey" olabilir?

CEVAB:Biz deriz ki:Hayâ sahibi hayası sebebiyle-le-imanıyla günahlardan uzak kaldığı gibi-günahlar-dan uzak durur ve sanki haya imandan bir şu'be olmuş olur.

Birşey diğerinin misli,benzeri veya onun sebebi olduğu zaman araplar.o şeyi diğerinin yerine koyarlar.

Görmüyor musun,rükû'a ve secdelere salât (=namaz) diyorlar. Halbuki salât'ın asıl (mânâsı)ı duadır .Allah'ın (C.C) : "Onlara salât et.If(9.et-Tevbe:103) yani:Onlar için dua et,ve "Eğer duanız olmasaydı.." (25.el-Furkan:77) Yani:Namazınız olmasaydı.buyur-duğu gibi;onlar da duaya namaz (=salât) demişlerdir.

İbnu Ömer,"Rasûlullah bir velîme'ye (ziyafete) çağrıldığı zaman, eğer oruçlu değilse, yerdi.Yok eğer oruçlu ise salât ederdi- yani dua ederdi-" demiştir.

Salât'ın ash duâdır.Allahu taâlâ:"Bir de onlara salât et,çünkü senin salât ın(-duan) onlar için bir rahatlık ve huzurdur." (9.et-Tevbe:103) buyurmuş-tur.Salât et demek,duâ et demektir.

Yine Allah(C.C) : "Allah ve melekleri Peygambere salât ederier.Ey iman edenler siz de ona salat edin ve gönülden teslim olun."(33.el-Ahzâb:56) bu-yurmuştur.Salât edin,yani:ona duâ edin,demek-tir.Bu hususta daha pekçok ayet vardır.

İşte duâ da namazda edildiği için,namaza duâ(=salât) ismi verilmiştir.

Zekât da böyledir. Zekât t ,mahn temizlenmesi ve çoğalmasdır.Çoğalma da,maldan zekâtın çıkarılmasıyla olunca,zekât denmiştir.[181] Buna benzer (misaller) çoktur.

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:"Bize el-Mu'temir b.Süleyman haber.verdi (ve) dedi:el-Leys b.ebî Süleym'i,Vâsıl b.Hayyân"dan,o da Ebû Vâil'den.o da İbnu Mes'ud'dan rivayet ederken işittim (ki) İbnu Mes'ud (şöyle) demiştir:"Geçmiş peygamberlerin sözlerinden insanların en son muhafaza ettikleri "Utanmadıktan sonra istediğini yap!..."sözü olmuştur. [182]

Bununla şu kasdolunuyor:Kim utanmazsa fâsık olur ve;bütün kötülükleri işler ve bütün çirkin şeyleri irtikâb eder.Çünkü onu bundan,ne din,ne de hayâ.hiçbiri menedemez.

İşte gördün mü,hayâ ile îman,her ikisi aynı şeymiş gibi.aym işi görür oldular. [183]

72- Namaz Hakkında T Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler...

İDDİÂ:Şu'be'den,o Ya'lâ b.Atâ'dan,o da Câbir b.Yezîd b.el-Esved'den,o da babasından rivayet ettiniz ki(Câbir'in babası,Yezid b.el-Esved (RA) şöyle demiş tir:"Rasûlullah ile birlikte namaz kıldım.Baktım ki iki adam mescidin bir tarafında namaz kıl-mayıp duruyorlar.Rasûlullah onları çağırdı.Bunun üzerine ikisi de boyun damarları titreterek [184] geldiler.

Rasûlullah:"Sizi .bizimle beraber namaz kılmaktan alakoyan nedir?" dedi.Onlar:"Biz evlerimizde kılmıştık!" dediler.Rasûlullah:"Böyle yapmayın! Biriniz evinde namazı kılar da sonra namaz kılmakta olan imama yetişirse ,onun arkasında namaza dursun.Bu (ikinci) kıldığı onun için nafil olur." dedi. [185]

Sonra Ma'n b.İsa'dan ,o Saîd b.es-Sâib et-Tâifi'den ,o da Nûh b.Sa'saa'dan.o da Yezid b.Âmir'den rivayet ettiniz ki(Âmir (RA) şöyle) demiştir: "Rasûlullah namazda iken geldim ve oturdum, (namaz kılmak için) onların arasına girmedim.Rasûlullah (namazı bitirip) döndü ve;"Ey Yezid sen müslüman olmadın mı? dedi.Ben:"Evet müslümanım Yâ Rasûlallah." dedim.Rasûlullah:"Herkesle birlikte namaz kılmaktan seni alıkoyan nedir?" dedi. Ben : "Ben sizin namazı kıldığınızı zannederek evimde kılmıştım!" dedim...Bunun üzerine Rasûlullah : "Namaz (kılmak) için gel-diğinde.insanlar namaz kılıyor görürsen hemen onlarla beraber namaza dur.Eğer namazını kılmış idiyse.o (kıldığı) senin için nafil olur.Bu ise farz olan namaz olmuş olur." dedi. [186]

Sonra yine Yezid b.Zuray\Huseyn'den,o da Amr b.Şuayb'dan.o da Meyn'ine'nin mevlâsı Süleyman'dan rivayet ettiniz ki (Süleyman şöyle) demiş-tir:"İbnu Ömer'e geldim.insanlar namaz kılıyor,o ise bir döşeme taşı üzerinde oturuyordu. "Onlarla beraber namaz kılmıyor musun?" dedim."Ben kılmıştım. Çünkü Rasûlullahı : "Bir namazı.günde iki defa kılmayın." derken işittim[187]dedi.

Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.Ve bu hadislerin herbiri diğerinin vâcib kılmadığı şeyi vâcib kılmaktadır.

CEVAB:Biz deriz ki:Kesinlikle bu hadislerde her hangi bir çelişki ve tutarsızlık yoktur.

Birinci hadise gelince:Rasûlullah şöyle demiştir: "Biriniz evinde namazını kılar da,sonra namazı kılmakta olan imama yetişirse, onunla beraber namazı kılsın.Bu (ikinci) kıldığı onun için nafil (olur)."Bu sözle şunu kasdetmektedir:

İmamla kılmış olduğu namaz nafilendir.İlk kıldığı iscfarz olanıdır.Çünkü önce,farz namaz olarak ilk kıldığı namazın edasına niyet etmiş,namaz tamam ol-muş,ve bitmiş tir. Ameller ise niyetlere göreler.

İkinci hadise gelince: Rasûlullah demiştir

ki: "Namaz (kılmak) için geldiğinde.insanları namaz kılıyor görürsen hemen onlarla beraber namazı kıl! Eğer namazı kılmış idiyse o senin için nafil olur,bu ise farz olan namaz olmuş olur."

Bu sözleyle Rasûlullah şöyle demek istemiştir: "İmamla kıldığın bu namaz senin için nafil olur.Evinde kıldığın namaz ise farz olan namaz olmuş olur."

Eğer, "...bu ise farz olan namaz olmuş olur..." sözündeki (yakın işaret ismi olan) "hâzini" (=bu),yeri-ne (uzak işaret ismi olan) "tilke" (=o) koysaydı.mana daha vazih olurdu.fAslında) bu iki işaret sıfatı arasında fark yoktur...Buradaki müşkilât ise sadece "ve hâzihî" (=bu namaz) "sözünden dolayı meydana gel-mektedir.Bazı râviler hadisteki "hâzihî" lafzın: ilk yerinde zikretmeyip,ikinci yerinde zikretmiş ve onu"tilke" yerine koymuştur.

Râvilerin bu gibi.harf veya manayı değiştirebilen basit bir şeyi ihmal edip zikretmemelerinin misallerini sana (evvelce de) vermiştim.

İçersinde İbnu Ömer'in(R.A) ."Rasûlullah.bir

namazı günde iki defa kılmayın buyurdu." dediği üçüncü hadise gelince:Aslında Rasûlullah sanki şöyle demiş gibidin'Bir farz namazı günde iki defa kılmayın." Faraza sen evinde öğle namazını kıldın.sonra onu tekrar kıldın veyahut da ilk olarak bir imamla kü-dün.sonra başka bir imamla tekrar kıldın.

İşitmemiş veya kendisine ulaşmamış olması do-layısıyla İbnu Ömer,Rasûlullahın kişinin,imamı namaz kıldırır gördüğünde onunla namazı kılmasını ve onu nafil kabul etmesini söylediği hadîsle amel et-memiş,kendi işittiği hadise uymuştur.

O halde kim evinde farzı kılar.sonra imamla bu namazı tekrar kılar ve bunu nafil yaparsa.bu namazı günde iki defa kılmış olmaz. Çünkü bu iki namaz başka başka iki namazdır.Onların birisi farz.diğeri de[188]

73- Abdest Hakkında Güya Çelişkili Hadisler...

İDİDÂ Sufyân ,ez-Zuhrî'den,o da Ebû Sele-me'den,o da Âişe'den (RA) olmak üzere,Rasûlullahın (S.A.V) .cünüb olduğu halde uyumak istediğinde, namaz abdesti gibi abdest aldığını[189].rivayet ettiniz.

Sonra Şu'be'den,o da el-Hakem (b.Uteybe) 'den.o da İbrahim (en-Nahâî)den,o da el-Esved (b.Ye2id en-Nahâî)'den,o da Âişe'den (R.A) rivayet ettiniz ki (Âişe):"Rasûlullah yemek yiyeceği veya uyuyacağı zaman abdest alırdı. [190] demiştir.- Hz.Âişe "cünüb iken" böyle yaptığını kastediyor-

Sonra yine Sufyân o Uyeyne den.o Ebû İshak (eş-Şeybânî)'den o da el-Esved'den,o da Âişe(R.A)den rivayet ettiniz ki (Âişe) şöyle demiş tir: "Rasûlullah suya el sürmeden cünüb olduğu halde uyurdu. [191]

CEVAB:Biz deriz ki:Bütün bunların hepsi de câizdir.Dileyen cinsî münasebetten sonra namaz abdesti alır,sonra uyur.Dileyen de elini ve tenasül uzvunu yıkayıp uyur. İsteyen de suya dokunmaksızın uyur.Şu kadar var ki abdest almak efdaldır.

Rasûlullah bir şeyin faziletini göstermek için bükere böyle yapar; o hususta ruhsat bulunduğunu göstermek için bir kere de şöyle yapardı.İnsanlar bunlarla (-iki şekilde de) amel ederlerdi.

Binaenaleyh kim efdal (= en üstün) olanı yapmak isterse onu yapsın.Kim de ruhsata tabî olmak is-terse,o da onu yapsın. [192]

74-Dediklerine Göre Çelişkili İki Hadis...

İDDİÂ:Sufyân (b.Uyeyne),den,ez-Zuhrî'den,o da Saîd b.el-Museyyib'den,o da Ebû Huray-ra'dan:"Bir bedevinin Mescid (-i Nebevî'y)e bevlettiği-ni.bunun üzerine Rasûlullahın:"Bevlettiği yere bir kova su dökün"buyurduğunu [193]rivayet ettiniz.

Sonra Cerir b.Hâzım'den rivayet ettiniz ki (Cerîr şöyle) dedi:Abdumelik b.Umeyr'i.Abdullah b.Ma'kıl b.Mukarrin'den bu kıssa hakkında Rasûlulla-hın:"Üzerine faevlettiği toprağı alıp atın ve onun yerine su dökün ." dediğini rivayet ederken işittim.

İşte bu birincisine aykırıdır.

CEVAB:Biz deriz ki:Buradaki aykırılık râviden gelmektedir.Ebû Hurayra'mn hadisi daha sahihtir. Çünkü o, bu kıssa esnasında orada hazır bulunmuş ve hadiseyi görmüştür.,

Abdullah b.Ma'kıl b.Mukarrin ise sahabeden değildir. Rasûlullah zamanına yetişenlerden de değil-dir.Biz onun sözünü,hâdisede hazır bulunan ve hadiseyi gören birinin sözüyle bir tutamayız.. -

Onun babası Ma'kıl b.Mukarrin,Ebû Amratu'l-Muzenî Raşûllahtan rivayet eder,oğlu Abdullah'a ge linçe, onu(n sahabe olup olmadığım) bilmiyoruz. [194]

75- Dediklerine Göre Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis...

İDİDÂ:Birçok hadiste:Rasûlullah,"YoİcuIuk esnasındaki oruçtan" sorulduğunu,Rasûlullahm da:"Dilersen tut.düersen tutma!"[195]dediğini rivayet ettiniz.

Sonra Ubeydullah b.Mûsâ'dan.o da Usâme b.Zeyd'den ,o da İbnu Şihâb (ez-Zunrî)'den.o da Ebû Seleme (b.Abdirrahman b.Av'dan ,o da babasından, olmak üzere rivayet ettiniz ki, babası (Abdurrahman b. Aiv (R.A) şöyle) demiştir:"Rasûlullah; yolculukta orucu t utmak, o kimsenin (ramazanda) mukim iken oruç tutmaması gibidir. [196] buyurdu

CEVAB:Biz deriz ki:Bu (ikinci hadis) Rasûlulla-hm;yolculukta Allahu taâlânın ruhsatını (kolaylığını) ve kendilerine bağışladığı rahatlığı terkediş de, sıkıntı ve meşakkatleri üzerine alan kimselere söylediği bir sözüdür.

Rasûlulah onlara;yolculuk esnasında oruç tutmalarının günahının,mukim iken oruç tutmamalarının günahı gibi olduğunu bildirmiştir.

Başka bir hadiste de ; Allah'ın kendilerine verdiği nimeti ve bu hususta sağladığı kolaylığı kabul etmeyi terketmelerinden dolayı onlara "âsîler(=itaat etmeyenler) "adını vermiştir.

Her kim Allah'ın kolaylığından yüz çevirirse.azi-meüe (amel etiği ibadetle) rini terketmiş gibidir.Bu sebepten Rasûlullah, bütün senenin tamamında oruç tutulması hakkında:"Ne oruç tutmuş olur,ne de orucunu bozmuş olur!"[\[197\]](#) ve:

"Kim bütün sene aralıksız oruç tutarsa Cehennem onun üzerine sıkıştınr. [\[198\]](#)buyurmuştur.

Fakat bir kimse soğuk zamanlarda ve kısa günlerde yolculuk eder veyahut da gölgelikte ve rahat bir-halde bulunur,kendisine hizmet edenleri bulunur-sa;o takdirde oruç tutmak o kimse için kolaydır. Rasûlullahın oruç tutma ile tutmama arasında muhayyer bıraktığı ve "Dilersen tut.dilersen tutma!" dediğuşte bu gibi kimselerdir... [\[199\]](#)

76-Oruç Hakkında Çelişkili İki Hadis

İDDİÂ Siz birçok hadiste.Rasûlullahın oruçlu iken(hanımlarını) öptüğünü rivayet ettiniz [\[200\]](#)

Sonra Ebû Nuaym (el-Mulâî)'den ,o da İsrail (b.Yûnus es-Seb'î)'den,o da Zeyd b.Cubeyr 'den ,o da Ebû Yezid ed-Dabbî'den,o da Rasûlullahın hizmetçisi Meymüne binti Sa'd'dan rivayet ettiniz ki:"Rasûlulla-ha (S.A.V) oruçlu iken hanımını Öpen bir kimsefnin hâlin) den soruldu .Rasûlullah;"Orucu bozulmuştur!" dedi.

CEVAB:Biz deriz ki:Öpme oruçlunun orucunu bozar. Çünkü (bu) öpme şehveti uyandırır ve mezi'nin [\[201\]](#)gelmesine sebep olur.Mübaşeret (dokunma.te maşjhakkında da söyleyeceğimiz aynıdır.

Rasûlullaha gelince,şüphesiz ki o mâsum-dur.Onun oruçlu iken öpmesi,babanın çocuğunu, kar deşin kardeşi öpmesi gibidir.

Hz.Âişe'nin, "Hanginiz fercine(şehvetine), Rasûlullahın şehvetine sahip olduğu gibi sahip olabilir?[\[202\]](#) demesi de bunun böyle olduğunu isbat eder.

Biz, Rasûlullahın uykusu hakkında da aynı şeyi söylüyoruz: Onun uykusu"Benim gözlerim uyur (fakat) kalbim uyumaz. [\[203\]](#) sözü mücebince,abdesti icabettirmez.Bu sebepten,hınlıtısı duyulacak derecede uyur.sonra abdest almadan namaz kıları.

Rasûlullahm tâbi olduğu hükümler ise.pekçok yerde,ümmetinin tâbi olduğu hükümlerden farklıdır. [\[204\]](#)

77- Dediklerine Göre Akıl Ve Düşün Cenin (=Nazar) İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Keçilere iyi davranınız. Çtinkü keçi hoş bir maldır ve o Cennettendir. [\[205\]](#) buyurduğunu rivayet ettiniz.

Keçi bizim gözümüzün önünde doğurup dururken nasıl olur da Cennetten olabilir?Eğer Cennette keçi olursa.orada inek,deve,eşek ve at da olması gerekir!...

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullah bu keçinin bizzat kendisinin Cennetten olduğunu kasetmemiştir.Bizim yanımızda durup dururken.nasü Cenneten olabilir?

O (S.A.V) .sadece.şunu kasetmiştiñCennette keçüer vardır,ve Allahu taâlâ ona benzer olarak .dünyada da keçileri yaratmış tır. Keza, aynı şekilde koyun, deve ve atlardan hepsinin Cennette misal (=ben-zer)leri vardır[\[206\]](#)

Cennette ancak;maymun ,domuz,akrep ve yılan gibi kötü hayvanlar bulunmaz.

Cennette et olması caiz olunca .orada keçi ve koyun bulunması da caizdir olur.Keza orada yenilecek kuş eti bulunması caiz olunca yenilecek deve,sığır ve koyun bulunması da caiz olur.Zira Cenab-ı Hak (Cenneti anlatırken):"...ve arzu ettikleri kuş etleri.." (56.el-Vâkıa:21) buyurmaktadır.

EBÛ MUHAMMED:Bana Ahmed b.el-Halîl rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi:Bi-ze Ebû Hilâl er-Râsibî,Abdullah b.Burayde'den,o da babası Buraydetu'l-Eslemî'den Rasûlullahın: "Dünya ve âhiret ehlinin katığının efendisi et;ve dünya ve âhiret ehlinin çiçeklerinin efendisi de el-fâğiye (=kına çiçeği)dir.buyurduğunu [\[207\]](#) rivayet etti.

Benim bu söylediklerime delâlet eden bir hususda,başka bir hadiste:"..(keçilerin) burunlarında-ki sümüğü silin Çünkü o Cennet hayvanlandıdır. [\[208\]](#) buyurmasıdır.Yani Rasûlullah:"O Cennette yaratılmış olan hayvanlandıdır." demek istiyor... [\[209\]](#)

78- Dediklerine Göre Kur'an"ın İki Yönden Yalanladığı Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Geride kalanların kendisine ağlamalarından dolayı Ölüye azab olunur.[\[210\]](#)buyurduğunu rivayet ettiniz.

Bu, iki yönden bâtıldır:

Birincisi:Allah (Azze ve Celle)'nin : "Günah İşleyen bir kimse,başkasının günahını çekmez."(35.Fâtır:18) âyeti sebebiyle bâtıldır.

İkincisi:Allah'ın (C.C): "De ki:"-Sizi Allah dirilti-yor,sonra sizi O öldürecek.Sonra da sizi kıyamet günü toplayacaktır." (45.el-Câsiye:26) âyeti sebebiyle bâtıldır.

Sonra Allah (C.C) ,çamur safhasından onları tekrar dirütesiye kadar yaratılmış (insam)ın hallerini anlatarak şöyle buyurmuş tur: "Andolsun biz insanı (Âdem'i) çamurun özünden yarattık.Sonra Adem'in neslini sağlam bir yerde (rahhnde) bir nut-fe yaptık.Sonra o nutfeyi embriyo haline getirdik. Ondan sonra embriyoyu bir parça et yaptık ve et parçasını da kemikler haline çevirdik.Kemiklere de et giydirdik.Sonra onu bambaşka bir yaratık yap tık.Bak ki yaratılanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir.Sonra siz bunun arkasından muhakkak öleceksiniz.Sonra siz.kıyamet günü muhakkak diriitileceksiniz."(23.el-Müminûn: 12-16)

Allah (C.C),ne insanı ölüm ile ba's{=tekrar diriliş) arasında(yani kabirde) dirilteceğini ne de-gerek ölünün uzuvlarını parçaladığı ve gerek biraraya getir diği zaman-ona azab edeceğini veya mükâfatlandıracağını belirtmiştir.

CEVAB:Biz deriz ki: Şüphesiz Allah'ın Kitâb'ı (=Kur'an) İcaz, ihtisar, işaret ve İmâ kullanır.Bir yerde bir sıfat kullanır,başka yerde o sıfatı zikretmez.Başka bir yerde ortaya çıkmasıyla ,bu iki sıfattın,iki yerden birisinde hazfedildiği anlaşılır.

Rasûlullahın hadisi ise Kur'an'ı açıklayıcı ve âyetlerde ne kastedildiğini göstericidir.

Kur'an'da hazf e misal,Allah'm:"Sizden kim hasta yahut yolcu olursa,başka günlerde (de oruç tutar.)" .(2.el-Bakara:184) âyetidir.

Bu âyetin zahiri manası şuna delâlet etmekte-dinsizden kim hasta veya seferde olursa.seferde veya hasta halde oruç tutsa bile (bu tuttıkları kadar) başka günlerde (tekrar) oruç tutar.

Halbuki esas kasedüen şudunSizden kim hasta veya seferde olur da oruç tutmazsa.o kimse tutamadığı günler kadar diğer günlerde oruç tutar.

Ayette "...oruç tutmazsa.." ibaresi hazfolunmuş (=düşürülmüş)tür.

Keza Allah'ınfC.C) :"(Hacc'da) Sizden kim hasta veya başında eziyeti olursa,o kimseye üç gün oruç ;ya altı fakire birer fitre miktarı sadaka ya-hud bir kurban kesmekle fidye vermesi vacib

olur. (2.el-Bakara:196)âyeti de böyledir.

Âyetin zahiri,hasta olan veya başı bitlenen birine fidyenin vacib olduğuna delâlet etmektedir. Halbuki kasedüen şudur: Sizden kim hasta olur veya başında eziyeti olur da SAÇINI TIRAŞ EDERSE onun üzerine,oruç tutarak ,sadaka vererek veya kurban keserek fidye vermesi vaciptir.

Buna benzer misaller çoktur.

Bir âyette bir sıfatın zikredilip de, onun gibi başka bir âyette bu sıfatın zikredilmemesine ve bunlardan biriyle diğerine istidlal olunmasına bir misal de: ".. içinizden adalet sahibi iki erkeği de şahid yapın.(65.et-Talâk:2) âyetidir.

Allahu taâlâ başka bir yerde:"..erkeklerinizden 'iki kişiyi de şahid tutun.'"(2.el-Bakara:282) buyurmuştur'.. Öbür âyette (şahidlerin) sıfatını zikrettiği için kısa kısa keserek"..iki âdil." dememiştir.

Bir yerde:"..mü'min bir köle azad etmek gerekir." (4.en-Nisâ:92) başka bir yerde de:"birbirleriyle birleşmeden önce, bir köle azad etmek gere-kir." {58.el-Mucâdele:3} buyurmuş ve "...mü'min (bir köle) " dememiştir.

• Rasûlullahın hadisi ile istidlal edilen hususlar ise şunlardır: Namazların kılınışı ;rükû,secde-ler.ve teşehhüd nasıldır? (Namazlar) kaç rekâttr?Mallarda ne kadar zekât ve sadaka gerekir?Hırsız-zm elinin kesilmesini gerektiren malın miktarı (nedir?) ve süt emme ile kimler(in nikahı) haram olur? Bunlara benzer pekçok şeyler.

Elbette Aîlahu taâlâ Kur'an'da ,kıyamet gününden önce bir kısım insanlara azab edeceğini bize bildirmiş tir. (Onlar hakkında şöyle) buyurmuştur. "Onlar sabah akşam ateşe arzedilecekler.Kıyamet koptuğu gün de:"-Firavn ve kavmini en şiddetli azaba sokun!" denUcektir.n(40.el-Mü'min:46)

Fakat onların sabah ve akşam ateşe arzedilme-leri Cenâb-ı Hakk'm "Kıyamet koptuğu gün de:"-Fir'avn ve kavmini en şiddetli azaba sokun." sözünden dolayı ne dünyada ,ne de âhirette caiz değil-dir.Çünkü kıyamet gününün ne sabahı ne de akşamı

vardır.Ancak,"Rızıkları da orada dir,sabah ve ak-şam!"(19.Meiyem:62) âyeündeki gibi mecaz yoluyla caiz olabüir.Oradaki (kıyametteki sabah ve akşamın) mecazi olması mümkündür,fakat burada (40,el-Mü'mln.46 ayetinde) mecazi olması mümkün değildir.

Ben bu hususu "Te'vilu Muşkili'l-Kur'ân" adlı eserimde anlatmışım. [\[211\]](#)

(Cenâb-I Hak) başka bir yerdckıyamet gününün azabını zikrettikten sonra:"Muhakkak ki o za-limlere,bundan (âhret azabından) Önce de bir azab var.Fakat pek çokları bilmezler."(52.et-Tûr: 47) buyunnuştur.

Keza;pekçok cihetten ve pekçok sika (güvenilir) ravilerin nakli ile.Rasûlullahm kabir azabından Allah'a sığındığı.kendisinden rivayet edilmiştir.

Bu hadisler cümlesinden olmak üzere şu hadisleri (zikredebiliriz):

Mâlik (b.Enes) in ,Ebû'z-Zubeyr'den,o da Tavus (b.Keysân) dan,o da İbnu Abbas'dan rivayet ettiği hadis.İbnu Abbas:"RasûluUah Deccalın fitnesinden sana sığınmm.Ve yine hayatın, ölümün ve kabir azabının fitnesinden sana sığınırım. [\[212\]](#) derdi." demiştir.

Yine bu hadislerden :Şu'be,Budeyî b.Meyse-re'den.o da Abdullah b.Şakik'den ,o da Ebû Huray ra'dan, rivayet edilen:"RasûluUah:"-Allah ım,ben kabir fitnesinden ve azabından,ve Deccalın fitnesinden sana sığınmm.[\[213\]](#) derdi." hadisidir...

Hişâm'ın hadisi de bu rivayetlerdendir:Hişâm (ed-Dustuvâî) Katâde'den,o da Enes {b.MâlikJ'den rivayet etmiştir ki:tfRasûluUah (S.A.V)."-Allah'ım! Ben hayatın ve ölümün fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım!" derdi. [\[214\]](#)

Bunlara ,Münker ve Nekir (melekleri) ve onların sual sorması hakkındaki rivayetleri de ilâve edebili riz:

Hammâd b.Seleme'nin Âsim (b.ebi'n-Necûd) dan,onun da Zirr (b.Hubeys) den,onun da Abdullah b.Abbas'dan rivayet ettiği hadis bu tip hadislerdendir. (Abdullah b.Abbas) dedi ki: "Muhakkak ki biriniz kabrinde öyle bir oturtuluş oturtulur ve kendisine Sen kimsin?" denilir.Bunun üzerine o: "Ben diriymen de ölüymen de Allah'ın kuluyum.Ve ben Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.Yine Muham-med'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna da şahadet edirim." der.Kendisine:"-Doğru söyledin" denilir ve kabri hemen,Allah'm dilediği kadar genişletilir ve kendisine Cennetteki yeri gösterilir.

Başka birine gelince,ona:"-Sen kimsin?" denilir.Bunun üzerine o:"-Bilmem?" der.Kendisine:"-Sen (zaten hiç) bilmedin!" denilir ve hemen kabir onun üzerine .kaburga kemikleri parçalanıncaya kadar sıkıştırılır. [215]

Bu,ancak bir peygamberin bilebileceği birşey-dir.Abdullah b.Abbâs'm bunları anlatabilmesi için mutlaka Rasûlullahtan işitmiş olması gerekir.

Yine Abbâd b.Râşid .Dâvud b.ebî Hind 'den o da Ebû Nadra (el-Abdî) den ,o da Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A) ,o da Rasûlullahtan (S.A.V) rivayet et mistir Rasûlullah şöyle anlatmıştır:"-Kabre konulduğu zaman kula melek gelir.Eğer kâfir veya münafik ise o kula Muhammedi kasederek:"Bu zât hakkında ne diyorsun?" denilir. O ^-Bilmiyorum! insanların birşeyler söylediğini duydum.ben de onu söyledim!" der.Bunun üzerine (melek) : "Sen (zaten hiç) bilme din, kulak da asmadın.hida-yete de ermedin!" der. [216]

Bütün bu hadisler kabir azabının kâfire mahsus olduğunu gösterir.

Onların (=Kelâmcüar) : "Allahu Taâlâ:"Günah işleyen bir kimse başkasının günahını çekmez,"

(35,Fâtır:18) buyururken;nasıl olur da ölü,geride kalanların kendisine ağlamalarındandolayı azab olunur? "demelerine gelince :Biz aynı şekilde geride kalanların kendisine ağlamalarından dolayı ancak kâfire azab olduğunu zannediyoruz.

Nitekim İbnu Abbas da böyle söylemiştir: (Rasû-lullah) bir Yahudinin kabrinin yanından) geçer-ken: "Muhakkak o azab olunuyor.geride kalanları da ona ağhyor[217] demiştir.

Eğer İbnu Abbas'm dediği gibiyse.bu ürkülecek birşey değildir.Çünkü kâfire (zaten) her hâi-u kârda azab olunur.

Yok eğer,gıybetten ve idrardan (sakınmadığı için) azab olunan [218]hakkında dediği gibi (Rasûlul-lah) günahkar bir müslümanı kasetmişse.o takdirde Cenâb-ı Hakkın:"Günah işleyen bir kimse, baş kasının günahını çekmez."âyeti ancak dünyadaki hükümler hakkındadır.

Nitekim Câhiliyye ehli, öldürülen bir kimsenin intikamını almak ister ve karşı gurup, (katilin) karde-şini.babasını veya herhangi bir akrabasını öldürürdü. Eğer akrabalarından veya hısımlarından birini öldüremezse onun aşiretinden iki adamı öldürürdü. Allah'u Teâlâ bunun üzerine: "Günah işleyen bir kimse başkasının günahını çekemez" ayetini indirmiştir.

Bu âyetin aynı şekilde İbrahim'e (A.S) indirildiği de bize haber verildi.

Bundan dolayı Rasûlullah.oğlu ile beraber gördüğü bir adama:"Ne sen, onun işlediği bir suçtan mes'ul olursun.ne de oğlun; senin suçundan mes'ul olur.[219] buyurmuştur.

Fakat Allah'ın azabına gelince, o azab geldi mi, umûmi ve kötülük edene de iyilik edene de şâmil olur.

Allahu taâlâ: "Bir de öyle bir musibetten korkun ki, o yalnız içinizden zulmedenlere isabet etmez." (8: el-Enfâl: 25) buyurmuştur. Yani Cenâb-ı Hak, bu musibetin umûmi olacağını, zâlime de başkalarına da isabet edeceğini kasetmiştir.

Yine Allah(C.C): "insanların kendi ellerinin yaptıkları işler (^günahlar) yüzünden karada ve denizde fesad çıktı ki Allah işledikleri günahlardan bir kısmının cezasını onlara (dünyada) tattırsın!.." (30. er-Rûm : 41) buyurmuştur.

Ümmü Seleme (RA.): Ya Rasûlallah, içimizde sâlih kimseler de var İken biz helak olurmu-yuz? demiş, Rasûlullah da : "Evet, kötülükler çoğaldığı zaman." cevabını vermiştir.

Allah'ın erişkinlerin işledikleri günahlardan dolayı aralarında çocuklar ve hayvanlar olduğu halde Nuh'un (A.S.) ümmetini (Tûfan'da) boğduğu da onların malûmudur.

Keza Allah (C.C.) Âd kavmini şiddetli bir rüzgarla; Semûd kavmini yıldırımlar, Lût kavmini de (gökten yağın) taşlarla helak etmiş, Seb't ashabını (=ya-hudileri) maymunlar ve domuzlar haline getirmiş ve. onlara azap ederken çocuklarına da azap etmiştir.

Kûfelilerden [220] birisi,-Allah'ın mukaddes kitaplarını okuduğunu ve bu kitaplardan birinde : "Ben kindar olan Allah'ım! Babalarının günahlarından dolayı onların çocuklarını da cezalandırırım." ibaresini gördüğünü bana söyledi.

İbnu Abbâs (R.A.) Danyâl'in{A.S.) : "Ey İsrail oğulları! Sizin günahlarınız yüzünden benim azaba uğratılmam size yakışık alır mı?" dediğini rivayet etmiştir.

Enes b. Mâlik (R.A.) de "keler bile Adem oğlunun günahlarından dolayı (meydana gelen kıtlık dolayısıyla, yiyecek bulamayarak) yuvasında zayıflayarak ölür." demiştir.

Rasûlullah, Mudar kavmine beddua etmiş ve: Ey AUahım! Mudar üzerine baskını arttır, ve onların üzerine Yûsuf un (A. S) (kıtlık) seneleri gibi seneler gönder. [221] demiş ve bunun üzerine onlar yedi sene kıtlık ve kuraklığa uğramışlardır. Hatta öyle ki, deriden yapılmış kaplan .kemikleri ve ilhiz (denilen kan ve deve tüyüden yapılan Câhükiye devri yiyeceğin) i bile yemek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu kıtlık Rasûlullah ve Ashabına bile ulaşmış ve Rasûlullahın bedduası sebebiyle onlar da cezaya mâruz kalmışlardır. Öyle ki Rasûlullah ve müslümanlar açlıktan karınlarına taş bile bağlamışlardır. [222]

EBÛ MUHAMMED:Şüphesiz biz ,bu çeşit haberlerden bizi müstağni kılacak şeyleri gözlerimizle gördük.İçersinde salihler,dindar insanlar,çocuklar ve küçüklerin de bulunduğu nice beldeler vardı ki.zelzele ile.dindan faciri, iyisi kötüsü,küçüğü büyüğü hepsi de helak olmuşlardır."Kûmes"[223]Mih-ricân-Kuzak[224]"Rey " [225]ve Suriye ve Yemen'in pekçok şehirleri bunlardandır.

Bu, Allah'ı bilip tanıyan bütün din mensuplarının -birbirleriyle ihtilâf içinde olsalar bilebildiği şeydir.

EBÛ MUHAMMED : Tarihçilerden (=Ashâbül-ahbâr) biri bana şunu anlattı : Bir gece (Halife) el-Mansûr sohbet etmiş ve Emevi halifelerini, onların [226]gidişatlarını, (başlangıçta) doğruluktan ayrılmadıklarını, sonra sıranın, gösterişe dalan oğullarına geldiğini; devlet işlerinin büyüklüğü ve kadrinin yüceliği karşısında onların, gayret ve arzulannın,şe-hevi şeylere tevaccüh etmek,lezzetleri tercih etmek ve Allah'ı (C.C) öfkeliendirecek şeyleri irükab etmek olduğunu; bunları işlerkefi,Allah'ın onları (hemen) ce-zalandırmayıp kendilerine mühlet verdiğinden habersiz,Allah'ın kendilerini (mühlet vererek) aldatmasından (=mekr-i ilâhî) emin olarak işlediklerini; Bunun üzerine Allah'ın saltanatı ve izzeti onlardan so yup aldığı ve nimetlerini de onların üzerinden (kaldırıp başkalarına) naklettiğini anlatmış.

Bunun üzerine Salih b.Ali[227](halifeye) şöyle demiştir:Ey mü'minlerin emiri! Ubeydullah b.Mervan kaçarak,kendisine tabi olanlarla "Nûbe"[228]arazisine girdiği vakit.Nûbe melik'i malûmat istedi,kendi-sine malumat verilince(Melik) ata binerek Ubeydullah'a geldi ve değişik bir lisanla aklımda tutamadığım şeyler söyledi ve onu ülkesinden kovdu...Eğer mü'minlerin emiri onu hapisten çağırıp.bu gece huzurumuza getirilmesini ve bunun kendisine sorulmasını muvafık görürlerse (çağırılmı) .

el-Mansur onun getirilmesini emretti ve ona başından geçeni sordu.

Ubeydullah:Ey mü'minlerin emri! Kaçırabildi-ğim çeşitli ev eşyalarıyla Nûbe arazisine geldim.Ora-da bunları döşedim ve üç gün burada ikamet ettim. Daha sonra durumumuzdan haberdar olan Nûbe meliki bana geldi.İçeriye uzun boylu .kartal burunlu yakışıklı bir adam girdi. (Vere serdiğimiz) kumaşlara yaklaşmayarak toprağa oturdu.

Ben:"Niçin kumaşlarımızın üzerine oturmuyor sunuz?" dedim.

Bana: "-Ben Melik'im .Bütün meliklere de Allah'ın azameti karşısında tevazu göstermesi yara-şır.Çünkü melik'i (bu makama)O yükseltmiştir"dedi

Sonra bana döndü ve : "Kitabınızda size haram kılındığı halde niçin içki içiyorsunuz?" dedi.

Ben : "Buna kölelerimiz ve sefihlerimiz cüret ediyor." dedim.

O:"Niçin hayvanlarımızla ekinleri çiğniyorsunuz?Halbuki bozgunculuk sizin Kitab'ınızda haram kılınmıştır!?"dedi.

Ben:"Bunu câhillerimiz yapıyor." dedim.

O:"Size haram kılındığı halde niçin ipek ve dîbac giyiyor.gümüş ve altın (eşya) kullanıyorsunuz?" dedi.

Ben: "Saltanat bizden gitti,yardımcılarımız azal-dı.Bu esnada Acem'den bir kavme galip geldik.Onlar bizim dinimizi kabul ettiler ve hoşgörmememize rağmen bunları giydiler." dedim.

(Melik) uzun müddet başını önüne eğdi,ve elini evirip çevirerek toprağı çizmeğe başladı.Sonra da:

"Anlattıkların senin dediğin gibi değildir! Bilâkis siz.size haram kılman şeyleri helâl saydınız.Size yasaklanan günahları işlediniz. Mülkünüzdekilere (tebaanıza) zulmettiniz.Allah da kuvvet ve üstünlüğü sizden çekip aldı ve günahlarınızdan dolayı size zillet (elbisesini) giydirdi.Sizin hakkınızda Allah'ın henüz sona ermemiş bir azabı vardır.Azabın;siz benini topraklarımda iken size inmesinden ve sizinle beraber bana da dokunmasından korkarım.Misafirlik üç gündür.İhtiyacınız

olan erzakı alın ve topraklarımı terkedin." dedi.Ben de dediği gibi yaptım.

Allah (C.C) Kur'an'da bize;babalarından dolayı çocuklarım koruduğunu da haber vermiş tir .Allah (C.C) şöyle buyurmaktadır:"...Duvara gelince.bu duvar şehirde iki yetim oğlanındı.Duvarın altında bu oğlanlar için saklı bir define vardı .Babaları da

salih bir adamdı.Onun için Rabbin diledi ki .ikis de rüşdlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar."

(18.el-Kehf:82)

H.z.Ömer (R.A},H.z.Abbâs ile (teberrükde bulunarak) yağmur duasına çıktığı gün irad ettiği hutbesinde: ""-Ey Allahım,Senin peygamberinin amcası ve onun ashabının ululan ile sana tevessül ediyo-ruz.Çünkü Sen Hak olan şu s özünde: "...Duvara gelince bu duvar şehirde iki yetim oğlanındı.Duvann altında bu oğlanlar için saklı bir define vardı.Babaîan da salih bir adamdı.Onun için Rabbin diledi kiUKisi de rüşdlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar." bu-yuruyorsun.Ey Allahım, amcasını korumak suretiyle, Peygamberinin de izzet ve şerefini koru! [229]Şefat ve mağfiret isteyerek onu sana aracı kıldık! [230] demiştir.

Allah'ın (C.C),dostlarının çocuklarım babalarından dolayı koruması caiz olduğu gibi;kendisinin düşmanlarının çocuklarım babalarından dolayı korumaması da caizdir.O,dilediğini yapandır.

H.z.Âişe,bu (mevzuun başında zikredilen) hadisi kabul etmez ve: "Kim bunu kabul ederse şüphe yok ki yalan söylemiş.günaha girmiş olur."derdi [231]

Bu H.z.Âişe'nin kendi görüşü ve yorumudur. Onun şahsi kanaatından dolayı Rasûlullahın hadisini reddetmek caiz değildir.Eğer H.z. Âişe bu mu- halefetine dair Rasûlullahtan birşey nakletsey-di, o zaman bu sözü kabul edilebilirdi.

Eğer Abdullah b.Ömer (RJ) bu hadisi tek başına nakletmiş olsaydı-H.z.Âişe'nin de dediği gibi- onun hata ettiği düşünülebilirdi...Lâkin .İçlerinde

H.z.Ömerjmrân b.Husaynjbnu Ömer ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin (RA) bulunduğu bir gurup sahabe bunu nakletmişlerdir. Eğer: "Bu zulümdür .Allah ise zulümden uzaktır.Çünkü Allah(C.C):"...ve Ben kullara zulmeden değilim!" (50.Kâf: 29) buyurmuştur." derlerse.biz onlara îyâs b.Muâviye (-122) nin [232] sözü ile cevap veririz.İyâs şöyle demiştir:"- Birisine,"Arab'ın lisanında zulüm nedir?" dedim.

O:"Kişinin,kendisinin olmayan birşeyi almasıdır." dedi.

Ben de:"Lâkjın herşey,Allah'ındır." dedim. [233]

79-Dediklerine Göre Aklın Ve Düşüncenin (Nazar) İptal Ettiği Bir Hadis..

İDDİÂ:Rivayet ettiniz ki:Ebû Zerr (R.A),kişi-nin hanımıyla münasebette bulunması hakkında RasûluHaha:"-Yâ Rasûlallah,insan hem zevkle-nlr.hem de sevab kazanır mı? [234] diye sordu.

Rasûlullah:"-Eğer bu ihtiyacını,haram yoldan tatmin etseydin .günah işlemiş olmaz mıy-dın.ne dersin?" dedi.(Ebû Zerr de): "Evet!" deyince Rasûlullah:

"İşte bu işi helâl yoldan yerine getirmenden dolayı sevab kazanman da böyledir." buyurdu. [235]

Haram yoldan bir ihtiyacı gidermek bir gü-nah.helâl yoldan yerine getirmek ise mubah bir şey-dir.-Mubah olan bir şeyden dolayı sevab verilmesi nasıl caiz olur? Eğer bu caiz olursa.acıkınca yemek yenilmesinden ye susayınca su içmekten dolayı da sevab verilmesi caiz olur.

Dilin inceliklerini ve caiz olan ve olmayan şeyleri bilme hususunda insanların en bilgisi olan Rasûlul-lah bunu nasıl söyleyebilir?!...

CEVAB:Biz deriz ki:Bazan bir adamın ihtiyar veya çirkin bir hanımı olur .Adamın nefsi, kendisine haram olan başka bir kadını arzular.Bunu yapmak kendisi için hazır ve mümkün iken,Allah'a itaat ederek onu terkeder ve arzulu olmadığı

halde (hanımıyla) helâl yoldan bu işi yaptığı için sevab kazanır.

Yine adamın iki hanımı olabilir. Bunlardan birisi siyah ve çirkin .diğeri ise beyaz ve güzel.O.bu iki hanımından sadece birisini arzu etmesine rağmen.ikisi arasında müsavâtı gözetir, diğesine sıra gelince ona da katlanır ve bundan dolayı sevab kazanır.

Eğer bir kimse .helâl olan arpa ekmeği yese ve yiyebileceği halde haram olan beyaz ekmeği yemeyi ter-ketse; insanlar nazarında, arpa ekmeği yediğinden dolayı sevab kazanmış olur.

Hattâ bir kimse,Rasûlullahın:MMü'mîn herşey-den dolayı sevab kazanır.Hattâ lokmayı ağzına götürmesinden dolayı bile".sözü üzerine, "Mümin yeme içmesinden ve cinsî münasebette bulunmasından dolayı sevab kazanmış olur dese-kanaatıma göre-ancak doğruyu söylemiş olur. [236]

80-İddialarına Göre, Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ:Siz,maymunlann,zina ettiğinden dolayı bir maymunu recmettiğini rivayet ettiniz. [237]

Eğer maymunlar onu sadece evli olduğu için recm ettilerse,bu takdirde hadis daha da enteresan olur,ve bu kıyasa göre.siz bilmezsiniz,belki de maymunlar Tevrat'ın hükümlerinden pekçoğunu tatbik ediyorlardır ve belki de onların dini hâlâ Yahudiliktir.

Eğer maymunlar Yahudi ise, muhtemelen domuzlar da Hristiyandır. (!...)

CEVAB:Bu alay ve istihzalara cevab olarak deriz ki:Ashnda maymunlar hadisi ne Rasûlullahtan ne de Ashabından (rivayet edilmiş.) değildir.Bu sadece Amr b.Meymûn'dan (-145) [238] naklen anlatılan bir-ş eydir..

Bana Muhammed b.Hâlid b.Hıdâş tahdis etti (ve) dedî:Bize Müslim b.Kuteybe.Huşeym (b.Beşîr) den,o da Husayn (b.Abdirrahman es-Sulemi) den ,o da Amr b.Meymûn'dan haber verdi M (Amr) şöyle demiştir: "Câhiliyye devrinde bir maymun zina etti .Bunun üzerine diğ er maymunlar onu recmetti.Ben de onlarla beraber recmettim. [239]

EBÛ MUHAMMED:Amr b.Meymun'un, may-munlan,diğ er bir maymuna taş atarken görmüş olması ve zina ettiği için onu recmettiklerini zannetmiş olması mümkündür.Bu sadece tahminen bilenebile-cek bir şeydir.Çünkü maymunlar kendileri hakkında birşey söyleyemezler.Onların kavga ettiğini gören kimse,maymun zina etti mi.etmedi mi,bilemez.Bu sadece bir zandan ibarettir.

Belki Şeyh (Amr b.Meymun) .bizim bilemediğimiz emarelerle onun zina ettiğini bilmiş olabilir.Çün-kü maymunlar hayvanlann en çok zina edenidir..

Araplar onu misal verir ve: "Maymundan daha zinakâr." derler.Eğer maymunun zina ettiği bilinen birşey olmasaydı, onunla misal verilmezdi. Çiftleşme ve eşini kıskanma hususunda insanlara .maymundan daha çok benzeyen bir hayvan yoktur.

Bazan hayvanlar birbirine düşman olurlar,bir-birine saldır ve birbirlerini cezalandırırlar.[240]Hayvanların kimisi ısır,kimisi tırmalar, kimisi de kırıp parçalar..

Maymunlar da insanların taş atması gibi,Alla-hın kendisine verdiği eller ile taş atar .Eğer maymunlar birini,zina olmaksızın taşlamışlar da Şeyh (Amr b.Meymu) onların zinadan dolayı birbirlerini taşladıklarını zannetmişse.bu da uzak bir ihtimal değildir.

Yok eğer Şeyh.herhangi bir emare ile.zina olduğu ve taşlamanın da bu sebepten olduğu sonucuna varmışsa ,aynı şekilde bu da.uzak bir ihtimal değ il-dir.Çünkü maymun-dediğim gibi-hayvanların eşini ençok kıskanarı ve anlama bakımından insan oğullarına en yakın olanıdır.

EBÛ MUHAMMED:Ben,onlarm mesholunmuş olan maymunların ta kendisi olduğunu ve nesilden nesile çoğaldıklarını zannediyorum. Bunu Allahu Taâlâ'nın şu âyetinden çıkanyorum:"De ki:Allah katında ceza bakımından bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? O kimseler ki Allah kendilerine lanet etmiş »gazabına uğratmış,onlardan maymunları (=el-kıradatu) ve domuzları(=el-hanâzîru) yapmıştır." (5.el-Mâide:60)...

el-kıradatu (=maymunlan) ve el-hanâziru (=do-muzları) kelimelerindeki "el (=elif ve lâm)" kelimenin ma'rife olduğuna ve buradaki maymunun gördüğümüz maymunlar olduğuna delâlet eder.Eğer Allah (C.C) inkıraz bulmuş (yokolup gitmiş) ve geçmiş bir-şeyi kasetmiş olsaydı "ve ceale minhumul-kıradate ve'l-hanâzıra" yerine "ve ceale minhum kiradaten ve hanâzıra" derdi [241]

Aksi takdirde Ummu Habibe'nin (RA) memsuh (=mesha uğrayanlar) hakkındaki hadisinin [242]doğru olması gerekir .Ve (mesele) Rasûlullahın dediği gibi olur.

Biz, alaycının dediği gibi maymunların recim cezasını uyguladığını,çünkü onların Tevrat'ın (zina hakkındaki recm) hükmünü bildiğini[243] söylüyor değiliz.Lâkin biz şunu söylüyoruz:Gerçek şu ki,nasıl diğer hayvanlar tırmalar,ısırrır ve parçalarsa;may-munlar da zinadan veya başka bişeyden dolayı ol-sun,elleriyle recm cezasını yerine getirmişler (taşla-mışlar) dır.Çünkü orunjnsan elleri gibi elleri vardır.Âdem oğlu da.eziyyet etmek istediği şey uzak olur da ona yetişemezse ona ancak taş atarak eziyyet eder.

Maymunların bizzat memsuh (^mesholunmuş) varlıklar olduğuna dair delilleri kuvvetlendiren diğer bir husus-Kur'an ve Hadiste bulunmadığı halde insan etinin haram kılınması hususunda icma ettikleri gibi-Kur'an ve Hadiste (hükümü) bulunmadığı halde maymunun etinin haram olduğuna dair fakihlerin ic ma etmeleridir. [244]

81-Dediklerine Göre Kur'an'ın Yaratılmış Olduğuna Delalet Eden Bîr Hadis...

IDDİÂ: Siz,"Kur'an'm kalbi Yâ-Sîn (suresi) dir."Kur'anfin hörgücü eî-Bakara'dır." "er-Rahman ve Âl-i îmrân sureleri kıyamet günü sanki iki bulut veya iki karaltı veya (gökyüzünde karaltı halindeki) iki kuş sürüsü gibi gelir.[245] ve "Kur'an kişi-ye.kabrinde iken gelir ve ona şöyle, der. [246] diye rivayet ettiniz.Bütün bunların hepsi Kur'an'm mahlûk (^yaratılmış) olduğunu gösterir.

Kalbi,hörgücü olan veya bulut veya karaltı olan birşeyin yaratılmamış olması mümkün değildir.

CEVAB Biz deriz ki:Gerçekten bu adamlara (=Kelâmcılar) yakişan-çünkü onlar Kelâm ve kıyas ehlidirler-Kur'an'ın ne cisim,he de sınırlı ve şekilli bir şey olmadığını bilmeleri idi.

"Kur'an'm hörgücü el-Bakara'dır."sözü ile Rasûlullah sadece Kur'an'ın en yüksek kısmını kas-detmiştir.Nasd ki hörgüç de devenin en yüksek kısmıdır.

"Kur'an'm kalbi Yâ-Sîn'dir." sözü ile onun-Kur'andaki yerininjbedende kalbin yeri gibi olduğunu kasetmiştir.

"el-Bakara ve Âl-i îmrân sanki iki bulut gibi ge lir." sözü ile de,bu surlerin sevabîarı,onlan okuyanlara gelir ve kıyamet günü onu gölgelendirir.Yine bu surelerin sevabı adama.kabrinde gelir ve kıyamet günü de gelir onu müdafaa eder." demek istemiştir.

Allahu Taâlânın.Kur'an'ı- adamı müdafaa eden ve onu kurtaran-bir varlık haline getirmesi de mümkündür.

EBÛ MUHAMMED:Bize Ebu'l-Hattâb Ziyâd 3.Yahya[247]tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdula'lâ tahdis îtti (ve) dedi:Bize Muhammed b.İshak ,Amr b.Şu-ıyb'dan,o da babasından,o da dedesinden tahdis et-[i. (Dedesi) dedi:Rasûlullah şöyle buyurdu:"Kur'an kıyamet günü adam şekline girer ve(Kur'an'ın) farzlarını zayi eden (tatbik etmeyen) yasaklarını çiğneyen, itaat in (i emrettiği şeyler) e aykırı davranan,günahlarını işleyen adama getirilir,Kur'an,hasım olarak iddiaya hazırlanır,ve : "Ey Rabbim beni taşıyıcıların en kötüsüne yükle-din.Yasaklarımı çiğnedi,farzlarımı yerine getir-medi.bana İtaati terketti, (menedilen) günahlarımı işledi." der, ve durmadan onun aleyhine delilleri sıralar. Nihayet kendisine : "Ona dilediğini yap(abilirsin) ! denilir.

(Kur'an) da adamın elinden tutar ve onu yüzüstü cehenneme düşürünceye kadar ondan ayrılmaz.

(Sonra), (Kur'an'm) sınırlarını tecavüz etmeyen, farzları İle amel eden, emirlerini tutan, günahlarından kaçınan adama getirilir. Kur'an, adamı müdafaa hazırlanır ve : "Ey Rabbim, beni taşıyıcıların en hayırlısına yükledin. Benim yasakla-rım (i İşlemek) dan sakındı, farzlarımla amel etti,emirlerimi tuttu, günahlarımı terketti" " der ve (adamın lehine) durmadan delillerini sıralar. Nihayet kendisine: "Ona dilediğini yap (abilirsin)!" denilir. (Kur1 an) da adamın elinden tutar ve ona atlas elbise giydiresiye, başına kral tacını oturtasıya ve ona Cennet kâsesinden içiresiye kadar onu bırakmaz. [248]

"Kur'an (adam) şekline girer." sözünde,Allah'ın onu okuyan ve onunla amel eden sahlbine,kendisini kurtaranın Kur'an'm

ta kendisi olduğunu bildirmek için Kur'an'ı bir (adam) şekline sokacağına dair bir delil yok mudur?

Kur'an bizzat ne adam olabilir ne cisim.ne de söz söyleyebilir,çünkü o (kendisi) kelâm(=söz) dır.

Eğer bunlar (=kelâmcılar) daha derin düşünse-ler,kendilerine bir nebze de (Allanın) yardım (ı) nasib olsr ydı Kur'an'ın mahlûk olmasının mümkün olamı-yacağına mutlaka bilirlerdi.Çünkü o,Allah'ın kelâmı ve Allah'tan bir sözdür.Allah'tan olan.yaratılmış olamaz.

Meseleyi .onların anladıkları şu "konuşmamız"a havale ederek bir mukayese yapabiliriz .Çünkü bizim konuşmamız.bizim fiilimiz değildir.Konuşma sadece ses ve ayn ayrı harflerden ibarettir.Sesin de harflerin de bizim için bir fiil olması mümkün değildir.Çünkü ikisi de Allah'ın yarattığı şeylerdir.Bu ikisinde amel (=fiil) olarak bize aid olan sadece bu fiillerin edâsıdır [249] ve Allah'ın sevabı da bunun üzerine terettüb eder...

Bunun misali bir adama benzer ki,sen ona emanet olarak bir mal verirsin,sonra ondan,onu geri istersin .O da eliyle onu.sana geri verir.(Burada) ne"mal"dan,ne de "el"den dolayı onun için sevap yoktur.Sevab sadece malın geri verilmesindedir.

Kur'an'ı sesinle,tek tek harflerle okumadaki se-vab da böyledir.Kur'an bu nazmı (tertibî) ve bu te'lifi (terkîb,arrangement,composition) ile Allah'ın kelâmıdır.ondan sadır olmuştur.Onu okuyan herkes,Al-lah' in kelâmını okumuş olur.Bu husus o kimsenin üzerinden Kur'an'ı okuyan biri olma keyfiyetini kaldırmaz.

Eğer bir adam bir hutbe yazsa,bir kaside düzse sonra bunlar ondan naklölünse; ne hutbe ne de şiir, nakledenin bir ameli sayılmaz.Şiir sadece müellife aiddir.Nakledenin rolü ise,sadece onu tekrar etmektir, (edâ). [250]

82-İcmâ'a Aykırı Olduğunu Söyledikleri Hadisler...

İDDİÂ:Eyyûb (es-Sahtıyânî)den to da İbnu Si-rin'den,o da Amr b.Vehb es-Sakafi'den,o da el-Mugira b.Şu'be'den rivayet ettiniz ki (el-MuğJra) şöyle demiştir : "Rasûlullah (S.A.V) haceti için dışarı çıktı .Ben de su ile onun peşinden gittim .Abdest aldı ve sangına mesnet t İ, sonra sabah namazını kıl(dır)dı.[251]

Keza,Ebû Muaviye (Muhammed b.Hâzim) den,o da el-A'meş'den,o da el-Hakem (b.Uteybe) den,o da Abdurrahman b.ebî Leylâ'dan,o da Ka'b b.Ucre'den,o da Bilâl'den (R.A): "Rasûlullahın,başörtüsüne meshettiğini" rivayet ettiniz. [252]

Yine,el-Velid b.Müslim 'den,o da el-Evzâi'den,o da Yahya b.ebî Kesir'den,o da Ebû Seleme b.Abdır rahman'dan o da Amr b.Umeyye ed-Damrî'den,onun"Rasûlullahi gördüm,abdest aldı ve sangına meshetti.[253] dediğini rivayet ettiniz. Bunlar sizin nazarınızda sağlam isnadlar-dır.Halbuki siz bunlarla amel etmeyi;Rasûlullahtan bunları nesheden birşey rivayet etmeksizin terketti-niz...

CEVAB:Biz deriz ki:Hak ve hakikat bizim nâza-rımızda.rivayetle sabit olmaktan daha kuvvetli olarak.icma ile sabit olur.Çünkü hadislere bazan sehiv(=dalgınlık) ve iğfâl(=gaflet ve ihmal) gibi noksanlıklar ânz olur,ve hadisler şüphelî (çeşitli) tevil ve izahlar ve nesh ile karşı karşıyadır,ve bazen hadisi.sika olan ravi sika olmayan raviden alır (ve rivayet eder.)

Bazan da.ikisi de caiz olan iki farklı hüküm geü-rir.Namazdan sonra bir kere (sağa) ve iki kere (sağa ve sola) selâm verilmesi rivayetleri gibi..

Bazan bir adam .Rasûlullah bir şeyi emrederken hazır buhınur.Sonra Rasûlullah.o adam yok iken,bu-nun aksini emreder.Adam ise birincisini nakle-der.haberi olmadığı için ikinciyi nakletmez.

İcmâ ise bütün bu arızalardan salimdir,uzak-tır.Bu sebepten İmâm Mâlik (95-179) [254] Rasûlullahtan bir hadisi rivayet eder.sonra da (beldesindeki) bu hadise aykırı bir tatbikattan dolayı: "Beldemizde ise.şu şekilde amel edilmektedir. "derdi.Çünkü onun beldesi (Medine)Rasûlullahın beldesidir.

Rasûlullahın devrinde herhangi birşeyle amel edildiği zaman.ikinci asırda da onunla amel edilir.Ke-za üçüncü dördüncü ve daha sonraki asırlarda da böyle olur.

İnsanların hepsinin birden.beldelerinde kendi zamanlarında câri olan bir âdeti terkedip.başkasını kabul etmeleri mümkün değildir.

Hele (bu değişme) ferd ferd değil de asırdan aşıra olacak olursa (daha da imkânsızdır.)

Gerçek şu ki insanlar (senedi) muttasıl pekçok hadis rivayet etmişler fakat, onunla amel etmeyi terketmişlerdir. Bu hadislerle misal olarak ,şunları zikredebiliriz:

Sufyân , ve Hamraâd b.Zeyd'in,Amr b.Dinâr"dan,onun da Câbir'den,onun da İbnu Ab: bas'tan (rivayet ettiği) hadistir ki, İbnu Abbâs:"Rasû-lullahın Medine'de öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını emniyette olup,korkulu bir hal olmadığı halde birarada kıldığını (=cem)"[255]naletmiştir.

Fakihlerin hepsi,bu hadise-ya neshedildiğini yahud Rasûlullahın iki namazı yağmur veya herhangi bir meşguliyet dolayısıyla zaruret halinde birarada kılmış olduğunu düşünerek-amel etmeyi terketmişlerdir[256]

(Keza) Sufyan (b.Uyeyne) nin Amr b.Dınar'dan onun Avsece'den.onun da İbnu Abbas'dan rivayet ettiği hadis de böyledir:"Rasûlullah zamanında adam biri azad ettiği kölesinden başka vâris bırakmadan ölmüş»Rasûlullah da adamın mirasını köleye vermiş.[257]

Fakihler ise ya bu hadisin ravisi Avsece'yi (hadisi uydurmakla) itham edip ona istinaden herhangi bir farz veya sünnetin sabit olamayacağı söylemelerinden veyahut da hadisin mânâsındaki bir bozukluktan dolayı-sanki hadisin mânâsı:"..ölen (köle),azad eden efendisinden başka vâris bırakmadı." şeklin-dedir-bu hadise karşı çıkmışlardır.Bu tevile gö-re,onun vâris olması mümkündür.Çünkü o. kölenin sahibidir.

Yahut da.neshedilmiş olması sebebiyle bu hadisle amel etmemişlerdir.

(Diğer bir misal) :Şu'be'nin,Amr b.Mur-ra'dan,onun Abdurrahman b.Ebî Leylâ'dan onun da el-Berâ (b.Ma'rûr) (R.A) dan rivayet ettiği hadisür.el-Bcrâ:"Rasûlullah,sabah ve akşam namazlarında kunut (duasını) okurdu. [258] demiştir.

Alimler sabah namazında kunut'un okunup okunmayacağı hususunda farklı görüştedirler.Fakat akşam namazında kunut'un okunmayacağı hususunda müttefiklerdir.

Buna benzer şeyler çoktur.İşte sarığa ve baş Örtüsüne meshedilmesi de böyledir.Fakihler bu hadisin terkedilmesi üzerinde İcma etmişlerdir. Onların da kabul ettikleri bir isnadla rivayet edilmiş olmasına rağmen sadece neshedilmiş olduğu için bu hadisi terketmişlerdir.

(Diğer bir sebep de şudur) :Ravi,Rasûlullahı sanęa ve sangın altına .başına meshettiğini görmüş ve hadisi nakleden de bu iki fiilden enteresan olanını nakletmiştir. Çünkü başa meshetmek normaldir.ya-dırganmaz:Zira bütün insanlar böyle yapmakta-dır.Ancak örtü üzerine meshetmek garipsenebilir.

(Fakihler) kendilerinin bu görüşlerini destekleyen, el-Muğira'nın başka bir hadisini delil olarak zikretmektedirler.Bu hadisi el-Velid b.Müslim.Sevr (b.Yezid el-Kalâi)den,o da Raca b.Hayve'den.o da Verrâd (es-Sakafi) den o da el-Muğira'dan rivayet etmiştir ki(el-Mugira)Rasûlullahın başının ön kısmına ve sarığına meshettiğini söylemiştir...

Başın ön kısmına meshetmek Kur'an'da farz kılınmıştır.Bu farz,lafzı ihtilaflı bir hadis ile ortadan kalkmaz.

Buna benzer bir rivayet de onların bazısının Rasûlullahın çarıkları (veya sandaletleri) üzerine meshettiğine-başka bir rivayette de-çoraplara meshettiğine dair rivayettir.Rasûlullah çarıkları içersindeki çoraplara meshetmiştir.Fakat her râvi bu ikisinden,birisini nakletmiştir. [259]

83-Müşriklerin Çocukları Hakkında İki Farklı Hadis..

İDDİÂ:es-Sa'b b.Cessâme'nin (R.A):'Ta Rasû-lallah.gece karanlığında düşmana hücum ederken atlarımız müşriklerin çocuklarını çiğniyor." dediğini, Rasûlullahın da:"Onlar babalanndandır!" cevabını verdiğini rivayet ettiniz. [260]

Sonra yine,"Rasûlullahın bir askeri birlik gön-derdiğini,onların da kadınları ve çocukları öldürdüğünü,Rasûhıllahın buna şiddetle karşı çıktığını, bun un üzerine Ashabın : " Yâ Rasûlullah, onlar müşriklerin çocuklarıdır." dediğini ,Rasûlullahın da : "Sizin seçkinleriniz de müşriklerin çocukları değiller midir?" dediğini rivayet ettiniz.

CEVAB Biz deriz ki:İki hadis arasında aykırılık mevcut değildir.Çünkü es-Sa'b b.Cessâme,Rasûlul-laha;müslümanların atlarının düşmana hücum ederken gece karanlığında onları çiğnediğini haber vermiş,Rasûlullah da : "Onlar

babalanndandır" buyurmuştur."

"Onlar babalanndandır. "sözü ile Rasûluî-lah, "onların (çocukların) dünyada hükmü babalarının hükmü gibidir.gece olup da hücumu geçildiğinde müşriklere saldırma fırsatı ortaya çıkınca,çocuklar yüzünden (hücumdan) vazgeçmeyin .Çünkü çocuklarının hükmü-onları öldürmeyi kasdetmeksizin- babalarının hükmü gibidir" demek istemiştir...

Sonra İkinci hadiste, askerî birliğin .kadınları ve çocukları öldürmelerini hoş karşılamamıştır. Çünkü bu birlikteki askerler, babaları müşrik olduğu için çocukları kasten öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah:" Sizin seçkinleriniz de müşriklerin çocukları değil midir?" buyurmuştur.Bu sözüyle de "Belki müşrik çocukları içersinde bulûğa erince iman edecek ve iyi bir müslüman olacak olanlar vardır." demek istemiştir. [\[261\]](#)

84- Dediklerine Göre Bir Kısmı Diğer-Ni Nakzeden Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahın S a'd b.Muâz (R.A) hak-kında:"Onun Ölümünden dolayı arş titremiştir.[\[262\]](#) ve onu gasletmeğe yetmiş bin melek koşmuştur. Ben de (meleklerden dolayı) neredeyse onun cenazesine ulaşamıyacaktım. " dediğini rivayet ettiniz.

Sonra Rasûlullahın:"Eğer kabir azabından bir kimse kurtulacak olsaydı,muhakkak ki Sa'd b.Muâz kurtulurdu.(Buna rağmen kabir) onu öyle bir sıkıştırdı ki.göğüs kemikleri parçalandı. [\[263\]](#)

dediğini de rivayet ettiniz.

Allanın arşı bir kimsenin ölümünden dolayı nasıl sallanır? Eğer bu caiz ise,peygamberler buna daha lâyıktır.

Siz.Rasûlullarıtan (S.A.V)""Güneş ve Ay'ın ,bir kimsenin ölümü veya doğumu sebebiyle tutulmayacağını, [\[264\]](#) rivayet ettiniz.Güneş ve ay ikisi de-ri-vayet ettiğinize göre-ateşte birbirine sarılmış iki öküz olursa[\[265\]](#)şerefli ve yüce arş'm durumu nasıl olur? Üstelik arş kımıldayınca,onun hareketi ile gökler ve yer sallanacağına göre.arş nasıl olur da,Allah'ın kendisine azab edeceği,göğüs kemikleri parçalanacak derecede üzerine kabri sıkıştıracağı bir adamın ölümünden 'olayı hareket eder?

Yetmiş bin meleğin yıkadığı ve meleklerin izdihamından Rasûlullahın.onun cenazesine neredeyse, yetişemediği birisine Allah nasıl azab eder?...

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadisi birtakım kimseler tevil etmişlerdir.

Bunlar hadisteki "arşın titremesi" nin; mızrağın ve rüzgârın hareketi ile ağacın titremesi gibi sadece hareketten ibaret olduğunu söylediler.

(Hadisin) bu şekilde tevil edilmesi çirkin bir şeydir ve bu hadisi delil olarak kullanan (muhaliflerin) eline koz verilmiş olur.

Bazıları da:Arş burada-Sa'd b.Muâz'm üstünde taşındığı tabut {=serir) dir ve o tabut sarsılmış tır, dediler.

Bu şekildeki bir tevil yapıldığı zaman,bu hadiste Sa'd için bir fazilet ve söylenen bu sözde de bir fayda olmaz.Çünkü ölülerin taşındığı her tabut (=serir) insanların onu (taşırken) çekiştirmesinden dolayı mutlaka hareket edecektir.

Üstelik başka bir hadiste:"Ontm ölümünden dolayı Rahman'ın arşı titredi.[\[266\]](#) şeklinde rivayet edilmişken,arşın,Sa'd b.Muâz 'm üzerinde taşındığı tabut olması nasıl mümkün olabilir?!

Buradaki el-ihzâz (=titreme, sarsılma) ne onların dedikleri gibi bir " hareket" tir.ne de arş,diğerleri-nin dediği gibi, (bir "tabut") tur.Bilâkis ihtizaz ^titreme sarsılma)-burada -sevinç ve sürür,demektir.

"İnne fulânen le yehtezzu lil-ma'ruf (=fulan iyilik yapılmasından dolayı titrer)" denilir.Yani ,sevi-nir.sürür duyar demektir.

Keza," kendisini övüp medhettiklerinde fulanı bir titreme alır." denilir.Yani,neşelenir ve yüzü güler, demektir.

Bundan dolayı şöyle bir darb-ı mesel söylenmiştir: "İnne fulânen izâ duiye ihtezze; ve izâ suile irtezze."

Bu söz Ebul-Esved ed-Duelî'ye (- 69) [267] aiddir.

Yani şunu demek istiyon Yemeğe çağrılınca onu yer ve sevinir neşelenir. Kendisinden birşey istenildiği zaman ise olduğu yerde kalır ve neşesi kaçar .

İşte hadisteki ihtizâz'm da mânası budur.

Arş'a gelince: O da .hadiste zikredildiği gibi, Rah-man'ın arşıdır. Rasûlullah arşın titremesinden sade-ce; arşı taşıyan ve onun etrafında Sa'd b. Muâz'm ruhunu dolaştıran meleklerin sevinmesini kasdetmiştir. Allah'ın (C.C) "Nihayet (Firavn ve kavminin) üzerlerine ne gök ağladı ne yer.." (44.ed-Duhân:29) buyurduğu gibi; Rasûlullah da arşı onu taşıyan ve onu kuşatan meleklerin yerine koymuştur. Allah (C.C) âyette: "Onların üzerine ne göktekiler ağladı ne de yerdekiler. " demek istemiş tir. Allah (C.C) gök'ü ve yer'i ,orada bulunanların yerine ikame etmiştir.

Yine Allah (C.C) "Hem şehre sorun.,"

(12.Yûsuf: 82) buyurmuş tur. Yani: Şehrin ahalisine-sorun ,demektir.

Rasûlullah da Uhud dağı hakkında:"Bu bir dağdır (kî) bizi sever.biz de onu severiz.[268] buyurmuştur.Bu sözüyle:"Oranın ahalisi-yani ansâr- bizi sever biz de onları severiz." demek istemiştir.

İşte bu (misallerdeki) gibi.Rasûlullah arşı ,onun taşıyıcıları ve etrafında dönen melekler yerine koymuştur.

Hadiste"Meleklerin,mü'minîn ruhundan dolayı sevindikleri ve her mü'min için gökte bir kapının mevcut olduğu;oradan amelinin yükseldiği.rızkının indiği ve ölünce ruhunun oradan yükseleceği .sonra tekrar iade edileceği",varid olmuştur. [269]

Rasûlullahm,"Onu yıkamağa yetmiş bin melek koştu." sözü de keza,bu tevilin doğruluğunu göstermektedir.

Bu tevil-Allah'ın lütfuyla kolay ve akla yakın bir tevildir.

(Mevzuumuz olan hadiste) Rasûlullah sanki şöyle demiştir:"Arşı taşıyan ve arşın etrafını kuşatan melekler Sa'd 'in ruhundan dolayı sevindiler."

'Yıkanmasına yetmiş bin meleğin koştuğu birisine nasıl azab olunur?" demelerine gelince: Ölüm'ün.Diriliş'in ve Kıyamet'in şiddetli zelzeleleri,korkuları vardır ki.bunlardan ne bir peygamber ,ne de bir velî kurtulabilir..Nitekim Rasûlullahın kabir azabından Allah'a sığınması da bunu ispat eder.Eğer bu (kabir azabı) muhal olmuş olsa idi Rasûlullah bundan Allah'a sığınmazdı.Lâkin o .Allah'ın bütün kullan üzerine takdir ettiği, onları ondan kor-kuttuğu,hiçbir kimseye,buna karşı emniyet ve huzur garantisi vermediği kabir azabından korkmuştur.

Kıyamet günü peygamberlerin:"Yâ Rab-bi.nefsî nefsi [Ben n'olacağın.ben n'olacağım.]" peygamberimizin ise:"Yâ Rabbi,ümme'ti,ümine'tî (=ümme'tim n'olacak,ümme'tim n'olacak) !" demesi[270] de sana dediklerimizin doğruluğunu gösterir.

Allah Taâlâ'nın:"İçinizden hiçbiri istisna edilmemek üzere herkes mutlaka Cehenneme va-racaktır.Bu Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür."(19.Meryem:71) buyurması da keza bunu gösterir.

Allah (C.C) herkesin mutlaka Cehenneme varacağını,sonra kendisinin takva sahiplerini kurtaracağını,zalimleri ise diz üstü Cehennemde bırakacağını bize bildirmiştir.

Ömer b.el-Hattâb (R.A) da : "Eğer benim yeryüzü dolusu altınım olsaydı,Kıyamet gününün korkusundan [271]kurtulmak için onları verirdim. [272] demiştir.

İbnu Abbâs (R.A) da :Allah'ın (C.C) : "Allah kıyamet gününde peygamberleri toplayıp,şöyle buyurur: Ümmetinizi (dine) davet ettiğinizde size ne ce-vab verildi? Onlar da:"Bizde hiçbir bilgi yok.Sen bütün gayblan kemal üze bilensin." derler."(5.el-Mâide:109) âyeti hakkında, "Kıyamet gününde pey gamberleri toplar" yani:Onları kıyamet gününün korkularından dolayı şaşkınlığa uğratar." demiştir.. [273]

85-Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ: Abdullah b.Numeyr'den.o da Ubeydullah (b.Ömer b.Hafs) dan,o da Nâfi'den o da İbnu Ömer'den.o da Rasûlullahtan (S.A.V) rivayet ettiniz ki Rasûlullah keler hakkında:"Onu ne yerim.ne de onun yenmesini yasaklarım.Onu ne helâl ki-ianm,ne de haram! [274] demiştir.

Rasûlullah da birşeyi yemez ve yasaklamaz.haram kümaz.helâl da kılmazsa, helâl ve haram hususunda kime sığımlır? Halbuki bedeviler kelerleri yer ve ondan hoşlanırlar.

Nitekim Ebû Vâil (-82) [275]:"Karnında yumurta dolu bir keleri,etli ve yağlı bir tavuğa tercih ederim." demiştir.

Hâlid b.Velid onunla keler yemiş .Hz.Ömer ' de yemiştir.Bu zâtların şüpheli bir şeyi yemeleri mümkün değildir.

CEVAB: Biz deriz ki:Bu hadiste,onu nakledenlerin birisinden sudur etmiş olan bir sehv (-hata) mevcuttur.Hadis,"Onu ne yerim,ne de onu yasaklarım." şeklinde.sadece bu kadar idi.Ravi de Rasûlullahın yemediği ve yasaklamadığı gibi;haram veya helâl da kılmadığını zannetmiştir.Halbuki ikisi arasında fark vardır.Çünkü Rasûlullah onu yemeyi haram olduğundan değil,sadece hoşlanmadığı, içi almadığı için terketmiştir.

Hz.Ömer (R.A) de kendisine bir keler getirildiği zaman,elini kelerin iç yağma götürmüş ve Rasûlullah onu haram kılmadı. Lâkin onu pis kabul etmiş ve tiksiniştir." demiştir...

Şu hadis de bu hususu sana açıklanVehb b.Cerîr Şu'be' den,o da Tevbetu'l-Anberî'den ,o da eş-Şabî'den,o da İbnu Ömer 'den rivayet etti ki (İbnu Ömer) şöyle demiştir:"Rasûhıllahın Ashabından bazıları birşey yiyorlardı.Aralarında Sa'd b.Mâlik de vardı.Rasûlullahın hanımlarından birisi:"O (yedi ğiniz) kelerdir." diye seslendi.Onlar da yemediler. Bun un üzerine Rasûlullah Yeyiniz.Şüphesiz o helâldir,on(u yemeniz) da bir mahzur yoktur. Lâkin o benim kavmimin yiyeceği değildir." [276] dedi.

İşte bu hadis,,İbnu Ömer'den nakleden ravinin-hatasını göstermektedir.Çünkü İbnu Ömer'in birbirine zıd iki hadisi birlikte rivayet etmesi mümkün değildir.

Rasûlullahın;kendi nazarında helâl olduğu halde onu yemeyişine gelince: Nefisler helâl olan şeylerin hepsinden hoşlanır ve helâl olan şeylerin hepsinin işlenmesi gerekir diye birşey yoktur.

Allah (C.C) bize (koyun,keçi,sığır gibi) hayvanları helâl kümiştir.Onlann sadece akan kanlarını haram kılmıştır.Böyle olduğu halde,Rasûlullah koyunun idrar kesesini,bezelerini, barsaklarını, husyelerini ve dalağını yemeyi sevmezdi.

"Anasının boğazlanması cenîn'in boğazlanması (demek) dir. [277]diye bir hadis rivayet edildiği halde,nefisler,(anası boğazlandığı zaman karnından çıkan) cenini (yavruyu) yemekten hoşlanmaz.

İnsan ve maymun eti «yılanların ve abraşların [278]kertenkelelerin,farelerin etleri ve bunların benzerleri gibi;haram kılındığına dair âyet ve hadis mev-cud olmayan şeyler hususunda insanlar,fitratlarına ve yaratılışlarına bırakılmışlardır.Bu sayılanlardan da hiçbirisi yoktur ki nefisler onlardan tiksinnemiş olsun.

Allah (C.C) Kur'an'daİ Rasûlullahın.murdar ve pis şeyleri bize haram kılacağını bize bildirmiştir [279].Bunlar ise,hepsi de (insan) fitratınca pistirler..

İnsanın yapması uygun olmayan helâl'lere gelin-ce:Onlar şunlardır Olgun bir kimsenin hiçbir mecburiyet yok iken yolda koşması,annenin mihrî [280]. hakkında münakaşa etmek,elbiseyi omuzlardan dü-şürmek,yol üstünde iplik eğirmek (bükmek),kadınların süslendiği zinetlerle süslenmek, çarşı ve pazarda birşey yemek gibi.

EBÛ MUHAMMED:Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Attâb.Muhammed b.el-Furât'dan,o da Saîd b.Lukmân'dan,o da Abdurrahman el-Ansârî'den,o da Ebû Hurayra'dan (RA) haber verdi ki (Ebû Hurayra) Rasûlullahı:"Çarşıda bir şey yemek düşüklüktür." derken işittim." demiştir.

Bir hadiste de: "Şüphesiz Allahu Taâlâ işlerin yüksek (=şerefU) olanlarını sever.alçak ve düşüklüklerinden hoşlanmaz." buyurulmuştur [281]

86- İddialarına Göre Teşbih (=Anthropomorphism) E Dâir, İcmâ'ın Ve Kur'an'ın Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA : Allah'ın (C.C.) gecenin son üçte birinde, aşağı (dünyaya yakın) semâya İndiğini, ve : 'Tok mu bir dua eden, onun duasını kabul edeyim; veya istiğfar eden, günahını affedeyim.' buyurduğunu. [282].

"Arefe günü akşam ile yatsı arasında Arafatta kilere indiğini" [283]

"Şaban ayının ortasında, geceleyin indiğini [284] rivayet ettiniz.

Bu ise Allah'ın (C.C.) : "Herhangi üç kişinin bir-fıs ild aşma lan olsa mutlaka dördüncüleri Odur. Beş kişi fısıldaşa mutlaka altıncıları O'dur. Bunlardan (sayıca) daha az, daha çok olsalar her nerede olsalar mutlaka O, onlarla beraberdir." (58. el-Mücadele:7) âyetine aykırıdır.

Allah'ın (C.C.) şu âyetine de aykırıdır: "Gökte ilâh olan da O'dur.yerde ilah olan da O'dur." (43.ez-Zuhuf:84)

İnsanlar, Allah'ın her yerde olduğuna, Allah'ın bir şe'n (=iş,hâl) de bulunmasının O'nu diğer bir işten ahkoymacağmda icma etmişlerdir.

CEVAB : "Herhengi üç kişinin bir fısıldaş maları olsa, mutlaka O (Allah} dördüncüleridir. Beş kişi fısıldaşa mutlaka altıncıları da O'dur. Bunlardan (sayıca) daha az, daha çok olsalar, her nerede olsalar mutlaka O onlarla beraberdir." âyeti hakkında da biz de-rizki: Gerçekte Allah, onların yaptıklarını bil-mek(=ilim) suretiyle onlarla beraberdir. Nitekim sen, uzak bir beldeye gönderdiğin ve herhangi bir işini ona havale ettiğin birine: "Sana havale ettiğim herhangi bir şey hususunda kusur ve gafletten sakın, zira ben, seninle beraberim." dersin. Bu sözünle sen," Elbette senin kusurun veya gayretin - seni denetlemek ve durumunu kontrol etmek için - bana gizli kalmaz." demeyi kasedersin.

Bu, gaybı bilmeyen yaratılmışlar için caiz olursa; gaybı bilen Hâlık (C.C.) için evleviyetle caizdir.

Keza: "O heryerdedir." den, şu kasedilir: Mekanlardaki hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, ilim ve ihâtâ (=kuşatma) ile o mekânlardadır.

"Rahman arş üzerine istiva etti." (20. Tâ-Hâ:5) - yani: (istivanın mânası) Allah "(Ey Nuh) sen beraberindekilerle gemi üzerine istiva ettiğin zaman..." (23. el-Mü'rminûn :28)-yani: (üzerine) çıktığını zaman... dediği gibi; birşeyin üstüne çıkmak, üzerine yerleşmek demektir- âyetine rağmen, bir kimsenin; Allah'ın hulul etmek suretiyle bütün mekânlarda olduğunu söylemesi nasıl caiz olabilir?!

Yine: "İyi söz ancak O'na yükselir (kabul olunur.) Salih amelî de iyi sözler yükseltir makbul kılar." (35. FâtınO) âyetine rağmen bu nasıl caiz olabilir?... Allah'ın kendisi ile beraber olduğu birşey [285] yine kendisine nasıl yükselir? Veya amel O'nunla beraber ise, yine O'na nasıl yükselebilir? Ve ruh ve melekler kıyamet günü O'na nasıl yükselebilir?[286]

(70. el-Ma'âric,4 âyetinde geçen) "Ta'rucu" ile "tas'adu" aynı mânaya gelir. "Araca ile's-semâi izâ saide" (=göğe çıktığı zaman araca (=yükseldi) denilir); Allah (C.C.) "zu'l-maâric" (=yüksek makamlar sahibi) dir denür[287]el-Maâric "merdivenler" demektir. Nedir bu merdivenler? Allah (C.C.) en yüksek yerlerde olduğu gibi, en aşağı yerlerde de olduğuna göre, melekler (insanların) amellerini kime götürüyorlar?

Eğer onlar (Muhâlifler) fitratlarına ve yaratılışlarında mevcut olan "Allahı bilme" hiss-i tabiisine dönseler, Allah'ın yüce, en yüce olduğunu; yüce bir mekânda bulunduğunu, Allah'ı zikir [288]esnasında kalplerin O'na doğru yükseldiğini, duada ellerin ona yükseldiğini, ferahlığın yukarıdan umulduğunu, yardımın gelmesinin yukardan beklenildiğini, rızkın yukardan indiğini mutlaka bilirlerdi.

Kürsi, Arş, Perdeler (=hucub) ve melekler de oradadır.

Nitekim Allah (C.C.) : "Gerçekten Rabbinin katında olanlar (Rahmetine yakın melekler) Allah'a kulluk etmekten asla kibirlenmezler. Onu tenzih eder, yüceltirler, ve yalnız O'na ibadet için secde ederler." (7.el-,A'raf:206) buyurmaktadır.

Şehidler hakkında da: "...Rableri katında diridirler. (Cennet meyvalarından) nızıkânırlar."

(3.A1-İ İmrân:169) buyurmuştur. Onlara şehidler denmiştir.Çünkü onlar Allah'ın melekûtunu müşâ-hade ederler. Müfredi şehid'dir. Alim ve ulemâ, kefil ve kufelâ dendiği gibi..

Yine Allah (C.C.) "Eğer bir eğlence edinseydik, elbette onu KATIMIZDAN edinirdik.." (21.el-En-blyâ: 17) buyurmuştur. Yani: Eğer bir kadın ve çocuk edLiseydik, bunları bizim katımızdan edinirdik, sizin katınızdan değil;. Çünkü erkeğin hanımı ve çocuğu onun katında ve onun huzurunda olur, başkasının değil!..

Fıtratları üzere bırakılıp,eğitim ve öğretim yoluyla bundan vazgeçirilmedikleri müddetçe.ümmetlerin hepsi de Arabıyla ,Acemiyle-şöyle derler:"Şüphesiz Allah göktedir"!...

Hadiste (varid olmuştur ki):Bir adam,acemden bir cariye için Rasûlullah (S.A.V) geldi.Rasûlullah cariyeye : "Allah nerededir?" dedi.

Cariye:"Gökte!" dedi. Rasûlullah:"Ben kimim?" dedi. Cariye:"Sen Allah'ın Rasûlüsün." dedi.

Rasûlullah: müminedir," dedi ve onun azad edilmesini emretti.-Vak'a böyle veya buna benzer bir şekildedir.[289]

Umeyye b.eb's-Salt 'da şöyle demiştir:... "Allah'ı ululayınız,O ululanmağa lâyıktır. Rabbimiz gökte yüce oldu.

İnsanları geçen (aşan) büyük binada. Ve göğün üzerinde bir serîr (=taht) kurdu. (Bu taht öyle) uzundur ki,göz ona yetişemez.

O tahtın altında sen.melekleri boyun eğmiş olarak görürsün.

Şiirdeki sûr (=boynu eğikler) .kelimesi " esvar"ın cemidir. "Boynu eğik" demektir.

"Hameletu'l-Arş (arşı taşıyan) melekler boyunları eğik bir haldedir. [290] hadisinde de böyle denmiştir.Sırtında veya omuzunda ağır birşey taşıyan herkes,muüaka boynunu eğmek durumundadır (eğmeden edemez).

Sahih İncil'de Mesih (=İsa) (A.S) şöyle demiştin "Gök ile yemin etmeyiniz çünkü o AllahuTaâlâ'nın kürsi'sidir.[291]

Havarilerine de şöyle demiştir: Eğer siz.insanları başıyorsunuz.muhakkak ki GÖKTEKİ RABBİNİZ de sizin zulmünüzü başıyorsunuz. Gökteki kuşlara ba-kın.Şüphesiz onlar ne ekin eker,ne biçer, ne de gökte ambarlara toplarlar. GÖKTEKİ RABBİNİZ rızıklandı-rıyor onları.Siz kuşlardan üstün değil misiniz?" [292]

Dediklerine şahid (delil) olarak bunun gibi pek-çok misal var (ki zikretsek) kitap uzar.

"Gökte ilâh olan O'dur ,yerde de ilâh olan

O'dur."(43..ez-Zuhuf:84) âyetine gelince:Bu âyette Allah'ın göğe veya yeryüzüne hulul ettiğine delâlet eden birşey yoktur.Bu âyette kastedülen ancak şu-dur: Allah göğün ve göktekilerin; yerin ve yerdekilerin ilâhıdır.

Günlük konuşmada da sen: "O Horasan'da, emirdir,Mısır'da da emirdir." dersin.Kastedülen adam bu iki yerden birinde veya bu iki yerden başka bir yerde olduğu halde, o iki yerin-emirliği de kendisinde top-lanmışür.Bu gayet açık ve aşikârdır.

*Eğer bize:Allah'ın (başta ki hadiste geçen) nüzülü (inişi) nasıldır [ne dersiniz?] denilirse, deriz ki:

Biz Allah'ın nüzülü hakkında hiçbir hüküm vermeyiz.Fakat bizim için mevzu bahis olan nüzülü ve bu lafzın ihtiva ettiği mânaları açıkla-nz.Ne kastedtiğini ise en iyi Alan (C.C) kendisi bilir. İnsanlar için olan nüzul iki mânaya gelir:

Birisi: Bir yerden diğer bir yere intikal etmektir. Senin .dağdan düze,evin çatısından yere inmen gibi...

Diğeri is e; irade ve niyyet ile bir şeye yönelmen, teveccüh etmendir.

Hubût (iniş),irtikâ' (yükselmek) ,bulûğ (ulaşmak} , masîr (varmak) kelimeleri ve bunların benzerleri de aynı mânada kullanılır.

Bu ,birinin sana,göçebe araplardan bir kavmin yerini sormasına benzer .Adam sormakla, o kavmin yanma varmayı kasetmemektedir.Sen ona şöyle dersin:Şu dağa vardığın zaman.oradan in.sağı taki-bet.Şu vadiye vardığın zaman oraya in,sonra solu ta-kib et.Falan yere vardığın zaman.oradaki tepeyi aş onları görürsün.

Sen bu söylediklerinin hiçbirisiyle:Dediklerimi bedenimle yap." demeyi kasetmezsin.Sen ancak: "Niyyetin ve kasdınla bunları yap" demek istersin.

Bir kimse bazan:Hürlere vardın,sövmek için,Halifelere gittin hakaret etmek için, ilme geldin küçümseyip terketmek için .Ahlâkın yücelerinden .alçaklarına indir." der.Bunlardan hiçbirinde cismin (varmak,gelmek ve inmek) suretiyle

intikali kasedü-mez.

Bununla sadece irade ,azim ve niyetle birşeye yönelmek kasedüür.

Allahu Taâîlânın:"Allah,takvâ sahipleriyle ve ihsanda bulunan kimselerle beraberdir."(16. eiv Nahl: 128) âyetü de böyledir .Allah (C.C) kendisinin bizzat o kimselerle beraber olduğunu kassetmemek-te,ancak yardım.tevfik ve onları kuşatma suretiyle onlarla beraber olduğunu kassetmektedir.

Allah'ın (C.C):"Kim bana bir zira1 yaklaşır-sa.ben ona bir kulaç yaklaşırım,Kim bana yürüyerek gelirse.ben ona koşarak gelirim.[\[293\]](#) sözü de bu şekildedir...

EBÛ MUHAMMED:Bize Abdulmun'im.babasm-dan.o da Vehb b.Munebbih'den tahdis etti ki (Vehb) şöyle demiş Ur: Musa'ya (A.S) ağaçtan "ayakkabılarını çıkar" diye nida olunduğu zaman.Mûsâ (A.S) çabucak denileni yapmış ve arkasından Lebbeyk (=Buyur Alla-hım) demiş tir. Böyle olması sadece Musa'nın ses"e alışması ve kendisinin yatışması içindir.

Mûsâ (A.S):"Ben Sen'in sesini işitiyorum, fısı1 tını da hissediyorum. Ama yerini gör emiyorum, Sen neredesin?" dedi.

Cenâb-ı Hak cevaben:"Ben senin üstünde .önünde ve arkandayım.Seni kuşatmış durumda-yım.Ve sana senden daha yakınım." dedi.

Allah (C.C) bu sözüyle "Ben seni senden daha iyi bilirim.Çünkü sen önüne baksan arkandakileri göremezsin. Bakışlarını yukarıya çevirdiğin zaman.aşağı-dakileri bilemezsin.Bana gelince.hangi halde olursan ol,hiçbir şeyin bana gizli değildir." demek istemiştir.

Buna benzer bir söz de Râbiatu'l-Âbide'nin (95-185) [\[294\]](#)şu sözüdür:"Dünya sevgisiyle kalplerini Allah'tan meşgul (gafil) ettiler.Eğer (dünya sevgisiyle meşgul etmeyip) bıraksalardı.kalpleri melekût (âlemin) da cevelân edip dolaşır,nâdir ve hoş bilgilerle kendilerine geri dönerdi."

Râbia onların bizzat kalp ve bedenleriyle gökte cevelân edeceklerini kassetmemiştir.Lâkin kalpler oralarda tasavur,kasd,teveccüh(i kalbi) ile (manen) cevelân ederler.

Ebû Mehdiyye el-Arabî'nin [\[295\]](#)"Cehenneme baktım ve şairlerini iki büküm bir halde (=lehum kesîsu) gördüm." sözü de böyledir,(Yani bu bakış ta-sawurîdir,hakiki değil-M-)

Kesîs,eğilip bükülme demektir.Ebû Mehdiyye (bîr şiirinde) şöyle demiştir. [\[296\]](#)

"...cenâdibuhâ sar'â lehunne kesîsu (=Buranın çekirgeleri titreyerek büzüşürler."

Eğer birisi,Rasûlullahın:"Cennete baktım ve oradakilerin çoğunun saf ve iyi huylu kimseler olduğunu gördüm. Cehenneme baktım ve oradakilerin çoğunun da kadınlar olduğunu gördüm. [\[297\]](#) hadisi hakkında;"Buradaki bakış .fikren ve (kalbi) bir teveccüh iledir." dese.bu da güzel bir yorum olur. [\[298\]](#)

87-Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİÂ:Hammâd b.Seleme'den ,o da Ammâr b.ebî Ammâr'dan,o da Ebû Hurayra'dan.o da Rasûlullahtan (S.A.V): "Musa'nın (A.S) meleku'l-mevt (=ölüm meleğin) in gözüne bir tokat vurduğunu ve onun bir gözünü kör ettiğini" rivayet ettiniz.Eğer ölüm meleğinin bir gözünün kör olması caiz olursa.iki gözünün kör olması da caiz olur.

Belki de İsâ b.Meryem (A.S) onun öbür gözüne vurmuş ve iki gözünü de kör hale getirmiştir? Çünkü İsâ (A.S) Musa'dan (A.S) daha ziyade ölümden hoşlanmazdı ve "Ey Allahım.bu kâseyi benden başkasına çe-virebileceksen,onu benden çevir.[\[299\]](#)derdi.

CEVAB:Biz deriz ki: Hadis çilerce bu hadisin senedi hasen'dir.Ve zannedersem eskilerin tarihi haberlerinde bunun bir aslı olacaktır.Bu hadisin,dü-şüncenin reddedemiyeceği doğru bir açıklaması da vardır.

Bu hadis hakkında bizim görüşümüz şudur:Bu hadisteki "Allah'ın melekleri" "Ruhanîler" dîr.Rûhânî de rûh'a mensuptur.Yarauhşlarma nisbetle onlar sanki birer ruh gibidirler,bedenleri ve cisimleri yok-tur.Bizim gibi gözleri ve

bizim gibi cisimleri olmadığı halde görme kudretleri vardır .Allah'ın onları ne şekilde yarattığını bilmemekteyiz.Çünkü biz ancak,müşa-hade ettiğimiz ve şeklini gördüğümüz şeyleri bilebiliriz.

Cinler,şeytanlar ve ğul (dev) ler de ruhlardan ibarettir ki.bunların da mahiyetlerini ve keyfiyyetle-rini bilmiyoruz.

Biz meleklerin sıfatları hakkında sadece Allah ve Rasûlünün bize bildirdiği sınıra kadar varabiliriz... Allah (C.C) ise : "Melekleri ikîşer,üçer,dörder kanatlı elçiler yapan.." (35.Fâtır:1) buyurduktan sonra:" Allah yarattığı şeylerde dilediği kadar arttır."(35.Fâtır: 1) buyurmuş tur.Sanki Allah (C.C) bu kanatlarda ve başka şeylerde dilediği kadar ziyade etmektedir.

Araplar meleklerle Cin derler. Çünkü melekler de i cinler gibi görünmezler.el-A'şâ[300] Süleyman b.Dâvud (A.S) hakkında şöyle demiştir ve melek cinlerinden dokuzunu emri altına aldı.Onun huzurunda ayakta dururlar ve karşılık (üç ret) siz çalışırlar.

Allah (C.C) meleklerle,çeşitli şekillere girme kudretini vermiştir.Cibril (A.S) Rasûlulluha (S.A.V) Dıh-yetu'l-Kelbi[301] şeklinde.bir bedevi kılığında[302] ve bir keresinde de .iki kanadı ile ufku kaplamış bir halde [303]görünmüştür.

Meleklerle olduğu gibi,aynı şekilde cinlere de .çeşitli şekillere girme kudretini vermiştir.

Nitekim Allah (C.C) (Cebrail hakkında): "Niha- ' yet ona (=Meryeme) ruhumuzu E=Cebraîl'i) gönderdik de kendisine düzgün bir insan şeklinde göründü."(19.Meryem: 17) buyurmuştur.

Yukarıdaki zikdedilen misallere hakikat nazarıyla bakılamaz. Bunlar sadece (insanların) görmeleri(ni mümkün kılmak için birer temsil {^tezahür ,image} I ve tahyil(hayal,illusion} den ibarettir.

Onların hakiki yaratılışları latif ruhlardır.Da-marlarda dolaşır,kalbe ulaşır ,yer'e gir er, görür, fakat kendisi görülmez.

İblis hakkında Allah (C.C) Çünkü şeytan ve kabilesi sizi,kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden görürler."(7.el-A'râf:27) buyurmuş tur. Yani: Allah (C.C) bizim onları hakiki şekilleriyle göremeyeceğimizi kastediyor.

Yine:"Bir de: "-Peygambere bir melek in diri İ s e de görsek ya!." diyorlar.Eğer öyle bir melek indir-seydik (yine îman etmemekle.helâklerine dair) iş bitirilmiş olur,sonra tevbe'eri için kendilerine bir an bile göz actınlmazdı.Eğer peygamberi bir melek yapsaydık ,yine ONU BİR ADAM ŞEKLİNDE GÖSTERİRDİK." (6.el-En'am:8,9) buyurmuştur....Yani:Eğer bir melek indirseydik.hisleri onu idrak edemezdi.Çünkü onların hisleri meleklerin hakiki şekillerini idrak edemez.Bu yüzden bizi onu görmeleri ve dediklerini anlamaları için, kendileri gibi bir adam yapardık, demek istiyor.

İbnu Abbas'ın (R.A) "Zühre (=Venüs)" kıssasında[304]anlattığına göre,Allahu Taâlâ.yeryüzündekile-rin aralarında hükmetmeleri için iki meleği yeryüzüne İndirdiğinde,onları insan şekline çevirmiş ve onlara şehvet hissini vermiştir.Çünkü insanlar arasında ancak insanların görebildikleri ve sesini işitebildikleri ya da kendilerine benzeyen.kendilerinin şeklinde olan birinin hüküm vermesi caizdir.

Melekü'l-mevt Musa'ya (A.S) temessül edip şekillenince-ki birisi Allah'ın meleği diğeri de O'nun peygamberidir-onunla çekişmiştir.Mûsâ (A.S) da hakikat değil de sadece bir temsil ve tahyil (=illusion) den ibaret olan göz'ü kör edecek bir tokat vurmuş, Melekü'l-mevt de evvelce olduğu gibi hakiki ruhanî yaratılışına dönmüş ve kendisinden hiçbirşey eksilmemiştir. [305]

88- Dediklerine Göre Düşüncenin Yalanladığı Bir Hadis...

İDDİA Rivâyet ettiniz ki:Üc [306]eni ve boyu bir fersah (=5762 m.) olan Musa'nın ordusu büyüklüğündeki bir dağı koparmış ve onu askerlerin üzerine atmak üzere başının üzerinde taşımış.Sonra o dağ, ölünceye kadar boynunda taşıyacağı bir halka (=tasma) ya dönüşmüş.

Yine rivayetinize göre gûyâ o denize girer.sular onun diz kapaklarını geçmezmiş!...Denizin derinliklerinden Balinaları avlar ve onları güneşin üzerinde kızartmış . Ve öldüğü zaman Mısır'ın Nil nehrine düşmüş te (cesedi) bir sene köprü olmuş. (Yani:Neh-rin bir kenarından diğerine geçmeleri için insanlara bir köprü vazifesi görmüş).

Musa'nın (A.S) boyu on zira (5-8 m.),asasının uzunluğu da on zira idi,ve (bu uzunluğuna rağmen) Mûsâ (AS) ona

vurmak için yerden on zira daha sıçradığı halde.onun topuğuna bile erişememiş!.

Bu, akıllıların da cahillerin de anlayabileceği derecede apaçık bir yalandır.Mûsâ (A.S) zamanında, o zamanın insanlarından bu derece farklı olan bir kimse nasıl mevcut olabilir?...Kendisi ile Âdem (A.S) ara sında bu kadar fark bulunan birinin Âdem'in neslinden olması nasıl mümkün olabilir? Bir insan, eni ve boyu birer fersah olan bir dağı başında taşımaya nasıl güç yetirebilir?

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadis,ne Rasûlullah-tan,ne de onun Ashabından gelmiştir.Bu sadece Ehl-i Kitab'ın rivayet ettiği eski haberlerden birisidir.Bunu onlardan bazıları eskiden işitmiş ve onlar da bunu nakletmişlerdir.

Hadislere.üç cihetten karışıklık ve bozukluk girmektedir:

Birincisi:Zındıklar ve onların İslâmı tahrif etmek istemeleri ve çirkin ve akıl dışı görülen hadisleri sokuşturarak İslâmı lekelemeğe çalışmalarıdır.Daha önce zikrettiğimiz "arakul-hayl (atın teri)", "İyâde-tul-melâike (meleklerin hasta ziyareti)", "arefe gününün akşamında boz deve üzerindeki altın kafes", "zegâbu's-sadr (=göğsün kılı)", "nûru'z-zir-âayn (=iki kolun ışığı.nuru)"[307] ve bunlara benzer pekçok hadisler bu tip hadislerdendir ki, bunların uydurma olduğu hiçbir hadisçiyeye gizli değildir.

Zındık İbnü ebi-Avcâ ve dehrî (=materyalist) Salih b.Abdulkuddus bu(zındık) lardandır.

İkincisi:Geçmişteki kıssacılarıdır.Çünkü onlar avâmın dikkatlerini kendilerine çekerler ve rûn-ker,garib ve uydurma hadislerle onları dolandırılar-dı.

Kıssacıların hadisi;duyulmamış,akıl almayacağı şeyler,veya kalbi hüznölendiren veya gözü yaşartan hoş şeyler olduğu müddetçe kıssacılarla oturmak avâmın işidir...

Cenneti anlattığı zaman hemen: "Cennette misk veya za'ferândan huriler vardır.Onların kalçaları bir mil'e bir mil genişliğindedir.Ve Allah velî (dost) lanna beyaz inciden bir köşk hazırlar. Köşkün içersinde yetmiş bin has odası vardır.Her has odada yetmiş bin yataklık ,her yataklık da yetmiş bin döşek ve her döşekte yetmiş bin şuvardır." der.Bu,r"...her yetmişbin şeyde şu vardır.." sözleri bitmek bilmez.Sanki ona göre bu sayının yetmiş binden az veya çok olması caiz değildir.

Yine şöyle der:Cennetekilerin,Allah katındaki derecesi en küçük o lam .Allah'm kendisine dünyanın şu şu kadar katı (kıymetli şeyler) verdiği kimsedir."

Bu miktarlar çoğaldıkça,avâmın hayreti de o kadar artar ki (kendisini dinlemek için) daha uzun müddet otururlar;eller de bahşış vermede daha çabuk davranır.

Halbuki Allah (C.C) Kur'an'da bize cennette neler olduğunu;kıssacıların ve başkalarının anlattıklarından daha iyisini - Cennetin eni (= genişliği) nin yer ve gökler kadar olduğunu anlattığı sırada-haber vermektedir.

Araplar "en" kelimesini genişlikten kinaye olarak kullanırlar. Çünkü birşey genişlediği zaman enlidir ve ufaldığı ve uzadığı zaman da dardır.

Araplar:"Enli yeryüzü bana dar geldi."derler.Ya-ni :"Geniş yeryüzü.." demektir.Keza:"Enli yeryüzünde bir yol vardır." derler .Yani"...geniş yeryüzünde." demektir.

Rasûlullah da Uhud günü hezimete uğrayanla-ra:"(Cepheyi) enli tuttunuz." Yani:geniş,tuttunuz, da-ğıldınız, demiştir,

Allahu Taâlâ da:"...artık geniş geniş duaya dalar." (41.Fussilet:51) buyuruyor .Yani çok duâ eder demektir.

Genişliği gökler ve yer kadar olduğuna gö-re,Cennette en küçük derecedeki birine,Allah (C.C)

dünyanın birkaç katını nasıl verebilir?!

Bizi Cennete teşvik ettiği zaman Allah (C.C):"Canların isteyeceği ve gönüllerin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır."(43.ez-Zuhruf:71) buyurmuştur.

Mukarrabîn'i zikrettiği zaman ise:"Mücevhe-ratla İşlemeli tahtlar üstünde, onlara yaslanarak karşı karşıya kurulmuşlardır.Dolaşır etraflarında ebediyete kavuşturulmuş genç hizmetçiler..(Tükenmez) Cennet şarabından dolu sürahiler.ibrik-ler ve kadehlerle..Ondan başları ağrımaz.sarhoş da olmazlar. .Bir de seçtikleri meyvelerle ve arzu ettikleri

kuş etleri ile (hizmetçiler etraflarında dolanır) Onlar için iri gözlü huriler de vardır.Gün görmemiş inci misâli.." (56.el-Vâkıa: 15-23) buyurmuştur.

Ashâbu'l-yemin (amel defteri sağdan verilenler) hakkında da:"..dal bastı kirazlar, dolgun salkı m h muzlar altında ve yaygın bir gölgede,çağlayan bir su kenarında ve tükenmeyen,yenmesi yasaklanmayan birçok meyveler arasmda.."(56.el-Vâkıa:28-33) buyurmuştur.

Keza:"...orada altından bilezikler ve incilerle süslenecekler.Elbiselert de orada İpektir."(22.el-Hacc:23) buyurmuştur.

Bunlara benzer şeyler Kur'an'ı Kerim'de pekçok tur.Kur'an'daki bu tip şeyler mutlaka,insanların dünyada elde ettiklerine ve zenginlik içinde yüzenlerin faydalandıkları şeylere benzer.Ancak Allahu Taâ lanın üstün kıldığı Cennet nimetleri ve ebedi (cennette kalma nimeti harici...

Sonra (mezkûr kıssacı) Âdem (A.S) bahseder onun vasıflarını zikreder ve şöyle der:"Başı buluta veya göğe değiyor ve sürtüyordu.Bu yüzden başındaki

saçlar dÖküldü.Ve yeryüzüne indiği zaman Cennetten çıktığın) a ağladı.Oyle ki göz yaşlan deniz haline geldi ve o denizde gemiler yüzdü."

Dâvud'dan (A.S) bahseder ve : "Kırk gün Allah için secde etti ve ağladı.Hatta göz yaşlarıyla otlar bit— ti.Sonra (Dâvud) (A.S) bir iç çekiş çaktı ve bütün otlar dalgalandı." der.

Musa'nın (A.S) asısından bahseder ve : "Onun dişi (ucu) uzun bir hurma ağacına benzer...Cismi de göz aha bir şimşek gibidir.Kokusu da şöyledir... "der.

Halbuki Allah (C.C) ise:"keenehâ cânnun..(=...çevik bir yılan gibi.)" (27.en-Neml:10) buyurmuştur.el-cânn,yılanların seri ve çeviklerine denir.

Cenâb-ı Hak (Musa'nın asasını) başka bir yerde de zikretmiş ve : "Hemen o anda asâ, açıkça bir ejderha oluverdi." (7.el-A'raf:107) ve (26.eş-Şuarâ,32) buyurmuştur.

Yine Lübnan dağında, Yûnus'un (AS) yanlarına vardığı birtakım insanlardan bahseder ve o insanlardan birisinin bir tek rükûunun bir sene.bir tek secde- ; sinin de keza bir sene kadar sürdürdüğünü,ancak şu ka- :; dar az yemek yediğini onlara anlatır.

Allah (C.C) da bizden öncekileri zikretmiş ve:" Onlar kuvvetçe sizden daha çetin,mal ve evlâd bakımından sizden daha çok idiler." (9.et-Tevbe:69) buyurmuştur.

Yine (Tâlut) hakkında:"...ve ona bilgi ve vücut kuvveti bakımından bir üstünlük vermiştir."(2.el-Bakara:247) ve;

"Siz her tepeye bir alâmet (köşk) bina eder eğlenir misiniz? Dünyada ebedî kalacakınışımsız gibi

bir takım saraylar da ediniyorsunuz.Hem (ceza) vermek için yakaladığınız vakit,merhametsizce, zorbaca yakalyorsunuz (döğüyor.öldürüyorsu-nuz)" (26.eş-Şuarâ: 128-130) buyurmuştur.

Allah 'in (C.C).bizden öncekilerin özellikleri hakkında anlatımış olduğu şeylerin hiçbirisinde (kıssacı-nın anlatuklanndaki) bu ifrata,aşırıılığa yakın birşey yoktur.

Biz onların bizden beden bakımından daha büyük ve kuvvet bakımından daha güçlü olduklarını bi-liyoruz.Şu kadar var ki.bizimle onlar (eskiler) arasındaki fark,Allah'm bizim ömürlerimizle onların ömürleri arasında meydana getirdiği fark kadardır.

Beşerin babası Âdem'i (A.S) alalım:Ömrü sadece bin sene idi.Haberler (=târih) bize bu şekilde söylemektedir,ve ben bunu Tevrat'ta da buldum.[308]

Nuh'u (A.S) alâkam:Kavmi arasında dokuz yüz elli sene yaşadı.Nüh'dan sonra ömürler kısıldı.Ancak "Kartallar (=en-Nusûr) sahibi Lukmân " hakkında gelen tarihî malûmat hariçtir. Çünkü onun yedi kartal ömrü kadar yaşadığı zikredilmiştir. [309]Bu ise iki bin dörtyüz elli küsur seneder,..Bu eskiden gelip geçmiş bir husustur ve bu hususta ne Kur'an'da ne de hadiste bir malûmat yoktur.Bu tarihî malûmatın bir isnadı da yoktur.Bu ,sadece Ubeyd b.Şeriyye el-Curhumî [310]ve benzerleri neseb (-soy) bilginlerinin anlattıkları birşeydir.

Eski Yemen krallarının,daha sonra da Acem krallarının ömürleri de böyledir.

Bize yakın zamanlarda da birtakım insanlara uzun ömür veri İmiş tir, ve onlarla Âdem ve Nuh'un (A.S) doğru olan ömürleri arasında daha önce anlatılmış olanlardaki gibi aşın farklılık yoktur.

Bize Ebû Hatim tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi: bize Ebû Amr b.el-Ala (68-154) [\[311\]](#)haber verdi (ve) dedi:"el-Mustevğir b.Rabîa beraberinde bunamış torunu ile Ukâz çarşısına uğradı.Mustevğir onu yediordu.Birisi ona:"-Yâhû ona iyi muamele et! O sana uzun müddet iyilik etmişti!" dedi.

el-Mustevğir:"-Kim o (biliyor musun)? dedi. Adam"Baban veya deden (olsa gerek)!" dedi.

el-Mustevğir: O vallahi- benim torunum!" dedi.

Bunun üzerine adam:"Ne böyle bir günü gördüm; ne de Mustevğir b.Rabîa'yi! "dedi.

O da: "Mustevğir benim!..."dedi.

Ebû Amr : "Mustevğir,üçyüz yirmi sene yaşadı." dedi.

EBÛ MUHAMMED :Allah , onların yürüyünde-ki kalıntılarını,İNŞÂ ettikleri şehir ve kaleleri, geçit vermez dağlarda açtıkları kapıları ve yont(up yap) tıkları merdivenleri,bizim için ibret alınacak »düşünülecek şeyler kılmıştır.

Bu (kalıntılarda) görülen farklılık ise.sadece bizlerle onların ömürleri arasında mevcut olan fark kadardır. Onların boyları da aynı şekildedir.

Bu farklılık hususunda,er-Riyâşî'nin bana rivayet ettiği şeyden daha mübalâğalınsını duyduğumu bilmiyorum...er-Riyâşî (Abbâs b.el-Ferac),Müslim b.İbrahim'den,tahdis etti.(Müslim) dedi:Nûh b. Kays haber verdi (ve) dedi:"Hâlid b.Abdillah (66-126) [\[312\]](#)benli develer için bir ağıl[\[313\]](#)kazmakla vazifelendir-di.Ameleler bana kazıda buldukları bir öğretücü diş getirdiler.Ben onu tarthm,dokuz ntl [\[314\]](#)geldi.Biz bu diş insan dışı midir,yoksa deve veya fil dışı midir, bilmiyorduk.

Bana er-Riyâşî tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdullah b.Mesleme.Enes b.Iyâz'dan.o da Zeyd b.Es-lem'den haber verdi.Zeyd (b.Eslem) (-136) [\[315\]](#)dedi ki:Amâlika kavminden bir adamın (kafatasının) göz çukuru içersinde bir pazu kemiği ve onun küçüğü bulundu.Zeyd dedi:"Bunun deve veya başka bir hayvanın göz çukuru kemiği olması.onu görenin de,onun bir insanın göz çukuru kemiği olduğunu zannetmiş olması mümkündür.

Maamâfih,bu bir insanın kemiği olsa büe,bunda (büyük) bir farklılık yoktur.Çünkü göz çukurunu çevreleyen kemik.içi boşalınca genişler ve sonra kafatasının üstündeki kemiğe kadar varır.Geçmiş insanların vücudlarının büyüklüğü yamnda.onların göz çukuru ve kafatası kemiklerinin anlatıldığı kadar olması da yadırganamaz.

Hadislere bozukluk ve karışıklık ânz olmasının üçüncü sebebine gelince;O da Cahiliyye devrinde insanların anlattıkları.masala.hurafeye benzer eski haberlerdir. Onların "ed-Dabb (=büyük keler) âsî bir yahudi idi,Allah da onu keler hâline sokuverdi." demeleri bu kabil sözlerdendir.Bu sebeple de insanlar (günlük konuşmalarında):"Keler'den daha âsî..." deyimini kullanırlar .Araplar bu sözü .mez-kûr sebepten dolayı sÖylememişlerdir.Bunu sadece; keler acıktığı zaman yumurtadan çıkan yavrusunu yediği için söylemişlerdir. Şair de bu hususa işaret ederek oğullarını yedin,keler'in yediği gibi,

Onlardan (yenmedik) pek azını bıraktın.." demiştir.

Yine Hühüd kuşu hakkında:"(Hühüd'ün) annesi öldü.O da onu kendi başı içine defnetti.Onun kötü kokusu da bu sebeptendir." demişlerdir.

Umeyye b.ebi's-Salt da (bu hususa işaret ederek) şöyle demiştir:

"Bulutiar,koyu karanlıklar ve fazladan tekrar bulutlar.,

Hühüd'ün anasını kefenlediği ve dolaştığı günler annesini saklamak için bir yer arıyor.. .ve kafa sının içine annesi için bir kabir yaptı yorularak durur,başındaki cenazenin ağırlığından..

(Bu hikâyeye dair) senedli söz çelişik değildir.."

Yine horoz ve karga hakkında.bu ikisi içki arkadaşıydılar. İçkiler bitince karga,horuzu içki satıcısının yanında rehlin bıraktı gittifakat geri gelmedi.Ho-roz da da (içki satıcısına rehlin olarak bırakıldığı için) içki satıcısının nöbetçisi olarak kaldı." demeleri de bu hurafelerdendir.

Umeyye b.ebî's-Salt şöyle demiştir mucize ile herşey konuşmağa başladı, karga,emaneti (olan) horoz'a ihanet etti."

Keza onların dediklerine göre kedi,aslan'ın aksı-nğıdır.Domuz da fil'in aksırığıdır.İstakoz terzi imiş ve, iplikleri çalarmış ve. bu yüzden meshoiunmuş (ve İstakoz haline getirilmiş),yılan balığı bir yahudi imiş,meshoiunmuş,

İşte Üc hadisi de,bize göre bu tip hadislerdendir...

Şaşılacak taraf şudur ki,bu Üc ,onlara göre Mûsâ (A.S) zamanında yaşanmış ve bu derece acaib uzunlukta bir boyu varmış .Firavn da Mûsâ zamanında yaşamıştı.fakat el-Hasen (el-Basrî'n) in dediğine göre o (=Firavn) kısıklıkta tam Üc'un tersine imiş...

Bize Ebû Hatim veya onun yanındaki birisi rivayet etti (ve) dedi:Bize Ebû Zeyd el-Ansârî en-Nahvî haber verdi.(ve) dedi:Bize Amr b.Ubeyd ,el-Hasen'den haber verdi ki el-Hasen (el-Basrî) "Firavnun boyu sadece bir zira [\[316\]](#) idi,sakah da bir zira' idi" demiştir. [\[317\]](#)

89- Çelişkili Dedikleri Hadisler....

İDDİÂ:Hemmâm'dah,o da Zeyd b.Eslem'den ,o da Atâ b.Yesâr'dan,o da Ebû Said el-Hudrî'den (R.A) rivayet ettiniz ki: Rasûlullah (S.A.V) şöyle demiştir:"Benden,Kur'anlin haricinde hiçbirşey yazma-yımsz.Kim benden birşey yazdıysa onu imha etsin (=silsin)" [\[318\]](#)

Sonra İbnu Curayc'dan.o da Atâ (b.Yesâr) dan ö da İbnu Ömer'den (R.A) rivayet ettiniz ki,İbnu Ömer:"Ben:Yâ Rasûlullah, il mi takyîd edeyim mi? dedim,Rasûlullah :"-Evet (takyîd et) " dedi. [\[319\]](#) "İlmin takyidi nedir?" denildi, "Onun ya-zılmasıdır." dedi." demiştir.

Yine Hammâd b.Seleme'den,o da Muhammed b.İshâk'dan ,o da Amr b.Şuayb'dan,o da babasın-dan.o da dedesinden .rivayet ettiniz ki (dedesi yani: Abdullah b.Amr b el-Âs) şöyle demiştir:"Yâ Rasûlal-lah,senden işittiğim herşeyi yazayım mı?" dedim. Rasûlullah: "Evet (yaz) " dedi.

Ben:Öfkeli olsan da olraasan da mı?" dedim.

Rasûlullah:"Evet (Öfkeli olsam da olmasam da!) çünkü ben her iki halde de sadece hakkı söyle rim!"dedi. [\[320\]](#)

İşte bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki:Bu hadislerin (çelişkili olmasının) iki mânası vardır;

Birisi:Sünnetin,sünnetle nesholunmuş olmasıdır.Sanki Rasûlullah önce sözlerinin yazılmasını yasaklamış,sonra sünnetin çoğaldığını ve ezberlene-miyecek bir hale geldiğini anlayınca yazılmasına ve takyîd (=kayd) edilmesine karar vermiştir.

Diğer mânası ise:Yazma işini sadece Abdullah b.Amr b.el-Âs'a(R.A) has kılmış olmasıdır.Çünkü o eski kitapları okur,süryanice ve arapça yazardı.Onun dışındaki ashab ise ümmî (= okuma yazma bilmez) idiler. Onlardan ancak bir ikisi yazı yazabiliyordu.Yazdıkları zaman da kusurlu ve imlâsı bozuk yazarlardı.

Vaktaki (Rasûlullah) onların yazdıkları şeylerde hata yapmalarından korktu,o zaman onları nehyetti ve ne zaman M Abdullah b.Amr b. el-Âs'a bu hususta güvendi,o zaman da ona (hadisleri yazması için) izin verdi.

EBÛ MUHAMMED: Bize İshak b.Râhüye rivayet etti (ve) dedi:Bize Vehb b.Cerîr,babasından haber verdi;babası da Yûnus b.Ubeyd'den,o da Amr b.Tağ-lib'den,o da Rasûlullahtan rivayet etti ki,Rasûlullah şöyle buyurmuştur:"Mahn çoğalması,kalemin ortaya çıkması ve tüccarın çoğalması kıyametin ala-metlerindedir.[\[321\]](#)

Amr (b.Tağlib):"Biz büyük bir mahallede bir kâtip (yazıcı) arardık ve şayet adamın birisi alışveriş muamelesi yapmak istese : "Fulan oğullarının tacirine bir danışayım." derdi.demiştir.[\[322\]](#)

90-Çelişik İki Hadis...

İDDİÂ: Hammad b.Selern'e'den.o da Atâ b.es-Sâib'den,o da Saîd b.Cubeyr'den,o da İbnu Ab-bas'dan (R.A) rivayet ettiniz ki:İbnu Abbâs şöyle de-mişür."Hacer-i Esved Cennet t endir. O, kardan daha beyaz idi de müşriklerin günahları onu kararttı. [\[323\]](#)

Sonra (Muhammed) İbnu'l-Hanefiyye'ye (-73) [\[324\]](#)Hacer-i esved'den sorulduğunu.onun da:"O sadece (bizim) şu vadilerin birinden (getirilmiş) dir." dediğini rivayet ettiniz.

Bu bir tezaddır:Allah'ın cennetten bir taş indirmesi nasıl caiz olabilir? Ve cennette taş var mıdır? Eğer günahlar onu karartmışsa, insanlar müslüman oldukları zaman da onun beyazlaşması ve eski haline dönmesi gerekirdi.

CEVAB: Biz deriz ki:Şüphesiz İbnu'l-Hanefiy-ye'nin ,İbnu Abbas'a;Hz.Ali'nin Hz.Ömer'e;Zeyd b.Sâbit'in.İbnu Mes'ud'a tefsir ve ahkam ile ilgili konularda muhalefet etmesi öyle yadırganacak bir şey değildir .Yadırganacak olan, onların birbirine aykırı iki hadisUevil etmeksizin rivayet etmeleridir.

Ashabın kendi aralarındaki ihtilâfları ise pek çoktur.

Onlardan kimisi işittiği şey (= hadis) ile amel eder.kimisi zannına başvurur,kimisi de şahsi görüşüne göre amel ederdi.İşte bundan dolayıdır ki Kur'an'ın tevil (=tefsir) inde ve ahkâmının pekçoğun-da ihtilâf etmişlerdir.Şu kadar var ki İbnu Abbas (RA) Hacer-i esved hakkında işitmiş olduğu bir sözü söyle-mişür.Başka türlü olamaz.Çünkü onun,şahsi görüşü olarak:"...beyaz idi ve o cennettendir.."demesi imkânsızdır.

Esas zan ile konuşanİbnu'l-Haneûyye'dir.Çün-kü o,Hacer-i esved'i Ka'be'nin diğer temel taşları gibi kabul etmiş ve onun da diğer taşların alındığı yerden alındığına hükmetmiştir.

Hacer-i esved'in cenneten olduğuna dair İbnu Abbas'ın sözünü takviye eden haberler çoktur.Bun-lardan birisi şudur: "Hacer-i esved kıyamet günü ge-lir.Dili ve dudakları vardır.Kendisini hakkıyla istilâm edenler hakkında şehadette bulunur.[\[325\]](#)

Diğeri de şudur:"O Allah'ın yeryüzünde sağ (el)idir.Onunla insanlardan dilediği ile musafaha eder. [\[326\]](#)Bu hadis daha önce geçmişti. [\[327\]](#)

Bir başka hadis;Vehb b.Munebbih'in anlattığı hadistir.Vehb şöyle demiştir:"Hacer(-i-Esved) beyaz bir İnci idi,onu müşrikler kararttı. [\[328\]](#)

Onların : "Cennette taş var mıdır?" demelerine gelince:Onlar Cennette taşın bulunuşunun nesini yadırgıyorlar? Halbuki Cennette Yakut vardır, taş-tır.Zümrüd vardır, o da taştır.Altın ve gümüş de taş tandır. [\[329\]](#)

Allah'ın bir taşı diğerlerinden üstün kılmasından ve taşın öpülüp ,İstilâm edilmesinden yadırga(yıp inkâr et) dikleri nedir?

Allah (C.C) dilediği söz ve amel ile kullarının kendisine ibadet etmesini ister ve bazı mahlukatını diğerlerinden üstün kılabilir!...

İşte kadir gecesi.içersinde kadir gecesi bulunmayan bir aydan hayırlıdır.

(Keza) Gök, yeryüzünden üstündür;kürsî gökten üstündür;arş da kursî'den daha üstündür.Mescid-i Haram Mescid-i Aksâ'dan daha faziletlidir.Şam (=Suriye) Irak'dan daha üstündür. [\[330\]](#)

Bütün bunlar ne yaptıkları bir amelne de onlardan (sadır) olan bir tâatdan d eğil, yar atılıştan üstün kılınmışlardır.

Kezâlik Hacer-i esved de Rukn-i yemânf den üs-tündür.Rukn-i yemâni'de Ka'be'nin temel taşlarından daha üstündür.

Mescid-İ Hâfâm,Harem (sınırlan içindeki topraklar) dan ,Harem de Tihâme [\[331\]](#)topraklarından daha üstündür.

Onların:"Eğer Hacer'i günahlar karartmış-sa,insanlar müslüman olunca da beyazlaşması gerekir" demelerine gelince:

İnsanların müslüman olması İle taşın beyazlaşmasını gerekli kılan kimdir? Eğer Allah dileseydi.ge-rekli olmaksızın bunu yapardı.

Sonra bir de şu var ki onlar,kıyasçı ve felsefeci kimselerdir, onlar nasıl oldu da siyahın boyadığını fakat kendisinin boyanmadığını;beyaz'ın da boyandığı fakat boyayıcı olmadığını gözden kaçırdılar?!.[\[332\]](#)

91- Çelişik Dedikleri Hadisler...

İDDİÂ:Rasûlullahın:Ben eğlence ye şaka'dan d eğilim; eğlence ve şaka da benden değildir." dediğini [\[333\]](#)ve:

Abdullah b.Amr'm (R.A) Rasûlullah'a: Öfkeli olsan da olmasan da senden her işittiğimi yazayımı?" dediğini,Rasûlullahın da:"Evet (yaz) ,muhak-kak ki ben her iki halde de ancak hakkı söylerim." dediğini [\[334\]](#)ve sonra da.onun (S.A.V) şaka yaptığını rivayet ettiniz.

Yine Rasûlullahın (S.A.V), bir adamın arkasına dolanıp,gözlerini kapattığını,ve:"Bu köleyi benden kim satın alır?" dediğini;

Habeş heyetinin (önünde) durduğunu ve oynarlarken onları seyrettiğini[\[335\]](#)kezâ, " direkle[\[336\]](#)oyuncuları oynarken onları seyrettiğini [\[337\]](#)Hz.Âişe (R.A) ile yarış ettiğini.bazan onu geçtiğini,bazan da Âişe'nİN onu geçtiğini [\[338\]](#)rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah (C.C) Rasûlünü müsamahakâr Hanif dini üzere göndermiş ve ondan (S.A.V) ve ümmetinden;İsrail oğullarının dininde mevcut olan yük ve bukağaları kaldırmış ve bunu sayıp zikrettiği nimetlerinden kılmış ve buna şükredilmesin! vacib kılmıştır.

Her kimde bir karakter, bir huy varsa.mutlaka bir başkasında o karakterin zıddı vardır.

İnsanların kimisi halîm,kimisi aceleci,kimisi korkak, kimisi cesur.kimisi haya sahibi,kimisi utanmaz,arlanmaz,kimisi tatlı huylu ', kimisi asık suratlıdır.

Tevratta Allahu Taâlâ şöyle buyurmuştur: "Âdemi yarattığım zaman.onun cesedini yaş ve ku-ru'dan;sıcak ve soğuk'tan meydana getirdim!Çünkü ben onu toprak ve sudan yarattım, sonra ona nefis ve ruh verdim.İşte her cesedin kuruluşu topraktan;yaş-lığı da su tarafından;sıcaklığı nefis cihetinden;soğukluğu da ruh cihetindedir.

Onun hiddeti,hafifliği,şehveti,oyun ve eğlence-si.gülmesi ve seihliği .hilekârlığı (^aldatması) zorbalığı, cehaleti ve ahmaklığı nefis'den;hilmi,vakar'ı,iffe-ti,hayâsı,anlayışı,cömerdliği, doğruluğu ve sabrı da ruh'dandır."

Görmüyor musun,eğlence ve oyun insanın tabiatında vardır.Tabiat ve huy'a ise engel oluna-maz.Eğer bir kiinse nefisine hâkim olarak bu oyun (isteğin) a engel olsa,bu huyundan.karakterinden neşlet eden şeylere hakim olsa (bile) ,çok kalmaz az sonra tekrar eski huyuna döner.

"Huy (karakter) daha kuvvetlidir." denilir.Şâir de şöyle demiştir.

"Kim nefsinin tabiatı olmayan bir şeye girişirse Tabiatı onu dinlemez ve onun nefesine galebe çalar."

Başka bir şair:

"Ey,tabiatının tersi bir ahlâkla bezenmiş kişi!

Ve yaradılışı kindarlık[\[339\]](#) ve münafıklık olan kişi!

Yaradılışmajyi olan alışkanlığına dön!

Çünkü tabiatında olmayanla ahîâklanman mümkün değildir." demiştir.

Bir diğer şair de şöyle demiştir:

"Herkes birgün tabiatına dönücüdür. Bir müddet başka huylarla ahlâklansa bile!..." er-Riyâşî de şöyle demiştir:

"Sakın soyunun güzelliğine bakarak bir kimse ile arkadaşlık etme!..."

Çünkü ben soy(ve sop)ların ayıplanmaya mâruz kaldığımı gördüm.

Onun geçmiş ümmetlerde soylu ataları var.denilmesinden sana ne!...

Bilâkis sen atalarının huy(ve ahlâk) ına sahib çık.

Her nefis yaratıldığı huy (ve karakter) üzere devam eder!."

Allah (C.C) şöyle buyurmuş tur; "Gerçekten insan haris ve cimri yaratılmıştır.Kendine bir zarar dokundu mu feryadı basar.Ona hayır (mal) İsalet edince de vermekten sakınır!.." (70.el-Meâric:19-21)

Yine: ""İnsan acelecilikten yaratıldı (yani insanda acelecilik vardır.)"(21.el-Enbiyâ:37) buyurmuştur.

Keza,"Size Allah Rasûlünde (takib edeceğiniz) pek güzel bir örnek vardır.(33.el-Ahzâb:21) âyeti sebebiyle Ashab.Rasûlullahı nümüne ediniyorlar.onun yoluna ve davranışına uyuyorlardı...

Eğer Rasûlullah (S.A.V) güler yüzülüğü .mesrur olmayı,yumuşak huyluluğu bırakıp ekşi ve asık suratlı ve sert olsaydı; - kendi tabiat ve karakterlerine muhalefet etmelerinde meşakkat ve zorluk bulunmasına rağmen -insanlar yine de nefislerine bu huylan benimsettirirler.kabul ettirirlerdi.

Rasûlullah (sadece) müslümanlar da şakalaş-sın diye şaka yapmış;oynarlarken dirkele oyunu oynayanların yanına varmış ver'Tahudiler dinimizde genişlik olduğunu anlasınlar diye oynayın ey Ertede oğullan demiştir.

Rasûlullah,(dindeki genişlik ile) düğünlerde nikahı ilân için,ziyafetlerde de sürür ve sevinci izhar etmek için oynanan oyunları kasetmektedir.

Ama onun (S.A.V):"Ben eğlenceden değilim.eğlence de benden değildir." demesine gelince;buradaki eğlence manasına gelen "ed-ded" boş ve batıl şeylerdir.

Rasûlullah şaka yapardı,fakat (şakasında bile) hak (doğru) dan başka birşey söylemezdi. O, şakasında hakdan başka birşey söylemediğine göre.bu şaka eğlence veya boş .bâtıl birşey olmuş olmaz.

Rasûlullah ihtiyar bir kadına:"İhtiyarlar Cennete giremez." demiş ve bununla ihtiyarların genç kız halinde Cennete gireceğini kasetmiştir.

Başka birinin hanımma:"Kocan(m) gözlerinde beyazlık var."demiş,bu sözülle gözbebeğinin etrafındaki beyazlığı kasetmiş,kadm ise onu gözbebeğini örten (ve görmeyen mâni olan) beyaz (perde) zannetmiştir.

Yine (Rasûlullah) adamın birinin arkasından dolanmış ve:" (Bu) köleyi benden kim satın alır?"

buyurmuş ve bununla o adamın Allah'ın kulu ve kölesi olduğunu kasetmiştir.

Allah'ın dini kolaydır «Allah'a hamd olsun,O'nun nimeti sayesinde,dinde zorluk yoktur.Amelin en üstünü de, az da olsa devamlı olanıdır.

EBÛ MUHAMMED:Bize ez-Ziyâdî rivayet etti (ve) dedi :Bize Abdulaziz ed-Derâverdî [340]haber verdi (ve) dedi:Bize Muhammed b.Talhâ,Ebû Seleme b.Ab dirrahman'dan ,o da Âişe'den (R.A) haber verdi. ..(Âişe) şöyle dedi:Rasûlullah şöyle buyur-du:"Amellerden gücünüz yettiği kadarını üstleniniz! Çünkü Allah,siz usanmadıkca usanmaz.Ve şüphesiz amelin efdali ,az da olsa devamlı olanıdır. [341]

Yine Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kat'î rivayet etti (ve) dedi:Bize Ömer b.Ali b.Mukaddem,Ma'n el-öfârî'den.o da (Keysân) el-Makburî'den,o da Ebû Hurayra'dan haber verdi.Ebû Hurayra dedi ki: "Rasûlullah:Din kolaylıktır! Bir kimse bu dini eksiksiz yap mağa kalkışırsa,mutlaka din ona galip gelecek tif.O halde mutedil olunuz elinizden geleni yapınız ve sevininiz."buyurmuştur..[342]

Bana Muhammed b.Ubeyd rivayet etti (ve) de-. di:Bize Muâviye b.Amr,Ebû İshak (es-Sebiî) den.o da Hâîid el-Hazzâ'dan o da Ebû Rılâbe'den,o da Müslim b.Yesâr'dan olmak üzere rivayet etti. (Müslim b.Yesâr) dedi ki:"Eş'arilerden bir gurup arkadaş yolculuk yapıyorlardı.Döndükleri vakit;"Yâ Rasûlullah.biz senden sonra ,fulandan daha faziletli bir adam görmedik .Gündüzleri oruç tutuyordu.Biz konakladığımız zaman namaza başladı ve biz tekrar yola çıkıncaya kadar kılmaya devam etti." dediler.

Rasûlullah:"Kim ona hizmet ediyor ve onun ihtiyacım gideriyor veya onun için çalışıyordu?" dedi."Biz ".dediler.

Rasûlullah:"Siz hepiniz ondan daha faziletlisiniz." dedi. [343]

(Bu ümmetin) seçkinlerfi) ve salihler(i),tebes-süm.güler yüzlülük ve edep dışı olmayan, ,sÖvme ve yalandan uzak olan sözlerle şaka yapmak hususunda Rasûlullahın ahlâkı üzere yürümüşlerdir. Ali (R.A) çok lâtife ederdi.

İbnu Şîrîn (-110) [344] salyaları akıncaya kadar gülerdi[345]

Cerîr.el-Farazdak hakkında şöyle demiştir: "Farazdak'm karısı geçimsizleşti

Farazdak'ın sopasına razı olsaydı uslanırdı."

İbnu Şîrîn yine el-Farazdak'm şu sözünü misal getirmiştir.[346]

"Bana bildirdiler ki evlenmek istediğim kızın, urkûbu [347]uzunlukta oruç ayı gibidir, dişleri yüz tane veya ondan bir fazla, diğer uzuvlarını anlatmağa ise lüzum yok."

Birisi ona Hişâm b.Hassanî (-146) [348]sordu.o da:"Dün vefat etti,bilmiyor musun? " dedi.Adam çok üzüldü ve "innâ li'l-lâhi ve innâ ileyhi râciûn" de-di.Adamın böyle üzüldüğünü görünce:"Allah nefisleri ölüm anmd&t;henüz ölmemişlerin de uyudukları sırada canlarını ahr."(39.ez-Zurner:42) âyetini okudu.

Zeyd b.Sâbit (RA) de sokağa çıktığında insanların en vakûru;evinde ise en şakacısı idi,

Ebu'd-Derdâ (R.A) da :."Usandıracak kadar hak ile meşgul etmemden korkarak nefsimi biraz da bâtil (=eğlence) ile meşgul ederim." demiştir.

(Kadı) Şurayh da,hüküm meclisinde (mahkemede) şakalaşırđı. eş-Şa'bi (-17-104) [349]insanların en şakacısı idi.Su-heyb (er-Rûmi (RA) de şakacı idi,Ebu'l-Âliye de (-90) [350] şakacı idi.

Bu (saydıklarımızın) hepsi de şaka ettiklerinde çirkin şeyler söylemez(sövmez,gıybet etmez ve yalan söylemezlerdi.

Şaka ancak;kendisine bu bozuklukların biri veya birkaçı karıştığı zaman mezmun (kötülenmiş) olur.

Oyunlara gelince:Ziyafet ve düğünlerde eğlenilmesinde bir beis yoktur.Zira Rasûlullah(S.A.V):" Nikâhi ilân ediniz! Ve nikâhta def çalınız!" buyurmuştur. [351]

EBÛ MUHAMMED;Bize Ebu'l-Hattâb rivayet etti (ve) dedi:Bize Müslim b.Kuteybe haber verdi (ve) de-di:Bize Şerik.Câbir (b.Zeyd)den ,o da İkrime'den haber verdi. (İkrime) şöyle dedi: "İbnu Abbas oğullannı sünnet ettirdi.Beni gönderdi,ben de oyuncuları ça-ğırđım.Onlar da (geldiler) ve oynadılar.İbnu Abbas da onlara dört dirhem verdi."

Bana Ebû Hatim el-Asmaf den,,o da İbnu ebi'z-Zinâd'dan.o da babasından tahdis etti.(babası) şöyle dedi:Hârice b.Zeyd'e (-99) [352]"Düğünlerde teganni (şarkı.müzik) olur muydu?" dedim,"Olurdu (fakat) bugünkü gibi taşkınlıklar ve bayağılıklar bulunmazdı.

Dayılarımız Nâbit oğullan.blzi .verdikleri bir ziyafete çağırđılar.Ziyafete Hassan b.Sâbit ve oğlu Ab-durrahman da geldi.O sırada iki cariye şöyle teganni ediyorlardı:

"Bak ey dostum,Cıllık [353] kapısına,

Belkâ [354] dan başka bir dost görür müsün!"

Bunun üzerine Hassan eliyle yüzünü kapayarak ağladı.Abdurrahman cariyelere devam etmeleri için işaret etti.Câriyelerin babasını ağlatmasından onun ne zevk aldığını bilmiyorum?" dedi.

Bize Ebû Hatim ,el-Asmaî'den tahdis etti.(el-As-maî) şöyle dedi: Bir düğünde Tuveys [355] teganni edi-yordu.O sırada en-Nu'mân b.Beşîr (el-Ansârî) [356] düğüne geldi.Tuveys o esnada şöyle diyordu.

Amrâ'mn istiğnası o kadar ciddî midir ki ter-kedip gitsin.

Yoksa bizim durumumuzla onun durumu aynı mıdır?"

Amrâ da en-Nu'man'ın annesi idi.Tuveys'e Sus! sus! "denilince en-Nu'man:"-O kötü birşey söy-lemedi,sadece...

"Amrâ,kadınlann asillerindendir.

Elbisesinin kollar misk kokusu saçar." dedi." demiştir. [357]

92- Çelişkili Dedikleri Hadisler

İDDİA: Rasûlullahin:"Şüphesiz Allah (C.C) utangaç .çekingen,mütevazi ve afif olanları se~ yer;lafazan (beliğ) erkeklere buğzeder." buyurduğunu [358] rivayet ettiniz.

Sonra yine rivayet ettiniz ki Abbas (R.A) kendisine (S.A.V) "Güzellik nedir?" diye sormuş.Rasû lullah da "Güzellik lisândadır!" buyurmuştur. [359]

Yine (Rasûlullahın),Hakikaten beyânın[360] bazısı sihir (gibjdir" dediğini rivayet ettiniz[361]Halbuki Allah (C.C):"İnsanı yara, ona beyânı (duyguların ifadesini)Öğrettî."(55.er-Rah-man:3,4) buyurmuş ve beyân'ı, saymış olduğu nimetlerden bir nimet olarak kabul etmiştir.

Yine (Allah) kadınların ifade güçlerinin azlığını anlatmış ve : "Süs içinde yetiştirilip büyütülen ve iddiasını İsbat edemeyen kimseyi (yaratılışça pek zayıf olan kızları) mı ? (Allaha çocuk isnad ediyorlar)'1 (43. ez-Zuhruf: 18) buyurmuş ve kadınların zayıf olduğu hususuna,onların ifade kabiliyetlerininin zayıflığı ile işaret etmiştir.

İşte hep bunlar .birbirine aykırı şeylerdir.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada-Allahın lütfü sayesinde -tutarsızlık yoktur .Anlatılanlardan herbirisi-nin yeri vardır, oraya konuldu mu aykırılık ve tutarsızlık ortadan kalkar.

Allah (C.C) "utangaç,çekingen.mütevazi ve afif olanları sever." sözüne gelince:(Rasûlullah) bu sözüyle , temiz kalpli,az konuşan ve son derece haya sahibi olduğu için (başkalarından istemeyen) ve ihtiyaç içersinde kalan kimseleri kasetmiştir.Nitekim onun (S.A.V) bu sözünü müteakiben,"edepsizce konuşan, çok isteyen ve (ihtiyacı olmadığı halde) ısrarla isteyere de buğzeder." buyurması da buna delâlet eder ki.bu (vasıflar) öncekilerin zıddıdır.

Allah (C.C) kullarının husumette ileri gitmesi-ni,uzun dilli olmasını ve kurnaz ve entrikacı olmasını -her ne kadar bunlarda faydalar ve bazısında da güzellik (zînet) bulunsa da-sevmez.

Hadiste de,"Cennet ehlinin çoğu saf (kendi halinde) kimselerdir.[362] buyurulmuştur .Burada kalplerin de insanlara karşı birşey bulunmayan ve kimseyle ilgilenmeyen kimseler kasdolunmakta-dır...

(Hadiste geçen el-bulh (=saf kimseler) kelimesi ile alâkalı olarak) en-Nemir b.Tevleb [363] şu şiiri söylemiştir:

"Sırlarını bana açıklayan.saf (=belhâf) ve herkese inanan bir kız çocuğu ile oynadım. [364]

Ali (R.Â) de (gelecek) bir zamandan bahsederek şöyle demiştir: "O zamandakilerin en hayırlısı ,her nûme'dir,-yani:Kötülük yapmağa iktidarı olmayan kimseler demektir. Onlar hidayet önderleri (eimme-tu'l-hudâ) ve ilim fenerleridirler.Onlar aceleci,sırlan ifşa edici ve lâf taşıyıcı değillerdir."

Muaz b.Cebel (R.A) de Rasûlullahtan şunu rivayet etmiştir:"Allah (C.C) gizlenenleri (ahfiyâ) mut-takileri (etkiryâ) .günahtan arınmışları (ebriyâ) sever.Onlar o kimselerdir ki,kayboldukları zaman onlar kimse arayıp sormaz;hazır buldukları zaman da kimse tarafından farkedilmezler. [365]

Ali (R.A) bir hutbesinde: "-İyi biliniz ki,Allah'ın öyle kullan vardır.onlar Cennette ebedî Cenhetlikle-rî;Cehennemde de azâb olunur halde Cehennemlikleri görmüş biri gibidirler. Onlann kötülük yapmayacaklarından herkes emindir; ,kalpleri mahzundur, afif (ıffetli) dirler,ihtiyaçlan az (basit) dir.Onlar âhiret-teki devamlı (ebedî) rahatlık için, (dünyada) birkaç gün sabrederler.Gece olunca da saf saf dururlar.Göz yaşları yanaklarından akar.Rablerine Ey Rabbimiz,ey Rabbimiz!" diye yalvarırlar.Gündüz ise on-lar,halîm,âlim,itaatkâr ve takva sahibidirler.Onlar (zayıflıktan) bir ok'a (el-kıdâh) benzerler.Bir kimse onlara bakar ve:"Bunlar hâstadır." der.Halbuki onlarda hiçbir hastalık yoktur. Onlar sıkıntılıdır ve onlar büyük bir işden (Kıyamet günün hesabından) dolayı sıkıntı ve endişe içindedirler.

İbhu Abbas da şunları anlatmıştır: "Bir genç Eyyüb'a" (A.S),uğramış olduğu musibet hakkında şöyle demiştir:"-Ey Eyyüb! Kendileri şikâyet etmekten âciz veya dilsiz olmadığı halde,Allah korkusu kendisini şikâyetten alıkoyan,Allah'ın birtakım kullan olduğunu bilmez misin? Ki onlar şeref ,anlayış ve fesahat sahiplerinin tâ kendileridir .Allah'ı ve O'nun geçmiş milletlere gönderdiği azabı bilirler. Lâkin onlar,Allah'ın azametini hatırladıkları zaman,Allah korkusundan ve Allah'ın (C.C) heybetinden kalpleri parça-lanır,dilleri tutulur,akıllan başlarından giderdi."

Bu hasletler Allah'ın (C.C) sevdiği hasletlerdir,ve bu hasletler kişiyi âhirette mutluluğa erıştırir.Bu-nunla beraber iktisad (ıfrit ve tefritten sakınma) ona arkadaşlık ettiği've onu akıl idare ettiği,kişinin iktida-n (iradesi) onu ,Allah indinde büyük olanı küçültme-ge.veya küçük olanı büyültmeğe , ya da dinle alâkası olmayanların yaptıkları gibi hem birşeye hem de onun zıddına yardımcı olmaya sevketmedikçe; güzel-liğın,lisanda olması,mürüvvetin de beyânda olması, beyân'in dünya zînetlerinden bir zînet ve dünya güzelliklerinden bir güzellik olması inkâr olunamaz.

İşte bu (yukarıda sayılanların tersini yapan kimseler) Allah'ın buğzettiği belîğ (lafazan) kimsedir ki,onun hakkında Rasûlullah:"Sîzden en hoşlanmadığım kimse,çok konuşan gevezelerdir.[366] buyurmuştur.Allah'ın (C.C) en fazla buğzettiği kimseler de ,insanlann dilinden dolayı kendisinden sakındığı kimsedir.

"Hakikaten beyân'ın bazısı sihir (gibi) dir." sözüyle de (Rasûlullah) şunu kasetmiştiBeyân'ın bazısı uzağı yakın.yakını uzak eder,çirkinî güzel .güzeli çirkin gösterir,ve küçüğü büyültür.Sanki o (bu haliyle) sihir veya sihir makamına kâim olan birşey veyahut da ona benzeyen birşeydir ki,sihrin haram olması gibi ,bu da mekruhtur.

EBÛ MUHAMMED :Bana Huseyn b.el-Hasen el-Mervezî tahdis etti (ve) dedi:6ize Abdullah b.el-Mubâ-rek haber verdi (ve) dedi:Bize Ma'mer .(b.Râşid) .Yahya b.el-Muhtâr'dan ,o da el-Hasen (el-Basrî) den (22-110) [367]haber verdi. (el-Hasen) şöyle demiştir: "Dilersen onu görürsün, (o) kibar çehrelî,parlak bakışlıdır,fakat amelî ve kalbî ölüdür.Sen onu,kendisinden daha iyi tanırsm.Birtakım bedenler görürsün ki,kalpleri yoktur.Sesini işitirsin fakat insan değildir. Çok dillidir (cerbezeli),kalbî kupkurudur." [368]

93- Dediklerine Göre Kur'an'ın Nakzettiği Bir Hadis ...

İDDİÂ:Rasûlullah:(fBiz Peygamberler miras bırakmayız,bıraktığımız sadakadır. [369]buyurduğunu rivayet ettiniz. Bu hadis .Allah taâlânın Ze-keriyyâ (A.S) dan hikâye ederek buyurduğu:" Gerçekten ben,arkadan yerime geçecek yakınlarımdan endişedeyim.Kanm da kısır bulunuyor.Onun İçin bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun.Yâkub al ile sin e de mirasçı olsun.Rabbim Sen onu salih bir insan yap.Ey Zekeriyâ biz sana bir oğul müjdeliyoruz ki adı Yahyâ'dır.Bundan önce ona hiçbir kimseyi adaş yapmadık."(19.Meryem:5-7) âyetine ve "Süleyman (babası) Dâvudâ vâris oldu."(27.en-Neml:16) âyetine aykırıdır.

Fâüma (R.A) da Ebûbekr'den babasının (S.A.V) mirasını istemiştir.Ebûbekr (R.A) babasının mirasını ona vermeyince,ebediyyen Ebûbekrle konuşmayacağına yemin etmiş ve kendisinin cenazesinde Ebûbekr bulunmasını diye ,öldüğü zaman gece defnedilmesini vasiyyet etmiş ve gece defnedilmiştir.[370]

Ali ve Abbâs (RA) da Rasûlullahın mirası hususunda Ebûbekr'e birbirlerini dâva etmişlerdir.

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullahın,"Biz Peygamberler miras bırakmayız." sözü Zekeriyâ'nın/Bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun.Ya-kub ailesine de mirasçı olsun." sözüne aykırı değil-dir.Çünkü Zekeriyâ (A.S) "Benim malıma mirasçı olsun " dememiştir ki.mesele onların zannettikleri gibi olsun!...

Zekeriyâ (A.S) nın hangi malı vardı ki,onu akra-balarından sakınsın ve Allah'dan kendisine,mahnâ mirasçı olacak bir evlâd vermesini istesin! O takdirde bu mal ona göre büyük kıymeti hâiz ve sırf mal için çalışan ve mal için gayret sarfeden dünya (malı) düşkünlerinin çok rağbet ettiği bir mal olmalıdır..Halbuki Zekeriyâ b.Âzen sadece için marangoz ve aynı zamanda bir din adamı (hıbr) idi...

Vehb b.Munebbih (34-114) [371] demiştir ki:"Bu iki hususun her ikisi de ,onun malı olmadığını gösterir."

Keza Yahya ve İsa'nın (A.S) mallarının olmadığı,sığılacak bir evlerinin bile olmadığı «onların ancak yeryüzünde dolaşan iki seyyah oldukları meşhurdur (herkes tarafından bilinmektedir).

Yahya'nın (A.S), (babası) Zekeriyâ'dan (A.S) miras olarak mal almadığına diğer bir delil de şudur ki;Yahyâ (A.S) Beytu'l-Makdis'e küçük yaşta iken-girmişti ve orada hizmet ediyordu.Sonra (Allah'a karşı olan) korkusu arttı.bunun üzerine yollara düş-tü.dağların tepelerinden ve dağ kovuklarından ayrılmadı.

EBÛ MUHAMMED:el-Leys b.Sa'd'dan.o da İbnu Lehî'a'dan,o da Ebû Kubeyl (Huyey b.Hâni b.Nâdir) dan ,o da Abdullah b.Amr b.el-Âs'dan olmak üzere bana ulaştı ki,Abdullah (şöyle) demiştin'Yahyâ b.Zeke-riyyâ (A.S) sekiz yaşında iken Beytu'l-Makdis'e girdi ve kıldan elbiseler .yünden bornoz [372]lar giymiş olan Beytu'l-Mâkdis âbidlerini gördü.Onların .köprücük kemiklerini delip,oralardan zincirler geçirmiş ve o zincirleri Beytu'l-Makdis'in kemerlerine bağlamış olan müteheccidlerini (gece ibadet edenlerini) gördü. Bu gördükleri onu korkuttu ve ebeveyninin yanına döndü.Yolda.oyun oynayan çocuklara rastladı.Çocuklar:'Yahya,gel oynayalım!" dediler.Yahya:"Ben oyun oynamak için yaratılmadım!" dedi.Bu sebepten âyette:"BİR de ona (Yahyâya) daha çocukken hikmet verdik." (19.Meryem:12) buyurulmuştur.

Yahya,hemen ebeveynine geldi ve onlardan ken dişi için kıldan bir elbise (cübbe) yapmalarını istedi.Hemen yaptılar.Sonra Beytu'l-Makdis'e döndü. Orada gündüzleri hizmet eder,geceleri de (Allah'ı) teşbih ederdi.Önbeş yaşma geldiğinde kendisine korku geldi.Bunun üzerine yola çıktı,yeryüzünün ıssız yerlerinde [373] ve dağlardaki mağaralarda yaşamaya başladı. Annesi ve babası onu aramağa çıktılar ve el-Be,seniyye[374]dağlarından inerlerken,Ürdün gölünün başında onu buldular. Gölün başına oturmuş,ayaklarını suya sokmuş .susuzluk neredeyse kendisini helak edecek bir halde olmasına rağmen o şöyle diyordu: Senin izzetine andolsun ki,Senin yanında yerim neresidir.bunu bilmedikçe soğuk birşey içmeyeceğim!"

Ebeveyni.ondan yanlarında bulunan arpa çöreklerini yemesini ve gölden su içmesini istediler.O da denileni yaptı ve yemininden dolayı kefarete ver-di.Bu yüzden (ana babasına) iyilik yapmakla medhe-dildi.Bu yüzden Allahu taâlâ şöyle buyurmuştur: "Ebeveynine de ihsânkârı,zorba ve isyankâr değildi."U9.Meryerh: 14)

Ebeveyni onu tekrar Beytu'l-Makdis'e bıraktılar. (Yahya) namaza durduğu zaman ağlar,Zekeriyâ (A.S) da onun ağlamasına ağladı,sonra bayırdı.Bu şekilde devam etmiş ve hattâ öyle ki,gözyaşlan yanaklarının etlerini parçalamıştı.

Annesi ona:"-Ey Yahya, bana izin verirsen (ya-naklanndaki) bu yarıkları örtecek bir keçe hazırlayayım." dedi.Yahyâ : "Sen bilirsin?" dedi.Annesi hemen iki keçe parçası getirdi ve onları onun yanaklarının üzerine (koyup) yapıştırdı.Yahya ağladığı zaman gözyaşlarını keçe parçaları emiyor, annesi de onların su yunu sıkıyordu.Göz yaşlarının annesinin kollarından aktığını görünce : "-Ey Allahım,işte bunlar gözyaşla-rım.işte bu annem! Ben de senin kulunum! Sen de Rahmansm(artık sen bilirsin!) " dedi."

Duyduğuna göre,Yahya'nın sahip olduğu miras malı nedir? Zekeriyâ'nın miras bıraktığı mal nedir? Zekeriyâ sadece bir marangoz ve din adamı idi. kendisinden rivayetinde-Allah'ın (C.C) "...bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun.."

(19.Meryem:5) âyeti hakkında şöyle demiştir:Âyetin mânası ."Benden imamlığı (din adamlığını) tevarüs etsin." demektir.Zekeriyâ din adamı (imam) idi. "Ya'kub ailesine de mirasçı olsun." (19.Mer-yem:6)âyetinin manası da ,Yani mülke mirasçı olsun" demektir.Zekeriyâ (AS) Dâvud (AS) un oğullarından Yahûza b.Ya'kub b. İshak b.İbrahim'in (A.S) torunlarından idi.Allah Yahya'nın din adamlığına tevarüs etmesini kabul etti fakatmal ve mülk'e mirasçı olmasını kabul etmedi.

Zekeriyâ (A.S) din adamlığına (imamlığa) akrabalarının mirasçı olmasını istememiş ve Allah'tan kendi makamına geçecek ve ilmüne vâris olacak bir evlâd vermesini arzu etmişti.Allah (C.C) da:"Zeke-riyyâ'yı da hatırla ki, hani Rabbine:"-Rabbim beni yalnız (evlâdsız) bırakma. Sen vârislerin en hayırlı-sısın." diye dua et misti.Bunun üzerine biz de duasını kabul edip kendisine (evlâd olarak) Yahya'yı verdik ve zevcesini çocuk doğurur hale getir-dik."(21.el-Enbiyâ:89,90) buyurmuştur.

"Süleyman (babası) Davud'a vâris oldu."

(27.en-Neml:16) âyetine gelince:Allah (C.C) burada Süleyman'ın Davud'un' mülküne (hükümdarlığına) .nübüvvetine ve ilmüne vâris olmasını kasetmiş-tir.Süleyman ve Dâvud (A.S) ikisi de hem peygamber,hem de melik (hükümdar) idi.Mülk ise,kuwet ve otorite.hüküm ve siyaset demektir.mal demek değildir.

Eğer malına vâris olmasını kasetmiş olsay-dı.bunu haber vermenin bir faydası olmazdı.Çünkü bütün herkes oğulları babalarının mallarına vâris olduğunu bilir.fakat her çocuğun ilim.mülk ve nübüvvet hususlarında babasının yerine geçeceğini bilmez.

Yine Rasûlullah (S.A.V) miras bırakmayışına diğer bir delil de,Allah'ın kendisine vahyetmesinden sonra miras bırakmamasıdır.Kendisinin ana babasına mirasçı oluşu ise vahiyden önce idi.

EBÛ MUHAMMED :Bize Zeyd b.Ahzem et-Tâî rivayet etti (ve) dedi:Bize Abdullah b.Dâvud tahdis etti ki:"Rasûlullah (S.A.V) annesinden Ummu Ey-men'i;babasından da Şükrân adh köleyi miras olarak aldı."

Allah'ın (C.C) birtakım kimseleri zemmede-rek:"Hayır,doğrusu siz yetime yardım etmezsiniz,miskini de yedirmeğe birbirinizi teşvik et-mezsiniz.Mirası helâl haram demeden habire yersiniz.Malı da pek çok seversiniz." (89.el-Fecr:17-20) buyurduğunu bildiği halde nasıl miras malı yiyebilir?!

Bize İshak b.Râhûye rivayet etti (ve) dedi:Bize Veki haber verdi (ve) dedi:Bize Mis'ar (b.Kidâm),Ab-durrahman b.el-İsbahânî'den,o da Mucâhid b.Verdân'dan.o da Urve b.ez-Zubeyr'den,o da Âişe'den (RA) haber verdi.Âişe'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah (S.A.V) hurma ağacından düş(üp öl) en bir kölenin mirası(nı halletmek) için geldiler.Rasûlullah:"Geride çocuk bıraktı mı?" de-di."Hayır bırakmadı." dediler..

"Bir yakınımı bıraktı mı?" dedi.Yine " Hayır" dediler.

Rasûlullah: "O halde onun mirasını, hemşeri-lerinden birine verin." buyurdu.

Sanki burada Rasûlullah onu mirasını yemekten kaçınmış da onun hemşerisi olan bir adamı tercih etmiş gibidir.

Hz.Fatıma'nın (RA) Ebûbekr (R.A). ile,Rasûlullahın mirası hakkında münakaşa etmesine gelin-ce:Bu kötü görülecek birşey değildir.Çünkü Fâtıma Rasûlullahın (bu hususta) ne dediğini bilmiyor-du.O,çocukların babalarına vâris olduğu gibi,kendi-sinin de babasına vâris olacağını zannetmişti.Ebû-bekr Rasûlullahın hadisini ona haber verdiğinde o bundan vazgeçmiştir.

Ebûbekr (R.A) siyaha da beyaza da (yani herkese) haklarını verip dururken bir kimsenin "Ebû-bekr'in Fâtıma'yı babasının mirasından menettiğini" zannetmesi nasıl caiz olabilir?

(Rasûlullahın mirasını) ne kendisine,ne çocuklarına,ne de kabilesinden birisi için alıkoymadığına göre,Hz.Fatıma'yı mirastan menetmekten kasdı ne olabilir?Hakkı hak sahibine vermesi daha evlâ olduğu halde Ebûbekr Rasûlullahın mirası hakkında (hadis mucebince) sadaka muamelesi yapmıştır.

Kendisi halife seçildiği andan itibaren,müslü-manların malından (beytu'l-mâl) elinde arta kalanı kendilerine geri veren Ebûbekr,nasıl böyle bir iş yapabilir ve Fâüma'dan bu malı helâl etmesini isteyebilir? Ebûbekr bu mirası sadece ücret (maaş) olarak almış ve onların idaresiyle-meşgul olmasını da onlar için bir sadaka olarak kabul etmiştir,

Hz.Âişe'ye'de (R.A) şöyle demiştir:"-Bak yavrum! Halife seçildiğinden bu yana Ebûbekr'in malında ne kadar artına olmuşsa onu müslümanlara geri ver! Allah'a yemin ederim ki ,bize onların (müslümanlann) malından erişen sadece;karnımızda yediğimiz, onların yiyeceklerinin en kabası ve sırtımızda giydiğimiz de onların giydiğinin en sertidir."

(Âişe) dedi ki:Ben baktım ki (artan mal) bir elbi-1 se.kıymeti "beş dirhem etmeyen eski bir örtü ve bir de kara deveden ibaret İdi...

Haberci bu haberi Ömer'e getirince,Ömer (R.A) : "Allah Ebûbekr'e rahmet etsin (bu tutumuyla) kendisinden sonrakilere zahmet yüklemiş oldu." demiştir.[375]

Eğer Ebûbekr'in bu husustaki icraatı (nın maksadı) Fatma'ya zulmetmek,haksızlık etmek olsay-dı;Haüfe olunca Hz.Ali bu mirası Fâtıma'nın oğluna verirdi.

* Ali ile Abbas'ın (R.A) Ebûbekr'e gelip.Rasûlullahın mirası hakkında davalaşmalarına gelince: Bana göre böyle bir düşünce doğru değildir.

Onlar,kendilerine verilmeyen birşey hakkında nasıl dâvalaşabilir veya kendilerinin menolunduğu birşey için nasıl hak iddia edebilirler? Onlann her ikisi de biliyorlardı ki,eğer ikisi de mirasçı olsalar;Rasû-lullahın hanımlarının sekizde bir hissesinden sonra Ali,Fâtıma'dan, (kalan) mirasın yarısını,Abbas da Fâtıma İle beraber yansını alacaktı[376]O halde hangi şeyle dâvalaştılar?

Burada uygun olan mânâ,ancak Ali ile Ab-bas'ın.Ebûbekr'le münakaşa etmesidir.Onlar Ömer-le-Ömer kendilerine Fedek'i (kullanmak üzere) verdiğinde-,ve daha sonra da Osman (R.A) İle münakaşa etmişlerdir.

Bu münakaşanın bir manası ve sebebi vardır.Allah onların hepsine de rahmet etsin. [\[377\]](#)

94- Dediklerine Göre Çelişkili Hadisler..

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Çocuk süttten kesildikten sonra artık süt kardeşliği yoktur,[\[378\]](#) buyurduğunu,

Kezâ"Erkek kardeşlerinizin kim olduğuna dikkat edin (ey hanımlar).Süt kardeşliği ancak meeâa (açlık) dan dolayı olur. [\[379\]](#) yani:Mecâa üe ,çocuğu açlıktan kurtaran emme'yi kadetmiştir buvurduğunu,rivayet ettiniz.

Sonra İbnu Uyeyne'den.o da Abdurrahnan b.el-Kâsım 'dan,o da babasmdan.o da Âişe'den ('R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Sehle binti Süheyl b.Amr.Rasûlullah'a geldi ve:"-Sâlim'in benim yanma girmesinden dolayı .Ebû Huzeyfe'nin yüzünde ,bana karşı bir hoşnudsuzluk görüyorum." dedi...

Rasûlullah:"Onu (Sâlim'i) emzir." dedi.Seh-le:ffKoca adamı mı emzireyim?" dedi.Bunun üzerine Rasûlullah güldü ve sonra:"Ben onun koca bir adam olduğunu bilmiyor muyum." dedi. [\[380\]](#)

Yine dediniz ki:Mâlik (b.Enes) ez-Zuhrf den rivayet etti ki:Âişe (RA) Salim hadisine bakarak süttten kesildikten sonraki emzirme dolayısıyla, (meydana gelen süt kardeşlik)haramhğı, ölesiye kadar devam eder. "diye fetva verirdi [\[381\]](#)

Bu isnad sizce makbul,sahih ve reddedilmesi caiz olmayan bir isnattır.

CEVAB Biz deriz ki:Hadis sahihtir. Rasûlullahın hanımlarından Ummu Seleme ve diğerleri bunun Sâlim'e has olduğunu söylemişler-dir.Şu kadar ki onlar,hangi cihetten Rasûlullahın bunu Sâlim'e has kıldığını açıklamamışlardır.İnşallah biz,Ebû Huzefe (R.A) ve Salim (RA) kıssasını ve aralarındaki yakınlığı açıklayacağız.

Ebû Huzeyfe'ye (R.A) gelince,Utbe b.Rabîa b.Ab-dişems b.Abdî menâfin oğludur.Habeşistana yapılan her iki hicrete de katılan Habeşistan muhacirlerinden idi.Habeşistan'da ,oğlu Muhammed b.ebî Huzeyfe doğdu.Ebû Huzeyfe,Ebûbekr'in halifeliği devrinde Yemâme harbinde öldürüldü[\[382\]](#) (Muhammed b.ebî Huzeyfe'nin) çocuğu olmamıştır. [\[383\]](#)

Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı (azadlı kölesi) Sâlim'e gelince:Bedir harbinde bulunmuştur.Rasûlullah onunla Ebûbekr'i kardeş yapmıştır.Hayırlı sahibi ve faziletli bir kimse idi.

Bundan dolayı Ömer (R.A) vefatı esnasında:"-Eğer Salim hayatta olsaydı.onun hakkında herhangi bir tereddüt kafamı kaştırırmazdı."-Yani:Şûrâ heyeti kendilerinden birini seçmekte ittifak edinceye ka-dar.insanlara namaz kıldırması için onu öne geçirirdim." demiştir.Sonra Suheyb (er-Rûmî) yi (R.A) öne geçirmiştir.

Sâlim,Ebû Huzeyfe'nin Ansâr'dan olan hanımının kölesi idi.Hanımının ismi hakkında ihtilâf edil-miştir.Bazıları:"Benû Hatme'den Selmâ'dır." demiş . bazıları da: "İsmi Sübeyte'dir" demişlerdir. (Fakat) hep si de onun Ansâr 'dan olduğunda ittifak etmişlerdir . Ebû Huzeyfe'nin hanımı onu azad etmiş.o da Ebû Huzeyfe'yi kendisine velî edinmiş.Ebû Huzeyfe de onu evlâdlık almıştır.Velîsi olduğu için Ebû Huzeyfe'ye nisbet edilmiştir.

Sâlim.Yemâme harbinde şehid düşmüş ve ona.azadlı cariyesi mirasçı olmuştur.Çünkü Sâlim'in ne çocuğu ,ne de bu cariyenin dişında bir vârisi vardı.

İşte benim sana bu anlattıklarım Ebû Huzeyfe ve Sâlim'in İslâm'ın ileri gelenlerinden olduklarına, onların büyüklüğüne ve Rasûlullah nazanndaki güzel mevkilerine bir delildir.

Senle binti Süheyl'in anlattığı, Sâlim'in kendisinin[\[384\]](#) yanına girmesinden dolayı Ebû Huzeyfe'nin yüzündeki hoşnudsuzluğa gelince: Salim kendisini azad etmiş olan hanımefendisinin yanına giriyordu. Tıpkı efendisinin evinde büyüyen ve sonra azad edilen bir köle gibi. Keza o, önceki dostluğuna ve onlar tarafından yetiştirilmiş olmasına bakarak giriyordu. Bu ise, Salim gibilerine veya Sâlim'den başkalarına karşı insanların yadırgayamayacağı birşeydir. Çünkü Allah, kadınların kölelerinin ve - Çok yaşlı, çocuk, hadım, iğdiş, muhannes (hem erkek, hem kadın) olanlar gibi- kadınlara şehvet duymayanların kendilerinin yanma girmelerine ruhsat vermiş ve bu sayılanlarla, zevî'l-mehârim (= evlenilmesi haram olanlar) ı bu hususta müsavi kılmıştır. Allahu taâlâ şöyle buyurmaktadır: "zinetlerini (ve süs yerlerini) ancak şu kim selere gösterebilirler): Kocalarına, yahud babalarına, yahud kocalarının babalarına, yahud kendi oğullarına, yahud kocalarının (başka anadan olma) oğullarına, yahud kendi erkek kardeşlerine, yahud erkek kardeşlerinin oğullarına, yahud kız kardeşlerinin oğullarına, yahud kadınlarına- yani müslüman kadınlarına- yahud sağ ellerinin mâlik olduklarına yani kölelere yahud (şehvetsiz ve kadına) ihtiyacı olmayan hizmetkârlara- yani adamı takib eden ve onun yanından

ayrılmayan amele (işçi), köle, halif (anlaşmalı kabile mensubu) ve buna benzer kimselere-" (24en-Nûr:31)

Salim (R.A.) de, kadınlara ihtiyacı olmayan, sözü edilen kimselerden birisi olmaktan hâli değildir. Belki Salim de böyle idi. Çünkü çocuğu olmamıştı. Yahud bu, Allah'ın ona verdiği vera\ dindarlık ve fazilet sebebiyle veya ona mahsus kılmasıyla da olabilir. (Öyle olmalı ki) Rasûlullah da bu sebeble onu, kendisi katında emniyetli ve kadınları incelemekten ve güzelliklerini bakışları ile süzmekten uzak biri olarak Ebûbekr ile kardeşliğe ehil görmüştür.

İhtiyaç anında kadı (hakim) ve şahidlerin tanınması için ve sâlih (namuslu) komşulara, kadınların yüzlerini açmalanna Hz. Peygamber ruhsat vermiştir.

Yaşı geçkin, hayızdan ve evlenme arzusundan kesilmiş kadınların da zinetlerini göstermeksizin (üstüne giyilen) elbiselerini çıkarmalarına da ruhsat tanımıştır.

Sâlim,Ebû Huzeyfe'nin hanımının yanına giriyor ,hanım da Ebû Huzeyfe'nin bu durumdan hoşlanmadığını görüyordu. Eğer girmesi caiz olmasaydı (hiç) girmezdi ve Ebû Huzeyfe de mutlaka, onu bundan menederdi.

Rasûlullah da Ebû Huzeyfe'nin hanımının kendisi nazanndaki yeri dolayısıyla; ve onları bir birine ısındırmayı , aralarından soğukluğu kaldırmayı ve . Ebû Huzeyfe'den bu hoşnudsuzluğu giderip gönlünü almayı istediğinden Ebû Huzeyfe'nin hanımına:

"Onu emzir." demiştir. Fakat bununla, "Çocuklara yapıldığı gibi memelerini onun ağzına ver." demek istememiştir. Lâkin, onun için biraz sütünden sağ ve sonra içmesi için ona ver, demek istemiştir. Bundan başka türlü olması da caiz değildir. Çünkü Sâlim'in süt haramhğı vuku bulmadıkça onun göğüslerine bakması caiz değildir. Kendisine helâl olmayan ve şehvet duymayacağından emin olunmayan birşey ona nasıl mubah kılınabilir?

Yine bu yorumu destekleyen hususlardan birisi de şudur ki, Ebû Huzeyfe'nin hanımı:"- Yâ Rasûlal-lah, koca adamı mı emzireyim?" demiş, bunun üzerine Rasûlullah da gülmüş ve : "-Ben onun koca adam olduğunu bilmiyor muyum? " demiştir. Rasûlullahın burada gülmesi, onun; Sâlim'in kadının yanına girişini haram kabul etmeksizin veya bu rıdâ' (emme) mahzurlu birşeyi helâl kılmış olmaksızın veya Salim bu emme ile onun oğlu olmuş olmaksızın; sadece soğukluğu kaldırmak ve ısındırmak için bu "emdir" sözüyle lâtife ettiğini gösterir.

*Rasûlullahın buna benzer bir latifesi de Ab-dulvâhid b. Ziyâd'ın, Âsim el-Ahval'den onun da el Hasan (el-Basri)den rivayet ettiği şu hadistir: "Bir adam ona (S.A.V.), kendisinin bir yakını öldürmüş olan bir adam getirdi. Rasûlullah adama: "-Öldürülenin diyetini alır mısın?" dedi. (Öldürülenin yakını olan} adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah: Onu (katili) affeder misin?" dedi. Adam yine : "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : "Git öyleyse öldür onu (katili) " dedi. [385]

(Ravi) dedi ki: Adam katili alıp götürünce Rasûlullah: "Eğer onu öldürürse, kendisi de onun gibi (katil olmuş olur)" dedi. Bunun üzerine adama. Rasûlullahın bu sözü haber verildi, o da katili bıraktı, ve hayvana yük bağlanan palanı (kayışı) omuzunda sürükleyerek geri döndü.

Rasûlullah bu sözüyle onun, adamı öldürdüğü takdirde; günah ve Cehenneme girmeyi icap ettirmesi bakımından (katil ile) müsavi olduklarını kasetmemiştir. Allah (C.C.) bu adamın (katilin) kısas olarak öldürülmesini mubah kıldığı halde, Rasûlullah bunu nasıl kasetmiş olabilir? Bilâkis Rasûlullah onun kısas yapmasını istememiş ve affetmesini arzulamıştır. Affetmesi için de ona: eğer adamı öldürürse günah bakımından müsavi olduklarını iham etmiştir.

Rasûlullahın kast'ediği şey şu idi: Birincisi bir cana kıydığı gibi, bu da bir cana kıyarsa, bu (birinci) de katildir, o (ikinci) de katildir. Böylece iki de katil olmakla müsavi olmuş olurlar. Ancak birisi, zâlim (haksiz)dır, ikincisi ise kısâsen öldürmüştür. [386]

95- Dediklerine Göre Kur'an'ın Ye Aklın Delillerinin (Huccetu'1-Akl) Reddettiği Bir Hadis...

İDDİA: Muhammed b.İshak'dan, o da Abdullah b.Ebibekr'den, o da Amra (b.Kays) dan, o da Âişe'den (R.A.) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz: "Recm ve "Yetişkin kimsenin emmesinin sayısı on'dur" [387]âyeti nazil olmuştu, ve bu âyet Rasûlullahın vefatı esnasında benim sedirimin altındaki bir sahifede idi. Rasûlullah Allah'ın rahmetine kavuşunca, biz onunla meşgul iken, mahallenin hayvanlarından birisi (eve) girmiş ve bu sahifeyle yemiş.[388]

Bu, Allah'ın (C.C.) : "Muhakkak ki o (Kur'an) çok şerefli bir kitaptır. Ona ne önünden, nede ardından (hiçbir suretle) batıl yaklaş a maz." (41. Fus-,silet:41,42) âyetine aykındır. Bir koyunun yediği, bir farzını iptal ettiği ve hüccetini iskat

ettiği birşey nasıl aziz ve şerefli olabilir?

Koyun bile onu iptal ettikten sonra, onu iptal etmekten kim aciz kalabilir?

Kur'an âyetini yemek üzere bir hayvan gönderdiği halde Allah (C.C.) nasıl olur da, "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim." (5.el-Mâide:3) der? Ve nasıl olur vahyi, koyunun yemesine maruz bırakır da onun saklanmasını ve muhafaza edilmesini emretmez? Eğer onunla amel edilmesini istemiyorsa, bu âyetleri niçin indirdi?

CEVAB: Biz deriz ki : Gerçekte, onların acıba karşıladıkları bu hususların hiç birisinde, ne şaşılacak bir taraf, ne de onların son derece çirkin gördükleri şeylerden herhangi birisi mevcut değildir.

Eğer sahifeye şaşıyorlarsa, sahifeler Rasûlulla-hın devrende, üzerine Kur'an'ın yazıldığı malzemelerin en kıymetlisi idi. Çünkü onlar Kur'an'ı, hurma dallarına, taşlara, tuğla ve kiremitlere ve buna benzer şeylere yazıyorlardı.

Nitekim Zeyd b. Sabit şöyle demiştir: "Ebûbekr (R.A.) bana, Kur'an'ı toplamamı emretti. Ben de onu (yazılı olduğu) deri parçalarından, ağaç dallarından, ve düz taşlardan dikkatle toplamağa başladım. [389]el-usub, el-asîb'in cem'idir; hurma dalı demektir, elihâf da düz taşlara denir, müfredi ellahfe'dir.

ez-Zuhri (50-124) [390] de şöyle demiştir: "Rasûlul-lahın ruhu kabzolunduğunda, Kur'an hurma dallan, parşömenler (el-kudum) ve hurma ağacının budaklan (el-kerânif) üzerinde idi." [391]

el-kudum, elkadîm'in cem'idir, parşömenler' (= deriler) demektir, el-kerânif de hurma dallarının kalın. köklerine (budaklarına) denir, müfredi "el-kürnâfe"dir.

Kur'an müslümanların ellerinde dağınık bir halde idi. Onlar da ne bir kitap [392] ne de yazı aletleri vardı. Rasûlul-lahm yeryüzündeki hükümdarlara gönderdiği mektupları deri üzerine yaz(dır) ması da bunu gösterir.

Eğer sahifeyi sedir'in altına koymasına şaşıyorsa; (o zaman) insanlar birer hükümdar değillerdi ki onların kasaları, kilitleri, abanoz veya sâc ağacından yapılma san-, dıkları bulunsun! Onlar birşeyi muhafaza etmek, korumak istedikleri zaman, ayak altında çiğnenmekten, çoluk çocuğun veya hayvanların zarar vermesinden emin olmak için, onu sedir'in altına koyarlardı. Evinde ne bir sandık, ne bir kilit, ne de bir dolabı olan kimse-mahrumiyet, yokluk ve sıkıntı yüzünden ancak imkan dahilinde ve bulabildiği kadarıyla (kıymetli şeylerini) koruyabilir.

Rasûllah elbisesini yamar, ayakkabısını diker, mestlerim tamir eder, (ev işlerinde) ailesine yardım eder, yemeği yerde yer ve, "Ben ancak bir kul'um ve bir kulun yediği gibi yerim. [393] derdiDiğer pey gamberler de böyle yaparlardı.

Süleyman (A.S)-ki Allah ona ,ne kendisinden önce.ne de kendisinden sonra kimseye nasib olmayan bir mülk vermiştiyün elbise giyer, insanlara çeşit çeşit yemekler yedirdiği halde kendisi arpa ekmeği yedi.

Mûsâ (A.S) Allah (C.C) ile konuştuğu vakit üzerinde laldan veya yünden bir elbise, ayaklarında da ölmüş bir eşeğin derisinden yapılmış ayakkabılar var-di.Bu yüzde kendisine .-"Hemen ayakkabılarını çıkart,çünkü sen mukaddes vâdî olan Tuva'da-sm."(20.Tâ-Hâ:12)

Yahya (A.S) da lifden ip örerti.

Bunlar bizim sayamayacağımız kadar çok ve (bunları anlatarak) kitabı uzatmamıza hacet bırakmayacak kadar meşhur ve yaygındır.

Eğer koyuna şaşılyorsa:Şüphesiz ki,koyun hayvanların en makbul olanıdır.

"Uzeyr'in .Rabbine münâcaafında okudum.o şöyle demiştir: "Ey AllahımıSen, (dört ayaklı) hayvanlardan koyunu;kuşlardan güvercini;nebatlardan üzümü ve evlerden de Mekke'yi ve İliya'yı ,ve İliya'da da Beytu'l-Makdis'i seçtin"

Veki,el-Esved b.Âbdirrahman'dan.o da babasından, o da dedesinden rivayet etti ki(dedesi) şöyle demiştir:"Rasûlulak (S.A.V) "Allah koyundan daha kıymetli bir hayvan yaratmamıştır" buyurdu."

Koyunun o sahifeyi yemesine niçin şaşılyor?

İşte yeryüzünün zararlı hayvanlarının en zararlısı olan fare!...Mushafları yer onların üzerine pisler. İşte güve! o da mushaflan yer..

Eğer ateş sahtfeyi yakmış olsaydı veya münafıklar onu imha etmiş olsalardı, onların hayretleri ve şaşkınlıkları daha az olurdu.

Allahu taâlâ bir şeyi yok etmek isteği zaman onu zayıfla da iptal eder.kuvvetli ile de.Yine bir kavmi karıncalarla helak ettiği gibi,bazı kavimleri de tûfân ile helak etmiştir

Bir kavme taşlarla azab ettiği gibi diğer bir kavme de kurbağalarla azab etmiştir. Nemrûd'u [394]sivrisinek ile helak etmiş ;Yemen'i de bir fare vasıtasıyla sulara garketmiştir.

* Onlann (kelâmcıların ve akılcıların):" (Sahife-de yazılı olan) âyet iptal edecek olanı (koyunu) gönderdiği halde, (Allah) dini nasıl kemale erdirmiş olabilir? "demelerine gelince:Bu âyet (15.el-Mâide,3) Rasûlullah Veda haccmda,Allah'ın İslâm'ı aziz kıldığı.şir-ki zelil ettiği ve müşrikleri Mekke'den çıkardığı zaman nazil olmuştur.Bu senede sadece müslümanlar hac-cetmiştir[395].İşte bununla Allah (bu) dini kemale erdirmiş ve müslümanlara olan nimetini tamamlamış olmaktadır.

Böylece dinin kemâle ermesi-burada -onun izzeti ve ortaya çıkışı ,şirkin zelil oluşu ve yok olup gidişi (demek) olur.Yoksa farzların ve sünnetlerin tamamlanıp kemâle ermesi kastedilmemiştir. Çünkü onlar Rasûlullahın ruhu kabzoluncaya kadar nazil olmağa devam etmiştir.Bu âyet hakkında eş-Şabî'nin (17-104) [396]görüşü de bu şekildedir.

Dinin ikmal edilmesinin.bu andan sonra nesh'in kaldırılması ile tahakkuk etmiş olması da caizdir.

Allah'ın sahidedeki âyeti iptal etmesine gelin Tıpkı Hz. Ömer'in (RA) recm âyeti hakkında söylediği [397]başkalının da -iki kapak arasında toplanmadan önce-Kur'an'dan olup,sonra kaybolan şeyler hakkında dedikleri gibi; Allah'ın bir âyet inzal etmiş olması , sonra da onun tilâvetini (okunmasını) iptal edip de onunla amel edilmesini olduğu gibi bırakmış olması da caizdir.

Okunuşunun iptal edilmeyip amel edilmesinin iptali caiz olunca ;onun tilâvetinin (okunmasının) iptal edilip,amel edilmesinin olduğu gibi bırakılması da caiz olur.

Halanın, erkek kardeşinin kızı üzerine;teyzenin onun kızkardeşinin kızı üzerine nikâh edilmesinin haram kılınışı;çeyrek dinar için elin kesilmesi[398],babanın ve efendinin kısas edilmemesi[399]kâtilin mirasçı olmaması gibi [400]kendisine (S.A.V) din ile alâkalı pekçok şey inzal ettiği gibi;bunu da vahiy olarak inzal etmesi,fakat bunun Kur'an olmaması da mümkündür.

Yine Rasûlullah:"Allahu taâlâ : "Ben kullarımın hepsini Hanifler olarak yarattım." buyurmuştur." ve "Allahu taâlâ : "Kim bana bir kanş yaklaşır-sa.ben ona bir arşın yaklaşırım. buyurmuştur.[401]demesi ve buna benzer hadisler de böyledir (Yeni Allah'tan vahiy olarak geldiği halde, Kur'an'dan değildir.)

Rasûlullah (S.A.V) : " Bana Kitap (Kur'an) veril-di.bir de onun benzeri (misli)[402]buyurmuştur ki,bununla Cebrâilin sünnet olarak getirdiklerini kastedmiştir.

Rasûlullah recm cezasını tatbik etmiş,ondan sonra müslümanlar da recm cezasını tatbik etmiş.fu-kahâ da bu tatbikatı (bir hüküm olarak) kabul etmişlerdir.

Yetişkin bir kimsenin on kere emzirilmesine gelince,biz bunuh-Muhammed b.İshak'ın (-150) [403]bir hatası olduğunu zannediyoruz.

Biz,bu sahidede olduğu zikredilen recm (âyetinin) bâtil (asılsız) olmasından da emin olamayız. Çünkü Rasûlullah,bu vakitten önce Mâiz b.Mâlik'i (R.A) ve başkalannı recmetmiştir.O halde kendisine (bu âyet) tekrar nasıl nazil olabilir?

Çünkü Mâlik b.Enes bu hadisin aynısını Abdullah b.Ebî Bekr'den.o da Amra (b.Kays) dan.o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bilinen on emme (süt kardeşliği) haramlığına sebep olur." âyeti Kur'an'da nazil olanlar arasında idi.Sonra "Bilinen (malûm) beş emme, haramlığa sebep olur." âyetiyle neshedilmişti. Rasûlullah (S.A.V) .vefat ettiği sırada bunlar Kur'an olarak okunmaktaydı..

Fakihlerden bir kısmı,eş-Şâfî ve İshak (b.Rahû-ye) bunlardandır-bu hadisi kabul etmiş ve "beş emme" yi ,haram kılan emme ile haram kılmayanı arasında sınır olarak kabul etmişlerdir.Tıpkı "el-kulle-teyn'i [404] necis olan su ile necis olmayan şü arasın-da sınır olarak kabul ettikleri gibi...

Mâlik'in hadisinin ifadesi,Muhammed b.İs-hak'ın hadisinin ifade şeklidir.farklıdır.Mâlik (b.Enes) ise hadisçiier (Ashâbül-Hadis) nazarında Muhammed b.İshak'dan daha sağlam bir kimsedir.

EBÛ MUHAMMED :Bize Ebû Hatim rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi: Bize Ma'mer (b.Râşid) haber verdi (ve) dedi:

Babam bana: "Muhammed b.İshak'dan birşey almayın.Çünkü o çok yalancıdır." dedi.

Muhammed b.İshak.Fâtıma binti el-Munzir b.ez-Zubeyr'den-ki o Hişâm b.Urve'nin hanımı idi-rivayette bulunurdu.Bu ,Hişâm'ın kulağına gitti Bunun üzerine (Hişâm) bu hususu inkâr etti ve:"Benim hanımımın yanına o mu giriyordu.yoksa ben mi?" dedi[405]

Allahu taâlânın:"Onun ne Önünden,ne ardından (hiçbir suretle) batıl yaklaşılamaz."(41.Fussüet:42) âyetine gelince:Elbette Cenâb-ı Hak batıl ile.mallara ve kıymetli şeylere isabet eden şeylerin (zarar,imhâ) mushaflara da isabet etmeceğini kasdet-memiştir.Sadeccşeytanm Kur'an'a-gerek vahiyden önce.gerekse vahiyden sonra-Kur'an'dan olmayan birşeyi sokuşturamayacağını kas d etmiş tir. [406]

96- Dediklerine Göre Aklın Delilleri (Huccetu'1-Akl) Tarafından Reddedilen Bir Hadis ...

İDDİÂ: Siz, Yûsuf a (A.S) güzelliğın yansının verildiğini rivayet ettiniz[407].Halbuki Allah (C.C):"...onu (Yûsufu) değersiz bir fiat ile birkaç dirheme (kafileyeye) sattılar (onlar Yusuf) hakkında rağbetsiz bulunuyurlardı."(12.Yûsuf: 20) buyurmuştur. Kendisine güzelliğın yarısı verilmiş olan. bir kimsenin.ne değersiz bir iiat ile,sayılabilecek kadar az bir dirheme satılması,ne de onu alacak olanın -bir de bu fiat azlığına rağmen -onun hakkında rağbetsiz olması mümkün değildir.

Yine Allah (C.C) Yûsuf un kardeşlerinin kendisine müteaddid defalar gelmelerinden bahisle: "Yûsuf hemen onları tanıdı .Halbuki onlar Yûsuf u tanıau-yorlardı." (12.Yûsuf:58) buyurmuştur.Kendisine güzelliğın yansı verilmiş olan ve âlemde bir eşi bulunmayan bir kimse nasıl olur da tanınmaz? Onların onu tanımaları, fakat Yûsuf un onları tanımaması daha akla yakındır.

CEVAB:Biz deriz ki:İnsanlar Yûsuf a (A.S) verilen, güzelliğın yansı hakkında ,Allahu taâlânın ona güzelliğın yansını verdiğini; diğer kullarının hepsine de kalan diğer yansını .verdiğini ve bunu onlar arasında taksim ettiğini zannetmektedirler.Bu,-bizim söyleyeceklerimizi anladığı zaman-iyice düşünen bir kimseye gizli kalmayacak kadar açık bir hatadır.

Bu hususta bizim bildiğimiz ise şudurAllah (C.C) güzellik için bir sınır koymuş ve bu "güzelliğın son sınırını" dilediği mahlûkatma-ya meleklerle.ya hûrilere-vermiştir. Yûsuf a (A.S) da bu güzelliğın yansını ve bu kemâlin (son sınırın) yansını vermiştir.Ba-zan başka birine bu güzelliğın üçte birini;bir başkasına dörtte birini bir diğerine de onda birini vermesi de câizdir.Başka birine güzellikten hiçbirşey vermemesi de caizdir.

Keza birisi,ona (Yûsuf a] cesaretin yansının verildiğini söylese,ona yansının verilip de diğer insanların hepsine birden diğer yansının verilmiş olması mümkün değildir.

Eğer hadisin manası bu olsaydı, kendisine cesaretin yansı verilen kimsenin .insanlann hepsine birden tek başına karşı çıkabilmesi gerekirdi.Lâkin hadisin manası: "Cesaretin .Allah'ın bildiği bir sını var-dır,ve bu (cesaretin son haddini) dilediğine ve-rir.Onun dışındakilere de bunun yansını.bir başkasına üçte birini veya dörtte birini veya onda birini verebilir.!"şeklinde veya buna benzer bir şekildedir.

"O (Yûsuf) bu kadar güzel iken,nasıl olur da onu değersiz bir fiaüa satarlar ve onun hakkında rağbetsiz olurlar?" demelerine gelince:

Hiç şüphe yok ki güzellik ,eğer bizim kabul ettiğimiz gibi olursa.onlann zannettikleri kadar büyük bir fark olmaz. Lâkin güzel yüzlü olanlann güzelliklerine yakın bir güzellikte olur.

Vehb b.Muneebbih (34-114) [408] Yûsuf un güzelükte,(İbrahim'in (A.S) güzel hanımı) Sâra'ya çektiğini (benzediğini) zikretmiştir. Bu da bizim "güzelliğın yansı" hakkındaki te'vilimizi doğrulamaktadır...

Eğer onlar (akılcılar ve kelâmcılar):"Hânım,şe-hirdeki kadınların kendisini ayıpladıklarını işitince .onlara dâvetçi gönderdi.Onlar için dayalı döşeli bir sofrta hazırladı ve her birine bir bıçak verdi.Son-ra Yûsuf a :'-Çık karşılarna!" dedi.Kadınlar onu görünce kendisini (gözlerinde) çok büyüttüler ve şaşkınlıklarından ellerini kestiler."Allah'ı tenzih ederiz,bu bir insan değildir.Bu ancak güzel bir melektir!" dediler."(12.Yûsuf:31) âyetini delil getirirler ve "Kadınların onu gördükleri zaman ellerini kesmeleri ve "Bu ancak güzel bir melektir." demelerinin se-bebi;ancak onun güzelliğının

farklı oluşu ve insanlardaki güzellikten de öte oluşudur." derlerse,biz bu âyetin yorumunda deriz ki:

Vezerin hanımı (şehirdeki) kadınların "Vezerin karısı delikanlısına yaklaşmak istiyormuş.Ona olan aşkı kalbinin içine işlemiş.O hanımı görüyoruz ki,çıldırılmış besbelli!.."(12.Yûsuf:30) dediklerini duyunca, kadınların Yûsuf u görmelerini ve kendisinin bu fitneye düşmesine hak vermelerini istemiştir.

Bunun üzerine onlar için dayalı döşeli bir sofraya (=muttekeen) hazırladı.-"Mutteke" yemek demektir. "Mutken" şeklinde de okunmuştur.Bu ise bıçakla kesilen yiyecek demektir-Bazı tefsirlerde "Bu yemek turunç idi." ,diğer bazı tefsirlerde de"Zumâverdi [409] idi" denilmiştir.Her ne olursa olsun bu yiyecek,kesil

[410]Kamusta : " Yumurta ve etten yapılan bir yemek-tir.Araplaşmış yabancı bir kelimedir .Avam buna Zemâverdi der.Kâmus sarihinin şeyhinden naklettiğine göre buna "Kadı lokması,halife lokması,-Horasanlı da :Nevâle -sofranın nergi-si,muyesser,muhennâ " isimleri de verilmiştir. meden yenmiyordu.

Âyetteki "el-metk" ile "el-betk" in asılları birdir ki,o da kesmek demektir.Mahrecleri yakın olduğu için çoğu zaman (m) harfi, (b) harfi yerine; (b) harfi de (m) harflı yerine konulur.

Sonra (vezirin hanımı) Yûsufa (A.S) a:"Çık karşılarına!" dedi...Kadınlar onu gördükleri vakit (gözlerinde) onu çok büyüttüler ve yücelttiler ve vezirin hanımının kalbine düşen onların da kalplerine düştü .Bunun üzerine donakaldılar,şaşırdılar ve ona bakıp kaldılar.Tâ ki yiyeceklerini kestikleri bıçaklarla ellerini kesince:"- Bu bir İnsan değildir.Bu ancak güzel bir melektir."(12.Yûsuf:31) de-diler.Kadınlar bu sözleriyle hakikaten onun insan olmadığını ve yine onun hakiketen melek olduğunu kas-detmemişlerdir. Onlar bu sözü ancak benzetme yoluyla söylemişlerdir.Tıpkı -bir adamın güzelliğini vasfe-den bir kimsenin-"O ancak güneştir.",O ancak ay'dır." demesi gibi...

Onlar.hem vezirin karısının arzuladığı şeyi ondan istedikleri ve onun hapsedilmesini istedikleri halde;hem de Yûsuf un insan olmayıp ,meleklerden olduğunu nasıl kasetmiş olabilir er ?Halbu ki melekler kadınlarla cinsî münasebette bulunmaz ve hapsedilemezler.

"Arzu (=şehvet) ve aşk üe,son derece göz alıcı güzel bir yüz gördükleri zaman onların kendi ellerini kesmelerindeçaşmalarında ve donup kalmalarında şaşılacak birşey yoktur.

Bazan buna benzer veya bundan daha fazlası insanın başına gelir.

Urve b.-Hizam [411]şöyle demiştir:

Beni,bazan senin hatırandan dolayı bir korku sarıyor,

Derim ile kemiklerim arasında bu korkunun kıpırdanışı var,

Bunun sebebi ancak,onu ansızın görmüş olmam ve neredeyse cevap veremeyecek kadar, donup kalmam, Kabul etmekte olduğum görüşümden vazgeçirilmem, ve o kaybolurken.saydıklanımı unutmamdır..

Mecnun diye bilinen Kays b.el-Mulevvaah mecnun olduğu zaman aklı gitmiş ve vahşi hayvanlarla birlikte dolaşmıştı.Leylâ'nın lafindan başka birşey anlamıyordu.Ve şöyle diyordu:

Yazıklar olsun aklı çalınmış olarak akşamla yana, ve aklı tamamen götürülmüş olarak sabahlayana...

Leylâ'dan bahsedilince tekrar aklım başına geldi ve aklımın keskinlikleri, dağınık yerlerden geri geldi..

Babası Ka'be'ye iltica etmek ve onun yüzü suyu hürmetine şifa istemek için Mecnun'u Mekke'ye götürmek üzere yola çıktı.Mecnun Mina'da birisinin "Leylâ" dediğini işittihemen bayılarak düştü. Ayıklığı zaman şöyle dedi:

"ve birisi biz Mîna'nın inişinde (hayf da) iken bağırdı.

Farkında olmadan kalbi(mi)n hüznlerini hreketi geçirdi.

(Halbuki o) "Leylâ" nın ismi ile başkasını çağırdı.sanki "Leylâ" sözüyle göğsümdeki gönül kuşunu uçurdu.[412]

Gerçekten aşk yüzünden pekçok kimse ölmüş-tür.Urve b.Hızâm;Abdullah b.Aclân en-Nehdi bunlardandır.

EBÛ MUHAMMED: Bana Abdurrahman b.Ab-dullah b.Kurayb rivayet etti (ve) dedi:Bana amcam el-Asmai rivayet etti (ve) dedi:"Abdullah b.Aclân (en-Nehdî) aşktan ölen meşhur arab âşıkların-dandır.Şâirlerden biri onu zikretmiş ve :

"Eğer aşktan ölürsem,

İbnu, Aclân da aşktan ölmüştür." demiştir...

Bize Ebû Hatim rivayet etti (ve) dedi:Bize el-As-maî, Abdulaziz b. ebî Seleme'den, o da Eyyup (es-Sah-tiyânîdan ,o da Muhammed b. Sîrîn'den haber verdi ki(İbnu Şîrîn) şöyle demiştir:Hind'in âşığı Abdullah b. Aclân şöyle demiştir:

"İyi bil ki Hind sana mahrem (haram) olmuştu. ve ben Hind'in en yakın akrabalarından oldum kılıcının kını,kılıfı gibi oldum, iki elim arasında yay ve oklan evirip çevirir oldum. [\[413\]](#)

(İbnu Sîrin devamla) : Bunları söylerken sesini yükseltti ve düşüp öldü,dedi.

Haber nakilcilerinin (nakaletu'l-ahbâr] rivayetleri arasında el-Hâris b.Hillize el-Yeşkûrî'nin Amr b.Hind'in huzurunda "...Esma ayrılacağını bize bildirdi..." diye başlayan kasidesini irticalen söylediği rivayeti de vardır. Kasidesi bir hitabe gibiydi.Tam bu sırada el-Hâris 'in dayandığı ve üzerine yaslanarak hutbe irâd ettiği aneze [\[414\]](#)birden onun göğsüne saplandı.Fakat o bunun farkında değildi.İşte bu,kadınla-rın ellerini kesmelerinden daha çok şaşılacak bir şey dir.

Onların (kadınların) ellerini kestiren sebep ise;el-Haris b.Hillize'nin göğsüne aneze'yi saplayan sebepten daha kuvvetlidir.

Amma kafilenin onu değersiz bir fiata satın al-masına.hem de bununla beraber onun (Yûsuf un) hakkında rağbetsiz bulunmalarına gelince :Şüphesiz ki onlar Yûsuf u,efendisinden kaçtığı ve kusuru ol madığı için satın altılar,ve Yûsuf un kardeşlerinin iddia ettiği büyük cinayetler ve işlediği suçlardan dolayı, efendilerinin atmış olduğu kuyudan onu çıkardılar. Yûsuf un kardeşleri buna ilâveten,Mısır'a götü-rünceye kadar onu bağlamalarını ve kelepçe vurmalarını şart koştular.İşte fiati düşüren ve müşteri-yi (alıcı) rağbetsiz kılan şey bu hususların altındadır.

Bu kıssa Tevrat'ta da zikredilmiştir.[\[415\]](#)

Yûsuf a verilen (bu) güzelliğe rağmen kardeşleri onu nasıl tanımazlar?" demelerine gelince:Ben sana Yûsuf a verilen güzelliği anlattım.Eğer ona verilen,insanlara verilenden fazla birşey olsaydı bi-le,onun güzelliği insanlardan çok farklı olmazdı.Yine eğer ona güzelliğin yarısı,diğer insanlara da üçte biri,dörtte biri veya yarıya yakın birşey verilmiş olsaydı bile, bu kadar büyük bir farklılık meydana gelmezdi.

Kardeşleri Yûsuf u o bir çocuk iken terketmiş ve sonra onu yetişkin bir adam iken görmüşler; onu zavallı ve musibete uğramış bir esir iken terketmişler ve büyük bir melik iken karşılaşmışlardır.

Bundan daha kısa bir müddet içersinde ve bundan daha az farklı hallerde bile şekiller bozular ve görünüşler değişebilir...[\[416\]](#)

97- Dediklerine Göre Aklın Ve Mantığın İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ: Şu'be'den,o da Muhammed b.Cuhâ-de'den.o da Ebû Hâzim (Selmân el-Eşcaî) den,o da Ebû Hurayra'dan.onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Rasûlullah cariyelerin kazancından nehyetti.[\[417\]](#)

Cariyenin kazancı helâldir.Bir adam eğer cariyesini veya kölesini kiraya verse,onlar da çalışsalar,onlarm kazandıkları müslümanların icmai ile haram olmaz. Rasûlullah (bunu) nasıl yasaklayabilir?

CEVAB: Biz deriz ki:Rasûlullahm yasakladığı kazanç,zinadan alınan ücrettir.Cahiliyye ehli,cariyesine zina etmesini emrediyor ve onların bundan kazandıkları paralan alıyorladi.Abdullah b.Cud'an'm kendileriyle zina edilen cariyeleri vardı.Abdullah (b.Cud'an) Cahiliyye devrinde Teym kabilesinin seyyi-di.efendisi idi.Bunun üzerine Allah (C.C) :'"Dünya hayatının geçici menfaatini kazanacaksınız diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın "(24.en-Nûr :33) âyetini indirmişti.

Rasûlulah (S.A.V) zemmâra'nın[\[418\]](#)zina eden' ve zinadan kazandığını efendisine getiren cariyenin -kazancını yasaklamıştır...

EBÛ MUHAMMED: Bize Ebu'l-Hattab rivayet etti (ve) dedi:Bize Ebûbahr (Abdurrahman b. Osman el-Basrî) haber verdi (ve) dedi:Bize Hişâm b.Hassân, Muhammed b.Sîrîn'den,o da Ebû Hurayra 'dan onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:Köpeğin (satışından elde edilen) kazanç ve zemmâra (fahişe) nin efendisine kazandığı ücret gayr-ı meşru kazançlardandır. [\[419\]](#)

98-Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİA: Mâlik (b.Enes) den.o da Ebu'n-Nadr Sâlim'den ,o da İbnu Cerhed'den.o da babası (Cerhed) den [\[420\]](#)rivayet ettiniz ki:"Baldırları açık iken Rasûlullah ona (Cerhede) rastlamış ve:" - Baldırlarını ört.baldırlar da avret yerlerindedir." demiştir.

Sonra İsmail b.Ca'fer'den ,o da Muhammed b.ebî Harmele'den.o da Atâ b.Yesâr'dan ve Ebû Seleme b.Abdirrahman'dan ,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Rasûlullah evde »baldırları açık bir halde,yan üstü yatıyordu.Ebûbekr İzin istedi,Rasûlullah hiç istifini bozmadan onun girmesine izin verdi. Sonra Ömer izin istedi.aynı halde iken ona da izin verdi.Sonra Osman İzin istedi,bunun üzerine Rasûlullah kalkıp oturdu ve elbiselerini düzeltti.(Sonra) Osman gidince Âişe (R.A) Osman'a karşı niçin böyle davrandığını sordu.Rasûlullah'Meleklerin kendisinden haya ettiği bir adamdan ben haya etmez miyim?" dedi. [\[421\]](#)

Bu Hadis ise birincisinin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki ki:Burada herhangi bir terslik yoktur.Her iki hadisin de yeri vardır,yerlerine ko nuluğu zaman,onların zannettikleri ihtilâf .terslik ortadan kalkar.

Cerhed (R.A) hadisine gelince : Rasûlullah ona rastladığı zaman o,insanların gelip geçtikleri yol üzerinde ve onlar içersinde baldırları açık bir halde oturuyordu... Rasûlullah da ona : "Baldırları ört,çünkü bu vaziyette baldırlar da avrettendir." buyurmuş-tur.Fakat "Baldırlar avrettir" dememiştir.Çünkü avret olan yerler .baldırdan başka yerlerdir.

Avret de iki kısımdır:

Birisi: Kadın ve erkeğin tenasül uzuvları ve dü-bürleridir.Bizatili avret olan ve kadın ve erkeğin her yede ,her zaman ,her halde örtmeleri gereken avret budur.

Diğeri ise:Bu avret yerlerine yakın olan,baldır ve karnın yumuşak kısmıdır. Bunlara da avret denilmiştir, çünkü bunlar avretin etrafında ve ona yakındır-lar.İşte bu avret,erkeğin hamamda,kimsenin olmadığı yerlerde,evinde ve hanımlarının yanında açması caiz olan avrettir .Fakat insanların içinde,onların toplu olduğu yerde ,ve sokaklarda buralarını açması ona yakışmaz,hoş olmaz..

Erkeğin kendisine helâl olan herşeyi toplulukta izhar etmesi yakışık almaz. (Meselâ) yol üzerinde ve çarşıda birşey yemek helâl olduğu halde çirkin bir ha-rakettir.Kişinin cariyesiyle cinsî münasebette bulunması caizdir, fakat insanların ve gözlerin onu göreceği bir yerde bu işi yapması caiz değildir.

Onlar (Ashab) vecs'den hoşlanmazıdı.Vecs, adamın hanımı ile diğer ailelerinin kendilerinin hara-ket (kıpırtı) ve seslerini duyabilecekleri bir şekilde cinsî münasebette bulunmasıdır.

Rasûlullah (S.A.V) evinde yalnız idi.bu yüzden baldırını haramlarının yanında açmıştı.Sonra yanına alışkın olduğu biri gelmiş ve ona karşı örtünmemiş-tir.Fakat (gelenler) üç kişi olup (bir topluluk hâlini alınca) nasıl ki Cerhed'in (RAİ topluluk arasında bal-

dirini açmasından hoşlanmamışsa,kendisi için de hoşlanmamış ve bu (üç kişilik) topluluktan dolayı örtünmüştür.[\[422\]](#)

99, Dediklerine Göre İcma'nın Ve Kur'an1 İn İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİA:eI-Haccâc (b.Osman) es-Sawâfdan,o da Yahya b.ebî Kesîr'den oda İkrime'den, o da Haccac b. Amr el-Ansarîl den (R.A) onun Rasûlullahı:"Kimin bir tarafı kırılır veya total olursa,ıbramdan çıkmış sayılır.Onun tekrar haccetmesi gerekir." derken işittiğini rivayet ettiniz [\[423\]](#)

Yine rivayet ettiniz ki) Haccac, İbnu Abbas ile Ebû Hurayra ya bu hadisi nakledince, ikisinin de "Doğru!" dediklerini söylemiştir.

İnsanlar (ulemâ) ise bunun aksini kabul etmişlerdir. Çünkü: "Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın. Fakat herhangi bir sebeple bunlardan ahkonursanız, kurbandan (deve, sığır ve davardan) sizin için hangisi kolaysa o vacib olur. Ve kurban mahalli olan Mina'ya varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin." (2.el-Bakara: 196) buyur-muştur. Kurban mahalline varmaksızın ve (kurbanını) boğazlamaksızın o kimsenin ihramdan çıkmasına müsaade etmemiştir.

CEVAB: Biz deriz ki; Rasûlullah (S.A.V) bu-nu, Mekke ahalisinden olup Hacc için Mekke'de telbi-ye getiren, tavaf eden, sa'y eden, sonra bir tarafı kınlan veya topal olan veya hastalanan ve vakfe yerlerinde buluramıyan bir kimse hakkında söylemiştir. O adam bu vakitte ihramdan çıkar ve kendisine gelecek yıl haccetmesi ve kurban kesmesi vacib olur.

Aynı şekilde bir kimse, Hac aylarında umreye niyet ederek Mekke'ye gelir ve umresini edâ eder. Son-ra Mekke'de Hac için telbiye getirir de bir tarafı kı-lır. veya başına birşey gelir ve bu yüzden, insanlarla birlikte vakfe yerlerinde durmağa gücü de yetmez. İşte bu kimse de ihramdan çıkar. Kendisine gelecek yıl (tekrar) haccetmesi ve ayrıca kurban kesmesi gerekir.

Allahu taâlânın hac'dan alıkonulduğu takdir-de, kurbandan kolay olanı emrettiği ve kurban, mahalli olan Mina'ya varıncaya kadar başlarını traş etmemelerini emrettiği kimseler, Mekke'ye girmeden önce hac'dan alıkonulan kimselerdir. Bunların hükümleri Mekkelüerin ve (Hac için) Mekke'den ihrama girenlerin tabi olduğu hükümlerden farklıdır. Çünkü hac için telbiye getirmiş olduğu halde yolda birtarafı kırılan veya topal olan ve yolculuğa kadir olamayan veya hastalanan kimsenin hükmü, ancak Ka'be'de ihramdan çıkmasıdır. Ve o kimsenin gelecek sene tekrar haccetmesi gerekir..

Mekke 'de bir tarafı kınlan, oranın ahalisinden olan veya temettü haccına niyyet etmiş olan ve Mekke'de, Ka'be yakınında ikamet eden kimse ise, ihram-dan çıkar ve onun gelecek sene tekrar haccetmesi gerekir. [\[424\]](#)

100- Dediklerine Göre Aklın Delillerinin (=Huccetu'l-Akl) İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ: Rasûlullahm bir adama (Yiyeceği) sağ elinle ye. şeytan soluyla yer." dediğini [\[425\]](#) rivayet ettiniz.

Şeytan ise melekler gibi (maddi olmayan) rûhâni bir varlıktır. Nasıl yer ve içer ve nasıl olur da onun yemek yediği bir eli olur?

CEVAB: Biz deriz ki: Şüphesiz Allah (C.C) ne yaratmışsa mutlaka bir de onun zıddını yaratmıştır. Aydınlık ve karanlık, beyaz ve siyah, itaat ve isyankâ-rılık, hayır ve şer, tamlık ve noksanlık, sağ ve sol, adalet ve zulüm gibi.

Hayır, tamamlık, adalet, ve aydınlık namına ne varsa, o Allah'a nisbet edilmiştir. Çünkü Allah bunları sevmiş ve bunları emretmiştir.

Yine şer, noksanlık ve karanlık namına her ne varsa, o da şeytana nisbet edilmiştir. Çünkü bunlara çağırın ve teşvik eden şeytandır.

Allahu taâlâ sağa mükemmellik, tamlık vermiş ve onu yemek içmek, selâm vermek ve tutup yakalamağa tahsis etmiştir. Solda da zayıklık, noksanlık kılmış ve onu istincâ (avret yerini temizleme), istinsâr (sümkürme) ve pislikleri gidermeye tahsis etmiştir.

Uğurluluğun sağdan, uğursuzluğun da soldan? olduğunu takdir etmiştir...

Falan uğurlu veya uğursuzdur. derler. Bu (uğur veya uğursuzluk) ancak sağ veya soldandır. [\[426\]](#)

Şeytanın sol eli ile yemesi, şu iki mananın dışında değildir:

Ya hakikaten yemiş olabilir ki, bu takdirde yemek; çiğneme ve yutma değil de koklama şeklinde olur. Bu husus bir hadiste rivayet edilmiştir. Yine şey tanın yemeğinin çürümüş kemik, içeceğinin de elcedef [\[427\]](#) yani köpük v.b. olduğu rivayet edilmiştir.

Şeytan bunlardan.ancak kokusunu almak suretiyle istifade edebilir,ve bu koklama onun için cismânî varlıkların çiğneyip yutması yerine geçer.ve onun koklaması da soldandır.BÖylelikle şeytan ,yemek yerken Allah'ın adını anmayan veya elini yıkamayan,veya yemeği üstü açık bırakıp onun bereket ve hayrını gideren kimseye ortak olmuş olur.

Şeytanın mallara ortak olmasına gelince: Bu,(malın) haram yolda sarfedilmesiyle olur.Çocuk-lara orak olması da zina ile olur.

Yuhut da mecazen sol eli ile yemiş olabilir ki,bununla insanın sol eliyle yemesinin .şeytanın bunu istemesi ve onu buna teşvik etmesiyle olduğu kasdedilir.

Bu yüzden sol eli ile yiyene:"O,şeytanın yiyişi gibi yiyor." denilir.Bu sözle şeytanın (insanlar) gibi yediği kasdedilmez.Kasdedilen ancak,o adamın.şeytanın sevdiği gibi yediğidir.

Kırmızı (elbise) hakkında da:" O.şeytanın süsüdür." denilir ki,bununla şeytanın kırmızı (elbise) giydiği ve bununla süslendiği kasdolunmaz...Ancak bu-rada,onun şeytan tarafından (giyilmesi) ilham edilen bir süs olduğu kasdolunur.

Yine,elktîatki sangı çenenin altından dolaştırmadan sarmaktır.-hakkında da,onun şeytan sarığı olduğu rivayet edilir.Bununla şeytanın sarık sardığı kasdolunmuş değildir.Kasdolunan,bu şekildeki sangın şeytanın sevdiği ve onu teşvik ettiği bir sank şekli olduğudur.

(Rasûlullah'm) hayırlı kadın hakkında söylediği:" O şeytanın fisesidir [428]hadisi hakkında da aynı şeyi söyleriz.Buradaki fiske.şu iki mânaya gelir.

Ya şeytanın ,kadının temizliğini bozarak onu namazdan alakoymak için bu damara fiske vurması ve ondan hayz kanının akması mânasına gelir ki, insanın damarlarında dolaşan birinin, [429]fisesi ile kanı akıtmaya kadir olması şaşılacak birşey değildir.

Veyahutta,bu fiskenin,kadının tabiatında (yaratılışında) olması ve hayız namaza mani olduğu için -sol el ile yemenin,çene altından dolaştırılmadan sanlan sangın ve kırmızı elbisenin şeytana izafe edilmesi gibi-şeytana izafe edilmesi mânasına gelir.

EBÛ MUHAMMED:Bana Ziyâd b.Yahyâ rivayet etti (ve) dedi :Bize Bişr b. el-Mufaddal ,Yûnus (b. Ubeyd) den,o da el-Hasen (el-Basrî) den Rasûlullah'ın (S.A.V) .-"Kırmızı şeytanın süsüdür.şeytan kırmızıyı sever." [430]buyurduğunu rivayet etti.Bu sebepten Rasûlullah (S.A.V } erkeklerin usfur (za'ferân,safran) ile boyanmış (koyu sarı)elbise giymesini kerih görmüştür. [431]

İbrahim [432]"Ben,şeytanın süsü olduğunu bildiğim halde za'ferânla boyanmış elbise giyerim;ve Cehennem ehlinin takındığı birşey olduğunu bildiğim halde demir yüzük takıyorum." demiştir...Böylece o demirin cehennemliklerin takı ve mücevheratı olduğunu söylemiş tir .Aslında cehennemlikler takı takma-yacaklardır.

O,bu sözüyle ancak cehennemliklerin mücevher yerine zincirler, kelepçeler ve boyunduruklar takmacaklarını kasdetmiştir.Bu suretle demir,onların mücevheratı (süsü) olmuş olur.İbrahim bunu,kendini ve yaptığı amelinin örtmek .gizlemek için yapardı. [433]

101- Dediklerine Göre Çelişik İki Hadis...

İDDİA: Rasûlullahın:"(Hastahğının iyileşmesi için) vücudunu dağlattıran veya (kendisine) okutup üflettiren (Allah'a) tevekkül etmemiştir." [434]buyurduğunu rivayet etiniz.

Sonra da Es'ad b.Zurâra'nın (R.A) dağlandığını ve :Rasûlullahın "Sizin tedavi olduğunuz şeylerde bir bayır varsa,bu olsa olsa hacamatçının (kan akıtmak için neşterle vücudu) yarmasında veya ateş ile dağlamasmdadır." [435]buyurduğunu rivayet ettiniz.Bu ise birinci hadisin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada herhangi bir uyuş-j rnzalık yoktur.Her bir hadisin yeri vardır.oraya ko-[nulduğu zaman uyuşmazlık ortadan kalkar.

Dağlamak iki çeşittir.

Birisi:Araplar dışındaki pekçok milletin yaptığı gibi,hastalığa yakalanmamak.hasta olmamak için sağlam birisini dağlamaktır. Onlar çocuklarını ve gençlerini kendilerinde hastalık olmadığı halde dağlarlar. Onlar bu d ağlamanın, onların (çocukların) sıhhatini koruyacağına ve hastalıkları onlardan uzaklaştıracağına inanırlar.

EBÛ MUHAMMED: Horasan'da Türklerce hürmet edilen,Türk tabiblerinden birini gördüm.dağla-ma ile tedavi ediyordu.Onun tercümanı bana.onun dağlama ile humma (sıtma) ve zâtu'l-cenb (göğüs zan iltihabı) hastalıklarını,solucan,akciğer veremi, felç ve bunlardan başka mühim hastalıkları da iyileştirdiğini söyledi.

Tabib hastaya geliyor ve hastalığı vücudun bir noktasına sıkıştırmak için,onu ipele sıkıca bağlı-yor,sonra kızgın demiri buraya koyuyor ve orayı yakı-yormuş.Bu tabib,hasta olmamak için ve sıhhatinin devamlı olması için de (insanları) dağlıyormuş .Tabib -üstelik - yağmur yağdırabileceğini,vakitsiz olarak bulut meydana getirebileceğini .rüzgarı estirebilece-ğini ve bunlara benzer daha birçok yalanlan ve apaçık budalalıkları da iddia ediyordu.Etrafindakiler bunlara inanıyor.onun doğru söylediğine şahadet ediyorladı.

Biz ,onun iddialarının bir kısmını denedik , dediklerinin hiçbirini yapamadı.

Araplar da Cahiliyye devrinde bu inançtaydı ve ,buna benzer bir uygulamayı,develer nukbe (uyuz)

hastalığına yakalanınca yaparlardı.en-nuk-be,uyuz hastalığıdır ki,develerin yüzlerinde ve dudaklarının kenarlarında yaralar peyda olur ve sağlam develere de sirayet eder.Araplar ,uyuza yakalanmış hayvanların iyileşmesi için sağlıklı olanları dağlardı. en-Nâbiğa (ez-Zubyânî) -sağlıklıların dağlanmasını îma ederek-en-Nu'man'a şöyle hitap etmiştir:

"Başkasının günâhını bana yükledin ve onu uyuzlu bir deve gibi terkettin (ki) (uyuzlu deve) serbestçe otladığı halde.diğer hayvanlar dağlanır.[\[436\]](#)

İşte Kasûlullah'ın (S.A.V) iptal ettiği ve hakkında: "Dağlanan tevekkül etmemiştir." dediği husus da budur.Çünkü o,sınhatli olduğu halde,dağlanmak ve tabiatını ateş ile korkutmakla,kendisinden Allah'ın kaderini uzaklaklaştırabileceğini zannetmekte-dir.Eğer Allah'a tevekkül etmiş olsaydı,O'nun (C.C) kazasından insanı kurtaracak hiçbir şey olmadığını bilirdi ve sıhhatli olduğu halde tedavi olmaz ve hastalık olan yer iyileşsin diye .hastalık olmayan yeri dağla-mazdı.

* Diğere dağlamaya gelince: Yara iltihaplandığı ve,kan kesilmediği zaman yarayı dağlamaktır.Bir uzuv kesildiği zaman yapılan dağlamalarında ve bedende su toplandığı zaman damarların dağlanması da böyledir.

İbnu Ahmer (el-Bâhili) siroz hastalığına yakalandığı zamanki tedavisini alatarak şöyle demiştir:

"Şukââ [\[437\]](#) otunu içtim ve ağzıma ilaç damlat tim,ve dağlama demirini.damarların ağzına yaklaştırdım.[\[438\]](#)

İşte Rasûlullah'ın "Onda şifa vardır." dediği dağlama budur.Es'ad b.Zurâre is'cboynunda hissettiği bir hastalıktan dolayı dağlanmış tır. Bu ise birincisi gibi değildir. (Çünkü) hastalığa yakalanınca tedavi olan bir kimseye "Tevekkül etmemiştir." denilemez.

Halbuki Rasûlullah (S.A.V) tedavi olunmasını emretmiş ve : "Her hastalığın ilâcı vardır. [\[439\]](#)buyurmuştur.(Bunu da şu mânâda söylemiştir:) İlaç mutlaka şifâ vereceğinden değil, sadece bu ilaç ile Allah'ın kendisine afiyet vermesi umularak içi-lir.Çünkü Allahu taâlâ . herşey için bir sebep kılmıştır.

*Rızık meselesi de buna benzer:Alah (C.C) şüphesiz kullarının azıklarını garanti etmiştir.Çünkü : "Yerde yürüten ne kadar canlı varsa hepsinin nz-kı ancak Allah'a aittir." (Il.Hûd:6) buyurmuş-tur.Sonra da Rasûlullah bize, rızık aramamızı,kazanmamızı ve meslek sahibi olmamızı emretmiş tir .Allah (C.C) da : "Kazandıklarınızın en helal ve iyisinden harcayın.." (2.el-Bakara: 267) buyurmuştur. [\[440\]](#)

Tehlikelerden sakınmanın Allah'ın kaderini uzaklaşürmayacağı bilinmesine rağmen;tehlikelerden sakınmak,ve Allah'ın zayı ettiğini muhafaza edecek ve Allah'ın muhafaza ettiğini telef edecek birşey olmadığı bilindiği halde malı kasalarda kilitlerle korumak da buna benzer.

Bunlara benzeyen ve bizim,,bilemediğimiz tarafını düşünmememiz gereken ve sebatla çalışmamız icab eden hususlar pekçoktur.Nitekim Rasûlul-lah:"(Deveni) bağla sonra tevekkül et." buyurmuştur..

"Allah bana kâfidir (= hasbiyallah), ben özrümü Allah'a sunarım," diyen bir adama (Rasûlullah): "Ancak bir şey seni âciz bir duruma sokarsa,o zaman hasbiyallah de!" demiştir.

* Tiryak da,iki durumda dağlamaya benzer. Rasûlullah: "Bğer ben tiryak [\[441\]](#) içmiş olsaydım veya nazarlık (muska)

takınsaydım veya kendiliğimden şiir söyleseydim bana ne faydası olurdu,bunu bilmişim bilmemişim ne önemi var? [442] buyurmuştur.

Araplar et-tiryâku'l-ekber'in mevcudiyetini, onun Rum (-Bizans) ve İran krallarının hazinelerinde bulunduğunu, mühim hastalıklar için en uygun ve en faydalı ilaç olduğunu duyarlardı. Bu yüzden Arablar et-Tiryâkul-ekber'in mutlaka şifa olduğuna hükmetmişler ve faydalı olan her şeye tiryak adını vermişlerdir. Ve onun, ölümü bir müddet uzaklaştırdığına, ömrü arttırdığına ve hastalıklardan koruduğuna inanmışlardır.

Şâir de şarabı vasfederken:

"Bana kırmızımtırak bir şarap, bir tiryak verdi,;j kemiklerimi yumuşattıkça yumuşatır." demiş ve

tiryak ile şifâyı kastetmiştir.Sanki şâir : "Bana| bütün dertlere deva olan tiryak gibi bir şarap verdi/ demiştir.

Bazıları kadının tükürüğünü de tiryaka benzetmişlerdir. Bununla sanki,onun,bir tiryak gibi aşk hastalığını iyi edeceğini kasederler.

Buna delalet eden hususlardan birisi de Rasûlul-lahın tiryak içmeyi,nazarlık takma ile birlikte zikretmesidir.Nazarlık,alaca renkli boncuğa denir.Cahiliy-ye devrinde boyuna ve pazulara asılır ve insandan hastalıkları uzaklaştırıp ömrü uzatacağı zannedilir-di.Nitekim şâir de şöyle demiştir:

"(O) öldüğü takdirde artık Muzeyn kurtulamaz (felah bulmaz) onun üzerine nazarlığı tak ey Muzeyn (=fe nûti aleyhi yâ muzeynu ettemâima"

fe nûti aleyhi yâ muzeynu et-temâima:yani di-yorki,ona bu nazar boncuğunu tak ki onu ölümden korusun...

Urve b.Hızâm şöyle demiştir: 'Yemâme müneciminden bilgi sordum ve Necd müneciminden de; beni iyi edemediler.

Bildikleri dualardan okumadıkları, ve şifalı suların (= es-selve) içirmedikleri kalmadı. İki de dediler ki,senin şifan Allah aittir. Vallahi bizim senin göğsünün taşıdığı hastalığı iyi edecek maharetimiz yoktur.

es-selve,birtakım taşlardır ki,âşik içinde bu taşların bulunduğu suyu içince rahatlar ve kendisindeki üzüntü ve keder gider,derlerdi.

İşte Rasûlullahın (S.A.V) içinde bu niyyet bulunduğu ve bu maksadı güttüğü zaman- kerih gördüğü tiryak da budur.

Tiryak'ın içilmesine gelince:O da diğer ilaçlar gi-bidir.Faydası da umulur.zararından da korkulur.Al lan bununla o kimseyi şifaya kavuşturabilir.İçersinde yılan eti bulunmadığı takdirde,bunu içmekte bir beis yoktur. Çünkü İbnu Şîrin (110) [443]içinde el-hu-ma,yani yılanın etinde mevcut olan zehir bulunduğu zaman tiryakı kerih görürdü...

Tiryak'a benzeyen diğer bir husus da,okuyup üfleme (nefes etme) kür .Allanın i simi er inden, zikrinden ve mukaddes kitaplardaki sözlerinden arapça-dan başka bir dille[444]okumak suretiyle yapılan okuyup üfürmenin,mutlaka faydalı olacağına inanmak da mekruhtur.

(Rasûlullah) " Okuyup üflettiren.Allaha tevekkül etmemiştir." sözü ile bunu kasetmiştir.

Kur'an ile, Allahm isimleri ile (okuyup üfeyerek) korunmak ise mekruh değildir.Bu sebeple Rasûlullah ;birilerine Kur'an ile okuyup üfleyen ve bundan dolayı para alan.ashabından birine : " Kim okuyup üflemekten dolayı para alırsa o batıldır. Sen ise şüphesiz hak olan bir okuyup üflemeden dolayı ücret aldın.[445] demiştir. [446]

102- Dediklerine Göre Su İçme Hakkında İki Çelişik Hadis..

İDDİÂ: (Abdullah) İbnu'l-Mubârek'den,o da Ma'mer (b.Râşid)den ,o da Katâde'den.o da Enes (b.Mâlik) den onun şöyle dediğini rivayet ettiniz : "Rasûlullah bir kimsenin ayakta su içmesini yasakladı (nehyetti) .Ben:"-(Ayakta yemek) yemeğe ne dersiniz?" dedim. (Rasûlullah):"(Ayakta) yemek yemek.su içmekten daha çok (yasaklanmağa layıktır.)11 dedi. [447]

Sonra,Abdurrazzak'dan,o da Ma'mer'den.o da Eyyûb (es-Sahtiyam) den,o da Nâû'den.o da İbnu Ömer'den "Rasûlullahın ayakta su içtiğini" rivayet ettiniz. [\[448\]](#)

Bu ise evvelki hadisi nakzetmektedir

CEVAB:Biz deriz ki:Burada hiçbir çelişki yok-tur.Çünkü birinci hadiste Rasûlullah ,bir kimsenin yürüyerek yiyip içmesini yasaklamıştır.Bununla o kimsenin yeme ve içmesinin sükûnetle olmasını.bir yolculuk veya ihtiyaç için acele eden birinin yürürken içmemesini kasetmiştir.Çünkü böyle yaparsa, ya boğazına birşey tıkanır ya da su göğsünde düğümlenir.

(Hadisteki ayakta durmak, yürümek manasındadır.) Nitekim araplar: "Bizim ihtiyacımız için kalk. " derler ve bununla o kimsenin hakikaten kalkmasını değil, sadece : "İhtiyacımız için yürü, ihtiyacımız için koş.." demegi kasederler. el-A'sâ'nın şu sözü de bu kabildendir :

"Kavminin kin ve intikamı için kalkar (=yekû mu alâ vağmi kavmini)

Dilediği zaman affeder, veyahut intikamını alır."

'Yekûmu alâ vağmi kavilimi" sözü ile onun, intikamını almak istediğini ve alasıya kadar bu uğurda koştuğunu kasetmiştir. Yoksa onun yürümeyip se-dece ayağa kalktığını kasetmemiştir.

Allahu taâlânın: "(Kitap ehlinden) öylesi de vardır ki, ona emanet olarak bir altın versen sen başına dikilip ayak direyip ısrar et) medikçe onu sana geri vermez." (3.Â1-İ İmrân :75) âyeti de böyledir. Bununla: "Sen devamlı gidip gelmeğe ve borcunu ödemesini istemeğe devam etmedikçe." demek istemiştir.

İkinci hadiste : "Rasûlullah ayakta (su) içerdi." sözüyle kasedilen, yürümek ve koşmaksızın içme-sidir. Bu şekilde (koşup yürümeksizin) ayakta su içmekte bir beis yoktur. Çünkü bu durumda o kimse, hareketsiz ve sakin bir haldedir ve oturan bir kimse mesabesindedir. [\[449\]](#)

103 - Necis (=Pis) Hale Gelen Sular Hakkında Güya Çelişik İki Hadis...

İDDİA: Siz Rasûlullahtan, onun (SAV.) birçok hadiste : "Suyu hiçbir şey necis (pis) etmez.[\[450\]](#) buyurduğunu rivayet ettiniz.

Sonra yine Rasûlullahtan, onun (S.A.V.) : "Su iki külle [\[451\]](#) olunca pislik taşımaz (pis olmaz)"

buyurduğunu rivayet ettiniz. [\[452\]](#)

Bu hadis, suyun iki külle miktarına varmayınca pisliği taşıdığına (pislendiğine) delildir. Bu ise birinci hadisin aksinedir..

CEVAB : Biz derizki: Bu hadis birinci hadisin aksine değildir.

Rasûlullah ; "Suyu hiçbir şey necis etmez." sözüyle, bunun çoğunlukla ve ekseriya böyle olduğunu söylemiştir. Çünkü kuyularda ve nehirlerde genellikle suyun miktarı çoktur. Dolayısıyla bu söz, hususi hallere şamil olmaz.

Bu, "Seli hiçbir şey geri çeviremez." denmesine benzer. Halbuki duvar bazı sellere mâni olup, onun önünü alabilir. Burada suyu çok olan sel kasedilir, suyu az olan değil...

"Ateşe hiçbir şey mukavemet edemez (dayanamaz) " denilir. Bununla, bir nefeste söndürülebile-cek kadar (zayıf olan) lamba alevi veya kıvılcım kas-dedilmez.Kasedilen yangın ateşidir.Sonra da (Rasûlullah) "kulleteyn (=iki külle)" sözü ile, necasetin galip gelemeyeceği, hiçbir şeyin pisletemeyeceği çok suyun mikdanni açıklamıştır. [\[453\]](#)

104 - Hacc İle İlgili, Çelişik Gördükleri İki Hadis :

İDDİA : İsmail b. Uleyye, Eyyüb (es-Sahtiyânî) den, o da Abdullah b. ebi Muleyke'den, o da el-Kâsım'dan o da Âişe'den, onun (R.A.) : "Hac için telbi-, ye getirdim.[\[454\]](#) dediğini rivayet ettiniz.

Yine Abdullah (b. ebî Muleyke) : "Urve, bana Âişe'nin (R.A.) "Umre için telbiye getirdim." dediğini rivayet etti" demiştir [\[455\]](#)

CEVAB : Biz deriz ki : Eğer el-Kâsım'dan veya Urve'den bir hata vaki olmamış ise (o zaman) bu iki hadisin bir açıklaması vardır.

(Bu açıklama da) şudur : Rasûlullahm Ashabı Mekke'ye geldiler. Hac niyetiyle telbiye getirmişlerdi. Rasûlullah (S.A.V) onlara tavaf ve sa'y etmeleri-ni,sonra ihramdan çıkılmalarını ve bunu umre yapmalarını emretti.Ashab da ihramdan çıktılar ve temettü haccına niyetlendiler [\[456\]](#)

Rasûlullah da:"Beraberimde kurban olmasaydı ben de ihramdan çıkardım. [\[457\]](#) buyurmuştur

Ebû Zerr (R.A),"Bu,haccı feshetme işi onlara (ashaba) has olan birşeydir." derdi.Fukahadan da pekçokları bunu kabul etmişlerdir.

Âişe'nin (RA) önceden hac için telbiye getirmiş ve el-Kâsım 'a : "Ben hacc için telbiye getirdim." demiş ol-ması,sorira da haccını feshedip,onu umre yapmış olması ve Urve'ye de: "Ben umre için telbiye getirdim." demiş olması da mümkündür.

Hz.Âişe (RA) her iki halde de doğrudur. Çünkü onun için telbiye getirdiği hac,Rasûlullahm emri ile um-re'ye çevrilmiştir. [\[458\]](#)

105- İddialarına Göre Akun. Dedillerinin (=Huccetu'l-Akl) İptal Ettiği Bir Hadis...

İDDİÂ:Rasûlullahm:(Kötü) göz (=nazar değmesi) neredeyse kader(i-ilâhfy) i geçecekti.[\[459\]](#)dediğini rivayet ettiniz.

Ca'fer b.ebî Talibin (R.A) iki oğlu Rasûlullah'a götürüldü.Çocukların ikisi de zayıf idi.Rasûlul-ah -Bu çocuklar niçin böyle zayıf!" dedi. "Onların ikisine ne nazar değdi." dediİer.Rasûlulah;"İkisine de okutup üfletin." dedi. [\[460\]](#)

Halbuki pekçok hadiste (Rasûlullah) okuyup üfi emekten menetmiştir.

Hem göz.uzaktan nasıl tesir edib insanı hasta edebilir?Bunu ne akıl alır,ne de düşünce kabul eder!...

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hususu,dinî ve felsefî bakımdan ki onlar (kelâmcılar ve akılcılar) felsefeyi kabul eder ve meseleleri ona havale ederler- hem akıl alır,hem de düşünce kabul eder.

İnsanların tabiatları (mizaçları) çeşit çeşittir... Onlardan kimisinin nazarı isabet ettiği zaman zarar verir.kiminin nazarı da zarar vermez.

Kimisi de ısırır ve ısırması kuduz köpeğin ısırması veya yılanının sokması gibi zararlı olur M, ısırıldığı kimse iflah olmaz.

İnsanlardan bir kısmını akreb sokar da .sokulan bundan acı duymaz,fakat akrebin kendisi ölür.

(Halife) el-Mutevekkil'e .çölden siyah tenli biri getirilmişti .O, yılanları diri diri yiyor ve yılanı başından ısırmağa başlıyordu.Ayrıca gelinciği de diri diri yiyor ve onu baş tarafından yemeğe başlıyordu.

Yine başka biri getirildi, deve kuşunun yediği gibi ateş parçasını yiyor , fakat ateş onu yakmıyordu.

Şehir ve köylerden uzak olan fakir bedeviler yılanları ve herçeşit sürüngen ve heşerati yerler.

Kimileri de ebras [\[461\]](#) yer. Halbuki onun eti yilandan ve tinnin'den [\[462\]](#)daha öldürücüdür.

Ebû Zeyd {Saîd b.Evs el-Ansârî} de şu şiiri söylemiştir:

"Vallahi eğer ona karşı samimî olsaydım, elbette abraşları yiyen bir köle olurum."

(Ebû Zeyd) burada kölelerin abraslan yediğini bildirmiştir.

İnsanlar içersinde .yaratılışı (mizacı) zehirli ve zararlı kimselerin bulunmasının nesi inkâr olunabilir? Onlar gözleriyle baktıkları zaman.gördüğü şey onun hoşuna giderse.onun gözlerinden,bu mizacından veya zehirinden birşey aynhr ve gördüğü şeye eri-şir.ve onu hasta eder.

Sahibu'l-Mantık (=Aristo) adamın birinin bir yılanı asası (bastonu) Üe vurduğunu ve adamın öldüğünü iddia etmiştir.

Yılanlardan öyleleri vardır ki.insana bakar ve bakışı ile insanı öldürür veya bir ses çıkarır ve onun sesini işiten kimse ölür.Bunlar hep felsefecilerin [463]söyledikleri söylerdir.

Bununla beraber bize,en-Nadr b.Şumeyl'den nakledildi, o da Ebû Hayre'den [464]şöyle nakletmiş-tinYılanlardan kuyruğu kesik, çevik, mavi renkli olanları vardır ki.herkesten kaçır.Onu kim görürse mutlaka ölür .Hangi hamile kadın ona bakarsa,mutlaka çocuğunu düşürür.Bu «yılan cinsinden bir şeytandır."

Bu sözler Aristo'nun anlattıklarına da uymaktadır.

Bu yılan, uzak bir mesafeden insanı öldürdüğü vakft,ancak yılanın gözünden havaya yayılan ve gördüğüne isabet eden bir zehir ile öldürdüğünü bilmiyor musun?

Keza.sesiyle öldüren de sadece sesinden yayılan bir zehir ile öldürür.Bu zehir kulağa geldiğinde insanı öldürür.

el-Asmaî de,nazar etme özelliği olan biri hakkında bunların aynısını anlatmıştır.

Duyduğuma göre el-Asmaî: "Kem gözlü bir adam gördüm. (İnsanlar) adama beddua ettiler,adam tek gözlü kaldı." demiştir.

Bu (tek gözü kör olan) adam, "Hoşuma giden birşey gördüğüm zaman »gözlerimden bir sıcaklığın çıktığını hissedirim." derdi.

Buna benzer diğer bir husus da şudunHayızh kadın sütü karıştırmak için kaba yaklaşır.Eli.elbise-si temiz olduğu halde ,süt yine bozulur.Bu .bilinen ve yaygın olan bir husustur .Ve bu sadece,kadından ay-nlan ve süte ulaşan birşeyden dolayı böyle olur.

Yine (hayızlı bir) kadın bahçeye girer ve onlara dokunmadığı halde bahçede ekili olanların çoğuna zarar verir.

Bazan da kavun karpuz bulunan evde ,bir hamur kesildiği vakit ,o hamur bozulur.

Ebû Cehil karpuzunu yaran kimsenin gözleri sulanır.Keza hardalı döğüp ezenin.ve soğanı kesenin de gözü sulanır.

Bazan bir insan kızarmış bir göze bakar ve gözleri sulanır.bazan da kızır.Bu İse ancak.hasta göz-den,o kimseye hava vasıtasıyla ulaşan birşeyden dolayıdır.

Bazan bir adam esner, öbürü de esner .Araplar da (bir deyim olarak) "Esnemenin sirayetinden daha sür'atli" derler.

Üfürükçüler esneme İle insanları ne kadar çok aldatırlar!...Çünkü onlar hastaya okuyup üfledikleri zaman esnerler,hasta da onların esnemesi Üe es-ner,üfürükçü esnedikçe hasta da esner. .Bu suretle üfürükçüler.hastada bunun (esnemenin) okuyup üflemenin tesiri ile olduğu ve ondan hastalığı çözdüğü zannını uyandırırılar.

Bazan bir evde birkaç çocuk bulunur.Bunlar-dan birisi çiçek (hastalığı) çıkarır ve bunun üzerine diğerleri de çiçek hastalığına yakalanırlar.Bu ise an-cak,hastadan havaya yayılan ve kendisi gibi çiçek

hastalığına hiç yakalanmamış birine ulaşan birşey-den dolayıdır.

Bunun sirayaytle hiçbir ilgisi yoktur.Bu sade-ce.bir kimseden diğerine nüfuz eden bir zehirdir.Bu nazar kabiliyeti olan göz için de doğrudur.

Amma Bedevilerden bazılarının şu iddialarına gelince:" Onlardan nazar (kem göz) sahibi birisUste-diğini öldürür ve

dilediğini gözü (bakışı) ile hasta eder.Ve onlardan biri develerin yoluna durur.Bu yol develerin suya gittiği yoldur. (Adam) develerden dilediğine nazar eder ve onu öldürür." derier.İşte bu doğru değildir.

el-Ferrâ (-207) [465].Allah'ın (C.C) ."Doğrusu o kâfirler Kur'an'ı işittikleri vakit neredeyse gözleri ile seni devirecekledi. (68.el-Kalem:51) âyeü hak-kmda:'Yani "Sana (kötü) nazar edeceklerdi." demiştir ki,adamın,sudan geri dönen develere nazar ettiği gibi,sana da gözleri ile nazar edeceklerdi, demektir.

Bize göre bu (âyet)onun (el-Ferrâ'nın) tevil ettiği gibi değildir.Allah (C.C) sadece:"Onlar,sana olan düşmanlık ve şiddetli kinleri sebebiyle öyle bir bakış bakıyorlardı ki,şiddetinden neredeyse seni kaydırıp düşüreceklerdi." demektir. Nitekim şâirin şu sözü de dediğimizin doğruluğunu gösterir:

"Bir yerde buluştuklarında birbirilerine (öyle) bakışrlar ki, bu bakış (baktığı adamın) ayaklarını yerden keser." ..

Yani:Nazann şiddetinden ve sertliğinden neredeyse onu ayak bastığı yerden kaydırır, demektir.Bu bakış,kindar bir düşmanın bakışıdır

İnsanlar: "Bana yan baktı;bana öfkeyle baktı (gözlerini dikerek baktı); ve ona keskin bir bakış ûrlat-üm." derler.Bunun benzeri Allah'ın (C.C):"Sana öyle bir bakış bakıyorlar ki, ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışına benziyor."(47.Muhammed:20) âyetidir.Çünkü ölüm anında baygınlık geçiren bir kimsenin gözü dikilip kalır,hiç kıpırdamaz.

Keza Allah (C.C) -(r) harfini fetha ile okuyanın kı-raatına göre-"..fe izâ baraka'l-basar." (75.el-Kıyâ-me:7) buyurmuştur.Yani gözün parlaklığını kasdet-mektedir.

Eğer Bedevilerin bu hususta iddia ettikleri şeyler doğru olsaydı, onların öldürmek istedikleri adamı öldürmelerinin.hasta etmek [466]istedikleri adamı hasta edebilmelerinin mümkün olması gerekirdi.Halbuki Allah (C.C) kimseye bunu yapabilme kudreti vermemiştir.

Zannımca kem göz sahibi olan bir kimse birşey-den hoşlandığı zaman, nazarının dokunmasından korkarsa.Rasûlulahın "Bir kardeşiniz birinizin ho-şana giderse ona hayır duada bulunsun (mâşâallah desin) " buyurduğu gibi hemen mâşâallah desin.ha-yır duada bulunsun..

Göz hususunda doğru olan şudur ki,kem göz sahibi bir şeyden hoşlandığı veya bir şeyi beğendiği zaman ona gözüyle isabet eder,ve bu fiil.gözü vasıtasıyla nefsi için olur.Bu sebepledir ki göze nefis denmiş-tir.Çünkü göz nefisden dolayı isabet eder

Hadiste:"Okuyup üfleme sadece huma'dan, veya nemle'den veya nefis'den dolayı yapılır [467]buyurulmuştur. Nefs: göz (nazar değmesi) demektir. Huma: Yılan akrep ve benzeri zehirli hayvanların sokması: Nemle de: Kan çıbanıdır.

Rasûlullah tedavi ile iştilgal eden bir kadına (= şeffâ) "Hafsa'ya (R.A), kan çıbanı, nefis ve nazar değmesine karşı okuyup üfleme (= nikye) öğret..." demiştir.

İhını Abbas (R.A) da köpekler hakkında: "Köpekler hırın tâifesindendirler ki hırın da cinlerin zayıflarıdır, (köpekler) yemek esnasında yanınıza gelirse, onlara da yemekten verin. Çünkü onların da nefisleri vardır." demiştir [468]nefisleri vardır." sözüyle, onların bakışlarıyla, orada yemek yiyenlere zarar verebilecek gözleri olduğunu kasdetmiştir. [469]

106- Alışveriş Hakkında Çelişik Ol Ouklarını Söyledikleri İki Hadis

İDDİA: Hammâd (b.Seleme) den, o da Katâde'den, o da el-Hasn (el-Basrî) den, o da Scmura (b.Cundub) dan

(R.A), "Rasfihillahın veresiye bir hayvan karşılığında hayvan satmayı yasakladığını" rivayet ettiniz. [470]

Sonra da Muhamffled b.îshak'dan, o da Yezid b.ebî HabûVdcn, o da Müslim b.Cubeyf'dcn o da Ebû Sufyân'dan o da Amr b.Harîş'den, o da Abdullah b.Amr'dan, Rasfillahın kendisine bir orduyu tecili/ etmesini emrettiğini, fakat sonra zekât de yelerinin tükendiğini, Rasûlullahın da, ileride alınacak zekât develerinden İki deveye karşılık bir deve satın almasını emrettiğini rivayet ettiniz.

İşte bu hadis.birincisinin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah'a hamdolsun.bu iki hadis arasında herhangi bir uyumsuzluk yoktur.

Çünkü birinci hadis.veresiye (belli bir vade ile) hayvana karşılık.hayvan satılmasını yasaklamış-tır.Ahıcının .satıcının elinde olmayan bir şeyi satın alması,Rasûlullah bunu yasakladığı için caiz değil-dir.Bu şekildeki bir ahş-verişe el-muvâsafe satışı denir.

Sen veresiye bir hayvana karşılık bir hayvan sattırın zaman, sahibinin elinde mevcut olmayan birşey ivin para ödemiş olursun ki.bu caiz değildir.

İkinci hadis şudur: (Rasûlullah) ileride alınacak zekât develerinden iki deveye karşılık.bir deve satın almamı bana emretti." Bununla "selef satışını kas-detmiştir.Sıfatları ve teslim alınma vakti belli olan yi-yecek.hurma veya hayvan karşılığında altın, gümüş veya hayvanı peşin olarak vermek suretiyle yapılan "selef satışı.Rasûlullahm tatbikatında (sünnette) mevcuttur.

Sen.parayı musteslife (selef satışı yapana) verdiğinde, alacak olduğun mal onun elinde değildir. Vakti geldiğinde onun sana bu malı getirmesi müsteslifin borcudur.Bu durumda selef satışı ,alış verişin hükmünden farklı olmuş oluyor.Çünkü (alış verişte) senin,satış anında sahibinin elinde mevcut olmayan bir malı alman caiz değildir.

Selefte ise senin,selef alışı yaptığında .sahibinin elinde mevcut olmayan bir mal için peşin para ödemem caiz olmaktadır.

Develer bitince Rasûlullah (S.A.V) ona dokuz yaşında büyük ve kuvvetli develerden peşin bir deve-yi,veresiye olarak dört ve beş yaşına girmiş,şavaşa ve yolculuğa elverişli olmayan zekat develeri karşılığında satın almasını emretmiştir.

Çoğu zaman dokuz yaşında kuvvetli develer.iki üç veya dört tane zekât develerinden daha iyidir. [\[471\]](#)

107-Hayız Hakkında Çelişik Dedikleri İki Hadis...

İDDİÂ:Cerîrden,o da eş-Şeybânî (Ebû İshak) dan , o da Abdurrahman el-Esved'den'den,o da baba-sından,o da Âişe'den (RA) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz. : "Hayız kam fazla olduğu zaman Rasululah bize izâr (peştemal) bağlanmamızı emreder,sonra bizimle mübaşeret ederdi (bize yaklaşırdı).Sizden hanginiz Rasûlullahm şehvetine sahip olduğu gibi şehvetine sahip olabilir?..[\[472\]](#)

Sonra da Abdulaziz b.Muhammed'den ,o da Ebu'l-Yemân (er-Rahhâl) dan, o da Ummu Zerra'dan ,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz: "Ben hayız gördüğüm zaman .yataktan hasıra (yerdeki sergiye) inerdim.Temizlenesiye kadar Rasûlullaha yaklaşmaz , yanaşmazdık."

Bu hadis birincisinin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki:Doğru (sahih) olan birinci hadistir.Bu hadisi Şu'be de.Mansûr (b.el-Mu'temir b.Abdillah) dan,o da İbrahim (en-Nahaî) den.o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahaî) den.o da Âişe'den (RA) rivayet etmiştir.Âişe (RA) demiştir ki:"Bizden birimiz ha yızlı olduğu zaman Rasûlullah bize izar (peştemal) kuşanmamızı emreder,sonra da onunla yatardı. [\[473\]](#)

Bu sened,Ebu'l-Yemân'ın Ummu Zerra'dan (RA) o da Âişe'den (RA) olan rivayete aykırıdır.

Hz.Âişe'nin bir kere:"Ben,hayızlı iken ona mübaşeret ederdim (yaklaşırdım)" demesi .diğer bir defasında da:"Ben hayızlı iken onunla mübaşerette bu-lunmazdım.Yataktan hasıra iner,temizlenesiye kadar ona (Rasûlullaha) yaklaşmazdım." demesi caiz değildir.

Çünkü bu iki,hadisten birisinin yalan olması gerekir.Yalancı ise kendi kendisini yalanlamaz.

Sâdık (doğru) .tayyib (temiz, iyi) ve tâhir (pak) olan bir kimse hakkında bu nasıl düşünebilir?

İzar (peştemal) bağladığı zaman hayızlıya dokunmakta (yanına girip çıkmakta) ne ayıp,ne de kusur (noksanlık),ne de Kur'an ve sünnete muhalefet sözkonusudur.

Hayızh ve buna benzer kadınlarla bu şekilde bir davranışı ancak mecusiler kerih görür. [474]

108- Aklın Delillerinin (Hucçetu'1-Akl) İptal Ettiğini Söyledikleri Bir Hadis..

İDDİA: Rasûlullah:"Kİşinin rüyası ,tabir edilmedikçe,kuşun pençesindedir.Ne zaman tabir edilirse düşer (vuku bulur)" dediğini rivayet ettiniz. [475]

Kişinin rüyası nasıl,bir kuşun pençelerinde olabilir? Tâbir sonucu sevineceği veya akıbetinden kor kaçacağı birşeytabirin gecikmeslyle- nasıl gecikebilir veya tabir edildiği takdirde vuku bulur.

Bu; rüya tabir edilmezse, onun vuku bulmayacağına delâlet eder.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu söz (hadis) Arap dilinin ifâde hususiyetlerine uygundur. Onlar istikrarsız birşey için: "O kuşun pençelerindedir.'Ve "O kuşun pençeleri arasındadır" ve "O ceylânın boynuzları üzerindedir." derler.Bununla o şeyin sükûn bulmadığını durmadığını kasederler.

Nitekim adamın birisi de el-Haccac b.Yûsuf [476] hakkında şöyle demiştir:

"Kalbim korkudan sanki.havada dolaşıp yükselen bir kuşun pençeleri arasında gibidir.

O kimsenin korkusu gibi ki, ne zaman kendisine bir kötülüğün geleceğini söylese, dediğinin çıktığını biliyordum."

el-Merrâr da, korkudan, rehberlerin yüreklerini hoplatan çölü anlatırken:

"Rehberlerin kalbleri sanki .ceylânların boynuzlarında asılıdır." demiştir. Bununla onların kalbleri-nin sanki ceylanların boynuzlarına asılı imişçesine hoplayıp sıçradığını kassetmiştir. Çünkü ceylânlar yerlerinde duramazlar. Dolayısıyla onların boynuzlarında asılı olan şey de aynı halde olur.

İmru'l- Kays da:

"...Kudârda[477]h gölgelendiğim günün bir eşi yoktur.

O gün, ben ve arkadaşlarım sanki bir ceylânın boynuzunda asılı gibiydik." demiştir. Bununla, "Biz yerimizde durmuyor, sükûn bulmuyorduk. Sanki biz ceylânın boynuzunda asılı gibiydik, demek istemiştir.

Rüya da bunun gibi, tabir edilinceye kadar havada dolaştığı, tabir edilince de vuku bulduğu (rüyanın gerçekleştiği) kasedilir.

Fakat, insanlardan kim tabir ederse etsin, rüyanın onun tabir ettiği gibi çıkacağı kasdolunmamıştır. Bununla sadece rüya tabir etmesini bilen, ve Allah'ın yardımı ile hakka (doğruya) isabet eden kimse kasedilmiştir.

İsabet etmediği, hatta doğruya bile yaklaşmadığı halde, cahil, yanlış tabir eden birisinin tabiri ile rüya nasıl olurda tabir edilmiş olabilir? O kimse sâdece tabirinde isabet ettiği zaman, rüyayı (gerçekten) tabir etmiş sayılır. Nitekim Allah (C.C): "Eğer rüya tabir edebiliyorsanız..." (12. Yûsuf: 43) buyurmuştur. Yani, rüyayı tabir etmesini (gerçekten) biliyorsanız demek istemiştir.

Sonra Rasûlullah (S.A.V) bütün rüyaların tabir ve tevil edilebileceğini de kassetmemiştir. Çünkü rüyaların çoğu karışık, mânâsız ve anlaşılması güç rüyalardır.

Rüyaların bir kısmı tabiatın (mizacın) galebesinden; bir kısmı şuur altından, bir kısmı da şeytandandır. Salih rüya ise, zaman zaman rüya meleğinin Ummu'l-kitâb, (Levh-i mahfuz) dan getirdiği rüyadır.[478]

EBÛ MUHAMMED :Bana Yezîd b.Amr b. el-Berâ [479] rivayet etti (ve) dedirBize Ubeydullah b.Abdul-mecid el-Hanefî haber verdi (ve) dedirBize Kurra b.Hâlid haber verdi (ve) dedi:Muhammed b.Sîrîn'i, Ebû Hurayra'dan (RA) şu hadisi rivayet ederken işit-tim:Rasûlullah (S.A.V) ,Rüya üçtür :Birisi Allah'tan bir müjdedir. Birisi şeytandan hüznünlendi-rici rüyadır.Bir diğeri de İnsanın kendi kendine kurduğu (şuur altındaki) bir şeyi uykuda görmesidir. [480] buyurmuştur.

Yine bana Sehl b.Muhammed rivayet etti (ve) de-di:Bize el-Asma^Ebu'l-Mikdâm [481]veya Kurra b.Hâlid 'den haber verdi (Ebu'l-Mikdâm veya Kurra) dedi ki:Kendisİne rüya tabiri sorulduğu zaman ben İbnu Şîrîn 'in yanında bulunurdum.Benim tahminime göre (İbnu Şîrîn) kırk rüyadan sadece birini tabir ederdi.

İşte bu (dinin) kaynaklarını (usûl) iyi bilen, kıyâs'a vâkıf ve doğruya isabet hususunda (Allah'ın) yardımına mazhar olan bir kimse tabir edesiye kadar . havada dolaşan sahih rüyadır.Böyle bir zat rüyayı tabir ettiği zaman rüya onun tabir ettiği gibi çıkar. [482]

109-Düşüncenin Ve Aklın Yalanladığını Söyledikleri Bir Hadis

İDDİA:Siz,Rasûlullahın(S.A.V) Ameİden takatiniz yettiği kadarını yüklenin. Zira siz usanıp bik-madıkça,Allah(C.C) bıkmaz. [483]Buyurduğunuri vayet ettiniz.

Allahu taâlâyı ,insanlar bıkınca bıkan bir kimse yaptınız.Halbuki Allah (C.C) hiçbir halde usanmaz ve bıkmaz.

CEVAB: Biz deriz ki:Eğer (bu) yorum onların dedikleri gibi olsaydı.büyük ve fahiş bir hata olur-du.Lâkin Rasûlullah (SAV) " Siz bıktığınız zaman. (C.C) bıkmaz." demeği kasetmiştir.Bunun misali günlük konuşmada senin:..."Diğer atlar yorulmadık-ça,bu at yorulmaz." demene benzer.Sen bu sözün-le.diğer atlar yorulunca,bu atm da yorulacağını kasetmezsin.Eğer kasdolunan şey bu olsaydı,bu atın diğerlerinden herhangi bir üstünlüğü olmazdı.Çünkü o da diğerleri ile beraber yorulmaktadır. O halde onun,ne gibi bir üstünlüğü olabilir? Bu sözünle sen sadece .diğer atlar yorulduğu zaman,o atın yorulmayacağını kasedersin.

Keza ağzı laf yapan ve çok konuşan geveze biri hakkmda:"Fuİan,hasımları susmadıkça susmaz." dersin.Bununla .hasımları sussa bile onun susmayacağını kasedersin.Eğer sen.hasımları susunca, onun da susacağını kasetmiş olsaydın, o takdirde bu sözde onun diğerlerinden bir üstünlüğü olmaz ve bu söz onun için medhedilmiş olmayı gerektirmezdi.

Bunların aynısı ,Teebbata Şarran'ın yeğenine nisbet edilen şiirde de mevcuttur.Bu şiirin Halef el-Ahmar'a ait olduğu da söylenir:

"Huzeyl benim taarruzuma kahramanca karşı durdu.

Onlar bıkmadıkça o da (onlara) zarar vermekten usanmaz."

Bu sözüyle,onlar usanınca,onun da (onlara) zarar vermekten usanacağını kasdetmiştir.Eğer bunu kasetmiş olsaydı.bu sözde onun için bir medih olmazdı.Çünkü o.onlarla aynı seviyede olmuş olurdu.O (yani şâir) sadece onların usandığını,fakat Hu-zeyl'in usanmadığını kasetmiştir. [484]

BİTTİ

12.10.1987

Ankara

[1] Medînede,Zurayk oğullarının bir kuyusu. (M)

[2] BÜH: 59 / 11; 76 / 47.HAN: 6/57 krş,HAN: 4 / 367

[3] Yani büyü için içirilen ya da yutturularan şey (M).

[4] Bkz:s.169 ve dipnotu

[5] MUS:39,Selâm,17.hadis no: 2189(IV/1719-20)

[6] Bkz:s.101 ve dipnotu.

[7] Bkz.Matta: 14 / 1-12; Markos: 6/17 v.d..(M)

[8] BUH: 58 / 7; 64 / 41.HAN: 2 / 451

[9] BUH: 64 / 83

[10] Metinde: "...peygamberleri" şeklindedir.Fakat btf siyak "a uygun değildir.(M)

[11] Garaniik kıssası" olarak bilinen bu olay uydurma olup.bunun sağlam hiçbir rivayeti mevcut değildir. İbn Ku-aybe de bu konuda herhangi bir rivayete dayanmış değildir. Bu sebeple .onun bu olayı doğru kabul etmesine de itibar edilemez. Bu konuda geniş bilgi için bkz:Prof.Dr. İsmail Cerra-2? ^ Garaniik istİsmarcüan(A.Ü.İ.F dergisiJXXIV (1981Js.69-yi:Prof.Dr. Hüseyin Hâtemi, Şeytan rivayetleri, İst.1989.(M)

[12] Krş.BUH: 40 / 10; 59 / 11 ; 66 / 10.HAN: 5/ 128.

[13] Harut ve Marût kıssası için bkz tes-Sahâvi.el-Magâsı' du'l-Hasene^SSicl-Aclünî.Keşfu'l-Hafa.II .329; el-F«J* teni,Tezkiratu'l-Mavdüât,110;ez-Zerkeşi,et-Tczkîra, 205 (W

[14] Dimeşk (=Sam) nüshasında ;Şukeyn

[15] Bağdad nüshasında:Muhammed b.Suleym et-Tâi (Muhammed b.Müslim et-Tâlfi için.bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 444) (M)

[16] BUH: 60/50

[17] Mekke ile Medine arasında ,su bulunan bir yerNihâyedir." demiştir.

[18] Bkz:s.l69 ve dipnotu.

[19] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 283-296.

[20] Krş:HAN: 1 / 184; 2 / 182,212

[21] BUH: 34 /102; 48 / 31JMN: 2 / 240

[22] Krş: BUH: 61/18.

[23] Bu son cümle Reisu'l-Küttâb nüshasında şöyledir;"O (HzJdşe) Rasûlullahtan sonra Mesih'in ineceğini kasetmiştir."(M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 296-298.

[24] BÛH: 38/3 ,HAN: 2 / 290,380

[25] BUH: 65 / sure: 33,nu: 1; 69 / 15; 85 / 4.HAN: 2 / on

[26] BUH: 69 / 15.

[27] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 298-299.

[28] Krş,HAN: 3 / 61.

[29] BÛH: 53 / 5; 54 / 9; 83 / 3; bkz:es-San(ânî,Subu-lups-Selâm,IV.6-8 (M)

[30] MUVATTA: 41 / 12

[31] Krş.İBNU MÂCE: 21 / 36

[32] Bkz.HAN: 3 / 61; 4 / 66.

[33] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 299-302.

[34] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 303-304.

[35] HAN: 4 / 186,238

[36] Bkz.en-Nisâ: 7-12

[37] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 304-305.

- [38] BUH: 67 / 28.
- [39] BUH: 52/7 ;67/ 21.U7.HAN: 1 / 275.290,329; 4 /
- [40] Krş,DÂRİMÎ : 1 / 145.
- [41] HAN: 4 / 4,5: Krş.HAN: 1 / 432.
- [42] BUH: 51 / 27; 56 / 91; 77 / 29.HAN: 3 / 122,18°
- [43] RasûluHahm amcası (M).
- [44] Bir nüshaya göre de:"demircilerimiz ve kuyumcul*" nnuz için (?)..."
- [45] BUH: 87/8.İzhir,bir nevi kokulu ottur (M).
- [46] Sahatû (BkzTTehzîbu't-Tehzîb: 10/38) (M)
- [47] BUH: 56 / 94.Krş,BUH: 63/45.
- [48] BUH: 41 / 15, Krş.HAN: 3 / 304.327,338
- [49] BUH: 25/ 81.Yani:Hac aylarında umre için İhrama girmeyen cahiliyye ehline muhafelefet etmeyi kasetmiş
- [50] Krş,BUH: 9/ 24.
- [51] Hurma.küru üzüm.bal .buğday veya arpa suyunun köpük atması ile meydana gelen bir nevi içki. (M]
- [52] HAN:3 / 237,250.
- [53] A.y. Buradaki hadiste kapların çeşitlerinin isimleri de zikredilmektedir. (M)
- [54] Ağaçtan yapılmış şarap kabı, (M)
- [55] HANt 3 / 237,250.
- [56] Ölenin,babasının veya çocuğunun olamaması ha-»*(M) Bkz.: 4.en-Nisâ: 12.176.
- [57] Krş ,HAN: 4 / 295,301
- [58] EBÛ DÂVUD: 13 / 17.
- [59] Vahiy geldiğine işaret .(M)
- [60] BUH: 26 / 10,Krş,BUH: 25 / 17.
- [61] HAN:1 / 226,241
- [62] Krş,BUH: 34 / 25.
- [63] BUH: 72 / 28.
- [64] BUH: 72 / 28; 76 / 57.HAN: I / 147,244, 326;3/323
- [65] Bkz:5.el-Mâide: 3.
- [66] BUH: 18 / 5,11,HAN: 1 / 30,215.
- [67] Bkz:BUH: 4/48.
- [68] Yahyâ b.ebi Kesîr et-Tâî. Muhaddis.Tedlis yapar-«•ITehzîbu't-Tehzîb : 11 / 268) (M)
- [69] DÂRİMÎ: 1 / 145

- [70] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 305-313.
- [71] BUH: 10 / 161; 11/2 ,HAN: 3 / 6.30.
- [72] Krş.BUH: 11/5.HAN: 1 / 29.45; 2/424.
- [73] Bkz:HAN:4 / 78.
- [74] BUH:11 / 6
- [75] krş.BUH: 11/7 .HAN: 3 / 65.
- [76] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 313-315.
- [77] DÂRİMÎ: 23 /I (2 / 430)
- [78] eI-Asmaî,Ebû Saîd Abdulmelik b. Kurayb .En meşinirap filologlanndandır.Hal'Ü.Ebû Amr b.el-Alâ gibi hoca-ilhnanuerS almı9tır-Harikulâde hafızası ile .devrinin bütün özeirtı İerİni kavramıŞ'bedevilerin dilini ve bu dilin bütün beri ı rinİbütün lehçelerini öğrenmiş ve bütün şiirleri ez-eriemİşti.Birçok eserleri bize kadar gelmiştir. {İslâm Aiusik- / 679) (M)
- [79] Sudeyy b.Aclân b.Vehb.Umâme el-Bâhai,Sahabî (Tehzibu't-Tehzib: 4 / 420) (M)
- [80] BUH: 62/6; 60 / 54.
- [81] HAN: 4/172,173.
- [82] BUH: 61 / 25.
- [83] BUH:56/129,HAN: 2 /6.10.63.
- [84] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 315-317.
- [85] BUH: 78/12.
- [86] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 317-318.
- [87] TIR: S / 28.
- [88] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 318-319.
- [89] Krş,HAN: 2 / 161,191.
- [90] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 319-320.
- [91] BUH:97/ 24.HAN: 4 / 360.
- [92] Metinde:"...e lem tera enne'llâhe alâ külli şey'in kadir" şeklindedir .Bu şekilde bir âyet yoktur.İbnu Kutey-be,"...e lem talem enne'llahe alâ külli şey'in kâdir." (2.el-Ba-kara:106) âyeti ile karıştırmış olsa gerek. (M)
- [93] Bkz.İBNU MACE: 8 / 9.16.DÂRİMÎ; 3/4(1/ 381)
- [94] Zu'r-Rumme:Ğayİân b.Ukbe b.Buheyyş.Ebu'l-Hâris. Şâir (Bkz: Kitâbu's-Şi'r ve's-ŞuarâiSaa.Leydenı 1902 tab'ı 1 (M).
- [95] Es'ad Efendi nüshasında:"...Onlara yani dört mezhebe göre ittifakla kâfir olmuş olur." şeklindedir. (M)
- [96] Bkz.:Dİpnot.288.(M)
- [97] Matta:V/ 7,8.
- [98] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 320-325.
- [99] HAN: 2/ 173; 6 / 251.
- [100] Hadî8İN deĞişik varyantları için bkz.:el-Esmâ ve's-Sifât:333 v.d.(M)

[101] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 325-327.

[102] BUH:65/sûre:11,Nu:2,HAN:2/242,S00.

[103] el-Merrâr b.Munkız el'Adevî,Şâir,(Bkz:Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ:439).(M)

[104] Reisu'l-Kuttâb nüshasında "Ukayl" şeklinde hareke-lenmiştir.(M)

[105] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 327-328.

[106] Krş,BUH: 63 / 10

[107] BUH: 56 / 28; 63 / 10.

[108] BUH: 63 / 10.MUS: 36 / 32.

[109] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 328-329.

[110] KrşHAN :2/268,409,518.

[111] Krş.BUH: 61/2

[112] Bu paragraf Reisu'l-Kuttâb nüshasında yoktur.(M)

[113] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 329-331.

[114] Metinde geçen ve çiçek olarak tercüme ettiğimiz "reyhân"fesleğengillerden güzel kokulu bir bitkidir. (M)

[115] Musnedul- HumejdU/160,nu:334,335; HAN: 6 / 409,krş,HAN: 4/ 172.TIR: 28.Birr,11,nu;1910,

[116] Bkz:S.159 ve dipnotu.

[117] BUH: 60 / 19; 65 / sure: 44,nu: 3 ; MUS.IV.2156-57;HAN: 1/ 380,431,441.

[118] Lisân : 16 / 89

[119] Matta:V / 33-37.

[120] Ka'b b.Mâtî' el-Himyârî. Kalm'l-Ahbâr diye meşhurdur .Cahiliyye devrine erişti ve Ebûbekr devrinde müslü-man oldu.Medine'ye Yemen'den gelmiş,sonra da Suriye'ye gitmiş ve orada vefat etmiştir.Rivayet edilen İsrâiliyâtın büyük bir kısmı onun kanalıyla gelmiştir (Tehzîbu't-Tehzîb : 8 / 438) (M)

[121] Taç :2 / 110.Bu rivayetin Ka'bdan rivayet edilmiş olması .onun İsrailiyyat'dan olduğuna açık bir delildir.Ibni Quteybe'nin böyle bir rivayeti delil olarak kullanmaması daha yerinde olurdu.(M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 331-333.

[122] HAN: 2 / 334-Zirâ,kolon dirseğinden parmak uçlarına kadar olan kısmı d ir.Uz unluk ölçüsü olarak kullanılan zira' 50 ile 80 cm arasında değişmektedir.(M)

[123] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 333-334.

[124] Câmiu's-sağîr: 1 / 161.

[125] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 334-335.

[126] HAN: 5 / 243; 4 / 66; 5 / 58.

[127] Avf b.Mâlik b.Nadle el-Cuşemî.Ebu'l-Ahvas.el-Kûfi.Sahabî olan babasından rivayette bulunmuştur.İbnu Mes'ud.Ebû Hurayra ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.

el-Hatîbul-Bağdâdî onun Nahrevan savaşında hazır bulunduğunu nakletmektedir. Ebul-Ahvas kussâs(kiâsa anlatıcısı)

İdi.(bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 8 / 169) (M)

[128] Dîmeşk nüshasında "dokuzyüz" şeklindedir. -Mu-sahhih-

[129] BUH: 59 / 7:65 / sure: S3,nu: 2 ;HAN: 1/395,460.

[130] Umârab.Âmir.Ummu't-Tufeyl'den rüyete dair bir hadis rivayet etmiştir. Kim olduğu bilinmiyor. (el-Mugnî fi'd-Duafâ: 2 / 461)

[131] Reisu'l-Küttâb nüshasında:"...Yeşillik bir yerde altın bir yaygı üzerinde..." şeklindedir. (M)

[132] Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzi bu hadisi el-Hatîb (el-Bağdâdî) tarikiyla ,bu isnadla serdettikten sonra hadisin uydurma olduğunu.Mervân'in kezzâb (=çok yalancı),Umâra'un da meçhul olduğunu ve Ahmed b.Hanbel 'e bu hadisten sorulduğu zaman hadise münker dediğini söylemiştir.es-Suyûtî de el-Leâü'l-masnûa'sında ona uymuştur.Bunun için el-Leâli'nin Kitâbu't-Tevhîd'inin 16.(İkincibaskısında 28,29.sahifeler -mütercim) sahifesine bakınız.Orada ,bu dipnotu sığmayacak kadar uzun bir malûmat vardır.-Musahhih-.Ayxica bkz:Ibn Huzeyme,Kitâbu't-Tevhîd,s.198. (M)

[133] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 335-338.

[134] Krş,BUH: 79 / 1.HAN: 2 / 244,251.

[135] Hicaz'da yetişen bir cins ağaçtır.Kırnuzı meyvala-rı olur.Bu meyvalar kadınların kınalı parmaklarına teşbih edilmiştir.-Musahhih-

[136] Bu şâir el-Hattfim el-Muçâşû'dür.-Musahhih-

[137] Tekvîn I / 25; II / 7.

[138] Bütün nüshalarda "cezalandırıldı" şeklindedir .İhtimal ki doğrusu "itâba uğradı" olacaktır.-Musahhih-

[139] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 338-342.

[140] HAN: 4/11

[141] Vekî b.Hudus (veya "Udus"),Ebû Mus'ab el-Akîlî (Bkz:Tehzîb: 11/ 131/ (M)

[142] Ebû Ubeyd el-Kasım b.Sellâm e I-Bağdâdî. İbnu Uyeyne ve Vekî'den rivayet etmiştir.Tarsus kadılığı yapmış-tır.Kur'an .fıkıh,ve Ğaribu'l-Hadis'e dair eserler yazmıştır. Eserlerinin sayısı yirmi küsur kadardır. (Bkz.:Tabakâtu'l-Huffâz 179;Tehzîbu't-Tehzîb: 8 / 315) (M)

[143] Bkz:HAN: 4/11

[144] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 343-344.

[145] MUVATTA : 56 / 3.

[146] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 344-347.

[147] BUH: 97/50; HAN: 2/ 251,316,413; 3/40,127

[148] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 347-348.

[149] HAN: 6/ 296.

[150] BUH: 10 / 163.

[151] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 348-349.

[152] HAN: 6 / 49r208,237;er-Risâle,s: 518-19,mı: 1503

[153] BUH:34 / 64.HAN : 1 / 430 ; 2 / 248,460,481.

[154] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 349-351.

[155] BUH: 36 / 2.HAN: 6 / 10,390.

[156] HAN: 4 / 388,390; S / 8.

[157] BUH:90 / 14.

[158] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 351-353.

[159] BUH: 59 / 17; 76 / 58.HAN: 2 / 229;3/ 67.

[160] Bkz: S. 122

[161] 0.2 gramlık bir ağırlık ölçüsü .(M)

[162] Esad Efendi nüshasında bu şekildedir.(M)

[163] Zerdüşlükten alınma.birî hayır diğeri şer ilâhı olmak üzere iki ilâha inanma .(M)

[164] ilkçağ felsefesinde tıb ilminin de felsefeye dahil edildiği hatırlansın. (M)

[165] Çeşitli maddelerin karışımından meydana gelen bir nevi ilâç ,tiryak.(M)

[166] Nöbeti 4 günde bir gelen sıtma.-Musahhih-

[167] İnsanın yüzünde meydana gelen bir tür felç.-Mu sahhih-

[168] Bkz: S.159 ve dipnotu.

[169] Muhammed b.Şîrîn el-Ensârî,el-Basrî.Enes b.Mâlik'in mevlâsı ve el-Hasen el-Basrî'nin muasıdır.Fıkıh-ta geniş bilgi sahibi idi .Rüya da tabir ederdi.Sahabelerden otuz kişiyi görmüştür.(Tabakatul-Huffâz: 31,Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 214. (M)

[170] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 353-358.

[171] BÜH: 60 / 8; 81 / 53; HAN: 1 / 235,453; 5/ 50

[172] Arabistan'ın Kuzey-Doğu'sunda bu iddiasını yaymıştır. (Bkz:İslâm Peygamberi: 1 / 364) (M)

[173] Hicaz'da bir mevki.

[174] Bkz.:s70.ve dipnotu.

[175] Bkz:s.132. ve dipnotu.

[176] BÜH: 61 / 25.

[177] Reîsul-Küttâb ve Es'ad Efendi nüshalarında bu cümle şöyledir."...İşte bu,iki küfür'den en kötü olanıdır." (M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 358-362.

[178] BÜH: 60/ 31.HAN: 2 / 248,392.

[179] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 362-363.

[180] BÜH: 2 / 15, HAN: 2 / 56,147.

[181] Bkz:HAN:2 / 235,438.

[182] BÜH: 60 / 54.HAN: 4 / 121,122; S / 273.

[183] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 364-365.

[184] Bu tâbir korkudan kinayedir.

[185] HAN:4/ 161.

[186] EBÛ DAVUD: 2 / S6,krş HAN: 4 / 161.

[187] Diğer bir nüshada ise:"...sen Rasûlullahm....dediğini işitmedin mi?" şeklindedir.

[188] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 365-368.

[189] Krş,BÜH: 4 / 75.HAN: 2 / 392;3 / 55

[190] EBÛ DÂVUD: 1/88 krş.HAN: 1 / 16,17,44.

[191] HAN: 6/43.

[192] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 369-370.

[193] BUH: 4 / S8;78 / 80.

[194] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 370.

[195] BUH: 30 / 33.HAN: 6 / 46.193.

[196] NESÂİ : 4 / 183.

[197] HAN: 4 / 24,426,431.

[198] HAN; 4 / 414

[199] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 371-372.

[200] Bkz: BUH: 30/ 24.

[201] Diğer bir nüshada: "...meni"

[202] BUH: 6 / 5;30 / 23,HAN: 6 / 40,44, 98,126,156

[203] BUH:4 / 5;19 / 16; 61 / 24,HAN: 1 / 220,278.

[204] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 372-373.

[205] Bulunamadı(M)

[206] Krş,HAN: 5 / 352 (Deve ve at için);2 / 436 (koyunlar için)

[207] Hadisin birinci kısmı için bkz: Tâc:8 / 181,ikinci kısım için bkz: Tâc: 10 / 282.

[208] HAN: 2 / 436.

[209] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 373-374.

[210] BUH: 23 / 33,HAN: 4 / 414,437; 6 / 39,57.

[211] İbn Kutaybe bu eserinde şöyle demektedir: " Sabah ve akşam ateşe arz olunurlar" ayetine gelince; (AUah) bunun âhi-rette olacağını kastedmemiştir.Kasdedilen.onların öldükten sonra ateşe sokulacaklarıdır .Bu, kabir azabının varlığına dair Allah'ın kitabından bir delildir.Nitekim (ayetin devamın-da)"Kıyamette de Firavun ve kavmini en şiddetli azaba so-kun,"denmiş olması da bunun doğruluğuna başka bir delildir. Onlar berzah âleminde sabah-akşam ateşe sokulurlar.kı-yamette ise en şiddetli azaba sokulurlar."(Te'vilu Muşkili'l-Kur'ân, (Kahire, 1373/1954),s.59)(M)

[212] BUH: 92 / 26; 80 / 38,HAN: 2 / 185,288,414

[213] BUH: 80/39

[214] BUH: 80 / 37.

[215] HAN: 3 / 126; 4 / 288.

[216] BUH: 3 / 24; 4 / 37.

[217] Krş,HAN:1 / 26,36

[218] BUH: 23 / 89.HAN: S / 39

[219] Krş: HAN: 3 / 499; 4 / 163

[220] BUH: 65 / sûre:44,nu:2,MUS,IV.2156-57;bkz: 12,Yüsuf, 48

[221] GoIdziher bu kelimeyi (Safilardan birisi(=raculun mine's-Süfiyy in") olarak okumuştur.(Bkz.GS .111,34) Nitekim Esad Efendi nüshasında da bu şekildedir.Keisü'l-Küttâb nüshasında ise "kitapçılardan birisi (=raculun mine's-suhufiy-yin)" şeklindedir. (M)

[222] Krş,BÜH: 81 / 17.HAN: 3 / 44.300.

[223] Horasan ile Taberistan arasında bir İran eyaleti Cbkz:İslâm Ansiklopedisi: 6 / 985) (M)

[224] Saymara yakimnda.blrçok şehirleri ve köyleri olan Cibâl bölgesinde geniş güzel bir mntıka..Irak Hulvan'ın-dan Hemezân'a gidenin sağına düşer, (Mu'cemu'l-buldân: 8 / 209) (M)

[225] Medya'da eski Ragha şehri olup,Tahrân'ın takriben 8 km.Cenüb-Cenüb-i Şarkisinde harabeleri görülmekte-dir.(Bkz:İslâm Ansiklopedisin / 721) (M)

[226] Es'ad efendi nüshasında ise : "...bazılarının.." şeklinde olup.bir de şu İlâve vardır:"...(Halifelerin gösterişe dalan oğullarının -Maâzallah-Ehl-i Beyt-i RasûluUaha lanet ettikleri." (M)

[227] Salih b.Ali el-Efkam (bkz: el-Beyân ve't-Tebyîn: 3 / 84) (M)

[228] Mısır'ın cenubunda ve Sudan (Mısır Sudanı) da bulunan bir memleketin ve burada yaşayan bir kavmin adı.(Bkz:İslâm Ansiklopedisi: 9 / 339) ((M)

[229] Metnin harfiyen tercümesi şöyledir:"Amcası oğlu hakkında peygamberini şefaâtçi kıl."

[230] BUH: 15 / 3 ; 62 / 11.

[231] BUH: 23 / 33.

[232] İyâs b.Muâviye b.Kurra b.İyâs b.Hilâl el-Mu-zeni.Basralı,oranın kadısı.Dedesi sahabe idi .Zekâsı ile meşhurdur. (Bkz:Tehzîbu't-Tehzib: 1 / 390) (M)

[233] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 375-387.

[234] Diğer bir nüshada : "...biz hem zevklenir,hem de sevab ahr mıyız?"

[235] HAN: 5 /154,16i.

[236] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 387-388.

[237] Krş,BUH: 63/ 27.

[238] Amr b.Meymun b.Mihrân.Sahâbeden Meymûn b.Mihrân'ın oğludur.Babasından,Ömer b.Abdüaziz'den.el-Ha-sen el-Basrî,eş-Şa'bi,İbnu Ömer 'in kölesi Nâfi ve başkalarından rivayette bulunmuştur.(Bkz:Tehzîbu't-Tehzib: 8 /108)

[239] BUH: 63 / 27.

[240] Reisü'l-Küttâb nüshasında:"...birbirlerini ısırırlar" şeklindedir. (M)

[241] Yani belirli olan el-kıradatu ve el hanâzıra kelimelerini belirsiz olarak kullanırdı. (M)

[242] Bu hadisin mahiyeti hakkında herhangi bir açıklama yoktur .(M)

[243] Diğer iki nüshada:"..Tevrat'ın hükmü ile amel ettiğini."

[244] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 388-391.

[245] HAN: 5/26 (Kalp ve hörgüç için) ;4 / 183 (Bu-lut,gölge ve kuş karaltısı için),5 / 249,361.

[246] Krş,HAN: 4 / 183.

[247] ReIsü'l-Küttâb nüshasında "Ziyad b.Yahya" ibaresi yoktur. (M)

[248] Krş.BUH: 4 / 183,-5 / 249,361.

[249] Yerine getirme,tekrar etme.M

[250] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 392-395.

[251] Bkz:EBÜ DÂVUD : 1 / 58.

[252] TIR:1 / 75.HAN: 5 / 281.

[253] EBÛ DÂVUD: 1 / 60.

[254] Bkz:s. 82 ve dipnotu.

[255] HAN: 1 / 223,283;2 / 33.

[256] Bilakis İbn Abbas'a Hz.Peygamberin (S^V) niçin böyle yaptığı sorulduğunda "Ümmetime zorluk vermemek için!" cevabını verdiği hadislerde zikredilmiştir.Bkz:MUS ,6.Salâ-tu'l-musâfirin,5 (1 / 490);Abdurrazzak,el-Musannef,II.555;el-Beyhâki,es-Sunen;III.166,167;Bu konuda daha geniş bilgi için bkz:"Seferde ve Hazarda iki namazın cemedilmesi" adlı basılmamış doktora seminerimiz,s.67 v.d.;176 v.d.(M)

[257] HAN: 1 / 221.EBÛ DÂVUD: 12 / 8 (3 / 124)

[258] TIR: 2 / 177.

[259] Mîsal olarak bkz: HAN: 4 / 24S.252. İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 395-399.

[260] MUS: 32 / 28.EBÛ DÂVUD : 3 / 54.

[261] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 399-400.

[262] BUH: 63 / 12

[263] el-Câmiu's-Sağır: 2 / 132,

[264] 16 / 1,13;59 / 4,HAN:2 / 109,U8;4 / 122, 245: 6 / 168,

[265] BUH: 59 / 4fBkss:s.189. Yani: iki öküzlük olan ay ve güneş bile bir kimse için tutulmazsa, ondan daha yüce olan arş,birinin ölümü için nasıl sarsılır? (M)

[266] BUH: 63 / 12

[267] Efâu'l-Esved ed-DÎH,ed-Duelî de dentfir.Basra-lı. Orada kadılık yaptı.Muhadramîn'dendir.Sahabe olup olmadığı ihtilâflıdır .Nahiv ilmüne dair ilk söz söyleyen o'durJvnlâ-yış,zekâ ve fesahat sahibi idi.(Tehzîbu't-Tehzîb: 12 / 10) (M)

[268] BUH: 96 / 16.HAN: 3 / 140.

[269] Krş,BUH: S9 / 6,HAN: 2 / 364.

[270] BUH: 97 / 36.

[271] Buhari'de ise:"Onunla karşılaşmadan önce Allahın azabından " âenmektedir. (M)

[272] BUH: 62 / 6.HAN: 3 / 208,218,239.

[273] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 400-405.

[274] HAN:2 / S ve krş.BUH: 51/ 7; 70 / 8

[275] Şakîkb.Seleme el-Esedî,Ebû Vâil.Kûfeli.Rasûlullahın devrine yetişti fakat o'nu göremedi. Sahabenin en müş-hurlanndan hadis rivayet etmiştir. (Tehzîbu't-Tehzîb: 4 / 361) (M)

[276] BUH: 95 / 6

[277] HAN:3 / 31.39.45.S3.

[278] Abraş:Keler takımından.kertenkeleyle benzer.bü-yükçe ve siyah benekli zararlı bir hayvan.(M)

[279] Bkz:7.el-A'râf: 157.

[280] Kocasi ölünce hanımın hakkı olan mihir'in mikda-rı hakkında çocukları veya diğer vârislerle münakaşa edilme-si.(M)

[281] el-Câmiu's-Sa^r: 1 / 75) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 405-408.

[282] BUH: 19 / 14.HAN: 4/16.

[283] Bulunamadı. (M)

[284] HAN: 6 / 238.

[285] ÇünkütAllah her yerdedir demişlerdi. (M)

[286] 70tel-Ma'ârlc,4 âyetine işaret edilmektedir. M

[287] el-Ma'âric,3 âyetine işaret edilmektedir. (M)

[288] Diğer bir nüshada:...korku.

[289] HAN: 2 / 291.

[290] EBÛ DÂVÛD: 39 / 18.

[291] Matta:V/34.

[292] Matta:VI/ 14.26.

[293] BUH: 97 / 50.HAN: 2 / 251,316,413;3 / 40,127

[294] Râbiatu'I-Adeviyye diye de bilinir.Basra'nın meşhur kadın sûfi ve evliyası olup Kays b-Adî'nin bir kabilesi olan el-Atîk'in azadlısıdır.el-Kaysiyye nisbeti ile de tanınmış-tır.Basra'da onun etra&nı Mâlik b.Dinâr .muhaddis Sufyân es-Sevrî,ve Sûfi Şakik el-Belhî gibileri çevirmişler ve onun nasihat ye talimlerinden istifade etmişlerdir.Basra'da ölmüş-tür.(İslâm Ansiklopedisin / 588) (M)

[295] Ebû Mehdÿyetal-Arabî-Ebû Mehdî de denilir Arab'ın fusahâsından biridir. Kendisinden Basraliar rivayet etmiştir.(Bkz:el-Beyân ve't-Tebyîn: 2 / 281) (M)

[296] İisânuiI-Arab" müefUfi (=İbnu Manzûr) bu şiiri im-ru'l-Kays'a İzafe etmiştir.

[297] HAN:1 / 234,359,BUH:59/8

[298] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 408-416.

[299] Matta:26 / 39,Markos: 14 / 36,Luka: 22/ 42.

[300] Cahîliyye şairlerinden .(M)

[301] HAN:2 /107.

[302] Krş,BUH: 2 / 37

[303] BUH: 59/7

[304] Bkz:s.:292

[305] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 416-420.

[306] Üc b.Ûk (veya Anâk) (İng : "Og") Bazan Basan kra-h,bazan da Firavunlardan birisi olarak gösterilmekte-dir.Hz.Müsâ (A.S) zamanında yaşamış ve onun tarafından öl-dürülmüştür.(Tafsîlât için bkz: The Jewish En cyclopedia:IX / 338;Kitâb-i Mukaddes,Sayüar:21 / 33) (M).

[307] Bu hadisler için bkz:s.66-67

[308] Krş:Kitâb-ı Mukaddes ;Tekvîn: V/S

[309] Lukman hayatının süresi olarak yedi kartalın hayatının süresini seçti.Bir kartal yetiştiriyor.bu ölünce bir ikincisi besliyordu.Böylece altı kartal besledi ve kendisi hayatta kaldı.yedincisi olan Lubad ölür ölmez,kendisi de öldü .(Bkz:İslâm Ansiklopedisi :7 / 67,"Lukmân" md.) (M)

[310] Şerîyye ve Sâriye^ olarak da okunmuştur .Arapların uzun ömürlülerindedir.İslâm'a erişti ve müslüman ol-du.Müslümanlann .kendisine tarih kitabı izafe edilenlerinin ilkidir.(Bkz:el-Beyân ve't-Tebyîn: 1 / 361 ve dipnotu) (M)

[311] Bkz:s. 168ve dipnotu.

[312] Emevî Halifesi I.Velid zamanında Mekke ;Hişam b.Abdilmelik zamanında da 19 sene Irak valiliği yaptı (Bkz:Tehzîbu't-Tehzib: 3 / 101) (M)

[313] Takriben 4-4,5 küo.(M)

[314] Diğer bir nüshada ise:"evler (için temel).."(M)

[315] Zeyd b.Eslem el-Adevî.Hz.Ömer'in mevlâsı .Fa-kih.ve müfessir bir zat idi.Kendisi,Enes ,İbnu Ömer,Ebû Hu-rayra,Hz.Âişe'den;kendisinden de İbnu CuraycEyyub es-Sah-tiyânî.ve iki Sufyan'lar rivayette bulunmuşlardır .(Bkz:Tehz-îbu(t-Tehzîb:3/395) (M)

[316] Bir zira'50 ile 80 cm.arasında değişen bir uzunluk ölçüsüdür. (M)

[317] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 420-429.

[318] HAN: 3 / 12,21,39

[319] Krş:HAN: 2 / 215.403

[320] HAN: 2 / 162,192,207

[321] Krş,BUH: 24 / 9.

[322] Yani sahabe devrinde kâtip ve tüccar azlığına işaret edilmektedir. (M) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 430-432.

[323] HAN: 1 / 307,329,373.

[324] Muhammed b.Ali b.ebî Tâlib.İbnul Hanefiyye diye bilinir.Hz-Ali'nin oğludur. Babasından,Osman,Ammâr.Muâvi-ye.Ebû Hurayra ve İbnu Abbâs'dan rivayette bulunmuştur. (Bkz: Tehzîbu't-Tehzîb:9 /354) (M)

[325] HAN: 1 / 266

[326] el-Câmiu's-Sağir: 1 / 151.

[327] Bkz: 59 no'lu bölüm (M)

[328] HAN: 1 / 307,329,373.

[329] Bkz: 2 2. el-Ha cc : 23;76,ellnsân:15

[330] Bkz:HAN: 4 /110;5 /184;6 / 457.

[331] Tihame:Hicaz ve Yemen'in deniz ile dağ arasındaki sahil kısmı.(M)

[332] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 432-435.

[333] Yani:Eglence ile benim alâkam yoktur.eğlence benim işim de değildir.Bkz: Tâc: 2 / 346.

[334] HAN: 2 / 162,192,207.

[335] BUH: 8 / 69;S6 / 81.

[336] Dirbile ve dirkele şeklinde de okunur.bir nevi oyun. (M)

[337] Lisân :13 / 259;BUH: 56 / 81.

[338] HAN:6/39.129.

[339] Metinde:el-İksâd şeklinde olup manası isabet etmek, yaralamak demektir .Bu kelime uygun düşmediği İçin.biz de musahhihin açıklamasına uyarak yukarıdaki şekilde terceme ettik. (M)

[340] Takrib'de "ed-Dâraverdi " (Takribu't-Tehzib : 1 / 512) (M)

[341] BUH:77 / 43.

[342] BUH: 2/29.

[343] Krş.BÜH: 30 / 5İ.

[344] Bkz:s. 358 ve dipnotu.

[345] Reisü'l-Küttâb nüshasında "ve Cerir'in sözünü misal verirdi." ilâvesi vardır. (M)

[346] Bu cümle Reisü'l-Küttâb nüshasında şöyledir: "...aynı şekilde misal vererek şöyle dedi." (M)

[347] Topuğun üst kısmındaki kalın sinir (M)

[348] Hişâm b.Hasan el-Ezdi.Basralı.Muhammed b.Şîrîn ve el-Hasen el-Basrî'nin muasırdır.Bu ikisinden .Enes b. Mâlik ve Hîşâm b.Urve'den rivayette bulunmuştur.Kendisinden de İbnu ebî Arûbe.Şu'be.ikî Hammâd'lar.iki Suf yânlr.huHt Curayc .Fudayl b.Iyâz ve başkaları rivayet etmiştir. (Bkz: Tehzîbu't-tehzîb :11 / 34 (M)

[349] Bkz:s. 90ve dipnot.(M)

[350] Rufey' b. Mihrân.Ebü'l-Âliye er-Riyâhî.Cahiliyye devrini idrak etti ve Rasûlüüahın vefatından sonra müslüman oldu. Kıraat ilminde Sahabe'den sonra en âlim kimse olduğu zikredilmektedir .Ashabın pekçoğundan rivayette bulunmuştur. (Tehzîbu't-Tehzîb:3 / 284) (M)

[351] Bkz:Lisân 14/3 ."Def " için bkz: BUH : 67 / 49.

[352] Hârice b.Zeyd b. Sabit el-Ansârî.Tablî .Hz.Osman'a erişti.babasmdan ve amcasmdan rivayette bulundu. (Tehzi-bu't-Tehzîb :3 /74) (M)

[353] Suriye'de bir yer.Neresi olduğunun tayininde ihtilâf edilmiştir. Belkâ 'ya oldukça yakındır. (Tafsilat için bkz: İslâm Ansiklopedisi :3 / 189) (M)

[354] el-Belkâ :Şarkî Şeria (Ürdün) havalisinin cenub taraflarının aragça ismi .Belkâ daima Şam (=Suriye) eyâletine bağh idi.(Bkz:İslâm Ansiklopedisi :2 / 491) (M)

[355] Kendisine Tavus adı verilen kadınlaşmış biriydi. Kadınlaştığı vakit kendisine Tuveys (=Tâvusucuk) denil-di.Künyesi Ebû Abdunnaîm'dir.Islâm'da ilk teganni eden klm-sedir."Tuveys'den daha uğursuz" sözü bir deyimdir.Tuveys şöyle derdi:"Annem Ansârın kadınları arasında lâf taşır-dt.Sonra beni Rasûlullahın vefat ettiği gece dünyaya getir-di.Ebübekr'in öldüğü gün beni süttten kesti. Ömer'in öldüğü gün ergenliğe eriştim.Osman'ın öldürüldüğü gün evlen-dim.Ali'tün öldürüldüğü gün de bir çocuğum oldu.Var mı benim gibisi"?

[356] Emevi şairlerinden.

[357] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 435-444.

[358] HAN: 2 / 165,187.

[359] el-Câmiu's-Sagir.1 / 145

[360] Bir tek mânâyı çeşitli şekil ve üslûpta ifade etme sanatı ve bununla uğraşan ilmin adı. (M)

[361] BUH: 76 / 51.HAN: 1 / 269.

[362] HAN:1 4234,359;BUH: 59/8; bkz:s. 416

[363] en-Nemir b.Tevleb:Cahîî şairlerden İdi,İslama erişti ve müslüman oldu. Şiirlerinin güzelliğinden kendisine el-Keyyis denilmiştir. (Bkz: Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ: 173,Ley-den 1902 tab'i) (M)

[364] Diğer bir nüshada : " ...rastladım".

[365] İBNU MACE: 36 / 16.

[366] HAN: 2 / 369;4 / 193.

[367] Bkz:s.169 ve dipnotu

[368] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 444-448.

[369] BUH; 57 / 1 ; 64 / 14.

[370] Krş.hmu Sa'd: 8 / 17,18

[371] Bkzrs.lOlve dipnotu

- [372] Bornoz : Başlılık elbise
- [373] Diğer bir nüshada:...dağların tepelerinde...
- [374] Bkz: İslâm Ansiklopedisi: 2 / 567 "Beseniye "maddesi (M)
- [375] İhnu Sa'd : m / 1,s: 136.
- [376] Esad Efendi nüshasında :". İbbas da kalanı alacaktır." şeklindedir. (M)
- [377] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 448-455.
- [378] Krş-BUH: 67 / 22
- [379] BUH: 52 / 7;67 / 22
- [380] HAN: 6 / 39,356.
- [381] Krş.BUH: 67 / 22
- [382] Bk«:İbn Sa'd.m .85.
- [383] Matbu nüshada " qutîle (öldürüldür yerine "kîle (de-nıldı) " şeklindedir ki yanlışlığı açıktır. (M)
- [384] Matbü nüshada "aleyhi" denmektedir ki yanlış-tır .Doğrusu Reisu'l-Kuttâb nüshasında olduğu gibi " aleyhâ " olacaktır. (M)
- [385] İCrş.EBÛ DÂVUD: 38 / 3 (4 / 169,170)
- [386] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 455-461.
- [387] Süt kardeşliğinin tahakkuk etmesi için. (M)
- [388] HAN: 5 / 131,132,183;6 / 269
- [389] BUH: 65/sûre:9,nu:20;HAN: 5/185.
- [390] Bkz: s. 134 ve dipnotu.
- [391] Kr.Lîsân: 11/207
- [392] Kitap kelimesi bilinen kitap olabileceği gibi, yazı yazma manasına da gelebilir. Bu kelimeyi kuttâb (yazanlar) şeklinde okumak da mümkündür. (M)
- [393] Krş, BUH; 60/48
- [394] Esad Efendi nüshasında: "...Nemrud b.Kenân'ı..." şeklindedir. (M)
- [395] BUH: 25 / 67.HAN: 1/3, 79.
- [396] Bkz: s.90ve dipnotu
- [397] BUH: 86 / 30.HAN: : 1 / 23.
- [398] BUH: 86 / 13
- [399] HAN : 1 / 6 ,22,49
- [400] HAN: 1/46.
- [401] BUH: 97 / 50.HAN: 2 / 251,316,413;3 / 40,127.
- [402] DÂRİMİ : 1 / 45.
- [403] Muhammed b.İshak.Ebü Abdullah .Kısaca İbnu İshak diye meşhurdur.İsâmın ilk tarihçisidir.Eseri bize kadar henüz tam olarak intikal

etmemiştir. İbnu İshak'ın iki cildlik eserinin yarısına kadar olan bölümü Prof .Dr.Muhammed Ha-midullah tarafından 1396 / 1976' da Rabat (Fas) da neşredilmiştir." Kitâbu'l-Magâzi" adlı bu eseri.bize üzerinde işlenmek suretiyle İbnu Hişâm tarafından da nakledilmiştir. İbnu Is-hak'ın "Kitâbu'l-Mubtedâ" veya "Mubtedâ el-halk" veyahutta "Kitâbul-mebde' ve kısas el-Enbiyâ" adlı bir eseri daha olduğu zikredilmektedir.Enes b.Mâlik ve Saïd b.el-Museyyible görüşmüştür. (Bkz: İslâm Ansiklopedisi : 5 / 2-s : 757; Tehzib: 9 / 38-46) (M)

[404] Büyük iki küp .(M)

[405] Burada Hişâm'ın itirazı yerinde değildir.Zira İbnu Is-hak'ın Fâtıma b.el-Munzir'den ,perde arkasından veya yazışma (kitabet) sureti ile rivayette bulunmuş olması mümkün-dür.Bu meselenin daha geniş izahı için bkz: (Tehzibu't-Tehz-ib: 9 / 40-41-42- 43-45-46) (M)

[406] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 461-469.

[407] HAN: 3 / 286 .

[408] Bkz: s .101 ve dipnotu.

[409] Şair.Kendisim aşkın öldürdüğü aşıklardan biridir. (Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ : 394,Leyden 1902 tab'ı) (M)

[410] Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ : 395 Leyden 1902 tab'ı(M)

[411] A.g.e. 358

[412] A.g.e : 360 (Leyden 1002 tab'ı) (M)

[413] Anlaşıldığına göre Hind.tm şairin yakınlarından "yle evlenmiş ;dolayısıyla şair de onun akrabalarından biri ve Hind'in visali kendisi için imkânsızlaşmıştır .Nasıl kını.kılıcı korursa,ben de akraba olduğum için Hind'i yn bir kın'a be nZedim.de m ek olur.Yay ve oklan elinde.şaşkınlıktan kinaye dir. Çünkü kılıç kullanılacak bir y rde yay ve ok kullanmak ancak şaşkınlıkla olur.

[414] Asâ ile mızrak arasındaki bir büyüklükte ucu de- baston..

[415] Kitâb-ı Mukaddes :Tekvîn; 37 / 12-36

[416] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 469-476.

[417] BUH: 34 / 113:37 / 20.HAN: 2 / 287,347,382.

[418] Zemmâra: remz'den remmâze de denmiştir .Remz ise kaş göz ile veya dudak ile işaret edilmesidir ki.fahişeler böyle yaparladı.Sa'leb "Zemmâr.güzel fahişe'ye denir.ez-zemmîr de güzel oğlan demektir." demiştir.el-Ezherî de,Rasûlullahın şarkıcı kadını kasdetmiş olması da muhtemeldir." demiştir. "Gmaun zemîrun" denilir ki güzel şarkı demektir.Bir kimse şarkı söylediği zaman da "zemera" denir.-Nihaye'den-

[419] Tâc : 3 / 240 İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 476-478.

[420] Cerhed b.Rizâh b.Adiyy el-Eslemî ,Ebû Adirrah-man.Ehli suffa'dan İdi.61 senesinde vefat ettiği söylenir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 2 / 69) (M)

[421] Krş,HAN: 1 / 71.

[422] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 478-480.

[423] TIR: 7 / 96.

[424] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 480-481.

[425] HAN: 2 / 8,33

[426] Yani uğurlu (meymûn) kelimesi "yemîn (sağ) " kelimesinden, uğursuz (meş'ûm) kelimesi de" şimal (Şu'm) " kelimesinden alınmadır. (M)

[427] en-Nihâye'de: elcedef,Yemen'de yetişen bir bitkidir ki,onu yiyen susamaz.Onun .üzeri açık bırakılan içecek ve diğer şeyler olduğu da söylenmiştir,Müellif "Ğarîbul-Hadis"inde şöyle demiştir:"Cedefîn aslı kesmek demek-tir.Burada içeceğin .köpük, pislik gibi atılan kısmı kasdedilmiştir.Sanki bunlar içecekten kesilmiş ve atılmış gibidir, el-Herevî'de bu şekilde söyle mistir.-Musahhîh- Hadis için bkz:Lisân : 10 / 367 (M)

[428] HAN: 6 / 439,464.

[429] Yani şeytann,bkz:BUH: 33/ 8,11,12;59 / 11;93 / 21 ,HAN:3 / 156.285,309; 6 / 337.

[430] Krş,HAN: 1 / 105,119

[431] BUH: 77 / 33.HAN: 1 / 71,81

[432] İbrâhim b.Edhem olabilir.Te'vil'in fransızca raü-tercimi.İbrâhim en-Nazzâm olabileceğini söylemektedir. (BkzrLe Traite des divergences du hadith : 362) (M)

[433] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 481-485.

[434] HAN: 4 / 249.251.

[435] BUH: 76 / 4 ; MUS: 39,es Selâm, 26,hadis no: 2205

[436] Kitâbu'sŞi'r ve's-Şuarâ :72 (Leyden 1902 tab'ı) (M)

[437] eş-şukââ: Köken 'in çiçeği.Bazılarına göre bir dikenli ottur ki,güz mevsiminde sahalarda rüzgâr önünde yuvarlandığı için farsçada "Bâd-averd" derler.Bittiği yerde iki dirsek uzunluğunda o otun gövdesi olur.İçi boş tüylüce yaprağı ve tepesinde dikenli başı içinde kızılca ufak çiçeği olur.Ta-bibler katında kabız yapıcı ve kuratucudur.Müfredî ve cem'i birdir.Lâkin Sibeveyh.mtifredi şukâât'dır der.(Ahterî kebir'den sadeleştirilerek) (M)

[438] Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ : 208 (Leyden 1902 tab'ı)(M)

[439] BUH: 76/1 ,HAN: 1 / 377,413;3/ 156;4 / 278.

[440] Âyet.metİNde "kulu min tayyibâti mâ kesebtum" şeklindedir.Bu şekilde bir âyet bulamadık .Ancak "kulu" yerine "enfikû" fiili konmuş şekliyle mevcuttur ki,meâlini yukarıda verdik. (M)

[441] Bir devayı mürekkep (bileşik) tir ki.Mağnis hakim ihtira (İcad) edib,Andromax (Andromachus) nâm hakîm-i kadîm ona yüan etlerim ilâve eylemekle tekmil (mükemmel) eylemiştir.Ve ondan garaz ve maÇlub.o yılan etleriye kâmil olmuştur.Tiryak ismini veren merkum (Andromax) dur.Ze-hirli haşerât sokmalarına iyi gelir. (Bkz: Kamus tercemesi: 3 / 796) (M)

[442] HAN: 2 /167.223.

[443] Bkz:s. 358 ve dipnotu.

[444] Arapçayı diğer dillerden üstün gören bu anlayışın Kur'an ve sünnet'in ruhunun telkin ettiği ırk ve dillerin nrensinine uvmadığını sövlemek gerekir. (M)

[445] HAN: 5/211

[446] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 485-491.

[447] HAN: 3 / 277

[448] BUH: 74 / 16.

[449] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 492-493.

[450] EBÛ DÂVUD: 1 / 34.35.HAN: 1 / 235.

[451] İki büyük küp demektir.Tahminen 95 kg. suya tekabül eder. (M)

[452] HAN: 2 / 12,23.26.

[453] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 493-494.

[454] EBU DAVUD: 5 / 23.HAN: 1 / 280;2 / 97.

[455] A.g.e: 5 / 23 (2 / 153)

[456] A.g.e :5 / 23 (2 /153) ,Krş, BUH:25 /31.33.

[457] BUH: 2S/ 33,34.

[458] Krş,MUS:15 / 17 (Hadis nu: 129) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 494-495.

[459] HAN:1 / 294;2 / 222

[460] MUS ,39 es-Selâm.21, hadis no: 2198 (İV/ 1726) Krş, BUH: 76 / 35.

[461] Keler cinsinden.üzerİ benekli zehirli bir hay-van.(M)

[462] Tinnin.büyük yılan demektir.Şam nüshasında böyledir.Diğer iki nüshada ise tinnin yerine "el-biş" vardır.Bu iki nüshanın birinde biş'in açıklaması vardır:"Ağr bir ot" Kamus' da ise: el-biş,zencefil gibi bir ottur.Yaş ve kuru olur.Bazan içinde her hayranı öldürebilen bir zehir bulunan ota da denir.Bunun panzehiri blş faresi ve bildircindir ki.ikisi de bu ot ile beslenirler fakat ölmezler.Misk ilacı da fayda verir. (el-Biş : Dügün çiçeğigillerden uzun saplı ,koyu mavî çiçekli bir bitki ki,yapraklan ve kökü çok zehirli olur.-Arapça -Türkçe büyük lügat: 176) (M)

[463] Hkçağ felsefesine göre tıb ve benzeri ilimlerin de felsefe içersinde mütâlea edildiği tekrar hatırlansın .(M)

[464] Hz.Ali'nin a sh abında n.Bkz:el-Muğni f'd-du'afâ, 11.783. (M)

[465] el-Ferrâ (Ebû Zekerıyyâ ed-Deylemî J Kûfell meşhur filolog. el-Kisâî'nin talebesİdir. "Hudûdu'l-i'râb" ve "Maâ-ni'l-Kur'ân" adlı eserleri vardır (Bkz: Keşfu'z-Zunûn: 1 / 635; 2/1730) (M)

[466] Diğer iki nüshada:" zarar vermek".

[467] HAN: 3/118, BUM: 16/11

[468] Bkz: 2.12

[469] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 495-502.

[470] Madisçilere tanınmıyor. (Bkz: Tenzilut't-Tehzib: 12/113) (M)

[471] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 502-504.

[472] BUH: 6/5

[473] BUH: 6 / S.HAN: 6 / 336.

[474] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 504-505.

[475] HAN: 4/10

[476] Geniş tafsiât için bkz: İslâm Ansiklopedisi :5 / 1,s: 18.Halk arasında Haccac-ı zâlim olarak meşhurdur. (M)

[477] Rum diyarında bir geçit adı .Bkz: Mu'cemu m'a'sta'cem.III.IOSO. (M)

[478] Kitab-ı Mukaddes: Tekvin; 41/1-7

[479] el-Asmaî'nin talebesi .(M)

[480] BÜH: 91 / 26.HAN: 2 / 269,395

[481] Ebul-Mikdâm .Sabit b.Hürmüz'ün bu zat olması muhtemeldir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib : 2 / 16) (M)

[482] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 505-508.

[483] BUH: 19/18

[484] İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l Hadisi Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: 508-510.